

Štefan Šutaj
Jana Šutajová

Maďarská menšina
a vybrané historické
a politologické aspekty
národnostnej politiky
na Slovensku
(2004 – 2018)

UNIVERSUM

**Maďarská menšina a vybrané
historické a politologické aspekty
národnostnej politiky na Slovensku
(2004 – 2018)**

**Maďarská menšina a vybrané
historické a politologické aspekty
národnostnej politiky na Slovensku
(2004 – 2018)**

Štefan Šutaj – Jana Šutajová

UNIVERSUM

Prešov 2020

Štefan Šutaj – Jana Šutajová:

**Maďarská menšina a vybrané historické a politologické aspekty
národnostnej politiky na Slovensku (2004 – 2018)**

Recenzenti: Doc. PhDr. László Szarka, CSc.
JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D.

Obálka: Peter Švorc

Foto na obálke: Šahy – rímskokatolícky farský Kostol Nanebo vzatej Panny
Márie; Busta básnika, dramatika a pedagóga Sajó Sándora (1868 –
1933) v Šahách (foto P. Švorc); Mestský úrad v Rožňave
(foto Š. Šutaj)

Publikácia bola vydaná v rámci riešenia projektu APVV-15-0745
Tendencie vývoja etnických vzťahov na Slovensku (komparatívny výskum národ-
nostnej problematiky v rokoch 2004-2020) – (TESS2)

© Centrum spoločenských a psychologických vied SAV,
Spoločenskovedný ústav 2020

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovat',
ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.
Za odbornú a jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.

Pre Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Spoločenskovedný ústav
v Košiciach vydalo vydavateľstvo UNIVERSUM-EU, s. r. o.,
Javorinská 26, 080 01 Prešov (www.universum-eu.sk)

Prešov 2020

ISBN 978-80-89946-19-8

Obsah

Na úvod	7
Národnostná politika ako predmet vedeckého výskumu (osobitosti so zreteľom na slovensko-maďarské interetnické vzťahy)	11
Demografické súvislosti postavenia maďarskej menšiny na Slovensku	21
Národnostná politika slovenských vlád v rokoch 2004 – 2018	35
Menšinová politika slovenských vlád a niektoré bariéry jej formovania.....	38
Programové vyhlásenia slovenských vlád v rokoch 2004 – 2018 a národnostná politika.....	40
Činnosť štátnych inštitúcií v oblasti národnostných menšín – pokusy o riadenie národnostnej politiky (podpredseda vlády, splnomocnenec pre národnostné menšiny).....	70
Inštitucionálne riadenie menšinovej politiky (podpredseda vlády zodpovedný za menšinové otázky, splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny).....	70
Kompetencie podpredsedu vlády zodpovedného za menšinové otázky	73
Splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny	77
Rada vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny – Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny.....	95
Reforma Rady vlády a zriadenie Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny v roku 2011	101
Maďarská národná politika a maďarská menšina na Slovensku	119
Piliere maďarskej národnej politiky	123
Dotačná finančná politika.....	134
Komemorácia – pripomínanie histórie a historických udalostí a ich zakotvenie v historickej pamäti.....	140
Štátne občianstvo – problém slovenskej a maďarskej politiky	142
Prijatie maďarského zákona o občianstve v roku 2010	150
Slovenská reakcia na maďarský zákon o štátnom občianstve.....	153
Slovenské protipatrenie – novela zákona o štátnom občianstve.....	155
Etnické politické strany na Slovensku 2004 – 2018.....	167
SMK/MKP – Strana maďarskej koalície/Magyar Koalíció Pártja.	
Strana maďarskej komunity/Magyar Közösség Pártja.....	168
Most-Híd	173

Ostatné politické strany a hnutia založené príslušníkmi maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku.....	179
Voľby na Slovensku v rokoch 2004 – 2018 a maďarská menšina.....	181
Voľby do Európskeho parlamentu.....	181
Voľby prezidenta.....	189
Voľby do NR SR.....	199
Voľby do orgánov vyšších územných celkov.....	209
Komunálne voľby.....	217
Územnosprávne členenie a regionálna samospráva.....	225
Autonómia.....	232
Historické témy v slovenskej a maďarskej politike a slovensko-maďarských vzťahoch.....	247
Trianon – maďarská komemoračná politika a deficity slovenskej politiky – hľadanie vzťahu k minulosti a modelovaniu budúcnosti.....	250
Trianon a súčasnosť.....	255
Politika a jej súčasné odpovede na Trianon.....	257
Politika komemorácie.....	261
Pripomínanie Trianonu ako súčasť národnej politiky.....	265
O pocitoch a empatii.....	267
Dekréty prezidenta E. Beneša, povojnová legislatíva a snaha o „zmierenie“.....	274
Situácia po roku 1989.....	276
Úvahy o zmierení – úvahy bez konca.....	283
Spory o „Benešove dekréty“.....	286
Záver.....	296
Záverečný dialóg: kto a ako, kto s kým alebo monológy opustených.....	301
Pramene a literatúra.....	306
Zoznam skratiek.....	324

Na úvod

Centrum spoločenských a psychologických vied, Spoločenskovedný ústav SAV v spolupráci s katedrami politológie a histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach realizuje v rokoch 2016 až 2020 projekt „*Tendencie vývoja etnických vzťahov na Slovensku (komparatívny výskum národnostnej problematiky v rokoch 2004 – 2020*“ s podporou Agentúry pre podporu vedy a výskumu. Jedným z cieľov projektu bolo porovnanie aktuálneho stavu v reflexii národnostných vzťahov medzi obyvateľmi Slovenska, prostredníctvom empirického dotazníkového výskumu realizovaného v roku 2017 s výsledkami, ktoré boli získané v rámci úlohy štátneho programu výskumu a vývoja 2003 – 2005 pod názvom: „*Národ, národnosti a etnické skupiny v procese transformácie slovenskej spoločnosti*“.¹ Výsledky tohto komparatívneho výskumu boli už zverejnené v záverečnej správe z výskumu a vo viacerých zborníkoch, prípadne aj v individuálnych štúdiách spolupracovníkov projektu v odborných a vedeckých časopisoch, či prezentované na vedeckých konferenciách.²

-
- 1 Výsledky z riešenia projektu boli publikované v dvoch rozsiahlych výskumných správach: VÝROST, J. – HOMIŠINOVÁ, M. (eds.). *Národ, národnosti a etnické skupiny v procese transformácie slovenskej spoločnosti*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, CD-ROM, 2005; ŠUTAJ, Š. – HOMIŠINOVÁ, M. – SÁPOSOVÁ, Z. – ŠUTAJOVÁ, J. *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006. Ďalšie výsledky a čiastkové analýzy vyšli v zborníkoch: ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národ a národnosti na Slovensku – stav výskumu po roku 1989 a jeho perspektívy*. Prešov: Universum, 2004; ŠUTAJ, Š. (ed.). *Dekréty E. Beneša v povojnovom období*. Prešov: Universum, 2004; ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti – vzťahy a konflikty*. Prešov: Universum, 2005; ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národnostná politika Slovenskej republiky po roku 1989*. Prešov: Universum, 2005.
  - 2 ŠUTAJ, Š. a kol. *Tendencie vývoja etnických vzťahov na Slovensku (komparatívny výskum národnostnej problematiky v rokoch 2004 – 2020)*. (Záverečná správa z výskumu). Prešov: Universum, 2019, 175 s.; ŠUTAJOVÁ, J. *Zákon o národnostiach a Rada vlády Slovenskej socialistickej republiky pre národnosti (predstavy a realita)*. Košice: UPJŠ, 2019; V zborníkoch vydaných v rámci projektu, v ktorých autori prezentujú výsledky výskumu: ŠUTAJ, Š. – REGINÁČOVÁ, N. – HELDÁKOVÁ, L. (eds.). *Aktuálne otázky výskumu národnostnej politiky a národnostných vzťahov na Slovensku v 20. a 21. storočí*. Prešov: Universum, 2017; ŠUTAJOVÁ, J. – ŠUTAJ, Š. – KACEROVÁ, B. (eds.). *Stredoeurópske súvislosti národnostného vývoja na začiatku 21. storočia*. Prešov: Universum, 2019; REGINÁČOVÁ, N. – ŠUTAJ, Š. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Etnické vzťahy v slovenskej spoločnosti na začiatku 21. storočia*. Košice: Šafárikpress, 2020; KOHOUTOVÁ, K. – HELDÁKOVÁ, L. My grandpa wasn't a Hungarian! The Stigmata of home comers to Czechoslovakia through the second and third generation viewpoint. In *Words and Silences*, vol. 2019, p. 1-34; REGINÁČOVÁ, N. Die ethnische Bevölkerungsstatistik der Stadt Košice im Bevölkerungszensus der Jahre 1910 – 1921 In *Stadt und Krieg im 20. Jahrhundert*. Essen: Klartext Verlag, 2019, s. 45-65; VÝROST, J. – DOBEŠ, M. Trust in People and Attitudes Towards Immigration. In *Človek a spoločnosť*, 2019, roč. 22, č. 1, s. 34-43; PEKÁR, M. – REGINÁČOVÁ, N. Between demography and politics: changing perceptions of nationality of the Slovak population in censuses 1869 – 1930. In *Romanian Journal of Population Studies*. Vol. 10, no. 2 (2016), s. 57-70. a iné; ĎURKOVSKÁ, M. – KENTOS, M. Vzťahy

Predkladaná práca je sumarizáciou politického a dnes už aj historického pozadia vývoja a národnostnej politiky na Slovensku so zameraním na maďarskú menšinu, v období, kedy sa zber údajov v oboch kolách realizoval. Vo veľkej miere môže teda dokladovať, aké to boli súvislosti, ktoré významnou mierou ovplyvnili výsledky dotazníkových výskumov a mohli ovplyvniť to, akým spôsobom respondenti odpovedali na položené otázky. Nie je cieľom vymenovať a podrobne zrekapitulovať všetky aktivity maďarskej menšiny na Slovensku, chceme sa zamerať iba na niektoré aspekty národnostnej politiky.³ Na základe materiálu získaného z verejne prístupných zdrojov, diskusií v mediálnom priestore, analyzovať javy, ktoré sa odohrali v slovenskej spoločnosti v sledovaných rokoch a ktoré do istej miery môžu dokladovať príčiny a dôsledky pôsobenia štátnej národnostnej politiky na postavenie a názory obyvateľstva, ako boli zistené v dotazníkových výskumoch. Vzhľadom na rozsah problematiky nie je možné v tejto práci venovať pozornosť všetkým otázkam, ktoré boli v našom výskumnom zbere. Preto sme selektovali ich výber na niektoré, ktoré sme považovali za najpodstatnejšie. Cieľom je prispieť k rozšíreniu poznatkov o národnostnej politike na Slovensku, prebiehajúcich etnických procesoch v slovenskej spoločnosti a slovensko-maďarských vzťahoch.

Práca bude vydaná v dvoch jazykových mutáciách, ktoré sa budú líšiť aj obsahom a rozsahom. Anglická verzia bude obsahovať iba výsledky, ktoré považujeme za dôležité pre zahraničného čitateľa (sme limitovaní aj v projekte stanoveným počtom strán). Verzia v slovenskom jazyku bude rozsiahlejšia, bohatšia o analytický rozbor a súvislosti skúmanej problematiky (analýza inštitúcií realizujúcich národnostnú politiku – Rada vlády, Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny, splnomocnenec pre národnostné menšiny – bude sa venovať aj ďalším historickým témam, problematike administratívneho členenia, autonómie). Predpokladáme, že ďalšie výsledky získané týmto výskumom, k problematike inštitucionálneho zabezpečenia národnostnej politiky, ku kultúre, školstvu a používaniu jazyka maďarskej menšiny, tiež k historickým súvislostiam a slovensko-maďarským medzištátnym vzťahom, budú predmetom ďalších prác. Zdroje pre prípravu tejto publikácie boli získavané z rôznych typov dokumentov. Predovšetkým išlo o dokumenty štátnych inštitúcií, ktoré boli prístupné na webových stránkach úradov. Boli to úradné dokumenty, zápisnice zo zasadanií vlády, Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR), prezidentskej kancelárie, komisií, Rady vlády, ktorá mala v kompetencii problematiku ľudských práv a národnostných menšín a jej výborov. Dôležitým zdrojom pre naše analýzy boli monitorovacie správy, ktoré pripravovali slovenské oficiálne autority na základe existujúcej legislatívy (správy o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín, o kul-

---

Rusínov a Ukrajinco v rokoch 2004 – 2017 = Interethnic relations of Ruthenians and Ukrainians in 2004 – 2017. In *Človek a spoločnosť*, 2019, roč. 22, supplement, s. 167-178.

3 Na to, aby vznikla takáto analytická štúdia či publikácia mapujúca postavenie maďarskej menšiny na Slovensku by bolo potrebné sústrediť väčší počet spoluautorov a riešiteľov. Príkladom publikácie tohto typu, ktorá analyzuje obdobie od roku 1989 do roku 2004, je práca, FAZEKAS, J. – HUNČÍK, P. (eds.). *Maďari na Slovensku (1989 – 2004)*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008.

túre a školstve národnostných menšín a o používaní jazykov národnostných menšín) a monitorovacie správy pripravované v rámci záväzkov Slovenska vyplývajúce z prijatia medzinárodných dokumentov k problematike práv národnostných menšín (*Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov; Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín*).

Vzhľadom na to, že dokumenty sú prístupné na webe, pri odkaze na ne uvedieme v poznámke pod čiarou iba základný údaj o dokumente a v prílohe, v zozname dokumentov na internete, bude uvedená presná lokalizácia miesta uloženia v internetovom priestore. Dôležitým zdrojom boli štatistické údaje z pravidelného sčítania obyvateľstva a štatistiky výsledkov volieb do europarlamentu, do Národnej rady Slovenskej republiky, prezidenta republiky, vyšších územných celkov a orgánov samosprávy v obciach a mestách. Aj kvôli tomu, že našou snahou bolo sledovať nielen realizáciu národnostnej politiky, ale aj rozdielne vnímanie a spory o túto politiku, bola dôležitým zdrojom informácii dobová tlač (denníky, týždenníky, informačné a spravodajské portály...). Pokiaľ ide o články z dennej tlače, boli získavané priamou monitorovacou činnosťou autorov v čase, kedy sa články objavovali v elektronickom priestore alebo v tlačenej podobe. Monitorovanie tlače z rokov 2009 – 2018 sme získali aj prostredníctvom monitorovacej služby agentúry Slovakia online. V dôsledku rôzneho získavania údajov z dobovej tlače, pri fyzicky preštudovanej tlači bude uvedený ako zdroj názov periodika, dátum a názov článku a údaje získané pravidelným denným monitorovaním dobovej tlače prostredníctvom internetu, prípadne z údajov spomínanej agentúry, sa budú odvolávať aj na internetový zdroj. V záujme zachovania autenticity zdrojov, je preto rozdiel v používaní odkazov na získané zdroje z dennej tlače.

Menšinová politika sa prelína činnosťou viacerých segmentov štátnej a verejnej politiky. Je súčasťou činnosti centrálnych štátnych úradov, špecializovaných útvarov viacerých ministerstiev (školstva, kultúry, dopravy, zahraničných vecí, spravodlivosti, v širšom zmysle aj ministerstva vnútra, či iných ministerstiev). Osobitne ju môžeme sledovať aj v činnosti NR SR, v diskusiách a legislatívnych aktivitách poslancov zastupujúcich občanov, v činnosti prezidenta, ústavného súdu, verejného ochrancu práv alebo inštitúcií ako je napr. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Menšinová problematika zasahuje do oblastí samosprávnych krajov a miestnych samospráv. Vzhľadom na priestor, ktorý máme k dispozícii, sa nemôžeme zaoberať všetkými týmito prvkami, ktoré ovplyvňujú národnostnú politiku, ale budeme ich vnímať a v prípade potreby ich uviesť, tak aj urobíme. Prioritne sa budeme venovať len niektorým zložkám, ktoré sa podieľajú na formovaní a realizácii národnostnej politiky. Vzhľadom na to, že sa venujeme menšinovej politike na Slovensku na príklade maďarskej menšiny, je v tejto súvislosti nevyhnutné venovať pozornosť aj národnej politike Maďarska. Počas celého sledovaného obdobia výrazným spôsobom zasahovala do slovenskej menšinovej politiky. Slovenské „riešenia“, či už ide o vládnu politiku, alebo stranícku politiku, či činnosť organizácií a združení reprezentujúcich maďarskú menšinu na Slovensku, boli často ovplyvňované maďarskou politikou. V mnohých prípadoch slovenská menšinová politika priamo reagovala na maďarské podnety. Iba okrajovo sa budeme venovať medzinárodným aspektom slovensko-maďarského vzťahu. Osobitná časť bude venovaná politickým stranám a vý-

sledkom volieb do zastupiteľských orgánov na Slovensku, vrátane volieb prezidenta republiky a volieb do Európskeho parlamentu. Poslednou časťou budú niektoré špecifické problémy, ktorých spoločným základom je vnímanie minulosti slovensko-maďarských vzťahov (na príklade vnímania Trianonu a na neho nadväzujúcich historických udalostí). Aj tu žiaľ musíme selektovať a problematike historických súvislosti slovensko-maďarských vzťahov sa budeme venovať v samostatnej publikácii.

Teoreticko-metodologické vymedzenie pojmov, ktoré súvisia s národnostnou (etnickou) problematikou je komplikovanou a náročnou úlohou a ak by sa to malo urobiť dôsledne, vyžadovalo by si to veľa priestoru.⁴ Pozornosť budeme venovať týmto otázkam iba v tom prípade, kde bude potrebné vysvetliť, akým spôsobom sa pojem používal v politickej praxi v slovenskej a maďarskej politike, resp. ak bude potrebné poukázať na rozdielne chápanie tohto pojmu.

---

4 Spomenieme aspoň niektoré práce, ktoré v oblasti teoreticko-metodologického vymedzenia zohrali významnú úlohu v zakotvení národnostnej problematiky: GELLNER, E. *Nations and Nationalism*. Oxford: Basil Blackwell, 1983, (neskôr český preklad GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. Praha: Hříbal, 1993;) Tiež práce z dielne slovenských a českých autorov: MARUŠIAK, J. – FERENCOVÁ, M. (eds.). *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava: Veda, 2005; HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Slon, 2009; KILIÁNOVÁ, G. – KOWALSKÁ, E. – KREKOVIČOVÁ, E. (eds.). *My a tí druhí v modernej spoločnosti*. Bratislava: Veda, 2009; FICERI, O. Teórie etnickej identity Kanchan Chandrovej a národnej indiferencie a možnosti ich uplatnenia pri historickom a etnologickom výskume jazykovo-kultúrneho heterogénneho obyvateľstva juhoslovenských regiónov a miest. In *Slovenský národopis*, 64, 2016, 3, s. 313-326; BAČOVÁ, V. – ŠUTAJ, Š. Comparison of Historical and Social-Psychological Research Approaches: The Cooperation Model. In VAJDOVÁ, L. (ed.). *Les Approches et méthodes interdisciplinaire de recherche en science social*. Bratislava: Institut francais de Bratislava, 1994, p. 45-51; ŠUTAJ, Š. Interdisciplinary Accesses in the Researches of the Slovak-Hungarian Relationships in History. Possibilities of Cooperation of the Humanitarian and Social Sciences. In IEDA, O. – NAGAYO, S. (eds.). *Transboundary Symbiosis over the Danube: Re.thinking the mening of Symbiosis-Past, Present And Future*. Tokyo: Waseda University Press, 2018, p. 77-92. https://waseda.repo.nii.ac.jp/?action=repository_opensearch&index_id=2926

Národnostná politika ako predmet vedeckého výskumu

(osobitosti so zreteľom na slovensko-maďarské interetnické vzťahy)

Problematika vzťahu majoritného obyvateľstva a minoritných etnických spoločností v stredoeurópskom priestore predstavovala v minulosti a predstavuje v súčasnom období jednu z priorit, ktorej je venovaná pozornosť jednak zo strany štátnych orgánov, majoritného obyvateľstva aj zo strany príslušníkov menšín. Historické skúsenosti i povaha súčasných interetnických vzťahov na Slovensku poskytujú dostatok argumentov na to, aby sa jednotlivé aspekty vplyvu etnicity na spoločenský vývoj, spolu s faktormi, ktoré ich modifikujú, stali trvalým predmetom vedeckého výskumu a prenosu týchto výsledkov do praxe orgánov decíznej sféry a zákonodarných zborov.

Aktuálnosť a spoločenský význam vývoja medzietnických vzťahov v SR je po novembri 1989 výrazne poznamenaný etnoidentifikačnými procesmi, ktoré v určitých prípadoch nadobudli vyhnanú podobu. Osobitnú pozornosť si zaslúžia slovensko-maďarské vzťahy, ktoré v dôsledku spoločnej minulosti, vzniknutých nedorozumení a atrocít majú osobitné miesto a význam pre stabilizované postavenie Slovenska v súčasnej Európe.⁵

Národný štát a etnicita sa stali v 20. a 21. storočí základnou výbavou konfliktov a sporov v nepokojnej Európe. Sama etnicita je pritom vo svojej prirodzenej podobe neutrálna, neškodná a užitočná pre rozvoj ľudí, komplexnosť ich osobností, medzilidské vzťahy, kultúru aj školstvo. V rukách avanturistov a dobrodruhov sa však stáva nebezpečnou zbraňou. Príčiny politizácie etnicity majú svoje historické, politické aj psychologické dimenzie. Etnicita sa stala dôležitým identifikačným znakom nielen štátu, ale aj osoby. „*Etnické väzby môžu byť mobilizované, evidované, kontrolované, usmerňované, riadené, dokonca nariaďované. Etnicita je totiž použiteľná mnohostranne. Etnické väzby môžu slúžiť ako prostriedok odporu a obrany voči nepriaznivému politickému a ekonomickému zatriedovaniu. Môže ju používať a ňou manipulovať tak etnická majorita ako i etnická minorita pre „prebúdzanie“ svojho spoločenstva, jeho mobilizovanie s rôznymi cieľmi a zámermi.*“⁶ Rizikom politizácie etnicity je etnický konflikt, ktorý je špecifickým prejavom sociálneho konfliktu.⁷

Etnické spory vedú často ku konfliktom rôzneho druhu, vrátane vojenských. Extrémne a agresívne odrody nacionalizmu hnali svet do vojen. Práve etnický konflikt

---

5 ŠUTAJ, Š. Slovensko-maďarské historické paralely a konflikty (národné dejiny v stredoeurópskom kontexte) alebo o písaní spoločných slovensko-maďarských textov. In *Korridor*, 2014, roč.1, č. 2, s. 9-19.

6 BAČOVÁ, V. Historický a sociálno-psychologický kontext vzťahov medzi etnickými spoločnosťami. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národnostná politika Slovenskej republiky po roku 1989*. Prešov: Universum, 2005, s. 36-45.

7 DENCÍK, L. Proces etnifikácie a deetnifikácie sociálnych konfliktov. In PLICHTOVÁ, J. (ed.). *Minority v politike*. Bratislava: Česko-slovenský výbor Európskej kultúrnej nadácie, 1991, s. 124.

bol jedným zo spúšťacích mechanizmov vojen 19. a 20. storočia, teda globálnych vojenských konfliktov a národnooslobodzovacích vojen, ktoré boli typické pre bývalé koloniálne oblasti. Napätia a konflikty v spoločenských vzťahoch, pri ich zvládnutí a pozitívnom riešení však môžu byť aj pozitívnu hnacou silou spoločenského vývoja, môžu viesť k posilňovaniu demokratických prvkov v spoločnosti, zavádzaniu nových noriem, vyjasňujúcich postavenie jednotlivých skupín obyvateľstva, či etník žijúcich na území štátu. Nezvládnuté napätia v spoločenských vzťahoch však paralyzujú aktivitu jednotlivca, vedú k apatii a v konečnom dôsledku vyúsťujú do otvorených, často násilných konfliktov.

Po roku 1989 sa na Slovensku otvoril priestor pre otvorenú diskusiu o etnických problémoch. „*Nárast etnického sebauvedomenia v pototalitnej spoločnosti je potrebné považovať za zákonitý proces. Samo o sebe ho nemôžeme hodnotiť ani pozitívne ani negatívne. Horšie je, keď sa upevňuje v dôsledku konfliktogénnych faktorov a v atmosfére neustáleho hľadania nepriateľa. V takomto prípade dochádza k nežiaducej diferenciacii, často až dezintegrácii spoločnosti.*“⁸ V prípade Slovenska sa nezaplnili pesimistické scenáre, ktoré predpokladali rozklad spoločnosti a vyhrotenie etnických problémov do neúnosnej miery podľa juhoslovanského vzoru.

V minulosti sa ukázali silné vzájomné väzby etnicity s inými sociálnymi procesmi – industrializáciou, modernizáciou, demokratizáciou a liberalizáciou spoločenských vzťahov, ktorý sa prejavil rozdielnou pozíciou chápania etnicity pri porovnávaní línií vývoja spoločenských vzťahov vo východnej a západnej Európe. V podmienkach Slovenska nadobudli prevahu v prípade vzťahov majority s na Slovensku žijúcimi minoritami kultúrne (a jazykové) problémy. Soňa Szomolányiová to zdôvodňovala tým, že „*oneskorená periférna modernizácia Slovenska na začiatku 20. storočia v rámci Rakúsko-uhorskej monarchie, neskôr v rámci ČSR, a nakoniec deformovaná modernizácia sovietskeho typu vysvetľujú, prečo sa hlavný zdroj politickej polarizácie slovenskej spoločnosti 90. rokov nachádzal v rovine kultúrneho konfliktu a nie v sociálno-ekonomickej rovine ako v ČSR.*“⁹

Aj v súčasnosti pôsobí etnicita ako dôležitý faktor spoločenského vývoja. Stala sa súčasťou spoločenského pohybu spolu procesmi ako je (ne)zamestnanosť, komputeralizácia, digitalizácia, migračné procesy (napr. medzi obyvateľstvom krajín Európskej únie). Etnicita sa ukazuje ako faktor dôležitý pre sociálnu mobilizáciu (ekonomickú a politickú), demografické zmeny (zmiešané manželstvá, dvojité občianstvo, dvojité identity) aj etnické problémy (chápanie identity, zmeny v charaktere asimilačných procesov...). Tieto zmeny významným spôsobom zasiahli aj do etnických pomerov na Slovensku.

8 PAUKOVIČ, V. Etnická identita a jej rola v politickom živote v slovenskej spoločnosti. In GBÚROVÁ, M. (ed.). *Politický systém Slovenskej republiky (stav – kontexty – perspektíva)*. Prešov: FF PU, 1997, s. 89. Pozri aj: BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska. K problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Bratislava, LÚČ, 2007.

9 SZOMOLÁNYI, S. Cesta Slovenska k demokracii: od „devianta“ k štandardnej novej demokracii. In GYÁRFÁŠOVÁ, O. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Slovensko: desať rokov samostatnosti a rok reforiem*. Bratislava: IVO, 2004, s. 13.

Vo východnej a strednej časti Európy prevládalo kultúrne chápanie národa a kultúrne apely na utváranie národa. Mobilizovanie národa k jednote prebiehalo predovšetkým emocionálne. Kultúrna idea národa zdôrazňovala zvláštnosti etnické a jazykové; mravné princípy, lojalitu, spolupatričnosť; spoločné tradície, zvyky, jazyk; predpokladaných spoločných predkov a spoločný historický osud.¹⁰ Politické spory a konfrontácie o etnicitu, jazyk, etnickú identitu aj v slovensko-maďarskom diskurze oscilujú k pojmom nacionalizmus a vlastenectvo.¹¹ V súčasnom svete je nacionalizmus vnímaný ako negatívny, netolerantný postoj k iným etnikám. Jeho agresívna podoba sa v súčasných podmienkach zdôrazňuje pojmom národný populizmus,¹² ktorý je typický extrémnou propagandistickou činnosťou a zámerným zvýrazňovaním národnostnej politiky, ktorá sa deje v prospech (obyčajne väčšinového) národa. Jej súčasťou je dominantný politik, vodca, ktorý sa prezentuje (jeho bezprostredné okolie, ktoré ho v tejto pozícii podporuje a protežuje) ako nespochybniteľná autorita a ochranca národných hodnôt (tradícií, histórie, kultúry, jazyka...). Títo politici sa však sami vnímajú ako umiernení zástancovia národných hodnôt, ktorí ochraňujú národ proti cudziemu vplyvu. Slovenský politik Richard Sulík, určite nie je teoretikom nacionalizmu, ale v reakcii na vyhlásenia predsedu maďarského parlamentu Lászlóa Kővera, ktorý odkázal slovenským politikom, že by mali byť sebavedomejší, povedal: „Slovenský a maďarský nacionalizmus sa neznášajú, no znútra sú si oba tieto fenomény sociologicky veľmi podobné. Okrem iného je pre oba typické, že umiernené osoby medzi vlastnými považujú za „protinárodné sily“, „zradcov“ a „zapredancov“, nezriedka platených zo zahraničných zdrojov...“¹³

Označenie nacionalisti a nacionálni populistí dominantní „národní“ vodcovia považujú za dehonestujúce. Ak niekto prijme tézu o exkluzívnom národnom štáte („Slovensko je štátom Slovákov“), tak potom považuje za normálne a samozrejmé, že dvaja Maďari by si mali vyžiadať povolenie tretej osoby, aby si mohli uplatniť svoje ústavné právo komunikovať v materinskom jazyku, aj keď sa komunikácia medzi nimi tretej osoby netýka.¹⁴ Ak by sme aj súhlasili s tým, že to nie je väčšinový názor Slovákov, vždy je potrebné vidieť, že existuje aj skupina obyvateľstva, pre ktorú je tento názor akceptovateľný, navyše, ak to máme zakotvené aj v ústave (majú to aj Maďari).

Slovensko je štátom Slovákov, ale nielen Slovákov. V podmienkach súčasnej Európy je vlastenectvo vnímané a prezentované ako pozitívne správanie, konanie, postoj, cit, k národnému štátu a národu. Aj predchádzajúce štátne útvary, ktorých súčasťou bolo dnešné Slovensko, sa prezentovali ako štáty, ktoré očakávali a vyžadovali

10 BAČOVÁ, V. Historický a sociálno-psychologický kontext vzt'ahov..., s. 36-44.

11 VÖRÖS, L. *Analytická historiografia versus národné dejiny: „Národ“ ako sociálna reprezentácia*. Pisa: Plus-Pisa University Press, 2010, s. 73-98. Online: <http://www.forumhistoriae.sk/web/guest/-/analyticka-historiografia-versus-narodne-dejiny>; IRMANOVÁ, E.: Fenomén nacionalizmu v maďarsko-slovenských vzťahoch. In *Soudobé dejiny*, č. 1 – 2, 2004, s. 141-153.

12 MESEŽNIKOV, G. – GYARFÁŠOVÁ, O. *Národný populizmus na Slovensku*. Bratislava: IVO, 2008.

13 *Aktuality*, 8. 6. 2011, Kde je minister zahraničných vecí, rozhovor E. Krivošíka s R. Sulíkom, <http://www.aktuality.sk/clanok/188373/komentar-kde-je-minister-zahranicia/>

14 *Sme*, 10. 12. 2009, Petőcz, K. Mentalita 19. storočia.

prejavy vlastenectva a lojality od svojich príslušníkov. Za naozajstných vlastencov však väčšinou považovali iba príslušníkov najväčšieho, či vládnuceho národa.¹⁵ „*Národní historici vlastenectvo nepovažujú za variantu toho istého javu ako nacionalizmus a šovinizmus; často sú reprezentované ako spolu nesúvisiace, resp. navzájom sa vylučujúce fenomény.*“¹⁶

Vládnuce politické elity na Slovensku aj v Maďarsku aj v súčasnosti často operujú (manipulujú) pojmom vlastenectvo. To, že asimilovaný Slovák žijúci v Maďarsku môže a je dobrým maďarským vlastencom je na Slovensku „všetkým“ jasné, ale môže byť dobrým slovenským vlastencom Maďar žijúci na Slovensku? O tom slovenské politické elity a reprezentácie vážne pochybujú. A to ešte nehovoríme o komunitnom vlastenectve, ktoré môže byť personifikované ako vlastnosť celej maďarskej menšiny. Politických alebo názorových oponentov hlásiacich sa k Slovákom, ktorí akceptujú špecifiká iných etník (Maďarov) na Slovensku a ich občiansku rovnoprávnosť, slovenskí „národovci“ (nacionalistickí politici) označujú za maďarónov, zapredancov, janičiarov. Aj na druhej strane hraníc však politická moc vymedzuje „nepriateľské“ skupiny, ktoré majú kritický pohľad na spôsob aplikácie maďarskej národnej myšlienky, ktorá v podobe nadhraničnej koncepcie jednotného maďarského národa presahuje hranice. (Dobrym) Maďarom, vlastencom, nemôže byť ten, koho nebolí Trianon, kto je proti štátnemu občianstvu zahraničných Maďarov. Nemôže to byť (v Maďarsku) socialista, liberál (na Slovensku „slniečkar“), multikultú, globalista alebo žid, sorosovec (v Maďarsku a v niektorých kruhoch aj na Slovensku), či Maďar (na Slovensku). Ako vidieť, záber „vylúčených“ z vlastenectva na oboch stranách môže byť široký a je signovaný nielen etnicitou, ale aj politickým postojom, sociálnou skupinou, prípadne inými sociálno-politickými charakteristikami. Môžeme súhlasiť s názorom, že „*to čo sa označuje ako „vlastenectvo“, je súčasťou sociálneho javu nacionalizmu, resp. samotný pojem vlastenectva je produktom nacionalistického diskurzu.*“¹⁷

Ponovembrové Československo (po roku 1989) bolo zjavne štátom, voči ktorému väčšina obyvateľstva prejavovala lojalitu, považovala ho za svoju vlasť a napriek tomu v rozhodujúcej chvíli politické elity zvolili samostatnosť a slovenské vlastenectvo ako princíp ďalšej existencie. Dnes sa ukazuje, že tento princíp bol všeobecne prijatý a akceptovaný ako základ existencie a fungovania Slovenskej republiky. Reminiscencie aj argumenty dnešných uhorských vlastencov z Maďarska aj dnešných československých vlastencov z Čiech sa stretávajú v jednom bode. Toto bolo niekedy

15 HALÁSZ, I. Tzv. lojálni Slováci v dualistickom Uhorsku („dobrí Slováci“, „úradní Tóti“, uhorskí vlastenci, maďaróni a tí druhí...). In ŠUTAJ, Š. – SZARKA, L. (eds.). *Regionálna a národná identita v maďarskej a slovenskej histórii 18. – 20. storočia*. Prešov: Universum, 2007, s. 91-103; FINDOR, A. – KILIÁNOVÁ, G. – KOVÁČ, D. – MACHO, P. – PICHNER, T. Identita a národ. In KILIÁNOVÁ, G. – KOWALSKÁ, E. – KREKOVÍČOVÁ, E. (eds.). *My a tí druhí v modernej spoločnosti*. Bratislava: Veda, 2009, s. 229-342; HUDEK, A. – KOPEČEK, M. – MERVART, J. (eds.). *Čechoslovakizmus*. Praha: Lidové noviny, 2020, 408 s.

16 VÖRÖS, L. Vlastenectvo aj šovinizmus, alebo len nacionalizmus? Terminologické a definíčné problémy skúmania nacionalizmov a historická komparácia. In KOVÁČ, D. a kol. *Slovenské dejiny v dejinách Európy. Vybrané kapitoly*. Bratislava: Veda, 2015, s. 336 a nasl.

17 VÖRÖS, L. Vlastenectvo aj šovinizmus, alebo len nacionalizmus? ... , s. 336-372.

naše a z toho vyplýva pocit nostalgie nad časmi, keď uhorská aj československá politika namiesto toho, aby Slovákom poskytla istotu, že existujúci štát je, či skôr bol, ich vlasťou, im poskytovala „iba“ povinnosť byť voči štátu lojálny a tak si zaslúžiť, aby mohli tento štát nazývať svojou vlasťou. Vlastenectvo je možné vnímať ako pocit, je nehmotné a nevynútiteľné, ale manipulovateľné, čo je doložené v dlhodobej či krátkodobej perspektíve a vo všetkých historických obdobiach.

Vysporiadať sa s nejasnosťou pojmov v oblasti etnicity je nesmierne zložitá úloha. Najmä keď vedecká potreba precizovať, vyčistiť, odmytizovať pojmy naráža na skutočnosť, že v praktickom verejnom živote už nadobudli inú podobu. Sú využívané na označenie istých javov, vzťahov a tak ich nachádzame v politickom alebo verejnom diskurze.

Pojem nacionalizmus budeme používať ako pojem na vyjadrenie ideológie a politiky, ktorá uprednostňuje národ alebo etnicitu pri uplatňovaní rôznych druhov politík. Aktéri, ktorí nacionalizmus využívajú ako jeden z najdôležitejších nástrojov svojej politiky, mu potom priradujú (určujú) konotáciu, ktorá nám umožňuje určiť charakter, záber a akceptovanie politiky, zjednodušene a s istou mierou zovšeobecnenia, ktorá sa uskutočňuje na základe analýzy údajov, faktov a činov.

V slovenských podmienkach sa pri národnostnej politike a problematike národnostných menšín stretáme so špecifikami, ktoré sa objavujú aj v súvislosti s problematikou maďarskej menšiny na Slovensku. Rozdielnosť názorov na menšinovú otázku sa premieta v samotnom označení menšín (národnostná / národná / etnická) a ich definovaní. Problematika má svoju historickú dimenziu. Samotný pojem národnostná menšina sa do politického slovníka dostal po rozpade Habsburskej monarchie a nadobudol politické konotácie.¹⁸ Ani v súčasnosti ich nestratil. Pojem menšina sa považuje v niektorých menšinových kruhoch za dehonestujúci, pojem národnosť za mnohovýznamový (používaný počas obdobia socializmu), a teda nepraktický. Maďari na Slovensku inklinujú k pojmu národná menšina, ktorý vystihuje ich príslušnosť k maďarskému národu, ktorého súčasťou sa cítia byť a v súčasnosti sú od neho oddelení hranicou po vzniku československého štátu, ktorú potvrdila Trianonská zmluva z roku 1920. Zároveň však definuje aj situáciu, v ktorej sa v súčasnosti nachádzajú. Tu však považujú za nespravodlivú (a niektorí aj za dočasnú).¹⁹ Rozdiel v terminologickom vnímaní sa pokúsil stručne (pre potreby rozhovoru s politológom Jurajom Marušiakom) vysvetliť maďarský historik László Szarka. Termín národnostná menšina/národná menšina („national minority“) je a určite ešte dlho zostane pojmom diskutabilným, keďže z hľadiska rozličných metodologických prístupov môžeme tento typ menšín definovať rôzne. Problém rozdielnosti slovenského pojmu „národnostná“ a maďarského „nemzeti“ (t. j. národná) nie je zaťažený ani tak pojmovo, ako interpretačne v rôznych politic-

18 KILIÁNOVÁ, G. – KOWALSKÁ, E. – KREKOVIČOVÁ, E. (eds.). *My a tí druhí v modernej spoločnosti...*; PETRÁŠ, R. *Menšiny v meziválečnom Československu. Právni postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodní ochrana*. Praha: Karolinum, 2009, 438 s.

19 ŠUTAJ, Š. Variace stop Trianonu v politické paměti. In DEJMEK, J. – LOUŽEK, M. (eds.). *Trianonská smlouva. Devadesát let poté*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 69-97.

kých prejavoch. „V slovenskom politickom diskurze národnostné menšiny sú akýmiś nevyjasnenými skupinami, ktoré majú iné „národnostné“ charakteristiky než väčšinový národ, kým v prípade maďarskej politickej interpretácie ide o menšiny, ktoré majú v štruktúre svojej identity dominantne maďarské národné väzby.“²⁰

V európskom kontexte často používaným vymedzením je definícia, uvedená v Odporúčaní Rady Európy č. 1201/1993 „Additional protocol on the rights of minorities to the European Convention on Human Rights.“²¹ Výbor ministrov Rady Európy ho prijal v novembri 1994, podpísaný bol 1. februára 1995 a dodatkový protokol bol prijatý v roku 1996. „Národnostná menšina je skupina osôb v štáte, ktorá a) sídli na jeho teritóriu, b) udržiava so štátom dlhodobé, blízke a trvalé väzby, c) prejavuje osobitné etnické, kultúrne, náboženské alebo jazykové charakteristiky, d) je v dostatočnej miere reprezentatívna, hoci početne menšia ako zvyšok populácie štátu, alebo regiónu tohto štátu, e) motivuje ju záujem o spoločné zachovávanie toho, čo vytvára jej spoločnú identitu, vrátane jej kultúry, tradícií, jej náboženstva alebo jazyka“. Mnoho európskych štátov malo voči tomuto rozhodnutiu výhrady, a preto má len odporúčací charakter. Rada Európy konštatovala, že nie je možné nájsť konsenzus pri interpretácii termínu „national minority/minorité nationale“, nie je preto súčasťou Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín.²²

Aj v politickej praxi sa však časť politikov maďarskej národnosti prikláňa používaniu pojmu národná menšina. V súvislosti s používaním označenia obyvateľa Slovenska maďarskej národnosti sa politicky zvažuje, ktoré pomenovanie je správne, alebo politicky korektnejšie, či výhodnejšie. Obyvateľ/občan Slovenska maďarskej národnosti, Maďar na Slovensku, slovenský Maďar. Odpovede sú rôzne. Za najkorektnejšie považujeme označenie Maďari na Slovensku (slovenskí Maďari) a na označenie spoločenstva Maďarov na Slovensku budeme v publikácii používať pojem národnostná menšina.

Problematikou sabaidentifikácie sa zaoberal program strany Most-Híd „Občianska vízia 2016. Stratégia národnostnej politiky pre Maďarov žijúcich na Slovensku“. Program vo všeobecnosti pomenoval túto skupinu ako národnostná menšina. Zároveň ju definoval ako „spoločenstvo Maďarov na Slovensku“ ako „súčasť maďarského kultúrneho národa“ a „spoločenstvo bez spoločného názvu“. Na označenie tohto spoločenstva navrhujú používať názov „szlovákiai magyarok“ – „Maďari na Slovensku“ alebo „délszlovákiai magyarok“ – „Maďari na južnom Slovensku“.²³

20 Investori odídu a nám zostanú národnostné Ťahanice (rozhovor J. Marušiaka s L. Szarkom), http://www.despiteborders.com/clanok.php?subaction=showfull&id=1240880506&archive=&start_from=&ucat=3,4,10&

21 Recommendation 1201(1993). On an additional protocol on the rights of minorities to the European Convention on Human Rights. Council of Europe Parliamentary Assembly. <http://assembly.coe.int/main.asp?link=/documents/adoptedtext/ta93/erecl201.htm>

22 FERENČUHOVÁ, B. Stav výskumu medzinárodnej ochrany národnostných menšín na Slovensku po roku 1989. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národ a národnosti na Slovensku – stav výskumu po roku 1989 a jeho perspektívy*. Prešov: Universum, 2004, s. 13-30.

23 Občianska vízia 2016. Stratégia národnostnej politiky pre Maďarov žijúcich na Slovensku, s. 40-41. <http://most-hid.sk/sitemost-hid.sk/downloadabl/filesov/madarska/narodnost/0/pdf.pdf>. Podľa

V súvislosti s pomenovaním štátneho útvaru, ktorý existoval do roku 1918 aj na území dnešného Slovenska, budeme používať pojem Uhorsko, Uhorské kráľovstvo, resp. Habsburská monarchia, Rakúsko-Uhorsko, ktoré používa slovenská historiografia. V prípade potreby, ak bude nevyhnutné, vzhľadom na špecifiká témy a v kontexte s vnímaním tohto útvaru maďarskou historiografiou a súčasnou maďarskou politikou, budeme používať aj pojem historické Maďarsko, resp. Maďarské kráľovstvo.²⁴

Od toho sa odvíja aj otázka, na akom území obyvatelia maďarskej národnosti na Slovensku žijú. Je to južné Slovensko, slovenský juh. Sú to síce označenia geografické, ale pojem „slovenský juh“ mal najmä v povojnovom období silné politické podfarbenie, ktorým slovenské elity demonštrovali jeho nepochybniteľnú afinitu k Slovensku. Veľmi často sa aj v súčasnosti využívajú označenia bývalých žúp a regiónov (Gemer, Abov, Zemplín, Csallóköz, Polócföld ...), ktoré si napriek tomu, že sa už dlhé obdobie oficiálne nepoužívajú, si zachovali medzi slovenským aj maďarským obyvateľstvom obľubu a používajú sa na označenie regionálnej, lokálnej sebaidentifikácie (identity).²⁵ Menej vžitá je označenie súčasných vyšších územných celkov, ktoré za niekoľko rokov od ich zavedenia neprenikli do verejného priestoru v plnej miere. Najproblematickejšie a najkontroverzejšie, najmä zo slovenskej strany, je označenie Horná zem (Felvidék). Felvidék ako geograficko-politický útvar reálne zanikol spolu s Uhorskom (Maďarským kráľovstvom) v roku 1918. Z politického hľadiska signalizuje príslušnosť k bývalému Maďarskému kráľovstvu a je adekvátne ho používať v týchto historických súvislostiach. V súčasnej politickej praxi je anachronizmom a je nekorektné používať ho na označenie geografickej alebo politickej situácie. V politickej praxi maďarských elít bývalo zvykom, diplomatickým spôsobom vyhnúť sa takému označeniu Slovenska, ale neplatí to vo všeobecnosti. Naopak, v súčasnosti je používanie označenia Felvidék znakom spolupatričnosti s Maďarskom, prejavom odporu voči potrianonskému usporiadaniu. Používa ho oficiálna maďarská politika, predstavitelia smerov v maďarskej menšine, ktorí chcú zdôrazniť nespravodlivosť menšinového postavenia. Práve v Budapešti takéto označenie z úst nielen maďarských, ale aj politikov žijúcich na Slovensku patrí k „dobrej výchove“.²⁶

---

výsledkov výskumu prezentovanom v tomto dokumente sa 53 % respondentov cítilo byť „Maďari na Slovensku“, 37 % Maďari (bez akéhokoľvek prívlastku) a 5 % sa považovalo za Maďarov na Felvidéku. Pozri aj: RÁKÓCZI, K. Parlamenti választások Szlovákiában: meggyengült hagyományos pártok és apátiába esett magyar választók. In *Magyar kisebbség*, 2016, 3, p. 68-80. https://epa.oszk.hu/02100/02169/00053/pdf/EPA02169_magyar_kisebbsseg_2016_3_068-080.pdf

24 Zaujímavé podnety k používaniu názvov pre historické regióny a štáty priniesol vo svojej práci napr. VAJDA, B. Történelemléktan és történelemtankönyv-kutatás (Didaktika dejepisu a výskum učebnic dejepisu) (History Didactics and Research of History Schoolbooks). Komárom: Selye János Egyetem, 2020.

25 ŠUTAJ Š. Problémy etnickej identity: lokálna, regionálna a národná identita. In KOVÁČOVÁ, A. (ed.). *Identita, história a kultúra. Dejiny Slovákov na Dolnej zemi*. Budapešť – Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2011, s. 26-40.

26 Dolná zem je „... v širšom zmysle slova rozsiahle územia uhorských stolíc (po roku 1848 žúp) južne od hraníc dnešného slovenského štátu a v užšom zmysle slova územia na juh od pomyselných čiar Budapešť – Miškovec – Nové Mesto pod Šiatrom.“ KMEŤ, M. *Krátke dejiny dolnozemskej Slovákov 1*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2012, s. 9. Podľa pedagogickej

Zároveň je potrebné vnímať, že aj v bežnej, neoficiálnej komunikácii je označenie „felvidéki magyarok“ často používané. Práve v tejto oblasti majú dôležitú úlohu stereotypy, ktoré ovplyvňujú aj politické konanie aj vnímanie sa etnických skupín, sebavnímánie aj vnímanie tých druhých.²⁷ V júni 2012 na Selyeho univerzite v Komárne zasadal Výbor pre národnú spolupatričnosť maďarského parlamentu.²⁸ Aj v jeho rámci sa používalo slovo Felvidék na označenie územia Slovenska. Pre časti územia sa ešte dnes, používajú geografické označenie Žitný ostrov ale aj Matúšova zem. Slovenská historiografia však s týmto pojmom narába výnimočne, na rozdiel od maďarskej historiografie.²⁹ Už spomínaná *Občianska vízia 2016* sa zaoberala aj názvom územia, na ktorom žijú Maďari na Slovensku. Za najvhodnejšie považujú používanie názvu „Dél-Szlovákia“ „Južné Slovensko“. „Južné Slovensko tvoria regióny, kde žijú Maďari vo väčšom množstve, v rámci jeho hraníc však žijú nielen Maďari, ale aj Slováci a Rómovia vo väčšom počte. Hranice Južného Slovenska nie sú nevyhnutne

---

príručky ku školskému Dňu spolupatričnosti z mája 2011 „Spomedzi odpojených území dostalo Československo Felvidékom nazývané Severné Maďarsko (v minulosti Felső-Magyarország alebo Felföld), ako i Podkarpatsko. Význam slova Horná zem sa v priebehu časov menil. Pred 19. storočím sa používal zriedkavejšie, vzťahoval sa na Slovanmi (Slovákmi, Rusínmi) obývané severné časti Uhorského kráľovstva, na tzv. Tótföld obývanú oblasť. Počnúc 19. storočím sa pojem rozšíril aj na oblasť severnej horskej oblasti, ktorú predtým nazývali Horné Uhorsko alebo Horniaky. (Toto zahŕňalo zo súčasného územia Západného Slovenska územia rozprestierajúce sa na sever od línie Bratislava-Nitra, časť horskej oblasti Podkarpatska, dokonca aj oblasť Maramurešu (Máramaros), ktorá dnes čiastočne patrí Rumunsku.) V období dualizmu sa výraz Horná zem používal skôr v politickom zmysle na 16 Slovákmi obývaných žúp, ako i na niekoľko sem zaradených dnešných severných/severovýchodných žúp Maďarska (Borsod, Szabolcs), podkarpatských a maramurešských žúp, od Trianonu sa začal výraz používať na celé územia, ktoré sa pričlenili k Československu, vr. podkarpatských. V období socializmu bolo v podstate zakázané používať tento výraz. Dnešný význam sa obmedzuje len na územie Slovenska.“ (A nemzeti összetartozás napja. Pedagógiai háttéranya. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium megbízásából az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetben, 2011. május, v archíve autorov); KOLLAI, I. Meghasad múlt. Kapszolódási pontok és ellentétek a szlovák és magyar történelmi narratíva között. In *Regio, 18 évf.*, sz. 4, 2007, p. 93-105.

- 27 VÝROST, J. Ako sa vidíme navzájom: Etnické stereotypy obyvateľov Slovenska a otázka ich stability v čase. In REGINÁČOVÁ, N. – ŠUTAJ, Š. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Etnické vzťahy v slovenskej spoločnosti na začiatku 21. storočia*. Košice: Šafárikpress, 2020, s. 9-25; SZEGHY-GAYER, Veronika. *Felvidékből Szlovenszko. Magyar értelmiségi útkeresések Eperjesen és Kassán a két a világháború között*. Pozsony: Kalligram, 2016; R. Holec vo svojej knihe o Trianone upozorňuje napr. na práce Gyulu Popélyy *Felvidék 1914 – 1920 a Felvidék 1918 – 1928*, ktoré vyšli v Budapešti v rokoch 2010 a 2014, v ktorých sa o Slovensku ani o Slovákoch nič nehovorí. „Ako keby na Felvidéku žili tisíc rokov len Maďari a iné menšiny a tí sa stali obeťou českého imperiálneho obsadenia.“ (HOLEC, R. *Trianon. Triumf a katastrofa*. Bratislava: MarenčinPT, 2020, s. 317).
- 28 *Sme*, 29. 6. 2012, Morvay, Peter, Výlet na Felvidék.
- 29 BUKOVSKÝ, L. Államhatalmi változások a Mátyusföldön 1918 – 1919-ben és 1938-ban. (Trianon és az első bécsi döntés.) In *Mátyusföld. Zv. 2. Egy régió története a XI. századtól 1945-ig / Komárno – Dunajská Streda, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó 2005 s. 123-147; SZARKA, L. A magyar „etnikai tér“ változásai Matyusföldön. In SZARKA, L. – TÓTH, K. *Társadalomrajz két magyarlakta településről Szlovákiában*. Somorja – Komárom: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2010, s. 101-125.*

*totožné so súčasným administratívnym usporiadaním.*³⁰ Označenie „Južné Slovensko“ v sebe nesie dve veľké riziká. Nie je súčasťou historickej tradície, ktorá je najmä pre tam žijúce obyvateľstvo maďarskej národnosti dôležitým faktorom a navyše je spojené so štátom organizovanou asimilačnou povojnovou politikou, ktorá tento pojem politicky využívala.

Väčšinou počas väčšiny činnosti slovenských vlád politickí aktéri v diskusiách nevnímali národnostnú politiku ako riešenie problémov maďarskej menšiny, ale ako riešenie problémov s maďarskou menšinou. Neriešili sa základné hodnotové a filozofické otázky. Aké je miesto Maďarov v slovenskej spoločnosti a v SR. Ako im vytvoriť také podmienky pre život, aby boli nespochybniteľne rovnoprávnymi, a teda lojálnymi občanmi štátu, ktorých miesto, úloha a práva nie sú spochybňované preto, že rozprávajú iným jazykom. Maďarsko svojou politikou dávalo jasne a nedvojzmyselne najavo, že má záujem o Maďarov za hranicami a vníma ich ako súčasť maďarského národa. Materský štát – materský národ v tomto procese zohrával vždy významnú úlohu, tým že vytváral podmienky pre vzájomné prepojenie menšiny za hranicami a maďarského štátu, usiloval sa udržiavať kontakty a spojenia. Nová európska politika pod dohľadom EÚ pre to vytvárala optimálne podmienky (je to konštatovanie, nie výčitka). Aj slovenskí politickí predstavitelia o problematike maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku častejšie diskutovali s reprezentantmi maďarského štátu ako s predstaviteľmi maďarskej menšiny na Slovensku. *Základná zmluva* – Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou z roku 1995 na to vytvorila aj inštitucionálnu platformu Zmiešanú slovensko-maďarskú komisiu pre menšiny (ZSMK).

Základným prvkom riešenia problémov, vrátane tých národnostných, je spôsob, akým sa o probléme komunikuje. Aj vojna je spôsob komunikácie, ale je nim aj ztvorenie sa do ulity a ignorovanie podnetov z okolitého prostredia. V slovensko-maďarskom príbehu v sledovaných rokoch nájdeme rôzne druhy komunikácie aj odpovedí na problémy, ktoré si zaslúžia pozornosť: demonštrácie, protesty, vzdor, odpor, konsenzus alebo podriadenie, letargia. Môžeme však sledovať na oboch stranách hraníc aj narcistické (bohorovné) sebauspokojenie z vlastnej „dokonalosti“ a riešení prijatých na uspokojenie svojich prívržencov a na úkor „tých druhých“. Riešenia, ktoré v uzavretej bubline hrdinsky a vlastenecky likvidujú „neriešiteľné“ a „nesmierne dôležité“ problémy, ktoré sú v skutočnosti problémom iba pre úzky okruh ľudí, ktorí v tejto bubline žijú. Jediným možným riešením problémov je dialóg medzi zainteresovanými skupinami na oficiálnej úrovni, participácia na komunikovaní reálnych problémov v politickej praxi a vytvorenie priestoru pre takýto dialóg. Práve obchádzanie existujúcich problémov bolo častým spôsobom „riešenia“ existujúcich problémov. Ale ako napísal predseda Fórum inštitútu pre výskum menšín László Öllös: *„Rozšírila sa totiž domnienka, že sa tým iba prehľbuje napätie, preto o nich netreba toľko hovoriť. Zametanie problémov pod koberec nie je riešením.*“³¹ Ak sa však po-

30 Občianska vízia 2016. Stratégia národnostnej politiky pre Maďarov..., s. 40-41.

31 *Aktuality*, 26. 11. 2012, V SR nie sú ideálne podmienky na sebarealizáciu menšín, <http://www.aktuality.sk/clanok/218348/okruhly-stol-madarov-v-sr-nie-su-idealne-podmienky-na-sebarealizaciu-mensin/>

zrieme na riešenie, či neriešenie menšinových otázok, aj v časoch, kedy sa menšinové reprezentácie dostali do vlády, bol práve argument „*udržania krehkej vládnej koalície*“ tým argumentom, ktorý nedovolil riešiť (predkladať návrhy zákonov), ale ani diskutovať, o zásadných otázkach vzťahu štátu k menšinám a vzťahu menšín k štátu.

Slovenská politika aj maďarská politika a často aj maďarská menšina však riešili Trianon, tabuľový zákon, vysvedčenia v školách, pedagogickú dokumentáciu, či geografické názvy. Tieto iste vážne, ale v skutočnosti zástupné problémy, väčšinou zakrývali nevyjasnenú podstatu slovensko-maďarského vnútroštátneho vzťahu. Aj v legislatíve sa bazírovalo na drobnostiach, bez vyjasnenia vzťahu štátu k menšinám (napr. v preambule ústavy, ale aj vo vzťahu napr. zákona o štátnom jazyku a zákona o jazyku národnostných menšín). Na program dňa sa nikdy reálne nedostal zákon o národnostných menšinách, ten zostával ako marketingový volebný symbol v programoch maďarských politických strán.³² Podobne to bolo aj s (neexistujúcim) pokusom o zedefinovanie národnostnej politiky Slovenska, ktorá by pre takýto zákon vytvorila predpoklady. To je aj jeden z dôvodov, prečo sa budeme venovať rôznym typom „dialógov“ (občas aj monológov), ktoré sa realizovali na rôznych líniiach spoločenského a politického života. Nebudú tvoriť základnú štruktúru tejto publikácie, budú tvoriť inštrumentálny a vzťahový rámec, umožňujúci ak nie pochopenie, tak aspoň empatické vnímanie problému.

32 V čl. 34 Ústavy SR je upravené právo na všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi národnostnej menšiny alebo etnickej skupiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie, právo na vzdelanie v jazykoch národnostných menšín, právo používať jazyk národnostnej menšiny v úradnom styku a právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín. Tieto práva sú zaradené medzi základné práva a slobody, t. j. sú nescudziteľné, nepremlčateľné, neodňateľné a nezrušiteľné a nemôžu byť predmetom referenda (čl. 93 ods. 3 ústavy). Tieto práva sú zabezpečované množstvom rôznych právnych predpisov. Časť odborníkov sa domnievala, že samostatný zákon o postavení národnostných menšín na Slovensku je možný, ale nie je nevyhnutný, lebo ho nahrádza široké spektrum zákonov, ktoré sa týkajú národnostných menšín a upravujú ich postavenie v dostatočnej miere a v súlade s požadovaným európskym štandardom. Skupina ďalších právnikov, v ktorej významnú časť tvorili právnici, ktorí patrili k národnostným menšinám, podporovali alternatívu vypracovať samostatný zákon o postavení národnostných menšín, ktorý by v sebe sústredil na jednom mieste všetky právne normy, týkajúce sa národnostných menšín, definoval by podstatné pojmy a ich interpretáciu, zosúladiť by ich navzájom a vytvoril by tým komplexný zákon, ktorý by jasne definoval práva a povinnosti príslušníkov národnostných menšín. Presadiť takýto zákon z pozície koalícnej strany nebolo počas celého sledovaného obdobia možné, pretože vo vnútri vládnucich koalícií, v ktorých bola menšinová maďarská strana, vládli napäté vzťahy a predloženie zákona by rozhádzalo vládne zoskupenia a hrozil by ich rozpad. Sporadicky sa návrhy na prijatie zákona o postavení národnostných menšín objavovali vtedy, ak sa zainteresované strany ocitli v opozícii alebo mimo parlamentu. (OROSZ, L. Maďarská národnostná menšina na Slovensku a legislatívne zmeny v jej postavení po roku 1989. In *Človek a spoločnosť*, 11, 2008, 4. <http://www.saske.sk/cas/4-2008/index.html>)

Demografické súvislosti postavenia maďarskej menšiny na Slovensku

Nástupnícke štáty po prvej svetovej vojne sa národného štátu zmocnili s takou intenzitou, že v priebehu jedného storočia významným spôsobom zmenili etnickú mapu strednej Európy.³³ Niektoré štáty „úspešnejšie“ (napr. Maďarsko a Poľsko, Česko), iné napriek enormnej snahe menej úspešne (Rumunsko, Slovensko) pracovali na „zjednotení“ etnicity obyvateľstva štátu. Pokúšali sa o to rôznymi spôsobmi. Snažili sa etnicky nevhodné obyvateľstvo asimilovať, vypudiť z krajiny alebo revidovať „dohodnuté“ hranice, aby „súkmeňovcov“ včlenili do ich národného štátu. Historickým a demografickým súvislostiam a vývinu maďarskej menšiny je venované množstvo prác, zachytávajú ich aj pravidelné cenzy obyvateľstva.³⁴

Výrazné zmeny zasiahli aj obyvateľstvo južného Slovenska. Napriek povojnovým akciám na poslovenčenie južného Slovenska, si obyvateľstvo maďarskej národnosti ubránilo svoju etnickú identitu voči povojnovým a socialistickým asimilačným aktivitám a zachoval sa vysoký podiel obyvateľstva maďarskej národnosti. Napriek tomu od roku 1961 do roku 1991 sústavne klesal podiel obyvateľov maďarskej národnosti na celkovom počte obyvateľov Slovenska, aj keď ich počet mierne narastal. Pri sčítaní obyvateľstva v roku 1961 vzrástol počet aj podiel obyvateľstva maďarskej národnosti predovšetkým z dôvodu predpokladaného návratu časti obyvateľstva, ktoré sa v rokoch 1946 – 1948 prihlásilo k reslovakizácii.³⁵ Podľa výsledkov sčítania obyvateľstva z roku 2001 došlo prvýkrát od sčítania obyvateľov v roku 1950 aj k poklesu absolútneho počtu obyvateľov maďarskej národnosti na Slovensku a to vo významnej miere. V minulosti sa osobitne na zmenách v deklarovaní etnicity podieľalo uplatnenie princípu politickej a ekonomickej výhodnosti, resp. preklápanie etnickej

---

33 Pozri napr. mapové prílohy, ktoré pripravil GLATZ, F. *Minorities in East-Central Europe. Historical Analysis and a Policy Proposal*. Budapest: Europa Institut, 1993.

34 Z najdôležitejších prác, ktoré sa venujú demografickým údajom týkajúcim sa slovenských Maďarov uvedieme: MAJO, J. – ŠPROCHA, B. *Storočie populačného vývoja Slovenska II.: populačné štruktúry*. Bratislava: Infostat – Výskumné demografické centrum, 2013, 126 s; GYUR-GYÍK, L. *Népszámlálás 2001: a szlovákiai magyarság demográfiai, valamint település-és társadalomszerkezetének változásai az 1990-es években*. Bratislava: Kalligram, 2006; GYUR-GYÍK, L. *A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai 1989-től 2011-ig. Különös tekintettel a 2001-től napjainkig terjedő időszakra*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2014; GABZDILOVÁ, S. – SÁPOSOVÁ, Z. *Maďarská menšina na Slovensku – pohľad do minulosti a súčasný stav*. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národ a národnosti na Slovensku – stav výskumu po roku 1989 a jeho perspektívy*. Prešov: Univerzum, 2004, s. 117-125; ŠUTAJ, Š. *Sociálno-demografické charakteristiky maďarskej menšiny na Slovensku*. In ŠUTAJ, Š. a kol. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov: Univerzum, 2008, s. 8-17.

35 ŠUTAJ, Š. *Reslovakizácia. Zmena národnosti časti obyvateľstva Slovenska po II. svetovej vojne*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 1991.

príslušnosti obyvateľstva na juhu Slovenska.³⁶ Časť obyvateľstva, ktorá bola bilin-gválna a mala etnické zázemie tak v radoch maďarského ako aj slovenského etnika sa pod politickým tlakom hlásila k tomu etniku, ktoré sa nachádzalo vo výhodnejšej pozícii v existujúcom štátnom útvere.³⁷

Oveľa výraznejšie zmeny etnickej štruktúry južného Slovenska sa uskutočnili v dôsledku hospodárskeho a politického vývoja po roku 1989. Po roku 1989 toto obyvatelstvo očakávalo možné zmeny v postavení maďarskej menšiny, preto bolo stabilné pri určovaní svojej etnicity, čo sa prejavilo v miernom náraste počtu obyvateľstva, ktoré sa hlásilo k maďarskej národnosti pri sčítaní obyvateľstva v roku 1991. Pri sčítaní obyvateľstva v roku 2001 tento faktor už nepôsobil v takej miere a časť obyvateľstva sa prihlásila k inej národnosti. Ide o jav, ktorý na juhu Slovenska môžeme dlhodo-بدو sledovať v celom 20. storočí a môžeme ho označiť aj ako štatistickú asimiláciu.³⁸

Tabuľka 1 Početnosť maďarskej menšiny na Slovensku³⁹

Národnosti	1950	1961	1970	1980
Slováci	2982524	3560216	3878904	4317008
%	86,8	85,3	85,5	86,5
Maďari	354 532	518 782	552 006	559 490
%	10,3	12,4	12,2	11,2
Celkom	3 492 317	4174046	4 537 290	4 991168

V roku 2011 sa na Slovensku uskutočnilo sčítanie obyvateľov, domov a bytov. Me-
dzi zisťovanými údajmi bol aj údaj o národnosti, materinskom jazyku a najčastejšie
používanom jazyku. Národnosťou sa pri sčítaní rozumela príslušnosť osoby k národu,
národnostnej alebo etnickej menšine. Pre určenie národnosti bolo rozhodujúce vlast-

36 ŠUTAJ, Š. The Development of the Hungarian, Ukrainian and Russian Minorities in Slovakia between the years 1970 – 1991. In *International Issues*, 1, 1992, 3, 53-62; SRB, V. Asimilace a překlánění národnosti obyvatelstva v Československu ve světle sčítání lidu 1950 – 1991. In *Demografie*, XXXVIII, 3, s. 157-164.

37 ŠUTAJ, Š. – BAČOVÁ, V. Reslovakisation. The Changes of Nationality and Ethnic Identity in Historical Development in Slovak-Hungarian Environment. In *Small Nations and Ethnic Minorities in an Emerging Europe*. München: Slavica Verlag dr. Anton Kovač, 1993, 239-243; POPÉ-
LY, Á. Výmena obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom a menné záznamy Maďarov určených na presídlenie. In *Človek a spoločnosť*, roč. 12, č. 1, 2009, 4; ŠUTAJ, Š. Slovakia and the Hungarian Minority between 1945 and 1948. In ŠUTAJ, Š. et al. *Key Issues of Slovak and Hungarian History (A View of Slovak Historians)*. Prešov: Universum, 2011, p. 227-244; ŠUTAJ, Š. Slovakia and Hungarians in Slovakia in the Aftermath of World War II, 1945-1948. In SUPPAN, A. (Hg.). *Auflösung historischer Konflikte im Donauraum*. Festschrift für Ferenc Glatz zum 70. Geburtstag. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2011, p. 619-633.

38 ŠUTAJ, Š. Szlovák – magyar interetnikus kapcsolatok és statisztikai asszimiláció a dél-szlová-
kaia galántai járásban. In *Kisebbségkutatás*, 10 véf. 2001, 2. szám, 236-248.

39 Národnostná štruktúra obyvateľstva SR. (predbežné výsledky sčítania 1991). Bratislava: Slo-
venský štatistický úrad, 1992; Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001. <http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie>.

né rozhodnutie obyvateľa o príslušnosti k etniku. Národnosť detí do 15 rokov sa uvádzala podľa rodičov. Ak sa rodičia hlásili k rôznym národnostiam, uviedla sa národnosť podľa jedného z nich (na základe vzájomnej dohody rodičov). Ako materinský jazyk sa zisťoval jazyk, ktorým prevažne hovorili rodičia s obyvateľom v jeho detstve. V prípade rozdielných jazykov rodičov sa zapísal ten, ktorým s dieťaťom hovorila matka. Údaj o materinskom jazyku nemusel byť zhodný s údajom o národnosti.⁴⁰

Najčastejšie používaný jazyk na verejnosti bol jazyk, ktorý obyvateľ v súčasnosti najčastejšie používa. Najčastejšie používaný jazyk v súkromí bol jazyk, ktorý obyvateľ používa najčastejšie doma. Tento údaj sa zisťoval prvýkrát v sčítaní v roku 2011. Sčítacie tlačivá boli distribuované okrem štátneho jazyka aj v jazyku maďarskom, rómskom, rusínskom a ukrajinskom a v elektronickej forme anglickom jazyku.⁴¹ Celé sčítanie bolo organizované v duchu zásad čl. 3 *Rámcového dohovoru* podľa ktorého: „1. Každá osoba patriaca k národnostnej menšine má právo slobodne si zvoliť, či sa má s ňou zaobchádzať ako s osobou patriacou k národnostnej menšine, alebo nie, a z tejto voľby alebo z uplatňovania práv spojených s touto voľbou nebude vyplývať žiadna nevýhoda. 2. Osoby patriace k národnostným menšinám môžu uplatňovať práva a využívať slobody vyplývajúce zo zásad zakotvených v tomto rámcovom dohovore ako individuálne, tak aj spoločne s inými.“⁴²

Tabuľka 2 Národnostné zloženie obyvateľstva Slovenskej republiky podľa sčítania v rokoch 1991, 2001 a 2011

bývajúce obyvateľstvo	1991		2001		2011	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
spolu	5 274 335	100,0	5 379 455	100,0	5 397 036	100,0
národnosť						
slovenská	4 519 328	85,7	4 614 854	85,8	4 352 775	80,7
maďarská	567 296	10,8	520 528	9,7	458 467	8,5
nezistené	8 782	0,2	54 502	1,0	382 493	7,0

Zdroj: Štatistický úrad SR

Za príčiny poklesu počtu aj podielu maďarského obyvateľstva na obyvateľstve na Slovensku považoval demograf László Gyurgyík predovšetkým pokles pôrodnosti maďarského obyvateľstva, skrytú migráciu a asimiláciu. Tieto zmeny ovplyvnili štruktúru obcí s dominantným maďarským obyvateľstvom. Počet takýchto obcí významne klesal.⁴³ Ani v jednom z okresom na Slovensku sa podľa výsledkov sčíta-

40 Zdroj: http://www.statistics.sk/webdata/scitanie/def_sr/run.html

41 Štvrtá správa o implementácii *Európskej charty* v SR, s. 5.

42 Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín <https://www.noveaspi.sk/products/law-Text/1/46732/1/2>

43 GYURGYÍK, L. Zmeny v demografickej, sídelnej a sociálnej štruktúre Maďarov na Slovensku. In FAZEKAS, J. – HUNČÍK, P. (eds.). *Maďari na Slovensku (1984 – 2004). Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín,

nia obyvateľstva v roku 2011 nezvýšil podiel obyvateľov maďarskej národnosti oproti predchádzajúcim cenzom.

Tabuľka 3 Obyvateľstvo SR podľa materinského jazyka – sčítanie 2001, 2011

Bývajúce obyvateľstvo	2001		2011	
	abs.	v %	abs.	v %
spolu	5 379 455	100,0	5 397 036	100,0
materinský jazyk				
slovenský	4 512 217	83,9	4 240 453	78,6
maďarský	572 929	10,7	508 714	9,4
nezistený	66 056	1,2	405 261	7,5

Zdroj: Štatistický úrad SR

Tabuľka 4 Vývoj počtu obyvateľstva maďarskej národnosti v okresoch južného Slovenska 2001 – 2011⁴⁴

	2001		2011	
		%		%
Senec	10 538	20,2	9 187	13,6
Dun. Streda	93 723	83,3	87 344	74,7
Galanta	36 510	38,6	32 731	34,9
Komárno	74 817	69,1	66 382	63,8
Levice	33 379	27,9	27 944	24,3
Nové Zámky	57 115	38,3	48 439	33,6
Šaľa	19 203	35,6	16 676	31,3
Veľký Krtíš	12 776	27,4	10 926	24,0
Lučenec	20 105	27,6	17 315	23,1
Revúca	8 951	21,9	7 725	19,1
Rím. Sobota	34 321	41,4	30 618	36,1
Trebišov	30 434	29,3	28 094	26,5
Košice-okolie	14 114	13,1	11 843	9,9
Michalovce	12 841	11,8	12 136	10,9
Rožňava	18 942	30,6	16 115	25,5
SR – spolu	519 775	9,7	458 370	8,5

s. 155-198; ŠUTAJ, Š. The Development of the Hungarian, Ukrainian and Russian Minorities in Slovakia between the years 1970 – 1991. In *International Issues* 1, 1992, č. 3, 53-62..

44 Spracované podľa: Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2012, s. 26-27.

Vzhľadom na zámer, nevytvárať väčšie územné celky s výrazným podielom obyvateľstva maďarskej národnosti v 90. rokoch, ani v jednom zo samosprávnych krajoch nedosahuje podiel obyvateľstva národnosti viac ako 25 %: Trnavský kraj 21,8 %, Nitriansky kraj 24,6 %, Banskobystrický kraj 10,2 %.⁴⁵

Tabuľka 5 Prehľad bývajúceho obyvateľstva Slovenskej republiky podľa národností – zastúpenie v jednotlivých krajoch⁴⁶

	slovenská národnosť	maďarská národnosť	ostatná a nezistená
Bratislavský kraj	543 573 (90,2%)	23 888 (4,0%)	25 881 (4,4%)
Trnavský kraj	394 902 (71,2%)	120 784 (21,8%)	32 411 (5,7%)
Trenčiansky kraj	545 535 (91,8%)	797 (0,1%)	42 978 (7,1%)
Nitriansky kraj	473 269 (68,6%)	169 460 (24,6%)	39 511 (5,6%)
Žilinský kraj	641 602 (93,1%)	553 (0,1%)	39 826 (5,8%)
Banskobystrický kraj	505 528 (76,5%)	67 596 (10,2%)	68 294 (10,2%)
Prešovský kraj	668 300 (82,0%)	646 (0,1%)	67 325 (8,1%)
Košický kraj	580 066 (73,3%)	74 743 (9,4%)	92 551 (11,5%)

Sčítanie obyvateľstva okrem dôležitých údajov pre potreby štatistiky, demografie, je aj svedectvom o vývoji obyvateľstva na sledovanom území. Je dôležité pre určovanie ekonomických trendov, sociálnej a zdravotnej politiky. Má zásadný vplyv aj na národnostnú politiku štátu. Prináša dôležité údaje, na základe ktorých sa určujú počty zástupcov v poradnom orgáne vlády (Rada vlády, Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny), na základe takto získaných údajov sa stanovujú obce, v ktorých je možné používať jazyk národnostnej menšiny, určujú sa koeficienty pre výpočet vyšších dotácií pre národnostné menšiny na kultúru a iné.

Pri porovnaní sčítaní obyvateľstva z predchádzajúcich rokov a posledného sčítania sa ukazovali, potvrdzovali alebo aj naznačovali mnohé trendy, ktoré sú zaujímavé pre charakteristiku slovenskej spoločnosti a postavenia národnostných menšín v nej. Medzi najdôležitejšie je možné zaradiť, že sa znižuje podiel najväčších etnických spoločenstiev na obyvateľstve. Ubudlo Slovákov aj Maďarov. U Slovákov je tento pokles výrazný v poslednom desaťročí, kedy ich podiel poklesol o 5,1 % a viac ako

45 Štvrtá správa o implementácii *Európskej charty* v SR, 2014, s. 9.

46 Štvrtá správa o implementácii *Európskej charty* v SR, 2014, s. 9.

250-tisíc obyvateľov. Počet Maďarov na Slovensku klesá dlhodobo, pokiaľ ide o podiel obyvateľstva, aj pokiaľ ide o absolútne čísla. Úbytok však nemá taký rázny priebeh ako to bolo u Slovákov. Rok 1991 bol posledný, v ktorom pribúdalo obyvateľstvo maďarskej národnosti. Vtedy sa k maďarskej národnosti prihlásilo 567 296 obyvateľov (10,8 %), v roku 2001 to bolo 520 528 (9,7 %) a v roku 2011 458 467 obyvateľov tvoriacich 8,5 % obyvateľstva Slovenska. Za dvadsať rokov klesol ich počet o 108 831 osôb. „Najobľúbenejším“ vysvetlením tohto stavu na slovenskej aj maďarskej strane, je vzájomná asimilácia medzi týmito etnikami. Je však potrebné vnímať rast počtu obyvateľstva, ktoré sa hlási k rómskej národnosti a rómskemu jazyku. V prípade Slovákov aj tým, že iba časť nárastu príslušnosti k Rusínom je kompenzovaná úbytkom Ukrajincov a zvyšok je kompenzovaný zo slovenskej národnosti. Veľmi významný faktor je, že časť obyvateľstva, neuviedla žiadnu etnickú príslušnosť, ani materinský jazyk. Kým v roku 1991 si žiadnu národnosť neuviedlo 8782 obyvateľov (0,2 %), v roku 2001 to už bolo 54 502 obyvateľov (1,0 %) a v roku 2011 až 382 493 obyvateľov (7,0 %). Týka sa to nielen akceptovania národnostnej príslušnosti, ale aj materinského jazyka. V roku 2001 tento údaj neuviedlo 66 056 obyvateľov (1,2 %), ale v roku 2011 až 405 261 obyvateľov (7,5%). Dôvody môžu byť rôzne, ale určite medzi ne môžeme zaradiť aj to, že časť obyvateľov považuje národnostnú príslušnosť za dôverný údaj týkajúci sa ich osobnej integrity.⁴⁷ Druhým dôvodom je, že pri sčítaní nebolo možné uviesť dve odpovede a časť obyvateľov Slovenska má (najmenej) dvojitú etnickú identitu. Vyplýva to z etnickej zmiešanosti obyvateľstva, ktoré pod vplyvom historického vývoja má rôznorodé historické etnické korene (mestská nemecká populácia, slovensko-poľské, slovensko-maďarské aj slovensko-rusínske, židovské, ale aj iné migračné vlny menšieho rozsahu – Gréci, Bulhari, Chorváti, Rusi...). Mýtus o výlučnej národnej identite⁴⁸ môžeme zaradiť medzi vážne faktory, ktoré sa podpísali na nepriaznivých výsledkoch sčítaní obyvateľstva pre národnostné menšiny. Aj zneužitie sčítaní obyvateľstva v povojnovej legislatíve môže dodnes vzbudzovať nedôveru pri udávaní informácií o etnickej či konfesionalnej identite.

Ďalším významným údajom je, že podiel obyvateľov s maďarským materinským jazykom (10,7 %) je vyšší ako podiel obyvateľov maďarskej národnosti (9,7 %). Zároveň však maďarský jazyk v domácnosti používalo len 8,7 % obyvateľov, čo naznačuje vysoký podiel etnicky zmiešaných rodín. Významnú úlohu taktiež zohráva fakt, že deti do 16 rokov tvoria 20,4% u obyvateľstva slovenskej národnosti, kým u obyvateľstva maďarskej národnosti tvoria len 15,92 %.

47 Tento trend nie je typický iba pre Slovensko. Obrovský počet respondentov s nedeklarovanou jazykovou (resp. národnostnou) príslušnosťou zaznamenali pri sčítaniach obyvateľstva aj v Maďarsku: v roku 2001 to bolo 541 106, resp. 570 537 a v roku 2011 dokonca až 1 443 840, resp. 1 463 887 osôb. (LAJTAI, M. Nemzetiségi viszonyok és statisztikai adatgyűjtés Magyarországon. In *Statisztikai Szemle*, 2020, 98, 6, p. 547-572. http://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/2020/2020_06/2020_06_547.pdf)

48 CHUDŽÍKOVÁ, A. Výsledky sčítania potvrdzujú predpokladané trendy asimilácie a stigmatizácie. In Menšinová politika na Slovensku v roku 2011. In *Menšinová politika na Slovensku*, roč. 2, č. 1, 2012, http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/12/Mensinova-politika-1_2012.pdf

Tabuľka 6 Obyvateľstvo SR podľa materinského jazyka – sčítanie 2001, 2011

Bývajúce obyvateľstvo	2001		2011	
	abs.	v %	abs.	v %
spolu	5 379 455	100,0	5 397 036	100,0
materinský jazyk				
slovenský	4 512 217	83,9	4 240 453	78,6
maďarský	572 929	10,7	508 714	9,4
nezistený	66 056	1,2	405 261	7,5

Zdroj: Štatistický úrad SR

Tabuľka 7 Obyvateľstvo SR podľa najčastejšie používaného jazyka na verejnosti – sčítanie 2011

Bývajúce obyvateľstvo	abs.	v %
spolu	5 397 036	100,0
Najčastejšie používaný jazyk na verejnosti		
slovenský	4 337 695	80,4
maďarský	391 577	7,3
nezistený	515 312	9,5

Zdroj: Štatistický úrad SR

Tabuľka 8 Obyvateľstvo SR podľa najčastejšie používaného jazyka v domácnosti – sčítanie 2011

Bývajúce obyvateľstvo (podľa TP)	abs.	v %
spolu	5 397 036	100,0
Najčastejšie používaný jazyk v domácnosti		
slovenský	3 954 149	73,3
maďarský	472 212	8,7
nezistený	728 910	13,5

Zdroj: Štatistický úrad SR

Nepriaznivá je aj vzdelanostná štruktúra obyvateľov maďarskej národnosti. Maďarská menšina zaostáva hlavne v počte vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Kým u obyvateľstva slovenskej národnosti je podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva 8,24 % u obyvateľstva maďarskej národnosti je to iba 4,54 %. Naďalej sa teda nedarí prekonávať rozdiely, ktoré sa historicky vytvorili už v predchádzajúcich obdobiach.⁴⁹ Naopak pokiaľ ide o ukončené základné vzdelanie u obyvateľstva maďarskej národnosti je podiel obyvateľstva, ktoré má ukončené iba základné vzdelanie 30,49 %, kým

49 Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001. <http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie>

u obyvateľstva slovenskej národnosti je to 19,66 %. Oproti výsledkom sčítania obyvateľstva z roku 1991 síce došlo k pozitívnym posunom, ale rozdiely v dosiahnutom stupni vzdelania sa nezmenili.

Pri demografických charakteristikách maďarskej menšiny na Slovensku je potrebné spomenúť aj konfesijnú príslušnosť. Najviac obyvateľov maďarskej národnosti sa hlási k rímskokatolíckemu náboženstvu. Medzi príslušníkmi Reformovanej kresťanskej cirkvi však prevažujú obyvatelia maďarskej národnosti. K slovenskej národnosti sa v roku 2011 hlásilo 26 550 príslušníkov Reformovanej kresťanskej cirkvi z celkového počtu 96 771 reformovaných.

Tabuľka 9 Náboženská príslušnosť obyvateľstva maďarskej národnosti v roku 2011⁵⁰

	Počet	%
Rímskokatolícke	317 096	69,2
Gréckokatolícke	7 206	1,6
Evanjelické a. v.	6 097	1,3
Reformované kresťanské	70 221	15,30
bez vyznania	37 216	8,1
Neuvedené	14 378	3,1

Potvrdenie trendu ďalšieho znižovania podielu aj počtu obyvateľov maďarskej národnosti na obyvateľstve Slovenska predpokladali aj odborníci aj predstavitelia politických strán. Vzhľadom na to, že počet zistených príslušníkov menšín má dôsledok aj na ich pozíciu a financovanie, sčítanie sa stalo súčasťou politického boja. Občianski aktivisti aj politické strany sa usilovali robiť kampaň medzi obyvateľstvom Slovenska, aby sa občania hlásili k „svojmú“ etniku. Vyšší podiel menšinového obyvateľstva by vytváral väčšie šance pre aktívnejšiu politiku pre menšiny. Most-Híd začal intenzívnu kampaň pred májovým sčítaním obyvateľstva v marci 2011. Chceli ju robiť v širšom rozsahu, nielen ako kampaň medzi Maďarmi, ale vyzývali aj Rusínov a Rómov, aby sa „každý priznal k národnosti, ku ktorej patrí“. Robili to prostredníctvom kultúrnych podujatí, osobitnými akciami v teréne, medzi ľuďmi aj inzerciou v tlači. Do kampane na juhu Slovenska sa zapojil aj Okrúhly stôl Maďarov Slovenska (OSMS) ako „strešná organizácia občianskych združení a organizácií Maďarov na Slovensku“, ktorý vyzval aj politické strany k spoločnej kampani.⁵¹

Posledné sčítanie obyvateľstva sa uskutočnilo počas funkčného obdobia vlády Ivety Radičovej v roku 2011 a stalo sa predmetom politických rozporov. Pred prípravou sčítania predseda HZDS Vladimír Mečiar obviňoval podpredsedu vlády Rudolfa

50 https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/indicators!/ut/p/z0/04_Sj9CPyKssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziw3wCLJycDB0NLDx8DQ083XwCwgJ-cQwyDnAz0C7IdFQGMt6bB/

51 *Aktuality*, 19. 2. 2011, Pred sčítaním budú robiť kampaň aj medzi Rusínmi a Rómami.

Chmela, že pomáha OSMS a maďarským politickým stranám, aby získavali v kampani ľudí na hlásenie sa k maďarskej národnosti. Mečiar uviedol: „Začali to robiť tromi smermi. Prvý nábor, aby sa ľudia hlásili len k maďarskej národnosti. Druhý je orientovaný na zmiešané partnerstvá a tretím je prerobiť Rómov na maďarskú národnosť. Keď hovoria po maďarsky, mali by sa hlásiť k maďarskej národnosti. Celú kampaň organizujú tieto dve strany spolu s podpredsedom vlády Chmelom. Peniaze, ktoré získal na podporu menšín, dáva na takúto kampaň. Toto môže celé sčítanie ľudu spochybnit’.“⁵²

OSMS uskutočnil naozaj silnú informačnú kampaň krátko pred sčítaním. V 530 obciach Slovenska, v ktorých žila maďarská menšina, aj v centre Košíc a v štyroch mestských častiach Bratislavy, distribuovali do schránok domácností informačný prospekt kampane s názvom „S každým sa ráta“. V ňom vyzývali Maďarov na Slovensku, aby v sčítaniach formulároch uviedli ako svoju národnostnú príslušnosť a ako materinský jazyk maďarčinu. V informačnom letáku zdôraznili, čo všetko závisí od počtu osôb hlásiacich sa k maďarskej národnosti (používanie maďarského jazyka, výška dotácií, budúci rozvoj regiónov...). Prospekt, ktorý bol vydaný v niekoľkotisícovom náklade obsahoval okrem praktických rád aj vyhlásenia známych osobností verejného a kultúrneho života – herečky Viki Rákovej, Hedvigy Malinovej, politikov Bélu Bugára a Józsefa Berényiho. Kampaň podporili organizácie združujúce maďarské národnostné občianske hnutia, pripojili sa viaceré neziskové organizácie, cirkevné spolky aj politické strany Most-Híd a SMK.⁵³

Po ohlásení výsledkov sčítania obyvateľstva medzi reprezentáciami maďarskej národnosti zavládlo znepokojenie, hoci takéto výsledky sa dali očakávať. Reakcia maďarských politických špičiek mala tendenciu prenášať zodpovednosť na slovenskú menšinovú politiku. Zo strany oficiálnych autorít však nebol žiadny pokus negatívne ovplyvňovať prihlasovanie sa menšín k národnosti alebo materskému jazyku. Občianske a politické organizácie menšín naopak robili silnú, štátom podporovanú propagáciu, hlásenia sa k menšinám a menšinovým jazykom. Napriek tomu predstava, že vládna politika by mala zachraňovať alarmujúci demografický stav menšín, prevládala v reakciách nespokojných politických špičiek. Výsledky sčítania boli zverejnené už v čase, kedy bola pri moci „jednofarebná“ druhá vláda Roberta Fica. Predseda SMK J. Berényi vystúpil s vyhlásením, že ak Slovensko chce byť demokratickou krajinou, tak nemôže byť jeho tichým alebo tajným cieľom to, aby maďarská menšina zanikla. Slovenská republika bude podľa neho skutočne demokratická len vtedy, ak predseda alebo podpredseda vlády po takomto zistení zvolá okrúhly stôl, kde by sa hovorilo o nástrojoch, ako odstrániť tento trend. „Je tu alarmujúci výsledok – výsledok, ktorý hovorí o tom, že o 60 alebo 70 rokov tu maďarská menšina môže byť

52 *Aktuality*, 13. 5. 2011, Chmel by mal byť odvolaný. <http://www.aktuality.sk/clanok/186984/me-ci-ar-chmel-by-mal-byt-odvolany/>

53 *Aktuality*, 11. 5. 2011, Okrúhly stôl Maďarov spustil kampaň, <http://www.aktuality.sk/clanok/186895/okruhly-stol-madarov-spustil-kampan-pred-scitanim-ludu/>

veľmi okrajovo, malá, bezvýznamná.“⁵⁴ Predseda vlády však okrúhly stôl nezvolal. Aj vzhľadom na to, že Slovákov ubudlo ešte viac ako Maďarov. Bolo by veľmi prekvapujúce, ak by v rámci oficiálnej politiky „status quo“ a reálnej politiky národného populizmu, organizoval záchranné akcie pre slovenské „maďarstvo“.

Zároveň je však potrebné konštatovať, že nezávisle od názorov a konania politických autorít sa problematike venovali štátom vytvorené štruktúry pre monitorovanie národnostnej politiky. V správe o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2012 bol za hlavný faktor úbytku Maďarov na Slovensku označený prirodzený úbytok obyvateľstva, migračné pohyby a prirodzená asimilácia (zmiešané sobáše).⁵⁵ Z demografického hľadiska sa obyvateľstvo SR maďarskej národnosti vyznačuje pomerne nízkym počtom osôb v predproduktívnom veku – vo veku 5 – 9 rokov, kde je evidovaných len 3,9 % príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny. Na druhej strane, až 8,4 % obyvateľov je vo vekovej kategórii 55 – 59 rokov. Takýto regresívny typ vekovej štruktúry je značne negatívny z hľadiska zachovania populácie prirodzenou cestou.⁵⁶ 16. októbra 2013 sa „zaoberala“ vláda SR správou o postavení národnostných menšín na Slovensku za rok 2012, ale demografickým zmenám nevenovala osobitnú pozornosť. Informáciu zobrala na vedomie.⁵⁷

Splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny László Nagy v roku 2012 v polemike s predsedom SMK J. Berényim vnímal úbytok obyvateľstva maďarskej národnosti ako súhrn rôznych faktorov. „Často sa spomínajú aj príčiny ako spoločenská atmosféra, ktorá sa menila podľa politickej situácie. Ale jedna jasná príčina neexistuje, vidím to skôr ako balík faktorov.“⁵⁸ Znižovanie počtu obyvateľstva maďarskej národnosti sa na jednej strane stalo dôležitým argumentom pre tézu o asimilačnej politike slovenskej národnostnej politiky, zároveň však bolo motivujúce pre krátkodobé úvahy o spoločnom postupe maďarských politických strán a občianskej reprezentácie v OSMS. V roku 2012 bolo jedným z motívov k podpísaniu spoločnej deklarácie „maďarského menšinového minima“ medzi SMK a Most-Híd a Okrúhlym stolom Maďarov na Slovensku s príznačným názvom „Základné podmienky prežitia a rozvoja Maďarov na Slovensku“.⁵⁹ V ňom politické strany na veľmi krátke obdo-

54 *Aktuálne*, 24. 9. 2012, (SITA) SMK a Most podpísali dokument..., <http://aktualne.atlas.sk/smk-a-most-podpisali-dokument-o-rozvoji-madarov-o-zblizovani-vraj-hovorit-nemozno/slovensko/politika/>; *Webnoviny*, 24. 9. 2012, SMK a Most-Híd trápi úbytok obyvateľstva <http://www.webnoviny.sk/slovensko/smk-a-most-hid-trapi-ubytok-madarov/546677-clanok.html>

55 V slovenskej spoločnosti pravidlo etnickej homogamie silne štrukturuje uzatvárané sobáše, ale v sledovanom období sa u Slovákov a Maďarov nezvyšoval počet zmiešaných manželstiev. Maďari uzatvárali tri pätiny homogamných sobášov aj v roku 1992 aj v roku 2012. Slováci a Maďari sa teda prostredníctvom sobášnych stratégií k sebe výrazne nepribližovali. (FÓNADOVÁ, L. – KATRŇÁK, T. Etnická homogamie na Slovensku v letech 1992 až 2012. In *Sociologický časopis*, roč. 52, č. 2, 2016, s. 157-178).

56 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2012, s. 30-31.

57 Uznesenia z rokovania vlády SR 16. 10. 2013 <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/10259/1>; *Aktuálne*, 16. 10. 2013, Počet Maďarov na Slovensku..., <http://aktualne.atlas.sk/pocet-madarov-na-slovensku-od-roku-1991-klesol-o-takmer-100-tisic/slovensko/spolocnost/>

58 *Pravda*, 19. 6. 2012, Maďarov je menej. U nás aj v Maďarsku.

59 *Pravda*, 25. 9. 2012, (SITA) Most a SMK podpísali deklaráciu.

bie prekročili rámce osobných a straníckych averzií a akceptovali snahy OSMS hľadať účelné a rozumné riešenia, aby o desať rokov nemuseli konštatovať ďalší úbytok obyvateľstva maďarskej národnosti na Slovensku. Okrem spoločnej politiky (nie však spájania maďarských autorít) videli riešenia aj v politických riešeniach, ktoré by naplňali ambície maďarských reprezentácií po väčšej miere samosprávy. Úbytok Maďarov na Slovensku podľa nich zdôvodňoval potrebu vybudovať v oblasti kultúry a školstva inštitucionálny systém, ktorý má samosprávne kompetencie – teda školskú a kultúrnu samosprávu a využívanie právnych prostriedkov, ktoré majú menšiny k dispozícii. Za dôležitú súčasť považovali zlepšenie podmienok pre život, čím by sa odstránilo ekonomické a sociálne zaostávanie južných regiónov, ktoré najmä obývajú príslušníci maďarskej komunity.⁶⁰ Celý komplex problémov, ktorý sa podpísal na znížovaní počtu obyvateľov maďarskej národnosti má širšie zázemie a medzi ne nesporne patria aj ekonomické dôvody. „*Rozvojové impulzy na južnom Slovensku sú minimálne, nezamestnanosť je vysoká, chorobnosť stúpa, vzdelaná mládež odchádza. Toto všetko sa, samozrejme, týka aj Slovákov žijúcich na južnom Slovensku. Maďarská komunita na Slovensku je v kríze. Nejde len o to, že za 20 rokov sa počet obyvateľov maďarskej národnosti na Slovensku znížil o vyše stotisíc osôb.*“⁶¹ Aj politici videli príčiny v spomínaných demografických faktoroch a ekonomických dôvodoch, ale snažili sa ich hľadať aj v politických dôvodoch, spojených s demografickými faktormi. Podľa vtedajšieho splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny (NM) L. Nagya „*Ludia zo zaostávajúcich regiónov odchádzajú za prácou do iných častí Slovenska, mladí zas odchádzajú mimo republiky.*“ V zmiešaných manželstvách videl problém v tom, že rodičia často prihlásia deti k slovenskej národnosti.⁶² Tento faktor je dlhodobý medzi demografií známy a funguje tak pri vysťahovalectve do cudziny ako aj v etnicky zmiešaných regiónoch. Aj celkový počet obyvateľov Slovenska sa zvýšil iba minimálne. Populácia starne, rastie aj podiel rozvedených obyvateľov. Za sledované desaťročie pribudlo na Slovensku iba 17 581 obyvateľov a prírastok 0,33 % za desaťročie bol najnižší v histórii Slovenska. Podľa sociologičky Zuzany Kusej za znížením počtu obyvateľov maďarskej národnosti nie je „*žiadne odnáródňovanie, jednoducho sa rodí menej detí. V tomto období bola veľmi nízka pôrodnosť a zlá ekonomická situácia.*“⁶³ Aj sociológ Miloslav Bahna za hlavnú príčinu tohto poklesu považoval starnutie obyvateľstva a tradične nízku pôrodnosť u obyvateľstva maďarskej národnosti. „*Drvivá väčšina občanov maďarskej národnosti je v poproduktívnom veku. Má najvyšší priemerný vek.*“ Upozornil na fakt, že aj populácia v Maďarsku dl-

60 *Webnoviny*, 24. 9. 2012, SMK a Most-Híd trápi úbytok obyvateľstva <http://www.webnoviny.sk/slovensko/smk-a-most-hid-trapi-ubytok-madarov/546677-clanok.html>

61 *Dennik N*, 31. 3. 2016, Petőcz, K. Maďarská otázka opäť na programe.

62 *Pravda*, 19. 6. 2012, Maďarov je menej. U nás aj v Maďarsku. Podľa Z. Meszárosovej-Lamplovej, až 97 % detí zo zmiešaných manželstiev navštevovalo školu so slovenským vyučovacím jazykom. (MESZÁROSOVÁ-LAMPLOVÁ, Z. Slováci a Maďari na južnom Slovensku – možnosti uplatnenia jazykových práv. In PETŐCZ, K. *Národný populizmus na Slovensku a slovensko-maďarské vzťahy 2006 – 2009*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2009, s. 159-170).

63 *Sme*, 1. 3. 2012, Ubudlo veriacich, aj občanov maďarskej národnosti.

hodobo klesá. Aj ďalšie faktory ako sú prirodzená asimilácia, zmiešané manželstvá a prikláňanie sa k väčšinovej národnosti, môžu mať podiel na znižovaní počtu obyvateľov maďarskej národnosti.⁶⁴ Na vedeckej konferencii, ktorú usporiadal Fórum inštitút pre výskum menšín v Šamoríne sa referenti (Attila Simon a János Fiala-Butora) dotkli mnohých otázok v živote slovenských Maďarov, ktoré súviseli nielen s uplatňovaním národnostných práv, ale mali dopad aj na demografickú štruktúru obyvateľstva.⁶⁵ V rozhovore pre denník *Sme* sociologička Zsuzsana Mészáros-Lamplová upozornila, že kým v roku 2001 pri jednom z výskumov si 60 % respondentov vybralo ako jednu z najdôležitejších hodnôt príslušnosť k maďarskému národu, hneď po rodine, v roku 2011 to už bolo iba 41 % respondentov a táto položka skončila u Maďarov na šiestom mieste (za rodinou, prácou, dobrými medziľudskými vzťahmi, osobnou slobodou a spoločenským uznaním.) Národná identita patrila u Maďarov k dôležitým hodnotám, ale nie k najdôležitejším. Aj preto Zs. Mészáros-Lamplová považovala asimiláciu za jeden z dôležitých faktorov úbytku obyvateľov maďarskej národnosti na Slovensku.⁶⁶ Vplyv demografických faktorov na etnickú identitu potvrdilo aj porovnanie výsledkov našich výskumov z roku 2004 a 2018.⁶⁷

J. Berényi v roku 2014 zverejnil v maďarských médiách informáciu o návrhoch SMK, ktoré by riešili úbytok Maďarov na Slovensku. Požadoval, aby sa slovenská vláda zaoberala hospodárskou situáciou v oblastiach, v ktorých žije maďarská menši-

64 *Pravda*, 19. 6. 2012, Maďarov je menej. U nás aj v Maďarsku ; *Pravda*, 7. 7. 2012, Markuš, Š. Populačná dilema Maďarov.

65 *Denník N*, 10. 10. 2018. Morvay, P. Maďarská menšina má sté narodeniny.

66 *Sme*, 12. 6. 2016, Maďarov ubúda. Čo ich najviac trápi? (rozhovor M. Vrabcovej s Z. Mészáros-Lamplovou). Zs. Lamplová rozdelila slovenských Maďarov na tri skupiny. „Prvú skupinu tvoria dve tretiny Maďarov s tzv. zrelou identitou, pre ktorých zachovanie maďarskej identity patrí medzi základné životné hodnoty. Túto hodnotu vstúpajú aj svojim deťom, ktoré zapisujú do škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Národnú identitu druhej, zhruba dvadsaťpercentnej skupiny Maďarov, by sme mohli nazvať kolísavou identitou. Patria sem ľudia, ktorí slovom deklarujú dôležitosť zachovania národnej identity, ale svojimi skutkami si často protirečia. Toto protirečenie nie je náhodné, podvedomé, skôr by sme mohli povedať, že je riadené činmi, ktoré neklamú. Hovoria o tom, že títo ľudia, ktorí väčšinou ešte seba samých považujú za Maďarov, už strácajú svoju maďarskú identitu, neusilujú sa o jej zachovanie, a u svojich deť sa usilujú o ich vyslovene nenásilnú asimiláciu, predovšetkým takým spôsobom, že ich zapisujú do slovenských škôl. Do tretej skupiny patria Maďari so slovenskou identitou. Sebazaradujú sa ako Slováci, ale manželskí partneri hovoria spolu po maďarsky. S deťmi komunikujú v slovenčine, ináč ani nemôžu, lebo ich potomkovia neovládajú materinský jazyk svojich rodičov a starých rodičov.“ (MÉSZÁROSOVÁ – LAMPL, Zs. Občan a jeho národná identita v zrkadle sociologických výskumov. In ČOREJOVÁ, J. (ed.). *Identita národnostných menšín*. Bratislava: ÚV SR, 2001, s. 27).

67 MARTONYIK, J. Demografické premenné ako prediktory etnickej identity. In REGINÁČOVÁ, M. – ŠUTAJ, Š. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Etnické vzťahy na Slovensku na začiatku 21. storočia*. Košice: Šafárikpress, 2020, s. 66-78; REGINÁČOVÁ, N. Jazyková orientácia a komunikácia s „najbližšími“ na základe vybraných demografických faktorov – vek (historicko-sociologická komparatívna analýza). In REGINÁČOVÁ, M. – ŠUTAJ, Š. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Etnické vzťahy na Slovensku na začiatku 21. storočia*. Košice: Šafárikpress, 2020, s. 79-95.

na a aby prijala komplexný zákon o menšinách, ich financovaní aj administratívnom usporiadaní krajiny. Zároveň zverejnil návrhy SMK na samosprávne usporiadanie oblastí, v ktorých žije maďarská menšina. Tam, kde Maďari dosahujú 50 % podiel na obyvateľstve navrhoval vytvoriť územnú autonómiu. Maďarské vládne miesta na návrh, v záujme dobrých slovensko-maďarských vzťahov neodpovedali. Podporil ho na konferencii v Šamoríne predseda maďarského parlamentného výboru Národnej spolupatričnosti Károly Pánczél. Vzhľadom na to, že návrhy boli prezentované iba v maďarčine, oficiálne miesta na návrh nezareagovali a iba Kálmán Petőcz upozornil, že ak chce Berényi o návrhu diskutovať, mal ho preložiť aj do slovenského jazyka.⁶⁸ Aj B. Bugár vo viacerých rozhovoroch za hlavný faktor označil asimiláciu, ktorú navrhoval spomaliť alebo odstrániť. „Asimilácia sa zrýchľuje, pretože niektorí dávajú deti do slovenských škôl, pretože neveria, že sa dá v školách s vyučovacím maďarským jazykom naučiť slovenčina na dobrej komunikačnej úrovni. Preto sa snažíme toto odstrániť. Asimilácii prispievajú aj zmiešané rodiny, kde závisí od dohody, do akej školy dieťa dajú. Mnoho študentov odchádza do škôl do Čiech odkiaľ sa nevráti. Pre nás je však ešte katastrofálnejšie, že niektorí idú študovať do Maďarska, kde platí pravidlo, podľa ktorého musí zostať pracovať v Maďarsku, ak chce mať štúdium zadarmo. Ak tam zostane desať rokov, už sa nevráti. To nám odrezáva inteligenciu.“⁶⁹ Vo volebnom programe SMK v roku 2016 sa SMK prezentovala ako jediná strana, ktorá môže zastaviť demografický úbytok Maďarov na Slovensku.⁷⁰

O znižovaní počtu obyvateľov maďarskej národnosti sa diskutovalo aj na stretnutí ministrov zahraničných vecí Miroslava Lajčáka a Jánosa Martonyiho v júni 2012. Slovenský minister pripustil, že podľa výsledkov sčítania ľudu pomer občanov maďarskej národnosti k celkovému obyvateľstvu v porovnaní so stavom pred desiatimi rokmi sa znížil o 1,2 %, ale pripomenul, že pomer občanov slovenskej národnosti sa podľa sčítania znížil až o 5,1 %. „Nesmieme si tie výsledky splošťovať, lebo by sme dospeli k názoru, že najviac asimilovanou národnosťou na Slovensku sú Slováci.“⁷¹ Vo februári 2015 sa vo vládom schválenej *Celoštátnej stratégii* problém maďarskej menšiny v súvislosti s demografickým vývojom neobjavil. Na ňu nadväzujúci *Akčný plán* obsahoval iba časť o zlepšení informovanosti.

Úrad splnomocnenca pre národnostné menšiny pripravil návrh komunikačnej stratégie zameranej na príslušníkov národnostných menšín v súvislosti s prípravou Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2021.⁷² Problematike sa venoval Národný akčný

68 *Pravda*, 9. 12. 2015, Markuš, Š. Hlasy zo zákrobia.

69 *Sme*, 1. 3. 2012, Ubudlo veriacich, aj občanov maďarskej národnosti; *Webnoviny*, 10. 1. 2015, Smer kriví a zaťažuje chrbticu demokracie – rozhovor Radoslava Pavlíka s B. Bugárom, <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/909836-bugar-smer-krivi-a-zatazuje-chrbticu-demokracie/>

70 *Denník N*, 19. 2. 2016, Morvay P. SMK ide o život.

71 *Pravda*, 2. 6. 2012, Zdanie klame, zhodli sa Lajčák s Martonyim.

72 Akčný plán ochrany práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na roky 2016 – 2020. Dostupné na: http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/6765_akcny-plan-ochrany-pravosob-patriacich-k-narodnostnym-mensinam-a-etnickym-skupinam-na-roky-2016-%E2%80%93-2020.pdf

plán sčítania obyvateľov domov a bytov 2021 na roky 2017 – 2020, ktorý bol prerokovaný vo vláde SR 1. marca 2017. V spolupráci s úradom splnomocnenca pre rómske komunity bol v rámci Sčítania obyvateľov, domov a bytov (SODB) 2021 rozpracovaný strategický cieľ s názvom *Venovať zvýšenú pozornosť osobitným skupinám obyvateľov, ktorých sčítanie si vyžaduje špecifický prístup*. Za obyvateľov, ktorých sčítanie si takýto špecifický prístup vyžiada, sa okrem iných skupín obyvateľstva považujú aj obyvatelia z hľadiska príslušnosti k národnosti alebo etniku, so zreteľom na materinský jazyk, a to aj pre potreby vnútroštátnej legislatívy (ale aj ľudia bez domova, marginalizované skupiny, osoby s ťažkým zdravotným postihnutím, seniori vo vyššom veku...). Najmä splnomocnenec pre NM László Bukovszky a Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny (VNMES) dlhodobo presadzovali návrh, aby bola možnosť pri sčítaní hlásiť sa k viacerým etnicitám.⁷³

Znižovanie počtu obyvateľov, ktorí sa hlásia k niektorým národnostným menšinám súvisí so zmenami v európskej spoločnosti, ale aj prirodzenými asimilačnými procesmi, ktoré sú súčasťou etnického zjednocovania „národných“ štátov v 20. a na začiatku 21. storočia a sú charakteristické pre všetky stredoeurópske štáty. Slovensko si v tomto dlhodobo udržiavalo tendenciu zachovania etnickej rôznorodosti, na rozdiel od susedných štátov (Maďarsko, Ukrajina, Poľsko, Česká republika), v ktorých asimilačné procesy o desiatky rokov predbehli situáciu na Slovensku. Znižovanie podielu aj počtu obyvateľstva maďarskej národnosti na Slovensku spôsobujú viaceré faktory: väčší prirodzený úbytok (natalita, úmrtnosť), zmiešané manželstvá a migračné procesy (migrácia do Maďarska, do Čiech aj do západnej Európy). Pod vplyvom zmien v hospodárstve a charaktere priemyselnej a poľnohospodárskej výroby dochádzalo k sťahovaniu sa obyvateľstva do miest (Bratislavy, Košíc, ale aj miest na južnom Slovensku), s čím súvisí úbytok vidieckeho obyvateľstva a na to nadväzuje asimilačné procesy. Nezanedbateľná bola aj prirodzená asimilácia v prospech majoritného etnika, ale aj hlásenie sa maďarsky hovoriaceho obyvateľstva k rómskej národnosti. Všetko to, čo sa podieľalo na zmenách etnickej štruktúry aj v ostatných krajinách strednej Európy sa dotklo aj maďarskej populácie na Slovensku.

---

73 Piata správa o implementácii *Rámcového dohovoru* v SR; Záznam z XXXII. zasadnutia VN-MES, 8. 2. 2019.

Národnostná politika slovenských vlád v rokoch 2004 – 2018

Pod národnostnou politikou chápeme činnosť riadiacej sféry štátu, upravujúcu na jeho území vzťahy medzi väčšinovým národom a národnostnými menšinami, ako aj medzi národnostnými menšinami samotnými. Národnostná politika zasahuje takmer do všetkých oblastí spoločenského života štátu. Vykonávateľom národnostnej politiky sú štátne orgány „*Absencia akejkoľvek národnostnej politiky je vlastne tiež národnostnou politikou.*“⁷⁴ Synonymom pre pojem národnostná politika je v slovenských podmienkach aj pojem menšinová politika. V prostredí slovenskej historickej vedy a politológie sa s ňou stretávame v rôznych súvislostiach napr. ako s politikou uhorských vlád voči Slovákom. Takto sa označovala aj politika voči Slovákom v medzi-vojnovnej ČSR alebo voči národnostným menšinám v celom období historického vývoja v 20. storočí a na začiatku 21. storočia.⁷⁵

V užšom zmysle môžeme národnostnú politiku na Slovensku chápať ako premyslený, koncepčný program vzťahu štátu voči národnostným menšinám, vyjadrený v základných, či špecifických dokumentoch štátnych orgánov. Ako systémová koncepcia štátu založená na historických, ideových, filozofických a právnych zásadách, ktorá je podložená súborom sociologicky a ekonomicky (demograficky) zdôvodnených opatrení, ktoré prezentuje štát vo vzťahu k obyvateľstvu, ktoré je v minoritnom postavení. Základné východiská, princípy a pravidlá národnostnej politiky by mali byť pripravené v podobe záväzného koncepčného dokumentu štátu, ktorý určuje spôsob realizácie národnostnej politiky na základe ústavných noriem, zákonov a v zhode s medzinárodnými dokumentmi k problematike práv a postavenia národnostných menšín. Pretože v prípade Slovenska, predpokladaný národnostný program neexistuje, môžeme národnostnú politiku vnímať a skúmať ako súbor opatrení a krokov politickej reprezentácie štátu voči národnostným menšinám, ktorý sa realizuje na základe: 1 právneho postavenia národnostných menšín (ústavné a právne zabezpečenie práv národnostných menšín); 2 politických dokumentov a rozhodnutí (programové vyhlásenia vlády, stratégia ochrany ľudských práv, akčných programov na realizáciu politik a stratégií k ľudským právam a menšinám...); 3 programov politických strán, ich cieľov, praktickej politiky a názorov politických elít, ktoré ovplyvňujú verejný diskurz a názory prostredníctvom médií, politiky a vyhlásení politických elít; 4 záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných dokumentov, dohôd a dohovorov prijatých a akceptovaných SR v rámci európskych a medzinárodných štruktúr (EÚ, OBSE, Rada Európy, OSN, NATO...), či bila-

---

74 Charakteristiku národnostnej politiky podáva napr. BENŽA, M. Dve koncepcie národnostnej otázky. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti – vzťahy a konflikty*. Prešov: Universum, 2005, s. 100-110.

75 Slovenskej národnostnej politike je venovaných viacero vedeckých štúdií a sú predmetom záujmu nielen slovenských autorov: SMETANKOVÁ, D. Komparácia politik voči národnostným menšinám vlád Roberta Fica a Vladimíra Mečiara na Slovensku v rokoch 1994 až 1998 a 2006 až 2010. In *Stredoeurópske politické studie*, roč. XV., č. 1, s. 54-69.

terálnych dohôd a zmlúv; 5 politikou k susedným krajinám, v tomto prípade vo vzťahu k Maďarsku a jeho národnej politike, realizujúcej sa voči Maďarom žijúcim na Slovensku; 6 postavením menšín na Slovensku predovšetkým s ohľadom na demografickú štruktúru a demografické zmeny, kultúrnu politiku, národnostné školstvo a používanie jazyka národnostných menšín; 7 inštitucionálnym zabezpečením problematiky národnostných menšín (Rada vlády, VNMES, uplatňovania samosprávnych princípov v menšinovej politike...); 8 ekonomickým a hospodárskym rozvojom sídelných oblastí národnostných menšín; 9 historickým kontextom vývoja a postavenia národnostných menšín. Už z tohto výpočtu je zrejmé, že pre túto monografiu bolo potrebné vyčleniť zúžený okruh problémov, ktorým budeme venovať pozornosť.

Slovensku chýba program, systematické vymedzenie národnostnej politiky. Môžeme však sledovať, akým spôsobom sa slovenská politika pokúšala v sledovanom období o sformovanie menšinovej politiky. Deficit takejto politiky si časť politických reprezentácií na Slovensku uvedomovala a snažila sa o jej nahradenie tézami uvedenými napr. v programových dokumentoch vlád, politických strán alebo vytváraním stratégií a plánov v politikách pre ľudské práva, antidiskriminačných programoch, boja proti rasizmu a xenofóbii.

Vo vzťahu k maďarskej štátnej politike, ktorá sa realizuje voči Maďarom, ktorí žijú mimo materského štátu, budeme používať pojem „národná politika“, tak ako to využíva maďarská štátna politika a preberá ho aj maďarská historiografia a politológia. Ak budeme písať o politike Maďarska voči etnickým (národnostným) menšinám na území Maďarska, budeme používať pojem národnostná politika. V slovenskej národnostnej politike je preferovaný liberálny pluralistický model vzťahu k menšinám. Ten „zakazuje oficiálne uprednostňovanie niektorého alebo niektorých etnických spoločenstiev. Toleruje deľbu práce podľa etnických kritérií, dobrovoľné etnické asociácie a inštitúcie a etnické politické hnutia, pokiaľ záujmy týchto etnických skupín nezasahujú do verejnej politiky a praxe aplikovanej voči všetkým občanom. Tieto štáty ani nepovzbudzujú ani nepostupujú etnicitu podporovaním etnických inštitúcií. Právne sú vytvorené možnosti pre etnické inštitúcie, ich fungovanie a prosperovanie je však vecou etnického spoločenstva.“⁷⁶ Do praktickej politiky však preniká aj korporatívny pluralistický model, ktorý by najviac vyhovoval reprezentáciám maďarskej menšiny. Ten „poskytuje etnickým spoločenstvám osobitný, ale ekvivalentný právny status a politické práva prideluje na základe etnickej štruktúry štátu alebo etno-regionálnych práv. Príkladom tohto štátneho systému sú federácie. Tolerovaním a podporovaním osobitných etnických inštitúcií vlastne „ochraňuje“ a pestuje etnicitu svojich občanov.“⁷⁷

Maďari na Slovensku napriek tomu, že väčšinu 20. storočia prežili oddelení od materského štátu, žijú pomerne kompaktno na území južného Slovenska. Dokázali vytvoriť inštitucionálnu sieť, politické strany, rozvíjať svoju kultúru, literatúru, divadlá, spolky, vedu, knižnice a rozvíjať jazyk, v úzkom kontakte so svojim mater-

76 BAČOVÁ, V. Historický a sociálno-psychologický kontext vzťahov medzi etnickými spoločenstvami...

77 BAČOVÁ, Viera. Historický a sociálno-psychologický kontext...

ským národom. V rámci tejto menšiny sa vyvinuli mechanizmy, na úrovni vyššej aj regionálnej politiky, ktoré vytvorili podmienky pre samosprávny vývoj v mnohých oblastiach života. Je to odrazom silnej etnickej identity, pocitov etnickej spolupatričnosti a kompaktnosti tejto menšiny.⁷⁸ Blízkosť materského národa a štátu, kde tento národ žije vo svojom národnom štáte a historické súvislosti, ktoré ovplyvnili spolužitie tejto menšiny a Slovákov na južnom Slovensku sa podieľajú na tom, že maďarská menšina k mnohým aktuálnym otázkam spoločenského a politického vývoja pristupuje z iného zorného uhla a vníma ich rozdielne ako majoritné etnikum.

Maďarská menšina prešla od roku 1918 do súčasnosti zložitou cestou vývoja. Na konci tejto cesty však naďalej zostala silnou, kohéznou skupinou s úzkymi vnútornými väzbami, s prepojením na materský národ a štát v Maďarsku. Silné etnické uvedomenie, preferencia maďarského jazyka v komunikácii, orientácia na maďarskú kultúru patrili medzi jej základné charakteristiky.⁷⁹ V konfesionálnej oblasti je špecifická tým, že väčšina Maďarov sa hlási k Rímskokatolíckej cirkvi, ale väčšina prislušníkov Reformovanej kresťanskej cirkvi sa hlási k maďarskej národnosti. Vznikla oddelením od materského národa po prvej svetovej vojne v dôsledku závažných geopolitických zmien (rozpadu Habsburskej monarchie), ktoré ovplyvnili dejiny strednej Európy. Aj keď sa nevyvíjala v úplne prajnom prostredí, tlak proti menšine nebol taký, aby ju to zdevastovalo. Napriek povojnovým represiam, komunistickému obdobiu, čo jej dávalo status prenasledovanej, utlačanej menšiny. Pre celé obdobie je typické, že sa maďarská menšina usilovala o istú formu inštitucionálneho zabezpečenia, ktoré by reprezentovalo maďarskú menšinu navonok a bolo by akceptované zvnútra komunity.

V dokumente *Základné podmienky prežitia a rozvoja Maďarov na Slovensku*, ktorý podpísali Most-Híd spolu s SMK a OSMS v septembri 2012 sa definujú: „*Maďari na Slovensku sú súčasťou maďarského národa a zároveň štátnymi občanmi SR. Pre Slovensko by bolo podľa dokumentu výhodné, keby inakosť tunajších Maďarov vnímalo ako hodnotu a možnosť, ktorú treba využiť a nie prekážku, ktorú treba zdo-
lat.*“⁸⁰ V súvislosti s blížiacim sa sčítaním obyvateľstva, ktoré sa uskutočnilo 21. mája 2011 poslanec strany Most-Híd Péter Vörös povedal, že „*byť Maďarom na Slovensku je hodnota. Poznáme viac kultúr, osvojili sme si viac jazykov, znamená to pre človeka nejaké plus. Myslím si, že nie som sám so svojim názorom. Mnohí budú o týchto otázkach rozmýšľať podobne a smelo sa prihlásia k maďarskej národnosti.*“ Maďarom sa na Slovensku žije podľa Vörösa tak, ako aj ostatným občanom. „*Aj my musíme pracovať, platíme dane, obohacujeme túto krajinu duševne a inými hodnotami. Každý z nás má určitý cieľ vo svojom živote, má rodinu. Každý chce, aby jeho deti našli uplatnenie tu, na Slovensku, a pritom si zachovali svoju identitu. Musíme im v tom pomáhať.*“⁸¹

78 Podrobnejšie: FAZEKAS, J. – HUNČÍK, P. (eds.). *Maďari na Slovensku (1989 – 2004)*...

79 Podrobnejšie o stave maďarskej menšiny v postkomunistickom období píše napr: ZEEOVÁ, A. a kol. *Minoritné etnické spoločenstvá na Slovensku v procesoch spoločenských premien*. Bratislava: Veda, 1994.

80 *Aktuálne*, 24. 9. 2012, (SITA) SMK a Most podpísali dokument..., <http://aktualne.atlas.sk/smk-a-most-podpisali-dokument-o-rozvoji-madarov-o-zblizovani-vraj-hovorit-nemozno/slovensko/politika/>

81 *Aktuality*, 19. 2. 2011, Pred sčítaním budú robiť kampaň aj medzi Rusínmi a Rómami.

Maďarská menšina na Slovensku a jej reprezentácie zohrávajú významnú úlohu v spoločenskom a politickom dianí na Slovensku. Vzťah k tejto menšine zo strany vládnej politiky je po roku 1989 aj barometrom európskosti a neraz aj demokratickosti vládnych zoskupení. Vyplýva to z pozície, akú má problematika postavenia národnostných menšín v európskej spoločnosti a v politike EÚ.

Menšinová politika slovenských vlád a niektoré bariéry jej formovania

Stredoeurópske štáty vznikli po rozpade habsburskej monarchie ako národné štáty. Z tejto tradície čerpajú a tak sa väčšinou aj deklarujú vo svojich ústavách. Slovensko je laboratóriom etnicity. U Slovákov aj Maďarov prechádzala etnicita skúškami histórie a mnoho rodín vo svojich rodokmeňoch nájde početné vplyvy nielen slovenské a maďarské, ale aj nemecké, rúnske, židovské, čo v konečnom dôsledku má vplyv nielen na to, k akej etnicite sa sami prihlásia (alebo aj neprihlásia, veď pri sčítaní obyvateľstva v roku 2011 sa okolo 300-tisíc ľudí, teda 7 % obyvateľstva neprihlásilo k žiadnej národnosti), ale ovplyvnilo aj ich postoj k etnicite a národnému štátu.

V tejto situácii je na predstaviteľoch štátov, aby našli taký spôsob riešenia vzájomného vzťahu Slovákov a národnostných menšín, ktorý by ich zbavil pocitu (niekedy aj deklarovaného necitlivými politickými prejavmi vrcholových politikov), že sú v tomto štáte podnájomníci a nemajú také práva ako väčšinový národ. Vytvoríť aj v nich pocit spolupatričnosti, že tento štát – Slovenská republika, je aj ich štátom, a nie pocit exklúzie.

Zásadným problémom vládnej národnostnej politiky na Slovensku je konflikt medzi občianskym a etnickým princípom v slovenskej politike. Slovenská vládna politika sa zmieta medzi mlynskými kameňmi občianskeho a jazykovo-kultúrneho princípu pri budovaní štátu. Slovenská politika trvale preferuje národný princíp ako základný princíp, na ktorom je budovaná SR, aj keď vzhľadom na zloženie obyvateľstva je pre slovenskú politiku prirodzený občiansky princíp. Na politiku maďarstva reaguje národnou populistickou politikou,⁸² ktorá je pre slovenské podmienky nevhodná a nevyhovujúca. Etnická charakteristika okolitých štátov je odlišná, asimilačnú politiku národných štátov realizovali už v predchádzajúcich obdobiach, v čase, keď slovenský národ iba vytváral podmienky pre svoj štát. V dnešnej Európe je však takáto politika neakceptovateľná a vytvára podmienky pre rast sporov a problémov. Slovenské vlády sú však vládami všetkých občanov SR, a preto aj svoje opatrenia musia robiť a vykonávať a tak to aj deklarovať, nielen pre slovenský národ, ale pre všetkých občanov SR, bez ohľadu na etnickú príslušnosť, ba aj bez ohľadu na to, ako sa k Slovákom v zahraničí správajú iné vlády.⁸³ V skutočnosti však bol od roku

82 Podrobnejšie o problematike národného populizmu pozri MESEŽNIKOV, G. – GYARFÁŠOVÁ, O. *Národný populizmus na Slovensku*. Bratislava: IVO, 2008.

83 V tejto súvislosti môžeme uviesť ako tieto princípy videl podpredseda vlády Dušan Čaplovič v príhovore na konferencii v Rade Európy v Štrasburgu pri príležitosti 10. výročia Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín a Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov 11. 3. 2008: „Uvedomujem si, že dôkazom o vyspelosti demokratickej spoločnosti

2006 naštartovaný program posilňovania národného štátu už programovým vyhlásením vlády a nadväzovali na to ďalšie aktivity, vrátane výziev, ktoré adresoval premiér Slovenskej republiky nie jej občanom, ale Slovákom. V tomto smere premiérovi a vláde napomáhali aj slovenské médiá, vrátane väčšiny tých, ktoré premiér ostro kritizoval ako protivládne. Aj v nich sú výzvy adresované Slovákom, nie občanom Slovenska, bez ohľadu na ich etnicitu (napr. Slováci vypisujú formuláre do USA, Slováci sa pripravujú na voľby, Slovákom zdrazie benzín...). Na to, aby sa politici odvolávali na slovenský politický národ (ako množinu všetkých obyvateľov, pre ktorých je rozhodujúca príslušnosť k štátu, aj keď majú rozdielnú etnicitu), však zatiaľ podmienky nevytvorili. Na koncepčné otázky menšinovej politiky od demokraticky zvolených reprezentácií Slovenska počas sledovaného obdobia odpovede neprišli. Je to o ich zodpovednosti a o ich nezodpovednosti.

Politický obsah slovenskej menšinovej politiky vo vzťahu k maďarskej menšine (a nielen k nej) mal vo väčšine sekuritizačnú podobu.⁸⁴ Vnímal túto politiku ako bezpečnostnú politiku a nie ľudskoprávnu. Ešte pred vznikom samostatnej SR v roku 1993, kedy sa vytvárali princípy budúceho štátoprávneho usporiadania československého štátu do podoby samostatných „národných“ republík, sa objavovali obavy z budúcich slovensko-maďarských medzištátnych vzťahov. Predseda vlády V. Mečiar ich už vtedy označoval nie ako problém susedských vzťahov, ale ako bezpečnostný problém.⁸⁵ K tomu sa v tom čase pripájali aj obavy z reakcie maďarského obyvateľstva na Slovensku, ktorého politické reprezentácie odmietali rozdelenie štátu. Situáciu komplikovali napr. aj nedoriešené otázky vodného diela Gabčíkovo-Nagymaros.

Spojené nádoby zabezpečovania bezpečnosti štátu a zachovania dominance slovenskosti štátu sa prejavovali nielen v politických vyhláseniach väčšiny lídrov slovenských politických strán, ale aj v ich reálnej politike. Na túto stránku a typickú črtu slovenskej menšinovej politiky poukazovali predovšetkým vedecké kruhy, aj časť maďarských intelektuálov. Zmena politickej klímy a politického nastavenia však v prostredí slovenských politických reprezentácií nezaujala. Možní lídri takého-

---

nie je to ako dobre vyjadruje vôľu väčšiny, ale to, ako vie zabezpečiť ochranu aj tej najmenej menšiny a realizáciu práv jej príslušníkov. Ako vyvažuje vôľu väčšiny s ochranou menšiny a jej lojality k svojmu štátu. Vzťah občianske-národné-národnostné, či etnické vedomie je testovacím indikátorom stavu euroobčianskych potenciálov. Konkrétne, ako sú občania a štátnopolitické spoločenstvá pripravené na fázu celoeurópskej integrácie. V súčasnej Európe síce prevažuje duch zjednocovania a spolupráce na občiansko-politickom princípe. Avšak etnicita je v nej naďalej potenciálnou politickou zbraňou a súčasťou rozličných etnizujúcich koncepcií spoločnosti. Na etnickom princípe sú napokon skonštruované základy európskych štátov. Etnicita je súčasťou rôznourovňovej škály identity človeka. „Zúčastňuje sa“ na utváraní jeho politického vedomia, jeho sociálneho cítenia, jeho emocionálnych i existencionálnych prejavov. Z tohto dôvodu sa nemožno pri tvorbe strategických projektov eurointegrácie vyhnúť reflexii otázok spojených s etnickou, resp. národnou identitou. Vždy však v empatii, v pochopení toho druhého.“ (Národnostná otázka – slovenské skúsenosti. www.mensiny.vlada.gov.sk.)

84 LAJČÁKOVÁ, J. Menšinová politika na Slovensku v roku 2011. In *Menšinová politika na Slovensku*, roč. 1, č. 4, 2011, <http://evke.sk/wp-content/uploads/2015/12/42011-sk.pdf>

85 IRMANOVÁ, E. *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. Ústí nad Labem: Albis international, 2005, s. 150.

to vnímania menšinovej problematiky (napr. R. Chmel, K. Petőcz) boli aj v časoch, kedy boli na významných postoch v exekutive nemilosrdne usmernení slovenskou politickou realitou. Nie však iba ňou. Nacionalistické vízie maďarskej štátnej politiky, ktorá maďarskú menšinu na Slovensku vnímala a prezentovala ako súčasť svojej vnútornej politiky, nachádzala z politických aj ekonomických dôvodov, podporu aj u maďarských politických reprezentácií na Slovensku. Na protiklady medzi maďarskou národnou a slovenskou menšinovou politikou poukázal v súvislosti s kompetenciami úradu splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny K. Petőcz. Kritizoval najmä to, že úrad aj funkcia splnomocnenca boli bez reálnych rozhodovacích právomocí a tiež boli vytrhnuté z kontextu ľudskoprávných politík. Absenciu ľudskoprávneho rozmeru národnej politiky kritizovali aj na druhej strane hraníc.⁸⁶ „Maďarská otázka na Slovensku je stále takmer výhradne politickou otázkou a nie ľudskoprávnou výzvou. V dôsledku toho je nemožné „obyčajnými“ ľudskoprávnymi nástrojmi riešiť akúkoľvek otázku týkajúcu sa národnostných menšín.“⁸⁷

Programové vyhlásenia slovenských vlád v rokoch 2004 – 2018 a národnostná politika

Aj keď od roku 1989 národnostná problematika nefiguruje pri výskumoch verejnej mienky medzi najvýznamnejšími a najsledovanejšími problémami, s ktorým zápasia obyvatelia Slovenska, jej význam na spoločnosť je nesporný. Od mája 2004, kedy bola do EÚ prijatá, spolu s ďalšími štátmi aj Slovenská republika, prešla slovenská spoločnosť ďalšími významnými zmenami. Výpočet faktov a udalostí, ktoré sa odohrali v rokoch 2004 až 2018 nie je možné uskutočniť na obmedzenom priestore, ktorý máme vyhradený.

Vo vzťahu k týmto súvislostiam je vhodné poznamenať, že v priebehu rokov 2004 – 2019 plynuli funkčné obdobia štyroch prezidentov (Rudolf Schuster 1999 – 2004, Ivan Gašparovič 2004 – 2014, Andrej Kiska 2014 – 2019, Zuzana Čaputová – 2019), uskutočnili sa voľby nielen prezidentské, ale aj do EP (2004, 2009, 2014, 2019), Národnej rady Slovenskej republiky (2006, 2010, 2012, 2016), uskutočnili sa voľby do orgánov samosprávnych krajov (2005, 2009, 2013, 2017) a komunálne voľby (2006, 2010, 2014, 2018). Vymenilo sa šesť vlád, na čele so štyrmi premiérmi (Mikuláš Dzurinda 2002 – 2006; Iveta Radičová 2010 – 2012; Robert Fico 2006 – 2010, 2012 – 2016, 2016 – do marca 2018, kedy ho nahradil Peter Pellegrini). Maďarské politické strany mali zastúpenie v troch vládoch (a Pellegriniho vláde) zhruba počas šiestich rokov zo sledovaného obdobia. Každá z týchto inštitúcií, osobností a udalostí svojim spôsobom prispievala k formovaniu pohľadu obyvateľstva Slovenska na národnostné vzťahy, národnostnú politiku aj na postavenie svojho a iných etník v spoločenskom systéme existujúcom a vyvíjajúcom sa na Slovensku.

Nežná revolúcia v roku 1989 v Česko-Slovensku na istý čas zjednotila politické sily na Slovensku, ktoré sa postavili do opozície voči komunistickému režimu. Na roz-

⁸⁶ *Sme*, 30. 6. 2012, Petőcz, K. Hranice suverenity a národná politika.

⁸⁷ *Denník N*, 31. 3. 2016, Petőcz, K. Maďarská otázka opäť na programe.

diel od predchádzajúceho režimu, otvorené presadzovanie zámerov rôznych skupín obyvateľstva, združujúcich sa napr. podľa etnicity, prinieslo v demokratických podmienkach zásadné zmeny: možnosť otvorene vystupovať s názormi, ktoré v spoločnosti konformne orientovanej na komunistickú ideológiu nemali priestor, aj s rizikom, že sa budú riešiť na nacionalistických princípoch. Problematika maďarskej menšiny sa stala jednou z tých významných tém verejného života na Slovensku, ktorá v rôznych obdobiach vystupovala do popredia po novembri 1989 a stávala sa predmetom politických diskusií, ktoré polarizovali samotnú menšinu aj majoritné slovenské etnikum.

V priebehu historicky veľmi krátkeho obdobia 1989 – 1993 Slovensko zažilo dve závažné zmeny: zmena politického režimu a zmena štátnej príslušnosti. V novej situácii, po páde komunistických režimov v Európe nasledovalo hľadanie a dotváranie identít národov aj národnostných menšín, nadobúdajúce neraz vyhranenú a u niektorých skupín obyvateľstva i konfrontačnú podobu.

Dôležitým politickým medzníkom v zmenách v národnostnej politike SR bola výmena vlády s dominantnou pozíciou V. Mečiara koalíčnými vládami M. Dzurindu v roku 1998. Funkciu podpredsedu vlády v nich zastával predstaviteľ SMK Pál Csáky, ministrom životného prostredia bol László Miklós, ministrom výstavby a regionálneho rozvoja István Harna, ktorí sa hlásili k maďarskej menšine. Po nástupe vlády v septembri 1998 popri viacerých inštitucionálnych a organizačných opatreniach (zriadenie výboru NR SR pre ľudské práva a menšiny, vytvorenie funkcie podpredsedu vlády pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj, vytvorenie Sekcie ľudských práv a menšín pri Úrade vlády, rekonštrukcia Rady vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny s väčšinovým hlasovacím potenciálom pre menšiny, vytvorenie sekcie menšinových kultúr na ministerstve kultúry a odboru národnostného školstva na ministerstve školstva) boli prijaté aj zásadné legislatívne opatrenia – predovšetkým zákon o používaní jazykov národnostných menšín.⁸⁸

V tomto prípade nešlo len o spôsob, akým vnímala slovenskú národnostnú politiku ostatná Európa, ale aj o spôsob uplatňovania národnostnej politiky štátu voči minoritným etnickým spoločenstvám. Vo vzťahu k problematike maďarskej menšiny na Slovensku, oficiálna politika štátu a slovenské politické strany väčšinou iba reagovali na aktivity z Maďarskej republiky, pre ktoré sa stala otázka Maďarov v zahraničí (vrátane postavenia Maďarov na Slovensku) súčasťou riešenia vnútropolitických konfliktov medzi vládnymi koalíciami. Takým spôsobom sa na Slovensku začali diskutie o dekrétach prezidenta Edvarda Beneša,⁸⁹ o problematike štátneho občianstva.

88 Zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín bol schválený 10. júla 1999 a vstúpil do platnosti 1. septembra 1999. Podľa zákona občania SR patriaci k národnostnej menšine mohli v obci používať v úradnom styku jazyk menšiny, ak tvorili podľa posledného sčítania obyvateľov v obci najmenej 20 % obyvateľstva. Vykonávacím predpisom k zákonu o používaní jazykov národnostných menšín bolo nariadenie vlády SR č. 221/1999, ktorým sa určoval zoznam obcí, v ktorých bolo možné používať jazyk národnostnej menšiny. Zoznam obcí bol neskôr upravený na základe sčítania obyvateľstva z roku 2001 a týkal sa 655 obcí, z toho 502 obcí, v ktorých žili obyvatelia maďarskej národnosti.

89 Pod pojem „Benešove dekréty“ politika, publicistika aj verejná mienka zaradili okrem dekrétov vydaných E. Benešom, všetky povojnové opatrenia voči menšinám, aj keď sa uskutočnili nie

Významnú cestu prekonalo Slovensko v oblasti samosprávy, ktorá tým, že postupne akceptovala samosprávne princípy v riadení miest a obcí, zmenami v územnosprávnom členení a oddelení štátnej správy od samosprávy otvorila cestu aj pre uplatňovanie samosprávnych princíпов v regiónoch obývaných národnostnými menšinami.

Aj po ukončení problematickeho obdobia reprezentovaného dominanciou V. Mečiara v politike, sa problémové témy postavenia maďarskej menšiny na Slovensku nestali predmetom otvorených verejných diskusií z obavy o krehkú politickú koalíciu. Cieľom aj maďarskej politickej reprezentácie na Slovensku bolo nedovoliť nástup moci politickým stranám s nacionalistickou rétorikou a programom, ktorý by ignoroval väčšinu požiadaviek maďarskej politiky na Slovensku, resp. z obavy, že by SMK nemohla dokončiť pre ňu výhodné reformy na postoch, ktoré zastávali jej predstavitelia vo vláde SR. Na Slovensku chýbala politická vôľa k dohode o koncepciách a legislatívnych normách týkajúcich sa práv etnických menšín a akceptovaniu stanovísk medzi politickými stranami majority a minority. Do nami sledovaného obdobia (2004 – 2018) slovenské politické strany (ani Slovenská republika) s výnimkou maďarských politických strán neskôr Strany maďarskej koalície, nemali rozpracovaný program v menšinovej problematike.⁹⁰ Väčšinou svoje ciele prezentovali na základe všeobecných deklarácií vychádzajúcich z medzinárodne akceptovaných dokumentov OSN, Rady Európy a KBSE, ktoré však mohli reagovať na konkrétne problémy jednotlivých krajín, iba v obmedzenom rozsahu. Po vzniku samostatnej SR sa vo významnej miere začali na Slovensku prejavovať vplyvy medzinárodných inštitúcií, najmä Rady Európy a EÚ, pretože Slovensko sa usilovalo o získanie plnohodnotného členstva v týchto inštitúciách.⁹¹ Slovenská republika bola prijatá do RE 30. júna 1993.

Od roku 2004 je Slovenská republika členom Európskej únie. Aj keď uplynula od tejto historickej udalosti veľmi krátka doba, z hľadiska našej problematiky je potrebné pripomenúť, že tento útvar významne ovplyvnil smerovanie Slovenska v oblasti národnostných vzťahov a národnostnej politiky, aj keď tie najpodstatnejšie zmeny pre občanov Slovenska sa týkali skôr praktickej politiky, využívania dotačných programov EÚ, slobody cestovania, pracovného trhu a pod. Chýbala však politická vôľa k dohode o koncepciách a legislatívnych normách týkajúcich sa práv etnických menšín a akceptovaniu stanovísk medzi politickými stranami majority a minority.

---

na základe prezidentských dekrétov, ale na základe iných noriem (napr. ako vysídlenie Nemcov na základe rozhodnutí Postupimskej konferencie, vysídlenie Maďarov v rámci výmeny obyvateľstva medzi ČSR a Maďarskom, na základe medzištátnej dohody, vysídlenie štátnych úradníkov, ktorí prišli na južné Slovensko po Viedenskej arbitráži, na základe Dohody o prímieri s Maďarskom z 20. januára 1945). Mnohé dekréty E. Beneša na Slovensku neplatili. (ŠUTAJ, Š. – MOSNÝ, P. – OLEJNÍK, M. *Prezidentské dekréty Edvarda Beneša v povojnovom Slovensku*. Bratislava: Veda, 2002.)

90 MESEŽNIKOV, G. (ed.) *Volby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí*. Bratislava: IVO, 2002.

91 Podrobnejšie o tejto problematike: FERENČUHOVÁ, B. Problematika maďarskej menšiny na Slovensku v európskych inštitúciách po roku 1989. In ŠUTAJ, Š. (ed.) *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov: Universum, s. 134-146.

Vláda M. Dzurindu (2002 – 2006), v ktorej funkciu podpredsedu vlády SR pre ľudské a menšinové práva a regionálny rozvoj zastával P. Csáky, ministra pôdohospodárstva Zs. Simon, ministra výstavby a regionálneho rozvoja L. Gyurovský a ministra životného prostredia L. Miklós nastupovala s cieľmi zabezpečiť pre Slovensko plnohodnotné členstvo v EÚ a v NATO. Deficity spôsobené „poruchami“ slovenskej demokracie v období politickej dominancie V. Mečiara boli významným problémom Slovenska a sťažovali riešenie nielen medzinárodných, ale aj vnútorných problémov. Medzi ne nesporne patril aj vzťah k národnostným menšinám, osobitne k maďarskej. Od roku 1998 do roku 2006 boli osem rokov predstavitelia maďarskej politickej strany SMK súčasťou vládnej koalície. Neznamenalo to však, že mohli presadiť voči svojim partnerom v koalícii všetky svoje požiadavky. Priorita bola zachovať koalíciu a zabrániť návratu V. Mečiara do čela slovenskej politiky. V programovom vyhlásení vlády z novembra 2002 sa nenachádzala osobitná časť venovaná národnostným menšinám. Postavenie P. Csákyho v pozícii podpredsedu vlády zodpovedajúceho za ľudské a menšinové práva, sa zdalo byť dostatočnou garanciou, že menšinové záležitosti po mečiarovskom protimaďarskom ťažení budú v inej pozícii. Vláda sa zaviazala „*garantovať občianske slobody a všestranný rozvoj ľudských práv*“. Zmena administratívneho usporiadania, ktoré bolo nevýhodné pre maďarskú menšinu, nebola ani v tomto volebnom období reálna a tak bola kompenzovaná aspoň príslubom zmeniť volebné zákony, zvýšiť počet volebných obvodov a zvýšiť váhu prednostných hlasov. Zároveň sa mali posilniť prvky samosprávy, ich finančného zabezpečenia a decentralizácie a „*dekoncentrácie štátnej správy*“, čím sa malo posilniť nielen postavenie, ale aj zodpovednosť územnej samosprávy a jasnými pravidlami pre plnenie úloh prenesených na samosprávu.

V školskej oblasti sa vláda zaviazala vytvárať podmienky pre výučbu v materinskom jazyku nielen pre maďarskú, ale aj pre rusínsku a rómsku menšinu a zároveň zabezpečiť zvýšenie kvality výučby štátneho jazyka a vytvoriť univerzitu s maďarským vyučovacím jazykom. Vláda mala obnoviť útvary národnostného a cirkevného školstva na MŠ SR, ktoré boli v čase Mečiarových vlád zrušené.⁹²

92 Národnostné školstvo pre žiakov maďarskej národnosti na Slovensku prešlo zložitým obdobím od povojnovej likvidácie maďarského školstva k pokusom o jeho revitalizáciu v období socializmu. (GABZDILOVÁ, S. Možnosti a problémy vzdelávania v jazyku maďarskom na Slovensku po druhej svetovej vojne do roku 1953. In *Historický časopis*, 45, 4, 1997, 612-630; GABZDILOVÁ, S. Problémy výuky jazyka slovenského na školách s vyučovacím jazykom maďarským po roku 1948. In Haraksim, L. (ed.). *Národnosti na Slovensku*. Bratislava: Veda, 1993, 100-107.) Slovenská legislatíva v sledovanom období umožňovala inštitucionálne vzdelávanie na všetkých typoch a druhoch škôl a školských zariadení od predprimárneho vzdelávania až po vysoké školy v maďarskom jazyku. Vo výchove a vzdelávaní detí patriacich k národnostným menšinám sa v rezorte školstva uplatňuje a dodržiava demokratické právo rodičov na voľbu vyučovacieho jazyka školy. Už od začiatku 90. rokov sa národnostné školstvo stalo zdrojom národnostného napätia. Maďarská menšina citlivo reagovala na asimilačné snahy úradov v maďarskom školstve najmä v čase vlád V. Mečiara (alternatívne školstvo, školská dokumentácia, geografické názvy v maďarskom jazyku...). Maďarské politické elity sa v tom čase usilovali o odstránenie deformácií z čias komunistického režimu, ktoré spôsobili veľké škody v národnostnom školstve, najmä v súvislosti s rušením málotriednych škôl na vidieku. Školy navyše zápasili aj s nedostatkom pe-

V oblasti kultúry sa vláda zaviazala vytvoriť všestranné podmienky „na zachovávanie a podporovanie kultúry .... vrátane kultúry národnostných menšín, etnických a názorových skupín.“ V nových zákonoch o rozhlase a televízii malo svoje miesto aj vytvorenie samostatnej redakcie pre maďarské vysielanie v STV a SRo a rozšírenie vysielacieho času.

Pri realizácii zahraničnej politiky mala vláda SR venovať pozornosť implementácii medzinárodných noriem v oblasti ľudských práv, vrátane práv osôb patriacich k národnostným menšinám a dopracovaniu právnych noriem v tejto oblasti (antidiskriminačný zákon). Vláda avizovala prípravu zákona o menšinách a financovaní menšinových kultúr, čo sa jej nepodarilo splniť.⁹³ Vláda sa v programovom vyhlásení prihlásila k modernej forme slovenskej štátnosti a označila „národnostnú a kultúrnu rôznorodosť za obohacujúce prvky v modernej občianskej spoločnosti“ a sľúbila „... vystupovať proti všetkým prejavom etnickej a rasovej neznášanlivosti.“⁹⁴ Vláda SR schválila 11. decembra 2003 Dohodu medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Maďarskej republiky o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry, ktorá reagovala na zákon o zahraničných Maďaroch. Dohoda umožňovala financovanie aktivít maďarského spoločenstva na Slovensku z prostriedkov maďarského štátneho rozpočtu. Jej realizácia sa však stala predmetom ďalších sporov a nedorozumení.

Po voľbách v roku 2006 nastúpila vláda R. Fica. Vládna koalícia Smer-SD – SNS – HZDS prevzala všetky záväzky vyplývajúce z medzinárodných dokumentov. Vo vzťahu k príslušníkom národnostných menšín sa vláda zaviazala postupovať v duchu *Európskej charty a Rámcového dohovoru*. Vláda deklarovala záujem pripraviť zákon o financovaní menšinových kultúr a vytvoriť podmienky pre zriadenie Úradu pre menšiny v SR, skvalitňovať podmienky národnostného školstva, najmä vo výučbe v materinskom jazyku všetkých národnostných menšín. Vláda vo vyhlásení z augusta 2006 deklarovala program, ktorý popri zachovaní práv národnostných menšín zdôrazňoval predovšetkým slovenské národné prvky, čo sa vo vzťahu k národnostným menšinám prejavovalo predovšetkým v posilňovaní vyučovania slovenského jazyka a posilňovaní slovenského vlastníctva.⁹⁵ Zabezpečenie znalosti štátneho – slovenského jazyka – pre žiakov inej etnicity je nespochybniteľne dôležitým

---

dagógov. V sledovaných rokoch predstavitelia maďarskej menšiny žiadali najmä dobudovanie maďarského školského systému od materských škôl až po vysoké, s istou mierou uplatnenia princípov autonómneho riadenia. Štátne orgány kládli zase dôraz na zabezpečenia práva príslušníkov menšín učiť sa štátny jazyk. (LÁSZLÓ, B. Maďarské národnostné školstvo. In FAZEKAS, J. – HUNČÍK, P. (eds.). *Maďari na Slovensku (1989 – 2004)*..., s. 199-258; VAJDA, B. *Történelemdidaktika és történelemtankönyv-kutatás. Didaktika dejepisu a výskum učebnic dejepisu...*

93 K vážnym problémom menšinovej politiky patril spôsob financovania kultúry národnostných menšín. MK SR v roku 2001 zriadilo systém poskytovania finančných prostriedkov v programe pod názvom *Kultúra národnostných menšín*. Financie boli rozdeľované prostredníctvom odborných komisií. V roku 1995 dostala maďarská menšina na podporu kultúrnych aktivít v prepočítaní na eurá 363 540 €. Celkom na kultúrne aktivity menšín prispel štát sumou 1 846 534€. Postupne sa táto suma zvýšila na 8 miliónov € v roku 2018.

94 Programové vyhlásenie vlády M. Dzurindu 2002.

95 Programové vyhlásenie vlády R. Fica z augusta 2006.

prvkom pri ich uplatnení na Slovensku. Problematickým bol spôsob, ako ho chceli zabezpečiť. „*Vláda SR bude dbať na rozvoj a ochranu slovenčiny ako štátneho jazyka v spolupráci s príslušnými štátnymi a vedeckými inštitúciami, ako aj odbornými pracoviskami Matice slovenskej... Vláda SR bude prostredníctvom grantového systému zabezpečovať podporu kultúry národnostných menšín a etnických skupín a znevýhodnených skupín obyvateľstva. Súčasne podporí aj rozvoj slovenskej kultúry na jazykovo zmiešaných územiach.*“⁹⁶

Posilňovanie národného charakteru štátu, narušené vzťahy medzi koalíciou a opozíciou, zhoršené vzťahy so susedným Maďarskom a zhoršujúca sa spoločenská atmosféra vo vzťahu k menšinám a najmä k maďarskej menšine, poznačili aj menšinovú politiku na Slovensku. Vládna koalícia si v programe stanovila tri základné ciele svojej politiky: *ľudská dôstojnosť* považovaná za základný pilier koncepcie ľudských práv a jednu z univerzálnych hodnôt, na ktorých je založená EÚ; *sociálny štát* a *hospodárstvo* založené „na princípoch sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky“.⁹⁷ Najmä prvý pilier, by v prípade pozitívneho akceptovania tohto princípu, vytváral zásadný rámec pre budovanie otvorenej a modernej európskej menšinovej politiky. Podobne ako predchádzajúce vládne programy, ani tento neobsahoval osobitnú časť venovanú národnostným menšinám. Pozornosť im venoval predovšetkým vo všeobecných formuláciách, ktoré boli reakciou na prijaté medzinárodné záväzky.⁹⁸ Vo vnútri koalície Smer-SD – SNS – HZDS pri všeobecnom zdôrazňovaní národného prvku, neexistovali jednotné predstavy o spôsobe, akým je potrebné realizovať nastolené ciele. V koalícii sa prezentovali názory o ohrození národnostných menšín v súvislosti so zložením vládnej koalície. Najvyšší predstavitelia SR často zdôrazňovali, že sa nemení charakter režimu a jeho vzťah k menšinovým právam. SR je podľa slovenského premiéra krajinou, ktorá poskytuje vysoký štandard ochrany práv národnostných menšín. „*Až tak vysoký, že môžeme byť vzorom pre iné krajiny v EÚ a nie, aby sme boli kritizovaní kvôli týmto otázkam.*“⁹⁹ Slovenské vlády so silným nacionálnym či nacionalistickým akcentom svoju národnostnú politiku zvykli hodnotiť vysoko pozitívne. Tak to urobil na konci volebného obdobia V. Mečiar v prejave v NR SR,¹⁰⁰ aj niektoré nasledujúce vlády. Zmeny v slovensko-maďarských vzťahoch sa vo všeobecnosti v slovenskej tlači začali dávať do súvislosti s dvomi udalosťami: SMK prestala byť súčasťou vládnej koalície a s tým, že sa predsedom SMK stal P. Csáky. Podpredseda vlády D. Čaplovič deklaroval vo vzťahu k menšinám princíp „status quo“. Táto vláda podľa neho nezmenila postavenie národnostných menšín, za destabilizačný faktor označoval kroky SMK, ktorá neriešila problémy menšiny v čase keď bola vo vláde, ale nastoľuje ich až teraz. Jeho oponenti napr. J. Berényi naopak zdôrazňovali, že vláda uskutočňuje postupné

96 Programové vyhlásenie vlády R. Fica z augusta 2006.

97 Programové vyhlásenie vlády R. Fica z augusta 2006.

98 Programové vyhlásenie vlády R. Fica z augusta 2006.

99 *Hospodárske noviny*, 23. 10. 2007.

100 Prejav predsedu vlády SR V. Mečiara na 49. schôdzi NR SR 10. 7. 1998. (<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=65930>)

zmeny v neprospech maďarskej menšiny a to, že v čase, keď boli vo vláde, riešili iné veci, napríklad vznik maďarskej univerzity, či zákon o používaní jazykov národnostných menšín.¹⁰¹ Maďarská menšina a jej reprezentácie sa uzatvárali do seba, a citlivo vnímali, že ich slovenská politická elita vylučuje z rozhodovania. O to odhodlanejšie hľadali cestu a ochranu u elít materskej krajiny.

Vstup do schengenského priestoru, v ktorom boli už hranice priepustné, vytvárali predpoklad, že aj pre politické reprezentácie na Slovensku a v Maďarsku to bude nová perspektíva a alternatíva ako zmazať posttrianonské traumy a otvoriť novú otvorenú kapitolu dejín slovensko-maďarských vzťahov. Znamenalo by to, opustiť školské a folklórne vnímanie vzťahov a povýšiť menšinovú politiku na spoločný produkt európskeho myslenia. Táto alternatíva európskeho schengenského riešenia zostala po chvíľkovej eufórii ležať v bahne a nahradili ju koncepcia nadhraničného spájania jednotného maďarského národa v Maďarsku a bezkonceptná koncepcia protimaďarského národného populizmu v rámci status quo, prezentovaná prvými dvoma vládami R. Fica.

V prvej vláde R. Fica neboli predstavitelia maďarských politických strán. Funkciu podpredsedu vlády SR pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny zastával od 4. júla 2006 do 8. júla 2010 archeológ a historik D. Čaplovič. Významným spôsobom do diskurzu o postavení národnostných menšín zasahovali predovšetkým minister školstva Ján Mikolaj a minister kultúry Marek Maďarič. Po kritike maďarského premiéra, že slovenskí Maďari nemajú zastúpenie vo vláde (Ferenc Gyurcsány spomenul, že ľud rozhodol o rozdelení hlasov vo voľbách, nie o vládnej koalícii), predseda vlády R. Fico zdôrazňoval, že je právom Slovenska vytvárať si vládnu koalíciu bez ohľadu na názory maďarskej strany, teda že maďarská strana nemá právo zasahovať do zvrchovanosti SR tým, že mu bude určovať, aká bude slovenská vláda. V tom čase bolo nakoniec absurdné uvažovať o koalícii maďarskej politickej strany s partnermi vládneho zoskupenia. Podľa R. Fica o tejto vláde rozhodol ľud vo voľbách. Pri akceptovaní oboch názorov môžeme konštatovať, že bolo naozaj výsostnou záležitosťou slovenskej strany, ako si zostaví vládnu koalíciu, ale zároveň musí niesť aj zodpovednosť za to, ak je vláda s takýmto koaličným partnerom považovaná za nedôveryhodnú.¹⁰² To už nebol len názor maďarského premiéra, ale aj predstaviteľov EÚ aj európskych socialistov. R. Fico si Jána Slotu ako koaličného partnera vybral a snažil sa „národnou“ protimaďarskou politikou o získanie časti jeho elektorátu. Po voľbách v roku 2006, ktoré sa uskutočnili v Maďarsku aj na Slovensku na zasadaní Zmiešanej slovensko-maďarskej komisie pre menšiny obe strany informovali o tých častiach programových vyhlásení, ktoré súviseli s činnosťou komisie. V zápisnici z rokovania „*strany s uspokojením konštatovali, že otázky týkajúce sa starostlivosti o národnostné menšiny sú v programových vyhláseniach oboch vlád obsiahnuté v súlade s európskymi hodnotami a štandardmi ochrany národnostných menšín. Strany sa dohodli, že sa budú navzájom pribežne informovať*

101 *Hospodárske noviny*, 7. 10. 2007.

102 V diskusnej relácii o 5 minút 12 v STV 1 16. novembra 2008.

*o plnení týchto dokumentov. Maďarská strana informovala o základných princípoch a inštitucionálnom systéme obnovenej národnej politiky.*¹⁰³

V pozícii, v akej sa nová vládna garnitúra dostala k moci, s partnermi s akými sa dostal Smer-SD k moci, ako rozhodujúca strana vládnej koalície, by sa mohlo zdať, že politika status quo v menšinovej politike, ktorú už v tom čase avizovali predstavitelia Smeru, je pozitívnym javom. Ukázalo sa však, že nešlo len o východisko z núdze, ale zároveň aj slepú uličku pre vládnu politiku. Žiadne status quo nemôže byť v dynamicky fungujúcom svete dlhodobou a funkčnou politikou. Za celé obdobie rokov 2006 – 2010 sa vládnuca garnitúra nepokúsila (mimo stratégie k rómskej menšine, ktorá nie je predmetom našej analýzy), podobne ako predchádzajúce vládne garnitúry, vrátane tých v ktorých bola zastúpená aj SMK, pripraviť koncepčný materiál, stratégiu, či program v národnostnej problematike, pre ktorú by sa pokúsila získať podporu svojich koaličných partnerov, opozíciu, reprezentácie menšín a celej spoločnosti alebo aspoň iniciovať celospoločenskú diskusiu o problémoch maďarskej menšiny. Maďarská menšina bola vo vládnej politike vnímaná ako bezpečnostná hrozba a iný pohľad vládnucej koalície neprichádzal do úvahy. Tým sa zároveň dopredu vzdala možnosti na prevenciu národnostných sporov či konfliktov, aj hľadania pozitívnych riešení v menšinovej politike v prospech štátu a postavenia príslušníkov národnostných menšín.

Za charakteristické črty vládnej menšinovej politiky vo vzťahu k národnostným menšinám môžeme považovať: akceptovanie medzinárodných dokumentov a slovenskej legislatívy prijatej v predchádzajúcich obdobiach (zákon o mene a priezvisku, zákon o názvoch obcí, zákon o jazykoch národnostných menšín...); rozdiely vo vzťahu k maďarskej menšine a iným menšinám, ktoré sú dané nielen politikou vlády, ale aj rozdielmi v sociodemografických charakteristikách jednotlivých menšín; K reálnym javom vládnej aj mimovládnej politiky v rokoch 2006 – 2010 patrili: antimadžarské zacielenie časti predstaviteľov vládnej koalície; hľadanie „nepriateľa“ v reprezentácii maďarskej menšiny; zhoršenie atmosféry medzi vládnu koalíciou a maďarskou politickou reprezentáciou, ktorá nepriaznivo ovplyvnila aj vnímanie slovensko-madžarských vzťahov aj na občianskej úrovni a v mimovládnej politike je to zhoršenie vzťahov opozície a maďarskej politickej reprezentácie, ktoré je výsledkom otvorenejšej nacionálnej politiky SMK, po tom čo sa zbavila obmedzení vyplývajúcich zo záväzkov vládnej strany a posilňujúcej sa nacionálnej rétoriky opozičných strán orientujúcich sa na národne orientovaného voliča.

V období rokov 2006 – 2010 bolo Slovensko bombardované agresívnym manipulovaním verejnej mienky postavenej na báze šovinizizmu a protimaďarského nacionalizmu, v ktorom vedúcu úlohu mala SNS vedená J. Slotom, s ktorým sa snažila udržať krok prvá podpredsedníčka Anna Belousovová a minister školstva J. Mikolaj. Do tohto obdobia patrí politický zmanipulovaný prípad napadnutia študentky maďarskej národnosti v Nitre Hedvigny Malinovej, ktorý nebol nikdy dostatočne vyšetre-

103 Zápisnica zo VI. zasadania ZSMK, Bratislava, 22. 9. 2006. Materiál z rokovania vlády 13. 12. 2006.

ný,¹⁰⁴ snaha prijať „vlastenecký zákon“, ktorý dával dôraz na uplatňovanie slovenskej národnej symboliky na úradoch a školách (mnohé vzory čerpal z maďarských pomerov), kauza používania geografických názvov v maďarských učebniciach, spolitizované diskusie o autonómii. Mnohé veci sa riešili kampaňovito. Príkladom bola novelizácia jazykového zákona¹⁰⁵ a školský zákon.¹⁰⁶ Snaha posilniť ochranu republiky sprisnením Trestného zákona (trestať sa mala spolupráca s cudzím parlamentom, členstvo v maďarských gardách...). To všetko podporované agresívnym slovníkom, urážkami a zosmiešňovaním politických protivníkov, aj maďarských vládnych predstaviteľov (o maďarských bojovníkoch s krivými nohami na malých koníkoch, urážky „strapatej panej“, maďarskej ministerky zahraničných vecí). Pred voľbami v roku 2010 politológ Miroslav Kusý hodnotil volebný program z hľadiska sily jednotlivých segmentov koalície tak, že „dominantný Robert Fico po minulých voľbách (2006), keď jeho slabí koalíční partneri (Vladimír Mečiar a Ján Slota) nepresadili do „spoločného“ vládneho programu za svoje strany vôbec nič a zaviazali sa plniť sebe cudzí Ficov sociálnodemokratický vládny program.“¹⁰⁷ V tom by sme s ním mohli síce súhlasiť, otázne je, či vo vzťahu k národnostným menšinám a k Maďarsku realizácia programu vlády prebiehala podľa scenára Smeru a jeho lídra, alebo sa prispôbila SNS, ktorá mobilizovala svojim protimaďarským programom a rétorikou. Zároveň dochádzalo k prelínaniu cieľov oboch strán a tak sa postupne, či už vývojom alebo programovo, stávali priority SNS súčasťou menšinovej politiky aj pre

104 ŠUTAJ, Š. – SÁPOSOVÁ, Z. Národnostné menšiny. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2008, s. 163-193; DOSTÁL, O. Národnostné menšiny. In BÚTORA, M. – KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2007; *Štát verzus Hedviga III*, http://tyzden.sk/sk/tema/stat_verzus_hedviga_iii_.php

105 V období po novembri 1989 bol prijatý zákon SNR o úradnom jazyku SR z októbra 1990. Zákon upravoval aj používanie iného ako úradného jazyka, za ktorý sa považoval slovenský jazyk. Ak príslušníci národnostnej menšiny tvorili viac ako 20 % obyvateľstva mesta alebo obce, mohli používať svoj materinský jazyk v úradnom styku. Zákon č. 270/1995 Z. z o štátnom jazyku SR bol prijatý po dlhých diskusiách 15. novembra 1995. Zákon stanovil aj pravidlá používania ostatných jazykov vo vzťahu k štátnemu jazyku, vrátane jazykov národnostných menšín. Problémy spôsobila novelizácia zákona o štátnom jazyku z roku 2009. Zákon vytváral napätú atmosféru medzi majoritou a menšinami.

106 Základným prvkom slovenskej legislatívy v oblasti školstva bol zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon), ktorý garantoval právo na národnostné školstvo na Slovensku. Aj v oblasti školstva však existovalo množstvo ďalších právnych noriem, ktoré sa týkali národnostného školstva (o financovaní škôl, o pedagogických zamestnancoch...). Výchova a vzdelávanie príslušníkov národnostných menšín sa uskutočňovalo v materských školách, základných školách, stredných školách, špeciálnych školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom menšiny alebo vyučovaním jazyka národnostnej menšiny a na vysokej škole J. Selyeho v Komárne. (SZARKA, L. Sociálne, politické a jazykové pozadie založenia Univerzity J. Selyeho v Komárne. In HALÁSZ, I. – PETRÁŠ, R. (eds.). *Menšiny, vysoké školstvo a právo*. Praha: Auditorium, 2018, s. 81-102.) Zákon zvýšil kompetencie miestnej štátnej správy. Zriaďovateľom školy mohla byť obec, samosprávny kraj, okresný úrad, štátom uznaná cirkev alebo náboženská spoločnosť či iná právnická alebo fyzická osoba alebo štát.

107 *Sme*, 14. 8. 2010, KUSÝ, M. Dobrú chuť, milý volič!

Smer-SD. Rozdiel bol v tomto období v spôsobe komunikácie. Slotovský nacionalizmus mal naďalej vulgárne črty, kým Ficov si udržiaval v tomto období populistický charakter. Výsledkom bola absencia slovensko-maďarského zahranično-politického aj vnútro-politického dialógu skoro na všetkých úrovniach. S posilňovaním moci a pocitom nenahraditeľnosti však aj u Fica črty populizmu prerastali agresívnou rétorikou a v ďalšom volebnom období po roku 2016 nadobúdali znaky arogantného populistického nacionalizmu (možno by sme mohli použiť aj pojem Jaquesa Rupnika, národovecko-autoritársky populizmus).¹⁰⁸

Zároveň je potrebné brať do úvahy, že v súkolí domácich a medzinárodných realít v období rokov 2012 – 2016, podobne ako na Slovensku, o nacionálnu agendu súperil Smer so Slotovou SNS, na maďarskej strane strana Fidesz súperila v „národnej“ rétorike (v zmysle pôsobenia na domácich a zahraničných Maďarov) so stranou Jobbik. Výsledkom bola eskalácia napätia v slovensko-maďarských medzinárodných vzťahoch, ktorému uštedrili obe strany vážne trhliny. Podobné hodnotenie môžeme prísúdiť aj domácemu slovensko-maďarskému (neexistujúcemu) „dialógu“. Keď predseda poslaneckého klubu SNS hodnotil činnosť strany vo volebnom období 2006 – 2010 vyzdvihol, že sa jeho strane podarilo iniciovať uznesenia, ktoré NR SR prijala na podnet SNS, napríklad nedotknuteľnosť „Benešových dekrétov“, otázky k štatútu Kosova, uznesenia k stému výročiu udalostí v Černovej alebo k pôsobeniu Fóra maďarských poslancov Karpatskej kotliny pri maďarskom parlamente.¹⁰⁹ V predvolebnom boji nezaostával ani R. Fico, ktorý varoval, že účasť SMK v novej vláde by určite znamenala koniec jazykového zákona. Nechtiac tým aj vážajúcim Maďarom naznačil, prečo by mali voliť SMK.¹¹⁰ V predvolebnom období sa v hektických podmienkach rokovalo o problematike štátneho občianstva. NR SR prijala 26. mája 2010 novelizáciu zákona o občianstve ako reakciu na prijatie maďarského zákona.

Víťazom parlamentných volieb v júni 2010 sa síce stala strana Smer-SD so ziskom 34,79 % platných hlasov voličov, ale koaličnú dohodu podpísali 6. júla 2010 strany SDKÚ-DS, SaS, KDH a Most-Híd. Vo vláde I. Radičovej získali významné postavenie osobnosti, ktoré sa v predchádzajúcich obdobiach angažovali v slovensko-maďarských vzťahoch. Funkciu podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny zastával R. Chmel. V jeho kompetencii bola aj Rada vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny¹¹¹ a novovytvorený Výbor pre národnostné menšiny a et-

108 *Sme*, 21. 1. 2017, Dnes je symbolom strednej Európy plot, rozhovor I. Daniša s J. Rupnikom.

109 *Aktuality*, 4. 4. 2010, Strany do konca volebného obdobia nepredložila zákony.

110 *Sme*, 21. 4. 2010. Ficov obľúbený zákon.

111 Vrcholným konzultačným orgánom pre menšinovú problematiku bola dlhodobo na Slovensku pod rôznymi názvami „Rada vlády pre národnostné menšiny“, ktorej členmi boli aj predstavitelia národnostných menšín. (ŠUTAJOVÁ, J. *Zákon o národnostiach a Rada vlády Slovenskej socialistickej republiky pre národnosti (predstavy a realita)*. Košice: ŠafárikPress, 2019, 162 s.) V tejto tradícii pokračovali aj vlády po roku 1989. Od roku 1989 bol v jej čele podpredseda vlády zodpovedný za národnostné menšiny. Po voľbách v roku 2006, v čase prvej vlády R. Fica nastalo dlhé obdobie, kedy Rada vlády nepracovala. Na základe reformy z roku 2011 Rada vlády rozšírila svoju pôsobnosť v oblasti ľudských práv, eliminácie diskriminácie a rozvoja občianskej spoločnosti. Vytvorila si stále výbory a jedným z nich bol aj VNMES.

nické skupiny, ktorý bol zriadený ako jeden z výborov pri Rade vlády. K. Petőcz sa stal generálnym riaditeľom Sekcie ľudských práv a rovnakého zaobchádzania. Stranu Most-Híd vo vláde zastupovali minister poľnohospodárstva Zsolt Simon a minister životného prostredia József Nagy. Na MK SR pôsobil László Juhász, ako generálny riaditeľ Sekcie národnostných menšín na ministerstve školstva a...

Politológ M. Kusý pred prípravou programu novej vlády napísal: „*Aj tu strany naslubovali svojim voličom kadečo, o čom by teraz najradšej diskrétno pomlčali. ... Je toho veľa, čo by bolo treba odstrániť (napríklad okrem vlasteneckého zákona aj zákon o dvojacom občianstve), i čo by bolo treba do vládneho programu pridať (...či sľub zákona o právach národnostných menšín). Skúsenosť hovorí, že čo sa neurobí hneď po voľbách, už nemá šancu sa presadiť. Preto je dôležité, aby sa z toho čo najviac dostalo ešte hneď do vládneho programu.*”¹¹² To však neurobili, nemohli urobiť a nechceli urobiť.

Vláda zložená z oponentov „ficovej politiky“, ktorá chcela posilniť dôveru v politiku a politikov, avizovala „novú“ transparentnú politickú kultúru. Zároveň narážala na bariéry ideovej roztrieštenosti, osobných animozít, nesystémových riešení. Nová vláda I. Radičovej už v čase rokovaní o zostavení vlády avizovala, že nemieni otvárať niektoré citlivé otázky (registrované partnerstvá, odluka cirkvi od štátu...), aby zostavili vládu a k moci sa nedostal R. Fico. Mnohé sľuby, ktoré v predvolebnom období dávali voličom sa do programového vyhlásenia nedostali, resp. neboli splnené, či už pre neochotu dohodnúť sa alebo kvôli tomu, že sa vládna koalícia napriek všetkému rozpadla. Medzi predvolebnými sľubmi bolo zrušenie sankcií pri jazykových zákonoch (zmeny sľúbil komisárovi OBSE pre národnostné menšiny aj R. Fico), zmena zákona o štátnom občianstve, transparentné financovanie menšinových kultúr. Most-Híd pred voľbami deklaroval, že v prípade úspechu bude žiadať, aby v otázkach menšinových práv nemohla väčšina prehlasovať menšinu, teda navrhne nový zákon o menšinách. Pre SMK, ktorá sa do parlamentu nedostala, ako upozorňoval politológ J. Marušiak, to bude téma, ktorá by ukázala, že sa pre maďarskú menšinu urobilo málo.¹¹³

Most-Híd prichádzal na rokovanie o vládnom programe s návrhmi viacerých konkrétnych krokov, ako napraviť postavenie menšín. Výsledné programové tézy však obsahovali len všeobecné konštatovania. „*Ochránime zachovanie identity každej národnostnej menšiny na Slovensku, rozvíjanie ich vzdelávacieho systému a systému kultúrnych a spoločenských inštitúcií,*“ v oblasti kultúry. V programovom vyhlásení zostal aj zákon o financovaní národnostnej kultúry menšín a zmena zákona o občianstve. Nebola tam však zmena zákonov, ktoré menšiny negatívne vnímali, napr. zákon o štátnom jazyku, ktorý zaviedol pokuty za nesprávne používanie slovenčiny a zákon o štátnych symboloch, ktorý na školy zavádzal povinné vlastenectvo. Predstavitel strany Most-Híd Gábor Gál v tom čase povedal: „*Ťažkú komunikáciu máme v niektorých témach aj s KDĽ. Ide hlavne o národnostné otázky. Majú veľmi konzer-*

112 *Sme*, 14. 8. 2010, KUSÝ, M. Dobrú chuť, milý volič!

113 *Pravda*, 24. 6. 2010, Na nesplnené sľuby voliči nezabudnú; *Sme*, 24. 6. 2010, Menšiny vypadli.

*vatívny nacionálny postoj. Neberiem im to, len komunikácia sa často deje mimo rokovacieho stola. A to nie je dobré.*¹¹⁴

Filozofia vládneho programu vychádzala z primárneho postavenia rešpektovania a dodržiavania ľudských práv v krajine, vrátane práv národnostných menšín, ktorá bola v programe prepojená s konceptom zabezpečenia ľudskej dôstojnosti. Ľudské práva sa mali stať súčasťou osvetových aktivít a učebných osnov a mali viesť k formovaniu moderného pohľadu na občianstvo.¹¹⁵ V tomto bol program vlády I. Radičovej výnimočný. *„Rešpektovanie základných práv a slobôd je predpokladom budovania moderného demokratického štátu a spravodlivej spoločnosti. Nedodržiavanie ľudských práv vedie k podkopávaniu základov právneho štátu. Ľudské práva bude preto vláda SR dôsledne chrániť a podporovať. Vláda SR napraví reštrikčné legislatívne a politické opatrenia z predchádzajúceho obdobia, ktoré neboli v súlade s ľudskoprávnymi princípmi. ... Vláda SR vytvorí priestor na naplnenie práva občanov vrátane občanov patriacich k menšinám a osôb s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky na efektívnu účasť na správe vecí verejných.*¹¹⁶

Aj keď vládny program neobsahoval samostatnú časť o národnostných menšinách v časti *Štát pre občanov* im venoval veľkú pozornosť. V prvom rade to bola snaha koncentrovať aktivity v rukách podpredsedu vlády zodpovedného za národnostnú politiku. *„Vláda SR ustanovuje funkciu podpredsedu vlády SR pre ľudské práva a menšiny s posilnenými riadiacimi a rozhodovacími právomocami v oblasti národnostnej kultúry a školstva. Pri plnení svojich úloh bude podpredseda vlády úzko spolupracovať a konzultovať s predstaviteľmi národnostných menšín. Na zabezpečenie výkonu spolurozhodovacích kompetencií podpredsedu vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny v oblasti menšinového školstva vláda SR prispôbi štruktúru ministerstva školstva tak, aby mohol byť výkon spolurozhodovania realizovaný v oblasti inšpekcie národnostných škôl,... V oblasti školstva vláda SR podporí zvýšenie kvality vyučovania materinského jazyka, rovnako ako kvalitu a účinnosť vyučovania slovenského jazyka v školách s vyučovacím jazykom menšín. ... Vláda SR bude preto vytvárať čo najlepšie podmienky pre to, aby príslušníci národnostných menšín uplatňovali svoje právo na vyjadrenie, zachovanie a rozvoj vlastnej identity.“* Vláda Slovenskej republiky sa vo svojom programovom vyhlásení z roku 2010 zaviazala splniť aj ďalšie úlohy v oblasti menšinovej politiky. Dôraz kládla na internetný dialóg, legislatívne zakotvenie menšinových práv (novelizácia školského zákona, ja-

114 *Aktuality*, 20. 6. 2011, Spokojný nebudem ani s Bugárom, ani so sebou, rozhovor s G. Gálom. <http://www.aktuality.sk/clanok/188841/gabor-gal-spokojny-nebudem-ani-s-bugarom-ani-sam-so-sebou/>

115 V ďalšom politickom vývoji Slovenska už tieto myšlienky nenašli pokračovateľov a aj v súčasnej vládnej politike sú skôr karikatúrou, v podobe náhodných nápadov, a nie ako súčasť koncepčného myslenia a budovania občianskej spoločnosti založenej na pevných základoch a zmysluplnej politike.

116 Programové vyhlásenie vlády I. Radičovej 2010.

zykového zákona, zákona o jazykoch národnostných menšín,¹¹⁷ o označovaní obcí...), podporu a modernizáciu menšinového školstva.¹¹⁸

V praktickej politike sa ukazovalo, že realizovať tieto ciele nie je ľahké nielen kvôli tomu, že museli rešpektovať koalíčných partnerov a ich predstavy o národnostnej politike a politické a ideologické limity (a deficity), ale narážali na bariéru administratívneho byrokratizmu, s ktorým bojovať bolo na Slovensku aspoň také ťažké, ako s koalíčnými partnermi a politickou opozíciou. To sa prejavilo aj v tom, že napriek avizovanej, moderne skoncipovanej programovej línii, zanieteniu politických aktérov pre budovanie moderného občianskeho štátu, efektívnosť opatrení nebola jednoznačná. V stanovisku poradného výboru pre *Rámcový dohovor* sa konštatovalo, že zmeny v inštitucionálnej štruktúre (Rada vlády a VNMES) v období rokov 2010 až 2012 oslabili schopnosť vlády účinne koordinovať všetky otázky súvisiace s ochranou národnostných menšín. Poradný výbor konštatoval, že boli podniknuté významné kroky, vrátane legislatívnych zmien, na zaistenie rovnováhy medzi používaním štátneho jazyka a právom na používanie menšinových jazykov, ale ich zavádzanie do praxe by malo byť pružnejšie. Vláda SR mala podľa tohto stanoviska efektívne koordinovať ochranu národnostných menšín.¹¹⁹ Komplexný pohľad zvonku hodnotiaci systém a jeho funkčnosť, pokiaľ ide o hodnotenie slovenských reálií, narážal na subjektívne vnímanie politických aktérov, ktorí vnímali predovšetkým „drobné“, ale určite významné úspechy. Empatickým politikom s intuitívnym vnímaním drobnokresby bol B. Bugár, predseda strany Most-Híd. Ten na správu reagoval slovami: „Vedeli by ste si predstaviť, že niektorá z vlád by sa dokázala ospravedlniť v takých prípadoch ako bola kauza Hedviga? Už to, že vláda sa ospravedlnila Hedvige, hovorí o zmene vnímania Maďarov na Slovensku. Prijali sme tiež zákon o používaní men-

117 Vláda I. Radičovej v septembri 2010 schválila novelizáciu zákona o štátnom jazyku, čím chcela odstrániť niektoré obmedzenia v používaní menšinových jazykov. Mala sa zabezpečiť ochrana štátneho jazyka a zároveň práva príslušníkov národnostných menšín. Odstránili sa obmedzenia týkajúce sa národnostných menšín zavedené prvou vládou R. Fica (povinné používanie štátneho jazyka v úradnom styku - políciou, v doprave, na poštách; dvojazyčné vedenie dokumentácie v školstve; zrušilo sa povinné poradie textov v štátnom a menšinovom jazyku na pamätníkoch a informačných tabuliach, kronika obce sa mohla viesť v menšinovom jazyku...). Najvýznamnejšia zmena sa týkala udeľovania pokút za porušenie zákona o štátnom jazyku. Pokutovať bolo možné už len orgány verejnej správy aj to len vtedy, ak orgán verejnej správy nesprístupnil dôležitú informáciu pre verejnosť aj v štátnom jazyku a odmietol rešpektovať upozornenie MK SR. Bol novelizovaný aj zákon o používaní jazykov národnostných menšín (č. 204/2011 Z.z. s účinnosťou od 1. júla 2011). Zákon znížil kvórum pre používanie menšinového jazyka z 20 na 15 % s účinnosťou o desať rokov (po ďalšom sčítaní obyvateľstva) a výrazne rozšíril možnosti používania menšinových jazykov (v úradnom styku, v zdravotníctve, súdnictve, označovaní obcí, verejných informáciách, monitorovanie dodržiavania zákona...). Zákon umožnil využívať jazykové práva aj obciach, v ktorých klesol počet príslušníkov národnostných menšín pod 15% obyvateľov. Ujasnil sa dlhodobý problémový vzťah medzi zákonom o štátnom jazyku a zákonom o používaní jazyka národnostných menšín.

118 Programové vyhlásenie vlády I. Radičovej 2010; Tretia správa o implementácii *Európskej charty* v SR, s. 5-7. Materiál zo zasadania vlády SR 11. 1. 2012.

119 *Aktuality*, 4. 6. 2015, Neznášanlivosť voči Rómom..., <http://www.aktuality.sk/clanok/277207/neznasanlivosť-voci-romom-ma-vlada-obmedzit-hovori-rada-euro-py/>

šinových jazykov, ktorý bol významným krokom dopredu. Na základe tohto zákona môžu byť umiestnené dvojazyčné tabule aj tam, kde to nebolo možné.”¹²⁰

Významným medzníkom v dejinách slovensko-maďarských vzťahov boli udalosti a najmä legislatíva prijatá v Maďarsku po roku 2010. Politika nadhraničného maďarského národa našla konkrétny odraz už nie iba o teoretickom konštrukte, ale aj v praktických legislatívnych krokoch Maďarska, ktoré výrazne ovplyvnili ingerenciu štátu do záležitostí susedných štátov pri starostlivosti o príslušníkov jednotného maďarského kultúrneho národa presahujúceho hranice. Významný slovenský historik Milan Zemko vystihol tento vzťah: „*Samozrejme, samy národnostné menšiny musia primárne sformulovať požiadavky, o ktorých sa bude diskutovať, predstavitelia väčšinového národa by nemali „interpretovať“ pocity ani formulovať požiadavky menšiny, o ktorých sa bude rokovať. Ako vždy, ide o vzájomné porozumenie, opierajúce sa o vzájomnú empatiu, ak taká jestvuje. Ak nie, treba ju spoločne vytvárať. Má to však aj dnes jeden „háčik“ a tým je politika Maďarska voči maďarským menšinám v zahraničí. Zo strany našich maďarských politikov a vzdelancov opakovane zaznieva, že k porozumeniu a dohodám medzi Slovákami a Maďarmi sa musí dospieť vnútri Slovenska, že medzištátne vzťahy medzi Slovenskom a Maďarskom sú iná, vonkajšia záležitosť, že takto to funguje medzi väčšinovým a menšinovým obyvateľstvom v iných demokratických krajinách. Je v tom iste veľká časť pravdy, ale nie úplná. Nie je totiž známe, že by povedzme Nemecko ako „materská krajina“ nemeckých menšín zasahovalo do vnútorných vecí Francúzska, Belgicka, Dánska či Poľska takým spôsobom, ako to robí Maďarsko v súvislosti s maďarskými menšinami v okolitých štátoch.*“¹²¹ Nie je to totiž prvýkrát v dejinách, čo si jeden štát osoboval právo zasahovať do života v svojom susedstve v mene jednotného národa. Igor Matovič dokonca navrhol, aby NR SR prijala stanovisko k maďarskej ústave.¹²²

V septembri sa minister zahraničia M. Dzurinda chystal na návštevu do Budapešti. Minister mal ísť do Budapešti so silným posolstvom. Koalícia chcela už mať v parlamente zmenu Ficovho jazykového zákona aj jeho reštriktívnej reakcie na maďarské dvojaké občianstvo. Ani jedno sa nepodarilo. Jazykový zákon zablokovala tvrdohlavosť SaS pri pokutách, občianstvo skomplikoval návrh KDH pokutovať slovenských Maďarov, ktorí by chceli získať občianstvo Maďarska bez pobytu v krajine. Politológ László Öllös z Fórum inštitútu pre výskum menšín tvrdil, že základným problémom je stále živý predsudok, že Maďari predstavujú nebezpečenstvo. Tento postoj si udržala aj nová vláda. „*Keď v tom druhom vidíme nebezpečenstvo, chceme ho poraziť. Hľadáme na to rôzne nástroje, napríklad legislatívne. Keď v ňom vidíme partnera, hľadáme, čo sa zo situácie dá spoločne vyťažiť,*“ napísal Öllös. Domnieval sa, že slovensko-maďarské spory vládnu koalíciu nerozbijú, ale zbytočne ju oslabujú. Dô-

120 *Webnoviny*, 10. 7. 2014, Csáky s Bugárom nevedeli vážiť slová..., <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/843801-bugar-csaky-s-durayom-nevedeli-vazit-slova-most-hid-to-vie/>

121 *Sme*, 13. 7. 2013, Zemko, M. Dvojnásobný Paríž a čo s tým dnes?

122 *Aktuality*, 20. 6. 2011, Spokojný nebudem ani s Bugárom, ani so sebou, rozhovor s G. Gálom. <http://www.aktuality.sk/clanok/188841/gabor-gal-spokojny-nebudem-ani-s-bugarom-ani-sam-so-sebou/>

kazom bol jazykový zákon. „*Tento zákon je a priori zlý. Náš základný postoj je, že by mal byť zrušený, ale momentálne na to bohužiaľ nie je politická vôľa,*“ povedal Pravde predseda poslaneckého klubu László Solymos.¹²³

R. Chmel na prvom zasadnutí VNMES 6. júna 2011 hovoril o ambícii pripraviť „*v dohľadnej dobe*“ dlhodobú koncepciu politiky štátu v národnostnej politike. Tá mala byť spracovaná s dôrazom na podporu kultúry, vzdelania a jazykov národnostných menšín. Vysvetľoval to aj tým, že súčasný stav je nekonzistentný a nedá sa plne definovať čo je národnostná menšina a etnická skupina v legislatíve. Priznal, že aj napriek prítomnosti určitej koncepcie v niektorých oblastiach ľudských práv, nie sú tieto koncepcie plne uplatňované. Na otázku L. Öllösa o príprave zásad SR k menšinovej politike K. Petőcz, generálny riaditeľ Sekcie ľudských práv a rovnakého zaobchádzania odpovedal, že koncepcia o menšinovej politike je naplánovaná na november 2011, a je taktiež súčasťou plánu činnosti výboru.¹²⁴

Na rokovanie VNMES bol zaradený bod „*Dlhodobá koncepcia národnostnej politiky štátu; príprava materiálu*“, ale ako upozornil L. Öllös, členovia VNMES nedostali žiadny podkladový materiál k tomuto bodu.¹²⁵ László Juhász, generálny riaditeľ Sekcie národnostných menšín Úradu vlády SR (ÚV SR) potom objasnil predstavu Sekcie národnostných menšín ÚV SR v procese tvorby koncepcie. Podľa jeho slov členom (nie je jasné akým, lebo členovia Výboru ju nedostali) bola zaslaná štruktúra koncepcie. Pre štruktúru koncepcie mali byť základom články Ústavy SR. Mala „*komplexne riešiť otázky súvisiace so vzťahom štátu k príslušníkom národnostných menšín, ... odrážať štruktúru práv národnostných menšín, ktoré sú dané ústavou, analyzovať súčasný stav, sumarizovať hlavné nedostatky, navrhnúť riešenie a vytvoriť účinný systém opatrení na eliminovanie nedostatkov.*“ O malej ambícii vytvoriť trvale použiteľný dokument svedčilo, že „*základným východiskom pre tvorbu koncepcie*“ malo byť Programové vyhlásenie vlády SR. Podpredseda vlády mal v najbližšom období zriadiť pracovnú skupinu, ktorej úlohou by bolo vypracovať koncepciu. Členmi komisie mali byť zamestnanci odborných útvarov ÚV SR a prizvaní odborníci. Návrh mal byť po prerokovaní vo Výbore predložený Rade vlády, potom do medzirezortného pripomienkového konania a následne na rokovanie vlády. K. Petőcz hovoril o tom, že Koncepcia by mala byť súčasťou Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike, ktorú v roku 2011 pripravovala jeho sekcia na ÚV SR.¹²⁶ Po rozpade vlády I. Radičovej pre hlasovanie o eurovale zostali plány koalície nenaplnené.

Druhá vláda Roberta Fica (2012 – 2016) získala dôveru v NR SR 15. mája 2012. Po dlhých rokoch to bola vláda jednej politickej strany, tentoraz Smer-SD. Za kľúčové označovala vláda predovšetkým opatrenia, ktoré mali mierniť dôsledky nedávnej hospodárskej krízy a nezamestnanosť. V programovom vyhlásení z roku 2012 bola osobitná časť „*Postavenie menšín – trvalá súčasť modernej slovenskej spoločnosti*“,

123 Pravda, 22. 9. 2010, Dzurinda ide do Pešti bez zmien Ficových národnostných zákonov.

124 Záznam z ustanovujúceho zasadnutia VNMES 7. 6. 2011.

125 Záznam z druhého zasadnutia VNMES, 19. 9. 2011.

126 Záznam z druhého zasadnutia VNMES, 19. 9. 2011.

ktorá však, okrem vytvorenia bližšie nešpecifikovanej funkcie splnomocnenca, neobsahovala zásadné záväzky v oblasti národnostnej politiky. Príčinou bolo zadefinovanie princípu status quo ako základného a nosného prvku menšinovej politiky. „*Vláda konštatuje, že vo všetkých oblastiach hospodárskeho, spoločenského, politického a kultúrneho života dlhodobo existuje úplná a efektívna rovnosť medzi osobami patriacimi k národnostným menšinám a osobami patriacimi k väčšine. ... Vláda považuje ochranu a podporu rozvoja národnostných menšín za prirodzené poslanie pri formovaní moderného Slovenska. ... bude vytvárať podmienky pre rozvoj národnostných menšín v oblasti uchovávaní a rozvíjania ich identity, jazyka, kultúry a tradícií, ktoré podporujú všestranný rozvoj celej spoločnosti. ... garantuje dôstojné podmienky pre rozvoj každej národnostnej menšiny v duchu Ústavy Slovenskej republiky, medzinárodných zmlúv a dohôv, pri zachovávaní status quo, vyvážených vzťahov väčšinového národa s národnostnými menšinami, prostredníctvom tolerantného dialógu slovenskej spoločnosti. Vláda zriadi Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny a občiansku spoločnosť so zodpovedajúcimi koordinačnými a rozhodovacími právomocami.*“¹²⁷ Vláda SR sa zaviazala, že bude chrániť priaznivé podmienky na používanie jazykov národnostných menšín v SR a podporovať kultúru menšín.¹²⁸

Na poste ministra školstva sa v tejto vláde vymenili traja ministri (D. Čaplovič, P. Pellegrini a Juraj Draxler),¹²⁹ post ministra kultúry zastával M. Maďarič. Napriek tomu, že vláda v programe hlásala zachovanie status quo, jedným z jej prvých krokov bolo zrušenie postu podpredsedu vlády pre ľudské práva a menšiny. Náhradou mala byť funkcia splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny, ktorý však nemal zákonodarnú iniciatívu ani reálne výkonné právomoci. Smer úrad od začiatku plánoval obsadiť človekom mimo strany Smer. Bývalý podpredseda vlády pre ľudské práva a menšiny R. Chmel reorganizáciu označil za chaotickú. „*Občianska spoločnosť je široká a autonómna štruktúra, ktorá si vyžaduje samostatnú výkonnú zložku. Po-*

127 Programové vyhlásenie vlády R. Fica 2012. Tieto časti programového vyhlásenia sa následne objavovali v argumentácii pre monitorovacie správy medzinárodných dokumentov. Napr. Štvrtá správa o implementácii *Rámcového dohovoru* v SR; Piata správa o implementácii *Rámcového dohovoru* v SR.

128 Programové vyhlásenie vlády R. Fica 2012; Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR za rok 2017, s. 12; *Teraz*, 27. 4. 2012, Vláda schválila programové vyhlásenie.

129 Najväčšie diskusie a konflikty boli počas sledovaného obdobia o obsahu vyučovania, učebných plánov (napr. dejepis – ako je vidieť aj z tejto publikácie existuje mnoho rozdielov medzi interpretáciou dejín slovenskou a maďarskou historiografiou), o rušení málotriednych škôl (národnostné školy boli väčšinou v menších obciach a boli ohrozené nedostatkom žiakov), o financovaní škôl (postupne sa normatív na žiaka pre národnostné školy zvýšil až na 113 %), o používaní geografických názvov (v maďarskom jazyku existuje od roku 1910 označenie každej lokality na Slovensku v maďarskom jazyku, na druhej strane československé úrady po roku 1918, ale aj po roku 1948 dali maďarským obciam namiesto historických názvov slovenské pomenovania napr. podľa významných slovenských osobností), o spôsobe vyučovania slovenského jazyka (štátne orgány dlhodobo odmietali povoliť vyučovanie slovenského jazyka ako cudzieho jazyka), ale aj o iných problémoch.

*dobne ako agenda ľudských práv, ktorá z programového vyhlásenia neodpuštitelne vypadla.*¹³⁰

Po zrušení funkcie podpredsedu vlády, ktorý mal v kompetencii problematiku národnostných menšín počas druhej Ficovej vlády (2012 – 2016), agendu súvisiacu s medzinárodnými dohodami a ich monitorovaním a vzťahy s orgánmi medzinárodných inštitúcií garantovalo MZV. Ďalšie záležitosti týkajúce sa menšinovej problematiky spravovali rezortné ministerstvá (školstva, kultúry, dopravy, vnútra...). Strešným orgánom pre menšinovú politiku sa mal stať splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny. Pozícia bola obsadená od 14. júna 2012 predstaviteľom strany Most-Híd L. Nagyom. Splnomocnenec sa stal aj predsedom VNMES, ktorý je stálym poradným orgánom Rady vlády. Najväčším deficitom reformy bolo, že splnomocnenec, jeho úrad, aj VNMES, ktorého bol predsedom, mali iba poradnú funkciu. Fakticky sa stali výkonným aparátom Úradu vlády SR a administratívnym a servisným pracoviskom pre prípravu monitorovacích správ o právach a postavení národnostných menšín a nemali priamy dosah na vládu SR. L. Nagy vykonával funkciu splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny do 1. júla 2013, vtedy sa jej vzdal na protest proti tomu, že parlament neschválil novelu zákona o používaní jazyka národnostných menšín, ktorý predložil do parlamentu Most-Híd na zlepšenie označovania železničných staníc v jazyku národnostných menšín. Na poste ho nahradila úradníčka Mária Jedličková. V novembri 2013 si menšiny v VNMES s podporou M. Jedličkovej odsúhlasili, že každá menšina bude mať vo VNMES jeden hlas, čím sa eliminovala výhoda početnejších menšín, ktoré mali predtým vo VNMES viac hlasov. VNMES riešil problematiku financovania menšinových kultúr, národnostného školstva, podieľal sa na príprave monitorovacích správ o postavení menšín pre domáce a medzinárodné inštitúcie. Podľa B. Bugára sľúbený status quo pre menšiny neplatil, dokonca sa z menšinových práv aj ubralo. „*To sú náznaky ktoré strpčujú život aj Maďarom a nehovoriac o tom, že Maďari takisto ako Slováci alebo hocikto iný, cítia problémy s nezamestnanosťou.*“ Maďarský tanečný súbor *Iffjú Szivek* už niekoľko mesiacov nemá svojho riaditeľa, ktorého len tak odvolali. Zmenili zastúpenie menšín v Rade pre národnostné menšiny tak, že aj trojtisícová menšina má jeden hlas rovnako ako 500-tisícová menšina a malé menšiny, ak sa spoja, môžu prehlasovať veľké. „*Tak samozrejme, že sa žije pre Maďara horšie,*“ kritizoval situáciu B. Bugár s tým, že ide o určitý náznak, že sa vraciame k tomu známemu Robertovi Ficovi z čias jeho prvej vlády.¹³¹

Aktivity vlády v oblasti ochrany ľudských práv a národnostných menšín označil podpredseda strany Most-Híd L. Solymos ako úmyselnú nečinnosť. Nič sa neurobilo ani v oblasti skvalitnenia vzdelávania v materinskom jazyku, na podporu kultúry menšín ide stále menej peňazí, neboli odstránené rozpory v právnych predpisoch, ktoré sa týkajú používania jazyka národnostných menšín. Upozornil, že opozícia za dva roky do parlamentu predložila 304 návrhov zákonov, ale schválených bolo len

130 *Sme*, 3. 5. 2012, Ľudské práva Smer cíti sociálne.

131 *Aktuálne*, 4. 1. 2014, Maďarom sa žije na Slovensku horšie. <http://www.aktuality.sk/clanok/243071/madaram-sa-zije-na-slovensku-horsie-priznava-bela-bugar/>

šesť. Národná rada SR však schválila všetkých 163 návrhov, ktoré predložila vláda.¹³² Tento jav však bol typický pre všetky vládne garnitúry na Slovensku.

Na absenciu konštruktívnej národnostnej politiky na Slovensku poukázal po kritizovanom rokovaní maďarského parlamentného výboru pre národnú spolupatričnosť na univerzite v Komárne v septembri 2012 K. Petöcz: „*Pokiaľ štát samotný nevytvorí také podmienky, aby sa tu príslušníci menšín cítili naozaj ako doma, a pokiaľ s nimi nebude viesť skutočný dialóg, tak nemôže zazlievať ich občianskym združeniam, že sa idú „vyžalovať“ niekomu, kto aspoň prejaví ochotu ich počúvať. Veď čo už si má myslieť o ústretovosti štátu priemerne angažovaný príslušník maďarskej menšiny, keď vidí napríklad ťažkosti okolo uplatňovania zákona o jazyku menšín? Keď občianski aktivisti nedávno obnovili a vymaľovali ošarpanú, špinavú a zanedbanú železničnú zastávku v Okoličnej na Ostrove a vyvesili tam aj maďarské označenie obce, úrady ho okamžite odstránili. Napriek tomu, že zákon dvojazyčné označenia umožňuje. Vulgárne nápisy, ktoré zastávku pred obnovou „zdobili“, však kompetentným celé roky neprekážali. Vždy zamalovali len tú časť steny, na ktorú niekto dopísal maďarské označenie obce.“¹³³*

Maďarských účastníkov dialógu o národnostnej politike podrobil kritike vydavateľ a riaditeľ *Kalligramu* László Szigeti: „*Aktérov tohto stavu je niekoľko. Jedným je Strana maďarskej koalície, v ktorej sa už dlho udržiava revizionistický duch národne radikálneho Miklósa Duraya, podporovaného morálne, finančne aj mediálne Fideszom. Ďalším je Maďarská republika ako štát. Súčasná podoba jeho viac či menej sofistifikovaného revizionizmu je zakotvená vo verejnoprávných inštitúciách, ktoré sa zrodili v dielni Orbánovho Fideszu pod vedením Zsolta Németha a pri silnej inšpirácii Miklósom Durayom a národne radikálnym biskupom z Rumunska Lászlóm Tökéssom. Okrem Fóra maďarských poslancov Karpatskej kotliny, (ktoré ešte presadila niekdajšia šéfka maďarského parlamentu Katalin Szili, vedúca národnejšie cítiaceho krídla socialistov) ďalšími inštitútmi, ktoré garantujú a regulujú právny vzťah medzi maďarským štátom a zahraničnými maďarskými stranami, organizáciami a občanmi iných krajín maďarskej národnosti sú: Maďarská stála konferencia, zákon o zahraničných Maďaroch a zákon o dvojitom štátnom občianstve. Štátna filozofia maďarskej spolupatričnosti z dielne Fideszu znamená verejnoprávny revizionizmus, a či sa to Slovákovi páči, alebo nie, bude mať morálne opodstatnenie, kým Slovenská republika neprevezme legislatívnu iniciatívu vo veci právneho postavenia Maďarov na Slovensku. Kým bude slovenská zákonodarná moc v tejto téme úzkoprsá, dovedy bude maďarské kolektívne povedomie na Slovensku očakávať legislatívne a inštitucionálne uznanie svojej národnej kolektívnej existencie od Maďarska. Obávam sa, že dovedy sa časť Maďarov na Slovensku nebude vôbec, a časť sa bude iba čiastočne cítiť doma. Tretím aktérom je strana Most-Híd s programom založeným na partnerskom a tvorivom spoložití. Je to menšinová politika, ktorá rešpektuje zásady európskeho usporiadania po druhej svetovej vojne a ktorá popri uvedomení si ťažkých historických*

132 *Webnoviny*, 12. 5. 2014, Smer klamal voličom, istoty dával len svojim..., <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/821241-smer-klamal-volicov-istoty-dava-len-svojim-tvrdi-most-hid/>

133 *Sme*, 30. 6. 2012, Petöcz, K. Hranice suverenity a národná politika.

kých skrívodlivostí obsahuje kardinálny, zásadný bod, že ďalšia emancipácia maďarskej menšiny i ostatných menšín na Slovensku a ich vyššia participácia na tvorbe verejných politík týkajúcich sa života menšín na Slovensku sa môže dosiahnuť len za účasti štvrtého partnera, teda spoločne so slovenskou väčšinou, s jej veľkorysou tvorbou zákonov.¹³⁴

Prejavom rastúceho národného populizmu bol prejav premiéra R. Fica na konferencii k 150. výročiu založenia Matice slovenskej, kde vyhlásil, že Slovensko sme nezakladali pre menšiny. Premiér poukázal na podľa neho zvláštnu tendenciu, ako sa všade na úkor štátotvorného národa vysúvajú problémy menšín. „Akoby na Slovensku ani nežili Slovenky a Slováci. Želám si, aby sa menšinovými právami prestalo vydierať a je jedno, či je to menšina rómska, inak orientovaných ľudí, či názorová. Platí, že štát je národný a spoločnosť je občianska.“ Proti tomu sa ohradili SMK aj Most-Híd.¹³⁵ Na premiérove slová z 26. februára reagoval aj bývalý vicepremiér pre menšiny R. Chmel. Podľa neho predseda vlády rezignoval na to, že chcel byť premiérom všetkých občanov SR. Myslí si, že šéf kabinetu vytvára dve kategórie občanov – Slovákov a Neslovákov, a tí druhí vraj len naťahujú ruky a sú požadovační. Chmel sa nazdáva, že premiér zabraňuje pomerne dobre sa rozvíjajúcim vzťahom s menšinami doma. „Premiér tým legitimizuje nacionalistov a neoludákov nielen v Matici slovenskej, zabraňuje pomerne dobre sa rozvíjajúcim vzťahom s menšinami doma a vyťahovaním tejto obohratej karty zjavne už rezignoval na svoju slabú chvíľu, keď chcel byť premiérom všetkých občanov Slovenska.“¹³⁶

Podľa názoru OSMS Slovenská republika je štátom všetkých jeho občanov, bez ohľadu na príslušnosť k menšinám, a je nemysliteľné, aby poradie ich dôležitosti bolo určované politikmi. Vyjadrenia premiéra podľa združenia dokazujú, že vedúci politici nerozumejú problémom vlastného štátu a nevedomujú si váhu týchto problémov. Vo vyhlásení sa konštatovalo: „Etnické a národnostné menšiny na Slovensku podľa odhadov tvoria viac než jednu pätinu obyvateľstva, a keď k nim pripočítame aj premiérom bližšie nešpecifikované „názorové“ menšiny, tak je to veľká väčšina obyvateľstva. Každý občan je teda súčasťou nejakej menšiny, a je veľmi nebezpečné ich problémy znevažovať a nazvať ich nepodstatnými, pretože týmto sa spochybňuje podstata slovenskej demokracie“.¹³⁷

134 Sme, 24. 7. 2010, Szigeti, L. Jest' puding nožom na ryby.

135 Hospodárske noviny, 7. 10. 2013, Sliz, M. Eurosocialisti s Ficom nie sú spokojní. V neskorších vyjadreniach opakoval v súvislosti s migráciou túto tézu v antimigračnej podobe tak, aby bola priateľskejšia voči tu žijúcim autochtónnym menšinám. „Náš nezávislý štát sme prednostne nezakladali pre menšiny, akokoľvek si ich vážime, ale najmä pre slovenský štátotvorný národ.“ Ale ani upravená verzia, ktorá síce vysvetľuje genézu vzniku štátu, ale nie zmysel jeho existencie vo vzťahu svojím občanom, nevylepšil podstatu vnímania štátu slovenského národa, v ktorom majú menšiny byť právo iba lojálnymi občanmi.

136 Aktuálne, 2. 3. 2013, Fico útokmi na menšiny odpútava pozornosť od nezamestnanosti, <http://aktualne.atlas.sk/moste-i-smk-sa-zhodli-utokmi-na-mensiny-fico-odputava-pozornost-od-nezamestnanosti/slovensko/politika/>

137 Webnoviny, 26. 2. 2013, Premiér pobúril Maďarov..., <http://www.webnoviny.sk/slovensko/premier-poburil-madarov-podla-nich/637088-clanok.html>

Rozdiel medzi prvou a druhou Ficovou vládou v oblasti národnostnej politiky zase krátko vyjadril L. Szigeti: „*Teraz má kultivovanejšiu rétoriku. Chýba mi oslovenie menších Rómov a Maďarov, že aj oni sú občania tejto krajiny. Tam vidím deficit. Za lapsus považujem, že balik ľudských práv sa presunul na ministerstvo zahraničných vecí. Otázka ľudských práv sa však až v tej chvíli stane zahraničnopolitickou témou, keď robíme chyby a príde kritika.*”¹³⁸ Rozdiely boli aj v pozícii v medzinárodnej politike. Vo vzťahu k Maďarsku, bola vláda bez SNS opatrnejšia vo vzťahu k menšinám a najmä k Maďarom. Hodnotenie druhej Ficovej vlády a jej národnostnej politiky výstižne skomentoval aj rakúsky novinár, publicista Paul Lendvai: „*Som náchylný prijať názor popredného rakúskeho sociálneho demokrata Hannesa Swobodu, ktorý tvrdí, že Ficov postoj v národnostnej otázke a jeho politická línia sa zmenili. Tým, že má jednofarebnú väčšinovú vládu, sa zbavil toho, čo ho najviac odvádzalo nesprávnym smerom a robilo mu zlé meno vo svete. Už ho neťažá koalíčné partnerstvo s jednou pomätenou nacionalistickou stranou ani s prežitým populistickým hnutím. Teraz nemá alibi. Ak niečo spraví, je to len a len jeho výsledok alebo jeho chyba. Podľa mňa jedným zo zásadných kritérií úspešnosti Ficovej vlády je, ako sa bude stavať k ľudským právam, právam príslušníkov národnostných menšín vrátane maďarskej a k Európskej únii.*”¹³⁹

Ďalšie voľby do NR SR sa uskutočnili 5. marca 2016. Prezident SR vymenoval 23. marca 2016 novú vládu SR zloženú najprv zo zástupcov politických strán Smer-SD, SNS, Most-Híd a #Siet'. Strana Siet' sa krátko po voľbách po vnútorných problémoch rozpadla. V čele vlády bol R. Fico do 22. marca 2018, kedy ho po masových demonštráciách súvisiacich s vraždou novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice, nahradil P. Pellegrini. Podpredsedom vlády a ministrom životného prostredia bol L. Solymos, ministrom dopravy a výstavby Árpád Érsek. Vláda P. Pellegriniho prevzala moc s jemne modifikovaným programovým vyhlásením, preto mu nebudeme venovať pozornosť. Novo konštituovaná vláda SR sa v *Programovom vyhlásení vlády SR na roky 2016 – 2020* prihlásila k európskym demokratickým tradíciám slobody, ľudskej dôstojnosti a tolerancie v boji proti fašizmu a pravicovému extrémizmu. Bola odhodlaná posilniť politiku porozumenia a zmierenia občanov všetkých národností Slovenska a naštartovať novú etapu podpory národnostných menšín, čo bolo zadeklarované už v úvodných pasážach programového vyhlásenia.

V programovom vyhlásení vlády z roku 2016 bola osobitná časť venovaná menšinám s názvom „*Politika podpory národnostných menšín*“. V nej sa konštatovalo, že „... považuje ochranu a podporu rozvoja národnostných menšín za svoje prirodzené poslanie pri formovaní modernej spoločnosti“. Vláda sľúbila poskytovať „účinnú ochranu národnostným menšinám a právam a slobodám patriacim týmto menšinám v rámci právneho štátu s rešpektovaním štátnej zvrchovanosti a územnej celistvosti štátov“ garantovať „dôstojné podmienky pre rozvoj každej národnostnej menšiny v súlade s ústavou a medzinárodnými zmluvami ... chrániť národnostné menšiny, ... vytvárať podmienky pre rozvoj národnostných menšín v oblasti uchovávaní a roz-

138 *Pravda*, 12. 7. 2012, V čom je rozdiel medzi súčasnou a prvou vládou Roberta Fica.

139 *Pravda*, 22. 5. 2012, Orbán vyhral prvý polčas 10 : 0, rozhovor I. Drábeka s P. Lendvaiom.

vijania ich identity, jazyka, kultúry a tradícií.“ Zaviazala sa zabezpečiť zosúladenie zákona o dráhach so zákonom o používaní jazyka národnostných menšín v oblasti označovania názvov železničných staníc a zastávok na národnostne zmiešaných územiach a pokračovať v zmenách vo financovaní kultúry. Vláda po vytvorení Audiovizuálneho fondu a Fondu na podporu umenia si dala záväzok vytvoriť Fond pre financovanie menšinových kultúr, ktorý by systematicky podporoval kultúrne a umelecké aktivity národnostných menšín.¹⁴⁰

V oblasti politiky podpory národnostných menšín sa vláda SR ďalej zaviazala: podporiť vyňatie všetkých málotriednych škôl z povinných kvôt na jazykovo zmiešanom území; zvýšiť podporu a zabezpečiť rozvoj vzdelávania detí a žiakov patriacich k národnostným menšinám v ich materinskom jazyku; podporiť zmenu metodiky výučby slovenského jazyka na menšinových školách v záujme jeho lepšieho ovládania; podporiť odborné vzdelávanie a prípravu v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín vrátane odborného vzdelávania a prípravy v systéme duálneho vzdelávania; posilniť materiálne-technické zabezpečenie škôl, tvorbu učebníc a ďalších vzdelávacích zdrojov a kontinuálne vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín; podporiť vyučovanie na základných školách a stredných školách o živote národnostných menšín žijúcich v SR a ich histórii v kontexte prevencie a boja proti extrémizmu, nacionalizmu a extrémnym prejavom správania; podporiť špecifické úlohy v poslaní vysokých škôl v oblasti rozvoja národnostných menšín, ich kultúry, jazyka, výskumu histórie, etnológie a pod. a podporí zohľadňovanie týchto špecifických úloh v rámci hodnotenia činnosti vysokých škôl. Vláda sa zaviazala na národnostne zmiešanom území vytvoriť podmienky pre zosúladenie praxe s platným zákonom o používaní jazykov národnostných menšín.¹⁴¹

Premiér Fico pod vplyvom nového koaličného partnera Most-Híd, zmenil rétoriku. Pri príležitosti spoločného otvárania stavby mostu Komárom – Komárno, na slovenskej strane mostu v októbri 2017, slovenský premiér maďarskému premiérovi Viktorovi Orbánovi „s radosťou pripomenul“, že jeho vláda robí všetko pre to, aby sa maďarská národnostná menšina cítila dobre. „Musím poďakovať aj môjmu koaličnému partnerovi Bélovi Bugárovi za to, že sme podľa programového vyhlásenia vlády urobili v poslednom čase toľko, čo sa možno nepodarilo za predchádzajúce obdo-

140 Programové vyhlásenie vlády R. Fica z roku 2016. Správa o postavení a právach národnostných menšín za rok 2016. Časťami programového vyhlásenia k rómskej problematike sa v tejto práci nezaobráame.

141 Programové vyhlásenie vlády R. Fica z roku 2016; Správa o postavení a právach národnostných menšín za rok 2016. Od apríla 2016 sa ujal funkcie splnomocnenca pre národnostné menšiny L. Bukovszky a ukončil tak éru „úradnickej“ splnomocnenkyne Jedličkovej. Za jednu z najdôležitejších úloh si stanovil vytvorenie Fondu na podporu kultúry národnostných menšín a stabilizáciu úradu, odpolitizovanie kultúry národnostných menšín, zlepšenie metodicko-poradenských činností úradu, reštartovanie činnosti úradu a najmä priniesol aktivitu, ktorá úradu v posledných rokoch chýbala. Avizoval ambíciu pripraviť a uviesť do praxe zákon o národnostných menšinách, ktorý by predstavoval legislatívnu podobu koncepcnej menšinovej politiky štátu, to sa mu však nepodarilo.

bia.“ Zároveň pripomenul, že to bolo možné iba preto, lebo neexistuje žiadne napätie v slovensko-maďarských vzťahoch.¹⁴²

Aj keď to mierne presahuje rámec nášho záberu, nie je možné zabudnúť na to, že v rámci koalície po voľbách v roku 2016 ani SNS nevyužívala a nezneužívala slovensko-maďarské vzťahy. Aj keď sa zaiskrilo v drobných záležitostiach, v zásade platila dohoda o konsenzuálnom riešení problémov s maďarsko-slovenským partnerom vo vláde. Ba ani v čase silne klesajúcich preferencií SNS, táto strana nevytiahla maďarskú kartu na mobilizáciu svojich bývalých prívržencov. Jej hlavným protivníkom o hlasy voličov však neboli menšinové strany, ale strany extrémistického a národne populistického rázu. Ako povedal politológ Tomáš Koziač „*nacionalizmus nie je cieľom, ale nástrojom ako sa dostať k moci*“.¹⁴³ Za pevné puto koalície však väčšina politických oponentov (najmä SMK) pokladala to, že koalíčné strany sa chceli udržať pri moci kvôli prístupu k finančným zdrojom zo štátnej kasy.

Predseda strany Most-Híd B. Bugár hodnotil koalíčnú vládu ako prínosnú pre menšiny a menšinové práva. „*Som v štvrtej vláde a toľko sa nám nikdy predtým nepodarilo presadiť. A to je pre mňa dôležité.*“¹⁴⁴ Významným krokom vlády bolo zriadenie Fondu na podporu kultúry národnostných menšín (Fond), ktorého vytvorenie schválila vláda v duchu programového vyhlásenia v roku 2017, tak aby už v roku 2018 mohli fungovať jeho štruktúry.¹⁴⁵ Realizovalo sa označovanie železničných sta-

142 *Postoj*, 17. 10. 2017 <https://www.postoj.sk/27637/fico-a-orban-otvorili-v-komarome-stavbu-cezhranicneho-mosta-na-dunaji>

143 *Hospodárske noviny*, 7. 3. 2017, Danko sa bije o voliča s Ficom.

144 *Denník N*, 23. 11. 2017, Ak ma neporazí, budem ešte kandidovať (rozhovor M. Tódovej s B. Bugárom).

145 K významnej zmene došlo po prijatí zákona č. 138/2017 Z. z. o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín. Ten s účinnosťou od 1. júla 2017 vytvoril inštitúciu zabezpečujúcu efektívnu a systematickú podporu kultúrnych a umeleckých aktivít všetkých národnostných menšín v SR, administratívne nezávislú od ústredných orgánov štátnej správy, reprezentovanú odborníkmi zo všetkých národnostných menšín. Fond bol zo zákona samostatnou verejnoprávnu organizáciou, v čele s riaditeľom. Pre maďarskú menšinu boli vytvorené tri odborné komisie posudzujúce tri rôzne prioritné oblasti, v ktorých si menšina rozhoduje o prioritách a rozdelení financií. Každá odborná rada si zvolila svojho predsedu a každá národnostná menšina si volila člena správnej rady. Za maďarskú menšinu sa ním stal Attila Lovász, ktorý sa stal aj predsedom Správnej rady Fondu. Ďalším zdrojom podpory kultúry národnostných menšín bola rozpočtová kapitola MK SR, z ktorej bolo financovaných osem múzeí národnostných menšín, ktoré boli v organizačnej štruktúre Slovenského národného múzea. Medzi nimi aj Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku. Z rozpočtovej kapitoly ÚV SR bolo financované Tanečné divadlo Ifjú Szivek. Z rozpočtov vyšších územných celkov boli financované štyri národnostné divadlá – dve maďarské (Divadlo Thália – maďarské národnostné divadlo v Košiciach; Jókaiho divadlo – maďarské národnostné divadlo v Komárne). Osobitne bolo z rozpočtu verejnoprávnych médií Slovenskej televízie a Slovenského rozhlasu (neskôr RTVS) financované vysielanie pre národnostné menšiny. Zároveň je potrebné pripomenúť, že veľká časť finančných prostriedkov na podporu miestnej a regionálnej kultúry išla cez samosprávy miest a obcí a vyššie územné celky (sú to najmä knižnice, osvetové strediská a osvetové zariadenia, hvezdárne a planetária, regionálne a miestne múzeá a galérie, divadlá, ktoré v rámci regiónu reflektujú miestnu, teda aj etnickú kultúru miestneho obyvateľstva).

níc dvojjazyčnými nápismi,¹⁴⁶ ale aj iné „drobné“, ale pre maďarských obyvateľov viditeľné zmeny v oblasti používania jazyka, školstva a kultúry. Osobitne predstavitelia strany zdôrazňovali: zachovanie málotriedok, posilňovanie dvojjazyčnosti či zmenu výuky slovenského jazyka na menšinových školách. Koaličný partner, predseda SNS Andrej Danko, hodnotil spoluprácu ako výhodnú pre stranu Most-Híd, lebo získali slušné pozície, ale nezabudol pripomenúť limity spolupráce: „*Toto je náš štát a naše územie*“.¹⁴⁷

Ani jedna zo slovenských vlád nemala ambíciu pripraviť komplexný dokument, ktorý by stanovil základné charakteristiky štátnej koncepcie národnostnej politiky a definoval základné koordináty postavenia, práv a povinnosti, inštitucionálne zabezpečenie týchto práv. A to napriek tomu, že sledované roky by sme mohli na Slovensku nazvať rokmi stratégií, koncepcií a akčných plánov k rôznym významným sféram života spoločnosti. Práve v týchto dokumentoch sa nachádzajú aj tézy, plány a úlohy týkajúce sa problematiky národnostných menšín.

Významnú úlohu v oblasti takýchto koncepčných materiálov mala zohrať „*Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike*“ (Celoštátna stratégia). Jej súčasťou mala byť aj koncepcia menšinovej politiky. Jej organizačná príprava začala v roku 2011 ešte v čase vlády I. Radičovej, z iniciatívy a príspevku ľudí, ktorí sa angažovali dlhodobo v oblasti občianskej politiky a ľudských práv (R. Chmel, K. Petőcz...). Štruktúra stratégie mala kopírovať tematické okruhy pokrývajúce jednotlivé výbory Rady vlády.¹⁴⁸ Na *Celoštátnu stratégiu* sa viazali veľké očakávania, lebo to malo byť prvý raz, čo na Slovensku vznikol komplexný dokument, ktorého zámerom bolo zdokonalenie vnútroštátnej ochrany a podpory ľudských práv. Materiál sa mal pripravovať „v participatívnom dialógu“, aby sa do procesu priprav mohli zapojiť všetci aktéri ľudskoprávnej agendy, verejná správa, nezávislé inštitúcie, akademická obec a občianska spoločnosť. Stratégia mala predstavovať komplexný dokument reflektujúci moderné ponímanie ľudských práv v zmysle medzinárodnoprávných záväzkov Slovenskej republiky ako člena OSN, Rady Európy, EÚ a ďalších medzinárodných organizácií. Jej predloženie sa očakávalo v júni 2014.¹⁴⁹ Gestorom projektu bol podpredseda vlády a minister zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, ako predseda Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. Spolugarantom mal byť splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti.

146 Najmä splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny L. Bukovszky vyvíjal významné aktivity v oblasti používania menšinových jazykov (vytvorenie prekladových a terminologických slovníkov, úprava legislatívy, uplatňovanie jazykov menšín vo verejnej správe, vzdelávanie úradníkov v menšinových jazykoch, dopravné značenie a označovanie obcí a železničných staníc...).

147 *Webnoviny*, 6. 1. 2017, Danko: Most a Bugár získali pre Maďarov slušné pozície, <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/1131056-danko-most-a-bugar-ziskali-pre-madarov-slusne-pozicie/>

148 Záznam z IX. zasadnutia VNMES, 22. 5. 2013.

149 Štvrtá správa o implementácii *Rámcového dohovoru* v SR.

Celoštátna stratégia bola schválená vládou SR 18. februára 2015 a mala tvoriť komplexný základ pre ďalšiu tvorbu ľudskoprávných politík. Súčasťou programového dokumentu bola časť o politike voči národnostným menšinám. Pod názvom „*Východiskový materiál k časti stratégie týkajúcej sa práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám*“. Ten tvoril prílohu k Celoštátnej stratégii. Pripravila ho v apríli 2014 dočasná splnomocnenkyňa vlády pre národnostné menšiny M. Jedličková. V správe o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2015 sa uvádza, že „*identifikuje priority a úlohy, ktorých naplnenie má za cieľ zlepšiť postavenie osôb patriacich k národnostným menšinám. Tieto sa vzťahujú na oblasť legislatívy, kultúry, výchovy, vzdelávania, jazyka, médií, podpory rozvoja participatívnych mechanizmov a posilnenia postavenia poradných a konzultatívnych orgánov vrátane posilnenia kapacít organizačných zložiek zabezpečujúcich fungovanie týchto mechanizmov a posilnenia komplexného výskumu v oblasti národnostných menšín*“.¹⁵⁰

Prvých sedem strán 14-stránkového dokumentu popisovalo stav a legislatívne „ošetrenie“ rámcov, v ktorých existujú národnostné menšiny na Slovensku, aby potvrdili základnú tézu z úvodu, že rozsah práv národnostných menšín na Slovensku „*zodpovedá medzinárodne uznávanému štandardu ochrany národnostných menšín a etnických skupín, pričom právny rámec postavenia národnostných menšín rešpektuje princíp rovnosti a nediskriminácie*.“ Druhá časť je venovaná monitorovaniu práv národnostných menšín medzinárodnými inštitúciami vo vzťahu k plneniu záväzkov vyplývajúcich z *Európskej charty a Rámcového dohovoru*. Tretia časť dokumentu je venovaná inštitucionálnej podpore práv národnostných menšín. Osobitne konzultatívnym a poradným orgánom vlády (Rada vlády a VNMES), ústredným štátnym orgánom (podpredseda vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny, splnomocnenec pre národnostné menšiny, Úrad vlády SR, a kompetencie ministerstiev). Nasledovala krátka zmienka o nezávislých inštitúciách (ochranca práv – ombudsman a SNSLP) a územných samosprávach. Posledné dve strany „*Priority a úlohy do budúcnosti*“ mali byť to podstatné, kvôli čomu materiály a *Celoštátna stratégia* vznikli. Tézovite, cez odrážky boli stručne charakterizované priority. V oblasti legislatívy: príprava komplexnej a ucelenej právnej úpravy postavenia národnostných menšín; Kultúry: vytvorenie mechanizmov inštitucionálnej podpory menšinových organizácií, zohľadnenie subsidiárneho prístupu „*so zvyšovaním vhodných typov kompetencií na regionálnej a lokálnej úrovni*“, zníženie administratívnej náročnosti a vytvorenie flexibilných mechanizmov podpory profesionálnych umeleckých telies; Vo výchove, vzdelávaní a jazyku: zohľadnenie špecifík výchovno-vzdelávacích potrieb národnostných menšín, výchova v duchu tolerancie, interkultúrneho a interetnického prístupu, opatrenia na používanie menšinového jazyka v častiach obcí a miest; V oblasti médií: efektívne využitie verejnoprávných médií na budovanie inkluzívneho povedomia väčšinového obyvateľstva o menšinách, podnikat' kroky na likvidovanie negatívnych stereotypov

150 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2015; Záznam z XIX. zasadnutia VNMES, 17. 12. 2015.

o menšinách; V oblasti participácie: podpora rozvoja participatívnych mechanizmov, posilnenie kompetencií poradných a konzultatívnych orgánov, posilniť kapacity týchto orgánov; V oblasti výskumu: posilniť komplexný výskum v oblasti národnostných menšín.¹⁵¹ Podkladový materiál bol popisný, povrchný, neobsahoval ani základné problémy menšín, ani základné línie štátnej menšinovej politiky. Strategické ciele nepresahovali rámce funkčného obdobia dočasnej splnomocnenkyne a už vôbec nestanovovali úlohy, ktoré bolo potrebné riešiť z hľadiska štátnej menšinovej politiky, z hľadiska postavenia a práv národnostných menšín a z hľadiska rezortov, ktorých sa problematika bezprostredne týkala.

Osudy *Celoštátnej stratégie* v ďalšom období po jej prijatí boli problematické. Stali sa skôr súčasťou administratívnej agendy (vo výkazníctve bol zaknihovaný dôležitý bod – Slovensko má pripravenú stratégiu k problematike ľudských práv) a ich život sa mal prejaviť v prijímaných akčných programoch pre jednotlivé schémy ľudských práv. Po roku sa k problému vyjadril K. Petöcz: „*Vláda pred rokom prijala ľudskoprávnu stratégiu, ktorá by mohla byť jej programom. Okrem ministra zahraničia sa však odvtedy na uvedený dokument žiaden člen vlády neodvolával. Stratégia nemá „gazdu“ pretože funkcia člena vlády zodpovedného za ľudskoprávnu politiku bola zrušená hneď na začiatku tvorby stratégie. Vláda vlni uzákonila nezávislé inštitúty Komisára pre deti a Komisára pre osoby so zdravotným postihnutím. Ak však bude mať Smer k obom inštitútom taký vzťah, ako k inštitútu ombudsmana, ich vznik nemal veľký zmysel.*“¹⁵²

Vláda SR uznesením z 18. februára 2015, ktorým schválila *Celoštátnu stratégiu* uložila vedúcemu úradu vlády vypracovať do 31. decembra 2015 „*akčné plány pre tie zraniteľné a marginalizované skupiny, pre ktoré neboli zabezpečené legislatívne rámce, inštitucionálne rámce a samostatné stratégie a rámce aplikačnej praxe.*“ Úrad splnomocnenca v spolupráci s výborom „*participatívnym spôsobom*“ za účasti zástupcov národnostných menšín vypracoval v roku 2015 návrh *Akčného plánu ochrany práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na roky 2016 - 2020*. Členovia dočasnej pracovnej skupiny pripravili návrh hlavného cieľa *Akčného plánu* k oblastiam, ktoré boli zadefinované vo „*Východiskovom materiáli (Príloha č. 1 Stratégie)*“. Na XIX. zasadnutí VNMES, ktoré sa konalo 17. decembra 2015 Výbor návrh *Akčného plánu* schválil 11 hlasmi, dvaja členovia Výboru sa hlasovania zdržali.¹⁵³

V diskusii ho však Klaudia Szekeresová, členka výboru za maďarskú národnostnú menšinu hodnotila ako nekonkrétny, lebo „*neobsahuje všetky požiadavky zástupcov národnostných menšín*“. Dôvod, prečo mal byť plán pripravovaný mala byť zmena a v dokumente ako uviedla, zmenu nezaregistrovala. Položila otázku, „*prečo výbor vypracúva každoročne hodnotiace správy o podpore kultúr národnostných*

151 https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/4807_vychodiskovy-material-k-casti-strategie-k-pravam-narodnostnych-mensin.pdf

152 *Denník N*, 16. 2. 2016, Petöcz, K. Volebné program a ľudské práva.

153 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2015.

menšín, o stave národnostného školstva a o používaní jazykov národnostných menšín, ak sa pri tvorbe koncepčného materiálu vôbec neberú do úvahy“.¹⁵⁴

Akčný plán podľa predkladateľov identifikoval ako hlavný cieľ „zabezpečenie efektívneho, prehľadného a spoľahlivého systému ochrany a podpory práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám vrátane posilnenia jeho inštitucionálneho zabezpečenia.“ Cieľ bol rozpracovaný do siedmich operačných cieľov: 1) zabezpečenie komplexného prístupu k tvorbe právnych predpisov týkajúcich sa práv a postavenia národnostných menšín; 2) zlepšenie systému podpory kultúry národnostných menšín a etnických skupín; 3) účinnejšie zohľadnenie špecifik výchovno-vzdelávacích potrieb osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám; 4) zlepšenie podmienok používania jazykov národnostných menšín a etnických skupín v praxi; 5) zlepšenie informovanosti verejnosti o národnostných menšinách a etnických skupinách prostredníctvom médií; 6) zlepšenie mechanizmov participácie osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na rozhodovaní o veciach, ktoré sa ich týkajú; 7) zvýšenie poznatkovej bázy slúžiacej k lepšej identifikácii cieľových skupín – národnostných menšín a etnických skupín a ich potrieb prostredníctvom štatistického zisťovania a výskumu.¹⁵⁵ Akčný plán nemal podobu koncepčného strategického materiálu a nemal ani ambíciu, ani možnosť nahradiť koncepciu štátnej politiky voči národnostným menšinám

Každý z operačných cieľov bol rozpracovaný na úroveň konkrétnych opatrení a aktivít, ktoré obsahujú indikátory plnenia, termíny plnenia, zodpovedných gestorov, spolupracujúce subjekty a zdroje financovania.

V polovici obdobia platnosti *Akčného plánu* sa dokončili administratívne prípravy na jeho realizáciu, tvorili sa pracovné skupiny, ktoré si určili ciele. Administratívny charakter *Akčného plánu* bol zrejмый aj z toho, že život išiel ďalej aj bez *Celoštátnej stratégie* a *Akčného plánu* a rezorty vo svojej pôsobnosti realizovali konkrétne činnosti od chvíle, keď noví úradníci novej vlády nastúpili na svoje post a začali realizovať ciele svojich politických lídrov a našťastie aj opatrenia na základe odborných analýz a skúseností odborníkov z praxe. VNMES pravidelne rokoval o plnení Akčného plánu na programe svojich zasadaní. Až do konca sledovaného obdobia dostávali členovia VNMES informácie o plnení siedmich priorít Akčného plánu, ktoré tvoria osobitnú prílohu zápisnice z každého zasadania výboru. Aj vzhľadom na aktivity splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny L. Bukovszkého sa podarilo dať *Akčnému plánu* zmysel v tom, že pod jeho menom sa vytvorili koordinačné a kontrolné mechanizmy (semináre, workshopy, pravidelné informovanie o jednotlivých cieľoch), ktoré umožnili napĺňanie čiastkových cieľov splnomocnenca a jeho misie.

V žiadnom prípade *Akčný plán* nemôžeme, podobne ako schválenú *Celoštátnu stratégiu*, považovať za koncepciu národnostnej (menšinovej) politiky štátu. Stanovenie cieľov a ich realizáciu museli zabezpečovať jednotlivé ministerstvá, ktoré mali zverenú problematiku vo svojej agende. Ani splnomocnenec vlády pre národnostné

154 Záznam z XIX. zasadnutia VNMES, 17. 12. 2015.

155 Akčný plán ochrany práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na roky 2016 – 2020.

menšiny ani VNMES ako „participačný“ orgán, ani Rada vlády ako poradný orgán, na ich plnenie nemali ani kompetencie, ani prostriedky, ba ani možnosti. Všetko s optimizmom sledovali (kontrolovali a rokovali) a potom organizovali a pripravovali za pomoci zverného (vybraného) úradníctva správy pre domáce a zahraničné inštitúcie, aby dokladovali úspešnosť slovenskej národnostnej politiky, ktorá je „nadštandardná“ a nemá snáď ani v Európe (ba možno ani vo svete) konkurenciu.

Uznesenia, ktoré VNMES prijímal väčšinou iba konštatovali prijatie informácie o komisiách a *Akčného plánu*, z ktorých pre VNMES nevyplývali žiadne úlohy.

Aj keď sa slovenské politické reprezentácie nesnažili (nedokázali, nemali záujem) vytvoriť komplexné stanovisko (program, koncepciu) k problematike národnostných menšín, ktorá by sa prejavila v programovom dokumente, silnejšom ústavnom zadaní postavenia menšín, či komplexnom zákone o národnostných menšinách, uvedomovali si tento deficit. Kompenzovali ho prostredníctvom začlenenia menšinovej problematiky do rôznych „strategických“ dokumentov a následne (alebo aj nenásledne) do vykonávacích „akčných plánov“.

Od roku 2000 boli pripravované „*Akčné plány predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie*“ na dvojročné obdobia, ktoré boli zamerané na viaceré oblasti spoločenského a kultúrneho života. Ich súčasťou boli aj záležitosti týkajúce sa národnostných menšín.¹⁵⁶ Bol prijatý *Akčný plán predchádzania a eliminácie rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie na roky 2016 – 2018*. Nadväzoval na priority identifikované v *Celoštátnej stratégii*. Hlavným cieľom tohto koncepčného dokumentu bolo predchádzať vzniku predsudkov, stereotypov a nenávisťných prejavov podmienených národnostnou, rasovou, etnickou, náboženskou a inou obdobnou neznášanlivosťou, ako aj zabrániť vzniku a šíreniu postojov a aktivít smerujúcich k podpore rasizmu, xenofóbie a ostatných foriem intolerancie.

Vláda SR 13. januára 2016 schválila *Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie na roky 2016 – 2019*. Jeho cieľom bolo zvyšovať povedomie spoločnosti o nediskriminácii a zefektívniť antidiskriminačnú legislatívu. Mal obnoviť prax z minulých rokov prijatím strategického dokumentu so všeobecným zameraním pre túto oblasť.¹⁵⁷

K významným koncepčným dokumentom s presahom aj do oblasti práv príslušníkov národnostných menšín patrila aj „*Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019*“, ktorá bola prijatá uznesením vlády SR 18. marca 2015. V rámci koncepcie boli definované strategické priority SR v oblasti predchádzania a eliminácie radikalizácie, extrémizmu a s nimi spojenej protispoločenskej činnosti ohrozujúcej základné práva a slobody osôb a základy demokratického právneho štátu. Súčasťou boli konkrétne kroky voči prejavom, ktoré by pôsobili nenávisťne voči skupinám obyvateľstva pre pohlavie, rasu, farbu pleti, sexuálnu orientáciu, náboženské vyznanie alebo príslušnosť k spoločenskej triede, vrátane etnickej či národnostnej príslušnosti.

156 Druhá správa o implementácii *Rámcového dohovoru* v SR, s. 19.

157 Správa o postavení a právach národnostných menšín za rok 2016; Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018.

Od mája 2018 začal interný tím MK SR pracovať na Stratégii regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín. Stratégia sa pripravovala na základe programového vyhlásenia vlády a mala byť prijatá do marca 2019. „*Cieľom Stratégie je tvorba komplexného a dlhodobého rozvoja miestnej kultúry a kultúry národnostných menšín ako súčasť udržateľného, dynamického a inkluzívneho rozvoja komunit a modernej kreatívne orientovanej a inovačnej ekonomiky v regiónoch, mestách a obciach Slovenska*“.¹⁵⁸ Je potrebné pripomenúť, že v tom čase už existovala *Stratégia rozvoja kultúry na Slovensku na roky 2014 – 2020* a mala sa začať pripravovať nová stratégia na roky 2020 – 2030.

Ďalším významným dokumentom, ktorý bol dôležitý aj pre národnostné menšiny bol Národný akčný plán sčítania obyvateľov domov a bytov 2021 na roky 2017 – 2020. Expertná pracovná skupina v gescii splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny a Štatistického úradu po šiestich zasadaniach pripravila *Metodiku sčítania obyvateľov z hľadiska ich príslušnosti k národnosti alebo etniku s ohľadom na materinský jazyk*.¹⁵⁹

Ak sme chceli pôvodne zdôrazniť, že Slovensko nemá stratégie k národnostným menšinám, musíme konštatovať, že SR má neuveriteľne veľa stratégií a akčných plánov vo vzťahu k národnostným menšinám a ešte viac stratégií, len nemá národnostnú politiku v zmysle systémovej koncepcnej politiky, ktorá by bola konsenzuálne akceptovaná politickými reprezentáciami a obyvateľstvom Slovenska. Nemá ju pripravenú, nediskutuje o nej a nezaobera sa ňou, lebo rieši čiastkové stratégie a akčné plány, ktoré v sebe kumulujú činnosti, ktoré jednotlivé rezorty vykonávajú, aby zabezpečili prijateľný model koexistencie väčšinového modelu svojej agendy a národnostných menšín, vyhovujúci a zodpovedajúci medzinárodným dokumentom, ktoré sa SR zaviazala plniť. Ich sila, vplyv a účinok zodpovedá tomu, v akej miere dôležité funkcie na ministerstvách a v rezortoch obsadzujú úradníci nominovaní politickými stranami, ktoré majú vo svojej agende menšinovú politiku. Teda aj to, či je alebo nie je vo vládnej koalícii menšinová politická strana.

Po roku 1989 na Slovensku vznikla ucelená a systematická národnostná politika, ktorá by jasne na občianskom princípe zadefinovala svoj vzťah k menšinám a vo vzťahu k maďarskej menšine boli väčšinou „politikou“ reakcie na kroky maďarských vlád.

Slovenské reprezentácie občas nahrádzali program v národnostnej otázke a prezentované vlastenectvo, provokujúcimi činmi a výrokmi, čím zmazávali tenkú čiaru medzi vyžadovanou lojalitou, vlastenectvom a nacionálnym populizmom. S „radosťou“ očakávali ďalšie podnety z maďarskej strany, aby mohli reagovať a tak nahrádzať absenciu národného programu (v zmysle vlastného systémoveho budovania štátu a pozície slovenského národa v ňom) aj národnostného programu k menšinám. Ak sa pozrieme na ťažiskové právne normy, väčšinou vznikli ako reakcia na podnety zvonku. Séria zákonov z deväťdesiatych rokov – zákon o Slovákoch v zahraničí, zákon o mene a priezvisku, zákon o matrikách, zákon o štátnom jazyku, zákon o jazykoch národnostných menšín, mali pokračovanie v zákone o štátnom občianstve a no-

158 Záznam z XXXI. zasadnutia VNMES, 27. 11. 2018.

159 Záznam z XXXII. zasadnutia VNMES, 8. 2. 2019.

velizáciách už prijatých zákonov, ktoré zjemňovali dopad predchádzajúcich právnych noriem.

Ústretové opatrenia a prijatie mnohých slovenských zákonov voči menšinám boli neraz vynútené európskou politikou. V pozadí je potrebné vidieť a/ snahu o vstup do Európskej únie; b/ kritiku slovenského zákonodarstva európskymi inštitúciami; c/ zákony boli prijímané väčšinou v medziobdobiach, kedy neboli pri moci strany HZDS a neskôr Smer-SD so SNS, resp. v čase, kedy sa vo vládných koalíciách ocitli maďarské menšinové strany (SMK, Most-Híd) – aj to s obmedzeniami vyplývajúcimi zo sily týchto strán a ich potenciálu. Boli vždy mimoriadne ostro kritizované nacionalistickou a populistickou politikou vodcov (V. Mečiar, J. Slota, R. Fico), ktorí ťažili v európskej politike z výsledkov opatrení vzťahujúcich sa k národnostným menšinám práve týchto vlád. Väčšinou ich zachovali, prípadne mierne skorigovali a prijímali nové opatrenia, ktoré komplikovali postavenie Slovenska v európskom priestore a situáciu v slovensko-maďarských vzťahoch. Účasť maďarských politických strán vo vládach na Slovensku môžeme považovať za stabilizujúci faktor politického života na Slovensku. V čase druhej Ficovej vlády bol na Úrade splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny zriadený odbor národnostnej politiky, ktorý isté obdobie riadil L. Bukovszky. Ako nový splnomocnenec vlády avizoval, že nechce dávať prázdne sľuby, ale pokúsi sa v rámci zákonných limitov. Myšlienka o naplnení nejakého projektu systematickej a koncepcnej národnostnej politiky sa mala realizovať prostredníctvom zákona o národnostných menšinách, ktorý bol dlhodobo v plánoch maďarských reprezentácií. Aj tu je potrebné poukázať na to, že slovenské reprezentácie (ba ani maďarské na Slovensku) neuvažovali o tom, že takýto zákon potrebuje filozofický, ideový základ v podobe myšlienky, koncepcie štátnej národnostnej politiky. Takýto projekt by však pre všetky reprezentácie bol krízový, problémový a nebezpečný, lebo by mohol odhaliť dlhodobo skrývané túžby a ambície. Či už asimilačné a dominantné pre slovenské elity, ktoré by naplnili prvé vety preambuly slovenskej ústavy o národnom štáte a snahy o asimiláciu menšín. Na druhej strane by ďalej ignorovali signály a prvky prepájajúce sa s maďarským politickým národom, s autonomistickým (samosprávnymi), či federalistickými motívmi. Pred slovenskú spoločnosť masírovanú stereotypmi o nepriateľoch z juhu a nadnárodnými víziami orbánovskej politiky bolo ťažké predkladať víziu moderného Slovenska ako multinacionálneho štátu Slovákov, Maďarov, Rusínov, Rómov a ďalších občanov, možnosti budovať Slovensko ako občiansky štát s bohatými administratívnymi samosprávnymi prvkami. Preto aj keď slová o národnostnej politike odznievali v slovenskom politickom prostredí často, obyčajne sa redukovali, ako v prípade Bukovszkého na zákon o menšinách ako špičku cieľov a snáh a v realite do podoby drobných „vojen a vojničiek“ o tabule obcí a ulíc, železničných staníc, školské triedy, pokuty, tlačivá v menšinovom jazyku, komunikáciu na úradoch, polícii, s hasičmi a lekármi, ktoré v každodennej praxi rieši sám život.¹⁶⁰

160 Takýmto príkladom môžu byť snahy dosiahnuť, aby v Košiciach reštaurácie mali jedálne lístky v maďarčine. Za slovenskými hranicami majú maďarskí podnikatelia nápisy v slovenčine, bez toho, aby im to niekto ukladal, lebo na trhy chodia slovenskí klienti. Ak bude v košických

V súvislosti s poklesom podpory menšinových politických strán je potrebné hľadať iný mechanizmus zabezpečenia účasti národnostných menšín v NR SR. Posilňovanie občianskeho princípu, iné preferencie ako etnicita rozhodujú o tom, že časť obyvateľov hlásiacich sa k maďarskej národnosti (k menšinám) si vyberá svojich zástupcov na inom ako etnickom princípe. Časť politických strán sa usiluje vytvoriť priestor pre uplatnenie kandidátov hlásiacich sa k národnostným menšinám, prejavuje sa to v ich organizačných štruktúrach alebo len cielene vyhľadávajú osobnosti, hlásiace sa k národnostnej menšine, ktoré konvenujú s ideovými a programovými prioritami politickej strany. Týmto poskytujú priestor na svojich kandidátkach, aj v rámci štruktúr politickej strany. Nejde o to, či je tento proces vhodný alebo nevhodný, priaznivý či nepriaznivý. Je to súčasť dnešných tendencií v politike a participácii občanov SR na politickom a verejnom živote. V rámci budúcich reforiem politického a volebného systému, či reforiem činnosti zákonodarného orgánu SR bude potrebné zohľadniť aj tento aspekt, túto jednoznačnú tendenciu v politickom živote a vytváraní politických reprezentácií. Tá by mala zabezpečiť, aby účasť príslušníkov národnostných menšín nebola závislá iba od ochoty, cieľov a priorít politických strán, ale aby vytvorila funkčný mechanizmus, ktorý by zabezpečoval zastúpenie národnostných menšín v zákonodarných štruktúrach a vytvoril možnosť prezentácie potrieb a problémov menšinových etnických spoločenstiev. Poradný výbor pri prerokovaní tretej správy o plnení Rámcového dohovoru... v máji 2010 konštatoval, že „v rámci sledovaného obdobia bol zaznamenaný pokračujúci pokles počtu osôb patriacich k národnostným menšinám, ktorý bol zistený už pri sčítaní obyvateľstva v roku 2001. Uvedené môže mať negatívny dosah na uplatňovanie niektorých práv národnostných menšín, napr. práv týkajúcich sa používania menšinových jazykov príslušníkmi národnostných menšín, predovšetkým tých, ktoré sú podmienené počtom príslušníkov národnostnej menšiny v oblastiach tradične obývaných národnostnými menšinami. Keďže jedným z rozhodujúcich faktorov sa zdá byť nepriaznivá ekonomická situácia, poradný výbor považuje za dôležité, aby slovenské orgány tento stav pravidelne analyzovali.“¹⁶¹ Všetky zásadné opatrenia, ktoré potrebuje SR realizovať sa však nezaobídu bez konsenzuálne prijatej a akceptovanej koncepcie národnostnej politiky, ktorá by platila bez ohľadu na zloženie vlád a vládnych koalícií.

---

reštauráciách maďarská klientela, reštaurácie s nadšením vyrobila jedálne lístky v maďarčine. Ak by im to však niekto nanútil, aby iba uspokojil svoje ambície vidieť ešte raz maďarské Košice, asi by nikoho nepotešil.

161 Tretí posudok o Slovenskej republike, prijatý 27. mája 2010. Poradný výbor pre Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín, Štrasburg, 27. máj 2010, ACFC/OP/III(2010)004, Príloha 1, s. 5.

Činnosť štátnych inštitúcií v oblasti národnostných menšín – pokusy o riadenie národnostnej politiky

(podpredseda vlády, splnomocnenec pre národnostné menšiny)

Vzhľadom na priestor, ktorý máme k dispozícii, sa nemôžeme zaoberať všetkými prvkami politiky štátu, ktoré regulujú alebo vplývajú na národnostnú politiku. Osobitne (okrem vlády SR a programov politických strán, ktoré sledujeme v iných častiach tejto monografie) venujeme pozornosť organizačným zložkám, ktoré boli vytvorené na podporu, usmerňovanie alebo realizáciu menšinovej politiky (Rada vlády pre národnosti, Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny, splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny).

Inštitucionálne riadenie menšinovej politiky (podpredseda vlády zodpovedný za menšinové otázky, splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny)

V činnosti štátnych orgánov sa prejavovala aj snaha koordinovať menšinovú politiku a sústrediť ju pod jeden rezort. Nikdy však nedospela k úspešnej realizácii. Po roku 1989 (ale aj predtým v roku 1968 – 1969)¹⁶² sa uvažovalo o vytvorení samostatného ministerstva pre národnostné menšiny. S takouto ambíciou vystupovali politické strany menšín po roku 1989. Čoskoro sa ukázalo, že takéto úvahy nemajú v slovenských podmienkach reálny základ. Najmä v čase, kedy bol najsilnejším mužom slovenskej politiky V. Mečiar, ktorý mal podporu menších politických strán (SNS, Združenie robotníkov Slovenska, prípadne ďalších politických subjektov „na jedno použitie“) sa o takejto možnosti prestalo uvažovať. V tom čase sa najmä maďarské politické strany stali predmetom obviňovania z nelojálnosti voči Slovensku a boli považované viac za nepriateľa slovenskej štátnosti ako konštruktívny prvok slovenskej (aj menšinovej) politiky.

Slovenská republika vznikla ako štát na národnom základe, preferujúc etnický princíp. Skutočnosť, že takmer pätina obyvateľov Slovenska sa hlási k inej národnosti ako slovenskej, sama o sebe nemusí byť – a ani nebola – prekážkou pre uplatňovanie občianskeho princípu v budovaní štátu. V istom období sa však stala základom pre postoj, podľa ktorého musí byť ochraňovaná slovenská etnická majorita, kvalita „slovenskosti“.¹⁶³ Po páde „mečiarizmu“ sa po voľbách v septembri 1998 začali objavovať vedomé snahy o naplnenie ambícií spravovať menšinovú politiku. Slovenský inštitucionálny systém postupne vytváral viaceré mechanizmy, prostredníctvom ktorých sa monitorovali alebo sa mohli monitorovať menšinové práva. Po voľbách v septem-

162 ŠUTAJOVÁ, J. *Zákon o národnostiach a Rada vlády Slovenskej socialistickej republiky...*

163 BAČOVÁ, V. *Historický a sociálno-psychologický kontext vzťahov...*, s. 36-44.

bri 1998, popri viacerých inštitucionálnych a organizačných opatreniach (vytvorenie funkcie podpredsedu vlády pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj, Sekcie ľudských práv a menšín pri Úrade vlády, Rady vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny v decembri 1998 so zastúpením 11 menšín a ich väčšinovým hlasovacím potenciálom, vytvorenie sekcie menšinových kultúr na MK a odboru národnostného školstva na ministerstve školstva) boli prijaté aj zásadné legislatívne opatrenia – predovšetkým zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín.¹⁶⁴ Osobitne je potrebné spomenúť ambíciu D. Čaploviča, podpredsedu vlády zodpovedného za národnostnú politiku v prvej vláde R. Fica, ktorý avizoval vytvorenie osobitného Úradu pre menšiny. Myšlienka sa dostala aj do programového vyhlásenia vlády.¹⁶⁵ V rámci jednotlivých inštitúcií (NR SR, prezident a jeho kancelária) sa vytvárali organizačné štruktúry, ktoré venovali pozornosť národnostným menšinám. Niektoré špecifické úlohy v tomto mali aj Slovenské národné stredisko pre ľudské práva,¹⁶⁶ Úrad verejného ochrancu práv.¹⁶⁷ Ich možnosti však najmä v čase pôsobenia troch Ficových vlád boli vnímané pesimisticky, podobne ako kompetencie splnomocnenca pre národnostné menšiny. Ďalšiu možnosť domáhať sa národnostných práv poskytovala činnosť Ústavného súdu SR.¹⁶⁸

Dôležitú úlohu v zabezpečení práv národnostných menšín zohrala snaha SR vstúpiť do Európskej únie. V agende Ministerstva zahraničných vecí (MZV) sa problema-

164 K tomu pozri Správa o pripravenosti SR na členstvo v EÚ za obdobie august 1998 až jún 1999. (http://www.government.gov.sk/INFOSERVIS/DOKUMENTY/PRIPRAVENOST/sk_pripravenost.shtml).

165 Programové vyhlásenie vlády SR R. Fica z augusta 2006.

166 Slovenské národné stredisko pre ľudské práva sa venuje predovšetkým prípadom namietania nerovnakého zaobchádzania, v súvislosti s uplatňovaním zásady rovnakého zaobchádzania podľa zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou (antidiskriminačný zákon). A dodržiavaniu ľudských práv všeobecne. V rokoch 2017 – 2018 stredisko napr. neprijalo žiaden podnet, ani v oblasti práv príslušníkov národnostných menšín neuskutočnilo žiadne monitorovania. (Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR v rokoch 2017 – 2018, s. 10.)

167 Úrad verejného ochrancu práv bol vytvorený v roku 2002. Bol jednou z podmienok pre vstup do EÚ. Verejný ochranca práv je nezávislý orgán SR, ktorý v rozsahu a spôsobom ustanoveným zákonom chráni základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb v konaní pred orgánmi verejnej správy a ďalšími orgánmi verejnej moci, ak je ich konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť v rozpore s právnym poriadkom. Jednou z oblastí, ktoré sleduje je aj dodržiavanie práv národnostných menšín. V roku 2008 maďarský premiér F. Gyurcsányi a prezident László Sólyom navrhovali slovenským predstaviteľom zriadenie funkcie ombudsmana pre národnostné menšiny, ale tí návrh zamietli. (http://www.prezident.sk/?rok=2008&news_id=7183) Sťažovatelia môžu svoje podnety podávať aj v jazyku národnostných menšín. Podnety pre porušenie národnostných práv však netvoría významnú časť agendy verejného ochrancu práv. (<http://www.vop.gov.sk/vyznamne-udalosti-a-aktivity-v-cinnosti-verejneho-ochrancu-prav>). Funkciu vykonávali: Pavol Kandráč, Jana Dubovcová a Mária Patakyová.

168 Tejto problematike sa venuje v mnohých svojich prácach, napr. OROSZ, L. Problematika národnostných menšín a etnických skupín v judikatúre Ústavného súdu Slovenskej republiky po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie (2004 – 2016). In ŠUTAJ, Š. – REGINÁČOVÁ, N. – HELDÁKOVÁ, L. (eds.). *Aktuálne otázky výskumu národnostnej politiky a národnostných vzťahov na Slovensku v 20. a 21. storočí*. Prešov: Universum, 2017, s. 110-128.

tika národnostných menšín objavovala v rôznych súvislostiach. MZV bolo garantom väzieb pokiaľ ide o medzinárodnoprávne normy dotýkajúce sa národnostnej problematiky a ich hodnotenia v európskych inštitúciách. Špecifikom bola situácia národnostných menšín, ktoré majú materský národ v susedstve Slovenska (Česko, Poľsko, Ukrajina a Maďarsko) a v ktorých žije aj slovenská menšina. Vo vzťahu k dvom krajinám (Maďarsku a Ukrajine) sú vytvorené osobitné bilaterálne komisie zaoberajúce sa menšinovou problematikou. Zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre záležitosti menšín (ZSMK) bola zriadená na základe Protokolu medzi MZV SR a MZV MR z 24. novembra 1998 vtedy ako jedna z jedenástich (dnes dvanástich) komisií¹⁶⁹ slúžiacich napomáhaniu plnenia Zmluvy o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi SR a MR z roku 1995 (*Základná zmluva*). Podľa čl. 15 ods. 6 *Základnej zmluvy* má zmiešaná komisia právo predkladať odporúčania vládam SR a MR.¹⁷⁰ Členmi ZSMK boli diplomati, veľvyslanci, zástupcovia štátnych orgánov, v ktorých kompetencii boli záležitosti menšín, zástupcovia národnostných menšín, prípadne významné osobnosti verejného života. ZSMK mala dvoch spolupredsedov, za každú stranu jeden. Výsledkom rokovania bola spoločne pripravená zápisnica, ktorú odsúhlasovala každá strana osobitne. Vláda SR vždy po zasadaní komisie schvaľovala uznesenie k informácii o jej zasadaní. Rokovania ZK sú vynikajúcim indikátorom vzájomných vzťahov, cez ich rokovania môžeme sledovať, aké problémy riešili oba diplomatické rezorty, ale aj ktoré boli ťaživé problémy menšinových vzťahov, môžeme vidieť záujmy politických reprezentácií aj spôsob, akým sa menšiny usilovali dostať na rokovací stôl problémy, ktoré v domácich podmienkach vo vzťahu medzi štátom a menšinou neboli riešiteľné. Ako ukázali rokovania ZK, často neboli riešiteľné ani na diplomatickom poli a tak zostávali neriešené alebo ich obe strany v záujme „vyšších“ princípov nechávali v talóne pre vhodnejšiu vnútropolitickú či medzinárodnopolitickú situáciu. Súčasťou protokolu o zasadaní ZK boli uznesenia, ktoré boli prijímané buď pre obe strany alebo osobitne pre slovenskú alebo maďarskú stranu. Okrem prečítania schválenej zápisnice sa každé rokovanie zaoberalo aj plnením odporúčaní. Tie boli buď ponechané v platnosti alebo vyradené, ak boli splnené alebo sa stali neaktuálne.¹⁷¹

169 zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre záležitosti menšín, • zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre otázky kultúry a tlače, • zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre otázky vzdelávania, vedy, športu a mládeže, • zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre otázky hospodárskej spolupráce, • zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre otázky dopravy, spojov a ich infraštruktúry, zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre otázky zdravotníctva, zdravotného poistenia a sociálnej starostlivosti, • zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre otázky spolupráce v oblastiach patriacich do pôsobnosti ministerstva vnútra, • zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre európsku a euroatlantickú integráciu, resp. iné zahraničnopolitické otázky, • zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre otázky ochrany prírody a životného prostredia, • zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre otázky poľnohospodárstva, veterinárnej a fytoosanitárnej starostlivosti, • zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre vojenské a iné bezpečnostno-politické otázky, • zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre cezhraničnú spoluprácu.

170 Správa o postavení a právach prislušníkov národnostných menšín za rok 2013, s. 10-11.

171 Zasadania zmiešanej komisie: ustanovujúce zasadanie 8. 2. 1999, Budapešť; II. zasadanie 29. 9. 1999, Bratislava; III. zasadanie 23. 2. 2000, Budapešť; IV. zasadanie 5. 6. 2003, Bratislava.

Práve nástup demokratických skupín slovenskej spoločnosti k moci po roku 1998, ktoré sa usilovali o vstup Slovenska do európskeho spoločenstva, vytvoril podmienky pre zásadnú zmenu v oblasti menšinovej politiky. V rámci Rady Európy, v činnosti vysokého komisára OBSE pre národnostné menšiny¹⁷² a pozorného monitorovania práv národnostných menšín a výborov pre plnenie záväzkov Slovenska, ktoré prijali prijatím medzinárodných dohovorov (*Rámcový dohovor, Európska charta*) sa zlepšovala pozícia Slovenska, ale aj reálne práva národnostných menšín. Úloha týkajúca sa zosúladenia vnútroštátnej legislatívy s legislatívou EÚ v oblasti boja proti diskriminácii bola časovo limitovaná ku dňu vstupu Slovenskej republiky do EÚ a z vecného hľadiska predstavovala záväzok prijať tzv. antidiskriminačný zákon, prostredníctvom ktorého by došlo k implementácii príslušných smerníc EÚ do právneho poriadku Slovenskej republiky. Túto úlohu SR splnila 20. mája 2004 (t. j. s niekoľko dňovým oneskorením), keď bol schválený zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

Kompetencie podpredsedu vlády zodpovedného za menšinové otázky

V prvej vláde Mikuláša Dzurindu (1998 – 2002) bola vytvorená funkcia podpredsedu vlády pre ľudské a menšinové práva a regionálny rozvoj, ktorú zastával Pál Csáky, predstaviteľ SMK. Aj v ďalšej vláde M. Dzurindu (2002 – 2006) P. Csáky vykonával funkciu podpredsedu vlády pre európske záležitosti, ľudské práva a menšiny. V rokoch 2006 – 2010 do kompetencie podpredsedu vlády pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny D. Čaploviča patrila tak ako u jeho predchodcu ochrana ľudských práv a menšín, problematika rómskej menšiny a problematika Slovákov v zahraničí. Okrem sekretariátu podpredsedu vlády sa na zabezpečovaní činnosti týkajúcej sa národnostných menšín podieľali odborné časti Úradu vlády. V rámci Úradu vlády pôsobila Sekcia ľudských práv a menšín (generálny

---

va, V. zasadanie 15. 11. 2005, Budapešť, VI. zasadanie 22. 9. 2006, Bratislava; VII. zasadnutie 18. 9. 2007, Budapešť, VIII. zasadnutie 10. 6. 2008, Bratislava, IX. zasadnutie 17. 7. 2009, Budapešť, X. zasadnutie 2. 2. 2011, Bratislava; XI. zasadnutie 7. 11. 2012, Budapešť; XII. zasadnutie 11. 12. 2013; XIII. zasadnutie 3. 11. 2016 v Budapešti; XIV. zasadnutie 20. 2. 2019 v Bratislave. O činnosti ZSMK pozri tiež: VARGA, Cs. Past and Present Developments of the Hungarian–Slovak Minority Joint Committee. In *KKI Studies*, T-2019/01, Institute for Foreign Affairs and Trade, 2018 https://kki.hu/assets/upload/01_KKI-tanulmany_varga_csilla.pdf

172 Mandát Vysokého komisára OBSE pre národnostné menšiny (High Commissioner on National Minorities) bol schválený v roku 1992. Jeho úlohou bolo riešiť ohniská etnického napätia. (O niektorých súvislostiach jeho pôsobenia píše PETŐCZ, K. Národnostné menšiny po dvadsiatich rokoch In *Menšinová politika na Slovensku*, 2013, roč. 3, č. 1-2, s. 2.) V rámci svojho mandátu vysoký komisár identifikuje a hľadá včasné riešenia etnických napätí, ktoré môžu ohroziť mier, stabilitu alebo priateľské vzťahy medzi účastníkymi štátmi. (Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území Slovenskej republiky v rokoch 2017 – 2018, s. 18.) Viacerí vysokí komisári pre národnostné menšiny (Knut Vollebaek, Astrid Thors, Lamberto Zannier) boli zaangažovaní do riešenia slovensko-maďarských konfrontácií a ich misie by si vyžadovali osobitnú pozornosť.

riaditeľ Marek Lisánsky). Organizačne sa členil na Odbor ľudských práv a menšín a Odbor koordinácie projektov. Odbor ľudských práv a menšín (riaditeľka – Miliča Jančulová) plnil funkciu Sekretariátu Rady vlády SR pre mimovládne organizácie a Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

Vláda Slovenskej republiky sa v programovom vyhlásení v roku 2010 (Radičová) zaviazala urobiť opatrenia s cieľom zachovania identity a kultúry národnostných menšín. Prioritou boli aktívna podpora zachovania a rozvoja identity a kultúry národnostných menšín, podpora zachovania a rozvoja jazykov národnostných menšín, rozvoj národnostného školstva a aktívne zapojenie príslušníkov národnostných menšín do rozhodovania o veciach týkajúcich sa ich práv. Funkciu podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny vykonával R. Chmel. Právomoci podpredsedu vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny boli rozšírené novelou zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy. Zákon v súvislosti s právomocami podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny ustanovil nasledovné:

*„Podpredseda vlády, ktorý neriadi ministerstvo, usmerňuje a koordinuje plnenie úloh v oblasti ľudských práv, práv národnostných menšín, rovnakého zaobchádzania a rodovej rovnosti. Dbá o presadzovanie a dodržiavanie ľudských práv vrátane práv národnostných menšín, rovnakého zaobchádzania a rodovej rovnosti. Spolupodieľa sa na plnení úloh týkajúcich sa výchovy a vzdelávania vrátane výchovy a vzdelávania národnostných menšín, plní úlohy v oblasti podpory kultúry národnostných menšín a úlohy spočívajúce v prerozdeľovaní finančných prostriedkov určených na presadzovanie a dodržiavanie ľudských práv, na kultúru národnostných menšín a rodovú rovnosť. Spolupodieľa sa na plnení úloh týkajúcich sa televízneho a rozhlasového vysielania programov v jazykoch národnostných menšín. Podpredseda vlády podľa odseku 4 plní úlohy a riadi príslušné odborné útvary Úradu vlády Slovenskej republiky na základe štatútu podpredsedu vlády, ktorý schvaľuje vláda.“*¹⁷³

Na základe novely zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy sa stálym poradným orgánom stala Rada vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. Predsedom rady bol podpredseda vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny.¹⁷⁴

Slovenská republika prostredníctvom podpredsedu vlády mala vykonávať rozsiahlu činnosť na podporu menšinových kultúr. Podpredseda vlády mal podporovať prostredníctvom grantového programu kultúrne podujatia s výrazným zastúpením kultúrnych súborov národnostných menšín, podporovať projekty prezentácie národnostnej kultúry smerom k majorite a to z dôvodu rozvoja multikulturalizmu, potlačania rasizmu, xenofóbie a všetkých prejavov diskriminácie (napr. Festival menšinových kultúr – Menšinové kultúrne leto, maďarský umelecký súbor *Ifjú Szívek*

173 Tretia správa o implementácii Európskej charty v SR, s. 18. Materiál zo zasadania vlády SR 11. 1. 2012,

174 Tretia správa o implementácii Európskej charty v SR, s. 24. Materiál zo zasadania vlády SR 11. 1. 2012.

– *Mladé srdcia* a pod.). Mal podporovať vydávanie diel periodickej a neperiodickej literatúry v maďarskom jazyku, preklady diel vytvorených v regionálnych alebo menšinových jazykoch do slovenského jazyka.

Prostredníctvom grantového programu MK bola podporovaná periodická literatúra, prílohy novín a časopisov, ako aj periodiká v elektronickej verzii zamerané na kultúrny život maďarskej národnostnej menšiny, literárne, umelecko-vedné a umelecko-kritické, študentské – univerzitné a vysokoškolské časopisy a detské časopisy. Rozdelenie finančnej podpory bolo závislé od rozhodnutia maďarskej grantovej komisie.¹⁷⁵

Administratívne zabezpečovalo rozdelenie finančných prostriedkov 13 grantových komisií, ktoré mali status poradných orgánov podpredsedu vlády. Každá národnostná menšina mala vlastnú grantovú komisiu, zloženú z príslušníkov menšiny, v ktorej mali byť reprezentatívni zástupcovia regiónov a odborníci z oblasti kultúry. Komisie si volili svojho predsedu a rozhodovali o prioritách pre podporu projektov. Pre maďarskú národnostnú kultúru boli vytvorené na základe požiadaviek menšiny dve samostatné grantové komisie (pre živú kultúru a pre periodickú a neperiodickú tlač). Grantovú podporu po splnení stanovených podmienok mohli dostať aj občianske národnostné združenia a spolky na podporu kultúrnych aktivít aj z regiónov, ktoré tradične nepoužívali regionálne alebo menšinové jazyky.¹⁷⁶

Po novelizácii zákona č. 184/1999 Z. z. o jazykoch národnostných menšín mal podpredseda vlády poskytovať odbornú a metodickú pomoc pri aplikácii zákona a tiež predkladať správy o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR a prerokovať správne delikty v používaní jazykov národnostných menšín. Podpredseda vlády vykonával tieto právomoci prostredníctvom sekcie národnostných menšín ÚV SR.

Po 1. júli 2011 odborné útvary podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny (R. Chmel), najmä Sekcia národnostných menšín Úradu vlády SR, prijali opatrenia na zefektívnenie uplatňovania zákona č. 184/1999 Z. z. Príslušné orgány verejnej správy sa podľa zákona mali pripraviť do 30. júna 2012 na nasledujúce povinnosti: „vydávanie dvojazyčných rodných listov, sobášnych listov, úmrtných listov, povolení, oprávnení, potvrdení, vyjadrení a vyhlásení; vydávanie rozhodnutí v správnom konaní okrem znenia v štátnom jazyku aj v jazyku menšiny na požiadanie alebo v prípade, ak sa konanie začalo podaním v jazyku menšiny; uvedenie označenia orgánu verejnej správy umiestneného na budove; poskytovanie dvojazyčných úradných formulárov; uvádzanie označenia obce v jazyku menšiny na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, budovách alebo rozhodnutiach vydaných v jazyku menšiny.“

Sekcia národnostných menšín ÚV SR v tom čase zistila, že kompetencie v uplatňovaní zákona o jazykoch národnostných menšín mali vo svojej pôsobnosti viaceré

175 Tretia správa o implementácii Európskej charty v SR, s. 48-49. Materiál zo zasadania vlády SR 11. 1. 2012.

176 Tretia správa o implementácii Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov v Slovenskej republike, s. 50-51. Materiál zo zasadania vlády SR 11. 1. 2012.

ministerstvá a nimi riadené úrady: Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR (8 orgánov miestnej štátnej správy); Ministerstvo financií SR (21 orgánov miestnej štátnej správy); Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (19 orgánov miestnej štátnej správy); Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (25 orgánov miestnej štátnej správy); Ministerstvo vnútra SR (25 orgánov miestnej štátnej správy – Policajný zbor a Hasičský a záchranný zbor); Ministerstvo zdravotníctva SR (7 orgánov miestnej štátnej správy); Ministerstvo životného prostredia SR (8 orgánov miestnej štátnej správy); Úrad geodézie, kartografie a katastra SR (12 orgánov miestnej štátnej správy).

Úrad vlády SR v období od júla do októbra 2011 rokoval s ministerstvami a ústrednými orgánmi štátnej správy a na základe toho predložil podpredseda vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny vláde návrh nariadenia vlády č. 535/2011 Z. z. Zistila sa potreba dôkladnej starostlivosti o odbornú terminológiu v jazykoch národnostných menšín. Na základe týchto rokovaní podpredseda vlády 24. októbra 2011 zriadil medzirezortnú pracovnú komisiu na vykonanie zákona č. 184/1999 Z. z. Komisia sa skladala zo zástupcov ministerstiev a ústredných orgánov štátnej správy. Na zasadnutí sa rokovalo o zabezpečení úloh, ktoré môžeme nájsť v priebehu nasledujúcich rokov medzi ťažiskovými úlohami v činnosti splnomocnenca pre národnostné menšiny aj v monitorovacích správach o napĺňaní jazykových práv národnostných menšín (príprava odborného terminologického slovníka, elektronické vybavovanie vecí, metodické a odborné školenia v súvislosti so zákonom o používaní jazykov národnostných menšín, metodické usmernenie k zákonu o používaní jazykov národnostných menšín).

Sekcia národnostných menšín ÚV SR, ako odborný útvar podpredsedu vlády, poskytovala metodickú pomoc na vykonanie zákona (vydávanie stanovísk a informácií k vykonávaniu zákona; školenia pre zamestnancov obcí na zasadnutiach regionálnych združení ZMOS v rôznych regiónoch SR; rokovania s orgánmi miestnej štátnej správy v súvislosti s prípravou na vykonanie zákona).¹⁷⁷

V čase druhej Ficovej vlády (2012 – 2016) nebol vymenovaný podpredseda vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny. Došlo k prerozdeleniu úloh, ktoré dovtedy vykonával. NR SR schválila 11. septembra 2012 zákon č. 287/2012 Z. z., o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy. Právomoci a povinnosti, ktoré do 1. októbra 2012 prináležali podpredsedovi vlády pre národnostné menšiny, prešli od 1. októbra 2012 na ÚV SR. Podľa organizačného poriadku ÚV SR na kancelárii vedúceho služobného úradu. Časť kompetencií bývalého podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny vyplývajúce zo zákona o používaní jazykov národnostných menšín prešla na Úrad vlády SR. Úrad vlády poskytoval podľa zákona č. 184/1999 Z. z. odbornú a metodickú pomoc orgánom verejnej správy, ako aj organizačným zložkám bezpečnostných a záchranných zborov pri vykonávaní tohto zákona. Úrad vlády SR zriadil odbornú komisiu, ktorá mala za úlohu vypracovávať metodické usmernenia k poskytovaniu odbornej a metodickej pomoci orgánom verejnej správy a organizačným zložkám bezpečnostných a záchranných zborov pri vykoná-

177 Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR za rok 2012, s. 19-21.

vaní zákona, aj na vypracovávanie stanovísk k správnym deliktom na úseku používania jazykov menšín.¹⁷⁸

Došlo k posilneniu kompetencií MZV v oblasti ľudských práv. Do jeho pôsobnosti sa presunula koordinácia a riadenie činnosti Rady vlády. V súvislosti s uvedenými inštitucionálnymi zmenami MZV riadilo aj dve oblasti ľudských práv, viažuce sa k právam menšín: 1. presadzovanie, podpora a ochrana ľudských práv a slobôd a 2. predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, homofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Do pôsobnosti ministerstva sa dostala aj agenda dodržiavania a monitorovania menšinových práv v súvislosti s medzinárodnými dohodami a záväzkami SR. Ďalšie oblasti implementácie menšinovej politiky sa rozptýlili do kompetencie jednotlivých rezortov, predovšetkým ministerstiev školstva, kultúry, vnútra, dopravy, spravodlivosti, ale aj ďalších, vzhľadom na množstvo legislatívnych noriem ošetrojúcich problematiku národnostných menšín.¹⁷⁹ MK SR prevzalo povinnosť spravovať kultúru národnostných menšín a tiež predkladať správy o používaní jazykov národnostných menšín. Malo riešiť aj správne delikty, ak nedôjde k uplatneniu práv používateľov jazykov menšín a rozhodovať o udeľovaní pokút za takéto delikty.¹⁸⁰ Agenda podpory kultúry menšín sa dostala do kompetencie ministra M. Maďariča, s ktorým mali politici z SMK, ale aj Mostu-Híd množstvo konfliktov týkajúcich sa výkladu, uplatňovania a realizácie noriem o menšinových právach.¹⁸¹

Splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny

Post splnomocnenca pre národnostné menšiny a etnické skupiny bol zriadený po nástupe druhej vlády R. Fica. V programovom vyhlásení v časti „*Postavenie menšín – trvalá súčasť modernej slovenskej spoločnosti*“ sa uvádzalo, že vláda zriadi Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny a občiansku spoločnosť so zodpovedajúcimi koordinačnými a rozhodovacími právomocami a na základe zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy podľa ktorého „*Na plnenie konkrétnych úloh môže vláda vymenúvať a odvolávať svojich splnomocnencov. Rozsah oprávnenia splnomocnenca určí vláda pri jeho vymenovaní.*“¹⁸² Materiál na vymenovanie splnomocnenca predložil R. Fico do vlády 13. júna 2012 a zastával ho predstaviteľ vtedy opozičného Mostu-Híd László Nagy.¹⁸³ Predstava Mostu-Híd, ktorého nominant obsadil v čase jednofarebnej vlády Smeru tento post bola, že splnomocnenec a úrad splnomocnenca pre menšiny bude samostatným úradom so silnými právomocami a vlastným rozpočtom. L. Nagy bol členom

178 Štvrtá správa o implementácii Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín v SR.

179 *Pravda*, 12. 9. 2012, Agenda ľudských práv a menšín prešla pod ministerstvá.

180 *Pravda*, 1. 6. 2012, Kultúru menšín dostane Maďarič.

181 *Sme*, 14. 5. 2015, Fico chce k sebe človeka z Mosta.

182 Programové vyhlásenie vlády R. Fica 2012.

183 Návrh na vymenovanie splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny, Materiál na rokovanie vlády 13. 6. 2012.

predsedníctva strany, predtým poslancom za Maďarskú nezávislú iniciatívu a jeho profesionálna kariéra začínala na Úrade vlády SSR v administratíve Rady vlády SSR pre národnosti v 80. rokoch. V apríli 2009 spolu s B. Bugárom a G. Gálom opustil poslanecký klub SMK a neskôr vytvorili stranu Most-Híd. Nagy kandidoval v marcových voľbách v roku 2012 za Most zo štrnásteho miesta, do parlamentu sa však nedostal. V predchádzajúcich parlamentoch ako poslanec zastával funkciu predsedu Výboru NR SR pre národnostné menšiny, ľudské práva a práva žien. L. Nagy bol typickým konsenzuálnym politikom, ktorý vyrástol v revolučných dňoch po zmene režimu v novembri 1989. Už v týchto časoch, ako predseda MNI presadzoval, aby v zásadných otázkach týkajúcich sa menšín bol spoločný postup so slovenskými (a do roku 1993 aj s českými) politikmi. „*Názor MNI, ktorú viedol László Nagy, bol však taký, že efektívna menšinová politika sa dá robiť vtedy, ak sa predstavitelia menšiny spoločne s politikmi a stranami väčšinového národa zúčastňujú na riadení štátu a všetku svoju energiu nevenujú len menšinovej politike. Politici MNI argumentovali tým, že ak je reč napríklad o dôležitom zákone, ktorý sa týka menšiny, ten sa dá v parlamente prijať len tak, ak návrh podporuje aj časť väčšinových poslancov. Politici MNI boli vo federálnej i v slovenskej vláde a mali dôležité funkcie v pražskom aj v bratislavskom parlamente.*“¹⁸⁴

Na piatom zasadnutí VNMES L. Nagy o svojej funkcii povedal, že je „*splnomocnencom pre všetky národnostné menšiny a v prvom rade splnomocnencom a úradom pre národnostnú politiku a pre kultúru národnostných menšín*“.¹⁸⁵ Ešte vo februári 2012 poskytol L. Nagy rozhovor pre denník *Sme*, v ktorom sa vyjadril, že je potrebné spolupracovať so slovenskými politikmi na zabezpečení korektného postavenia maďarskej menšiny na Slovensku. Zdôraznil potrebu koncepcnej menšinovej politiky, čo definoval potrebou zákona o postavení národnostných menšín a vytvorením fondu pre podporu kultúry národností.¹⁸⁶

Rokovania medzi predstaviteľmi strán Most a Smer prebiehali od ukončenia voľieb až do polovice júna 2012. Predmetom rokovaní bol predovšetkým štatút splnomocnenca a jeho kompetencie. Skutočnosť, že nová vláda poskytla túto funkciu človeku z maďarskej opozície, považovali mnohí odborníci na menšinovú problematiku za dobré znamenie. Menšinová problematika bola v predchádzajúcich vláдах vždy krízovým miestom ich politiky. Líder Mostu-Híd B. Bugár to označil za pozitívny signál. Naznačil, že by to mohlo byť zavedené ako istá tradícia, že ak „*...menšinová strana nebude vo vláde, jej predstaviteľ by mal post splnomocnenca obsadzovať vždy. Uvidíme, ako bude takýto model fungovať a či prípadne aj Úrad vlády bude ochotný ísť do sporu s niektorým ministerstvom.*“¹⁸⁷ Pozadie tejto dohody dnes ofici-

184 *Sme*, 4. 8. 2012, Hunčík, P. Prehrali sme. A nič mu už nestálo v ceste.

185 Záznam zo piateho zasadnutia VNMES, 9. 10. 2013.

186 *Sme*, 13. 2. 2012, Spokojné menšiny v stabilnej krajine. „*Predovšetkým je potrebné dokončiť dlhodobú koncepciu menšinovej politiky štátu, v ktorej sa majú určiť najdôležitejšie úlohy štátu vo vzťahu k národnostným menšinám. Tento status mienime garantovať ústavným zákonom. Okrem toho chceme zákonom zabezpečiť ochranu, podporu zachovania a rozvoj kultúry národnostných menšín adekvátne ich podielu na počte obyvateľstva.*“

187 *Pravda*, 18. 6. 2012, Spokojnosť Mostu sa nezdá SMK.

álne ešte nie je známe, ale pre historikov, ktorí sa dostanú k dokumentom z tohto obdobia, to bude iste zaujímavá otázka. Podľa štatútu totiž splnomocnenec „realizuje politiku vlády pri riešení práv národnostných menšín prostredníctvom úradu, v spolupráci s Úradom vlády a príslušnými rezortmi“. Podľa premiéra R. Fica zmena stratégie, zrušenie funkcie podpredsedu vlády pre národnostné menšiny súviselo s tým, že Smer nezískal žiadneho partnera pre vládnú koalíciu. „*Keďže Most-Híd odmietol ísť do vládnej koalície, ako aj každá iná politická strana, nebolo možné obsadiť post podpredsedu vlády pre národnostné menšiny predstaviteľom z inej politickej strany.*“ Preto vraj pripravili mechanizmus, ktorý je podľa neho rovnocenný s predchádzajúcim stavom, lebo splnomocnenec bude mať prakticky rovnaké právomoci. Tu len pripomíname, že miesto podpredsedu v prvej vláde R. Fica zastával člen vládneho Smeru Dušan Čaplovič a už vo chvíli vytvárania takéhoto postu muselo byť zainteresovaným jasné, že pozícia splnomocnenca vlády je neporovnateľná s pozíciou podpredsedu vlády. Premiér rozhodnutie označil za ústretový krok. „*Pán Nagy nebude len v úlohe splnomocnenca, ale sa mu zriaďuje aj úrad ... Na Úrade vlády bude mať k dispozícii primeraný aparát ľudí... preto sme nehľadali nejakého umelého kandidáta, ktorého by sme si my vymysleli, pretože takýto kandidát by bol ľahko spochybniteľný.*“ Premiér Fico aj pri tejto príležitosti pripomenul, že v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín chcú zachovať status quo. L. Nagy sa stotožnil s touto politikou. „*Pokiaľ bude ochotná dodržať tento minimálny program, národnostné menšiny nemusia mať obavu.*“ Vyjadril aj spokojnosť s kompetenciami stanovenými v štatúte splnomocnenca. „*Na splnomocnenca pre národnostné menšiny prechádzajú kompetencie v oblasti kultúry národnostných menšín a ich právneho postavenia. Štatút teda zodpovedá tomu, čo je v zákone. Z tohto hľadiska som spokojný.*“ Vyjadril presvedčenie, že do kompetencie splnomocnenca sa dostane aj používanie zákona o používaní jazykov národnostných menšín. „*Z hľadiska legislatívneho procesu nebolo do štatútu možné uviesť to, čo ešte neplatí. To bude doplnené. Platí džentlmenská dohoda, že keď to bude legislatívne možné, dôjde k zmene v štatúte.*“¹⁸⁸

Túto, v konsolidovanej spoločnosti prirodzenú „transakciu“, že miesto týkajúce sa menšinovej problematiky je ponúknuté menšinovému politikovi, sprevádzali úvahy o tom, aké dôvody sú v pozadí. Na prvom mieste boli osobné ambície L. Nagya, ktorý sa nedostal do NR SR a ponúkané miesto bolo náplasťou na tento neúspech politika, ktorý dlhodobo pracoval na významných postoch v parlamente, stranických štruktúrach alebo vo vládnej administratíve. Podstatnejšie však boli dôvody strany Most-Híd a to, že akceptovalo ponuku Smeru, ktorý v rokoch 2006 – 2010 neprejavil výraznejšiu empatiu k menšinovým otázkam. Na treťom, ale určite nie poslednom, mieste boli dôvody, ktoré viedli Smer k takémuto kroku. Niektorí publicisti prijatie postu hodnotili ako „tichú koalíciu“ so Smerom,¹⁸⁹ ktorá sa v roku 2016 stala realitou.

Analýza novinára Petra Morvaya nebola určite úplná, ale ním naznačené vysvetlenia, za ktorými videl politický pragmatizmus, sú zaujímavé. „*Nič nenasvedčuje tomu, že by mal splnomocnenec získať akékoľvek reálne právomoci, aby mal možnosť*

188 *Pravda*, 14. 6. 2012, Most bude mať vo vláde Nagya.

189 *Teraz*, 23. 1. 2016, Hrabko, J. OĽaNO je proti vláde so Smerom, ale už roky sa na nej podieľa.

*čokoľvek podstatné zmeniť... Nagy sa dlho, aktívne a celkom slušne zaoberal menší-
nami a ľudskými právami, Smer môže doma a najmä v zahraničí tvrdiť, že úrad zve-
ril uznávanému a od neho nezávislému odborníkovi. Pre Nagya je však už nejaký čas
politika len zdrojom slušného živobytia a pre jeho stále neuzavretú korupčnú kauzu
ho navyše vláda ovládajúca prokuratúru a súdy môže ľahko vydierať.*¹⁹⁰

Išlo o zásadnú zmenu celého systému, ktorý bol budovaný v rokoch 1998 – 2012. Myšlienka vložiť časť zodpovednosti za menšinovú politiku na samostatného splno-
mocnenca pre národnostné menšiny by mala zmysel, navyše ak na mieste splnomoc-
nenca mal byť príslušník jednej z národnostných menšín. Aj keď to určite nekořeš-
pondovalo s myšlienkou zachovania statusu quo, lebo celý systém administrovania
agendy menšín, aj sledovania plnenia zákonov, vrátane monitorovacej činnosti pre po-
treby plnenia medzinárodných dokumentov, sa zmenil. Najväčším deficitom reformy
bolo, ako to vyplývalo zo schváleného štatútu splnomocnenca a potom aj z jeho re-
álne vykonávanej činnosti, že splnomocnenec, jeho úrad, aj VNMES, ktoré patrili
do jeho pôsobnosti, mali iba poradnú funkciu. Fakticky sa stali výkonným aparátom
ÚV SR a administratívnym a servisným pracoviskom pre prípravu monitorovacích
správ o právach a postavení národnostných menšín. Veľkú úlohu zohrávala motivá-
cia a aktivita splnomocnenca. Reformu umiernené kritizoval aj bývalý podpredseda
pre národnostné menšiny a nový minister školstva D. Čaplovič, najmä preto, že agen-
da národnostného školstva, ktorá bola predtým v kompetencii podpredsedu vlády sa
dostala na jeho ministerstvo. Vnímal ju totiž ako záležitosť ľudsko-právnu, čo neko-
rešpondovalo so sekuritativným vnímaním menšinovej problematiky Smerom: „Nie
som zástancom, aby som prebral ľudské práva pod školstvo. Skôr by sa to malo di-
verzifikovať medzi ministerstvami, a ľudské práva by sa mohli zachovať na ministerstve
zahraničných vecí, kde je silná sekcia ľudských práv“.¹⁹¹

Mimovládny organizáciám prekážalo, že nadrezortnú a prierezovú agendu ľud-
ských práv, národnostných menšín, rómskych komunít či rodovej rovnosti, preberú
viaceré ministerstvá, „čím stratila zastrešenie na najvyššej úrovni, chaoticky a ne-
systémovo rozdrobila po niektorých rezortoch“.¹⁹²

Zrušenie postu podpredsedu vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodo-
vú rovnosť kritizoval aj ďalší bývalý podpredseda vlády R. Chmel. Vláda tým, podľa
neho, „fakticky znefunkčnila jediné orgány menšinovej participácie – Radu vlády pre
ľudské práva, výbor pre národnostné menšiny a ďalších sedem výborov. Zlikvidovala
tak neľahko vybudovanú konštrukciu, ktorá zabezpečovala aktívnu účasť národnost-
ných menšín a ľudskoprávnych mimovládnych organizácií na správe vecí verejných
a zmysluplnom dialógu s vládou. Vláda však zrušením exekutívneho ľudskoprávne-
ho orgánu deštruovala aj vykonateľnosť zákona o používaní jazykov národnostných
menšín, čo je neštandardný zásah do právneho systému štátu. A čo je nemenej váž-
ne, likvidáciou postu vicepremiéra marginalizovala a znefunkčnila aj Výbor NR SR

190 *Sme*, 15. 5. 2012, Splnomocnenec naoko.

191 *Sme*, 31. 3. 2012, Ľudské práva sa rozštiepia, post vicepremiéra Smer zruší.

192 *Sme*, 4. 6. 2012, Ministerstvá majú chrániť práva, ktorým sa nevenovali.

pre ľudské práva a národnostné menšiny, ktorý stráca týmto svojho exekutívno-politického partnera“.¹⁹³

Aj medzi politickými reprezentáciami bola predstava o činnosti splnomocnenca rozdielna. R. Fico argumentoval aj tým, že post podpredsedu vlády bol zriadený politicky pre koaličnú vládu v roku 1998, aby si mohla prerozdeliť viac postov, aj keď aj počas jeho prvej vlády bol tento post zachovaný. Najväčším kritikom novej situácie bola nesporne SMK a P. Csáky. Naznačovali, že úlohy, ktoré má nový splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny, bude ťažko splniť. Splnomocnenca označili „len za figurínu vo vitríne“. P. Csáky považoval krok Mostu-Híd za riskantný, predpokladal, že R. Fico bude zneužívať postavenie splnomocnenca na legitimizovanie politiky, ktorá bude rovnaká, ako bola v roku 2006. Predstavitel'ov Mostu-Híd podozrieval, že ich cieľom je dostať sa k peniazom, ktoré sú pre menšiny vyčlenené.¹⁹⁴

Pred prílišným optimizmom z novej funkcie vystríhal politológ L. Öllös: „Splnomocnenec bude len štátny úradník a bude môcť robiť len to, čo chce vláda,“ a upozornil, že v minulosti mal riešenie problémov menšín v kompetencii člen vlády, ktorý mal ako člen koalície aj výrazný politický vplyv. Na kritiku predsedu SMK J. Berényiho o stave maďarskej menšiny a úbytku podielu obyvateľstva maďarskej národnosti L. Nagy odpovedal, že sa na novom poste bude venovať demografickému úbytku obyvateľstva maďarskej národnosti, ktorý považoval za výsledok celého „balíka faktorov“, ale aj otázkami regionálneho rozvoja školstva a kultúry národných menšín zaoberať do tej miery, aká „je splnomocnencovi umožnená“.¹⁹⁵

Druhá vláda R. Fica v programovom vyhlásení potvrdila, že zachová právne postavenie národnostných menšín. Strešným orgánom pre menšinovú politiku sa mal stať splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny. Vláda SR 13. júna 2012 rozhodla o vytvorení funkcie a 14. júna 2012 vymenovala splnomocnenca vlády SR pre NM a schválila jeho štatút. V ňom bol splnomocnenec definovaný ako poradný orgán vlády SR, ktorý plní úlohy v oblasti zachovania, rozvoja a podpory práv príslušníkov národnostných menšín a realizuje systémové opatrenia na zlepšenie postavenia národnostných menšín. Splnomocnenec vykonával úlohy prostredníctvom Úradu splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny, ktorý bol zadaný ako organizačný útvar ÚV SR. Splnomocnenec mal dbať o dodržiavanie vnútroštátnych a medzinárodných záväzkov SR v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín, pripravovať, navrhovať a realizovať v súčinnosti s ÚV SR, ministerstvami a ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy strednodobé a dlhodobé opatrenia v oblasti zachovania, rozvoja a podpory práv príslušníkov národnostných menšín, podporovať zachovanie, vyjadrenie, ochranu a rozvoj identity a kultúrnych hodnôt národnostných menšín, podporovať participáciu príslušníkov národnostných menšín na riešení vecí verejných a dbať o skvalitnenie výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín. Povinnosťou splnomocnenca bolo aj monitorovať, analyzovať a vyhodnocovať dodržiavanie práv príslušníkov národnostných menšín

193 *Pravda*, 14. 5. 2012, Chmel, R. Ľudské práva za širokorozhodnú.

194 *Sme*, 14. 5. 2012, Fico chce k sebe človeka z Mosta.

195 *Pravda*, 19. 6. 2012, Maďarov je menej. U nás aj v Maďarsku.

orgánmi štátnej správy, orgánmi územnej samosprávy a inými príslušnými subjektmi a každoročne predložiť vláde SR správu o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín a spolupodieľať sa na tvorbe správ o plnení medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín, „na požiadanie, alebo z vlastnej iniciatívy“ pripravovať stanoviská a návrhy k legislatívnym a nelegislatívnym opatreniam, poskytovať súčinnosť orgánom štátnej správy pri plnení verejných politík, poskytovať súčinnosť na požiadanie orgánom územnej samosprávy a iným príslušným subjektom pri plnení verejných politík všetko v súvislosti postavením a právami príslušníkov národnostných menšín a tiež spolupracovať s medzinárodnými organizáciami v oblasti práv príslušníkov národnostných menšín.¹⁹⁶

Dôležitá pre národnostné menšiny a ich organizácie bola úloha splnomocnenca plniť funkciu gestora v dotačnom systéme ÚV SR pri rozdeľovaní finančných prostriedkov na ochranu a podporu zachovania a rozvoja identity a kultúry národnostných menšín. Táto činnosť, najmä v činnosti prvých dvoch splnomocnencov (L. Nagya a M. Jedličkovej), zaberala množstvo energie a času. Od tejto činnosti misiu splnomocnenca „oslobodilo“ až vytvorenie Fondu pre podporu kultúry národnostných menšín. Medzi predpokladané úlohy splnomocnenca patrila tiež podpora vypracovania novej metodiky výučby slovenského jazyka príslušníkov národnostných menšín.¹⁹⁷ Splnomocnenec sa stal aj predsedom Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny, ktorý je stálym poradným orgánom Rady vlády a pre oblasť implementácie *Rámcového dohovoru a Európskej charty*.

Úrad vlády podľa zákona o používaní jazykov národnostných menšín prostredníctvom úradu splnomocnenca zabezpečoval aj starostlivosť o odbornú terminológiu v jazykoch národnostných menšín, najmä prípravou odborných terminologických slovníkov v jazykoch národnostných menšín. Jednou z prvých akcií splnomocnenca L. Nagya bolo vydanie elektronických verzií odborných terminologických slovníkov v jazykoch národnostných menšín, ktoré ako bolo v tlači zdôrazňované, priniesli takýto produkt po prvýkrát v histórii národnostnej politiky na Slovensku.¹⁹⁸

Odborné terminologické slovníky mali slúžiť na zjednodušenie, uľahčenie a zefektívnenie používania menšinových jazykov v úradnom styku. Určené boli predovšetkým zamestnancom orgánov verejnej správy, ktorí v každodennej komunikácii používajú jazyky národnostných menšín, ďalej pre tlmočníkov a prekladateľov, ktorí pracujú s odbornými textami z oblasti verejnej správy, ako aj pre občanov, ktorí pri vybavovaní svojich záležitostí potrebovali používať odborné terminologické výrazy v menšinových jazykoch. Pre vypracovanie terminologických slovníkov bol vytvorený terminologický rámec v štátnom jazyku, ktorý bol prerokovaný všetkými dotknutými rezortmi a predstavoval databázu najfrekventovanejších výrazov a fráz

196 *Štatút splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny*; Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR za rok 2012, s. 17.

197 *Pravda*, 9. 6. 2012, Most je spokojný, už má, čo chcel.

198 *Pravda*, 18. 7. 2012, Na stránke vlády sú slovníky pre menšiny. Boli zverejnené na webstránke ÚV SR a tiež na stránke splnomocnenca vlády pre NM: <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk>

z vybraných oblastí štátnej správy a samosprávy SR. Ihneď po vytvorení funkcie splnomocnenca pre NM boli na webovom sídle úradu splnomocnenca od júla 2012 zverejnené: Slovensko-maďarský terminologický slovník, Slovensko-rómsky terminologický slovník a Slovensko-rusínsky terminologický slovník. Slovníky pripravovali odborníci na tvorbu odbornej terminológie v jazykoch národnostných menšín pre činnosť orgánov verejnej správy ešte počas trvania vlády I. Radičovej.¹⁹⁹

Administratívne zabezpečovanie úloh bolo podporené vytvorením úradu splnomocnenca, ktorý bol organizačne začlenený do organizačnej štruktúry úradu vlády. Fakticky bol úrad splnomocnenca odborným pracoviskom ÚV SR, ktorý plní úlohy v oblasti implementácie národnostnej politiky SR v súlade s právnym rámcom ochrany práv príslušníkov národnostných menšín, ako aj s programovým vyhlásením vlády a bol podriadený kancelárii generálneho tajomníka služobného úradu vlády.²⁰⁰ Zamestnancami úradu splnomocnenca mali byť odborníci, ktorí sa venujú problematike jednotlivých národnostných menšín.²⁰¹ Ako bolo v predchádzajúcej časti uvedené, mnohé kompetencie boli predtým riešené v nadväznosti na činnosť sekcie národnostných menšín ÚV SR. Splnomocnenec musel mnohé avizované problémy riešiť spoluprácou s rôznymi ministerstvami. S Ministerstvom dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR to boli problémy označenia železničných staníc a zastávok okrem štátneho jazyka aj v jazyku národnostnej menšiny. Úrad vlády SR, ministerstvo dopravy a Železnice SR sa dohodli, že vzniknutý problém vyrieši odborná pracovná skupina. Problém sa však riešil dlhodobo a čiastočne sa vyriešil až v období, kedy sa ministrom dopravy stal zástupca strany Most-Híd Á. Ersék.

Jednou z úloh, ktoré plnil splnomocnenec, bolo monitorovanie, analyzovanie a vyhodnocovanie dodržiavania práv príslušníkov národnostných menšín orgánmi štátnej správy, orgánmi územnej samosprávy a inými príslušnými subjektmi. Od roku 2013 predkladal každý rok splnomocnenec vláde SR Správu o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín. Zmenou štatútu v roku 2017, bola správa predkladaná raz za dva roky. Od roku 2013 do roku 2019 predložil splnomocnenec vlády pre NM šesť správ o postavení a právach národnostných menšín. Správy sa predkládali prostredníctvom ÚV SR na rokovanie vlády. Správa bola pred rokováním predmetom pripomienkového konania a bola prerokovaná na zasadaní VNMES.²⁰²

Už prvá správa o postavení a právach národnostných menšín bola problematicky vnímaná v menšinových komunitách. Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny síce odhlasoval 28. septembra 2013 správu o právach a postavení príslušníkov národnostných menšín za rok 2012, ale dokument nebol totožný so správou, ktorú pre ÚV SR vypracovali predstavitelia menšín v prvej polovici roka. Tá kriticky posudzo-

199 Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR v rokoch 2013 – 2014, s. 9; Štvrtá správa o implementácii *Rámcového dohovoru* v SR.

200 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018; Podrobnejšie informácie sú dostupné na: http://www.vlada.gov.sk/data/files/6822_organizacny-poriadok-uplne-znenie.pdf.

201 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2013, s. 13.

202 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018.

vala stav menšinových práv. Úrad splnomocnenca ešte pod vedením L. Nagya vypracoval vlastnú, menej kritickú správu, napokon však ani táto nebola predložená vláde a na jej rokovanie sa dostala tretia, úplne nová správa, ktorá vznikla v čase, keď sa už splnomocnenec Nagy vzdal svojej funkcie. Materiál nebral do úvahy medzinárodné odporúčania týkajúce sa kultúry, používania jazykov a zmierňoval aj kritiku riešenia rómskej otázky. Kritici správe vytýkali, že neformuluje progresívne odporúčania, len sumarizuje stav a obsahuje aj viaceré tvrdenia nezakladajúce sa na pravde. OSMS zhrnul svoje výhrady voči správe na 25 stranách.²⁰³ Podľa predkladaných správ všetko fungovalo a bolo v súlade s tým, s čím malo byť. A predsa boli menšiny nespokojné.

Podobne to bolo aj pri rokovaní o tretej Správe o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2014, ktorú pripravovali pod vedením M. Jedličkovej. Podľa strany Most-Híd tak ako každý rok neprekvapila. Most-Híd správe vyčítal, že neprináša žiadne odporúčania na zlepšenie postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín. „*Vládou schválená správa je málo progresívna a neobsahuje ani náznaky aktívnych krokov štátu a zodpovedných orgánov štátnej správy na zlepšenie a zefektívnenie práv národnostných menšín.*“ Z vládneho materiálu nebolo jasné, v ktorých oblastiach nastal oproti minulému roku posun. „*Dôvodom môže byť fakt, že takéto oblasti ani neexistujú,*“ konštatovala strana v stanovisku a nesúhlasili s tým, že už nie je čo zlepšovať.²⁰⁴

Ďalšou oblasťou pôsobnosti splnomocnenca pre NM bola podpora participácie príslušníkov národnostných menšín na riešení vecí verejných. Za plnenie tejto úlohy sa považovalo predsedníctvo vo VNMES a konzultácie s príslušníkmi národnostných menšín, ich organizáciami a ústrednými orgánmi štátnej správy, zastupiteľskými úradmi v SR alebo medzinárodnými organizáciami. Splnomocnenec mal presadzovať posilnenie účasti príslušníkov národnostných menšín na riešení vecí verejných.²⁰⁵

L. Nagy už v júni 2009 kritizoval pripravovanú novelu zákona o štátnom jazyku, ktorá mala chrániť čistotu slovenského jazyka, ale aj poslanci SMK a odídenci z tejto strany, ktorí zakladali novú stranu, kritizovali zavádzanie pokút a prísnosť zákona.²⁰⁶ Ani zmeny, ktoré sa podarilo urobiť počas vlády I. Radičovej a vstúpili do platnosti v máji 2011 nenaplnili očakávania predstaviteľov maďarskej menšiny a L. Nagy ich podrobil ostrej kritike.²⁰⁷

László Nagy vykonával funkciu splnomocnenca vlády pre národnosti do 1. júla 2013, vtedy sa jej vzdal na protest proti tomu, že parlament neschválil novelu zákona o používaní jazyka národnostných menšín, ktorý predložil do parlamentu Most-

203 <http://www.kerekasztal.org/sk/2013/10/z-uradu-vlady-sa-stratili-odbornici-i-odbornost/>

204 *Aktuality*, 27. 5. 2015, Správa o postavení menšín podľa Mosta-Híd neprekvapila, <http://aktualne.atlas.sk/sprava-o-postaveni-mensin-podla-mosta-hid-neprekvapila/slovensko/politika/>

205 Záznam zo VI. zasadnutia VNMES, 6. 12. 2012; Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018.

206 *Aktuality*, 19. 6. 2009, Zákon o štátnom jazyku nie je len proti Maďarom, tvrdí Nagy.

207 *Pravda*, 3. 2. 2011, Pokuty za jazyk nebudú povinné.

Híd na zlepšenie označovania železničných staníc v jazyku národnostných menšín.²⁰⁸ Aj neskôr v januári 2014 predložili poslanci Mosta-Híd L. Sólomos, B. Bugár, Elemér Jakab a Á. Érsek novelu zákona o dráhach, aby zosúlادili právny stav v oblasti používania jazykov národnostných menšín s označovaním železničných staníc. Podľa zákona o používaní jazykov národnostných menšín bolo možno uvádzať označenie obce v jazyku národnostnej menšiny aj pri označení železničnej stanice, ale zákon o dráhach takúto povinnosť dotknutým orgánom štátnej správy neukladal.

Most-Híd preto navrhoval, aby dopravný úrad zo zákona rozhodovoal o umiestnení označenia železničnej stanice v jazyku národnostnej menšiny. Bol by povinný urobiť to vo všetkých obciach, v ktorých sa podľa zákona o používaní jazykov národnostných menšín používa jazyk národnostnej menšiny v úradnom styku a je v nich železničná stanica. Navrhovaná zmena sa podľa poslancov týkala asi 144 obcí. Poslanci Mosta-Híd tiež chceli, aby sa všetky náklady súvisiace s umiestnením označenia železničných staníc v jazyku národnostnej menšiny uhradili zo štátneho rozpočtu. Dovtedy sa zmena označenia názvu stanice a zastávky vykonávala na náklady toho, v koho záujme ku zmene názvu dochádzalo.²⁰⁹

Vláda SR 12. júna 2013 odvolala L. Nagya z funkcie splnomocnenca vlády na základe jeho vlastnej žiadosti o uvoľnenie z funkcie z 5. júna 2013. Aby zabezpečila kontinuitu v plnení úloh splnomocnenca, vláda 4. augusta 2013 schválila dodatok k Štatútu splnomocnenca vlády SR pre NM a dodatok č. 2 k štatútu Rady vlády. V prípade neobsadenia funkcie splnomocnenca, úlohy splnomocnenca vlády až do jej obsadenia mohla plniť osoba poverená vedúcim ÚV SR. Zároveň sa určil mandát člena Rady vlády, na ktorého sa budú vzťahovať ustanovenia štatútu Rady vlády, ktorý bude vykonávať aj funkciu predsedu VNMES. Na základe toho vedúci ÚV SR poveril 19. augusta 2013 plnením úloh splnomocnenca Máriu Jedličkovú, ktorá bola súčasne podpredsedom vlády a ministrom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR vymenovaná za členku Rady vlády.²¹⁰

M. Jedličková bola predtým manažérka, zodpovedná za projekty na oddelení hospodárstva, ktorá ani osobne, ani svojou odbornosťou neinklinovala k národnostným menšinám. Jej činnosť bola neustále predmetom kritiky. Jej program bol udržiavací, administratívny a očakávaná, ktoré vkladali do úradu splnomocnenca národnostné

208 V pozadí však boli informácie, že dôvodom demisie sú problémy a súvislosti s vyšetrovaním korupcie v Košiciach. Ako svedok vystupoval L. Nagy v kauze bývalého košického viceprimátora za SDKÚ Eugena Čuňa, ktorého polícia v roku 2004 obvinila z korupcie. Nagy do odpočúvaného telefónu ďalšiemu aktérovi prípadu hovoril, že musí zrušiť dohodnutú schôdzku, lebo „*bude veľmi zlé počasie*“. V roku 2007 svoju úlohu v kauze vysvetľoval tak, že mal informácie o pokuse zdiskreditovať ho. Nagy vtedy potvrdil, že správou o počasí naznačoval, že ho odpočúvajú. Podozrenia z účasti na korupcii odmietol. (*Sme*, 14. 5. 2012, Fico chce k sebe človeka z Mosta). Odstúpenie by sa dalo v takom prípade považovať za prejav politickej kultúry, kedy L. Nagy nechcel pre podozrenia kompromitovať úrad a politickú stranu, ktorá ho nominovala.

209 *Aktuality*, 9. 1. 2014, Most-Híd má snahu presadiť..., <http://www.aktuality.sk/clanok/243343/most-hid-ma-snahu-opat-presadit-dvojjazycne-tabule-na-zeleznicich/>

210 Správa o postavení a práвах príslušníkov národnostných menšín za rok 2013, s. 13.

menšiny na Slovensku sa rýchlo rozplynuli. Navyše M. Jedličková bola dobrá a poctivá úradníčka, ktorá vykonávala príkazy nadriadených, ale nedisponovala kompetenciami, možnosťami, ani ochotou, tvorivo a iniciatívne riešiť problémy národnostných menšín, koncepčne pracovať a pripravovať vízie, či návrhy na zmenu alebo zlepšenie činnosti, pre ktorú bol úrad splnomocnenca vytvorený. Úrad splnomocnenca bol, ako to uvádzalo vyhlásenie OSMS z októbra 2013 nefunkčný. „V súčasnej situácii je úrad neschopný funkcie, nedokáže vykonávať svoje základné úlohy – ako podpora menšín a analýza praktických problémov, ktoré sa menšín týkajú – úradníci sa dopúšťajú celého radu nedostatkov, navyše nevedno, kedy sa stále zhoršujúca situácia zmení.“²¹¹ Aj z formálneho hľadiska a predpokladaného účelu úradu splnomocnenca boli výhrady OSMS veľmi zásadné: „Úrad splnomocnenca nemá vedúceho odo dňa právoplatnosti odstúpenia László Nagya z funkcie, t. j. od 1. júla. Zároveň boli zo svojich funkcií zosadení i vedúci oddelení a v súčasnosti je za dočasnú vedúcu oddelenia vymenovaná Mária Jedličková, ... Jej dočasné vymenovanie už pretrváva štvrtý mesiac, nevedno, kedy sa táto situácia zmení. Takto v rozpore s pravidlami vyniesol viaceré dôležité rozhodnutia taký úradník, ktorého vymenoval iný úradník a ktorý nemá skutočný mandát...“²¹²

Zásadná kritika sa týkala nielen prípravy, prezentovania a schvaľovania predkladaných správ, ale aj problémov s chodom úradu splnomocnenca. V stanovisku OSMS sa uvádzalo: „Značná časť menšinových organizácií sa ešte stále nedostala k menšinovým kultúrnym dotáciám, namiesto nich s nimi Úrad vlády buď nekomunikuje alebo v záujme získania času žiada ďalšie dodatky. Organizácie sa tým dostávajú do obzvlášť ťažkej situácie, nakoľko musia svoje kultúrne podujatia financovať z úverov alebo ich musia zrušiť. Viacero vydavateľstiev a novín sa dostalo na pokraj bankrotu kvôli meškajúcej podpore. Rovnako sa mnohé predstavenia divadelných súborov, tábory, miestne podujatia museli zrušiť alebo ich realizácia, zachovanie dostala usporiadateľov do ťažkej finančnej situácie. Meškanie môže mať i cieľové politické, štrukturálne i administratívne dôvody. Úrad vlády sa v dôsledku reštrukturalizácie a prepúšťaniu ukázal byť neschopný vykonávať svoje povinnosti, a to hlavne s ohľadom na to, že boli odstránené oddelenia úradu, ich vedúci boli prepustení alebo presunutí na iné pozície. Úrad vlády nedokáže splniť ani svoju ďalšiu hlavnú úlohu, veď v súčasnosti sa presadzovaním menšinových práv a ich dodržiavaním nezaobera žiaden právnik.“

V záujme zachovania občianskeho menšinového sektoru, ako aj v záujme zachovania a posilnenia ochrany menšinových práv a právnej istoty je nevyhnutné vyriešiť otázky okolo osoby splnomocnenca vlády pre menšiny a samotného Úradu splnomocnenca pre národnostné menšiny. Je potrebné vymenovať splnomocnenca pre menšiny, ktorý bude chápať a vnímať problémy národnostných menšín. Je dôležité, aby štát pristupoval k riešeniu problémov menšín konštruktívne...“²¹³

211 <http://www.kerekasztal.org/sk/2013/10/z-uradu-vlady-sa-stratili-odbornici-i-odbornosť/>

212 <http://www.kerekasztal.org/sk/2013/10/z-uradu-vlady-sa-stratili-odbornici-i-odbornosť/>

213 <http://www.kerekasztal.org/sk/2013/10/z-uradu-vlady-sa-stratili-odbornici-i-odbornosť/>

Úrad splnomocnenca a jeho vedúca v rokoch 2013 – 2015 formálne zabezpečoval správy, ktoré mal spracovať, plnil úlohy sekretariátu VNMES, zabezpečoval jeho fungovanie. V septembri 2013 usporiadal v Košiciach, v priestoroch Divadla Thália konferenciu s názvom „*Národnostné menšiny vo svetle histórie a súčasnosti*“. Zverejňoval výzvy na predkladanie žiadostí o poskytnutie dotácie v dotačnom programe Kultúra národnostných menšín. V súvislosti s dotačným programom pripravil nové pravidlá alokácii, s ktorými súhlasila väčšina zástupcov národnostných menšín vo VNMES.²¹⁴ Splnomocnenkyňa M. Jedličková zorganizovala niekoľko odborných podujatí (workshopov, okrúhlych stolov, seminárov a pod.) k aktuálnym otázkam ochrany a podpory práv príslušníkov národnostných menšín (k *Celoštátnej stratégii*, k implementácii hodnotenia *Európskej charty*).²¹⁵

V roku 2015 na pozvanie splnomocnenkyne prišli na pracovnú návštevu úradu splnomocnenca zástupkyne Úradu vysokej komisárky OBSE. Počas návštevy, ktorá sa uskutočnila 19. februára 2015, Stéphanie Marsal politická poradkyňa vysokej komisárky OBSE pre otázky národnostných menšín a Veronika Kristková z tohto úradu diskutovali s predstaviteľmi a predstaviteľkami národnostných menšín.²¹⁶ Splnomocnenkyňa fungovala ako vykonávateľka úloh a plnila formálne stanovené povinnosti, v rámci svojho štatútu, organizovala úrad a jeho činnosť a získala si dôveru politických špičiek a ÚV SR, nie však reprezentácií najväčších menšín.

Aj po odchode z úradu sa ešte krátke obdobie L. Nagy vyjadroval k menšinovej problematike. Kritizoval napr. zníženie dotácie pre kultúru národnostných menšín na rok 2014, kritizoval aj nový model rozdeľovania finančných prostriedkov, ktorý podľa jeho názoru ukracoval predovšetkým najväčšie minority, odôvodňujúc to solidaritou k menším menšinám. Avizoval, že strana Most-Híd bude v parlamente aj naďalej všetkými dostupnými prostriedkami, vrátane interpelácií, upozorňovať vládu na necitlivý postoj, ktorý v národnostnej politike uplatňuje. Podľa nového modelu sa mali peniaze na kultúru pre menšiny deliť tak, že 50 % bolo delených podľa počtu príslušníkov národnostnej menšiny, pre ktorých je národnostný jazyk materinským jazykom, 45 % podľa počtu príslušníkov menšiny hlásiacich sa k národnostnej menšine. Výška dotácie zohľadňovala, či má konkrétna národnostná menšina materskú krajinu alebo nie.²¹⁷ Úrad vlády označil názory L. Nagy za zavádzajúce. Celková suma sa reálne znížila o 9,9 %, podobne ako pri iných výdavkoch na rok 2014. Úrad vlády zdôraznil, že maďarská národnostná menšina mala za posledných päť rokov vždy viac ako 50 % z celého rozpočtu pre menšiny. Aj v roku 2014 zostali na rovnakej úrovni, aj teraz majú podľa úradu viac ako 50 %. „*V roku 2013 mala maďarská národnostná menšina až 61,17 percenta z celkovej sumy. Navýšila sa neúmerne a na úkor ostatných národnostných menšín práve za bývalého splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny L. Nagy – a to aj napriek poklesu počtu príslušníkov hlásiacich sa*

214 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2013, s. 14.

215 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2014. s. 17-18.

216 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2015.

217 *Webnoviny*, 28. 1. 2014, Menšiny na tento rok dostanú..., <http://www.webnoviny.sk/ekonomika/mensiny-tento-rok-dostanu-od-statu-s/783151-clanok.html>

k maďarskej národnostnej menšine,“ uvádzalo sa v stanovisku vlády. Kritériá schválilo 11 z 13 národnostných menšín vo VNMES podľa údajov zo sčítania obyvateľov v roku 2011. Úrad vlády zdôraznil že „SR patrí medzi tie európske krajiny, ktoré podporujú národnostné menšiny, ich kultúru, jazyk či tradície štandardne až nadštandardne.“²¹⁸ Aj M. Jedličková vydala vyhlásenie, že „dotácie pre menšiny sú rozdelené podľa spravodlivých a jasných pravidiel, ktoré si ich zástupcovia sami schválili. Súčasné kritériá, ktoré platia pri určovaní finančných príspevkov menšinám, sú exaktné, vychádzajú z čísel, ktoré sú oficiálne. Kritéria teda nikto nemôže spochybniť či si ich dodatočne upravovať, alebo meniť. Platia rovnako pre každú národnostnú menšinu.“²¹⁹ Matematický model výpočtu dotácií bol súčasťou Správy o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2013.²²⁰

Provizórium na mieste splnomocnenca pre NM síce nebolo štandardným riešením, ale vládnucemu hnutiu vyhovovalo. Funkcia podpredsedu vlády pre národnostné menšiny bola zrušená a administratívne činnosti najmä s povinným monitorovaním boli zabezpečené úradnou silou na mieste splnomocnenca. Najmä zástupcom najpočetnejším menšín, maďarskej, rómskej a rusínskej, prekážal neobsadený post splnomocnenca pre národnostné menšiny. Kritizovali situáciu na úrade splnomocnenca. Géza Tokár, hovorca OSMS situáciu komentoval: „Činnosť pani Jedličkovej a fungovanie výboru potvrdzujú, že ten chaos je neznesiteľný a z dlhodobého hľadiska má devastačný účinok na menšinové aktivity. Je tam citeľná neochota z jej strany a predstavitel'ov vlády, aby situáciu konzultovali s jednotlivými menšinami s ohľadom na tie najväčšie... Úrad nemá dostatok kvalifikovaných odborníkov a rozhoduje sa politicky bez toho, aby vládni úradníci boli ochotní zmeny prediskutovať so zástupcami najväčších menšín.“ Ani maďarská menšina, ani ďalšie menšiny však po skúsenostiach L. Nagy neponúkali svojho kandidáta. Minister M. Lajčák, ktorého rezort garantoval časť kompetencií bývalého podpredsedu vlády, vrátane Rady vlády, informoval, že bude rokovať o obsadení funkcie splnomocnenca pre NM s premiérom R. Ficom. Po skúsenostiach z predchádzajúceho obdobia bolo zrejmé, že bez priamej podpory vo vláde R. Fica splnomocnenec nemá šancu presadiť akékoľvek projekty ohľadom národnostných menšín.²²¹

Časť reprezentácii menšín však akceptovala provizórium aj spôsob riadenia úradu splnomocnenca a na XIII. zasadnutí VNMES 15. mája 2014 bolo schválené „zásadné stanovisko“, aby funkcia splnomocnenca nebola obsadzovaná predstaviteľom národnostnej menšiny.²²² Považovali to za eliminovanie prípadného zvýhodňovania menšiny, z ktorej radov splnomocnenec pochádzal. Proti postupu splnomocnenkyne pro-

218 Teraz, 28. 1. 2014, L. Nagy podľa Úradu vlády o dotáciách na kultúru pre menšiny zavádza.

219 Pravda, 24. 1. 2014, Kritériá platia rovnako pre každého.

220 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2013. Materiál z rokovania vlády 21. 5. 2014 a 28. 5. 2014. Príloha 8. Matematický model. Menšinám, ktoré mali materskú krajinu sa zarátalo 33 % zdrojov, pre tie, ktoré ju nemali 100 % zdrojov. Celý model s koeficientmi a vysvetleniam je vysvetlený na dvoch stranách prílohy.

221 Pravda, 12. 2. 2014, Lajčák otvorí u premiéra otázku splnomocnenca; Sme, 3. 12. 2013, Maďari kritizujú vládu za menšiny.

222 Záznam zo XIII. zasadnutia VNMES, 15. 5. 2014.

testoval predovšetkým OSMS. „Poverená splnomocnenkyňa dala uznesenie schváliť zástupcom malých menšín, v zmysle neho môže mať Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny len slovenského predsedu. Výhrady voči uzneseniu vzniesla na svojom rokovaní aj Rada vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť.“²²³ Rada vlády sa teda so schváleným stanoviskom VNMES nestotožnila.²²⁴

Všetky výhrady voči konaniu splnomocnenkyne M. Jedličkovej zaslal v júni 2014 OSMS v otvorenom liste ministrovi zahraničných vecí M. Lajčákovi, predsedovi Rady vlády. Upozorňoval na svojvoľné konanie splnomocnenkyne M. Jedličkovej týkajúce sa spôsobu voľby zástupcov národnostných menšín vo VNMES „zverejnila pred voľbou členov výzvu, ktorej podmienky určila svojvoľne a bez akéhokoľvek rokovania. Podmienky výzvy sú protiústavné, sú v rozpore so základnými princípmi slobodných volieb a doteraz platnými pravidlami, ktoré akceptovala každá menšina. Ak voľba členov výboru prebehne na základe nových zásad, ktoré boli rozposlané, bude spochybnená regulárnosť celého procesu a legitimita zvolených členov komisie... osoby poverené menšinovými organizáciami môžu na volebnom zasadnutí hlasovať len za kandidátov, ktorých už vopred vybrala komisia zložená z vládnych úradníkov, tak to znamená porušenie zásad slobodnej kandidatúry a slobodnej voľby. Celý proces sa degraduje na divadlo, zástupcom menšín sa znemožní zasahovať do otázok, ktoré sa ich týkajú, navyše je to vo vážnom rozpore s medzinárodnými dokumentmi a Ústavou SR. Novú komisiu totiž nebudú tvoriť legitímni zástupcovia menšín, ale osoby starostlivo vyselektované ministerskými úradníkmi, ktoré síce budú na zasadnutiach Výboru vyjadrovať svoju podporu, no nebudú nikoho reprezentovať.“²²⁵ Stanovisko OSMS sa končilo slovami: „Na základe vyššie napísaného čo najdôraznejšie žiadame, aby bol po roku neustálych sľubov konečne vymenovaný kompetentný splnomocnenec pre národnostné menšiny, ktorý je zbehlý v menšinových záležitostiach, citlivo vníma problémy menšín, je nezaujatý, za každých okolností dodržiava zákony a má adekvátne predstavy o fungovaní úradu. ... Veríme, že Vláda Slovenskej republiky chce diskutovať so skutočnými zástupcami maďarskej občianskej spoločnosti na Slovensku, a nie s bábkami, ktoré si sama vyberie.“²²⁶

Bol to historický paradox, že v čase, kedy sa v Maďarsku zahraniční Maďari stali z formálneho hľadiska predmetom vnútornej maďarskej politiky, sa Maďari na Slovensku a ostatné národnostné menšiny dostali pod gesciu ministerstva zahraničných vecí. Na slovenskej strane v tom určite nemôžeme vidieť zámer vyčleniť ich z domácej politiky a určite nie úsilie prispôsobiť sa maďarskému rozhodnutiu, a tak zaradiť slovenských Maďarov (spolu s ostatnými menšinami) do pôsobnosti ministra pre zahraničie. Skôr išlo o využitie „sily“ a autority, ktorou v politike disponoval minister zahraničných vecí M. Lajčák.

Až po voľbách do NR SR, ktoré sa uskutočnili 5. marca 2016, vláda SR 13. apríla 2016 vymenovala do funkcie splnomocnenca pre národnostné menšiny Lászlóa Bu-

223 <http://www.kerekasztal.org/sk/2014/06/list-osms-ministrovi-lajcakovi/>

224 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2014, s. 23.

225 <http://www.kerekasztal.org/sk/2014/06/list-osms-ministrovi-lajcakovi/>

226 <http://www.kerekasztal.org/sk/2014/06/list-osms-ministrovi-lajcakovi/>

kovszkeho, ktorý sa 14. apríla 2016 ujal funkcie a ukončil tak éru „úradníckej“ splnomocnenkyne. Za jednu z najdôležitejších úloh si L. Bukovszky stanovil vytvorenie Fondu na podporu kultúry národnostných menšín a stabilizáciu a odpolitizovanie kultúry národnostných menšín, zlepšenie metodicko-poradenských činností úradu, reštartovanie činnosti úradu a najmä priniesol aktivitu, ktorá úradu v posledných rokoch chýbala. Najmä na začiatku jeho činnosti v poskytovaných rozhovoroch avizoval ambíciu pripraviť a uviesť do praxe zákon o národnostných menšinách, ktorý by predstavoval legislatívnu podobu koncepcnej menšinovej politiky štátu.²²⁷

L. Bukovszký počas pôsobenia L. Nagya pracoval na úrade splnomocnenca a bol vedúcim odborom národnostnej politiky, po jeho odchode pracoval na Ústave pamäti národa (ÚPN) ako riaditeľ sekcie.²²⁸ V roku 2009 ho SMK navrhovala do Dozornej rady ÚPN, do ktorej bol aj zvolený.²²⁹ Aj v súvislosti s nástupom do funkcie splnomocnenca L. Bukovszkého sa K. Petőcz zamýšľal nad tým, či je to, tak ako v iných prípadoch splnomocnencov, splnomocnenec pre menšiny alebo splnomocnenec menšín. Od toho sa totiž odvíjala odpoveď na mnohé otázky v súvislosti s jeho kompetenciami. Situáciu porovnával aj s pozíciou vysokého komisára OBSE pre národnostné menšiny, ktorý vo väčšine prípadov od jeho vytvorenia v roku 1992 nebol príslušníkom menšiny. Aj v slovenskom prípade mal byť splnomocnenec skôr človek, ktorý nemal byť reprezentantom menšiny, ale človek, ktorý má na starosti koordináciu činnosti súvisiacimi s menšinovou problematikou. Okrem toho Petőcz naznačil, že splnomocnenec nemá kompetencie nezávisle konať, nie je splnomocnencom vlády, lebo jeho nadriadeným orgánom je ÚV SR a jeho označenie je viac „eufemizmom“ ako reálnym označením. Najväčším problémom je, a v tejto publikácii je tento názor prezentovaný na viacerých miestach, že „slovenské strany tradične žiadnu premyslenú a udržateľnú menšinovú politiku, ktorú by splnomocnenec mohol presadzovať, nemajú“. Navyše podľa Petőcza: „Aby splnomocnenci mali reálnu šancu v daných inštitucionálnych a právnych rámcoch a v prostredí prevládajúcich politických a byrokratických siločiara čokoľvek prevratné presadiť, museli by byť osobami s patričným politickým „výtlakom“ s dostatočnými skúsenosťami, tešiac sa dôvere všetkých aktérov zainteresovaných na procesoch súvisiacich s výkonom ich funkcie. Pri všetkej úcte ku konkrétnym nominantom a ich úprimným zámerom, nie som si istý, či je to tak.“²³⁰

Úrad splnomocnenca bol aj počas mandátu L. Bukovszkého, tak ako v predchádzajúcom období, začlenený do organizačnej štruktúry ÚV SR. Možno však konštatovať, že sa výrazným spôsobom zdynamizovala činnosť úradu, ktorý na rozdiel od predchádzajúceho pôsobenia úradu za M. Jedličkovej, vytvoril podmienky pre ak-

227 *Aktuálne*, 20. 4. 2016, Splnomocnenec pre národnostnú otázku: Menšiny nie sú migranti, <http://aktualne.atlas.sk/slovensko/spolocnost/splnomocnenec-narodnostne-mensiny-prislusnici-narodnostnych-mensin-nie-su-migranti.html>

228 *Teraz*, 13. 6. 2016, Novým splnomocnencom pre národnostné menšiny je László Bukovszky. <http://www.teraz.sk/slovensko/novy-splnomocnenec-mensiny/191575-clanok.html>

229 *Aktuálne*, 22. 4. 2009, SNS chce do Rady ÚPN kontroverzného Tarnóczyho.

230 *Denník N*, 27. 4. 2016, Petőcz, K. Splnomocnenec menšín či pre menšiny?

tívne vyhľadávajúce zmysluplnú činnosť v prospech národnostných menšín, a teda aj v prospech Slovenska a jeho obrazu medzi príslušníkmi menšín, občanmi Slovenska aj v Európe. Splnomocnenec po vymenovaní absolvoval konzultácie so zástupcami všetkých 13 národnostných menšín zastúpených vo VNMES ako aj viacerými národnostnými organizáciami. Zároveň uskutočnil viacero pracovných stretnutí zameraných na výmenu informácií a konzultoval návrhy na zlepšenie postavenia národnostných menšín a podpory práv príslušníkov národnostných menšín s predstaviteľmi ústredných orgánov štátnej správy, relevantných zastupiteľských úradov v SR, ako aj medzinárodných organizácií (s vtedajšími vládnymi funkcionármi: ministrom školstva P. Plavčanom, ministrom zahraničných vecí M. Lajčákom, ministrom kultúry M. Maďaričom, ministerkou spravodlivosti Luciou Žitňanskou a ministrom dopravy Á. Érsekem, vysokou komisárkou OBSE pre národnostné menšiny A. Thorsovou). V máji 2016 sa stretol s veľvyslankyňou Maďarska na Slovensku Évou Czimbalmosné Molnárovou. V novembri 2016 sa uskutočnilo pracovné stretnutie s J. Dubovcovou, verejnou ochrankyňou práv. V záujme zabezpečenia čo najširšej participácie zástupcov menšín pri tvorbe tohto kľúčového legislatívneho opatrenia splnomocnenec v zmysle štatútu zriadil na obdobie od 1. júla 2016 do 30. septembra 2016 dočasnú pracovnú skupinu pre prípravu návrhu zákona o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín. Pracovná skupina pozostávala z vedúceho pracovnej skupiny, ktorým bol splnomocnenec a desiatich členov za národnostné menšiny, ktorí boli vymenovaní splnomocnencom.²³¹

Po nástupe do funkcie L. Bukovszky v rozhovore pre denník *Új Szó* konštatoval, že má problém s personálnym zložením úradu, lebo všetci sa zaoberajú prevádzkovaním systému na rozdeľovanie dotácií pre menšinovú kultúru. Bukovszky mal o úrade inú predstavu ako byť len rozdeľovačom dotácií. Aj to neplatilo celkom, lebo o dotáciách v konečnom dôsledku v tom čase rozhodoval vedúci ÚV SR. Na rozdiel od podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny nemal ani možnosť predkladať návrhy zákonov. L. Bukovszky konštatoval, že „*verejná správa často nie je pripravená aplikovať zákon o používaní jazykov menšín. Navrhne zintenzívniť výjazdy, aby sme zistili konkrétnu situáciu. Zákon tiež dáva práva a povinnosti, ktoré z rôznych legislatívnych dôvodov nie je možné aplikovať v praxi. To sú napríklad dvoj-jazyčné tabule s názvami železničných staníc.*“ Predpokladal, že bude potrebné zosúladiť zákon o menšinových jazykoch so zákonom o dráhach a tiež upozorniť na porušovanie zákona o jazykoch menšín a odborne pomáhať, aby k nemu nedochádzalo.²³²

Práve v oblasti uplatňovania jazykových práv bolo zameranie činnosti splnomocnenca veľmi významné, najmä v oblastiach, ktoré boli dôležité napr. pre život ľudí, ich bezpečnosť.²³³

231 *Teraz*, 15. 10. 2016, V roku 2017 stúpne podpora..., <http://www.teraz.sk/slovensko/bukovszky-v-roku-2017-stupne-podpora-p/228354-clanok.html>; Správa o postavení a právach národnostných menšín za rok 2016.

232 *Denník N*, 24. 5. 2016, Aj Rómovia majú jazyk, v ktorom sa dá vyučovať (rozhovor P. Morvaya s L. Bukovszkym).

233 *Teraz*, 17. 5. 2017, Bukovszky: Najväčšie nedostatky sú vo vizuálnej dvojjazyčnosti.

Na základe rozhodnutí vlády z októbra 2017 a 2018 sa úrad splnomocnenca od 1. januára 2018 člení na kanceláriu úradu splnomocnenca a odbor postavenia a práv národnostných menšín. Zmenila sa aj periodicita vypracúvania správy o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín, z pôvodnej jednoročnej na dvojročnú. Zároveň, v súlade s dodatkom mohol splnomocnenec predkladať návrhy v rámci tvorby legislatívnych a nelegislatívnych opatrení súvisiacich s používaním jazykov národnostných menšín.²³⁴

V oblasti pôsobenia múzeí kultúr národnostných menšín zorganizoval splnomocnenec ako predseda VNMES 26. septembra 2018 stretnutie s riaditeľmi národnostných múzeí, generálnym riaditeľom Slovenského národného múzea (SNM) a zástupcami MK SR za účasti zástupcov národnostných menšín, aby spoločne identifikovali nedostatky vo fungovaní národnostných múzeí a hľadali ich riešenia. V záveroch stretnutia bola konštatované, že je potrebné zvýšiť finančné zdroje pre múzeá národnostných menšín na odbornú a akvizičnú činnosť, posilniť personálne zázemie národnostných múzeí, podporovať spoluprácu národnostných múzeí s organizáciami národnostných menšín, zabezpečiť pravidelné konzultácie k problematike národnostných múzeí, ako aj obnoviť činnosť Komisie pre múzejnú dokumentáciu kultúr národnostných menšín a etnických skupín a najmä sprístupňovať informácie pre verejnosť a návštevníkov múzeí v jazyku národnostnej menšiny.²³⁵

V rokoch 2017 a 2018 poskytoval splnomocnenec odbornú a metodickú pomoc viac ako 30 subjektom z verejnej správy a fyzickým a právnickým osobám vrátane podnikateľských subjektov. Najväčší počet žiadostí o odbornú a metodickú pomoc od orgánov verejnej správy sa týkal spôsobu označovania obcí v jazyku národnostnej menšiny, úradov v jazyku národnostnej menšiny a označovania a ohlasovania staníc a zastávok prostriedkov hromadnej dopravy v jazyku národnostnej menšiny. Splnomocnenec poskytol v sledovanom období odbornú a metodickú pomoc aj fyzickým osobám. V tejto súvislosti sa najväčší počet žiadostí o stanovisko alebo metodické usmernenie týkal dvojazyčných matričných listín, konkrétne rodných a sobášnych listov.

V roku 2017 spolupracoval úrad splnomocnenca s úradom vlády na riešení celkovo 12 jazykových podnetov, z toho 5 podnetov od fyzických osôb a 7 podnetov od orgánov štátnej správy a právnických osôb. V roku 2018 poskytol úrad splnomocnenca súčinnosť úradu vlády pri riešení celkovo 5 jazykových podnetov, z toho pre 4 podnety boli od fyzických osôb a pre jeden podnet od právnickej osoby. Zároveň pokračoval počas tohto obdobia v riešení hromadného podnetu z roku 2016, ktorý zahŕňal 117 podnetov, v ktorých sa upozorňuje na porušenie § 4 ods. 6 zákona č. 184/1999 Z. z. K porušovaniu zákona malo dochádzať na elektroenergetických zariadeniach na území obcí, ktoré sú uvedené v nariadení vlády č. 221/1999 Z. z., v ktorých sa informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti alebo majetku občanov SR

234 Piata správa o implementácii Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín v SR.

235 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018.

mali uvádzať aj v jazyku národnostnej menšiny. Počas tohto obdobia boli odstránené zistené nedostatky na viac ako 110 elektroenergetických zariadeniach.²³⁶

Okrem poskytovania odbornej a metodickej pomoci a spoluúčasti pri riešení podnetov od fyzických, ako aj právnických osôb poskytoval úrad splnomocnenca aj súčinnosť úradu vlády pri sprístupňovaní informácií, ktoré sa týkali oblasti používania jazykov národnostných menšín. V roku 2017 poskytol spoluprácu v prípade 4 žiadostí o sprístupnenie informácií a v roku 2018 v prípade 3 žiadostí o sprístupnenie informácií.²³⁷

Splnomocnenec taktiež v nadväznosti na zistenia Správy o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR za obdobie rokov 2015 – 2016 vykonal kroky smerujúce k odstráneniu jednotlivých nedostatkov a aktivity zamerané na nadviazanie spolupráce a súčinnosti s viacerými relevantnými rezortmi. Z vlastnej iniciatívy navštívil viaceré mestá a obce, kde žijú príslušníci národnostných menšín.

Úrad splnomocnenca sa v rámci plnenia Akčného plánu na ochranu práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na roky 2016 – 2020 podieľal na zabezpečení prístupu k tvorbe právnych predpisov upravujúcich práva a postavenie národnostných menšín.²³⁸ Dôležitou úlohou bola príprava zabezpečenia jednotnej odbornej terminológie v jazyku národnostnej menšiny, podkladov k informatívnym jazykovým mutáciám relevantných legislatívnych textov, úradných formulárov, tlačív a podkladov k metodickým materiálom v oblasti používania jazykov národnostných menšín a preklad vybraných právnych noriem.²³⁹

V spolupráci s MS SR boli v októbri 2018 zverejnené na právnom a informačnom portáli SLOV-LEX právne normy v jazykoch národnostných menšín, aj keď mali len informatívny charakter a neboli právne záväzné.²⁴⁰

Splnomocnenec v spomínanom období spolupracoval so Združením miest a obcí Slovenska (ZMOS), ako aj DataCentrom elektronizácie územnej samosprávy Slovenska (DEUS) v oblasti používania jazykov národnostných menšín pri poskytovaní elektronických služieb verejnej správy verejnosti. Verejnosti boli sprístupnené dvoj-jazyčné formuláre, podania a rozhodnutia najviac používaných služieb občanmi. Splnomocnenec inicioval a realizoval medzinárodný workshop pod názvom „*Nové výzvy v oblasti ochrany jazykov národnostných menšín*“, ktorý sa uskutočnil pod záštitou

236 Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR v rokoch 2017 – 2018, s. 10-12.

237 Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR v rokoch 2017 – 2018, s. 10-12.

238 Akčný plán na ochranu práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na roky 2016 – 2020.

239 Boli to napr. Oznámenie MZV SR č. 160/1998 Z. z. – Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín; Oznámenie MZV SR č. 588/2001 Z. z. – Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov; Ústava SR č. 462/1992 Z. z.; Zákon č. 184/1999 Z. z.; nariadenie vlády SR č. 534/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády SR č. 221/1999 Z. z., nariadenie vlády SR č. 535/2011 Z. z., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 184/1999 Z. z.; zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku SR; Zákon č. 138/2017 Z. z. o fonde.

240 Online: <https://www.slov-lex.sk/madarsky-jazyk>

G. Gála, ministra spravodlivosti SR 26. októbra 2018 v Bratislave. Hlavnými témami podujatia bol návrat k duchu *Rámcového dohovoru a Európskej charty* pri hľadaní nových impulzov zameraných na zlepšenie mechanizmov uplatňovania jazykových práv národnostných menšín; identifikácia podmienok a limitov aplikácie jazykových práv národnostných menšín v jednotlivých európskych krajinách a na Slovensku; hľadanie nových nástrojov uplatňovania jazykových práv národnostných menšín a nové výzvy a trendy vo svetle pôsobenia dynamických spoločenských zmien spätých s rozvojom IT technológií v danej oblasti. Na podujatí, ktoré okrem iných otvorila štátna tajomníčka MS SR Edita Pfundtnerová, vystúpil Kimmo Granqvist z Centra baltických a východoeurópskych štúdií Södertörn Univerzity zo Švédska, predstavitelia menšinových samospráv zo zahraničia, odborníci z radov vedeckej a akademickej obce i pedagogickej praxe zo Slovenska.²⁴¹

---

241 Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR v rokoch 2017 – 2018, s. 11-14.

Rada vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny – Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny

Vrcholným konzultačným orgánom pre menšinovú problematiku bola dlhodobo na Slovensku pod rôznymi pomenovaniami „Rada vlády pre národnostné menšiny“,²⁴² V tejto tradícii pokračovali aj vlády po roku 1989. V roku 2004 pracovala Rada vlády pod názvom Rada vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Dôležitú úlohu v jej činnosti v rokoch 2004 – 2006 mal P. Csáky, podpredseda vlády SR pre ľudské a menšinové práva a regionálny rozvoj, ktorý bol predsedom rady, podpredsedom Rady vlády bol minister kultúry František Tóth a R. Chmel. Jej členom bol aj predseda Výboru NR SR pre národnostné menšiny, ľudské práva a práva žien L. Nagy aj ďalší traja zástupcovia maďarskej menšiny: József Száraz – Csemadok, Anna Hechtová – Zväz maďarských pedagógov na Slovensku a L. Öllös – Fórum maďarskej inteligencie, ale aj v tom čase vládni úradníci László Szigeti, štátny tajomník MŠ SR, József Kvarda, štátny tajomník MK SR, Róbert Dohányos, generálny riaditeľ sekcie pre menšinové kultúry na MK SR.

Na zasadaní Rady vlády 27. apríla 2006 hodnotili svoju činnosť v rokoch 2003 – 2006. P. Csáky konštatoval, že v uvedenom období „*neboli žiadne závažné problémy v menšinovej oblasti*“, obmedzili sa verbálne útoky politikov, ale kvôli politickej nestabilite sa nepodarilo prijať zákon o financovaní národnostných kultúr a zákon o národnostných menšinách. Rada vlády na návrh L. Nagyja prijala uznesenie, aby sa v nasledujúcom období tieto zákony prijali a upevnilo sa tak legislatívne postavenie menšín.²⁴³

Po voľbách v roku 2006, v čase prvej vlády R. Fica nastalo dlhšie obdobie, kedy Rada vlády nepracovala. Vláda dokončila niektoré organizačné reformy v rámci preberania moci aj v oblastiach dotýkajúcich sa národnostnej problematiky. Do tohto rámca patrilo aj odvolanie predsedu Rady vlády P. Csákyho a to až na zasadaní vlády 3. októbra 2007. Predsedom Rady vlády sa na základe uznesenia vlády z 3. októbra 2007 stal podpredseda vlády pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny D. Čaplovič, ktorý po skoro roku a pol od vytvorenia vlády nahradil vo funkcii P. Csákyho.²⁴⁴ Zároveň boli z rady odvolaní P. Csáky, J. Szárasz, A. Hechtová aj L. Öllös.²⁴⁵ V novej Rade vlády okrem L. Nagyja, ktorý zostal aj po voľbách predsedom Výboru NR SR pre národnostné menšiny, bol iba Béla Hrubík za Csemadok. Medzi prizývanými expertmi však bol László Szarka, riaditeľ Ústavu

242 ŠUTAJOVÁ, J. *Zákon o národnostiach a Rada vlády Slovenskej socialistickej republiky...*

243 Zápis z rokovania Rady vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny 27. 4. 2006 (v archíve rodiny Š.).

244 *Pravda*, 1. 10. 2007, Šéfom Rady vlády pre menšiny bude asi Čaplovič.

245 <http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/5978DD9F944F22C6C12572FE00329D20?OpenDocument>

pre výskum etnických menšín Maďarskej akadémie vied (na prvom zasadaní Rady vlády sa nezúčastnil). Rada sa zišla prvýkrát 6. novembra 2007. Je však potrebné povedať, že predchádzajúca Rada vlády pod vedením P. Csákyho bola na konci volebného obdobia nefunkčným orgánom a schádzala sa iba formálne. Tajomníkom novovymenovanej Rady vlády sa stal M. Lisánsky, ktorý bol poverený, po odvolaní Jany Kviečinskej, vedením sekcie ľudských práv a menšín ÚV SR ako jej generálny riaditeľ. Predseda Rady vlády D. Čaplovič za najdôležitejšiu zmenu v činnosti Rady vlády označil prechod na paritné zastúpenie občianskych združení národnostných menšín (jedna národnosť – jeden zástupca) a možnosť prizývania expertov v oblasti menšínovej politiky, čo sa odrazilo aj v novom štatúte Rady. Podpredsedom Rady vlády sa stal minister kultúry M. Maďarič. Zástupcovia národnostných menšín boli reprezentovaní združeniami, zväzmi a spolkami, ktoré určila, tak ako v predchádzajúcich rokoch, vláda SR.

Na prvom zasadaní Rady vlády bol bez pripomienok schválený rokovací poriadok Rady vlády. Rada prijala závery k národnostnému vysielaniu STV a SRo, závery ku koncepcii výchovy a vzdelávania národnostného školstva a všeobecné závery, ktoré vyvolali najväčšiu diskusiu. Vo všeobecných záveroch zo zasadania Rady vlády bolo prijaté potvrdenie cieľa programového vyhlásenia vlády SR o príprave zákona o financovaní kultúry, v rámci ktorého bolo zakomponované financovanie kultúry národnostných menšín; potvrdenie podpredsedom vlády D. Čaplovičom avizovaného cieľa vytvoriť Úrad pre menšiny, ktorý by mal fungovať na rovnakom princípe ako Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí; snaha zabezpečiť, aby národnostné divadlá boli pod záštitou MK SR, nie regiónov, s vysvetlením, že pôsobia na celom Slovensku.²⁴⁶

V diskusii na zasadaní Rady vlády Béla Hrubík, informoval, že Csemadok sa obrátil na ÚV SR a SRo listom, v ktorom vyjadril nespokojnosť s vysielaním a s vysielacím časom Rádia Patria. V tejto súvislosti združenie začalo aj petičnú akciu na zachovanie vysielacieho času a vysielacej štruktúry Rádia Patria na stredných vlnách, v ktorej zozbieralo viac ako 10 000 podpisov na petičné hárkky. Petícia bola zaslaná aj podpredsedovi vlády SR, ktorý na ne reagoval listom. Vyjadril tiež vďaka podpredsedovi vlády SR za iniciatívu pri získavaní dodatočných finančných prostriedkov pre národnostné vysielanie SRo.

V ďalšej diskusii uvítal plánované zvýšenie finančných prostriedkov na kultúru národnostných menšín a položil otázku, prečo boli odvolané grantové komisie na MK SR. Navrhol, aby sa v rámci Rady zostavila 5 – 7-členná komisia, ktorá by si na ďalšie zasadnutie pripravila prehľad o ustanoveniach týkajúcich sa problematiky príslušníkov národnostných menšín na Slovensku. Súčasne navrhol, aby sa členmi komisie stali – tajomník Rady, zástupcovia Výboru NR SR pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien, zástupcovia MŠ SR, MK SR a experti príslušných menšín. Výstupy komisie by mali byť predložené podpredsedom vlády SR na rokovanie vlády SR. Navrhol, aby sa na ďalšom zasadnutí Rady vlády boli predložené: informácia o etnických konfliktoch; informácia o činnosti verejného ochrancu práv v oblasti práv prísluš-

246 Zápisnica z rokovania Rady vlády 6. 11. 2007. <http://www8.mensiny.vlada.gov.sk/index.php?ID=3623>

níkov menších; príprava zákona o financovaní menšinových kultúr; príprava zákona o národnostných menšinách. Žiadal, aby boli na zasadanie Rady vlády prizývaní experti zo Zväzu maďarských pedagógov na Slovensku bez hlasovacieho práva; aby sa rokovalo o implementácii Európskej charty regionálnych a menšinových jazykov.

Na podnety B. Hrubíka odpovedal predseda Rady D. Čaplovič. Uviedol, že z 12 členov Rady vlády nie je efektívne vytvárať 7-člennú komisiu, ale skôr požiadať expertov Rady vlády, aby vypracovali nezávislé stanovisko o právach prislušníkov menšín na Slovensku. Uviedol, že etnické konflikty v SR neexistujú. Vyskytujú sa občianske konflikty, ktoré nemožno spájať s etnickými konfliktami. V súvislosti s neonacistickými skupinami sa zo strany Policajného zboru SR a MV SR pripravujú opatrenia na riešenie tohto problému. Na zasadnutie Rady vlády môže byť prizvaný aj verejný ochranca práv; o podpore menšinových kultúr bude na najbližšom zasadnutí referovať MK SR; podľa štatútu je možné na zasadnutia Rady vlády prizývať okrem stálych expertov aj ďalších expertov, ktorí rovnako nedisponujú hlasovacím právom; na zasadnutí sa môže otvoriť diskusia o zákone o národnostných menšinách, ale v nadväznosti na programové vyhlásenie vlády SR je potrebné pripraviť zákon o financovaní kultúry, ktorého súčasťou bude aj financovanie menšinovej kultúry. Zopakoval, že na základe analýz expertov sa otvorí aj problematika vytvorenia Úradu pre menšiny, ako je uvedené aj v programovom vyhlásení vlády SR.²⁴⁷

Za dôležité pre postavenie Rady vlády považujeme záver, že v budúcnosti sa bude zvolávať zasadnutie Rady vlády ku všetkým dôležitým zákonom a koncepciám vo vzťahu k príslušníkom národnostných menšín a dokumenty budú členom Rady vlády zasielané na pripomienkovanie. Za dôležité považujeme aj prijatie záveru, že sa môže otvoriť diskusia o zákone o národnostných menšinách, aj keď s pripomienkou, že to nepatrí k prioritám vlády.

Aj keď Rada vlády začala svoju činnosť s výrazným omeškaním, materiály týkajúce národnostných menšín sa dostávali na rokovanie vlády až po prerokovaní v Rade vlády. Svedčí o tom aj stiahnutie materiálu ku koncepcii vzdelávania Rómov z rokovania vlády v decembri 2007. Rizikovým miestom bol spôsob kreovania Rady vlády a to, že bolo otáznne, ako budú názory prednesené v Rade vlády akceptovať ministri a vláda SR.

V nasledujúcom období sa zloženie Rady vlády nezmenilo. D. Čaplovičom avizovaný cieľ vytvoriť Úrad pre menšiny, ktorý by mal fungovať na rovnakom princípe ako Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí sa nepodarilo naplniť.

Poradný výbor pre *Rámcový dohovor* pri hodnotení tretej správy SR o dodržiavaní *Rámcového dohovoru* konštatoval: „že rada vlády upravila proces výberu svojich členov v roku 2007. V dôsledku toho má každá národnostná menšina nárok na jedno kreslo v rade vlády. Podľa zástupcov maďarskej menšiny preto došlo k zníženiu zastúpenia tejto menšiny v rade vlády. Okrem toho v súvislosti s radou vlády vznikli obavy, že proces výberu jej členov a pracovné postupy nie sú dostatočne transparentné. Poradný výbor považuje za dôležité, aby zloženie a pracovné postupy rady

247 Zápisnica z rokovania Rady vlády zo 6. 11. 2007. <http://www8.mensiny.vlada.gov.sk/index.php?ID=3623>

vlády umožnili skutočné zastúpenie širokého spektra názorov medzi príslušníkmi národnostných menšín.“²⁴⁸

Rada vlády sa v roku 2008 zišla na troch zasadaniach. Rade vlády bola predložená informácia o návrhu zákona o výchove a vzdelávaní (školský zákon), informácia o stave príprav Druhej periodickej správy o implementácii *Európskej charty* v SR a informácia o záverečnej správe z výskumu Kultúra spolužitia obyvateľov národnostne zmiešaných oblastí južného Slovenska.

Školský zákon bol v tomto období predmetom silných konfrontácií. Národnostné menšiny a najmä maďarská menšina ho považovali za prejav asimilačnej politiky novej vládnej garnitúry a videli v ňom obmedzovanie práv národnostných menšín. Informáciu o školskom zákone predložila Bibiana Obrimčáková, štátna tajomníčka MŠ SR. V diskusii bolo prezentované stanovisko členov Rady vlády L. Szarku, L. Nagya a B. Hrubíka, ktorí navrhli stiahnuť zákon a vytvoriť expertné skupiny aj z radov národnostných menšín, ktoré by pripravili zákon. Zástupcovia MŠ SR Ladislav Haas a B. Obrimčáková obhajovali návrh zákona. L. Nagy kriticky zdôraznil, že pri príprave návrhu zákona neboli prizvaní odborníci za maďarskú národnostnú menšinu, z uvedeného dôvodu bolo stanovisko odborníkov prezentované členom Rady vlády.

Po skončení diskusie D. Čaplovič upozornil, že Rada vlády má len poradný charakter, jej odporúčania vláda nemusí akceptovať a že sa uskutočňujú ďalšie expertné rokovania.

V ďalšej časti predložil sociológ Ján Sopóci informáciu o výskumoch národnostných vzťahov. Rada odporučila, aby MŠ SR a ŠPÚ zapojili oslovených zástupcov národnostných menšín do prípravy obsahovej stránky výchovy a vzdelávania a aby sa uvedená problematika prerokovala na ďalšom zasadnutí Rady; Rada vzala na vedomie Informáciu o záverečnej správe z výskumu Kultúra spolužitia obyvateľov národnostne zmiešaných oblastí južného Slovenska.²⁴⁹

V úvode druhého zasadania Rady vlády 30. júna 2008 D. Čaplovič informoval o tom, že návrh zákona o výchove a vzdelávaní bol schválený NR SR a Druhá správa o implementácii *Európskej charty* v júni 2008 vo vláde SR. Samotné rokovanie Rady vlády sa venovalo problematike národnostného vysielania *SRO* a *STV*. Správu s národnostnom vysielaní *SRO* predniesol Ľuboš Machaj, programový riaditeľ *SRO*. Možno povedať, že všetci zástupcovia národnostných menšín vyjadrili spokojnosť s vysielaním národnostného vysielania *STV*. V ďalšom bode informovala Jana Kresáková, generálna riaditeľka sekcie regionálnych a menšinových kultúr MK SR o grantovom systéme MK a plánovaných zmenách v systéme na rok 2009. V rôznom B. Hrubík prezentoval stanovisku Zväzu maďarských pedagógov na Slovensku k používaniu geografických názvov v učebniciach.²⁵⁰

Na programe tretieho zasadania 18. decembra 2008 bolo prerokovanie troch zákonov: zákona o financovaní základných a stredných škôl, zákona o pedagogických

248 Tretí posudok o SR, prijatý 27. mája 2010. Poradný výbor pre Rámcový dohovor, Štrasburg, 27. máj 2010, ACFC/OP/III(2010)004, Príloha 1, s. 39.

249 Zápisnica z rokovania Rady vlády 28. 2. 2008.

250 Zápisnica z rokovania Rady vlády 30. 6. 2008.

zamestnancoch a zákona o zmene a doplnení zákona o štátnom jazyku. Za naplnenie cieľa môžeme považovať zámer D. Čaploviča, aby sa Rada vlády zaoberala prípravou najdôležitejších noriem dotýkajúcich sa národnostných menšín. Vzhľadom na to, že Rada bola poradným orgánom vlády, je problematické akceptovanie pripomienok z Rady vlády, čo sa ukázalo pri príprave zákona o výchove a vzdelávaní, ale aj pri príprave zákona o názvosloví v učebniciach, ktorý sa vzhľadom na urýchlené schvaľovanie nedostal na rokovanie Rady, aj keď môžeme povedať, že sa o tejto problematike na Rade diskutovalo.²⁵¹

Po voľbách v roku 2010 inštitucionálny rámec agendy ľudských práv v SR prešiel výraznými zmenami. V roku 2010 bola, po schválení novely kompetenčného zákona s účinnosťou od 1. novembra 2010, vytvorená Rada vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť (Rada vlády), ako stály poradný, koordinačný a konzultatívny orgán vlády SR.

Jej postavenie bolo zakotvené v kompetenčnom zákone ako jeden zo štyroch stálych poradných orgánov vlády.²⁵²

Podpredseda vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny sa stal aj predsedom Rady vlády, ktorá sa mala venovať legislatívnym iniciatívam a implementácii medzinárodných záväzkov SR v oblasti ľudských práv. Na základe reformy mala Rada vlády získať silnejšie postavenie a právomoci.²⁵³ Dovtedy pôsobiace poradné orgány vlády SR v oblasti ľudských práv, eliminácie diskriminácie a rozvoja občianskej spoločnosti sa začlenili pod novovytvorenú Radu vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. Rada transformovala tieto orgány v roku 2011 na svoje stále výbory: Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny (VNMES); Výbor pre mimovládne neziskové organizácie; Výbor pre seniorov; Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím; Výbor pre rodovú rovnosť; Výbor pre deti a mládež. Súčasne boli zriadené dva nové výbory: Výbor pre výskum, vzdelávanie a výchovu v oblasti ľudských práv a rozvojového vzdelávania a Výbor pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie. Neskôr bol Výbor pre mimovládne neziskové organizácie transformovaný na Radu vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie uznesením vlády SR z 1. augusta 2013. Tiež bol vytvorený Výbor pre práva lesbič, gejov, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych osôb uznesením vlády SR z 3. októbra 2012.²⁵⁴ Rada bola podľa štatútu z 2. marca 2011 stálym odborným, poradným, koordinačným a konzultatívnym orgánom vlády SR v oblasti ochrany základných ľudských práv a slobôd, politických a občianskych práv, práv národnostných menšín a etnických skupín, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv, práv na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva, v oblasti práv dieťaťa a presadzovania najlepšieho záujmu dieťaťa, pri presadzovaní zásady rovnakého zaobchádzania a princípu rovnosti vrátane rodo-

251 Správa Výboru expertov predložená Výboru ministrov RE v súlade s článkom 16 charty. Trečia správa, Slovensko, Štrasburg, 21. 8. 2013, s. 14.

252 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2012, s. 66.

253 Stanovisko MZV k Tretej hodnotiacej správe o implementácii Rámcového dohovoru v SR, s. 2.

254 Štvrtá správa o implementácii Európskej charty v SR, s. 19.

vej rovnosti. Predsedom Rady vlády sa stal podpredseda vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny R. Chmel. Podpredsedami rady boli podpredseda vlády a minister práce, sociálnych vecí a rodiny SR Jozef Mihál, ministerka spravodlivosti SR L. Žitňanská a výkonná riaditeľka Fóra donorov Lucia Faltinová, zastávajúca funkciu podpredsedníčky rady reprezentujúcej občiansku spoločnosť. Tajomníkom rady bol generálny riaditeľ sekcie ľudských práv a rovnakého zaobchádzania ÚV SR.

Reformou sa problematika národnostných menšín stala jednou z mnohých, ktorými sa Rada vlády zaoberala. Väčšinou išlo o predkladanie hodnotiacich správ, zmeny štatútov a zákonov. Rada vlády prestala byť fórom, na ktorom sa diskutovali a riešili otázky postavenia národnostných menšín. Rada vlády už 27. septembra 2011 súhlasila s Návrhom nariadenia vlády SR, ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 204/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín. Vláda SR návrh so zapracovanými pripomienkami schválila 19. decembra 2011. Rada sa dňa 10. októbra 2011 oboznámila s informáciou MV SR týkajúcou sa implementácie novely zákona NR SR č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve SR účinnej od 17. júla 2010 (zákon č. 250/2010 Z. z.) v praxi, najmä pokiaľ ide o stratu štátneho občianstva SR nadobudnutím cudzieho štátneho občianstva.²⁵⁵

Rada dňa 21. novembra 2011 vzala na vedomie informáciu MZV SR o príprave Tretej periodickej správy o implementácii *Európskej charty* v SR. Vláda SR Tretiu správu o implementácii *Európskej charty* v SR schválila 11. januára 2012. Rada vlády vzala na vedomie zásadné stanovisko VNMES k návrhu nariadenia vlády SR, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády SR č. 221/1999 Z. z., ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva. Vláda SR návrh so zapracovanými pripomienkami schválila 19. decembra 2011.

Nová situácia nastala po páde vlády I. Radičovej. Po voľbách v roku 2012 a po zmene kompetenčného zákona, ktorý schválila druhá vláda R. Fica 31. mája 2012 bolo potrebné reagovať na stav, že vo vláde SR vymenovanej 4. apríla 2012 nebola obsadená funkcia podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny. Podľa nového štatútu sa presunuli právomoci podpredsedu vlády v Rade vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť na podpredsedu vlády a ministra zahraničných vecí SR.²⁵⁶ Rada vlády počas celej činnosti v sledovanom období pravidelne rokovala a schvaľovala tri každoročné hodnotiace správy VNMES o podpore kultúry národnostných menšín, o národnostnom školstve a o používaní jazykov národnostných menšín v zmysle čl. 3 písm. f) až h) štatútu VNMES a tiež Správu o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín a v dvojročných intervaloch predkladanú správu o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR. Taktiež sa zaoberala monitorovacími správami o implementácii *Európskej charty* v SR a o plnení *Rámčového dohovoru*, ktoré predkladalo na rokovanie MZV.

255 Informácia o doterajšej činnosti Rady vlády a o zámeroch jej činnosti na ďalšie obdobie; Materiál z rokovania Rady vlády 7. 3. 2012.

256 Štatút Rady vlády pre ľudské práva..., Materiál z rokovania Rady vlády 20. 6. 2012.

V Rade vlády sa rokovalo už od roku 2013 o Celoštátnej stratégii ochrany a podpory ľudských práv v SR, Rada sa 21. mája 2014 nestotožnila s predloženým zásadným stanoviskom VNMES adresovaným vláde SR k obsadeniu postu splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny, v ktorom výbor žiadal, aby v záujme zabezpečenia nestrannosti a objektívnosti nebol na post splnomocnenca vymenovaný príslušník národnostnej menšiny alebo etnickej skupiny.²⁵⁷

V roku 2015 došlo k zmene zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy. Novelou zákona sa vymedzila generálna kompetencia tvorby a realizácie štátnej politiky v oblasti ľudských práv. Na základe uznesenia vlády z 18. februára 2015 prešla od 1. septembra 2015 agenda ľudských práv spod MZV pod rezort Ministerstva spravodlivosti SR. Predsedom Rady vlády sa stal minister spravodlivosti Tomáš Borec. Novým tajomníkom rady bol Marián Filčík.²⁵⁸ V roku 2016 vzhľadom na skutočnosť, že sa konali parlamentné voľby a po jednofarebnej vláde R. Fica nastupovala koalíčná tretia vláda v čele s R. Ficom, sa konali len dve zasadnutia rady vlády. Po zmene vlády v roku 2016 Radu vlády viedol minister kultúry M. Maďarič. Členom Rady vlády bol už aj splnomocnenec a predseda VNMES L. Bukovszky a členom bol aj člen VNMES zvolený členmi výboru. V roku 2016 – 2018 splnomocnenec L. Bukovszky predkladal na zasadnutia Rady vlády už spomínané pravidelne pripravované hodnotiace správy VNMES.²⁵⁹

V druhom polroku 2017 už zasadnutie Rady vlády viedla podpredsedníčka vlády a ministerka spravodlivosti SR L. Žitňanská. Po jej odchode z vlády, po smutných udalostiach súvisiacich s vraždou novinára J. Kuciaka a jeho priateľky, rokovanie 28. júna 2018, viedol minister spravodlivosti G. Gál. Rokovania Rady vlády mali vo vzťahu k menšinovej problematike formálny charakter a Rada vlády stratila akčný náboj, ktorý mala v predchádzajúcom období.

Reforma Rady vlády a zriadenie Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny v roku 2011

Vláda SR v roku 2011 uskutočnila reformu v oblasti poradných orgánov vlády, ktoré mali zefektívniť inštitucionálne mechanizmy ochrany a podpory ľudských práv.²⁶⁰

257 Informácia o činnosti Rady vlády od júna 2013 do júna 2014, Materiál z rokovania vlády SR č. 631.993/2014-OEPR; Informácia o činnosti Rady vlády od júla 2014 do augusta 2015. Materiál z rokovania Rady vlády 10. 7. 2014.

258 Záznam z XVIII. zasadnutia VNMES, 9. 10. 2015; Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2015; Návrh Dodatku č. 5 k Štatútu Rady vlády, Materiál z rokovania vlády SR z 18. 2. 2015; Piata správa o implementácii Európskej charty v SR, s. 36.

259 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2016; Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018.

260 V okruhu odborníkov na problematiku menšinovej politiky vzbudila táto reforma optimizmus, najmä pre niektoré možnosti zvýšenia participácie menšín na štátnej politike. Zároveň si však uvedomovali aj riziká, ktoré súviseli s nedostatočnými kompetenciami výboru, možnosťami zasahovať do riadenia menšinovej politiky a legislatívneho procesu (LAJČÁKOVÁ, J. Menšinová politika v roku 2011...

Na základe novely zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy sa rozšírili kompetencie Rady vlády. Dovtedy existujúce poradné orgány pre oblasť ľudských práv, eliminácie diskriminácie a rozvoja občianskej spoločnosti boli transformované na výbory novej rady (uvedené v texte vyššie) a mali mať v rade svojho zástupcu, ktorý reprezentoval dotknutú skupinu osôb, alebo ľudsko-právnu oblasť, vyžadujúcu zvýšenú ochranu. Jedným z týchto výborov bol aj Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Jeho štatút schválila Rada vlády svojom prvom zasadnutí 12. apríla 2011. Podľa štatútu bol VNMES stálym odborným orgánom Rady vlády pre otázky týkajúce sa národnostných menšín a etnických skupín a ich príslušníkov a pre oblasť implementácie *Európskej charty a Rámcového dohovoru*. Mal plniť funkciu konzultačného orgánu vo veciach účasti príslušníkov menšín na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín.

Úlohou VNMES bol predovšetkým dávať Rade vlády podnety v oblasti podpory, ochrany a dodržiavania práv národnostných menšín, podieľať sa na vypracovaní správ pre kontrolné mechanizmy medzinárodných zmlúv o ľudských právach a právach národnostných menšín, najmä *Rámcového dohovoru a Európskej charty*, spracúvať pre Radu vlády návrhy čiastkových a systémových opatrení pre zlepšenie dodržiavania ľudských práv a práv národnostných menšín v SR, pripravovať návrhy stanovísk a uznesení k návrhom zákonov, všeobecne záväzných právnych predpisov a interných právnych predpisov, ako aj vládnych, rezortných a ďalších opatrení nelegislatívnej povahy, ktoré môžu mať dosah na ochranu alebo dodržiavanie práv národnostných menšín. Návrhy mal predkladať na zasadnutí Rady vlády zástupca výboru. Výbor mal v oblasti práv národnostných menšín spolupracovať s ministerstvami a inými ústrednými orgánmi štátnej správy, obcami, vyššími územnými celkami, orgánmi miestnej štátnej správy, mimovládnyimi neziskovými organizáciami, vedeckými pracoviskami a akademickými inštitúciami. Mal každoročne vypracovať hodnotiacu správu o podpore kultúr národnostných menšín, správu o stave národnostného školstva a správu o používaní jazykov národnostných menšín, ktoré predkladal na schválenie Rade vlády. Výbor mal pôsobiť ako „*skutočný reprezentačný orgán národnostných menšín*“, v ktorom majú zastúpenie národnostné menšiny s ohľadom na ich štruktúrovanosť a aby im poskytol priestor na efektívnu účasť na riešení vlastných záležitostí.²⁶¹

Zloženie výboru sa určovalo na základe počtu príslušníkov národnostných menšín na obyvateľstve Slovenska. Národnostné menšiny s počtom do 10 000 osôb mali vo VNMES jedného zástupcu (srbská, židovská, chorvátska, bulharská, ruská, moravská, poľská, nemecká národnostná menšina), národnostné menšiny s počtom príslušníkov 10 – 50-tisíc mali po dvoch zástupcoch (ukrajinská, rusínska a česká národnostná menšina), národnostné menšiny s počtom príslušníkov 50 – 100-tisíc štyroch zástupcov (rómska národnostná menšina) a národnostné menšiny s počtom príslušníkov viac ako 100-tisíc piatich zástupcov (maďarská národnostná menšina). Rozhodujúcim pre stanovenie počtu zástupcov bolo sčítanie obyvateľstva z roku 2001. Vo výbore mali zastúpenie aj predstavitelia ústrednej štátnej správy, ktorí mali v pôsobnosti oblasti týkajúce sa práv príslušníkov národnostných menšín. Títo členovia vý-

261 Stanovisko MZV k Tretej hodnotiacej správe o implementácii Rámcového dohovoru v SR, s. 2.

boru sa síce mohli vyjadrovať k bodom rokovania výboru a predkladať návrhy, ale nemali hlasovacie právo. Hlasovacím právom disponovali iba zástupcovia národnostných menšín a predseda výboru, ktorým bol najprv podpredseda vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny,²⁶² neskôr splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny. VNMES mal slúžiť ako inštitucionalizovaný konzultačný mechanizmus vo veciach účasti príslušníkov národnostných menšín a etnických skupín na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú.

Prvým predsedom Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny bol R. Chmel, podpredseda vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny, ktorý aj otvoril ustanovujúcu schôdzu výboru 7. júna 2011 na Úrade vlády SR. Tajomníkom výboru bol L. Bukovszky.²⁶³

Vo VNMES mali zastúpenie aj tie národnostné menšiny, ktorých jazyk sa na účely zákona o jazykoch menšín nepovažoval za jazyk národnostnej menšiny (moravská, ruská, srbská a židovská). Zástupcovia menšín boli vymenovaní na základe nominácií zaregistrovaných mimovládnych organizácií, ktoré sa preukázateľne venovali otázkam menšinovej kultúry a identity. O otázkach týkajúcich sa určitej národnostnej menšiny hlasovali iba zástupcovia tejto národnostnej menšiny; o otázkach týkajúcich sa skupiny národnostných menšín hlasovali zástupcovia tých národnostných menšín, ktorých sa otázka týkala. V prípade neprítomnosti zástupcov určitej národnostnej menšiny sa nemali riešiť otázky, ktoré sa týkali aj tejto národnostnej menšiny. Zásadné stanoviská výboru prijaté trojpätinovou väčšinou členov s hlasovacím právom mali byť záväzné pre Radu vlády. Zástupcovia národnostných menšín mali zabezpečenú úhradu cestovných výdavkov spojených s účasťou na zasadnutiach výboru.

Funkčné obdobie členov výboru s hlasovacím právom bolo trojročné. Volebné zhromaždenia do prvého výboru sa uskutočnili v dňoch 16. – 19. mája 2011. Zaregistrovalo sa 168 organizácií, z nich 127 sa hlásilo k maďarskej menšine. V oficiálnej dokumentácii členovia VNMES za maďarskú menšinu nedali súhlas na zverejnenie údajov o svojich osobách.²⁶⁴ Členmi VNMES však určite boli ako členovia alebo náhradníci B. Hrubík, Örs Orosz, László Pék, Róbert Géresi, L. Öllös, Gizella Szabómihályová, Zs. Mészárosová-Lamplová, Rudolf Mézes (náhradník), Béla Szille (náhradník), Zsolt Farkas (náhradník). Ako zástupcovia ústredných orgánov sa na rokovaní výboru okrem tajomníka L. Bukovszkého zúčastňovali aj K. Petőcz, v tom čase generálny riaditeľ Sekcie ľudských práv a rovnakého zaobchádzania ÚV SR, Ján Lajos, riaditeľ odboru kultúry národnostných menšín SNM ÚV SR Zoltán Szalay, hlavný radca, odbor postavenia a práv národnostných menšín Úradu vlády SR, L. Juhász, generálny riaditeľ SNM ÚV.²⁶⁵ Výbor mal v roku 2011 tri zasadania, na ktorých sa rokovalo o dotáciách na kultúru národnostných menšín, jazyku národnostných menšín, koncepcii prístupu SR k menšinám a mnohých ďalších otázkach.

262 Tretia správa o implementácii Európskej charty v SR, s. 23-24. Materiál zo zasadania vlády SR 11. 1. 2012.

263 Záznam z ustanovujúceho zasadnutia VNMES, 7. 6. 2011.

264 Zloženie VNMES v roku 2011. <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/4825.pdf>

265 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2012, s. 66-67.

Na zasadaní výboru 13. februára 2012, predložil L. Öllös, člen výboru za maďarskú národnostnú menšinu, návrh na prijatie zásadného stanoviska (teda uznesenia prijatého dvojtretinovou väčšinou výboru, na rozdiel od uznesenia, pri ktorom stačila nadpolovičná väčšina) k návrhu zákona o ochrane a podpore zachovania a rozvoja kultúry národnostných menšín, keďže zákon ešte nebol prijatý napriek tomu, že bol v programovom vyhlásení vlády, v roku 2010. Mal to byť apel pre budúcu vládu, že je potrebné takýto zákon prijať. V tom ho podporil aj K. Petőcz. R. Chmel, ktorý poslednýkrát viedol výbor, oponoval, že úrad podpredsedu vlády nemal dostatok času na presadenie návrhu zákona. Za rok nebolo možné splniť ciele, ktoré mali byť naplnené za štyri roky, v dôsledku rozpadu vlády nebolo možné presadiť predmetný zákon. Pripomenul, že budúca vláda nie je žiadnym spôsobom viazaná akceptovať požiadavky VNMES na základe predmetného stanoviska, je to skôr otázka povolebnej konštelácie vlády. S kompromisným návrhom na prijatie uznesenia nesúhlasili zástupcovia maďarskej menšiny, a tak nebol prijatý ani návrh na zásadné stanovisko, ani návrh na uznesenie.²⁶⁶

Výbor sa vyjadril aj k petícii s názvom „*Na Slovensku po slovensky*“ požadujúcej vypísanie referenda s otázkou o ustanovení slovenského jazyka ako výlučného úradného jazyka SR bez výnimky. V uznesení poukázal na to, že „*v zmysle čl. 34. ods. 2 písm. b) Ústavy SR občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine majú právo používať ich jazyk v úradnom styku; Ústava SR zaraďuje toto právo medzi základné práva a slobody a podľa čl. 93 ods. 3 Ústavy SR základné práva a slobody, dane, odvody a štátny rozpočet nemôžu byť predmetom referenda*“; že Slovensko je viazané poskytovať tieto práva aj v zmysle medzinárodných dokumentov, ktoré ratifikovalo a vyjadril „*poľutovanie nad samotnou iniciáciou petície požadujúcej vypísanie referenda s otázkou o ustanovení slovenského jazyka ako výlučného úradného jazyka Slovenskej republiky bez výnimky*“. Uznesenie podporili všetci prítomní členovia výboru.²⁶⁷

Neskôr, v roku 2018 na XXVII. zasadaní VNMES 9. februára 2018, pri rokovaní o novom štatúte VNMES L. Bukovszky konštatoval, že „*považuje za úspech, že výbor ako odborný orgán rady vlády v roku 2011 vznikol,*“ zároveň tiež priznal, že „*v minulom období mal tento orgán oveľa väčšiu silu ako je to dnes. Keďže na čele toho orgánu stál podpredseda vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny, bolo tým vytvorené priame prepojenie medzi týmto odborným orgánom a vládou SR*“.²⁶⁸ Piate zasadanie VNMES 9. októbra 2012 už viedol nový predseda VNMES, splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny L. Nagy, ktorý bol do tejto funkcie menovaný 14. júna 2012. Tajomníkom VNMES bol naďalej L. Bu-

266 Záznam zo IV. zasadnutia VNMES, 13. 2. 2012.

267 Záznam zo IV. zasadnutia VNMES, 13. 2. 2012.

268 Záznam zo XXVIII. zasadnutia VNMES, 9. 2. 2018.

kovszky.²⁶⁹ Všetky uznesenia a zápisnice zo zasadnutí VNMES počas pôsobenia pod vedením splnomocnenca sú zverejnené na webovom sídle jeho úradu.²⁷⁰

Na rokovaní VNMES v decembri 2012 informoval splnomocnenec vlády, že navrhol ako člen Rady vlády, za jej člena Pétera Hunčíka. VNMES nominoval za člena Rady vlády – odborníka pre oblasť práv príslušníkov národnostných menšín K. Petőcza.²⁷¹ V Rade vlády zastupoval VNMES v predchádzajúcom období Pavol Traubner.

V roku 2013 VNMES zasadal 5-krát (29. januára 2013; 18. marca 2013; 22. mája 2013; 27. septembra 2013; 12. novembra 2013). Na zasadaniach sa o.i. venoval správam o kultúre, školstve, jazyku a právach príslušníkov národnostných menšín na Slovensku.

Uznesením z 29. januára 2013 VNMES schválil prerozdelenie finančných prostriedkov na rok 2013 v rámci dotačného systému ÚV SR – podpora kultúry národnostných menšín na rok 2013, ktoré odporučil vedúcemu ÚV SR na schválenie. Vedúci ÚV SR návrh akceptoval. VNMES 22. mája 2013 odporučil Rade vlády, aby odporučila Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR: vrátiť na zoznam učebníc učebnice dejepisu pre prvý a druhý ročník gymnázií s vyučovacím jazykom maďarským a vypísať konkurz na prípravu učebnice pre tretí ročník gymnázií s vyučovacím jazykom maďarským; zapojiť do procesu prípravy a schvaľovania učebníc a prekladov učebníc a do procesu prípravy edičných plánov učebníc pre školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín a s vyučovaním jazyka národnostných menšín odborníkov, ktorí sú príslušníkmi národnostných menšín; uložil rade vlády uložiť splnomocnencovi vlády spolupracovať s ministerstvom školstva a so Štátnym pedagogickým ústavom (ŠPÚ) a zabezpečiť účasť odborníkov – príslušníkov národnostných menšín na príprave a schvaľovaní učebníc a prekladov učebníc a na príprave edičných plánov učebníc pre školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín a s vyučovaním jazyka národnostných menšín.

Po abdikácii L. Nagya z funkcie splnomocnenca 14. júna 2013, bola poverená riadením Úradu splnomocnenca vlády pre NM a plnením úloh splnomocnenca Mária Jedličková. Bol zmenený štatút, ktorý umožnil, aby dočasne poverená splnomocnenkyňa M. Jedličková mohla v čele VNMES zabezpečiť jeho funkčnosť. Zároveň sa stala dočasnou členkou Rady vlády.²⁷²

Pod jej vedením potom pokračovala ďalšia činnosť VNMES. X. zasadanie VNMES 27. septembra 2013 už viedla M. Jedličková, funkciu tajomníčky vykonávala Alena Kotvanová. Rokovanie sa okrem správ, ktoré boli predkladané k problematike národnostných menšín a dotačnému programu pre národnostné menšiny na rok 2013, venovalo príprave Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv

269 Záznam zo V. zasadnutia VNMES, 9. 10. 2013.

270 V tejto publikácii sa venujeme iba tým záležitostiam z rokovania VNMES, ktoré sa týkali maďarskej menšiny.

271 Záznam zo VI. zasadnutia VNMES, 6. 12. 2012.

272 Návrh Dodatku č. 2 k Štatútu splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny a návrh Dodatku č. 2 k Štatútu Rady vlády. Materiál na zasadanie vlády SR č. 19147/140/2013/KVÚV.

v SR a návrhu na zriadenie odbornej pracovnej skupiny na prípravu Celoštátnej stratégie a Koncepcie výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín v SR.²⁷³ Na X. zasadnutí VNMES 27. septembra 2013 L. Pék, zástupca maďarskej národnostnej menšiny, informoval prítomných, že sa oboznámil so žiadosťou obce Tešedíkovo, ktorá požiadala o vrátenie názvu obce na Pered, ktoré jej bolo odobrané na začiatku komunistickeho režimu.²⁷⁴ V obci sa 10. marca 2012 k tomu uskutočnilo úspešné miestne referendum. Starosta obce odoslal viacero žiadostí na MV SR, v ktorých žiadal o informácie o postupe v tejto veci. Odpoveď nedostal. V mene piatich členov maďarskej menšiny zastúpených vo výbore navrhol, aby bola táto informácia zachytená v zápisnici zo zasadnutia spolu so žiadosťou týchto členov výboru adresovanou ministerstvu vnútra, aby po úspešnom referende o zmene názvu obce Tešedíkovo na Pered, rešpektovalo vôľu občanov a vydalo dekrét o zmene názvu obce podľa platných zákonov SR. O jeho návrhu sa však nediskutovalo.²⁷⁵

Pri rokovaní o Správe o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2012, L. Öllös konštatoval, že pripomienky, ktoré zaslali zástupcovia maďarskej menšiny k tomuto materiálu neboli akceptované, a preto materiál nebudú môcť podporiť. Konštatoval, že pri prvej verzii, ktorá bola vypracovaná ešte pod vedením L. Nagya, menšiny spolupracovali na príprave dokumentu, „*avšak predložená verzia je od toho dosť ďaleko*“. B. Hrubík, podporený L. Pékom, navrhol, aby v záujme prezentovania skutočného obrazu postavenia a práv národnostných menšín, boli k správe pripojené aj pripomienky, ktoré vypracovala každá národnostná menšina. M. Jedličková poďakovala za podnety, potvrdila, že bude rada, ak členovia VNMES budú spolupracovať na správe, ale o pripomienkach sa nehlasovalo, ani sa nezaradili do podnetov na doplnenie správy. Správa bola schválená 16 hlasmi, 4 hlasy boli proti a traja členovia VNMES sa zdržali hlasovania.²⁷⁶ Už tento „príbeh“ naznačil, akým smerom sa bude uberať ďalšie riadenie VNMES pod vedením M. Jedličkovej.

Rozdelenie počtu členov VNMES pre jednotlivé národnosti síce nebolo spochybňované, ale menšie menšiny sa dožadovali zmeny v spôsobe hlasovania. Po odchode hlavných garantov existujúceho systému hlasovania (R. Chmela, L. Nagy a zástupcov ministerstiev vo VMNES maďarskej národnosti) v dôsledku zmeny vlády, či iných okolností, sa nové „úradnícke“ zastúpenie snažilo eliminovať početnú výhodu „väčších“ menšín, predovšetkým maďarskej menšiny vo VNMES. Na XI. zasadnutí VNMES Stane Ribič, člen výboru za srbskú národnostnú menšinu predložil návrh, aby všetky národnosti mali pri hlasovaní iba jeden hlas a argumentoval Ústavou SR. Zdôvodnil to tým, že ak všetky národnostné menšiny majú rovnaké práva a povinnosti a sú rovnocenné, potom by každá národnostná menšina mala mať aj rovnaký počet hlasov vo výbore. Zdôraznil, že maďarská a rómska národnostná menšina sú preferované a sú im pri rozhodnutiach udelené väčšie práva a možnosti v prov-

273 Záznam zo X. zasadnutia VNMES, 27. 9. 2013.

274 SUROVÁ, S. Tešedíkovo alebo Pered. Na Slovensku po slovensky. In *Menšinová politika na Slovensku*, roč. 3, č. 4, 2013, s. 5-7. <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/12/42013-sk.pdf>

275 Záznam zo X. zasadnutia VNMES, 27. 9. 2013.

276 Záznam zo X. zasadnutia VNMES, 27. 9. 2013.

naní s ostatnými národnostnými menšinami. Podľa jeho názoru početné národnostné menšiny mali svoje problémy riešiť v rámci svojej národnostnej menšiny a následne svoje konkrétne návrhy a riešenia prezentovať prostredníctvom svojich zástupcov vo výbore ostatným členom výboru. L. Öllös, člen výboru za maďarskú národnostnú menšinu odmietol argumentáciu Ústavou. „*Rovnosť v tomto slova zmysle neznamená, že skupina, ktorá je početnejšia, má dostať také isté zdroje a také isté zastúpenie v týchto orgánoch, ako skupina, ktorá je menej početná. Na tejto báze sa európske štáty nebudujú, ani sa nebudovali a dodal, že v niektorých štátoch sa práve preto robili etnické čistky.*“ Pripomenul, že aj vo VNMES o vlastných záležitostiach rozhodovali podľa rokovacieho poriadku jednotlivé menšiny samy, aby nemohli byť prehlasované. Upozornil na komentár k článku 15 Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín, ktorý zvlášť upozorňuje a odporúča, aby v participatívnych a poradných orgánoch mali jednotlivé národnostné menšiny paritné zastúpenie na základe svojho počtu. Navrhovanú zmenu označil za nespravodlivú a nesprávnu. Za návrh S. Ribiča, že každá národnostná menšina a etnická skupina má pri hlasovaní bez ohľadu na počet zástupcov jeden hlas a za uznesenie predložené M. Jedličkovou, ktorým „*Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny schvaľuje návrh Dodatku č. 4 k Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny*“ hlasovalo 13 členov VNMES (zastupujúcich desať menšín), 7 bolo proti, dvaja sa zdržali.²⁷⁷ Návrh bol teda prijatý. Po tomto hlasovaní všetci členovia VNMES zastupujúci maďarskú menšinu opustili rokovanie. Rada vlády schválila Dodatok č. 4 k Štatútu VNMES 20. novembra 2013.²⁷⁸ To vnímali tri najväčšie menšiny ako nespravodlivosť a požadovali od ministra zahraničných vecí, ktorý v tomto období garantoval činnosť Rady vlády, aby sa situácia zmenila.²⁷⁹ Zmenu kritizoval aj OSMS, ktorý považoval takýto spôsob hlasovania za obmedzenie práv rusínskej, rómskej a maďarskej menšiny. *V zmysle nových pravidiel majú menšiny po jednom hlase v orgáne, ktorý nemá takmer nijaké kompetencie, nevykonáva meritórnú činnosť a jeho aktivity poskytujú priestor len politike, ktorá menšiny rozdeľuje. Môžeme len dúfať, že tento postup ministerstva zahraničných vecí neschválilo, že nie je v súlade s jeho cieľmi, najmä v zrkadle toho, že nijaký iný výbor Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť neprešiel v posledných rokoch takýmto komplexnými, štrukturálnymi zmenami.*²⁸⁰ Protestoval aj B. Bugár. „*Zavedli systém rozdeľuj a panuj, najmenšie menšiny budú teraz môcť vo výbore prehlasovať omnoho početnejších Rómov, Rusínov či Maďarov. ... Status quo v menšinovej politike už dávno neplatí, začalo sa to už zrušením postu podpredsedu pre ľudské práva a menšiny.*“²⁸¹

V ďalšom hlasovaní Výbor nepotvrdil nomináciu L. Öllösa, ako zástupcu VNMES, do Výboru pre výskum, vzdelávanie a výchovu v oblasti ľudských práv a rozvojového

277 Záznam zo XI. zasadnutia VNMES, 12. 11. 2013.

278 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2013, s. 14-17.

279 *Pravda*, 12. 2. 2014, Lajčák otvorí u premiéra otázku splnomocnenca.

280 <http://www.kereksztal.org/sk/2014/06/list-osms-ministrovi-lajcakovi/>

281 *Sme*, 3. 12. 2013, Maďari kritizujú vládu za menšiny.

vzdelávania a schválil novú nomináciu na Štefana Mirgu, zástupcu rómskej národnostnej menšiny (10 hlasov za a 6 sa zdržalo hlasovania).²⁸²

VNMES na tomto rokovaní ešte vzal na vedomie informáciu o záveroch dočasnej pracovnej skupiny a schválil pravidlá alokácie finančných prostriedkov dotačného programu ÚV SR – program kultúry národnostných menšín (KNM). VNMES súčasne poveril predsedníčku VNMES oboznámiť vedúceho ÚV SR s návrhom pravidiel alokácie finančných prostriedkov v rámci programu KNM. Predmetné pravidlá alokácie boli zapracované do Smernice vedúceho ÚV SR z 12. februára 2014 o poskytovaní dotácií v pôsobnosti ÚV SR.

Na XI. zasadnutí výboru 12. novembra 2013 predložili členovia za maďarskú národnostnú menšinu „*Stanovisko členov výboru za maďarskú národnostnú menšinu k uzneseniu vlády č. 612/2013*“ o zmene názvu obce Tešedíkovo na Pered a vrátení pôvodného názvu obce, ktoré považovali za diskriminačné. Vláda návrh odmietla s odvolaním na výhrady Stálej názvoslovej subkomisie Terminologickej komisie MV SR, ktorá nesúhlasila so zmenou názvu, Stanovisko však VNMES nepererokoval pre neprítomnosť predkladateľov (odišli v súvislosti so zmenou hlasovania). Témou sa zaoberala aj Rada vlády na 11. zasadnutí 20. novembra 2013, aj tu však bol materiál stiahnutý jeho prekladateľom. Názov „Pered“ sa však zachováva ako označenie obce v maďarskom jazyku v prílohe nariadenia vlády SR č. 221/1999 Z. z., ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania SR patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva. Označenie obce v maďarskom jazyku bolo v súlade so zákonom č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín zachované.²⁸³

V období (2014 – 2018) sa každoročne uskutočnili štyri riadne zasadnutia výboru. Na ďalšom XII. zasadnutí VNMES 24. apríla 2014 sa zástupcovia maďarskej menšiny nezúčastnili. Napriek tomu bol B. Hrubík podľa opraveného štatútu určený ako „*člen s hlasovacím právom menšiny zastúpenej viac ako jedným členom*“.²⁸⁴ Ani na ďalšom rokovaní 15. mája 2014 neboli zástupcovia maďarskej menšiny prítomní, ale ani nebol určený „voliteľ“ za maďarskú menšinu. Výbor však schválil zásadné stanovisko, aby funkciu splnomocnenca nezastával príslušník národnostnej menšiny.²⁸⁵ Rada vlády sa dňa 21. mája 2014 však nestotožnila s predloženým zásadným stanoviskom VNMES adresovaným vláde SR k obsadeniu postu splnomocnenca vlády SR pre NM. VNMES vzhľadom na to, že to bolo posledné rokovanie pred novými voľbami členov VNMES vyslovil „*uznanie Márii Jedličkovej za kompetentné, nezávislé, spravodlivé a čestné vykonávanie funkcie povereného splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny*“.²⁸⁶ Ani na tomto zasadnutí sa zástupcovia maďarskej menšiny nezúčastnili. Väčšie menšiny (maďarská, rómska a rusínska) a ich reprezentanti kritizovali zmenu

282 Záznam zo XI. zasadnutia VNMES, 12. 11. 2013.

283 Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR v rokoch 2013 – 2014, s. 10-11; materiál zo zasadania vlády SR 10. 12. 2014; Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR za rok 2012, s. 15.

284 Záznam zo XII. zasadnutia VNMES, 24. 4. 2014.

285 Záznam zo XIII. zasadnutia VNMES, 15. 5. 2014.

286 Záznam zo XIII. zasadnutia VNMES, 15. 5. 2014.

spôsobu hlasovania a dožadovali sa obnovy predchádzajúceho stavu. Predstaviiteľka Českého spolku v Košiciach Dagmar Takácsová naopak argumentovala tým, že menšina má mať pri hlasovaní rovnaký názor, a preto nie je potrebné, aby mala päť hlasov. Ministrovi M. Lajčákovi spolok adresoval list a v ňom uviedol, že prácu výboru vníma ako bezproblémovú. Lajčák protestujúcim menšinám prisľúbil, že vytvorí pracovnú skupinu, ktorá bude riešiť prípadnú úpravu v štatúte výboru. Podnety na zmenu môžu navrhnúť jeho členovia.²⁸⁷

Po vypršaní trojročného mandátu členov výboru sa 4. júla 2014 uskutočnilo volebné zhromaždenie členov výboru v priestoroch ÚV SR v hoteli Bôrik v Bratislave. Kandidátov na členov výboru a ich náhradníkov navrhovali príslušné národnostné menšiny. Spolu volili zástupcovia 101 národnostných organizácií. Nad priebehom volebného zhromaždenia dozerala volebná komisia, ktorej členmi boli zástupcovia MŠVVaŠ SR, MK SR, SNSLP, Kancelárie verejného ochrancu práv, úradu splnomocnenca a úradu vlády. Z priebehu volebného zhromaždenia bola spísaná notárska zápisnica. Nominantov, ktorí získali od národnostných organizácií najväčší počet hlasov, vymenovala predsedníčka VNMES M. Jedličková za členov výboru na trojročné funkčné obdobie. Na miesta piatich zástupcov maďarskej menšiny bolo päť kandidátov.²⁸⁸ Po uskutočnených voľbách maďarskú menšinu vo VNMES reprezentovali Gyula Bárdos, Ö. Orosz, K. Szekeresová, Ján Masszi a G. Tokár, náhradníkmi boli R. Mézes, Csaba Czibula, Béla Halász, Zoltán Hanesz, Katalin Hodossy.²⁸⁹ Až na Gy. Bárdosa, ktorý bol aktívnym politikom, ale v tomto prípade zastupoval Csevadok, ktorého bol predsedom, to boli ľudia, ktorí sa angažovali v občianskych organizáciách.

Výbor sa v roku 2014 zišiel na štyroch riadnych a jednom mimoriadnom zasadnutí a prijal celkom 26 uznesení a 1 zásadné stanovisko (väčšinou informácie a hodnotiace správy). Mimoriadne zasadanie VNMES sa uskutočnilo 14. augusta 2014 v hoteli Bôrik. V čele výboru bola naďalej M. Jedličková a tajomníčkou bola Alena Kotvanová. Podľa nového štatútu boli predsedníčkou výboru určení členovia s hlasovacím právom, zastúpení viac ako jedným členom (Ö. Orosz za maďarskú národnostnú menšinu). Na mimoriadnom zasadnutí sa konala voľba podpredsedu VNMES, ktorý v prípade neprítomnosti predsedníčky mal plné kompetencie na jej zastupovanie a zároveň bol z toho dôvodu aj členom Rady vlády. V hlasovaní získal P. Traubner 11 hlasov a Gy. Bárdos jeden hlas.²⁹⁰

Na ďalšom zasadnutí 21. októbra 2014 výbor žiadal kompetentné orgány (ÚV SR, Ministerstvo financií SR), aby podnikli všetky nevyhnutné kroky vedúce k vyriešeniu financovania periodickej a neperiodickej tlače národnostných menšín, Výbor odporučil tajomníčke výboru iniciovať pracovné stretnutie za účasti „príslušných a re-

287 *Pravda*, 12. 2. 2014, Lajčák otvorí u premiéra otázku splnomocnenca.

288 *Aktuality*, 4. 7. 2014, Národnostné menšiny budú mať nových zástupcov. <http://www.aktuality.sk/clanok/256484/narodnostne-mensiny-na-slovensku-budu-mat-novych-zastupcov/>

289 Zloženie VNMES https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/6963_archiv-zlozenie-vnmes-2014-%E2%80%932017.pdf

290 Záznam zo mimoriadneho zasadnutia VNMES, 14. 8. 2014.

levantných subjektov“, aby posúdili možnosti úprav štatútu a rokovacieho poriadku výboru.²⁹¹

Výbor sa v roku 2015 zišiel na štyroch riadnych zasadnutiach a prijal celkom 17 uznesení (brali na vedomie informácie, alebo schvaľovali pripravované správy). Výnimkou bolo uznesenie, v ktorom podporilo požiadavky maďarskej národnostnej menšiny k problematike národnostného školstva prezentované na zhromaždení v Komárne 25. septembra 2015 a v liste ministerstvu školstva z 28. mája 2015.²⁹² V oblasti koncepčných materiálov výbor participoval na vypracovaní návrhu *Akčného plánu ochrany práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na roky 2016 – 2020*, ktorý priamo nadväzuje na návrh *Celoštátnej stratégie*. V roku 2015 poverená splnomocnenkyňa M. Jedličková a P. Traubner podpredseda VNMES predložili na zasadnutie Rady vlády hodnotiace správy výboru o podpore kultúry národnostných menšín, o národnostnom školstve a o používaní jazykov národnostných menšín za rok 2014 a návrh na uznanie ruského jazyka a srbského jazyka za menšinové jazyky v SR.

Niektorí členovia dlhodobo kritizovali postavenie VNMES. Medzi nich patrili aj predstavitelia maďarskej menšiny, ale kritický názor prezentoval aj Pavol Bogdan, ktorý zastupoval ukrajinskú menšinu. Na XVI. zasadnutí VNMES 19. februára 2015 konštatoval, že v minulosti bola Rada vlády, ktorej predsedal podpredseda vlády dôležitým orgánom. A po legislatívnych zmenách postavenie tohto výboru nie je adekvátne a primerané k zložitosti a komplexnosti tejto problematiky.²⁹³ Za zmienku stojí aj skutočnosť, Gy. Bárdos sa v roku 2015 podľa prezenčných listín nezúčastnil ani na jednom zo zasadnutí VNMES.

Po voľbách v roku 2016 už XX. zasadanie výboru 30. mája 2016 viedol L. Bukovszky, nový splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny a predseda VNMES. Tajomníčkou výboru bola naďalej A. Kotvanová.²⁹⁴ VNMES pracoval podľa princípov stanovených v predchádzajúcom období. Členmi výboru boli zástupcovia všetkých 13 národnostných menšín (maďarskej (5), rómskej (4), rusínskej (2), českej (2), a jeden zástupca ukrajinskej, nemeckej, poľskej, moravskej, ruskej, bulharskej, chorvátskej, židovskej a srbskej národnostnej menšiny) a zástupcovia vecne príslušných orgánov štátnej správy (MZVaEZ SR; MPSVaR SR; MV SR; MS SR; MŠV-VaŠ SR; MK SR) a splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity. Hlasovacie právo vo výbore bolo podľa princípu jedna menšina – jeden hlas, a mal ho tiež predseda výboru. Zástupcovia orgánov štátnej správy nemali hlasovacie právo. V roku 2016 sa uskutočnili štyri zasadnutia výboru, na ktorých bolo prijatých dovedna 39 uznesení. Aj v roku 2017 sa výbor zišiel na štyroch riadnych zasadnutiach a jednom mimoriadnom, ktoré sa uskutočnilo po voľbách do výboru. Na zasadnutiach výboru bol pravi-

291 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2014, s. 23.

292 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2015.

293 Záznam z XVI. zasadnutia VNMES, 19. 2. 2015.

294 Záznam z XX. zasadnutia VNMES, 30. 5. 2016.

delne konzultovaný stav dotačného programu KNM, ako aj proces schvaľovania *Akčného plánu* a príprava návrhu zákona o *Fonde*.²⁹⁵

Na XXI. zasadaní VNMES 13. septembra 2016 L. Bukovszky informoval o stave priprav *Fondu*, ktorý po predchádzajúcich neúspešných pokusoch získal v novej vládnej koalícii politickú podporu a začali reálne práce na jeho vytvorení.²⁹⁶

Na XXIII. zasadaní VNMES 16. decembra 2016 K. Szekeresová vyslovila nespokojnosť so zapracovaním jej pripomienok k *Fondu* na podporu kultúry národnostných menšín, G. Tokár návrhu vyčítal, že nezohľadňuje záujmy jednotlivých menšín, čo pripisoval slabej spolupráci medzi gestorom návrhu zákona a národnostnými menšinami, ku kritike sa pripojila aj česká menšina.²⁹⁷ Na tomto rokovaní sa diskutovalo aj o zmene štatútu, na základe ktorého by mali hlasovacie právo aj zástupcovia ústredných orgánov, vytvorili by sa dve komory vo VNMES, ale tiež aj o zmene modelu hlasovania. Menšie menšiny (česká a židovská) vyjadrili nespokojnosť s uvažovanými zmenami. Barbora Ilková z ministerstva zahraničných vecí pri zmene štatútu argumentovala aj odporúčaniami Zmiešanej slovensko-maďarskej komisie pre záležitosti menšín. Zmena štatútu na VNMES nebola schválená.²⁹⁸ Odmietnutie zmeny štatútu a kritika postavenia VNMES sa pretavila na prijatie zásadného stanoviska č. 3 na XXIV. zasadnutí VNMES, v ktorom poverili predsedu výboru na vykonanie krokov smerujúcich k transformácii VNMES opäť na Radu vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny.²⁹⁹ Na XXV. zasadnutí VNMES L. Bukovszky oznámil, že informoval o zásadnom stanovisku Rady vlády. Uviedol, že „členovia vlády (asi mal na mysli Rady vlády – autori) nekomentovali túto otázku jednoznačne a rada neprijala stanovisko“. To v konečnom dôsledku vyhovovalo splnomocnencovi aj ústredným orgánom, lebo sa končilo volebné obdobie VNMES a tak L. Bukovszky konštatoval, že o tejto záležitosti bude už rozhodovať novozvolený VNMES.³⁰⁰ V období rokov 2015 – 2017 boli najčastejšie diskutovanými otázkami vo VNMES problematika *Akčného plánu* a *Fondu*. Na XXV. zasadnutí štátny tajomník MK SR Konrád Rigó oboznámil členov VNMES s faktami o prijatí zákona o *Fonde*.

V júli 2017 sa väčšina členov výboru za národnostné menšiny skončilo funkčné obdobie. V tejto súvislosti sa 3. a 12. júla uskutočnilo volebné zhromaždenie výboru, na ktoré sa na základe výzvy VNMES zaregistrovali zástupcovia 100 národnostných organizácií, preukázateľne sa angažujúcich v oblasti podpory zachovania a rozvoja identity a kultúry príslušníkov národnostných menšín. Tí zvolili členov a náhradníkov VNMES. Na voľbách sa zúčastnili zástupcovia 94 organizácií. Volebné zhromaždenie sa uskutočňovalo osobitne pre každú národnostnú menšinu. Na jeho priebeh dozerala volebná komisia, ktorej členmi boli zástupcovia Ministerstva školstva,

295 Piata správa o implementácii Európskej charty v SR, s. 36.

296 Záznam z XXI. zasadnutia VNMES, 13. 9. 2016; Piata správa o implementácii Európskej charty v SR, s. 37.

297 Záznam z XXIII. zasadnutia VNMES, 16. 12. 2016.

298 Záznam z XXIV. zasadnutia VNMES, 21. 2. 2017.

299 Záznam z XXIV. zasadnutia VNMES, 21. 2. 2017.

300 Záznam z XXV. zasadnutia VNMES, 29. 5. 2017.

vedy, výskumu a športu SR (MŠVVŠ SR), MK SR, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR (MZVaEZ SR), MV SR, úradu vlády a úradu splnomocnenca pre národnostné menšiny.³⁰¹

Na mimoriadnom zasadnutí VNMES 18. júla 2017 boli zvoleným členom VNMES odovzdané menovacie dekréty. Za maďarskú menšinu sa členmi výboru stali Edit Bauerová (bývalá poslankyňa NR SR za SMK), Gy. Bárdos (bývalý poslanec NR SR za SMK a predseda Csemadoku), G. Tokár (hovorca OSMS), Tibor Tóth a K. Szekeresová. Náhradníkmi boli: B. Halász, Z. Hanesz, R. Mézes, Ö. Orosz a K. Hodossyová. Podpredsedníčkou VNMES sa na základe volieb stala zástupkyňa českej menšiny D. Takácsová, ktorá nahradila P. Traubnera.³⁰²

Prvé povolené stretnutie VNMES sa uskutočnilo 19. septembra 2017. Zúčastnil sa na ňom už aj Norbert Molnár, riaditeľ Fondu kultúry národnostných menšín. Na XXVII. zasadnutí VNMES splnomocnenec L. Bukovszky informoval o rokovaníach s MV SR a Ministerstvom dopravy SR o dodatkových tabuliach k dopravným značkám v jazyku národnostných menšín. V súvislosti s novelizáciou vyhlášky o cestnej premávke malo MV SR zabezpečiť kampaň k osádzaniu dodatkových tabúľ, ktoré je potrebné podľa splnomocnenca považovať za informácie týkajúce sa zdravia, bezpečnosti alebo majetku občanov SR. Tým by sa malo zabezpečiť aj naplnenie Programového vyhlásenia vlády na roky 2016 – 2020 o naplnení zákonov týkajúcich sa jazyka národnostných menšín v praxi.³⁰³

V roku 2017 sa uskutočnili štyri riadne zasadnutia VNMES a jedno mimoriadne, na ktorých bolo prijatých celkom 16 uznesení. V roku 2017 výbor, tak ako v predchádzajúcich rokoch vypracoval hodnotiacu Správu o podpore kultúr národnostných menšín, Správu o stave národnostného školstva a Správu o používaní jazykov národnostných menšín za rok 2016, ktoré predložil na schválenie Rade vlády. Uvedené hodnotiace správy boli, podľa informácie pre monitorovaciu správu o plnení *Európskej charty*, v súlade s princípom participatívnosti spracované odborníkmi za jednotlivé národnostné menšiny. Hodnotiace správy, v ktorých národnostné menšiny spracúvajú problematiku práve optikou národnostných menšín, mali vytvárať priestor na verbalizáciu hodnotení aktuálneho stavu, priorit kritických stanovísk menšín. Zároveň mal byť proces ich tvorby príležitosťou pre vzájomnú diskusiu o týchto prioritách a názoroch národnostných menšín so zástupcami relevantných orgánov štátnej správy. VNMES sa podieľal aj sa na vypracovaní periodických správ pre kontrolné mechanizmy medzinárodných zmlúv o ľudských právach a právach národnostných menšín.³⁰⁴

301 Piata správa o implementácii Európskej charty v SR, s. 36; Záznam z XXV. zasadnutia VNMES, 29. 5. 2017; Správa o postavení a právach prislušnikov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018.

302 Záznam z mimoriadneho zasadnutia VNMES, 18. 7. 2017.

303 Záznam z XXVII. zasadnutia VNMES, 20. 11. 2017.

304 Piata správa o implementácii Európskej charty v SR, s. 36; Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR v rokoch 2017 – 2018, s. 15.

VNMES v roku 2017 prijal uznesenie k iniciatíve Minority SafePack, v ktorom okrem iného odporučil občanom SR, aby svojim podpisom podporili občiansku iniciatívu Minority SafePack – Milión podpisov na podporu rozmanitosti v Európe, ktorú Európskej komisii predložil občiansky výbor Federálnej únie európskych národnostných menšín (FUEN). Na jej základe sa mali vytvoriť podmienky pre právnu ochranu menšín v Európskej únii. Jej cieľom je ochrana európskych autochtónnych menšín, ako aj vytvorenie legislatívneho pozadia Európskej únie pre zachovanie jazykovej a kultúrnej rozmanitosti kontinentu v oblasti regionálnych a menšinových jazykov, vzdelávania a kultúry, regionálnej politiky, na participácii na veciach verejných, rovnosti, audiovizuálnych a iných mediálnych obsahov, a taktiež regionálnej (štátnej) podpory. Výzvu podporili aj účastníci Stálej maďarsko-maďarskej konferencie (MÁÉRT) v roku 2017. Podpredseda maďarskej vlády Zsolt Semjén v tom videl veľkú možnosť pre ochranu Maďarov v susedných krajinách (menšiny v Maďarsku nespomenul). Pod výzvu sa v SR podpísalo viac ako 63-tisíc občanov, pričom celkovo sa v štátoch EÚ pod ňu podpísalo 1 128 385 občanov.³⁰⁵ Iniciatívu 27. septembra 2017 napadlo na Súdnom dvore v Luxemburgu (z procesných dôvodov) Rumunsko a pripojila sa k nemu aj Slovenská republika. Dôvodom bolo rozhodnutie Európskej komisie, ktorá v marci 2017 čiastočne súhlasila s registráciou iniciatívy. Podľa oponentov, dôvodom bola snaha sústrediť do kompetencie európskych orgánov záležitosti (práva národnostných menšín), ktoré patria výlučne do kompetencie jednotlivých štátov.³⁰⁶

Členovia výboru na XXVIII. zasadnutí výboru 9. februára 2018 prerokovali a schválili návrh nového znenia štatútu VNMES. Podľa predloženého návrhu štatútu mal byť z názvu Výboru vynechaný pojem „etnické skupiny“. Židovská etnická skupina ho však navrhovala ponechať, lebo sa podľa P. Traubnera nepovažovala za národnostnú menšinu. Výbor po hlasovaní ponechal pôvodný názov VNMES. Najzásadnejšie zmeny sa týkali zmeny hlasovania z paritného zastúpenia na pomerne a vytvorenia druhej komory výboru. Tieto zmeny považovali „malé“ menšiny za kontroverzné. Najmä spôsob hlasovania, ktorý sa vrátil k pôvodnému modelu, ktorý „malé“ menšiny presadili počas pôsobenia vedenia úradu splnomocnenca M. Jedličkovou. Novinkou bolo, že aj zástupcovia ústredných orgánov, v druhej komore, mali možnosť hlasovať. V diskusii S. Ribič odmietol zmeny v štatúte pokiaľ ide o spôsob hlasovania (na jeho podnet boli zavedené v predchádzajúcom období) aj možnosť hlasovania druhej komory. Návrh na ponechanie hlasovania, v ktorom by každá národnostná menšina mala jeden hlas, podporili dvaja členovia VNMES, proti boli traja a osem členov sa zdržalo hlasovania. Nový štatút bol schválený 9 hlasmi, 1 hlas bol proti a traja sa zdržali hlasovania.³⁰⁷ Členka výboru za maďarskú národnostnú menšinu E. Bauerová na záver konštatovala, že výbor prijal štatút, ktorý prispeje k pokroku národnostnej politiky. Vyslovila však výhradu a požiadala aby bola zapísaná v zápis-

305 Piata správa o implementácii Rámcového dohovoru v SR. Na podporu akcie vyzvalo aj Fórum maďarských poslancov Karpatskej kotliny v roku 2017.

306 Teraz, 10. 11. 2017, Stála maďarská konferencia chce vytvoriť..., <http://www.teraz.sk/zahranicie/stala-madarska-konferencia-mensiny/291789-clanok.html>

307 Záznam z XXVIII. zasadnutia VNMES, 9. 2. 2018.

nici: „Zástupcovia maďarskej menšiny vo Výbore pre národnostné menšiny hlasovali za zmenu Štatútu Výboru s nasledovnou výhradou: Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín v čl. 15 ukladá zmluvným stranám vytvárať podmienky potrebné na efektívnu účasť osôb patriacich k národnostným menšinám na kultúrnom, spoločenskom a ekonomickom živote, ako aj na verejných záležitostiach, najmä tých, ktoré sa ich týkajú. Sme toho názoru, že Výbor pre národnostné menšiny nie je v postavení, ktoré by zabezpečil efektívnu účasť na riešení záležitostí, ktoré sa ich týkajú. Ako poradný orgán poradného orgánu nedisponuje kompetenciami k tomu, aby primerane ich váhe presadzoval záujmy národnostných menšín. Očakávame, že vláda SR urobí ďalšie kroky, aby naplnila záväzky, vyplývajúce z Rámcového dohovoru.“³⁰⁸

Podľa nového štatútu sa VNMES skladal z komory tvorenej zástupcami národnostných menšín a z komory tvorenej zástupcami ústredných orgánov štátnej správy. Hlasovanie sa umožnilo aj zástupcom štátnej správy. Princíp, že nie je možné riešiť otázky konkrétnej národnostnej menšiny na zasadnutí VNMES bez účasti jej zástupcov, zostal zachovaný. Zmena sa týkala aj spôsobu prijímania reprezentatívneho stanoviska, určenia okruhu stále prizývaných členov, zmeny jednoročnej periodicity hodnotiacich správ na dvojročnú a predĺženia funkčného obdobia členov výboru z troch na štyri roky. Ďalšou zmenou vyplývajúcou z nového štatútu je to, že zasadnutia výboru sú verejné.

V súlade s novým štatútom mala prvá komora výboru 23 členov zastupujúcich 13 národnostných menšín, pomer zástupcov menšín zostal zachovaný tak, ako bol v predchádzajúcom období. Druhá komora mala deväť členov zastupujúcich vecne príslušné orgány štátnej správy. Počet stále prizývaných členov výboru bol stanovený na desať.

Členmi komory za ústredné orgány štátnej správy boli zástupcovia ústredných orgánov štátnej správy, a to: splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, generálny riaditeľ Sekcie medzinárodnoprávnej, konzulárnej a krízového manažmentu MZVaEZ SR, generálny riaditeľ Sekcie národnostného a inkluzívneho vzdelávania MŠVvaŠ SR, generálny riaditeľ Sekcie verejnej správy MV SR, generálny riaditeľ Sekcie kultúrneho dedičstva MK SR, generálny riaditeľ Sekcie sociálnej a rodinnej politiky Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR (MPSVaR SR), riaditeľ odboru ľudských práv MS SR.³⁰⁹

Stále prizývanými členmi výboru bez hlasovacieho práva, ktorých menoval a odvolával predseda VNMES podľa štatútu boli: verejný ochranca práv, zástupca Výboru NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny, podpredseda Rady vlády, riaditeľ Fondu na podporu kultúry národnostných menšín, výkonný riaditeľ SNSLP, zástupca Rozhlasu a televízie Slovenska, dvaja odborníci preukázateľne pôsobiaci v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín, ktorí vyvíjajú v danej oblasti publikačnú, analytickú, vzdelávaciu alebo inú obdobnú činnosť, zástupca ZMOS, zástupca Únie miest Slovenska, zástupca Združenia samosprávnych krajov

308 Záznam z XXVIII. zasadnutia VNMES, 9. 2. 2018.

309 Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR v rokoch 2017 – 2018, s. 16.

SK 8. Členov výboru, dvoch odborníkov menoval predseda výboru na základe nominácií organizácií a inštitúcií pôsobiach v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín, pričom to mali byť osoby preukázateľne pôsobiace v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín, ktoré vyvíjajú v danej oblasti publikačnú, analytickú, vzdelávaciu alebo inú obdobnú činnosť.³¹⁰ Reálne prizývanými členmi výboru bez hlasovacieho práva výboru v septembri 2018 boli: M. Patakyová, verejná ochrankyňa práv, K. Petőcz, podpredseda Rady vlády za občiansku spoločnosť, reprezentant občianskej spoločnosti v Rade, Norbert Molnár, riaditeľ *Fondu*, Katarína Szabová, výkonná riaditeľka, SNSLP, A. Lovász, riaditeľ Sekcie národnostného vysielania, RTVS, Tomáš Hrustič, Ústav etnológie a sociálnej antropológie, SAV, odborník nominovaný riaditeľkou ústavu, Nina Galanská, riaditeľka Nadácie M. Šimečku, odborníčka nominovaná Nadáciou M. Šimečku, Milan Muška, Združenie miest a obcí Slovenska, Vladimír Dolinay, Únia miest Slovenska.³¹¹ Vytvorením *Fondu* sa vytvoril priestor pre efektívnejšiu prácu VNMES,³¹² pretože rozdelenie dotácií v rámci programu KNM, bolo predmetom najčastejších diskusií aj sporov vo VNMES. L. Bukovszky skonštatoval, že „vzhľadom na to, že v roku 2017 bol schválený zákon o fonde, výbor sa nebude priamo vyjadrovať k alokáciám finančných prostriedkov, a tým bude tradičný neuralgický bod z diskusií výboru eliminovaný“. Vyjadril presvedčenie, že zmena štatútu „bude viesť k spojeniu a nie rozdeľovaniu záujmov všetkých menšín a k znovu vybudovaniu vzájomnej dôvery a solidarity, ako aj zvýšeniu efektivity a zodpovednosti všetkých členov a zavedeniu takých rozhodovacích mechanizmov, ktoré zabezpečia skutočnú participáciu príslušníkov národnostných menšín.“³¹³

Štatút schválený VNMES bol zaslaný predsedovi Rady vlády, novému ministrovi spravodlivosti G. Gálovi, ktorý nastúpil po vražde J. Kuciaka a jeho priateľky a vytvorení novej vlády v čele s P. Pellegrinim. Vzhľadom na to, že plánované marcové zasadanie Rady sa neuskutočnilo, Štatút VNMES bol schválený per rollam a minister ho podpísal 22. mája 2018.³¹⁴

V roku 2018 sa uskutočnili štyri riadne zasadnutia výboru, na ktorých bolo prijatých 15 uznesení. VNMES sa osobitne počas roka zaoberal napr. situáciou v národnostných múzeách, ako aj situáciou a činnosťou *Fondu*. Výbor vyzval predsedu výboru, aby zorganizoval pracovné stretnutie s riaditeľmi národnostných múzeí, generálnym riaditeľom SNM a zástupcom MK SR za účasti zástupcov národnostných menšín, ktoré majú múzeá.³¹⁵

310 Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR v rokoch 2017 – 2018, s. 16-17; Záznam z XXVIII. zasadnutia VNMES, 9. 2. 2018.

311 Záznam z XXX. zasadnutia VNMES, 5. 9. 2018. Príloha č. 2.

312 *Webnoviny*, 8. 9. 2018, Bukovszky očakáva vyššiu efektivitu práce. <https://www.webnoviny.sk/bukovszky-ocakava-vyssia-efektivitu-prace-participacnej-platformy-narodnostnych-mensin/>

313 Záznam z XXVIII. zasadnutia VNMES, 9. 2. 2018.

314 Záznam z XXIX. zasadnutia VNMES, 24. 5. 2018.

315 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín v SR za obdobie rokov 2017 – 2018.

V prípade inštitúcií čiastočne zodpovedných za menšinovú politiku (podpredseda vlády pre národnostné menšiny, splnomocnenec pre NM, Rada vlády, VNMES) dôležitú úlohu zohrávali: zákonom im dané kompetencie, ale aj autorita, aktivita a presadzovanie typu menšinovej politiky aktéra (politika, splnomocnenca, predsedu, úradníka), ktorý ich riadil.

V personálnom garantovaní a v bezprostrednom prístupe a riešení prípadných problémov vo vláde, bol zásadný rozdiel medzi stavom, kedy problematiku národnostných menšín garantoval podpredseda vlády a pozíciou splnomocnenca, kompetenciou Rady vlády ako poradného orgánu vlády a VNMES ako výboru Rady vlády. Pri modeli postavenom na autorite podpredsedu vlády boli zverené kompetencie nesporným politickým autoritám P. Csákyemu, D. Čaplovičovi a R. Chmelovi, ktorí boli zároveň z tejto pozície aj predsedami Rady vlády. Každý z nich, pre ich názorový, politický či osobnostný potenciál vlastným spôsobom, vykonával zverené právomoci s dostatočným prehľadom. Ich kroky boli starostlivo sledované všetkými zainteresovanými, často kritizované, konfrontované so slovenskou realitou, ale boli aj empatické a vedené snahou zabezpečiť vo zverenom rezorte záujmy SR a jeho občanov, bez ohľadu na etnickú príslušnosť. Každý z nich však vzhľadom na svoje politické, ale aj občianske pôsobenie mal dostatočnú autoritu vo vláde, medzi predstaviteľmi národnostných menšín aj v občianskej spoločnosti. V prípade splnomocnencov pre národnostnú problematiku z rôznych dôvodov (vymedzený právny rámec, osobnostné predpoklady) sa výkon funkcie do istej miery problematizoval. L. Nagy pôsobil vo funkcii iba krátko a fakticky tvoril nový úrad v neľahkom prostredí politiky vládnucej strany Smer-SD. Jeho ambície a entuziazmus veľmi rýchlo narazili na prístup vládnucej garnitúry a provinciálny nacionálny populizmus. Obavy zo zosúladenia činnosti splnomocnenca z opozičného Mostu-Híd a jeho kooperácie s administratívou Smeru sa čoskoro ukázali ako opodstatnené. To nakoniec viedlo k odchodu L. Nagya z pozície splnomocnenca. Najmä v období rokov 2013 – 2016, kedy bol tento post obsadený poverenou splnomocnenkyňou M. Jedličkovou, bolo neprehliadnuteľné, že kompetencie splnomocnenca boli prinajmenšom slabé, neujasnené a najmä spôsob vykonávania a osoba garantujúca v tom čase tento post, nebola v danej oblasti autoritou, ktorá by dokázala dať tomuto postu adekvátny význam. Výhodou tretieho splnomocnenca L. Bukovského bolo, že sa už predtým na úrade splnomocnenca L. Nagya podieľal na jeho budovaní. To mu umožnilo realisticky, s nadhľadom a znalosťou problematiky nastúpiť na miesto splnomocnenca. Jeho výhodou bolo, že v tretej vláde R. Fica sa mohol oprieť o spoluvládnu stranu Most-Híd. Je však potrebné dodať, že jeho napojenie na vládne štruktúry nebolo vo funkcii deklaratívne manifestované. Dôležité bolo tiež nasadenie a odhodlanie splnomocnenca využívať možnosti dané špeciálnou pozíciou úradu. Zložité bolo najmä lavírovanie medzi pozíciou splnomocnenca ako štátneho úradníka (vybavuje pre vládu agendu monitorovania medzinárodných dokumentov, pripravuje správy o postavení menšín, je predsedom VNMES), podriadeného ÚV SR, a splnomocnenca ako článku verejnej správy a participačného mediátora, na ktorého sa obracajú menšiny a jednotlivci v prípade problémov s neplnením zákonov, domáhaním sa menšinových práv a ako politika, nevyzmenovaného hovorcu národnostných menšín.

Rada vlády, ktorá mala v kompetencii problematiku národnostných menšín, mala dlhodobu, aj historicky, dôležitú úlohu v systéme tvorby a monitorovania národnostnej politiky. Bolo to potvrdené aj tým, že dôležitú úlohu v jej činnosti zastával podpredseda slovenskej vlády zodpovedný za menšinovú problematiku. Po zásadnom rozšírení jej kompetencií o ľudské práva, rodové, ženské práva a práva marginalizovaných skupín obyvateľstva sa zodpovednosť prenášala na rôzne ministerstva. Významná zmena súvisela s vytvorením výborov pre jednotlivé skupiny patriace do portfólia Rady vlády, medzi ktorými bol aj VNMES, ktorý mal medzi ostatnými výbormi Rady vlády špecifické postavenie. Členovia VNMES zastupujúci príslušníkov národnostných menšín boli volení priamo menšinovými organizáciami.³¹⁶

VNMES bol podľa splnomocnenca vlády pre NM jednou z najdôležitejších súčastí participácie príslušníkov menšín na správe verejných vecí. Je to „*mechanizmus, pomocou ktorého menšiny participujú na riešení otázok, ktoré sa ich týkajú. Robia to cez Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny, ktorý je poradný orgán Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. Výbor môže prostredníctvom rady dávať podnety vláde a prijať stanovisko, ktoré je pre radu záväzné. Vďaka tomu majú menšiny slušnú šancu presadiť svoje stanoviská. ... Výbor je najvyšší reprezentatívny orgán menšín, členovia volia menšinové organizácie. Jeho rozhodnutia však nie sú pre nikoho záväzné.*“³¹⁷ Výbor bol považovaný a prezentovaný ako samosprávny orgán národnostných menšín, ktorý rozhoduje samostatne a suverénne o svojich záležitostiach. Dôležitá bola okolnosť, že otázky týkajúce sa konkrétnej národnostnej menšiny na zasadnutí výboru, nebolo možné riešiť bez účasti jej zástupcov.³¹⁸ Všetky uznesenia a zápisnice zo zasadnutí výboru sú zverejnené na webovom sídle splnomocnenca.³¹⁹

Na druhej strane to, že na jeho čele nestál člen vlády (či podpredseda vlády) oslabovalo jeho silu. Všetky podstatné rozhodnutia, ale aj pripravované správy, boli predkladané na schválenie Rade vlády a ich cesta k vládnym štruktúram sa predĺžila a neraz aj zahatala. Milan Ján Pilip, zástupca rusínskej menšiny vo VNMES o tom povedal: „*Výbor je štátom vytvorený participačný mechanizmus, jediný, ktorý národnostné menšiny na Slovensku majú. Nie je však vždy dostatočne rešpektovaný.*“³²⁰ Z hľadiska štátnych orgánov získali výkonné orgány štátu dôležitý kontrolný mechanizmus, na ktorý „delimitovali“ predpokovanie všetkých správ, ktoré bolo potrebné predkladať v zmysle legislatívy k právam národnostných menšín a správam, ktoré boli pripravované na základe záväzkov Slovenska vyplývajúcich z prijatých medzinárodných dokumentov. Samotnú prípravu správ mal v kompetencii splnomocnenec vlády pre NM. Práve príprava hodnotiacich správ, stratégií, plnenia akčných plánov

316 Piata správa o implementácii Európskej charty v SR z roku 2018, s. 36; Záznam z XXV. zasadnutia VNMES, 29. 5. 2017.

317 *Denník N*, 24. 5. 2016, Aj Rómovia majú jazyk, v ktorom sa dá vyučovať (rozhovor P. Morvaya s L. Bukovszkym).

318 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2016.

319 <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/vybor-pre-narodnostne-mensiny-a-etnicke-skupiny/>.

320 Záznam z XXXVI. zasadnutia VNMES, 23. 1. 2020.

a národných programov bola v programe VNMES dôležitou súčasťou ich činnosti. V záujme uľahčenia byrokratickej činnosti a podriadeniu si, či kontrole jediného samosprávneho participatívneho orgánu menšín došlo postupne k oslabovaniu jeho údernosti. V byrokratickej reči „*v oblasti participácie došlo s cieľom optimalizovať proces fungovania výboru a tiež v súlade s požiadavkou zo strany niektorých národnostných menšín k zmene hlasovacieho systému*“.³²¹ Najprv obmedzením údernosti a efektívnosti hlasov väčších menšín, ktoré predkladali aj sporné a nie vždy želateľné návrhy z hľadiska štátnej politiky a nahradením princípom jedna menšina jeden hlas. V ďalšom období sa síce obnovil pôvodný systém, ale bol oslabený tým, že hlasovacie právo získali všetci členovia oboch komôr výboru, s významným postavením štátnych orgánov (ministerstiev) a ich zástupcov vo VNMES.

---

321 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018.

Maďarská národná politika a maďarská menšina na Slovensku

Napriek tomu, že sa táto monografia týka slovenskej menšinovej politiky, nie je možné obísť maďarskú národnú politiku v sledovaných rokoch. V nej má dôležitú úlohu aj maďarská menšina na Slovensku, ktorá je, podobne ako Maďari z iných susedných krajín Maďarska, objektom tejto politiky, odberateľom jej produkcie aj jej spoluaktérom. Druhým dôvodom je, že slovenská národnostná politika často reaguje práve na kroky maďarských vlád.

Maďarsko pod národnou politikou rozumie starostlivosť o maďarské menšiny v zahraničí a považuje ju za významnú politickú prioritu. Pre maďarskú politiku vzťahujúcu sa na Maďarov žijúcich v susedných štátoch sa používajú rôzne pomenovania, nielen národná politika (*nemzetpolitika*), ale aj politika za hranicami (*határon túli politika*) či politika maďarstva (*magyarságpolitika*).³²²

Národnostná politika voči menšinám doma je pre ňu marginálna. Menšiny v Maďarsku sú v pozícii vyžadujúcej osobitnú ochranu. Potrebujú iba základnú podporu na zachovanie svojej existencie. Vybudovanie samosprávnych, autonómnych menšinových orgánov komunít je dôležité pre tieto menšiny aj pre štát, aby zabránili ich ďalšej asimilácii a zániku, aby umožnili ich účinkovanie v regionálnej politike.³²³ Ako na to často poukazujú aj maďarské elity na oboch stranách hraníc, mohli by byť pre Slovensko inšpiratívne. Zároveň je však potrebné akceptovať, rozdielnú situáciu

---

322 SÁPOSOVÁ, Z. Národná politika maďarských vlád po roku 1989 (na základe vybraných aspektov). In ŠUTAJ, Š. – REGINÁČOVÁ, N. – HELDÁKOVÁ, L. (eds). *Aktuálne otázky výskumu národnostnej politiky a národnostných vzťahov na Slovensku v 20. a 21. storočí*. Prešov: Universum, 2017, p. 88-109; SÁPOSOVÁ, Z. Fragmenty z národnej politiky maďarských vlád so zreteľom na vlády Viktora Orbána. In REGINÁČOVÁ, N. – ŠUTAJ, Š. – ĐURKOVSKÁ, M. (eds.). *Etnické vzťahy na Slovensku na začiatku 21. storočia*. Košice: Šafárikpress, 2020, s. 139-163.

323 SÁPOSOVÁ, Z. – ŠUTAJ, Š. *Starostlivosť o krajanov v zahraničí v politike Slovenska a Maďarska*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2008, CD-ROM, 141 s.; SÁPOSOVÁ, Z. – ŠUTAJ, Š. *Národnostná politika vládnucich politických strán v Maďarsku a na Slovensku (s ohľadom na slovensko-maďarské vzťahy). Kormányzati pártok kisebbség politikája Magyarországon és Szlovákiában 1989 után (külön tekintettel a magyar-szlovák kapcsolatokra)*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2006, CD-ROM, 235 s. http://www.svusav.sk/data/uploads/publikacie/narodnostna_politika_2006.pdf Politika Maďarska aj po vytvorení nástupníckych štátov po rozpade habsburskej monarchie vnímala Maďarsko ako štát Maďarov a väčšinou sa nesnažila integrovať do seba Slovákov alebo iné menšiny iným spôsobom ako asimiláciou. Po druhej svetovej vojne došlo k zdecimovaniu slovenskej menšiny v Maďarsku, k čomu prispela aj československá politika výmeny obyvateľstva, keď zabezpečila presídlenie uvedomeného jadra slovenských Maďarov a rozptýlila ich po južnom Slovensku, Morave a Čechách. (NOSKOVÁ, H. *O pôvodu Slovákov v Čechách*. Praha: Trilabit, 2001, 242 s.; DIVIČANOVÁ, A. – KRUPA, O. *Slováci v Maďarsku*. Budapešť: Press Publica, 1999, 128 s.; ŠRAJEROVÁ, O. Migrácia Slovákov do českých krajín po roku 1945. In *Česko-Slovenská historická ročenka 1996*. Brno: Masarykova univerzita – Česko-slovenská komisia historikov 1996 s. 45-49.

Slovákov v Maďarsku a Maďarov na Slovensku (od historických, cez demografické, vzdelanostné, kultúrne, asimilačné a mnohé iné faktory), ktoré neumožňujú, aby slovenská politika, ktorá sa rada inšpiruje zahraničnými vzormi, prevzala maďarský model menšinovej politiky.

Pre maďarskú politiku sledovaného obdobia je rozhodujúca pozícia, ktorú prezentuje strana Fidesz.³²⁴ Osobitne jej vedúca osobnosť Viktor Orbán. Na tomto mieste nemáme možnosť širšej analýzy činnosti tejto významnej osobnosti na maďarskú národnú politiku a nie je to ani našim cieľom.³²⁵ Dokázal si získať podporu Maďarov aj tým, že využíva historické a kultúrne súvislosti v prospech svojej politiky. Liberálne a socialistické koncepcie riešenia postavenia menšín a vzájomných vzťahov zo susedmi, ktoré preferujú nekonfliktné spolužitie so susedmi a nevmiešavanie sa do vnútorných záležitostí susedných štátov nepredstavovali v sledovanom období vážnejšiu protiváhu jeho štátnej politike. Fidesz si postupne od získania politickej moci v roku 2010 zabezpečil nielen väčšinu vo vláde, v parlamente, ale postupne ovládol aj súdnictvo, prokuratúru, Ústavný súd, funkciu prezidenta, dosadil svojich ľudí do štátnych médií, v Maďarskej akadémii vied, v školstve aj na úradoch. Svojich ľudí zabetonoval v sudcovskej rade, médiách a v prokuratúre. „*Terajšia opozícia je v bežvy-chodiskovej situácii*,“ skonštatoval psychiater, spisovateľ a významná osobnosť slovenských Maďarov P. Hunčík.³²⁶

V maďarskej vnútornej politike národná politika voči zahraničným Maďarom tvorila a tvorí jeden z pilierov maďarskej zahraničnej politiky a bola stálou súčasťou vnútropolitického boja.³²⁷ Príbeh začínajúci Józsefom Antalom, ktorý sa označil za premiéra 15 miliónov Maďarov, našiel zdatných pokračovateľov. Významný prielom v politike voči zahraničným Maďarom znamenalo prijatie zákona o Maďaroch žijúcich v susedných štátoch maďarským parlamentom 19. júna 2001. Podporilo ho 92 % poslancov. Okrem zástupcov vtedajšej vládnej koalície vedenej Fideszom a premiérom V. Orbánom, ho podporili aj opoziční socialisti. Na Slovensku bolo zriadených 12 centrálnych a obvodových kancelárií a 14 pobočiek na realizáciu zákona. Od 1. januára 2002 do 2. augusta 2004 bolo na Slovensku vydaných 90 085 krajských pre-

324 Analýza politického systému Slovenska a Maďarska z hľadiska historických predpokladov a historického kontextu stredoeurópskej politiky, rôznych línií politiky do roku 2004, vrátane nacionálnej línie je spracovaná v práci: HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. *Konfliktní demokracie. Moderní masová politika ve střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2004.

325 Paul Lendvai o Orbánovi povedal: „*Orbán je obdarený výnimočným politickým nadaním a ešte výnimočnejším mocenským talentom*.“ *Pravda*, 22. 5. 2012, Orbán vyhral prvý polčas 10: 0, rozhovor I. Drábeka s P. Lendvaiom. J. Berényi, predseda SMK sa netajil svojim obdivom k V. Orbánovi. V roku 2012 o ňom povedal: „*Je revolucionár a často predbehne svoju dobu, otvára témy, a tak je vnímaný ako kontroverzný politik*.“ (*Denník N*, 10. 3. 2015, Kern, M. SMK sa vracia, s Orbánom po boku.)

326 *Sme*, 7. 1. 2012, Hrozí nám stret dvoch alfa samcov (rozhovor M. Piška s psychiatrom P. Hunčíkom).

327 SÁPOS, A. – SZERENCSES, J. Charakteristické črty národnostnej politiky súčasnej maďarskej vlády. In ŠUTAJOVÁ, J. – ĐURKOVSKÁ, M. (eds.). *Maďarská menšina na Slovensku v procese transformácie po roku 1989: (Historické, politologické a právne súvislosti)*. Prešov: Universum, 2007, s. 15-20.

ukazov, čo bolo podľa maďarských údajov 16 % z maďarskej populácie na Slovensku. Držitelia preukazu mohli získať výhody v Maďarsku v oblasti vedy, osvetu, kultúry, vzdelania, sociálneho zabezpečenia, pracovných príležitostí, zdravotníctva, dopravy. Slovensko a Rumunsko zákon kritizovali najmä pre jeho exteritoriálnu pôsobnosť a zasahovanie do práv a pôsobnosti týchto štátov. Benátska komisia,³²⁸ na ktorú sa obrátilo Slovensko aj Maďarsko, v rozhodnutí z 19. októbra 2001 kritizovala jeho exteritoriálnu platnosť, podobne ako OBSE a Európska komisia. „*Štát môže legitímne vydávať zákony alebo právne predpisy týkajúce sa občanov cudzích štátov bez toho, aby sa predtým usiloval získať súhlas štátu, o ktorého občianstvo ide, pokiaľ účinky týchto zákonov alebo predpisov nastanú len v rámci jeho hraníc.*“ Ustanovenia maďarského zákona predpokladali možnosť priamej finančnej podpory rodín a detí, ktoré navštevujú školy s vyučovacím jazykom maďarským, predpokladali pôsobnosť mimovládnych organizácií pri vydávaní tzv. krajských preukazov na území cudzích štátov.³²⁹ Benátska komisia ďalej poukázala na to, že podobné zákony majú rešpektovať zásadu priateľských vzťahov medzi štátmi a odporučila Maďarsku, aby s Rumunskom a Slovenskom hľadala obojstranne prijateľný kompromis.³³⁰ NR SR vyhlásila vo februári 2002, že nesúhlasí s účinnosťou maďarského zákona na Slovensku. Kriticky sa k nemu vyslovil aj vysoký komisár OBSE pre národnostné menšiny. Podľa názoru slovenskej vlády ani v júni 2003 novelizovaný maďarský zákon neodstránil výhrady susedov a Slovensko dôsledne trvalo na tom, aby sa zákon neuplatňoval na slovenskom území. Výsledkom bilaterálnych rokovaní bola Dohoda medzi vládou SR a MR o vzájomnej podpore pre národnostné menšiny v oblasti vzdelávania a kultúry, ktorej gestorom bola Zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre menšiny.³³¹ Vláda SR dohodu schválila 11. decembra 2003. Okrem tejto „menšinovej“ dohody bola

328 Venice Commission (The European Commission for Democracy through Law) vznikla 10. mája 1990. Komisia je expertným orgánom Council of Europe, zloženým z medzinárodne uznávaných odborníkov, ktorí majú skúsenosti v oblasti demokratických inštitúcií a zaslúžili sa o prínos v rozvoji práva a politických vied. SR sa pridružila ku komisii od roku 1993, kde ho zastupoval Ján Kľučka, od roku 2007 – 2019 Iveta Macejková. Stanoviská komisie SR akceptovala napr. pri príprave zákona o jazykoch národnostných menšín v roku 1999, pri novelizácii jazykového zákona v roku 2011. Benátska komisia tiež vypracovala stanovisko k maďarskému krajskému zákonu z roku 2001, zákonu o štátnom občianstve z roku 2010 aj k novej maďarskej ústave z roku 2011. (Posudky Benátskej komisie sú zverejnené na webovej stránke <http://www.venice.coe.int>.)

329 SÁPOSOVÁ Z. – ŠUTAJ Š. *Starostlivosť o krajanov v zahraničí...*

330 Podrobne sa zákonom zaoberá: GABZDILOVÁ, S. – SÁPOSOVÁ, Z. Maďarský krajský zákon. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národ a národnosti Slovensku v transformujúcej spoločnosti – vzťahy a konflikty*. Prešov: Universum, 2005, s. 144-151.

331 Zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre záležitosti menšín (ZSMK) bola zriadená na základe Protokolu medzi MZV SR a MZV MR z 24. novembra 1998 ako jedna z dvanástich komisií slúžiacich napomáhaniu plnenia *Základnej zmluvy*. Členmi ZK boli diplomati, veľvyslanci, zástupcovia štátnych orgánov, v ktorých kompetencii boli záležitosti menšín, zástupcovia národnostných menšín, prípadne významné osobnosti verejného života. ZK mala dvoch spolupredsedov, za každú stranu jeden. Mala zasadať ročne, striedavo na Slovensku a v Maďarsku. Mechanizmus fungovania komisie umožňoval, aby sa na nej diskutovalo o problémoch menšiny v susednej krajine a materská krajina mala práve priestor na prezentáciu svojich názorov

16. januára 2003 podpísaná všeobecná Dohoda medzi vládou SR a vládou MR o spolupráci v oblasti kultúry, vzdelávania, športu a mládeže.

Zásadným medzníkom v budovaní maďarskej národnej politiky bol rok 2010, v ktorom sa V. Orbán stal premiérom a zotrval na tomto mieste do súčasnosti. To mu umožnilo svoje vízie národnej politiky uskutočniť bez väčšej oponentúry, s pomocou svojej politickej strany a ľudí, ktorí sa k tejto politike hlásili doma, aj medzi zahraničnými Maďarmi.

Základom maďarskej politiky bolo postupné sformovanie *nadhraničnej vizie jednoty maďarského národa* (vo vzťahu k Trianonu ju môžeme označiť aj „transfrontálna revízia“), ktorá sa v súčasnosti realizuje v Maďarsku prostredníctvom postupného prieniku národnej politiky ponad hranice a inštitucionálneho prepojenia Maďarov v Maďarsku a za hranicami (v Karpatskej kotline).³³² Musíme pripomenúť, že nadhraničná maďarská národná politika sa nesformovala kvôli Slovensku a ani ju nemôžeme vnímať prioritne ako politiku namierenú voči Slovensku. Slovensko je jej súčasťou ako krajina, v ktorej žije početná maďarská menšina. Integrita Uhorska (historického Maďarska) v nej bola nahradená integritou (symbolom) maďarstva (*magyarság*). Túto politiku je možné hodnotiť ako zásadný posun v nazeraní na dôsledky rozdelenia Maďarov Trianonskou mierovou zmluvou do viacerých štátov. Dáva „právo“ politickým reprezentáciám Maďarska intervenovať vo všetkých záležitostiach týkajúcich sa Maďarov za hranicami. Nežiada zmenu hraníc, ale počíta s veľkým maďarským svetom „bez hraníc“. Jej súčasťou je téza, že nie je potrebné meniť hranice, lebo hranica sa v tejto koncepcii zmenila z hranice geografickej na hranicu mentálnu.

V. Orbán predložil víziu národnej politiky zahrnujúcej všetkých Maďarov, pre ktorú z rôznych dôvodov a rôznymi spôsobmi získal veľkú časť obyvateľstva Maďarska aj Maďarov z okolitých štátov. Zadefinovanie zodpovednosti Maďarska v novej maďarskej ústave, doplnené ďalšími v práci uvádzanými líniami nadhraničnej politiky, predstavovalo sčasti reálny, sčasti romantický a sčasti vizionársky projekt. Ráta s maďarským národom ako 15 miliónovým a vládu Maďarska považuje za vládu týchto 15 miliónov Maďarov. Výsledkom je napr. aj fakt, že už to nemá byť po-

a „ochranu svojej menšiny“ v susednej krajine. Výsledkom rokovania bola spoločne pripravená zápisnica, obsahujúca uznesenia pre obe strany alebo iba jednu krajinu.

332 Z geografického pojmu Karpatská kotlina sa stal politický pojem, odkedy ho maďarská politika začala používať pre širšie označenie územia bývalého Uhorska, v ktorom žijú početné maďarské menšiny a vytvorili Fórum maďarských poslancov Karpatskej kotliny. V. Orbán využívanie pojmu Karpatská kotlina prirovnal ku geografickým názvom ako Orava alebo Spiš (*Pravda*, 1. 6. 2009, Opozícia je nejednotná. Rozdeľuje ju Orbán). Karpatská kotlina však nikdy nebola administratívnu jednotkou, na rozdiel od historických žúp. Slovenskí politici dokonca začali popierať existenciu Karpatskej kotliny. Karpatská kotlina však geograficky existuje, (KÓNYA, P. – MATLOVIČ, R. (eds.). *Obyvateľstvo Karpatskej kotliny 1*. Prešov: Univerzum, 1997, 247 s.) ale záujmom maďarskej národnej politiky je, aby teritoriálne existovala ako súčasť európskej politiky aj politicky. V roku 2008 zamietlo MV SR žiadosť o zaregistrovanie Občianskeho združenia Pentaton, ktoré chcelo podporovať detské folklórne súbory maďarskej národnosti a malo sa snažiť o „zachovávanie duchovných, kultúrnych a materiálových hodnôt národov žijúcich v Karpatskej kotline“. (*Sme*, 20. 11. 2008 Šutkovská, Veronika. Karpatská kotlina provokuje).

litika voči menšinám v zahraničí, ale politika voči svojim občanom v zahraničí, čo potvrdil maďarský zákon o štátnom občianstve. Vo vnútrostraníckych sporoch je výrazným oponentom národnej politiky strana Jobbik a v extrémnom politickom spektre Mládežnícke hnutie 64 žúp (*Hatvannégy Vármegyei Ifjusági Mozgalom, HVIM*), ktoré tvrdia, že Európu treba prinútiť, aby revidovala Trianonskú mierovú zmluvu. Jobbik vytvoril stranícke kancelárie v susedných štátoch, prvú v Rumunsku a potom aj na Slovensku. Europoslanec Jobbiku Csaba Szegedi povedal, že nechce zjednotenie národa ponad hranice, ale bez hraníc.³³³ V okolitých štátoch je však projekt maďarskej nadhraničnej politiky prijímaný s dešpektom a nedôverou. Najväčšou jeho slabinou je exteritorialita jeho pôsobenia a negatívne dôsledky pre vnútornú stabilitu okolitých štátov.

Piliere maďarskej národnej politiky

Inštitúcie

Súčasťou maďarskej národnej politiky je snaha vytvoriť inštitucionálne zázemie pre napĺňanie maďarskej národnej politiky. Jednotlivé segmenty tejto politiky sa postupne vyvíjali. Dotvárali sa do systému, v ktorom dôležitú úlohu mal pojem Karpatská kotlina. Väčšina inštitúcií, ktorými sa budeme v tejto časti zaoberať pôsobila mimo Slovenska, väčšinou boli iniciované maďarskou politikou a pôsobili v Budapešti alebo v rámci európskej politiky. Spoločné pre nich je však to, že sa na nich podieľali aj politici reprezentujúci maďarskú menšinu zo Slovenska.

Vízia maďarskej národnej politiky vyprofilovaná po roku 1989, ale najmä po roku 2010 je postavená na troch pilieroch, ktoré zasahujú významnou mierou do života maďarskej menšiny na Slovensku, a teda aj do slovenskej menšinovej politiky. Sú to: 1 inštitucionálne zabezpečenie národnej politiky; 2 dotačná politika podpory zahraničných Maďarov; 3 komemorácia ako základný pilier budovania spoločnej historickej pamäti.

Politika nadhraničnej vízie jednoty maďarského národa (maďarstva) je dopĺňaná politikou vytvárania inštitucionálnych väzieb materského štátu a Maďarov v zahraničí. Maďari v zahraničí sa stali súčasťou vnútroštátnej politiky, o čom svedčí vyňatie tejto politiky z kompetencie ministerstva zahraničných vecí od roku 2010 a vytvorenie osobitných štruktúr, ktoré sa venujú tejto problematike.³³⁴

333 *Sme*, 7. 6. 2010, Nechceme zmenu hraníc.

334 Inštitucionálne rámce tejto politiky sú spracované v mnohých prácach maďarských autorov, ale sú k dispozícii aj v slovenskom jazyku, práve vďaka projektu „*Tendencie vývoja etnických vzťahov na Slovensku (komparatívny výskum národnostnej problematiky v rokoch 2004-2020)*“ a predchádzajúcich projektov Spoločenskovedného ústavu SAV. SÁPOSOVÁ, Z. Národná politika maďarských vlád po roku 1989 (na základe vybraných aspektov)..., s. 88-108; BÁRDI, N. Národná politika Maďarska po roku 1989. In ZAHORÁN, Cs. – KOLLAI, I. – OTČENÁŠOVÁ, S. (eds.). *Neznámy sused. Dvadsať rokov Maďarska (1990 – 2010)*. Budapest – Bratislava: Terra Cognita Alapítvány – Vydavateľstvo Talentum, 2011, s. 145-175; GABZDILOVÁ, S. – SÁPOSOVÁ, Z. Maďarský krajanský zákon..., s. 149, s. 141-151; TÖRZ-

Z formálneho hľadiska sa dôležitou súčasťou maďarskej národnej politiky stali zmeny v ústave Maďarska. Zmenil sa názov štátu. Od januára 2012 bol názov štátu Maďarsko. „Svätá koruna“ sa stala symbolom ústavnej štátnej kontinuity, a preto názov republika pre ňu už nebol podstatný. Do pripomienkovania ústavy sa mohli zapojiť aj Maďari v zahraničí. Využila to aj SMK, ktorá navrhovala, aby v preambule ústavy bola zmienka o tom, že menšiny (v zahraničí) sú štátotvornými komunitami, aby ochrana používania menšinových jazykov bola silnejšia, aby zastúpenie Maďarov v zahraničí v maďarskom parlamente zabezpečovala aj ústava. Na zasadaní Fóra maďarských poslancov Karpatskej kotliny (Kárpát-medencei Magyar Képviselek Fóruma – KMKF) 11. marca 2011, na ktorom sa rokovalo o novej ústave, išli predstavitelia SMK so svojim návrhom, aby sa formulácia, že Maďarsko „*cíti zodpovednosť za životy Maďarov, ktorí žijú mimo Maďarska*“ zmenilo na „*Maďarská republika berie zodpovednosť za životy Maďarov, ktorí žijú v zahraničí*“. SMK tiež navrhla, aby MR považovala otázky, ktoré sa týkajú práv Maďarov žijúcich v zahraničí a inštitucionálne zabezpečenie ich života, za otázky medzinárodného práva. Podľa J. Berényiho návrh SMK bol dôležitý, pretože nie každý deň sa dá meniť ústava.³³⁵ J. Berényi po rokovaníach s predsedom Celostátnej slovenskej samosprávy Jánom Fuzikom vyhlásil: „*Vyzerá to tak, že sme boli úspešní.*“³³⁶ Nová maďarská ústava naozaj obsahuje formuláciu o zodpovednosti Maďarska za Maďarov žijúcich mimo jeho územia. Úloha SMK v tejto zmene však nie je taká jednoznačná. Na druhej strane SNS v novej maďarskej ústave videla ohrozenie mieru a jej predseda J. Slota vyhlásil, že vývoj v Maďarsku smeruje k vyvolaniu vojnového konfliktu v strednej Európe.³³⁷ Na novú maďarskú ústavu sa znieslo množstvo kritiky od domácich politických oponentov z radov opozície, ktorí sa na nej odmietli podieľať. Slovenská diplomacia si vyžiadala stanoviská domácich odborníkov k rizikám, vyplývajúcim z novej maďarskej

---

SÖK, Erika. *Paraszt az Orbán-politika sakktabláján a nemzetpolitika* – Interjú Törzsök Erikával. <http://www.cecid.net/hu/taxonomy/term/31>; SÁPOSOVÁ, Z. Fragmenty z národnej politiky maďarských vlád so zreteľom na vlády Viktora Orbána...

335 *Webnoviny*, 10. 3. 2011 SMK dnes zavíta na Fórum poslancov Karpatskej kotliny, <https://www.dnes24.sk/smk-opat-zavita-na-forum-poslancov-karpatskej-kotliny-88299>

336 *Aktuálne*, 28. 3. 2011, Návrhy SMK vraj zohľadnili v novej ústave. <http://aktualne.centrum.sk/domov/politika/clanek.phtml?id=1229414>. Návrhy SMK môžeme hodnotiť ako pragmatický pokus dostať do maďarskej ústavy to, čo by chceli vidieť aj v slovenskej ústave. Optimum z naplnenia zámerov J. Berényiho však nemožno zdieľať. „Zaujímavý“ až extrémny pokus ovplyvniť novú maďarskú ústavu uskutočnil právnik Mikuláš Práznovský v mene občianskeho združenia Nobilitas Carpathiae pôsobiaceho v Nových Zámkoch, ktorý „v 17. *vianočný mesiac roku pána 2010*“ poslal návrhy, aby sa maďarský prezident volil doživotne, aby boli menované významné osobnosti, aj „za odčlenené štátne územia“ za členov hornej komory parlamentu doživotne a vedúci spoločenských organizácií počas trvania ich funkcie. Navrhol tiež obnoviť v ústave „*právo na odpor*“ v zmysle zlatej buly Ondreja II. z roku 1222 a prezident by svoju funkciu vykonával „v mene Svätej koruny a v jej prospech“. <http://www.nobilitas.sk/HTML%20Nobilitas/Nase%20prispevky%20sk/20101217%20Alkotmany%20allasfoglalas%20sk/20101217%20Allasfoglalas%20sk.htm>

337 *Aktuality*, 19. 4. 2011. Maďarsko smeruje k vyvolaniu vojnového konfliktu. <http://www.aktuality.sk/clanok/185811/slota-madarsko-smeruje-k-vyvolaniu-vojnoveho-konfliktu/>

ústavy. K ústave na základe požiadavky monitorovacieho výboru PZ RE z 26. marca 2011 zaujala v júni 2011 stanovisko aj Benátska komisia.³³⁸ Bola zriadená pracovná skupina spravodajcov zložená z: Hanny Suchockej, Wolfganga Hoffmann-Riema, Christopa Grabenwartera, Kaarla Tuorihho a Jana Velaersa, ktorí spolu s pracovníkmi komisie navštívili Maďarsko. Komisia mala zistiť, či nová ústava je v súlade „s Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd a s demokraciou a zásadami právneho štátu a základnými hodnotami všeobecne uznávanými členskými štátmi Rady Európy“. Stanovisko sa týkalo množstva technických právnych otázok, nedostatkov týkajúcich sa zakotvenia ľudských práv v medzinárodných dokumentoch, ale vyjadrovalo sa aj k „vágnosti“ pojmu „úspechy historickej ústavy“ Odhodlanie prezentované v preambule ústavy „zachovávať intelektuálnu a duchovnú jednotu nášho národa roztrhnutého v búrkach ostatného storočia“ a niesť „zodpovednosť Maďarska za osud Maďarov žijúcich za jeho hranicami“ označilo za problematické, ktoré „môže mariť medzištátne vzťahy a vytvárať medzietnické napätie.“ Vyčítali ústave, že je napísaná v mene dominantnej národnostnej skupiny „my príslušníci maďarského národa“ a tým ignoruje ostatné skupiny občanov štátu. Benátska komisia označila za nešťastné použitie pojmu „zodpovednosť“. *Tento pojem možno interpretovať ako oprávnenie maďarských orgánov prijímať rozhodnutia a kroky v zahraničí v prospech osôb maďarského pôvodu, ktoré sú občanmi iných štátov,... môže viesť ku konfliktu kompetencií medzi maďarskými orgánmi a orgánmi danej krajiny.* V závere Benátska komisia ocenila niektoré zmeny v ústave a zároveň kritizovala netransparentný spôsob diskusie a prípravy ústavy.³³⁹

Návrh na ústavu bol pripravený zástupcami koalície FIDESZ/KDNP (Kresťanskodemokratická strana – *Kereszténydemokrata Néppárt*) a 14. marca 2011 bol predložený maďarskému parlamentu. Tento bol prijatý maďarským parlamentom hlasmi koalície Fidesz/KDNP 18. apríla 2011 a podpísaný prezidentom Maďarska 25. apríla 2011. Ústava bola výsledkom vývoja maďarskej spoločnosti, reflektovala vývoj v Maďarsku po roku 1989 (vnútorné zjednotenie národa, starostlivosť o Maďarov za hranicami, zabezpečenie poriadku). Jej cieľom bolo okrem iného aj budovanie národnej jednoty obyvateľstva Maďarska, zabezpečenie, ochrana a posilnenie národa. Tomuto cieľu boli podriadené prostriedky a mechanizmy včlenené do ústavy. Ústava vytvárala legislatívne možnosti pre aplikáciu týchto cieľov, odvolávajú sa najmä v preambule nazvanej „*Nemzeti hitvallás*“ (Národné krédo/Národné vyznanie) na históriu Maďarska a hlavné historické medzníky a idey, ktoré sa podieľali na formovaní historickej pamäte súčasnej maďarskej spoločnosti.

338 Stanovisko k novej ústave Maďarska prijaté na 87. plenárnom zasadaní komisie 17. – 18. 6. 2011 v Benátkach. <https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/992152/BK2.pdf/c8441d13-35d8-494c-aab2-f4b9308fa782>

339 Stanovisko k novej ústave Maďarska prijaté na 87. plenárnom zasadaní komisie 17. – 18. 6. 2011 v Benátkach. <https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/992152/BK2.pdf/c8441d13-35d8-494c-aab2-f4b9308fa782>; Členkou Benátskej komisie bola v tom čase aj predsedníčka Ústavného súdu SR I. Macejková.

V prvej vete ústavy sú dominantné dve formulácie „*My, príslušníci maďarského národa*“ (v porovnaní so slovenskou ústavou a jej tiež s výhradami vnímanej úvodnej vety „*My národ slovenský... spoločne s príslušníkmi národnostných menšín a etnických skupín...*“) jednoznačne potvrdzuje „národný“ charakter štátu. Maďarsko je štátom Maďarov. Druhá dominantná formulácia „*so zodpovednosťou za všetkých Maďarov*“ jednoznačne deklaruje prioritu tejto starostlivosti o všetkých Maďarov, bez ohľadu na miesto pobytu, napr. nad starostlivosťou o iných občanov štátu, ktorí nie sú Maďari a na čestné miesto v prvej vete sa nedostali. Osobitne si zaslúži z hľadiska historika pozornosť formulácia „*náš národ stáročia bránil Európu v bojoch...*“ Na obdobných formuláciách bola postavená argumentácia Maďarska na oboch mierových konferenciách v 20. storočí, v Trianone v roku 1920 a v Paríži v roku 1946. Vtedy sa týmito argumentmi zdôrazňovala nespravodlivosť navrhovaných územných riešení a to, že Maďarsku a maďarskému národu, ktorý „tisíc“ rokov bránil Európu pred nájazdmi Mongolov (Tatárov) či Turkov, sa určujú hranice, ktoré nechávajú Maďarov za hranicami štátu a likvidujú jeho tisícročnú integritu. Aj samotná číslovka „tisíc“ má v ústavnom texte symbolickú, mytologickú úlohu, symbolizuje starovekosť (odvekosť), autochtónnosť – bez ohľadu na reálny počet rokov, o ktorých sa píše, či hovorí. V úvode spomínané tendencie najnovšej maďarskej politiky pod vedením V. Orbána, ktorý si buduje imidž ochrancu maďarskej národnej jednoty deklarujú aj ďalšie formulácie „vyznania“ a týkajú sa bez akýchkoľvek pochyb všetkých Maďarov, nielen žijúcich na území Maďarska.³⁴⁰ Kým k občianstvu sa v ústave primkávajú atribúty bezpečnosť, poriadok, spravodlivosť, sloboda, atribúty ako kultúra, jazyk, viera, minulosť/história, školstvo, – patria jednoznačne ku kategórii národ.

Tým, že súčasná maďarská spoločnosť zásadne odmieta predovšetkým národno-socialistický režim (Szálasiho) a komunistický režim, historické zdroje, historické vedomie a historickú pamäť orientuje na historicky najvýznamnejšie obdobia historického Maďarska, ktoré siahajú do najstarších maďarských dejín.³⁴¹ Preto je pre ústavu typický aj návrat a zdôrazňovanie starých princípov, „svätá koruna“, „historická ústava“.³⁴²

Nová maďarská ústava jednoznačne definuje dnešné Maďarsko ako pokračovateľa svätoštefanského Maďarska, bez prerušenia kontinuity. Maďarsko je nie nástupcom (jedným z nástupcov), ale pokračovateľom tradícií svätoštefanskej koruny a Maďarského kráľovstva.

Základnou hodnotou, od ktorej sa odvíjajú články ústavy je maďarský národ, poňmaný ako maďarstvo – spoločenstvo všetkých Maďarov a definovanie štátu ako

340 „*zachováme intelektuálnu a duševnú jednotu nášho národa, ktorý sa počas búrok posledného storočia roztrieštil na časti*“ „...*,budeme opatrovať a ochraňovať naše dedičstvo, maďarskú kultúru, náš jedinečný jazyk, hodnoty vytvorené ľuďmi a dané prírodou v Karpatskej kotline*“.

341 „*Cítíme si výdobytky našej historickej ústavy a Svätú Korunu, ktorá stelesňuje ústavnú štátnu kontinuitu Maďarska*“.

342 *Magyarország Alaptörvénye* (2011. április 25.). Základný zákon Maďarska (25. apríla 2011.) http://nemzetikonyvtar.kormany.hu/download/0/10/50000/szlov%C3%A1k-magyar_nyomdai.pdf

štátu Maďarov, zodpovedného za osud všetkým Maďarov a rešpektujúceho iné národy a etnické skupiny.

Dôležitú úlohu v oblasti štátnej národnej politiky mala myšlienka štátneho občianstva pre všetkých Maďarov v zahraničí a na to nadväzujúce volebné právo. Na jednotu maďarského národa a následne aj na štátne občianstvo boli naviazané konkrétne produkty inštitucionálneho prepojenia Maďarov za hranicami s materskou krajinou. Spolu s novou ústavou sa v tejto oblasti stalo inštitucionálnym pilierom maďarstva štátne občianstvo zahraničných Maďarov a na to nadväzujúce volebné právo.

Prvým pokusom o takéto inštitucionálne prepojenie bola **Stála maďarská konferencia – maďarsko-maďarský summit (Magyar Állandó Értekezlet – MÁÉRT)**. Vznikla 20. februára 1999 ako diskusné fórum garantované maďarským parlamentom, na ktorom zvolení zástupcovia maďarského parlamentu a vlády mohli riešiť, konzultovať a radiť sa (radiť im) s Maďarmi žijúcim za hranicami Maďarska, ako postupovať pri riešení spoločných problémov postavenia Maďarov Karpatskej kotliny. V roku 2004 činnosť konferencie prerušil premiér F. Gyurcsány a hľadali sa iné formy konzultácií s krajinami. Ukázalo sa, že návrat k osvedčeným schémam je dobrým základom pre intervenciu do maďarskej nadhraničnej politiky aj po reformách v roku 2010 a činnosť organizácie sa obnovila. Členom organizácie je aj SMK, ktorej vedenie resp. vyslanci sa aktívne podieľajú na činnosti organizácie. Zástupcovia Mosta-Híd na konferencii neboli pozývaní.

MÁÉRT sa stala miestom, konzultácií, diskusií, stretávania, posilňovania sa v oduševnení za spoločné národné ciele a miestom na kritiku politiky krajín, v ktorých maďarské menšiny žili. Schádzala sa raz ročne a rokovala o otázkach, ktoré sužovali Maďarov v zahraničí a ktoré maďarská vláda potrebovala prerokovať a získať tým podporu pre svoju politiku. Boli to záležitosti dvojakeho občianstva a reakcie okolitých štátov na tento maďarský exteritoriálne pôsobiaci zákon. Na stretnutí sa zúčastňovali vždy najvýznamnejší predstavitelia Maďarska.³⁴³

V roku 2011 na zasadaní MÁÉRT V. Orbán reagoval na to, že Slovensko odobralo občianstvo podnikateľovi Olivérovi Boldoghyemu z Komárna počas rokovania konferencie. Zároveň vyzdvihol inštitút dvojakeho občianstva, ktoré označil za historický úspech Budapešti. „*Maďarsko musí byť v rámci Karpatskej kotliny akčným štátom a má sa zastáť všetkých Maďarov, ktorým by hrozila diskriminácia... Zahraniční Maďari sa budú môcť spolať na silnejúcu materskú krajinu.*“ Na stretnutí so zástupcami Maďarov sa zúčastnil aj predseda SMK József Berényi. Zástupcovia Mosta-Híd na konferencii neboli pozývaní.³⁴⁴

Na záver stretnutia konferencia prijímala spoločné vyhlásenie. Na XIII. plenárnom zasadaní MÁÉRT v novembri 2014 vystúpil s prejavom prezident János Áder, ktorý pripomenul, že vo voľbách mohli prvýkrát voliť aj maďarskí občania z iných krajín. Účastníci v spoločnom vyhlásení uviedli a že „*nový parlament je celonárodným zákonodarným zborom, ktorý reprezentuje celý maďarský národ, vrátane Maďa-*

343 *Hospodárske noviny*, 25. 11. 2011, Klusová, N. Orbán útočí na náš zákon.

344 *Hospodárske noviny*, 25. 11. 2011, Klusová, N. Orbán útočí na náš zákon.

rov žijúcich v zahraničí.“³⁴⁵ Premiér V. Orbán ocenil výsledky SMK v komunálnych voľbách a konštatoval, že „v krajinách Karpatskej kotliny sa posilnilo postavenie politických strán maďarských menšín“.³⁴⁶ XIV. plenárna konferencia MÁÉRT v decembri 2015 sa zaoberala za účasti V. Orbána problematikou migrantov.³⁴⁷

Na XV. zasadaní MÁÉRT v roku 2016 V. Orbán konštatoval, že „najväčším úspechom uplynulých šesť rokov je zjednotenie národa, ktoré sa uskutočnilo v spolupráci s Maďarmi, ktorí žijú za hranicami“. V. Orbán sa otvorene prihlásil k tomu, že táto politika je pre neho riešením Trianonu. „Sto rokov po trianonskom diktáte sa jednotlivé časti maďarského národa vzájomne našli a maďarsko-maďarská spolupráca sa stala každodennou záležitosťou.“ V záverečnej deklarácii sa účastníci konferencie vyslovili za to, aby na Slovensku Maďari, ktorí príjmu maďarské štátne občianstvo nestrácali slovenské.³⁴⁸

Na XVI. zasadaní MÁÉRT v roku 2017 v prejave V. Orbán zdôraznil cieľ, „aby každý zahraničný Maďar, ktorý sa aj inštitucionálne chce stať členom maďarského národného spoločenstva, tak mohol urobiť.“ Podľa jeho slov nastala nová etapa v maďarsko-maďarských vzťahoch. Kým predchádzajúce roky boli rokmi zjednocovania maďarského národa ponad hranice, ďalšie roky majú byť rokmi budovania národa. „Budúcnosť Karpatskej kotliny sa píše po maďarsky“. Karpatskú kotlinu Orbán označil „ako priestor pre napĺňanie maďarského národa a jeho kultúry“.³⁴⁹ Na XVII. zasadaní MÁÉRT v Budapešti v novembri 2018 V. Orbán vyjadril svoje presvedčenie, že motorom Európy bude v nasledujúcom období stredná Európa a v nej „celá oblasť Karpatskej kotliny“.³⁵⁰

Maďarský parlamentný výbor pre národnú spolupatričnosť (Nemzeti Összetartozás Bizottsága). Výbor vznikol 15. februára 2010. Za jeho vznik hlasovali popri poslancoch Fidesz aj mnohí predstavitelia opozície. Výbor sa zaoberá národnou politikou a otázkami zahraničných Maďarov. Jeho cieľ je udržiavať styky s politickými a spoločenskými organizáciami zahraničných Maďarov. Dohliada tiež na pôsobenie Fondu Gábor Bethlena (*Bethlen Gábor Alap* – BGV), najdôležitejšej ustanovizne Maďarska na finančnú podporu Maďarov. Od apríla 2012 bol jeho súčasťou aj podvýbor pre autonómiu. Osobitné znepokojenie vyvolalo zasadanie výboru v Komárne v roku 2012.³⁵¹ Podľa predsedu výboru Árpáda Potápiho zatiaľ so zasadaniami

345 *Teraz*, 21. 11. 2014, Neexistuje kolektívna vina a vinný národ, existujú iba vinní politici,

346 *Teraz*, 20. 11. 2014, Orbán prosí spojencov o pomoc pri presadzovaní maďarských záujmov

347 *Aktuality*, 3. 12. 2015, Po Slovensku podá žalobu pre povinné kvóty aj Maďarsko, <http://www.aktuality.sk/clanok/309436/po-slovensku-poda-zalobu-pre-rozhodnutie-o-povinnych-kvotach-aj-madarsko/>

348 *Aktuality*, 1. 12. 2016, Orbán: Úspechom uplynulých šiestich rokov je zjednotenie národa.

349 *Teraz*, 10. 11. 2017 (TASR). V otázkach občianstva, volebného práva a autonómie je konsenzus. <http://www.teraz.sk/zahranicie/orban-v-otazkach-obcianstva-volebneho-pr/291642-clanok.html>

350 *Teraz*, 16. 11. 2018. Orbán na maďarskom summite <http://www.teraz.sk/zahranicie/orban-na-summite-sila-regionu-strednej/361630-clanok.html>

351 Podrobnejšie informácie o výbore sú na web stránke: <https://www.parlament.hu/web/nemzeti-osszetartozas-bizottsaga/elnoki-koszonto> Bolo to už tretie výjazdové zasadanie výboru v niektorej zo susedných krajín. Na jar v roku 2011 výbor zasadal v ukrajinskom Berehove, v lete 2011 v slovinskej Lendave.

na území iných štátov nemali problémy. Schôdzu na „Felvidéku“ podľa neho plánovali už dávnejšie, chceli však počkať na parlamentné voľby.³⁵² Rokovanie sa uskutočnilo na pôde Univerzity J. Selyeho v Komárne, na akademickej pôde. To kritizoval aj I. Matovič (OLaNO). „*Je na mieste sa pýtať, či táto škola má za cieľ poskytovať kvalitné vzdelávanie, alebo je jej cieľom šírenie sentimentu za veľkým Uhorskom.*“ Rektor školy János Tóth však tvrdil, že priestory na škole si poslanci prenajali.³⁵³ Zasadanie nebolo ohlásené podľa diplomatických zvyklostí na slovenskom MZV, ktoré to považovalo za neštandardné a politicky nezdvorné. Ministerstvá si v minulosti dohodli zásady pri príprave vzájomných návštev ústavných činiteľov vrátane takých, pri ktorých sa nepredpokladajú dvojstranné rokovania a vo všetkých prípadoch sa predpokladá poskytnutie informácie o uskutočnení návštevy vopred.³⁵⁴ Slovenské MZV si predvolalo veľvyslanca Csabu Balogha na vysvetlenie situácie.³⁵⁵ Europoslankyňa Monika Flašíková-Beňová chcela problém otvoriť aj na rokovaní v Štrasburgu. „*Budem hovoriť o tom, že ak má byť Európska únia skutočne spoločenstvom dobrej spolupráce národov, je absolútne bezprecedentné, ak sa výbor maďarského parlamentu rozhodne zasadať na území iného štátu bez toho, aby o tom informoval v zmysle diplomatického protokolu.*“³⁵⁶

Na rokovaní sa zúčastnili aj predstaviteľ OSMS G. Tokár, predseda SMK J. Berényi, ktorý vystúpil s referátom o živote (a budúcnosti) Maďarov vo „Felvidéku“. Zúčastnili sa na ňom aj M. Duray a P. Csáky.³⁵⁷ Zasadanie výboru bolo verejné. György Csóti, člen výboru, vyslovil presvedčenie, že negatívne trendy v demografickom vývoji Maďarov na Slovensku môže zastaviť len uplatnenie práva na sebaurčenie, na autonómiu. „*To treba vybojovať a to sa dá dosiahnuť len spoluprácou Maďarov v celej Karpatskej kotline.*“³⁵⁸ Predseda Mostu-Híd B. Bugár mal výhrady voči rokovaniu výboru na Slovensku. Nie preto, že by bol proti takémuto zasadaniu na pôde Slovenska, ale z hľadiska dodržiavania štandardu diplomatických vzťahov. „*Predsa keď už sem ide výbor, mali informovať napríklad slovenský parlamentný výbor pre ľudské práva a menšiny. Mohli pozvať predsedu výboru Rudolfa Chmela, ktorý bol podpred-*

352 *Pravda*, 27. 6. 2012, Maďarskí poslanci provokujú v Komárne. Výbor bol v tom čase zložený z týchto členov: Árpád János Potápi (Fidesz, predseda), Ferenc Kovács (Fidesz, podpredseda), Katalin Sziliová (nezávislá, podpredsedníčka), György Csóti (Fidesz), Ilona Ékesová (Fidesz), Péter Hoppál (Fidesz), Zoltán Köszegi (Fidesz), Vilmos Szabó (socialista), István Szávay (Jobbik), Ferenc András Kalmár (Krest'-dem. ľudová strana), Bence Stágel (Krest'-dem. ľudová strana), Dávid Dorosz (Politika môže byť iná).

353 *Hospodárske noviny*, 27. 6. 2012, Spor s Maďarmi ide do Európy.

354 Pravdepodobne po skúsenostiach so „súkromnou“ návštevou prezidenta L. Solyoma, ktorému nedovolili vojsť na územie Slovenska, kde sa chcel v roku 2009 zúčastniť na odhaľovaní sochy sv. Štefana, prvého maďarského kráľa.

355 *Pravda*, 4. 7. 2012, Maďarský veľvyslanec počul kritiku.

356 *Pravda*, 27. 6. 2012, Maďarskí poslanci provokujú v Komárne; *Hospodárske noviny*, 27. 6. 2012, Spor s Maďarmi ide do Európy.

357 *Pravda*, 27. 6. 2012, Maďarskí poslanci provokujú v Komárne; *Hospodárske noviny*, 27. 6. 2012, Spor s Maďarmi ide do Európy; *Pravda*, 4. 7. 2012, Maďarský veľvyslanec počul kritiku; *Hospodárske noviny*, 27. 6. 2012, V Komárne zasadnú Maďari.

358 *Sme*, 28. 6. 2012, Maďari ďakovali Paškovi.

sedom vlády pre menšiny, alebo informovať niekoho z vlády, aby vedeli, že sa nedeje nič, čo by urážalo Slovenskú republiku.“³⁵⁹ Je potrebné pripomenúť, že tento incident sa odohral v čase vlády I. Radičovej. Jeden z riadiacich pracovníkov Úradu podpredsedu slovenskej vlády pre záležitosti menšín K. Petőcz kriticky hodnotil toto zasadanie, „formálne zasadnutie výboru Národného zhromaždenia Maďarskej republiky na území iného štátu bez riadneho ohlásenia jeho príslušným štátnym orgánom, navyše na pôde štátnej univerzity, určite nie je v súlade so štandardnými diplomatickými zvyklosťami. Predsa však maďarskí poslanci nemajú pravdu, ak sa snažia legitimizovať svoj krok tým, že ani na Ukrajine, v Rumunsku či v Slovinsku, kde si podobným spôsobom spravili výjazdové zasadnutie, sa okolo toho nespravil taký rozruch ako na Slovensku. Je také ťažké pochopiť, že za daného stavu tu krok maďarskej strany považuje za problematický väčšina slovenskej mienkotvornej elity? ... navyše, keď slovenská strana dala predtým niekoľkokrát jasne najavo, že si neohlásené návštevy neželá?“³⁶⁰ V zaujme upokojenia vzťahov jeho dodatok, „... i keď zase nič také dramatické sa nestalo,“ bagatelizoval svojvôľu, narušovanie dobrých susedských vzťahov. Problém slovensko-maďarských vzťahov je, že je ťažké určiť, čo už je a čo ešte len bude dramatické v slovensko-maďarských vzťahoch.

Po skončení prednášok sa členovia výboru zastavili pri soche sv. Štefana v Komárne, položili veniec k pomníku Maďarov vysídlených po druhej svetovej vojne zo Slovenska vo Dvoroch nad Žitavou, večer sa stretli s maďarskými občianskymi združeniami v Dolných Salibách.³⁶¹ V každom prípade sa už ďalšie zasadanie tohto výboru na Slovensku neuskutočnilo.

Maďarská politika vytvárala priame väzby na elity v susediacich krajinách a vytvára podmienky na reprezentatívne fórum týchto elít. Na rozdiel od Stálej konferencie (MÁÉRT), ktorá je diskusným fórom maďarských elít, **Fórum maďarských poslancov Karpatskej kotliny (Kárpát-medencei Magyar Képviselek Fóruma – KMKF)** je fórum poslancov.³⁶² Účasť na jeho činnosti je limitovaná mandátmi, ktoré poslanci maďarskej národnosti získali v národných parlamentoch, v Európskom parlamente (EP) alebo v samosprávach v krajinách susediacich s Maďarskom, v ktorých žijú, vrátane Slovenska. Fórum vzniklo v septembri 2003, poslanci sa stretávajú raz ročne.³⁶³ Postupne sa posilňovali vnútorné väzby v tomto orgáne. Transformácia KMKF na stálu inštitúciu maďarského parlamentu, financovanú z jeho rozpočtu, sa realizovala uznesením maďarského parlamentu z 3. marca 2008. Na čele KMKF je predseda maďarského parlamentu. Maďarská vláda má povinnosť informovať KMKF o krokoch vlády v oblasti národnej politiky, teda politiky voči maďarským menšinám v zahraničí. V Štatúte KMKF sa uvádza: „Do programu sa dostávajú otázky strate-

359 *Pravda*, 27. 6. 2012, Maďarskí poslanci provokujú v Komárne.

360 *Sme*, 30. 6. 2012, Petőcz, K. Hranice suverenity a národná politika.

361 *Sme*, 28. 6. 2012, Maďari ďakovali Paškovi.

362 ŠUTAJ, Š. – SÁPOSOVÁ, Z. Maďarská menšina v politickom živote na Slovensku (na príklade roku 2008) II. (činnosť inštitúcií). In *Človek a spoločnosť*, roč. 12, č. 3, 2009.

363 *Aktuálne*, 6. 12. 2013, Fórum maďarských poslancov považuje novelu slovenského školského zákona za neprijateľnú, <http://aktualne.atlas.sk/forum-madarskych-poslancov-povazuje-novelu-slovenskeho-skolskeho-zakona-za-neprijatelnu/zahranicie/europa/>

*gickej, principiálnej povahy... dôležitú činnosť predstavuje... formulovanie národno-politických stanovísk, ktoré usmerňujú politiku Maďarov za hranicami a zahraničnú maďarskú politiku Maďarska“.*³⁶⁴

Činnosť KMKF bola na Slovensku od začiatku veľmi pozorne sledovaná a po jeho transformácii na inštitúciu maďarského parlamentu a účasti SMK na zasadaní KMKF 12. – 13. septembra 2008, NR SR v uznesení zo 4. novembra 2008 vyjadrila „*hlboké znepokojenie*“ nad tým, že KMKF, ktorého súčasťou sú aj poslanci NR SR, sa stáva súčasťou maďarského parlamentu „*v dôsledku čoho vznikajú opodstatnené obavy, že maďarský parlament svojím uznesením neprípustne zasahuje do záležitostí suverénnej Slovenskej republiky, čo je v ostróm protiklade s hodnotami a princípmi Európskej únie*“.³⁶⁵

Predseda vtedy opozičnej strany Fidesz V. Orbán 23. mája 2009 vyzýval aj na vytvorenie jednotnej platformy poslancov EP z Karpatskej kotliny po spoločnom stretnutí s predsedom SMK P. Csákyom v Ostrihome. Na Slovensku vládni poslanci (Smer-SD, SNS, HZDS) iniciovali zvolanie mimoriadnej schôdze NR SR.³⁶⁶ Opozičné strany (KDH a SDKÚ-DS) schôdzu 3. júna 2009 bojktovali, lebo ju považovali za zneužitie ústavnej pôdy na politickú kampaň pred voľbami do europarlamentu. Predseda SDKÚ M. Dzurinda však povedal, že výroky V. Orbána škodia dobrým susedským vzťahom. „*Škodia a produkujú nacionalizmus.*“ Na schôdzi vyzval predstaviteľov SMK, aby sa nedali využívať predstaviteľmi iných krajín a uvedomili si svoju zodpovednosť voči Slovenskej republike. Na exteritorialitu pôsobenia maďarských inštitúcií upozorňovali aj ďalší vládni poslanci.³⁶⁷ SNS aj HZDS budú žiadať, aby poslanci SMK prišli kvôli účasti na podkarpatskom fóre o mandáty.³⁶⁸ Ešte pred rokovaním parlamentu prijala slovenská vláda: „*Vyhlasenie Viktora Orbána, predsedu parlamentnej strany FIDESZ-MPP o nadchádzajúcich eurovoľbách a o zastupovaní všetkých Maďarov z Karpatskej kotliny v Európskom parlamente sú provokatívne a zhoršujú politické ovzdušie. Autonómia nie je už tabu, ale program,*“ uvádzalo sa v stanovisku.³⁶⁹ Predseda SMK P. Csáky zopakoval, že v nich nevidí nič problematické a na schôdzi chcel poukázať na korupciu, klientelizmus a rozkrádanie, ktoré označil za hlavný problém slovenskej politiky.³⁷⁰

364 [https://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/12600/informacia-o-vztahoch-a-moznych-negativnych-dopadoch-institucionalizacie-fora-madarskych-poslancov-karpatskej-kotliny-\(fmpkk\)-pri-madarskom-parlamente-na-politicky-a-spolocensky-vyvoj-strednej-europy8617.html?day=2011-10-01&art_datum_od=&art_datum_do=](https://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/12600/informacia-o-vztahoch-a-moznych-negativnych-dopadoch-institucionalizacie-fora-madarskych-poslancov-karpatskej-kotliny-(fmpkk)-pri-madarskom-parlamente-na-politicky-a-spolocensky-vyvoj-strednej-europy8617.html?day=2011-10-01&art_datum_od=&art_datum_do=)

365 Uznesenie NR SR zo 4. 11. 2008, <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=291875>; všetkých 20 poslancov SMK hlasovalo proti tomuto uzneseniu, poslanci za KDH sa väčšinou zdržali hlasovania a SDKÚ-DS neboli na hlasovaní prítomní.

366 *Aktuálne*, 1. 7. 2009, Pre Orbána zasadne slovenský parlament.

367 *Aktuálne*, 3. 6. 2009, Slotá: Zakážme Orbánovi vstup na Slovensko; *Pravda*, 4. 6. 2009, Čaplovič, D. Kauza Orbán: Nebezpečné prebúdzanie.

368 *Hospodárske noviny*, 14. 9. 2009, Sólyom pozvánku zahodil.

369 *Aktuálne*, 3. 6. 2009, Slotá: Zakážme Orbánovi vstup na Slovensko.

370 *Aktuálne*, 1. 7. 2009, Pre Orbána zasadne slovenský parlament.

V septembri 2009 sa problém s účasťou poslancov SMK na KMKF objavil opäť. Podľa premiéra R. Fica je fórum nebezpečné, pretože združuje maďarských poslancov z národných parlamentov krajín, ktoré kedysi tvorili Veľké Uhorsko. V STV sa pýtal, prečo v tom Fóre nesedia Maďari, ktorí sú poslancami v USA alebo Anglicku. SNS aj HZDS žiadali, aby poslanci SMK prišli kvôli účasti na podkarpatskom fóre o mandáty.³⁷¹

Ani po nástupe vlády I. Radičovej sa nedostala problematika vnímania KMKF do úzadia. Na rozdiel od koalície prvej Ficovej vlády však bola snaha tento pokus o vytvorenie predpolia parlamentného zastúpenia maďarských poslancov Karpatskej kotliny, riešiť diskusiou. Predseda zahraničného výboru NR SR František Šebaj z OKS videl možnosť dohody. „*Nepochybne nájdeme spoločnú reč aj v takýchto témach,*“ uviedol v spoločnosti maďarského partnera Mihályu Ballu z Fideszu. Na rozdiel od minulosti sa zahraničné výbory nesporeli o KMKF. To prekážalo bývalej vládnej koalícii Smeru, SNS a HZDS natoľko, že prijala v parlamente kritické uznesenie.³⁷² Minister zahraničných vecí M. Dzurinda vyjadril optimistické presvedčenie, že „v rámci dobrého záujmu“ dohodne s maďarskými partnermi, aby KMKF nebolo stálou inštitúciou maďarského parlamentu.³⁷³ Maďarská národná politika však bola v tejto veci neoblomná a návrhy slovenskej strany na zmenu statusu KMKF neboli akceptované. Zasadania KMKF sa konali aj v ďalšom období, nepravidelne, ale väčšinou raz za rok.³⁷⁴

KMKF sa zaoberalo väčšinou otázkami, ktoré boli pre jednotlivé skupiny Maďarov v zahraničí dôležité. V decembri 2013 účastníci plenárneho zasadnutia napr. označili novelu slovenského školského zákona, ktorú schválila NR SR v decembri 2013 za neprijateľnú, lebo môže spôsobiť zánik množstva škôl s maďarským vyučovacím jazykom. KMKF vyzvalo v záverečnom dokumente z rokovania maďarskú vládu, aby na slovensko-maďarských rokovaníach nastolila otvorené otázky dvojakeho občianstva a záležitostí „Benešových dekrétov“. Účastníci KMKF ocenili, že po novembrových župných voľbách sa posilnila účasť maďarskej menšiny v regionálnych orgánoch, ako aj skutočnosť, že SMK postaví kandidáta do slovenských prezidentských volieb. Fórum privítalo rozšírenie „*maďarského politického národa*“ o 500-tisíc zahraničných Maďarov, ktorí zložili občiansku prísahu po prijatí maďarského občianstva. Vyjadrili presvedčenie, že účasť maďarských občanov žijúcich v zahraničí na parlamentných voľbách v Maďarsku v roku 2014 bude „*dovršením inštitucionálneho zjednotenia maďarstva*“. Vyjadrili nádej, že po voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2014 maďarské strany na Slovensku a v Rumunsku zachovajú, prípadne posilnia svoju účasť

371 *Hospodárske noviny*, 14. 9. 2009, Sólyom pozvánku zahodil.

372 *Pravda*, 1. 10. 2010, Lipšicova novela o občianstve je pre Most neprijateľná.

373 *Plus jeden deň*, 31. 7. 2010, Fórum poslancov maďarskej kotliny, <https://www1.pluska.sk/spravy/z-domova/dzurinda-forum-poslancov-karpatskej-kotliny-poriesim>

374 Od roku 2011 sa konali: 11. 3. 2011, 15. 2. 2013, 6. 12. 2013, 5. 12. 2014, 1. 4. 2016, 24. 3. 2017, 9. 2. 2018, 8. 3. 2019). <https://www.parlament.hu/web/guest/allasfoglalasok>

v EP. KMKF ocenilo pochod Sikulov za autonómiu Maďarov v Rumunsku. Členovia fóra označili pochod za autonómiu za „*príkladný prostriedok priamej demokracie*“.³⁷⁵

Na jednom z ďalších zasadaní KMKF 24. marca 2017 vystúpili s prejavmi minister zahraničných vecí Péter Szijjártó, predseda parlamentu L. Kövér. Národné štáty majú chrániť nielen väčšiny žijúce v národných štátoch, ale aj „národné menšiny“ v Karpatskej kotline, lebo iba tak „*dokážu chrániť záujmy svojich občanov voči globálnym hospodárskym, finančným prípadne spoločenským záujmom*.“ Minister zahraničných vecí a vonkajších ekonomických vzťahov P. Szijjártó vyzdvihol potrebu spolupráce a dialógu, spoločného riešenia problémov so susednými štátmi. Venovali sa obrane národných záujmov a etnických menšín v Karpatskom oblúku a hrozbám globalizácie pre etnické spoločenstvá, tiež aj politike Ruska a USA.³⁷⁶

Vo februári 2018 na úvod plenárneho zasadania KMKF predseda maďarského parlamentu L. Kövér povedal, že „*Maďari nemajú dôvod na oslavy storočnice roku 1918... Nemáme však dôvod ani na to, aby sme si nectili tých, ktorí oslavujú vznik svojho národného štátu. Zvlášť v prípade, ak si oni ctia právo Maďarov na to, aby svoje pocity v tejto súvislosti mohli dôstojným spôsobom vyjadriť...*“.³⁷⁷ Kövér pripomenul, že tak ako v roku 1990 bolo z politického hľadiska uzatvorené obdobie protinárodného komunizmu, v roku 2010 (nástupom druhej vlády V. Orbána) bolo možné demokratickou cestou uzatvoriť obdobie prvých dvoch desaťročí postkomunistickej éry, ktoré bolo aj z hľadiska národnej politiky zaťažené spormi a neistotou.³⁷⁸

Aj na úvod plenárneho zasadania KMKF v roku 2019 minister zahraničných vecí P. Szijjártó vyhlásil: „*Maďarsko ochráni práva maďarských komunit v zahraničí... Zahraničná politika Maďarska bude aj naďalej zotrvať na postoji, že záujmy maďarských komunit neobetuje na žiadnom oltári geopolitických záujmov, a to ani napriek rôznym tlakom*.“³⁷⁹ V kuloároch sa debatovalo o možnosti pretvoriť KMKF na osobitnú komoru maďarského parlamentu, ale tento zámer sa zatiaľ nezrealizoval.

Na web stránke maďarského parlamentu v časti KMKF, v súčasnosti Slovensko vystupuje pod pseudonymom „Felvidék“ a zastupujú ho „poslanci“ SMK z regionálnych samospráv József Menyhárt; Péter Óry, J. Berényi; Gabriella Németh; Gy. Bárdos; Ildikó Kőrösi a bývalý europoslanec P. Csáky. Čestným členom je predseda Aliancie za spoločné ciele M. Duray.³⁸⁰

375 *Aktuálne*, 6. 12. 2013, Fórum maďarských poslancov považuje novelu slovenského školského zákona za neprijateľnú, <http://aktualne.atlas.sk/forum-madarskych-poslancov-povazuje-novelu-slovenskeho-skolskeho-zakona-za-neprijatelnu/zahranicie/europa/>

376 *Teraz*, 24. 3. 2017, Kövér: Úlohu národných štátov chcú prebrať globálne záujmové skupiny, <http://www.teraz.sk/zahranicie/kover-ulohu-narodnych-statov-v-e/250826-clanok.html>

377 *Teraz*, 9. 2. 2018, Maďari nemajú dôvod oslavovať storočnicu... <http://www.teraz.sk/zahranicie/kover-madari-nemaju-dovod-oslavova/307638-clanok.html>

378 *Parlamentné listy*, 9. 2. 2018, Maďari nemajú dôvod oslavovať. <https://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Madari-nemaju-dovod-oslavovat-storocnicu-udalosti-roku-1918-tvrdi-predseda-madarskeho-parlamentu-297738>

379 *Teraz*, 8. 3. 2019, Minister zahraničných vecí a ekonomických vzťahov Maďarom žijúcim vo svete..., <https://www.teraz.sk/spravy/szijjarto-madarsko-neobetuje-prava/382568-clanok.html>

380 <https://www.parlament.hu/web/guest/tagok1>

Pre všetkých Maďarov bola zriadená aj **Rada maďarskej diaspory**, ktorá je spoločným fórom Maďarov žijúcich vo svete. Organizáciou, ktorej tradícia siaha už do medzivojnového obdobia je Svetový kongres Maďarov. Týmto organizáciám, podobne ako množstvu iných, ktoré sa snažia združovať Maďarov roztrúsených vo svete sa nebudeme venovať, lebo nemajú priamy vplyv na slovenskú národnostnú politiku.

Osobitnú pozornosť by si zaslúžili aktivity v európskych inštitúciách, žiaľ nemáme na to dostatok priestoru. Cieľom maďarskej zahraničnej politiky bolo aj v tejto oblasti zjednocovať postup poslancov maďarskej národnosti zvolených v krajinách, kde žijú. V Orbán a jeho politická enkláva vyzývali Maďarov, aby volili poslancov maďarskej národnosti, aby sa zvýšilo zastúpenie Maďarov Karpatskej kotliny v európskom parlamente. Do istej miery vychádzal z reálnej politickej praxe, lebo SMK v európskom parlamente veľmi úzko koordinovala svoje aktivity s maďarskými poslancami zastupujúcimi Fidesz.³⁸¹

Dotačná finančná politika

Dotačná politika je významnou súčasťou politiky maďarských vlád a formovania vzťahov s Maďarmi v zahraničí. Z maďarského štátneho rozpočtu prúdia pre Maďarov Karpatskej kotliny financie na školské, kultúrne, športové a politické aktivity pre celú škálu skupín obyvateľstva od mládeže až po dôchodcov, pre občianske združenia aj politické strany. Zlatica Sáposová v svojej poslednej práci analyticky zhodnotila dotačnú politiku Maďarska pre Maďarov v zahraničí,³⁸² preto len ilustračne uvedieme významné skutočnosti, ktoré túto politiku charakterizujú. Starostlivosť o krajanov žijúcich za hranicami je do legislatívnych noriem zakotvená nielen v Maďarsku, ale aj na Slovensku.³⁸³ Dotácie pre Slovákov v Maďarsku sú však v porovnaní s dotáciami pre Maďarov na Slovensku minimálne. Navyše v celom systéme spravovanom Úradom pre zahraničných Slovákov nemajú Slováci v Maďarsku špeciálne postavenie, ako napr. Maďari z „Karpatskej kotliny“ a vzhľadom na početnosti sa v dotačnom systéme „strácajú“.³⁸⁴

Na úvod použijeme preklad Z. Sáposovej z rozhovoru s V. Orbánom, ktorý uverejnil rumunský denník *Krónika*, v ktorom charakterizoval ekonomické súvislosti národnej politiky svojho kabinetu: „*Presadzujeme národnú politiku, ktorá je v súlade s tým, že byť Maďarom je nielen povznášajúci pocit, ale aj odmeňujúci a nie len pre najvzdelanejších, ale aby sa pre každého Maďara oplatilo byť Maďarom. ... Mater-*

381 *Pravda*, 1. 6. 2009, Daniš, D. Maďarskú kartu nevytiahol Fico, ale Orbán.

382 SÁPOSOVÁ, Z. Fragmenty z národnej politiky maďarských vlád ...

383 Podrobnejšie napr. SÁPOSOVÁ, Zlatica – ŠUTAJ, Štefan. *Starostlivosť...;*

384 Podrobnejšie: HOMIŠINOVÁ, M. Jazykovo - komunikačné správanie pracovníkov slovenských menšinových samospráv v Maďarsku. In *Sociálne a politické analýzy*, 2007, roč. 1, č. 1, s. 102-135; RAJŇÁKOVÁ, K. Participácia menšín na územnej samospráve Maďarskej republiky. In *Sociálne a politické analýzy*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 16-38; SIK, E. – ÖRKÉNY, A. Slovaks in Hungary. In *Slovenská politologická revue*, 2011, roč. 11, č. 3, s. 211-228; KMEŤ, M. *Krátke dejiny dolnozemskej Slovákov*. Nadľak: Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2012, 383 s; *Verejná správa*, 2009, č. 4, rozhovor so slovenským veľvyslancom v Budapešti Jurajom Migašom.

ská krajina je už teraz schopná na každom území za hranicami podporovať programy hospodárskeho rozvoja podobné tým, aké sú doma, ktoré každému umožňujú posunúť sa vpred. Tieto sa dostanú do cieľa na Dolnú zem (Délvidék) a na Zakarpatsko (Kárpátalja), v Sedmohradsku, len štartujeme v prípade Hornej zeme (Felvidék). So Slováckmi sme sa dohodli na tom, ako by sa to dalo realizovať tak, aby to aj oni vedeli podporovať. Jedným z veľkých výsledkov v nadchádzajúcich rokoch bude to, že Maďari prežijú: že len kvôli tomu, že sú Maďari, majú širšie možnosti rozvoja, na zamestnanie, príjem a vzdelanie, ako mali predtým. Preto bude pre Maďara žijúceho aj v poslednej dedine, v poslednom dome výhodné, aby zostal Maďarom.“³⁸⁵

Národná politika je teda sprevádzaná štedrou finančnou dotačnou politikou cez rôzne typy fondov podporujúcich aj Maďarov na Slovensku. Podľa podpredsedu maďarskej vlády Zsolta Semjéna na Parlamentnom výbore maďarského parlamentu pre národnú spolupatričnosť stúpila dotácia z 9 miliónov Ft. (28 917€) v roku 2009 na 89 miliárd Ft. (285 953 000 €) v roku 2016.³⁸⁶ Ako už bolo uvedené, zo strany Slovenska bol dotačný systém a možnosti prispievať na rôzne menšinové aktivity „ošetrený“ zmluvou z roku 2003, nadväzujúcou na *Základnú zmluvu*. Slovenská vládna politika, sa počas mečiarovsko-slotovských reprezentácií domáhala v 90. rokoch kontrolných práv na sledovanie dotácií. Ďalšie vlády vytvorili bázu (podpísanou zmluvou) pre neobmedzený a nekontrolovateľný tok finančných prostriedkov z Maďarska a rezignovali na účelné monitorovanie týchto prostriedkov. Skôr vyzývali občiansky sektor, aby si v dotáciách z Maďarska urobili „poriadok“.³⁸⁷ Na zasadaniach ZSMK je otázka financovania aktivít Maďarov na Slovensku zo strany Maďarska až do súčasnosti stálou neuzatvorenou otázkou a predmetom sporu. Výsledkom je stav tichej tolerancie maďarskej dotačnej politiky a zároveň úplná neinformovanosť o tom, aké finančné prostriedky z Maďarska prichádzajú a na aké účely sú využívané.

385 Orbán Viktor interjúja a Krónika című romániai napilapnak. <https://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/beszedekek/publikaciok-interjuk/orban-viktor-interjuja-a-kronika-cimu-romanai-napilapnak> [cit. 22. 1. 2020.] Spracované podľa: SÁPOSOVÁ, Z. Fragmenty z národnej politiky maďarských vlád...

386 *Aktuality*, 9. 5. 2017, Maďarské občianstvo v zjednodušenom režime..., <https://www.aktuality.sk/clanok/486376/maďarske-obcianstvo-v-zjednodusenom-rezime-udelili-takmer-milionu-ziadatelov/>

387 G. Gál, predstaviteľ strany Most-Híd, už ako minister spravodlivosti na otázku ako vníma, že vláda V. Orbána na Slovensku priamo podporuje žiakov, ktorí chodia do maďarských škôl, rekonštrukcie historických budov, financujú slovenské futbalové kluby alebo účasť maďarských v slovenskej hokejovej lige, odpovedal: „*Pokiaľ som sa nestal ministrom..., tak som hovoril: navýšme peniaze na takúto podporu, podporujeme gymnáziá, kultúrne organizácie. Každá krajina sa musí starať o svojich krajanov v zahraničí. ... Takúto podporu vnímam pozitívne, ale na druhej strane treba riešiť, či sú tieto prostriedky efektívne využívané a ako sú vlastne využívané. ... Mám rôzne informácie, aj čo sa týka mediálneho priestoru, ako sa niektoré kruhy snažia politicky ovládnuť tento sektor. Ako sa podporujú len „správne“ občianske združenia. Je to však o tom, aby sa samotní Maďari o to zaujímali, sú to aj ich dane. ... Musí si robiť poriadok aj maďarská občianska spoločnosť na Slovensku. Mala by sa pýtať, kam a prečo peniaze idú.“ (Denník N, 9. 7. 2018, Vyberať ústavných sudcov 90 hlasmi je sabotáž (rozhovor V. Prusovej s G. Gálom).*

Predpokladaná dotácia maďarskej menšiny materskou krajinou sa však prejavila aj v slovenskom dotačnom systéme pre kultúru národnostných menšín, ktorý do matematického vzorca pre výpočet dotácií zaviedol prvok, či má menšina materskú krajinu. To fakticky znamenalo, že je na materskej krajine, akú formu a výšku podpory pre menšinu poskytne. Dotačná politika Maďarska bola sledovaná s obavami, lebo jej prostredníctvom sa posilňoval vplyv Maďarska na slovenských občanov maďarskej národnosti. Slovenským politickým reprezentáciám napriek tomu prišiel maďarský dotačný systém vhod. Nahradil rezervy slovenskej dotačnej menšinovej politiky a doniesol do zanedbávaných regiónov nové finančné stimuly, podporoval infraštruktúru školstva a kultúry. Bez finančných dotácií z Maďarska by bolo nepredstaviteľné zriadenie a fungovanie takých relatívne nezávislých inštitúcií ako Fórum inštitútu pre výskum menšín, Univerzity J. Sélyeho v Komárne, či futbalových klubov a ich infraštruktúry v Dunajskej Strede, Šamoríne, Komárne ...

Nebolo na Slovensku inštitúcie s maďarským členstvom, ktorá by nepodporovala takúto dotačnú politiku, pretože to rozšírilo možnosti využívania finančných zdrojov pre aktivity príslušníkov maďarskej menšiny. Aj OSMS 16. júla 2010 vydal vyhlásenie, že „ako reprezentatívne fórum inštitucionálneho systému Maďarov na Slovensku súhlasí s tým, aby v Maďarsku bol vytvorený otvorený, transparentný systém poskytovania dotácií pre zahraničných Maďarov na základe jednotnej stratégie, verejného konsenzu, so zapojením všetkých zainteresovaných strán; systém, ktorý by vylúčil akýkoľvek klientelizmus a ktorý by zohľadňoval záujmy a požiadavky organizácií a inštitúcií Maďarov na Slovensku.“³⁸⁸ Zároveň však prijal kritické stanoviská a poznámky k rozhodnutiam a rozdeleniu prostriedkov Fondu Rodná zem (*Szülőföld Alap*), cez ktorý maďarská vláda poskytovala v tom čase dotácie. Dožadovali sa, aby do rozdeľovania prostriedkov bol zainteresovaný tretí sektor.

Ako sa neskôr ukázalo, naivný optimizmus OSMS, že im maďarská vláda umožní dohliadať na štátne dotácie, čoskoro narazil na politický realizmus. Pretože cieľom maďarských vlád nebolo ani v tomto čase, ani neskôr, podporovať treťosektorové aktivity bez jasného zacielenia na politické ciele, nadnárodnú politiku a bez podriadenia sa donorovi. A tak sympatická výzva, ktorá sa stratila v toku času, končila vyznaním „Veríme, že proti klientelizmu a zákulisnej politike sa dá účinne bojovať jedine zapojením všetkých inštitúcií a verejnosti. Okrúhly stôl Maďarov na Slovensku je pripravený o tom rokovať s kompetentnými vládnyimi orgánmi Maďarska.“³⁸⁹

Aj medzi politickými stranami na Slovensku sa maďarská dotačná politika stala predmetom konfliktov. P. Csáky a maďarské reprezentácie rátili s podporou maďarskej vlády, považovali ju za legitímny nástroj intervenovania do slovenskej školskej a kultúrnej štátnej politiky. Neskorší vývoj tento trend potvrdil, ale v čase vlády trojkoalície Smer, SNS, HZDS boli takéto názory vnímané ako nástroj extrémneho revizionizmu maďarskej menšiny a nelояlity jej politických reprezentácií. P. Csáky

388 <http://www.kerekasztal.org/sk/2010/07/stanovisko-okruhleho-stola-madarov-na-slovensku-k-dotaciam-pre-zahranicnych-madarov/>

389 <http://www.kerekasztal.org/sk/2010/07/stanovisko-okruhleho-stola-madarov-na-slovensku-k-dotaciam-pre-zahranicnych-madarov/>

organizoval 1. septembra 2007 v Štúrove stretnutie zástupcov maďarských menšín v Európe, aby prediskutovali situáciu po vstupe viacerých krajín do Schengenského priestoru. Predmetom rozpravy mala byť jednak situácia Maďarov v Srbsku, Rumunsku a na Ukrajine, ktorí sa ocitli mimo tohto priestoru, ale aj stanovisko k rokovaniu maďarského parlamentu o tzv. národných prioritách a stratégiách i k systému podpory, ktorý maďarská vláda uplatňuje smerom k maďarským komunitám v zahraničí. Bolo to obdobie, kedy sa postupne formovala stratégia maďarskej politiky k vytvoreniu inštitucionálneho a funkčného zabezpečenia politiky Maďarska voči krajanom ponad hranice, ktorá sa prejavila v neskoršom období (občianstvo, zmena ústavy, grantový systém podpory zahraničných Maďarov...). V tomto videla aj menšinová maďarská politická reprezentácia legitímny priestor na ovplyvňovanie formovania tejto politiky. Csáky avizoval, že by chceli vzhľadom na demografické zmeny (výsledky sčítania obyvateľstva) realizovať úpravy v systéme podpory maďarskej vlády: „*Chceli by sme niektoré prvky tejto podpory zmeniť. Doterajšiu podporu pre žiakov škôl s maďarským vyučovacím jazykom resp. pre študentov hungarológie alebo maďarského jazyka slovenskej národnosti by sme radi rozšírili aj pre mimoškolskú oblasť a aj pre materské školy.*“³⁹⁰

Po roku 2009 vytvorený Most-Híd, ako „zradcovská“ a nemaďarská strana nebol zahrnutý do prerozdelenia z Maďarska plynúcich financií, aj preto pranieroval spôsoby získavania peňazí konkurenčnej strany. Ilustratívne to vystihol slovenský publicista v súvislosti s podporou 200 miliónov forintov (625-tisíc €) na „*pozdvihnutie identity maďarsky hovoriacich Rómov*“ a „*posilnenie pozície lokálnych a regionálnych výrobcov*“ pre občianske združenie *Libertate*, s politických pozadím SMK. SMK odmietala vstúpiť do slovenskej „*korupčnej žumpy*“, ale vstupuje do „*Magna žumpa libertate*“.³⁹¹

Orbánov kabinet po roku 2010 reorganizoval politiku podpory (*támogatási politika*). Zanikol podporný Fond Rodná zem (*Szülőföld Alap*), ktorý bol zriadený Orbánovými predchodcami a nahradil ho Fond Gábora Bethlena (*Bethlen Gábor Alap* – BGA). Prostredníctvom nového fondu sa realizuje podpora v oblasti kultúry, školstva, vedy, aj špecifické dotácie cezhraničnej „*futbalovej ríše*“ V. Orbána v Karpatскеj kotline.³⁹² V roku 2018 bolo 5 miliárd forintov (16,5 milióna €) z maďarského štátneho rozpočtu určených na financovanie malých a stredných podnikov na „*Felvidéku*“. Podnikatelia z južného Slovenska mohli žiadať v dotačnej schéme „*Plán*

390 TASR, 28. 8. 2007, Stretnutie maďarských organizácií v Štúrove aj o Schengene.

391 Sme, 17. 2. 2017, Schutz, P. Reč besného psa a body pre Kazimíra.

392 SÁPOSOVÁ, Z. Fragmenty z národnej politiky maďarských vlád...; Vo vedení BGA nedostali miesto organizácie reprezentujúce zahraničných Maďarov (počas predchádzajúcich vlád to bolo samozrejmosťou). Vytvoril sa deväť členný výbor, ktorý podával návrhy na podporu. Na čelo výboru Zs. Semjén, podpredseda vlády zodpovedný za národnú politiku, nominoval bývalého predsedu Maďarskej akadémie vied Szilvesztra. E. Viziho. Rozhodovaciu právomoc však mal Zs. Semjén, András Levente Gál, štátny tajomník pre verejnú správu a Zsuzsana Répás, zástupkyňa štátneho tajomníka zodpovedná za národnú politiku.

Gábora Barossa³⁹³ maximálne 15-tisíc € (museli prispieť 30 % spolufinancovaním), priamo na maďarskom ministerstve zahraničných vecí. SMK to propagovala po južnom Slovensku v predvolebných letákoch. Plán vypracovala skupina maďarských ekonómov okolo podpredsedu SMK Ivána Farkasa, na povznesenie hospodársky zaostalých okresov obývaných obyvateľstvom maďarskej národnosti. Plán mal dve časti, analytickú, v ktorej autori argumentovali zmenou hospodárskych pomerov na južnom Slovensku. Druhá časť plánu bola zameraná na možnosti rozvoja regiónu a rátała s rozsiahlymi dotáciami do týchto okresov, prostredníctvom rozvojových programov z Maďarska. Celá schéma mala podľa slovenského MZV prebiehať v súlade s nariadením Európskej komisie o štátnej pomoci. Ako to bude prebiehať v tomto prípade, však slovenské ministerstva hospodárstva ani poľnohospodárstva nevedeli.³⁹⁴ Vyhodnotenie grantovej schémy sa uskutočnilo 5. februára 2017 v rámci rokovaní predstaviteľov SMK a maďarského ministra zahraničných vecí P. Szijjártóa „o cezhraničnej slovensko-maďarskej spolupráci v oblasti malého podnikania, kultúry a športu“. Predseda Republikovej rady SMK P. Öry zdôraznil, že suma 15 – 16 miliónov €, príde na Slovensko ako investičný stimul „v podstate do slovenského štátneho rozpočtu“ a bude to prínos „pre južné Slovensko, Maďarsko, pre Maďarov žijúcich na Slovensku aj Slovenskú republiku“.³⁹⁵ Následne rozvojový Plán Gábora Barossa „ktorý napomáha zachovaniu našej komunity, ale aj udržaniu v rodnej zemi“ ocenila aj Republiková rada SMK.³⁹⁶ Presné dáta o veľkosti finančnej podpory z maďarských verejných zdrojov pre zahraničné organizácie je veľmi ťažké overiť. Systém podpory nie je transparentný. Finančná podpora zahraničných Maďarov za 10 rokov, od 2011 do 2020 sa zvýšila skoro 50-násobne. Podľa Informačného systému národnej politiky (*Nemzetpolitikai Informatikai Rendszer – NIR*), od roku 2011 BGA podporil projekty v hodnote 190 miliárd Ft, t. j. 590 miliónov €. Značná časť informácií o finančnej podpore Maďarov v zahraničí však nie je zverejnená (napr. investície do nehnuteľnosti a výstavby futbalových akadémií). Orbánov kabinet v roku 2020 na podporu zahraničných Maďarov plánuje použiť 92,8 miliárd Ft. (290 miliónov €). Pre porovnanie, Slovensko dáva na podporu kultúry všetkých národnostných menšín na Slovensku 8 miliónov €. Existujú však ďalšie inštitúcie maďarskej vlády, cez ktoré sa môžu uchádzať cezhraničné organizácie o podporu. Možnosti získať podporu našli zahraničné organizácie aj v programoch Národného kultúrneho fondu (*Nemzeti Kulturális Alap – NKA*), vo Výskumnom ústave národnej stratégie Jenőa Szásza (*Szász Jenő Nemzetstratégiai Kutatóintézet – NSK*) alebo v lotériovej spoločnosti

393 Plán bol nazvaný podľa poslanca uhorského snemu a ministra uhorských vlád z 19. storočia, rodáka z Pružiny.

394 *Plus 7 dní*, 18. 12. 2017, Žitná-Lučaiová, A. Milióny od Viktora..., <https://plus7dni.pluska.sk/Kauzy/Miliony-od-Viktora-Madarska-vlada-financuje-program-pre-slovenskych-podnikate-lov-z-Felvideku>.

395 *Aktuálne*, 6. 2. 2018, Maďari pošlú na Slovensko milióny eur, <https://aktualne.atlas.sk/ekonomika/slovenska-ekonomika/madari-poslu-juzne-slovensko-miliony-eur-podporia-podnikate-lov-kulturu-ci-skolstvo.html>

396 *Teraz*, 24. 2. 2018, SMK sa pripravuje na komunálne voľby; <http://www.teraz.sk/slovensko/smk-komunalne-volby/310485-clanok.html>;

Szerencsejáték Zrt. (ktorú vlastní maďarský štát). Na získanie podpory sú potrebné predovšetkým dobré kontakty a aktivita „lobby.“ O miliardových podporách rozhoduje aj Ministerský úrad (*Miniszterelnökség*). Štátne orgány rozhodujú o finančných zdrojoch, samostatne a náhodne. Neexistuje kontrolný systém, ktorý by monitoroval dlhodobé účinky podporných programov, udržateľnosť realizovaných projektov (ani zo strany maďarského štátu, ani zo strany poberateľov podpory maďarskej národnosti).³⁹⁷ Predstavitelia maďarských elít v zahraničí si uvedomujú populistický charakter národnej politiky V. Orbána, využívanie menšín v zahraničí na posilnenie klientelistického charakteru finančnej pozície sebe blízkych ľudí. Vytvorením systému klientelizmu medzi zahraničnými Maďarmi, rozdávaním štedrej podpory, si V. Orbán a jeho kabinet posilňovali svoje postavenie a zdanie nenahraditeľnosti obrancov maďarskej identity, predovšetkým medzi voličmi z nacionalistického tábora. Zároveň však klientelizmus a podpora vybraných politických strán (napr. SMK versus Most-Híd) alebo organizácií maďarskej národnosti vyvoláva konflikty medzi Maďarmi za hranicami, polarizuje maďarské komunity a tým oslabuje ochranu ich záujmov.³⁹⁸ B. Bugár, ktorého stranu V. Orbán nezaraďoval medzi maďarské strany a k dotáciám sa nedostala, hodnotil Orbánovu dotačnú politiku ako rozhadzovanie peňazí „*maďarských daňových poplatníkov svojím vazalom*“ a poukázal na netransparentnosť pri ich rozdeľovaní. On sám ako slovenský občan a daňovník očakával zlepšenie situácie maďarskej menšiny od slovenskej vlády.³⁹⁹ Dotačná politika bola prepojená na SMK. V roku 2015 SMK vypracovala zoznam „*inštitúcií národného významu*“, ktorý zaslala na schválenie do Budapešti a následne sa prostredníctvom SMK rozdeľovali dotácie v rozsahu 1,5 milióna €. J. Berényi označil tento systém za transparentný, politikov SMK za objektívnych a kompetentných rozhodovať o dotáciách a podľa jeho slov organizácie môžu navrhnúť, „*koho by ešte chceli vidieť medzi sebou*“.⁴⁰⁰

Ďalšie státisíce eur ročne dostávali médiá úzko previazané s SMK, ako sú internetové noviny felvidék.ma, hírek.sk alebo korkép.sk. V roku 2017 priamo dostali od Orbánovej vlády pol miliardy forintov (asi 1,6 milióna €) oficiálne na rozvoj lokálnych médií. SMK rozhodovala o tom, ako peniaze rozdelí. Formálne sa z odborníkov zriadila komisia, ktorá peniaze rozdeľovala.⁴⁰¹

Po voľbách v roku 2018, po víťazstve Fideszu, ocenil maďarskú dotačnú politiku aj predseda SMK J. Menyhárt a označil to za dobrú správu aj pre Maďarov v susedných krajinách. „*Bola to táto vláda, ktorá po roku 2010 dala Maďarsko do poriadku a starala sa o záležitosti Maďarov za hranicami. Rukolapným dôkazom toho sú postavené škôlky, podpora malých podnikateľov, naša bohatnúca kultúra.*“ Silný man-

397 SÁPOSOVÁ, Z. Fragments z národnej politiky maďarských vlád...

398 SÁPOSOVÁ, Z. Fragments z národnej politiky maďarských vlád...

399 Teraz, 1. 9. 2018, Orbánova podpora zahraničných Maďarov je vyhadzovaním peňazí, <http://www.teraz.sk/slovensko/bugar-orbanova-podpora-zahranicnych/346137-clanok.html>

400 Sme, 2. 2. 2016, Maďari nie sú ako utečenci (rozhovor R. Cupríka a M. Vrabčovej s J. Berényim).

401 Denník N, 13. 9. 2017, Morvay, P. Orbán rozširuje svoj vplyv na juh Slovenska. Článok sa tiež podrobne zaoberá snahou o získanie mediálneho priestoru V. Orbánom v oblastiach Karpatkej kotliny obývanej Maďarmi.

dát podľa neho znamená, že maďarská spoločnosť považuje krajanov za svojich partnerov a že tí môžu s podporou maďarskej vlády počítať i v budúcnosti. Pre denník *Új Szó* povedal, že je Orbánovou zásluhou, že je Maďarsko v Európe a vo svetovej politike zastúpené nad rámec svojej veľkosti a ekonomickej sily. „*Maďari zo Slovenska majú záujem o silné Maďarsko a to dokáže zabezpečiť Fidesz.*“⁴⁰²

Na vedeckej konferencii v Šamoríne v roku 2018 v diskusii P. Hunčík poukázal na snahu o centralizáciu podpory pre Maďarov v zahraničí, ku ktorým ročne putuje sto miliárd forintov (asi 330 miliónov €), o ktorých sa obyčajne nevie, na čo sa použili. Upozornil aj na to, že časť z týchto peňazí sa vo forme provízií vracia späť do Maďarska.⁴⁰³

Mechanizmus toku financií z Maďarska na južné Slovensko, spôsob použitia ani výšku finančných dotácií slovenské štátne orgány nesledovali, ani nemali šancu sledovať a ani to nechceli sledovať. Táto činnosť sa realizovala na území Slovenska bez akéhokoľvek vplyvu slovenských štátnych orgánov, ktoré ju v záujme dobrých susedských vzťahov aj s vedomím toho, že sa z maďarského štátneho rozpočtu financujú aktivity, ktoré by slovenský štátny rozpočet na rozvoj južného Slovenska (v tomto prípade môžeme povedať Felvidéku) neposkytol, akceptovali.

Finančné zabezpečenie národnej politiky, dotačné systémy podpory zahraničných Maďarov nesporne vyčerpávajú maďarskú ekonomiku. Efektivita týchto investícií je sporná.

Zahraniční Maďari však podľa maďarských politikov podporujú Orbánovu politiku a tí, ktorí sa uchádzali o právo voľiť a vďaka Orbánovej politike ho aj dostali, mu dávajú aj svoje hlasy vo voľbách. V súčasnej situácii je to pre Orbánovu politiku dostatočné zadosťučinenie za investované finančné prostriedky.

Komemorácia – pripomínanie histórie a historických udalostí a ich zakotvenie v historickej pamäti

Za tretí pilier maďarskej národnej nadhraničnej politiky považujeme komemoráciu – pripomínanie histórie a historických udalostí a ich zakotvenie v historickej pamäti Maďarov ako súčasť formovania historického vedomia. Tejto problematike sa budeme venovať v časti o Trianone a historickej pamäti.

Ak maďarská národná politika vychádza z jasne stanovených princípov v oblasti historického zakotvenia, základnej idey, zadenovania cieľov, spôsobu ako chce cieľ dosiahnuť a inštitucionálneho zakotvenia, slovenská národnostná politika je iná. Nemala jasný cieľ, nebola jasne ideovo zadenovaná, nemala svoju štruktúru, nemala inštitucionálne vyjadrenie a v konečnom dôsledku iba zmätene reagovala na maďarskú koncepčnú národnú politiku. Slovenský populistický a intuitívny, všemožne maskovaný, ale nakoniec jasný nacionalizmus, nedokázal súťažiť s maďarským štátom riadeným agresívnym nacionalizmom. V. Orbán dokázal využiť slovenské voľby, slovenské kauzy tak, aby jeho nacionalistický program vyznel ako obrana prena-

402 *Denník N*, 13. 4. 2018. Uznanie Orbána znie aj z Mosta-Híd.

403 *Denník N*, 10. 10. 2018, Morvay, P. Maďarská menšina má sté narodeniny.

sledovanej maďarskej minority v zahraničí (k tomu mu výroky a činy predstaviteľov slovenských vlád dávali bohaté podnety a argumenty). Slovenské odpovede na maďarské podnety mali nekoncepčný charakter. Charakterizovalo ich nepremyslené, skratové konanie a čo je podstatné slovenské politické reprezentácie, nedokázali sformulovať jasný program, v ktorom by obyvatelia maďarskej národnosti (a nielen maďarskej národnosti) dostali svoje reálne miesto v slovenskej štátnej myšlienke ako rovnocenní a plnohodnotní občania štátu. Na túto programovú absenciu slovenskej národnostnej politiky narážame pri všetkých sledovaných oblastiach slovenskej národnostnej politiky (v politickom systéme, administratívnom usporiadaní, právnom postavení, v jednotlivých segmentoch právneho postavenia menšín...) Tieto absencie nemohli nahradiť volebné slogany. Gašparovičovo volebné heslo „*myslím národne, cítim sociálne*“, v ktorom sa občan inej etnicity ako slovenskej nemohol ani objaviť, ba práve naopak prepadol sa do hlbokého suterénu, ani zdôrazňovanie, že Slovensko dodržiava všetky európske štandardy v otázkach národnostných menšín, ktoré veľmi často opakovali predstavitelia Smeru. Zdôrazňovanie obrany národno-štátnych záujmov Slovenska, nie je možné považovať za reálny politický národnostný (ba ani národný) program.

Maďarská nadhraničná národná politika sa stala svetovým unikátom. Kým mocnosti príležitostne dokázali definovať svoje „národné“ záujmy vo svete a lokalizovať podľa potreby ich miesta, Maďarsko rozšírilo ústavným spôsobom teritórium svojho pôsobenia na celý „maďarský svet“. Dlhodobo (oprávnené) vyčítalo Slovensku, že v ústave zadefinovalo Slovenskú republiku ako štát Slovákov, aby vo svojej ústave zadefinovalo svoj štát ako miesto, kde žijú Maďari v Karpatskej kotline. Celá politika Maďarska ponad hranice je ovplyvnená duchom Trianonu a jeho rekodifikovanej modernej revízie.

Štátne občianstvo – problém slovenskej a maďarskej politiky

V júli 2013 V. Orbán na konferencii v rumunskom meste Baile Tusnad pripomínal Trianonskú zmluvu, ktorá podľa neho pripravila Maďarsko o dve tretiny územia. Konštatoval, že úvahy o územných zmenách sú dnes nepredstaviteľné, ale „*tak ako sa veci teraz majú, právne prepojenie medzi Maďarmi vo svete sa dá vytvoriť prostredníctvom občianstva, nie na teritoriálnom základe.*“ Preto bude Maďarsko pokračovať vo vydávaní pasov zahraničným Maďarom. „*Národ nemôže byť silný bez silnej materskej krajiny.*“⁴⁰⁴

Problematika štátneho občianstva sa stala predmetom vážnych konfliktov a diskusií v slovensko-maďarských vzťahoch s dôsledkami pre menšinovú politiku na Slovensku. Jej nadväznosť na maďarskú štátnu nadhraničnú politiku maďarstva je jednoznačná. Niet pochybnosti o tom, že mnohé diskusie (slovensko-maďarské – vnútroštátne, či medzištátne, či maďarsko-maďarské) boli aj dôsledkom tejto politiky a jej súčasťou. To však určite neznamená, že by odpovede slovenských štátnych reprezentácií boli autonómne, nezávislé a európske. Také, aby reprezentovali slovenskú menšinovú politiku, s jej prioritami, cieľmi, víziami.

Princíp dvojitého štátneho občianstva je legitímnym a zaužívaným spôsobom riešenia postavenia obyvateľov, ktorí z rôznych dôvodov inklinujú k dvom existujúcim štátnym útvarom.⁴⁰⁵ Podobne ako princíp dvojitej identity, teda prípad, ak sa človek hlási k dvom národom, cíti sa byť ich súčasťou, súčasťou ich kultúry, ovláda ich jazyky, viažu ho k nim rodinné, či historické väzby a tradície. V stredoeurópskom regióne je však rozdiel medzi občianstvom a etnickou príslušnosťou. Štátne občianstvo je súčasťou štandardného začlenenia jednotlivca k príslušnosti štátu. Je dokladované formálnym potvrdením vzťahu jednotlivca a štátu, vytvorením administratívneho zväzku, ktorý sa stáva súčasťou rôznych dokumentov dokladajúcich príslušnosť k štátnemu útvaru. Národnostná príslušnosť je v súčasnosti subjektívnym vyjadrením človeka a jeho príslušnosti k národu, etniku, ktorá sa raz za desaťročie uvádza pri sčítaní obyvateľstva alebo pri základnej identifikácii obyvateľa napr. rodnom liste, pri sobáši a smrti. Človek si dobrovoľne a na základe vlastného uváženia zvolí svoju národnostnú príslušnosť (v niektorých štátoch aj viacnásobnú) alebo si nezvolí žiadnu etnicitu a nepotrebuje na to žiadne formálne potvrdenie. Štátna príslušnosť

404 *Pravda*, 29. 7. 2013, Orbán vyzval na zjednotenie Maďarov.

405 V súčasnosti 61 štátov povoľuje a 28 štátov zakazuje pre svojich občanov získať dvojité štátne občianstvo. <https://www.wahaat.com/en-gb/citizenship/list-of-countries-that-allow-dual-citizenship>; O tejto problematike píše napr: KÖRTVÉLYESI, Zs. Nation, Nationality, and National Identity: Uses, Misuses, and the Hungarian Case of External Ethnic Citizenship. In *International Journal for the Semiotics of Law – Revue internationale de Sémiotique juridique*, 33, (2020), p. 771-798. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11196-020-09731-8>; ZUBRZYCKI, G. “We, the Polish Nation”: Ethnic and Civic Visions of Nationhood in Post-Communist Constitutional Debates. *Theory and Society* 2001, 30 (5), p. 629-668.

a národnostná príslušnosť sú dva v strednej Európe nezávislé ukazovatele deklarovanej identity jednotlivca. Práve v dejinách Slovenska sa zlé skúsenosti s deklarovaním etnicity, zneužitím sčítaní obyvateľstva z rokov 1921 – 1941 na zbavovanie štátneho občianstva osôb nemeckej a maďarskej národnosti po druhej svetovej vojne, dodnes prejavujú v nedôvere obyvateľstva, k verejnému deklarovaniu etnickej identity.⁴⁰⁶ Tá sa stala vnútornou záležitosťou jedinca a ani v niektorých oficiálnych dokladoch už nie je uvádzaná (napr. na občianskych preukazoch na Slovensku) na rozdiel od štátneho občianstva. Udelenie štátneho občianstva v demokratických štátoch nie je podmienené etnickou príslušnosťou obyvateľa.

Zo starých členov Európskej únie nedávalo možnosť dvojitého občianstva iba Nemecko, Dánsko a Španielsko. Osobitne zaujímavým v tomto spoločenstve je príklad Rakúska, ktoré tiež neumožňuje dvojité občianstvo, ale ako uvádzal politológ J. Marušiak, v niektorých politických zoskupeniach je možné badať snahu túto situáciu zmeniť napr. v súvislosti so separatistickými tendenciami v Južnom Tirolsku.⁴⁰⁷

Problematika občianstva bola od roku 1918 vážnym problémom vo vzájomných vzťahoch medzi Slovenskom (Československom) a Maďarskom. V literatúre je tento problém často spomínaný, aj keď nie dôsledne analyzovaný.⁴⁰⁸ Po rozpade Uhorska bolo na Slovensku niekoľko desiatok tisíc obyvateľov, ktoré z rôznych dôvodov (domovská príslušnosť, odmietnutie sľubu lojality...) nezískalo československé štátne občianstvo, čo dokazujú štatistiky zo sčítaní obyvateľstva z rokov 1921 a 1930.⁴⁰⁹ V prvej polovici 20. storočia niektoré štáty umožňovali dvojité štátne občianstvo, kým iné ho považovali za dôvod k zániku pôvodného štátneho občianstva. Expatriáciu (zbavenie občianstva) z dôvodov podvodu, nelojálnosti či zlého charakteru, mali v minulosti vo svojom zákonodarstve napr. Austrália, Belgicko, Francúzsko, Veľká Británia, Juhoslávia, Kanada, Mexiko, USA, Veľká Británia a i.), stratu občianstva pri udelení občianstva iným štátom napr. Dánsko, Holandsko, Nemecko, Japonsko, Kanada, USA, Veľká Británia alebo zbavenie občianstva z dôvodu zamestnania v civilných alebo vojenských službách inej vlády, alebo po prijatí vyznamenaní alebo ochrany bez dovolenia svojej vlády mali Francúzsko, Dánsko, Maďarsko, Poľsko, Grécko, Španielsko, USA, Brazília a i.).⁴¹⁰

406 JECH, K. – KAPLAN, K. *Dekréty prezidenta republiky 1940 – 1945. Dokumenty, I.* Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk, 1995, s. 358; ŠUTAJ, Š. Maďarská menšina na Slovensku v 20. storočí. Bratislava: Kalligram, 2012, 398 s.; ŠUTAJ, Š. – GAJDOŠ, M. – JUROVÁ, A. – OLEJNÍK, M. Ethnic minorities and their culture in Slovakia in the context of historical development in twentieth century. In KOVÁČ, D. (ed). *Slovak contributions to 19th. international Congress of Historical Sciences*. Bratislava: Veda, 2000, p. 135-149;

407 *Pravda*, 13. 9. 2018, Podrobnejšie o tom: Marušiak, J. Koniec alpskej idyly. Podrobnejšie o tejto problematike PROCHÁČKA, P. *Maďarská menšina na Slovensku a otázka autonómie*. Bratislava: Kancelária SNR, 1992.

408 VERNER, V. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomek, 1947.

409 POPÉLY, Gy. A felvidéki magyarság számanak alakuháza az 1921 es 1930 évi csehszlovákiai népszámlálások tükrében. In *Századok*, 123, 1-2, 1989, 44-79.

410 JECH, K. – KAPLAN, K. *Dekréty prezidenta republiky 1940 – 1945. Dokumenty I...*, s. 358.

Zmeny štátnych hraníc po Viedenskej arbitráži v roku 1938 a následné obnovenie pôvodných hraníc po podpise Dohody o prímieri s Maďarskom z 20. januára 1945, túto situáciu ešte viac skomplikovali. Následná strata štátneho občianstva obyvateľstva maďarskej národnosti a výmena obyvateľstva viedla k ďalším komplikáciám v štátnoobčianskych záležitostiach. Navrátenie štátneho občianstva Maďarom v ČSR v októbri 1948 do určitej miery situáciu stabilizovalo, ale trvalo dlho, kým sa problémové záležitosti (problém so skladaním sľubu lojality, odmietnutie štátneho občianstva pre vojnových previnilcov a „nepriateľov“ ľudovodemokratického zriadenia) usporiadali.⁴¹¹ „Socialistické“ riešenie štátneho občianstva potvrdilo aj podpísanie Zmluvy medzi ČSR a MR o úprave niektorých otázok štátneho občianstva z roku 1961.⁴¹²

Po rozdelení Československa sa problém štátneho občianstva riešil pomerne veľkoryso, v prospech a v záujme obyvateľov oboch nástupníckych štátov a po vzájomnej dohode, na základe medzinárodnej dohody. Má presné stanovené podmienky, ktoré sa neopierajú o hlásenie sa k národnosti (deklarovanú alebo dokazovanú etnickú identitu), ale o trvalý pobyt, miesto narodenia, príslušnosť rodičov k územiu, tak ako je to v prípade väčšiny európskych štátov.

Charakter národnej politiky Maďarska akcentoval ingerenciu v prospech Maďarov v zahraničí dlhodobo, od pádu komunistických režimov, ba sčasti aj počas nich. Požiadavku zavedenia dvojitého štátneho občianstva pre Maďarov, ktorí sa ocitli mimo územia vlasti po prijatí Trianonskej zmluvy 4. júna 1920, predložil Svetový zväz Maďarov krátko po páde komunistického režimu. Vtedajší predseda maďarskej vlády F. Gyurcsány sa k tejto požiadavke od začiatku postavil zdržanlivo. Zdôvodňoval to tým, že okolité štáty by to mohli chápať ako stupňovanie maďarských nárokov (tento argument vo vnútroproletickom prostredí však nemohol zohrať významnejšiu úlohu) a finančnou záťažou, ktorá by mohla nastať so zvýšenými požiadavkami o maďarské štátne občianstvo, ktorým chceli pomôcť v ťažkej ekonomickej situácii, najmä v regiónoch Sedmohradska (Rumunsko), Zakarpatska (Ukrajina) a Vojvodiny (Srbsko), ktoré neboli členmi EÚ. Bol vnímaný aj ako hrozba, že Maďari z týchto krajín, s maďarským občianstvom, zaplavia EÚ. Ako o tom hovorili predstavitelia slovenských Maďarov (P. Csáky a J. Berényi) pre nich maďarské občianstvo nemalo ekonomický význam, postupne však začalo byť zaujímavé pre časť maďarskej elity na Slovensku, ako citová väzba s materským národom (v tomto prípade štátom).

Krajania mimo EÚ mali dostať podľa F. Gyurcsány špeciálne pasy platné na vstup do Maďarska a ďalších krajín EÚ a uľahčiť sa mali pravidlá pre imigráciu a na-

411 ŠUTAJ, Š. Československé štátne občianstvo obyvateľov maďarskej národnosti po roku 1945 z pohľadu česko-slovenských vzťahov. In Česko-Slovenská historická ročenka 2002, Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 35-56; THER, P. *Temná strana národných štátů. Etnické čistky v moderní Evropě*. Praha: Agro, 2017.

412 Vyhláška ministerstva zahraničných vecí z 8. 4. 1961 o Dohovore medzi Československou socialistickou republikou a Maďarskou ľudovou republikou o úprave niektorých otázok štátneho občianstva <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1961/37/>

turalizáciu. Vláda mala v pláne príslušné zákony zmeniť do júna 2005.⁴¹³ Nepriaznivé stanovisko vlády však popudilo zástupcov zahraničných Maďarov, vrátane SMK na Slovensku. Na zasadnutí MÁÉRT v novembri 2004 rokovania stroskotali na tom, že zo šestnástich subjektov, ktoré sa zúčastnili na rokovaní, sa len štrnásť z nich vyjadrilo za prijatie záverečnej deklarácie. Predstavitelia všetkých organizácií reprezentujúcich zahraničných Maďarov podpísali podľa predsedu SMK B. Bugára spoločný dokument, v ktorom vyzvali maďarskú vládu, aby prestala s argumentáciou urážajúcou krajanov. Vyzvali maďarských občanov, aby povedali v referende o dvojitom občianstve áno. Tento dokument vládne strany – Maďarská socialistická strana a Zväz slobodných demokratov odmietli podpísať. Opozícia v čele s V. Orbánom, však požiadavku dvojitého občianstva jednoznačne podporila. V. Orbán vyhlásil: „Každý cnostný Maďar bude hlasovať pre.“⁴¹⁴

V tejto fáze predstavitelia SMK na Slovensku deklarovali umiernennejší postoj k problematike, aj keď z ich výrokov bolo cítiť sklamanie z postoja maďarských vládnych strán. Práve otázka dvojitého občianstva rozdelila názorovo SMK. B. Bugár a L. Nagy možnosť dvojitého občianstva neodmietli, ale vyjadrili sa, že pre Maďarov na Slovensku by malo občianstvo iba symbolický význam.⁴¹⁵ Z inej pozície problematiku dvojitého štátneho občianstva prezentoval významný predstaviteľ SMK M. Duray. „Maďarské občianstvo bolo od nás zhabané, nie my sme sa ho vzdali, a stratili sme ho nie na základe maďarských zákonov,“ zdôraznil v súvislosti s pripravovaným referendum o dvojitom občianstve v Maďarsku. Podľa slov M. Duraya to znamenalo, že by bolo vhodné dať maďarské občianstvo Maďarom, ktorým bolo v roku 1920 nanútené občianstvo iného štátu. Pre Duraya sa citovo občianstvo viazalo k historickej vlasti, štátu, a to aj napriek tomu, že právna jednota tejto historickej formácie sa v roku 1920 rozpadla. Duray túto situáciu vnímal ako prerušenie občianstva a udeľovaním maďarského občianstva zahraničným Maďarom by sa obnovila jeho právna kontinuita, ktorá by podľa neho nespochybňovala európsku stabilitu a mier.⁴¹⁶

V prípade snahy zaviesť zákon o dvojitom štátnom občianstve zo strany Maďarska neboli dominantné princípy viažuce sa k inštrumentalistickému chápaniu etnicity (miesto narodenia, trvalý pobyt) ale boli nahradené príslušnosťou k maďarskému etniku a primordialistickým chápaním etnicity.⁴¹⁷ V referende položenú otázku „*Máme*

413 SÁPOSOVÁ, Z. – SZERENCSEŠ, J. Politika vlády Ferenc Gyurcsány k zahraničným Maďarom. In ŠUTAJOVÁ, J. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989: (identita a politika II)*. Prešov: Universum, 2008, s. 42-53; *Pravda*, 14. 1. 2005. SMK nastúpilo cestu kompromisu.

414 ORÁLEK, P. Korektní, ale ne bezkonfliktní. Aktuální stav slovensko-maďarských vztahů (2005) <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=862>

415 *Pravda* 13. 11. 2004. Maďari sa nedohodli na občianstve; *Pravda*, 26. 11. 2004. Politici SMK podporujú dvojité štátne občianstvo; *Pravda* 8. 1. 2005. Bugár chce pre Maďarov dve občianstva.

416 *Pravda* 28. 11. 2004. Občianstvo nám zhabali; *Szabad Újság*, 18. 11. 2004, č. 45/2004, s. 11, 12, 13, 14. Állampolgárság és nemzetpolgárság.

417 K problematike chápania etnicity napr. SÝKORA, P. Etnicita v evolučno-psychologickej perspektíve. In *Filozofia*, roč. 58, 2003, č. 1, s. 62-69.

dat' maďarské občianstvo za zvýhodnených podmienok tým krajanom, ktorí o to majú záujem a ktorí dokážu nejakým spôsobom, že sú naozaj Maďari?“, si totiž nemožno vysvetliť ináč, ako to potvrdzujú aj vyjadrenia niektorých maďarských politikov či M. Duraya o právnej kontinuite občianstva. Aj v diskusii v maďarskom parlamente z radov maďarských politikov odznel názor, že ide o prinavrátenie štátneho občianstva Maďarom, ktorí už raz toto občianstvo mali a princíp kontinuity, ktorý v prípade budovania jednotného nadhraničného národa mal preklenúť hranice, mal preklenúť v prípade štátneho občianstva aj časovú bariéru.

Kľúčovou otázkou pre posudzovanie zákona o štátnom občianstve v Maďarsku je teda otázka, ktorú riešia slovenskí a maďarskí historici a ktorá ich dlhodobo rozdeľuje. Či je Maďarsko po roku 1918 novým štátom, nástupníckym štátom alebo pokračovateľom historického Maďarska. Väčšina slovenských historikov vychádza z tézy, že po prvej svetovej vojne sa Habsburská monarchia – Rakúsko-Uhorsko rozpadlo a medzi novovytvorené nástupnícke štáty patrí aj Maďarsko aj ČSR. Ide teda o nové štáty, vzniknuté na troskách historického štátneho útvaru. Maďarskí historici a právní historici sa vo väčšine domnievajú, že existuje nespochybniteľná štátna kontinuita medzi historickým Maďarskom a dnešným Maďarskom. Maďarsko vychádzalo z právnej a politickej kontinuity Maďarského kráľovstva a štátnych útvarov z 20. storočia a zachovania jeho integrity.⁴¹⁸

Zo slovenského pohľadu, po storočí od zániku historického Maďarska je nemysliteľné nadväzovať na jeho občianstvo a považovať ho za dobrý základ pre vytvorenie nového štátnoobčianskeho zväzku. Na takýto spôsob riešenia občianstva, aký bol predložený pri maďarskom modeli dvojitého občianstva, sa bude precedens vo svete hľadať len veľmi ťažko.

Referendum o dvojitom štátnom občianstve sa uskutočnilo v Maďarsku 5. decembra 2004. Zo sčítania hlasov vyplývalo, že na referendum prišlo 37,2 % registrovaných voličov. Za udelenie občianstva bolo 51,54 % hlasujúcich, proti 48,48 %. Za udelenie občianstva zahraničným Maďarom bolo viac ako 1,4 milióna ľudí, proti viac ako 1,3 milióna. Účasť na referende bola pod 50 %, takže neboli splnené podmienky, aby referendum bolo platné.⁴¹⁹

Situáciu potvrdil aj premiér Gyurcsány. „Referendum utrpelo porážku, jeho iniciátori nezdar a voliči sa rozhodli pre zodpovedný patriotizmus.“ Bol spokojný, že sa Maďari nenechali zatiahnuť do „žiadneho dobrodružstva“. Zdôraznil, že ako premiér má zodpovednosť za 15 miliónov Maďarov, desať miliónov vo vnútri a ďalších päť miliónov mimo hraníc krajiny. „Počujem hlas národa, počujem jeho nie proti jednostrannosti, neplodnému obzeraniu sa do minulosti a proti nacionálnemu a sociálnemu populizmu,“ konštatoval a poďakoval sa voličom, ktorí „si nepletú naciona-

418 Podrobnejšie o rozdieloch vo vnímaní nástupníckych štátov napr.: ROMSICS, I. *Trianonská mierová zmluva*. Bratislava: Kalligram, 2006; DEÁK L. *Trianon: ilúzie a skutočnosť*. Bratislava: Kubko Goral, 1996; HRONSKÝ, M. *Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920*. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998; ŠUTAJ, Š. *Parižska konferencia 1946 a mierová zmluva s Maďarskom*. Prešov: Universum, 2014, 403 s.

419 *Pravda*, 6. 12. 2004. Dvojité občianstvo Maďari nepodporili.

lizmus so zodpovedným patriotizmom“.⁴²⁰ Fidesz však referendum označil za úspech. Potvrdilo vraj, že si väčšina občanov Maďarska praje, aby maďarské občianstvo získali Maďari v susedných štátoch. To isté hovorili najbližší spojenci Fideszu spomedzi krajanov vrátane vtedajšieho predsedu SMK B. Bugára. Keď Fidesz v roku 2010, už ako vládna strana, presadil občianstvo zahraničných Maďarov, argumentoval tým, že koná podľa vôle občanov potvrdenej referendum.⁴²¹

Podľa slovenského zákona o štátnom občianstve z roku 2005 mohli dostať slovenské občianstvo prednostne cudzinci, ktorí oň chcú požiadať vtedy, ak na Slovensku mali trvalý pobyt minimálne osem rokov, zahraničným Slovákom stačili tri. Jedinou podmienkou na ľahšie získanie občianstva bolo osvedčenie o postavení Slováka žijúceho v zahraničí. Na jeho udelenie stačilo mať v priamom pokolení predkov Slovákov alebo „*si uchovávať národné povedomie*“, čo má dosvedčiť krajanská organizácia alebo iní dvaja zahraniční Slováci.

Zákon určoval národné povedomie ako „*aktívne prejavy hlásenia sa k slovenskému národu a k hodnotám, ktoré reprezentujú slovenský jazyk, slovenské kultúrne dedičstvo a tradície*“. Navyše zahraniční Slováci z krajín mimo EÚ nemuseli žiadať o prechodný pobyt, pokiaľ sa na Slovensku zdržiavali dlhšie.⁴²²

V oboch krajinách sa v roku 2010 konali voľby, ale maďarské boli skôr. Výsledok maďarských volieb však upokojenie do slovensko-maďarských vzťahov nepri niesol. Nová politická reprezentácia Maďarska jasne dávala najavo, že zákon o štátnom občianstve Maďarov za hranicami je prioritou v jej politike. Voľby na Slovensku nepovažovali za dôvod na zmeny v načasovaní akcie. Pred prijatím maďarského zákona o štátnom občianstve nedošlo k žiadnym oficiálnym rokovaniam o tejto problematike. Stretnutie ministrov zahraničných vecí M. Lajčáka a dezignovaného ministra J. Martonyiho sa síce uskutočnilo 12. mája 2010, ale maďarský minister nemienil rokovať o štátnom občianstve. Iba potvrdil, že maďarská strana má problémy s postavením maďarskej menšiny na Slovensku a najmä s kontroverzným jazykovým zákonom. Minister Martonyi nepovažoval inštitút dvojitého občianstva za ohrozenie a ubezpečil, že „*s občianstvom sa nebude spájať právo hlasovať v maďarských voľbách, ani byť volený*“. Zámer už na prvej schôdzi nového maďarského parlamentu prijať zákon o dvojitom občianstve sa stretol na slovenskej strane s nevôľou. M. Lajčák upozornil, že slovenská vláda sa kvôli nemu obráti aj na príslušné medzinárodné inštitúcie a nazval ho „*nepriateľským krokom*“. Slovensko vzápätí povolalo slovenského veľvyslanca v Budapešti na konzultácie do Bratislavy.⁴²³

Ministerstvo zahraničných vecí SR priamo, či prostredníctvom veľvyslanectva v Budapešti vyslalo množstvo signálov významným predstaviteľom novej vládu-

420 *Pravda*, 6. 12. 2004. Dvojité občianstvo Maďari nepodporili.

421 *Denník N*, 3. 10. 2016, MORVAY, P. Hlavne sa bojte, odkazuje vláda Maďarom.

422 Podrobnejšie: SÁPOSOVÁ, Z. – ŠUTAJ, Š. *Starostlivosť o krajanov v zahraničí...*; ŠUTAJ, Štefan – SÁPOSOVÁ, Z. *Národnostná politika Slovenska a politika Maďarska voči zahraničným Maďarom*. In ŠUTAJ, Š. a kol. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov: Universum, 2008. s. 18-30; *Pravda*, 13. 5. 2010, Slováci idú žalovať na Maďarov.

423 *Aktuálne*, 12. 5. 2010, Vzťahy s Maďarskom sa neupokojili. <http://aktualne.centrum.sk/domov/politika/clanek.phtml?id=1207801>

cej strany Fidesz, že slovenská strana nechce, aby sa takáto citlivá norma schvaľovala bez riadnej konzultácie medzi vládami oboch krajín, ktorú vyžaduje *Základná zmluva*. Upozorňovali aj na Bolzanské odporúčania vysokého komisára OBSE pre otázky národnostných menšín⁴²⁴ a Správu Benátskej komisie o preferenčnom zaobchádzaní s menšinami príbuzenskými štátmi z roku 2001. Slovenská diplomacia tiež opakovane upozorňovala, že atmosféru vzájomných vzťahov naruší, ak sa takáto „senzitívna“ právna norma bude prijímať pod symbolikou 90. výročia podpísania Trianonskej mierovej zmluvy. Dezigňovaný podpredseda maďarskej vlády Zs. Semjén sa vyjadril, že slovenskému premiérovi poskytnú len informácie, ale nebudú so slovenskou vládou rokovať o tom, čo chcú urobiť ohľadom štátneho občianstva, lebo je to „*súčasť maďarskej národnej suverenity*“. Slovenská diplomacia upozorňovala, že štátne občianstvo vyjadruje vzťah k štátu, nie k národu a nemá súvis s právami osôb patriacimi k národnostnej menšine, ani s rozvojom spolupráce s krajanmi v zahraničí. Zdôraznila povinnosť maďarskej vlády konzultovať záležitosti zákona, ktorý má účinok na občanov susedných štátov.⁴²⁵

Prvá Ficova vláda sa pripravovala na maďarské kroky. Na zasadanie slovenskej vlády 14. mája 2010 boli pripravené analýzy dopadov prijatia zákona o dvojacom občianstve v Maďarsku a návrhy riešení. Vláda vzala materiál na vedomie a na základe

424 Bolzanské odporúčania vysokého komisára OBSE k národnostným menšinám v medzištátnych vzťahoch (2008) <https://archiv.vlada.gov.sk/ludskeprava/data/files/4540.pdf>

425 Konkrétne mali na mysli odporúčania vysokého komisára OBSE o národnostných menšinách v medzištátnych vzťahoch z roku 2008, známe aj ako Bolzanské odporúčania. Odporúčania č. 10. a 11. uvádzajú: „*Štáty sa majú zdržať jednostranných krokov vrátane poskytovania výhod cudzincom na základe etnických, kultúrnych, jazykových, náboženských či historických väzieb, ktorých úmysel alebo účinok je oslabenie zásad územnej celistvosti. ... Štáty môžu zohľadniť uprednostňované jazykové zručnosti a kultúrne, historické alebo rodinné väzby pri svojom rozhodovaní o udelení občianstva osobám v zahraničí. Štáty však majú zaručiť, že takéto udelenie občianstva rešpektuje zásady priateľských vrátane dobrých susedských vzťahov a územnej zvrchovanosti, a majú sa zdržať hromadného udeľovania občianstva, dokonca i keď štát pobytu povoľuje dvojité občianstvo.*“ Vysoký komisár k téme menšín v kontexte európskej bezpečnosti počas vystúpenia v OBSE dňa 20. 10. 2009 povedal: „*Štáty nesmú vykonávať jurisdikciu nad obyvateľstvom alebo časťou obyvateľstva iného štátu v rámci územia tohto štátu bez jeho súhlasu. Suverenita je základom medzinárodného práva. Exteritoriálna jurisdikcia je obmedzená. Rovnako dôležitou otázkou je aj občianstvo. Udeľovanie občianstva osobám žijúcim v zahraničí je zjavne jedným z najčastejších dôvodov vedúcim k vzniku napätia a konfliktu. ... Príbuzenské štáty by sa mali zdržať hromadného udeľovania občianstva (en masse), a to aj v prípade, ak legislatíva štátu, v ktorom osoby žijú, dvojité občianstvo povoľuje. ... príbuzenský štát nesmie distribuovať pasy občanom iného štátu a potom žiadať osobitnú ochranu pre určitú skupinu svojich občanov žijúcich na území tohto iného štátu. ... Štáty by sa mali zdržať jednostranných krokov. Odporúčam, aby boli konzultácie so štátom, na území ktorého menšiny žijú povinné v prípade, ak sa majú udeliť výhody osobám žijúcim v zahraničí.*“ (Informácia o iniciatíve prijatia novely zákona č. LV z roku 1993 o maďarskom štátnom občianstve upravujúca otázku dvojakeho občianstva v Národnom zhromaždení Maďarskej republiky – širšie medzinárodné súvislosti a dopady pre Slovenskú republiku. Materiál z rokovania vlády SR 14. 5. 2010.)

odporúčaní z dokumentu sa mala obrátiť na medzinárodné inštitúcie vysokého komi-
sára OBSE pre národnostné menšiny, na Benátsku komisiu, PZ RE a NATO.⁴²⁶

Šéf diplomacie M. Lajčák na rokovaní zahraničného výboru NR SR priznal, že podobné normy, ako ide prijať Maďarsko, má aj Rumunsko, Bulharsko, Chorvátsko a Srbsko. Práve v susedných krajinách existoval precedens v podobe rumunsko-moldavského, srbsko-bosnianskeho, chorvátsko-bosnianskeho a slovinsko-taliankeho riešenia dvojitého občianstva.⁴²⁷ V čom je teda situácia iná oproti niektorým z týchto riešení M. Lajčák vysvetlil: „*Lebo nám to vadí. A to sa nesmie robiť tak, že to prekáža dotknutým krajinám. Ak to Moldavsku neprekáža (zo strany Rumunska), tak potom problém nie je. Ak to Slovensku prekáža, tak problém je... My reagujeme na základe našich historických a politických pohnútok.*“⁴²⁸

Bývalý veľvyslanec v Maďarsku Štefan Markuš, politológ L. Öllös, či hovorca OSMS K. Petőcz, ale tiež P. Csáky, zákon nepovažovali za problém, ani to, že nebol konzultovaný so slovenskou stranou, skôr to vnímali ako prejav predvolebnej hystérie slovenských politických strán. Premiér R. Fico zvolával Bezpečnostnú radu SR a slovenskí ministri zahraničných vecí, vnútra, obrany a spravodlivosti mali urýchlene vypracovať analýzu bezpečnostných rizík vyplývajúcich zo zákona. Predseda poslaneckého klubu KDH žiadala okamžité zvolanie zahraničného výboru NR SR. I. Radičová avizovala, že nie je potrebné strašiť a zvolávať bezpečnostné rady a že ona a jej strana sú schopní po voľbách „ponúknuť riešenie situácie bez toho, aby strašila občanov sankciami.“⁴²⁹

Po ohlásení prípravy maďarského zákona o štátnom občianstve pre zahraničných Maďarov slovenská vláda požiadala o zvolanie zasadania ZSMK. Z Maďarska prišla odpoveď, že zasadnutie komisie je možné až po 28. máji, keď bude uvedený do funkcie nový maďarský kabinet. Premiér Fico požiadala veľvyslanca v Budapešti Petra Weissa, aby dohodol stretnutie s V. Orbánom.⁴³⁰ Maďarská strana na avizované slovenské protipatrenia zareagovala tým, že zaútočila na slovenské „slabé“ miesto. Európskemu parlamentu zaslali maďarskí politici list s výhradami voči slovenskému jazykovému zákonu. Pod dokument sa podpísal aj poslanec slovenského parlamentu

426 Informácia o iniciatíve prijatia novely zákona č. LV z roku 1993 o maďarskom štátnom občianstve...

427 CULIC, I. Dilemmas of belonging: Hungarians from Romania. In *Nationalities Papers*, 2006, 34, 2, p. 175-200; KOVÁCS, M. M. The Politics of Dual Citizenship in Hungary. In *Journal Citizenship Studies*, 2006, 4, p. 431-451; VIZI, B. Dual citizenship and policies toward kin-minorities in East-Central Europe: a comparison between Hungary, Romania, and the Republic of Moldova. In KÁNTOR, Z. – MAJTÉNYI, B. – IEDA, O. – VIZI, B. – HALÁSZ, I. (eds.). *The Hungarian status law: nation building and/or minority protection*. Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, 2004, p. 239-269.

428 *Pravda*, 19. 5. 2010, Parlament bude pre maďarskú novelu do volieb v pohotovosti.

429 *Pravda*, 13. 5. 2010, Slovinci idú žalovať na Maďarov; Premiér pre zákon o dvojacom občianstve zvolá Bezpečnostnú radu SR <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=udalosti/udalost&MasterID=47359>; *Webnoviny*, 19. 5. 2010, Dzurinda: Návrh Budapešti nie je európsky.

430 *Aktuálne*, 19. 5. 2010, Fico: Arogantné Maďarsko. Chcem rokovať s Orbánom, <http://aktualne.centrum.sk/domov/politika/clanek.phtml?id=1208282>. X. zasadanie Zmiešanej slovensko-maďarskej komisie pre menšiny sa uskutočnilo až 2. 2. 2011.

M. Duray. Na výhrady, že sa spojil s maďarskými poslancami proti svojej krajine odpovedal, že zákon je podľa jeho mienky protiústavný a „*ja sa do toho zapájam ako Maďar, nie ako Slovák*“.⁴³¹ Zs. Semjén, budúci podpredseda vlády, nepovažoval protesty Slovenska za podstatné. „*Je tu jeden národ s maďarským občianstvom... So Slovenskom je hlavným problémom nie dvojaké občianstvo, ale jazykový zákon, Benešove dekréty, Hedviga Malinová a vlnajšie vykázanie Lászlóa Sólyoma*“.⁴³²

Minister M. Lajčák sa 25. mája 2010 stretol v Haagu s vysokým komisárom pre národnostné menšiny OBSE K. Vollebaekom. Rokoval s ním o prijatí maďarského zákona o prideloňovaní občianstva Maďarom v zahraničí. Požiadal Vollebaeka, aby analyzoval zákon a aby dal svoje odporúčania, ktoré by boli platné pre všetky členské štáty OBSE a teda aj pre Maďarsko. Minister avizoval, že chystané protiopatrenia zo strany Slovenska, ktoré by niesli so sebou napríklad stratu občianstva a tým pádom aj nemožnosť vykonávať verejnú funkciu pre tých, ktorí o maďarské občianstvo požiadajú, sú európskym štandardom. „*Vysoký komisár naše zámery zobraľ na vedomie. ... Slovensko nie je trhací kalendár ani fackovací panák, my neútočíme, ale máme práva a povinnosti brániť sa*“.⁴³³

SMK vydala stanovisko, ktoré malo upokojiť situáciu: „*SMK pripomína, že nový zákon sa začína aplikovať len od 1. januára 2011, tzn. je k dispozícii dostatok času na vyriešenie vzniknutých otázok*“.⁴³⁴ V stanovisku sa uvádzalo, že SMK odmieta nezodpovedné vyhlásenia vládnych politikov a vyzýva každého k zaujatiu zodpovedných postojov. Pridelenie druhého štátneho občianstva interpretovala ako naplnenie časti ľudských práv a uznanie faktu dvojakej identity daného občana. Slovenské protiopatrenia považovala SMK za snahu o zneistenie občanov.⁴³⁴

Prijatie maďarského zákona o občianstve v roku 2010⁴³⁵

Do rámca národnej stratégie maďarstva fungujúceho ponad hranice zapadá aj zákon o občianstve pre všetkých Maďarov, ktorý prijal v máji 2010 maďarský parla-

431 *Hospodárske noviny*, 19. 5. 2010, Maďari v Bruseli zaútočili na náš zákon.

432 *Pravda*, 21. 5. 2010, Uhorsko nemožno oživiť, lebo žije.

433 <http://www.nrsr.sk/Dynamic/Sprava.aspx?MasterID=47518> Vysoký komisár OBSE Knut Vollebaek tiež povedal, že udeľovanie občianstva na základe iného princípu ako miesta bydliska je dôvodom pre politické napätie medzi štátmi. „*Keď sa chce jurisdikcia aplikovať na občanov na inom princípe, než akým je bydlisko, nesie to potenciál napätia. Varoval som štáty pred udeľovaním občianstva na etnickom, národnostnom, jazykovom alebo kultúrnom základe a upozornil som ich na konzekvencie po udelení takéhoto občianstva*“.⁴³⁴ Vollebaek zdôraznil, že prideloňovanie občianstva je vo výlučnom práve každého štátu, ale to neznamená, že si každý štát môže robiť, čo chce. „*Bilaterálne konzultácie sú v takýchto prípadoch odporúčané. Toto platí najmä pre Maďarsko a Slovensko, ktorí sú partneri v EÚ i NATO a ktorí podpísali bilaterálne zmluvy*“, a zopakoval tézu z dokumentu OBSE Bolzanské odporúčania k národnostným menšinám v medzištátnych vzťahoch.

434 *Webnoviny*, 23. 5. 2010, SMK odmieta hystériu okolo zákona o občianstve.

435 O ceste k zákonu o štátnom občianstve píše napr. KURUCZ, M. Dvojaké občianstvo v maďarskom politickom diskurze v rokoch 1998 – 2010. In *Studia Politica Slovaca*, 2012, roč. 5, č. 2, s. 76-93.

ment. Zákon zásadným spôsobom zmenil vzťah maďarského štátu k občianstvu. Tamás Kiss ho nazval „zásadný posun paradigmy“. Umožnil exteritoriálne občianstvo aj pre Maďarov, ktorých predkovia žili na území, patriaceho v minulosti k Maďarsku.⁴³⁶ To bolo možné dokladovať rôznymi typmi dokumentov, rodný list, vysvedčenia, vojenská knižka, občiansky preukaz, osvedčenie o trvalom bydlisku... Nárok na maďarské občianstvo vyplýval aj zo vzťahu, ktorý vznikol v rokoch 1938 – 1945 na základe pripojenia územia južného Slovenska Viedenskou arbitrážou k Maďarsku a to napriek tomu, že Viedenská arbitráž bola anulovaná Dohodou o prímerí s Maďarskom z januára 1945 a mierovou zmluvou s Maďarskom podpísanou 10. februára 1947 v Paríži. Eufóriu pred prijatím zákona dokumentovalo vystúpenie L. Kövéra. Ten konštatoval, že uzavretím potrianonskej doby sa pre celý národ môže začať nová epocha a ohlásil novú národnú politiku, „vd'aka ktorej sa stane bezpredmetným používanie pojmu „na tejto strane hranice a za nimi. ... Je jeden maďarský svet, jeden maďarský národ a každý Maďar je zodpovedný za všetkých Maďarov... Historické Maďarsko nemožno oživiť,... ale ani nie je potrebné, aby vstalo z mŕtvych, veď v dušiach, kultúre, našom jazyku, v kostoloch, ktoré staviame, a v našich medziľudských kontaktoch žije.“⁴³⁷

Zákon predložili parlamentu 17. mája 2010. Poslanci Národného zhromaždenia MR ho schválili 26. mája 2010. V 386-člennom maďarskom parlamente za návrh hlasovalo 344 poslancov, traja boli proti, piati sa zdržali hlasovania. Novela zákona o štátnom občianstve umožňuje etnickým Maďarom požiadať o udelenie občianstva bez toho, aby mali trvalý pobyt na území Maďarska, v prípade, ak majú maďarský pôvod, nemajú záznam v registri trestov a preukázali znalosť maďarského jazyka. Prihlášky na získanie občianstva mali uchádzačom poskytnúť maďarské zahraničné diplomatické zastupiteľstvá. Zákon vstúpil do platnosti 20. augusta, v deň maďarského štátneho sviatku (Deň ústavy a sv. Štefana), bol účinný od 1. januára 2011. Od 3. januára 2011 sa zahraniční Maďari mohli uchádzať o maďarské štátne občianstvo v zjednodušenom konaní.⁴³⁸

Aj po prijatí zákona sa maďarskí predstavitelia snažili zľahčovať dopady zákona na vzťahy so susedmi a zdôrazňovali, že ide o štandardný zákon, ktorý ich nemôže ovplyvniť. V maďarskom diskurze a argumentácii v prospech zákona prevažovali: právo postupovať suverénne a bez ohľadu na názory iných (susedov, EÚ), spájanie princípov občianstva s princípom etnicity, argumentácia neutralitou zákona, ktorý nie

436 VASS, Á. Az állampolgárság fogalmának változása a többes állampolgárság és a külső szavazati jog összefüggésein keresztül. In <https://kki.hu/wp-content/uploads/2020/03/04-Vass-%C3%81gnes.pdf>;

437 *Pravda*, 21. 5. 2010, Uhorsko nemožno oživiť, lebo žije.

438 2010. évi XLIV. törvény a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000044.TV>; *Sme*, 22. 5. 2010, Budapešť sleduje cieľ ako Rusi v Gruzínsku; *Sme*, 31. 5. 2010, Maďarský prezident podpísal zákon o dvojacom občianstve; <http://www.nrsr.sk/Dynamic/Sprava.aspx?MasterID=47520>, Maďarský parlament prijal návrh zákona o dvojacom občianstve; *Aktuality*, 9. 11. 2017, V Maďarsku panujú obavy..., <https://www.aktuality.sk/clanok/537670/v-madarsku-panuju-obavy-z-oklieste-nia-prav-madarskej-mensiny-v-zahranici/>.

je namierený voči iným štátom, právo budovať jednotný kultúrny národ prostredníctvom občianstva, zdôvodnenie postupu ako dôsledku nespravodlivosti Trianonu. Vo vzťahu k Maďarom žijúcim v Maďarsku, ale aj susedným štátom sa pred jeho prijatím argumentovalo aj tým, že z prijatia zákona nevyplýva volebné právo pre zahraničných Maďarov.

L. Sólyom zdôraznil, že Maďarsko jednoznačne musí pomáhať príslušníkom maďarských národnostných menšín, žijúcich v susedných štátoch alebo inde vo svete. *„Kultúrne spoločenstvá sú nezávislé od štátnych hraníc a štátnych občianstiev, aj keď ich rešpektujú, keďže sa nesnažia zjednotiť v jednom politickom národe. Požadujú len toľko, aby im iné politické národy umožnili rozvíjať ich špecifickú kultúru a udržiavať úzke styky s časťami materského národa, ktoré žijú v iných krajinách.“*⁴³⁹ Bývalý maďarský prezident spomenul v súvislosti so zákonom o dvojakom občianstve aj koncept kultúrneho národa, ktorý by mal spájať Maďarov v ich domovine s tými, ktorí žijú v okolitých krajinách. Na pôde Benátskej komisie vyhlásil, že občianstvom nechcú meniť hranice, ani sa spájať so zahraničnými Maďarmi v politickej rovine. Vyhlásil: *„Príslušníci kultúrneho národa, žijúci ako menšina, sú lojálnymi občanmi krajiny, v ktorej žijú, ale chcú udržať kultúrnu súdržnosť s kultúrnym národom ako celkom.“* EÚ by mala podľa maďarského prezidenta uznať koncept kultúrneho národa, pretože kultúrny národ je realitou, nezávislou na hraniciach a štátnej príslušnosti. Okrem toho treba podľa Sólyoma rozlišovať medzi „novými menšinami“, ktoré sa vytvorili v dôsledku masívnej imigrácie do západnej Európy, „pôvodnými národnými menšinami“, ktoré žijú na celom kontinente, ale predovšetkým v jeho centrálnej a východnej časti.⁴⁴⁰

Asi nikto nepochybuje o tom, že existuje jeden maďarský kultúrny národ. V interpretácii maďarských politikov je však priama súvislosť medzi prihlásením sa k národu a občianstvom maďarského štátu. Je však otázne, či na to, aby mal niekto pocit príslušnosti k národu, potrebuje mať aj jeho štátne občianstvo. V maďarskom prípade, voči zahraničným Maďarom, táto premisa platila a stala sa súčasťou maďarskej národnej politiky. Neskôr prijatá nová maďarská ústava priniesla týmto novým občanom nielen pocity spolupatričnosti k maďarstvu, ale aj povinnosti. Tým môžu vzniknúť vážne medzinárodné spory pri prípadnej konzulárnej ochrane takéhoto občana. Maďarsko má ústavnú povinnosť chrániť svojho občana, aj toho, čo žije za jeho hranicami. Predseda ústavnoprávneho výboru maďarského parlamentu Róbert Répássy tvrdil, že *„ kto požiadava o maďarské občianstvo tak, že sa neusadí na území Maďarska, toho maďarské občianstvo bude len v Maďarsku spojené s právami a povinnosťami, veď v zmysle medzinárodného práva v jeho vlasti sa za rozhodujúce považuje jeho doterajšie občianstvo“*.⁴⁴¹

Po zákone o štátnom občianstve nasledoval návrh novej ústavy, ktorá zakotvila legislatívny rámec už prijatého zákona o štátnom občianstve. Aj tu významnú úlohu zohral problém kontinuity maďarského štátu. Práve v tomto zákone sa definova-

439 *Sme*, 4. 6. 2010, Trianon sa nepáči ani socialistom, no k Fideszu sa nepridali.

440 *Sme*, 6. 6. 2010, Nechceme meniť hranice.

441 *Sme*, 26. 5. 2010, Trianon a Kaliňák.

li prerekvizity, ktoré akceptujú vnímanie historickej continuity Maďarska. V prijatí zákona je potrebné vidieť predovšetkým napĺňanie maďarského programu národnej politiky, v ktorej štátne občianstvo tvorilo jeden z najdôležitejších pilierov budovania nielen virtuálneho, ale aj reálneho vzťahu Trianonom „odňatých“ Maďarov s maďarským štátom. Prvotný optimizmus maďarských úradov a obavy z masového prijímania maďarského občianstva slovenskými Maďarmi na slovenskej strane, sa ukázali ako neopodstatnené.

Dokončením previazania Maďarov v zahraničí na maďarský štát bolo pridelenie exteritoriálneho volebného práva pre maďarských občanov s trvalým pobytom v zahraničí. V odbornej literatúre je tento status zdôvodňovaný migráciou a tým, že čoraz viac obyvateľov európskej únie žije mimo štátu svojho pôvodu.⁴⁴² Nemožno si však nevšimnúť zásadný rozdiel, medzi tými, ktorí sa odsťahovali za prácou, z rodinných či iných dôvodov mimo svojej materskej krajiny a tými, ktorí trvale žijú v susednej krajine a volebné právo dostali na základe sto rokov starých historických väzieb s neexistujúcou monarchiou, či o niečo mladších väzieb vytvorených na základe medzinárodne nulitného arbitrážneho rozhodnutia.

Slovenská reakcia na maďarský zákon o štátnom občianstve

Slovenskí lídri reagovali na maďarský zákon o štátnom občianstve jednotne negatívne. Väčšina politických strán na Slovensku považovala maďarský zákon o štátnom občianstve za porušenie medzinárodného práva, medzinárodných zvyklostí a diplomatickej slušnosti. Záštitou a oporou mala byť EÚ a jej inštitúcie, Benátska komisia, OBSE, od ktorých Slovensko očakávalo, že sa postavia na jeho stranu. Časť slovenských politických elít sa snažila okamžite využiť maďarský zákon na predvolebnú mobilizáciu, ktorej spoločným prvkom bolo budovanie pocitu ohrozenia spoločnosti, hraníc, štátu a etnicity, to všetko prepojené s „čarovným“ slovom Trianon. Rozdiely boli len v miere prezentácie odporu a v spôsobe komunikácie.

- a/ Nacionalisticko-populistická reakcia bola typická pre SNS a Smer. Vyzývali okamžite konať, lebo ide o ohrozenie slovenskej štátnosti a jeho územnej suverenity.
- b/ Umierneno-diplomatická reakcia (KDH...) – je potrebné zburcovať medzinárodné inštitúcie, aby zabránili zostovaniu napätia v strednej Európe.
- c/ Vyčkávajúca, empaticko-optimistická reakcia (SaS, SDKÚ, Most-Híd...) – keď sa dostaneme k moci, všetko hravo vyriešime rokovaniami s partnermi v Maďarsku.
- d/ Alibisticko-promaďarská bola reakcia SMK, ktorá bagatelizovala maďarský zákon, zdôvodňovala jeho oprávnenosť a na šťastie pre tento typ odpovede na maďarský zákon, čoskoro nemuseli riešiť jeho problémovosť, ale mohli sa venovať situácii, ktorá vznikla po slovenskej odpovedi na maďarský zákon.

Prezident I. Gašparovič v príhovore vysielanom po správach STV so všetkou vážnosťou upozorňoval na dôsledky maďarského zákona o štátnom občianstve: „*Slo-*

442 VASS, Á. Az állampolgárság...

venská republika ako spojenec a sused občanov, ktorého sa novela priamo dotkne, mnohokrát vyzývala k odborným i politickým konzultáciám na túto tému na všetkých úrovniach... Som presvedčený, že bolo povinnosťou vlády a NR SR, aby na takto prijatý maďarský zákon okamžite reagovali prijatím adekvátnych legislatívnych opatrení. Našou povinnosťou je zabrániť etnicko-politickým konfliktom v Európe, akým je aj vstupovanie Národného zhromaždenia Maďarskej republiky do Ústavy Slovenskej republiky.“ Osobitne upozornil na spájanie tejto problematiky s Trianonom. Pripomenul, že „politická reprezentácia v Maďarsku sa púšťa po historicky nebezpečnej ceste. Ignoruje dobré európske mravy, popiera zásady medzinárodného práva, uzatvára sa do kruhu politického sebaklamu, nerešpektuje literu, ducha i mechanizmy podpísaných dvojranných i mnohostranných zmlúv.“ Osobitne apeloval na slovenských občanov maďarskej národnosti: „Verte mi, že nie je dôvod žiadať o občianstvo susedného Maďarska, pretože Slovensko ako člen Európskej únie, v súlade s občianskym princípom, Vám bezvýhradne garantuje občianske práva, rovnakú účasť na politickom živote a sociálno-ekonomickej prosperite Slovenskej republiky.“⁴⁴³

Odpoveďou na Orbánov nadhraničný nacionalizmus a narušenie princípov dobrých susedských vzťahov bol slovenský nacionalizmus vládnej koalície, stupňujúce sa prejavy agresívnej demagógie, v ktorých politici Smeru, osobitne R. Fico na tlačových konferenciách⁴⁴⁴ a SNS, zdôrazňovali a hyperbolizovali pocit ohrozenia Slovenska. V nich nielen Orbánova politika, ale aj slovenskí Maďari predstavovali bezpečnostnú hrozbu pre existenciu krajiny. Maľovali čiernymi farbami mierové perspektívy susedských vzťahov a kombinovali ich s myšlienkami obnovenia veľkého Maďarska, či štát devastujúceho autonomizmu ako hlavného cieľa maďarskej politiky.

Premiér R. Fico pre francúzsky denník *Le Figaro* kritizoval Maďarsko, ktoré sa rozhodlo uľahčiť udeľovanie občianstva etnickým Maďarom v susedných štátoch, Slovensko označil za krajinu s antifašistickou tradíciou a Maďarsko nazval „extrémistickou krajinou, ktorá vyváža svoj hnedý mor“.⁴⁴⁵ Aj na Slovensku boli jeho reakcie ostré: „...zákon sa má stať nástrojom na realizáciu revizionistického sna. Z veľkomaďarského nacionalizmu a revizionizmu sa stala oficiálna politika Maďarska... vracia sa revizionizmus a hnedý mor“.⁴⁴⁶ A. Danko, neskorší predseda SNS, zákon označil za kradnutie občanov, ktoré nemá v povojnovej histórii obdobu a jeho dôsledok je, že „my dodnes nevieme, ktorí ľudia dnes ešte sú, alebo nie sú občanmi Slovenska na základe toho, že prijali maďarské občianstvo.“⁴⁴⁷

KDH vyhlasovalo, že nie je a priori proti inštitútu dvojakého občianstva, ale proti forme, v akej ho chce uzákoniť maďarské Národné zhromaždenie. „Ak Maďarská republika nestojí o konštruktívny dialóg so Slovenskom, tak bude musieť konštruktívne rozhodnutia prijať Slovensko,“ povedal na tlačovej konferencii 19. mája 2010

443 *Pravda*, 28. 5. 2010, Dvojaké občianstvo neprináša nič nové, ani práva.

444 *Hospodárske noviny*, 20. 5. 2014, Kugla, Martin, Dvojité občianstvo Maďarov nás neohrozí.

445 *Pravda*, 4. 6. 2010, Maďarsko sa správa, akoby sme neexistovali.

446 *Pravda*, 26. 5. 2010, Fico vyčkáva na Budapešti.

447 *Teraz*, 17. 5. 2014, S Jobbikom sa nikto z národných strán baviť nebude, <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/jobik-sns-politika-eurovolby/84732-clanok.html>

predseda KDH Ján Figel'. Normálne podľa neho je, ak sa snaží získať dvojaké občianstvo občan, ktorý sa nechce vzdať pôvodného občianstva, ale zároveň chce získať postavenie občana aj v inom štáte, do ktorého sa prisťahoval a žije v ňom. Forma, keď štát aktívne vyhľadáva za svojimi hranicami ľudí, ktorým ponúka občianstvo, je neobvyklá. J. Figel', ktorý o situácii rokoval s predsedom Európskej ľudovej strany (EPP) Wilfriedom Martensom povedal. „*Myslím, že európska pôda je veľmi dôležitá pre hľadanie európskej cesty alebo riešení. Toto, čo je navrhované z Budapešti, je riešenie karpatského typu a to nie je na prospech Európy 21. storočia.*“ Figel' podľa vlastných slov výraz „karpatský“ použil zámerne, keďže ho vo svojom politickom slovníku často používajú maďarskí politici. Zdôrazňoval, aby sa Maďarsko držalo zaužívaných postupov v medzinárodných vzťahoch.⁴⁴⁸

L. Szigeti, riaditeľ vydavateľstva Kalligram, v jednej zo svojich esejí pri úvahách o maďarskom štátnom občianstve napísal: „*Najcharakteristickejšim znakom orbánovského Maďarska je národno-ideologický tlak, takisto ako v Horthyho časoch, preto je hádam porozumiteľné, že ako Maďar na Slovensku netúžim stať sa štátnym občanom Maďarska. Odpudzuje ma karikatúrne sa opakujúca antidemokratická malovernosť, ktorá je však aj na Slovensku. ... Ten Slovák, ktorý by sa teraz unášal z toho radosťou či skôr škodoradosťou, by však nemal zabudnúť na analógie, ktoré sme si tu za mečiarizmu a za prvého ficoizmu užili do sýtosti. Takisto by nemal zabudnúť, že mentalita zberby večne túži po moci a má vplyv na všetky štruktúry, nielen tie politické.*“⁴⁴⁹ Musíme uznať, že Szigetiho charakteristika boja o moc zneužívaním etnicity je nielen výstižná, analytická smerom do minulosti, situácie v rokoch 2014 – 2018, ale aj pre situácie po roku 2018, ktorý je pre túto prácu chronologickým medzníkom.

Slovenské protiopatrenie – novela zákona o štátnom občianstve

Novelu zákona o štátnom občianstve pripravila prvá vláda R. Fica s koalíčnými partnermi HZDS a SNS v máji 2010. Vláda rokovala o novele už v čase, kedy o zákone rokoval maďarský parlament. 25. mája 2010 rokovanie vláda prerušila a čakala na rozhodnutie maďarského parlamentu. Už to dokumentovalo, akú váhu prikládala maďarskému zákonu o občianstve. 25. mája 2010 NR SR prijala uznesenie, v ktorom reagovala na novelu zákona o štátnom občianstve, o ktorom rokovalo Národné zhromaždenie MR. „*NR SR sleduje s hlbokým znepokojením iniciatívu... , ktorá by novelizáciou zákona o štátnom občianstve umožnilo udeľovanie dvojakého občianstva aj občanom Slovenskej republiky. ... vyjadruje svoj zásadný a principiálny nesúhlas, ako aj svoju pripravenosť prijať adekvátne legislatívne protiopatrenia, ktorými by zamedzila negatívnym dosahom predmetnej iniciatívy ... na občanov SR.*“ Upozornila na exteritoriálnosť takého postupu a nesúlad s medzinárodným právom, porušenie zmluvy o dobrých priateľských vzťahoch a varovala „*pred opätovným sponchyňovaním Trianonskej mierovej zmluvy z roku 1920 a povojnového územné-*

448 *Sme*, 23. 5. 2010, Maďarská verzia dvojakého občianstva je neobvyklá.

449 *Pravda*, 23. 6. 2012, Szigeti, L. Nesloboda slobodnej spoločnosti.

ho usporiadania Európy“⁴⁵⁰ Na hlasovaní sa nezúčastnil klub SMK aj nezaradení poslanci, ktorí už v tom čase boli členmi Mostu-Híd (B. Bugár, Zs. Simon, Tibor Bastrnák, L. Nagy, G. Gál, L. Žitňanská a časť poslancov SDKÚ-DS. Najčiernejšiu víziu dopadu maďarského zákona na Slovensko poskytla A. Belousovová: „*Maďarský zákon o dvojakom občianstve je nástrojom pre vznik veľkého Maďarska a každý, kto to nevidí, je buď slepý alebo kolaborant... prakticky realizuje Hitlerovu víziu usporiadania strednej Európy... národná rada má povinnosť nedať Maďarom ani jedného občana a ani centimeter štvorcový pôdy.*“⁴⁵¹

V ten istý deň, 26. mája 2010, ako o zákone o štátnom občianstve rozhodol maďarský parlament, schválila slovenský zákon NR SR. Novelu zákona o štátnom občianstve schválil slovenský parlament 90 hlasmi z prítomných 115 poslancov, siedmi boli proti, 17 sa zdržalo hlasovania a jeden nehlasoval. Zákon podporili členovia Smeru-SD, SNS, HZDS a KDH. SDKÚ-DS za neho nehlasovalo. Slovenská norma bola sporná a šitá horúcou ihlou. Slovensko nevyužilo možnosti, ktoré ponúkalo uznesenie vlády zo 14. mája a nečakalo na stanovisko európskych inštitúcií, na ktoré sa vláda odporúčala obrátiť. Zákon vstúpil do platnosti 17. júla 2010 v pamätný deň prijatia zvrchovanosti SR z roku 1992, čo malo byť symbolickou protiváhou voči maďarskému zákonu, ktorý nadobudol platnosť 20. augusta, v deň štátneho sviatku v Maďarsku. Kým predtým mohol občan Slovenska stratiť štátne občianstvo iba na základe vlastnej žiadosti o prepustenie zo štátneho zväzku, podľa novelizácie zákona ho stratil, ak prijal občianstvo iného štátu, v reči zákona „*nadobudnutím cudzieho štátneho občianstva na základe výslovného prejavu vôle.*“ Nevzťahovalo sa to iba na dva prípady, v prípade ak získal iné štátne občianstvo sobášom, alebo sa to týkalo narodenia dieťaťa. Dôsledkom malo byť aj zrušenie štátno-zamestnaneckého pomeru, kde sa vyžadovalo slovenské štátne občianstvo a strata možnosti oboznamovať sa s utajenými materiálmi.

Parlamentom burcovali emócie. J. Slota a V. Mečiar hovorili o začiatku vojny v Európe. „*Všetkým ide o jedno. O veľké Maďarsko, o likvidáciu, doslovne likvidáciu, Trianonskej zmluvy a to je začiatok vojenského konfliktu v strednej Európe. Politická špička, ktorá bude vládnuť najbližšie štyri roky v Maďarskej republike, pôjde ďalej a nezastaví sa pred ničím,*“ tvrdil Slota. Mečiar opakovane označil Orbánovu vládu za nacistickú. Predseda SDKÚ M. Dzurinda upozornil, že na juhu Slovenska pre nešťastnú reakciu na maďarskú novelu vznikne nová menšina občanov.⁴⁵² V parlamentnej rozprave Zs. Simon kritizoval zákon prijatý v Budapešti, lebo vyvoláva nacionalizmus a dáva priestor na vyťahovanie maďarskej karty. Potvrdil, že členovia Mostu-Híd (lídri) o maďarské občianstvo záujem nemajú, na rozdiel od poslancov

450 <http://aktualne.centrum.sk/domov/politika/clanek.phtml?id=1208693>

Uznesenie NR SR z 25. 5. 2010 k návrhu novelizácie zákona o štátnom občianstve, o ktorom rokuje Národné zhromaždenie Maďarskej republiky.

451 *Aktuálne*, 25. 5. 2010, Parlament odmietol zákon o dvojakom občianstve.

452 *Pravda*, 27. 5. 2010, Jancová, D. Česka sa nový zákon nedotkne. Predpoklad, že sa zákon Česka nedotkne sa nenaplnil. Do februára 2018 stratilo slovenské občianstvo 569 občanov, kvôli prijatiu českého občianstva.

SMK.⁴⁵³ Predseda SMK P. Csáky na rokovaní parlamentu povedal, že žiadny občan SR maďarskej národnosti sa nemieni vzdať štátneho občianstva SR pri požiadaní aj o maďarské štátne občianstvo.⁴⁵⁴ P. Csáky akceptoval maďarský zákon o občianstve zahraničných Maďarov, podobný postoj potvrdil počas rokovaní s V. Orbánom v Bratislave aj predseda SMK J. Berényi, ktorý potom v prvý pracovný deň roku 2011 podal žiadosť o maďarské štátne občianstvo: „*Myslíme si, že je to štandardný zákon, ktorý majú aj iné krajiny. Nič zvláštne sa nedeje.*“⁴⁵⁵ Lídri maďarských politických strán podrobili slovenský zákon kritike a v prebiehajúcich sporoch sa na maďarský zákon, ktorý spustil celú hystériu, zabúdalo. Predstavitelia SMK ho mlčky akceptovali a vyjadrovali mu podporu. Maďarskí predstavitelia strany Most-Híd nekritizovali jeho obsah, ale spôsob prijatia. Slovenský zákon považovali za zlý, nešťastne sformulovaný, namierený proti vlastným občanom.⁴⁵⁶

Na problematický charakter slovenského zákona o štátnom občianstve upozornil M. Dzurinda predseda SDKÚ, strany, ktorá za zákon nehlasovala: „*Naším parlamentom schválený zákon je vlastne vykonávaním toho, ktorý schválili v Budapešti. Umožňuje vytvárať osobitnú menšinu, ktorá bude pozostávať z občanov, štátnych občanov MR, ale zároveň nebudú občanmi SR. O čo bude táto skupina početnejšia, o to bude menej obyvateľov SR. Zákon, o ktorom hovorím je zlý aj voči tým, ktorí budú chcieť požiadať o dvojité občianstvo kdekoľvek na svete. ... maďarský zákon nadobudne účinnosť od 1. januára budúceho roku, takže je ešte dosť času na politické riešenie. Povolená politická garnitúra bude teda mať priestor na prijatie lepšej právnej úpravy... takej, ktorá nedovolí, aby účinky zákona z Budapešti, ktorý stojí na neprávnom základe, a ktorý je v rozpore s medzinárodným právom, aby boli uplatňované aj v našej vlasti. Ten zákon odmietne aplikovať účinky neprávneho zákona MR na Slovensku. ... Nemôžeme vyháňať vlastných občanov zo štátneho zväzku a nemôžeme ublížiť Slovákom. Neveril som, že budeme tancovať tak, ako káže Budapešť.*“⁴⁵⁷ Na margo zákona, ktorý ako protiopatrenie prijala NR SR, M. Lajčák povedal, že ide o štandardný európsky zákon, aký má 11 európskych krajín. Maďarský zákon nie je štandardný a žiadna európska krajina nemá také benevolentné kritériá na získavanie občianstva ako Maďarsko. Minister zahraničných vecí Lajčák pripojil aj bonmot „*Ak chceme robiť symbolické gestá, tak rozdávame diplomy, a nie pasy.*“⁴⁵⁸

Vážnym dôsledkom prijatia slovenského zákona o štátnom občianstve bolo, že sa už nediskutovalo o pochybnom exteritoriálnom maďarskom zákone, ale riešil sa problém slovenskej normy a jej tvrdosť voči vlastným občanom. Tak to bolo na Slovensku aj v Maďarsku.⁴⁵⁹ V kruhoch maďarských elít na Slovensku sa tento trend

453 *Sme*, 27. 5. 2010, Kováčová, M. SMK chce dvojaké občianstvo, Most nie.

454 *Pravda*, 30. 5. 2010, Ficove vyjadrenia k maďarskému zákonu sú amatérske.

455 *Hospodárske noviny*, 16. 12. 2010. Orbán nás vynechal z hry.

456 *Webnoviny*, 26. 5. 2010, Zsolt Simon o maďarské občianstvo nepožiada; *Aktuality*, 26. 5. 2010, Dvojaké občianstvo: Odveta voči Maďarom je schválená!

457 *Aktuality*, 26. 5. 2010, Dvojaké občianstvo: Odveta voči Maďarom je schválená!

458 *Sme*, 30. 5. 2010, Lajčák: Ak chceme robiť symbolické gestá rozdávame diplomy, nie pasy.

459 VASS, Á. Szlovák–magyar kettős állampolgárok szlovák állampolgárság nélkül. In *Magyar kisebbség*, 2013, 3-4, p. 129-151. https://epa.oszk.hu/02100/02169/00046/pdf/EPA02169_

prejavil osobitne výrazne a to bez ohľadu na ideové zameranie, či organizačnú formu. OSMS už 31. mája 2010 zaujal kritické stanovisko k slovenskému zákonu. V tlačových správach sformuloval výhrady,⁴⁶⁰ ktoré boli neskôr prezentované na protestnom pochode v Bratislave. Zorganizovali ho ako symbolický pochod „*Od Petőfiho k Štefánikovi*“, 8. júna 2010. Pochod mal „*symbolizovať cestu k tolerancii. Zároveň vyjadrili nespokojnosť so slovenskou novelou zákona o štátnom občianstve. „Nie je to protest, ale pozitívne gesto za spolupatričnosť všetkých občanov SR“*, tlmočil postoj OSMS jeho hovorca, programový riaditeľ Fóra inštitútu pre výskum menšín, bývalý veľvyslanec SR pri OSN v Ženeve K. Petőcz. Slovensko aj Maďarsko sa podľa neho správne odvolávajú na Európsky dohovor o občianstve, každá strana však z neho vytrháva to, čo jej zámerom vyhovuje. „*Zásadne protestujeme proti tomu, aby slovenská vláda – bez akéhokoľvek relevantného dôvodu – označila celú jednu skupinu svojich občanov, spolupodieľajúcich sa na tvorbe duchovného a materiálneho bohatstva štátu, za vážne bezpečnostné riziko*“ pre SR. Petőcz ocenil vystúpenie prezidenta I. Gašparoviča, ktorý sa v televíznom prejave obrátil aj na občanov maďarskej národnosti, ale vnímal to ako gesto, po ktorom by mali nasledovať činy. Pripomenul, že občianske združenie OSMS spolu s predstaviteľmi všetkých historických národnostných menšín predložili prezidentovi po jeho výzve konkrétnu iniciatívu na zmeny v legislatíve týkajúce sa práv menšín. Aktivisti navrhli požiadať generálneho prokurátora, aby inicioval podanie novely zákona o štátnom občianstve, ktorú podpísal aj prezident republiky na Ústavný súd.⁴⁶¹

Po nástupe do funkcie mala premiérka I. Radičová ambíciu, ako povedala začiatkom júla 2010 pre maďarský týždenník *Heti Világgazdaság*, aby bol maďarský zákon porušujúci medzinárodné zmluvy na území Slovenska vyhlásený za neúčinný a súčasne by sa zrušila aj Ficova novela zákona o štátnom občianstve. Eliminovať účinky maďarského zákona na slovenskom území však vlastnou právnou úpravou nebolo možné, lebo účinky vnútroštátneho zákona iného štátu sa nedajú zrušiť, ani takýto zákon nie je možné uplatňovať. Podpredseda vlády R. Chmel (Most-Híd) prišiel s myšlienkou uzatvoriť s Maďarskom dvojstrannú dohodu, ktorá stanoví podmienky uplatňovania dvojakeho občianstva.⁴⁶² Na druhej strane hraníc však nenašiel podporu. Maďarská strana na svojom zákone nemienila nič meniť, ani o ňom rokovat' a s „nadšením“ kritizovala nedemokratickosť slovenskej odvetnej normy.

Vláda I. Radičovej počas svojej pôsobnosti schválila aj novelu zákona o štátnej službe, ktorá zavádzala obmedzenia pre držiteľov dvoch pasov. Zamedzila im pôsobenie na postoch policajtov, vojakov, colníkov, v informačných službách, na národnom bezpečnostnom úrade a v štátnej správe na pozíciách, kde by prišli do styku

magyar_kisebbsseg_2013_3-4_129-151.pdf

460 <http://www.kerekasztal.org/sk/2010/05/vyhlasenie-okruhleho-stola-madarov-na-slovensku-k-situacii-po-prijati-novelizacie-zakona-o-obcianskosti>

461 *Sme*, 31. 5. 2010, Maďari budú pochodovať za toleranciu.

462 *Pravda*, 17. 8. 2010, Na dvojité občianstvo zatiaľ koalícii chýba recept.

s tajnými informáciami. Obmedzenia sa mali vzťahovať aj na tých slovenských občanov, ktorí požiadali o druhé občianstvo.⁴⁶³

Ani na Slovensku sa počas vlády I. Radičovej v otázke dvojakeho občianstva nepodarilo nájsť zhodu v koalícii, aj keď v programovom vyhlásení vlády sa objavil cieľ „*eliminovať nežiadúce účinky súčasnej právnej normy*“. Vláda SR 26. januára 2011 schválila návrh, ktorý pripravili na úpravu slovenského zákona o štátnom občianstve. Do návrhu pridali ustanovenie, podľa ktorého Slovensko neuznáva nadobudnutie cudzieho štátneho občianstva, ak ho občan získal v rozpore s medzinárodným právom, obyčajami a zásadami. Vládou schválený materiál by umožnil zjednodušene získať slovenské občianstvo ľuďom, ktorí ho stratili počas platnosti „antizákona“ predchádzajúcej vlády. Politici z KDH, ale aj parlamentná opozícia, označili takúto úpravu za čisto deklaratórnu, keďže cudzie zákony na Slovensku tak či tak neplatia. Predseda ústavnoprávneho výboru parlamentu Radoslav Procházka z KDH konštatoval, že takéto ustanovenie čiastočne zosmiešňuje slovenský právny režim.⁴⁶⁴ Na rokovaní NR SR v januári 2011 o novele zákona o štátnom občianstve, podľa ktorej „*štátne občianstvo Slovenskej republiky možno stratiť len prepustením zo štátneho zväzku Slovenskej republiky na vlastnú žiadosť*“, došlo vo vládnej koalícii k sporom. I. Matovič, v tom čase poslanec za SaS, odmietol podporiť vládny návrh zákona a predložil pozmeňovací návrh, ktorý sprísňoval právnu normu a podporili ho aj traja poslanci z jeho platformy OĽaNO, R. Procházka z KDH a poslanci SNS a strany Smer. Po schválení pozmeňovacieho návrhu predkladateľa pôvodný zákon z rokovania stiahli. SaS následne vylúčila Matoviča zo svojho klubu. V platnosti zostal pôvodný stav.⁴⁶⁵

Spisovateľ maďarskej národnosti P. Hunčík situáciu počas Radičovej vlády komentoval: „*Možno vás prekvapím, ale Fico vtedy nemohol robiť nič iné. Bol by blázon, keby neprijal prísny zákon, ktorý prezentoval ako záujem celého Slovenska. Oveľa väčšie sklamanie je, že terajšia vláda s tým nebola schopná za trinásť mesiacov niečo urobiť.*“⁴⁶⁶

Strana Most-Híd slovenský zákon o štátnom občianstve napadla na Ústavnom súde a žiadala jeho zrušenie. Žiadosť podala skupina 30 poslancov na čele s G. Gálom 30. septembra 2011. Namietali, že podľa 5. článku Ústavy, nie je možné nikomu odobrať občianstvo proti jeho vôli. 4. júna 2012 prijalo plénum ústavného súdu ďalšie podanie k zákonu o štátnom občianstve. Ústavný súd odmietol žiadosť o pozastavenie účinnosti niektorých článkov zákona. Prietahy v rozhodovaní Ústavného súdu viedli k akciám aktivistov maďarskej národnosti. 1. septembra 2012 zorganizoval László Gubík (ako predstaviteľ pracovnej skupiny pre zavedenie dvojitého

463 *Webnoviny*, 26. 1. 2011, Vláda odmieta Ficov zákon o dvojacom občianstve.

464 *Webnoviny*, 26. 1. 2011, Vláda odmieta Ficov zákon o dvojacom občianstve.

465 *Postoj*, 15. 2. 2011, Radoslav Procházka a Ondrej Dostál o dvojacom občianstve, <https://www.postoj.sk/1938/nazor-radoslav-prochazka-a-ondrej-dostal-o-dvojacom-obcianstve>; *Teraz*, 17. 9. 2014, Ústavný súd zamietol..., <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/us-sr-zamietnutie-dvojake-obcianstvo/98342-clanok.html>; *Denník N*, 5. 4. 2016, Most vzdal boj proti braniu pasov; *Webnoviny*, 22. 10. 2010, Vláda ustupuje Budapešti.

466 *Sme*, 7. 1. 2012, Hrozí nám stret dvoch alfa samcov (rozhovor M. Piška s psychiatrom P. Hunčíkom).

občianstva) skupinu asi 300 občanov, ktorí protestovali proti zákonu o štátnom občianstve pred budovou Ústavného súdu v Košiciach.⁴⁶⁷ 1. septembra 2013 protestovalo pred budovou Ústavného súdu asi 100 ľudí. V januári 2014 Ústavný súd rozhodol o odročení konania v tejto veci na neurčito. Po troch rokoch, 17. septembra 2014, však Ústavný súd nedokázal rozhodnúť, či je zákon protiústavný alebo nie. Z jedenástich ústavných sudcov sedem o návrhu nehlasovalo. Prevažoval názor, že súd sa postavil do alibistickej pozície, keď nevydal jasné rozhodnutie, či je tento zákon v súlade s ústavou alebo nie. Jedným z dôvodov bolo aj to, že Ústavný súd nemal plný počet vymenovaných sudcov, ktorých malo byť 13.⁴⁶⁸ Aj P. Csáky vyhlásil v Budapešti v septembri 2014, že „slovenský zákon o štátnom občianstve je v rozpore s európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ale aj s viacerými právnymi normami Európskej únie“ a avizoval snahu obrátiť sa na Súdny dvor EÚ. Csáky konštatoval, že je poburujúce, ako sa Slovensko stavia k tejto záležitosti, ako aj to, že na základe nejasného zákona zbavujú vlastných občanov slovenského občianstva proti ich vôli.⁴⁶⁹ Ani pri tejto príležitosti sa nevyjadril, či maďarský zákon je v súlade s normami, ktoré spomínal. Podobne reagoval aj predseda maďarskej občianskej organizácie na ochranu ľudských práv Rada pre ľudskú dôstojnosť Zoltán Lomnici (bývalý predseda Najvyššieho súdu). Potvrdil, že budú ďalej bojovať za práva Maďarov žijúcich na Slovensku, ktorí prijatím maďarského občianstva prišli o slovenské.⁴⁷⁰

Pri tejto príležitosti sa ukázalo, že sa vytvorilo spektrum názorov na slovenský a maďarský zákon o štátnom občianstve. Predstavitelia strany Smer a SNS odmietali maďarský zákon a podporovali slovenskú normu. V slovenskej pravici prevládala názor, že každý má právo prijať občianstvo iného štátu (Pavol Zajac – KDH, Martin Poliačik – SaS). Tretí názor reprezentoval Miroslav Beblavý (Siet') – človek má právo na dvojité štátne občianstvo, ale občianstvo by malo byť viazané na pobyt, prácu a ne-

467 L. Gubík v roku 2011 požiadal o maďarské štátne občianstvo a stratil slovenské. Podľa informácií hovorkyne SMK Heleny Fialovej bol šéfom mládežníckej organizácie SMK *Via Nova* a vo voľbách do europarlamentu v roku 2014 kandidoval za maďarskú vládnú stranu Fidesz na symbolickom 21. mieste. „*To znamená, že má len takúto možnosť kandidovať do Európskeho parlamentu,*“ odpovedala na otázku, prečo kandiduje za Fidesz. L. Gubík bol aj predsedom organizácie SMK v Leviciach. (Sme, 16. 4. 2014, Krempaský, J. Šéf mládežníkov SMK kandiduje..., *Teraz*, 16. 4. 2014, Šéf mládežníkov v SMK kandiduje..., <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/sme-sef-mladeznikov-smk-kandiduje/81319-clanok.html>)

468 Sme, 17. 9. 2014, Ústavný súd odobranie občianstva...; *Teraz*, 13. 12. 2017, Most-Híd pandorinu skrinku neotvorí..., <https://aktualne.atlas.sk/slovensko/politika/most-hid-pandorinu-skrinku-neotvori-zakon-dvojacom-obcianstve-nebude-chciet-menit.html>; *Pravda*, 17. 9. 2014, Je odobranie pasov v poriadku?; *Teraz*, 17. 9. 2014, <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/dvojite-obcianstvo-ustava-sulad-ussr/98318-clanok.html>

469 *Teraz*, 26. 9. 2014, Zákon o občianstve v SR nie je v súlade s normami EÚ <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/p-csaky-zakon-o-obcianstve/99708-clanok.html>

470 *Teraz*, 26. 9. 2014, Zákon o občianstve v SR nie je v súlade s normami EÚ <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/p-csaky-zakon-o-obcianstve/99708-clanok.html>; *Webnoviny*, 18. 4. 2014, Zastavte justičnú štvanicu proti Hedvige..., <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/813286-zastavte-justicnu-stvanicu-voci-hedvige-prosia-madari-kisku/>

malo by sa len tak rozdávať, lebo to vedie k medzinárodným komplikáciám. K štvrtému názoru sa hlásili strany SMK a aj niektorí predstavitelia strany Most-Híd. Podľa neho maďarský zákon bol akceptovateľný, kým slovenský zákon je protiústavný. Minister zahraničných vecí informoval, že na ministerstve je vytvorená expertná skupina, ktorá sa zaoberá zákonom a do októbra 2014 by mala predložiť návrh stanoviska. Zároveň uviedol, že európsky súd konštatoval, že slovenská norma je v súlade s európskym právom a štandardami a Slovensko nie je pod tlakom, aby urýchlene prijímalo rozhodnutia. „*Ide nám o našich občanov, chceme situáciu riešiť*“.⁴⁷¹

Občianske združenia Via Nova, Za lepšie Komárno, T.Ü.Kör a Hnutie za zachovanie maďarskej kultúry avizovali spustenie petičnej akcie „*za znovuzavedenie možnosti dvojakého občianstva*“. Členom petičného výboru sa stal aj predseda SMK J. Berényi. Dňa 1. septembra 2011 zorganizovali na podporu petičnej akcie míting proti slovenskému zákonu o štátnom občianstve občianske organizácie v Komárne. Vystúpili na ňom aj politológovia M. Kusý (na pozvanie J. Berényiho) a Grigorij Mešežnikov. Kritizovali Ficov zákon, ale ani oni nespomenuli (tlač to neuvádzala), že zlý je aj maďarský zákon, podobne ako maďarskí rečníci z hnutia *Za zachovanie maďarskej identity*. Za združenie *Za lepšie Komárno*, vystúpil Károly Less, ktorý vystupoval aj na spoločných akciách s maďarskou stranou Jobbik, na ktorých bojoval za obnovu autority svätoštefanskej koruny v Karpatskej kotline a zjednotenie maďarského národa pod jej mocou. Aj v jeho prejave sa prejavila črta maďarskej vnútornej politiky, ktorá odporcov oficiálneho názoru označovala za zapredancov a zradcov ukrývajúci sa v radoch národa.⁴⁷²

Problém štátneho občianstva zdedila druhá Ficova jednofarebná vláda v roku 2012. Ministri Martonyi a Lajčák na stretnutí v júni 2012 pripustili, že v otázke štátneho občianstva sa postoje oboch krajín nezbližili. Podľa Lajčáka bilaterálny problém je výsledkom toho, že maďarské a slovenské zákony o občianstve „*sledujú odlišnú filozofiu*“. „*Máme iný výklad vzťahu medzi štátom a občanom*“, tvrdil Martonyi. Lajčák potvrdil, že slovenská vláda uvažuje o novele zákona o štátnom občianstve, ale chce postupovať uvažlivo a s ohľadom na rozhodnutia relevantných autorít. „*Budeme brať do úvahy rozhodnutie Ústavného súdu a všetky európske štandardy*.“ Podľa Martonyiho nemá zatiaľ význam polemizovať o novele, ktorej text nie je známy. Podľa maďarského ministra sú dôležité dve veci: „*Aby medzi oboma štátmi nevzniklo napätie, ktoré by vplývalo aj na iné oblasti. A aby žiadny jednotlivec neutrpel krivdu*.“⁴⁷³

V máji 2013 predložili do NR SR novelu zákona o štátnom občianstve opoziční poslanci L. Žitňanská a Daniel Lipšic. Novinár P. Morvay vtedy napísal: „*Väčšine tých, čo o slovenské občianstvo zbytočne prišli a v budúcnosti ešte prídu, by navyše úplne stačilo ... dvojaké občianstvo umožnilo každému, kto o občianstvo iného štátu požiadal na základe reálneho pobytu, trvalého bydliska na jeho území. Ani to by síce*

471 Teraz, 17. 9. 2014, Ústavný súd zamietol..., <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/us-sr-zamietnutie-dvojake-obcianstvo/98342-clanok.html>;

472 *Hospodárske noviny*, 20. 8. 2011, Figel: Zákon o občianstve treba len zmeniť; *Sme*, 3. 9. 2011, Morvay, Peter, Nepoctivo o občianstve.

473 *Pravda*, 2. 6. 2012, Zdanie klame, zhodli sa Lajčák s Martonyim.

nevyriešilo problém príslušníkov maďarskej menšiny na Slovensku, ktorí získali alebo chcú získať maďarské občianstvo bez pobytu v Maďarsku. Bol by to však každopádne veľký krok dopredu.⁴⁷⁴ Opozičný návrh v parlamente neprešiel.

R. Fico sa nevzdával myšlienky zabezpečiť dohodu na základe medzinárodnej zmluvy a s pomocou zahraničných mediátorov (vysoký komisár OBSE K. Vollebaek, ktorý sa stretol s R. Ficom 10. októbra 2012). Napriek tomu, že návrh, ktorý predložila SR, Budapešť niekoľkokrát odmietla. Spoliehal sa na to, že Slovensko by v takom prípade získalo medzinárodnú podporu proti maďarskému zákonu, ktorý mal exteritoriálnu povahu.⁴⁷⁵ Tento model riešenia však bol pre druhú stranu hraníc neprijateľný tak, ako v roku 2010, lebo by narušil jeden z pilierov orbánovskej „národnej“ politiky ponad hranice a maďarské elity zo Slovenska sa o ňom ani neodvážili uvažovať, nieto ho nahlas podporiť. Maďarsko, ale aj predstavitelia maďarských organizácií na Slovensku trvale udržiavali atmosféru ukrivdenosti a ublíženia v súvislosti so slovenským zákonom o štátnom občianstve. Vo februári 2014 odovzdali ľudia, ktorí stratili slovenské štátne občianstvo, lebo prijali maďarské, memorandum na ÚV SR. Žiadali, aby „čím skôr zrušili súčasnú protiústavnú situáciu a aby prestali štátne orgány s obťažovaním občanov maďarskej národnosti zbavených slovenskej štátnej príslušnosti“. Signatármi memoranda boli, už nie študent, ale právnik L. Gubík, farár Gyula Kassai či 102-ročná bývala učiteľka Ilona Tamásová. Memorandum pomohla pripraviť Lomniciho Rada pre ľudskú dôstojnosť, „organizácia s medzinárodným členstvom.“⁴⁷⁶ Vychádzali z premisy, že maďarský zákon je opodstatnený, nespochybniteľný. Osobitne zdôrazňovali krivdy na osobách, ktoré prišli o slovenské štátne občianstvo získaním maďarského. Maďarsko využilo aj túto situáciu na posilňovanie jednoty a spolupatričnosti a využívalo pocity krivdy a nespravodlivosti. Ľudia, ktorí sa odvážili verejne deklarováť svoje maďarské občianstvo boli prezentovaní ako hrdinovia. Maďarsko zavádzalo nové rituály a ocenenia, ktorými sa mali oceňovať lojálni Maďari zo zahraničia a motivovať ďalších k odvážnym činom v prospech maďarstva. L. Gubík, predseda mládežníckej organizácie Via nova, ktorý sa verejne prihlásil k maďarskému štátnemu občianstvu, dával vyjadrenia k situácii a dal podanie na Ústavný súd SR, sa stal neskôr zakladateľom a aj v súčasnosti je riaditeľom Esterházyho akadémie v Martovciach pri Komárne. Tam s bohatým príspevkom z maďarského úradu vlády a štátneho Fondu Gábora Bethlena, ktorá podporuje aktivity zahraničných Maďarov, buduje zariadenie podporujúce myšlienky jednotného maďarského národa a organizuje rôzne vzdelávacie kurzy a akcie podporujúce kultúru a školstvo Maďarov na „Felvidéku“. Heslom akadémie je: „*Naše povolanie*

474 *Sme*, 19. 6. 2013, Morvay, P. Bývalý spoluobčan Gavel.

475 *Teraz*, 11. 10. 2012, Nadobúdanie druhého občianstva..., <http://www.teraz.sk/slovensko/nadobudanie-druheho-obcianstva-treba/25036-clanok.html>; *Teraz*, 13. 1. 2013, Benešove dekréty sú nezmeniteľné a nezrušiteľné, <http://www.teraz.sk/slovensko/benesove-dekrety-fico-bugar/34415-clanok.html>

476 *Aktuálne*, 26. 2. 2014, Ľudia, ktorí stratili štátne občianstvo..., <http://aktualne.atlas.sk/ludia-ktori-stratili-slovenske-obcianstvo-odovzdali-ficovi-memorandum/slovensko/spolocnost/>; I. Tamásová bola vyznamenaná ako učiteľka aj na Slovensku Pamätnou medailou J. A. Komenského (*Sme*, 23. 1. 2014, Jesenský, Mikuláš, Na občianstvo čaká aj storočná).

je Maďar, naša misia je európska“ („*Hivatásunk magyar, küldte térsünk európai*“).⁴⁷⁷ Bývalá učiteľka z Rimavskej Soboty I. Tomášová, ktorá stratila slovenské štátne občianstvo, bola v auguste 2014 ocenená medailou pri príležitosti sviatku maďarskej ústavy a kráľa Štefana z rúk predsedu parlamentu L. Kővéra. Podpredseda vlády Zs. Semjén pri tejto príležitosti zdôraznil, že „*maďarský národ je jednotným národom, ktorý je nedeliteľný*“. Medailu Rad maďarskej cti dostala už v roku 2012.⁴⁷⁸

Problém štátneho občianstva naďalej zostával na stole, ale v NR SR zmenu nebo možno dosiahnuť. Vládnuci Smer o to nemal záujem a opozičné strany nemali dostatok síl na zmenu a navyše tiež neboli v tejto otázke jednotné. Pre slovenskú vládu neboli v tejto kauze hlavným problémom Maďari, pretože tí sa k novému občianstvu nepriznávali vo veľkom počte, ale to, že štátne občianstvo stratilo oveľa viac občanov Slovenska, ktorí prijali občianstvo iných štátov (najmä Česka, Rakúska, Veľkej Británie, Nemecka, USA a ďalších). To bol dôvod, prečo MV SR nakoniec zákon zjemnilo nariadením, ktoré umožnilo požiadať o vrátenie občianstva tým, ktorí ho síce stratili, ale v novom štáte mali aj trvalý pobyt. Takto mal zostať zachovaný pôvodný zmysel zákona, aby maďarské občianstvo nezískavali slovenskí Maďari žijúci na južnom Slovensku. Od februára 2015 bolo teda účinné nariadenie rezortu o udeľovaní štátneho občianstva SR z osobitných dôvodov. Umožnilo, aby bývalí štátni občania SR, ktorí stratili slovenské občianstvo po 1. januári 1993, mohli požiadať o jeho udelenie. Pri rozhodovaní o žiadosti sa prihliadalo aj na skutočnosti, ktoré boli dôvodom straty štátneho občianstva SR, a na spôsob a podmienky, akými žiadateľ cudzí pas nadobudol. „*Najmä na existenciu podmienky povoleného, evidovaného alebo registrovaného pobytu v cudzom štáte v čase nadobudnutia cudzieho štátneho občianstva*.“⁴⁷⁹ Možnosť vrátiť slovenské občianstvo sa netýkala tých, ktorí ďalej žili na Slovensku a o občianstvo požiadať pre „*citovú väzbu*“. O situácii rokovali 6. februára 2015 v rámci „*pravidelného udržiavania kontaktov a strategickej spolupráce*“ v Budapešti predseda maďarskej vlády V. Orbán, predseda SMK J. Berényi a predseda najväčšieho kultúrneho zväzu Csemadok, Gy. Bárdos. Nové nariadenie MV SR o udeľovaní štátneho občianstva SR z osobitných dôvodov pre Maďarov žijúcich na Slovensku podľa nich neprineslo žiadny pokrok.⁴⁸⁰

Existenciu maďarských občanov a voličov v Dunajskej Stredě zdôvodňoval poslanec maďarského hnutia Jobbik I. Szavay to, že si v roku 2015 v meste otvoril kanceláriu. Nielen Fidesz, ktorý mal možnosti na propagáciu svojej strany prostredníctvom štátnych dotácií, grantových schém, štátnej televízie, podpory školstva a kultúry, rozhlasu a tlače, ale aj ostatné strany v Maďarsku chceli získať podporu

477 Viac informácií poskytne stránka akadémie: <http://esterhazyakademia.eu/>

478 *Teraz*, 9. 8. 2014, Dôchodkyňa, ktorá prišla o občianstvo SR, v Maďarsku opäť ocenili, <http://www.teraz.sk/zahranicie/i-tamasova-madarsko-sr-ocenenie/95035-clanok.html>

479 *Dennik N*, 5. 4. 2016, Most vzdal boj proti braniu pasov; *Sme*, 4. 4. 2016, Zákon o občianstve pripravil o pas..., <http://domov.sme.sk/c/20130202/zakon-o-obcianstve-pripravil-o-slovensky-pas-doteraz-1331-ludi.html#ixzz44pwpSu7E>; *Teraz*, 26. 2. 2018, (TASR). Zákon o štátnom občianstve pripravil doteraz o pas 2183 ľudí.

480 *Teraz*, 7. 2. 2015, Orbán rokoval o situácii Maďarov v SR..., <http://www.teraz.sk/zahranicie/orban-smk-rokovanie-csemadok/119121-clanok.html>

krajanov. To vyvolalo na Slovensku pohoršenie, možno povedať v celom politickom spektre. Predseda slovenského parlamentu žiadal, aby kanceláriu okamžite uzavrel. Negatívne prijal správu o otvorení kancelárie aj predseda Mostu-Híd. B. Bugár.⁴⁸¹ Niekoľko mesiacov pred parlamentnými voľbami na Slovensku sa iba potvrdila téza, že nacionalisti na oboch stranách sa navzájom potrebujú. V ankete politikov, ktorú realizoval denník *Sme* iba Milan Kňažko v stručnej odpovedi našiel miesto pre obe strany konfliktu. „*Je to zlý zákon, ktorý reaguje na iný zlý zákon.*“⁴⁸²

Pri príležitosti 20. výročia podpísania *Základnej zmluvy*, predseda zahraničného výboru NR SR F. Šebej, poslanec za Most-Híd, ocenil veľký prínos zmluvy pre slovensko-maďarské vzťahy. Zároveň pripomenul, že Maďarsko porušilo zmluvu, keď so Slovenskom nekonzultovalo zákon, ktorý od roku 2011 zjednodušil udeľovanie dvojakeho občianstva zahraničným Maďarom. Odmietol tento krok Maďarska, ale aj prehnanú slovenskú reakciu v podobe zákona, ktorý odoberá slovenský pas občanom po prijatí iného občianstva.⁴⁸³ V roku 2016 sa strana Most-Híd stala súčasťou vládnej koalície, ale návrh na zmenu zákona o štátnom občianstve nepredložila. Nebolo to ani súčasťou programového vyhlásenia.⁴⁸⁴ Dôvody, v koalícii so Smerom a SNS, sú jasné. Problém by rozhádal vládnu koalíciu a v záujme vládnej koalície bolo vyhýbať sa možným konfliktom.

Opozíční poslanci SaS Ondrej Dostál, M. Poliačik a Peter Osuský však začiatkom roka 2016 predložili do parlamentu návrh na zmenu zákona o štátnom občianstve v rovnakom znení, ako strana Most-Híd z roku 2014. V dôvodovej správe uviedli: „*Predkladaný návrh zákona rieši problém odnímania štátneho občianstva systémovo a obnovuje pôvodný právny stav existujúci do 16. júla 2010, keď jedinou formou straty štátneho občianstva bolo prepustenie zo štátneho zväzku na vlastnú žiadosť.*“⁴⁸⁵ Dostál otvoreným listom vyzval Bugára na podporu zmeny zákona.⁴⁸⁶ Predstavitelia Smeru a SNS už dopredu avizovali, že by vnímali takýto krok nepriaznivo. Most-Híd zákon nepodporil argumentujúc, že nechcel porušiť koalíčnú dohodu, že sa nebudú otvárať problémové a nedohodnuté otázky. Zároveň nechcel ohroziť prípadnú podporu koalíčných partnerov v dôležitej otázke zriadenia Fondu na podporu men-

481 *Sme*, 15. 10. 2015, Kópcsay, M. Jobbik v Strede.

482 *Sme*, 11. 2. 2014, Otázka dňa. Ostatní účastníci ankety buď neodpovedali, alebo chceli nejakým spôsobom revidovať slovenský zákon. Anketová otázka sa týkala slovenského zákona. Otázka znela: „*Malo by Slovensko odoberať občianstvo ľuďom, ktorí prijali občianstvo inej krajiny?*“ J. Berényi bol za zmenu, ale nekonkretizoval, čo by zmenil. Odpovedal: „*Súčasná legislatíva by sa mala urýchlene zmeniť, aby neprišli o štátne občianstvo ľudia proti svojej vôli.*“

483 *Teraz*, 13. 3. 2015, Základná zmluva by mohla riešiť aj štátne občianstvo, <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/f-sebej-zakladna-zmluva-by-mohla-ri/124893-clanok.html>

484 *Teraz*, 13. 12. 2017, Most-Híd pandorinu skrínku neotvorí..., <https://aktualne.atlas.sk/slovensko-politika/most-hid-pandorinu-skrinku-neotvori-zakon-dvojakom-obcianstve-nebude-chciet-menit.html>

485 <http://www.topky.sk/cl/100535/1538295/SaS-chce-menit-zakon-o-pomoc-ziada-Most-Hid--Simon-je-rad-ze-nemusi-hlasovat-tak--ako-chce-Smer>

486 *Denník N*, 5. 4. 2016, Most vzdal boj proti braniu pasov.

šinovej kultúry.⁴⁸⁷ Návrh novely zákona, ktorý by umožňoval vrátiť slovenské štátne občianstvo ľuďom, ktorí ho stratili pre prijatie iného občianstva, predložili predstavitelia opozície do NR SR aj v marci 2017. Za návrh s opozíciou už hlasoval aj vládny Most-Híd, ale návrh získal len 66 hlasov zo 146.⁴⁸⁸ 27. apríla 2017 predložil vedúci ÚV SR Igor Federič na rokovanie vlády návrh nariadenia vlády, ktorým sa ustanovujú štátnozamestnanecké miesta, na ktorých môže štátnu službu vykonávať občan SR. Dôvodom bolo prijatie nového zákona č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe. Išlo o technickú záležitosť, zákon nerozšíril miesta, ktorých sa to týkalo, ani nespomínal osobitne maďarské štátne občianstvo.

Ani v opozícii sa nenašlo dostatok hlasov, aby sa uskutočnili na Slovensku radikálne zmeny v zákone o štátnom občianstve. Možnú spoluprácu medzi SMK a I. Matovičom a jeho OĽaNO B. Bugár považoval za „smrteľný bozk“ z hľadiska SMK, čo zdôvodňoval tým, že I. Matovič vystupoval proti dvojitému občianstvu, ktoré bolo v programe SMK.⁴⁸⁹

Zákony o štátnom občianstve na oboch stranách vyhrotili vzájomné vzťahy. V Orbán zákonom o štátnom občianstve naplnil základný cieľ, vytvoril inštitucionálne podmienky pre svoju nadhraničnú politiku maďarstva tým, že Maďarom v zahraničí umožnil, ak chcú, získať maďarské štátne občianstvo. Exteritoriálne maďarské štátne občianstvo sa viaže na deklarovanie maďarskej etnicity a znalosť maďarského jazyka, spolu s podmienkou príslušnosti, občana susedného štátu alebo jeho predkov k územiu historického Maďarska. Z „technického“ hľadiska je problematika dvojitého občianstva dôsledkom rozdelenia Uhorska a na toto rozdelenie aj nadväzuje. Z časového hľadiska môže ísť o prípad človeka, ktorý nikdy na území Maďarska, nežil. Maďarsko po skoro sto rokoch otvorilo otázku následníctva štátneho občianstva jednostranne, bez pokusu o vyjednávanie s nástupníckymi (odtrhnutými) štátmi a bez medzištátnej dohody so svojimi susedmi.

Naplnil aj neskôr ústavou potvrdený cieľ, že Maďarsko preberá, aj keď (zatiaľ) len virtuálne, zodpovednosť za každého Maďara. Slovensko svojim riešením prostredníctvom zákona, ktorý umožnil, že takíto obyvatelia stratili štátne občianstvo, zároveň vytvorilo podmienky, aby sa takéhoto obyvateľa Slovenska, bez slovenského štátneho občianstva, ujal maďarský štát. To, že tých, ktorí maďarské občianstvo prijali a verejne to deklarovali bolo do 22. februára 2018 iba 101 neznamená, že ich v budúcnosti nemôže byť viac. Z politického hľadiska zjednodušenie prideľovania maďarského štátneho občianstva bolo gestom a symbolom národného spolucitenia so zahranič-

487 *Aktuálne*, 5. 5. 2016, Nehlasovaním o občianstve sa Most opäť demaskoval, <http://aktualne.atlas.sk/slovensko/politika/komentar-mariana-balazsa-nehlasovanim-obcianstve-most-opat-demaskoval.html>

488 *Teraz*, 13. 12. 2017, Most-Híd pandorinu skrinku neotvorí..., <https://aktualne.atlas.sk/slovensko/politika/most-hid-pandorinu-skrinku-neotvori-zakon-dvojakom-obcianstve-nebude-chciet-meni.html>

489 *Dennik N*, 23. 11. 2017, Ak ma neporazí, budem ešte kandidovať (rozhovor M. Tódovej s B. Bugárom).

nými Maďarmi. „*Bola to aj politická vypočítavosť zameraná na dlhodobé posilnenie moci.*“⁴⁹⁰

Maďarský zákon o štátnom občianstve nie je o uplatnení ľudských a občianskych práv Maďarov. Je to zákon o napĺňaní národnej politiky maďarstva o politických a národno-štátnych záujmoch maďarských reprezentácií v záujme kompenzácie stratených historických ilúzií. Človek je v nich na poslednom mieste. Zákon je zlý, neeurópsky, vychádzajúci z princípov nacionalizmu, skrývajúcou sa za maďarské vlastenectvo a ochranu maďarského národa. Reakcie a odpovede na tento zákon z druhej strany maďarských hraníc nemohli byť dobré, len zlé, alebo horšie. Tá slovenská bola najhoršia.

Napriek vážnym výhradám voči maďarskému zákonu o štátnom občianstve je potrebné konštatovať, že slovenská reakcia na tento zákon ukázala vážne deficity nielen v spôsobe hľadania konsenzuálnych opatrení slovenskej politickej elity, skrytého protimaďarského nacionalizmu, ale najmä zásadného deficitu koncepčného politického myslenia a premyslenej menšinovej politiky. Štát sa nemôže pri prvých problémoch zbaviť svojho občana, musí sa o neho dlhodobo starať a ak je to potrebné, má povinnosť o svojho občana „bojovať“, musí ho obhajovať a brániť, proti akýmkoľvek negatívnym vplyvom, či už je to v ekonomickej alebo v politickej oblasti, proti domácim či zahraničným vplyvom.

Namiesto toho, aby Slovensko bojovalo o svojho občana maďarskej národnosti, pripravilo zákon o tom, ako ho zbaviť štátneho občianstva. Namiesto systematickej koncepčnej národnostnej, menšinovej politiky, cez ktorú by pritiahla slovenského Maďara k SR, hľadala zámienky a vytvárala kombinácie (učebnice, geografické názvy, jazykový zákon, štátne občianstvo...), ktorými ich smerovala k maďarskej národnej politike.

---

490 SÁPOSOVÁ, Z. Fragments z národnej politiky maďarských vlád...

Etnické politické strany na Slovensku 2004 – 2018

Jedným zo spôsobov, ako môžu národnostné menšiny presadzovať svoje záujmy je vytvorenie etnickej politickej strany. Pre etnické politické strany je príznačná orientácia na obranu záujmov určitého etnika.⁴⁹¹ Právny poriadok SR nevyklučuje existenciu etnických strán, ktoré sú vyslovene zamerané na zastupovanie záujmov národnostnej menšiny alebo viacerých národnostných menšín. Úplný zoznam oficiálne zaregistrovaných politických strán je sprístupnený v registri strán vedenom MV SR.⁴⁹² Podľa Horowitza etnická politická strana je politická formácia oscilujúca medzi klasickou politickou stranou a záujmovou skupinou, ktorá získava podporu od určitej etnickej skupiny a slúži jej záujmom.⁴⁹³ Niektorí autori sa prikláňajú k používaniu pojmu etnoregionálna politická strana. Etnoregionálnu stranu definujú ako stranu, ktorá v prvom rade reflektuje vnútorné regionálne hranice a až v druhom rade reprezentuje exkluzívnu skupinovú identitu. Podľa Víta Hlouška a Lubomíra Kopečka je však nespresné obidve skupiny úplne stotožňovať, lebo nie každá regionálna strana má v sebe etnickú bázu a nie každá etnická strana musí byť nutne stranou regionálnou.⁴⁹⁴ Termín etnická strana necháva bokom teritoriálny rozmer týchto strán a zameriava sa hlavne na reprezentáciu etnickej a nie regionálnej identity. Všeobecne akceptované vymedzenie etnických politických strán však neexistuje a v odbornej literatúre sa tak môžeme stretnúť s rôznymi definíciami týchto stranícko-politických aktérov.⁴⁹⁵

Po roku 1989 sa na Slovensku postupne vytvorili tri hlavné politické strany, ktoré mali presadzovať záujmy maďarskej menšiny na Slovensku. Maďarská nezávislá iniciatíva/Független Magyar Kezdeményezés – od roku 1992 pod názvom Maďarská občianska strana/Magyar Polgári Párt, Maďarské kresťansko-demokratické hnutie/ Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom a hnutie Együttélés-Spolužitie mali po roku 1989 zastúpenie vo väčšine obecných samospráv na južnom Slovensku a väčšinou aj svojich zástupcov v parlamente. Ďalšie etnické politické strany, ktoré sa vytvorili po roku 1989, zohrávali v politickom živote maďarskej menšiny na Slovensku len marginálnu úlohu.⁴⁹⁶ Pred voľbami v roku 1994 sa týmto trom stranám podarilo dosiahnuť vzájomný konsenzus a do volieb vstúpili spoločne ako Maďarská koalícia

---

491 HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. *Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2010, s. 236.

492 Správa o postavení a práвах příslušníků národnostných menšín za rok 2012, s. 60.

493 FIALA, P. – STRMISKA, M. Etnické strany, zájmové skupiny a etnické minority. Příspěvek k politologické reflexi problému reprezentace a prosazování zájmů etnických menšín v pluralitních demokraciích. In *Středoevropské politické studie – Central European Political Studies Review* 2002, roč. 4, č. 4. <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/3915/5354>

494 HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. *Politické strany. Původ, ideologie a transformace...*, s. 236.

495 FIALA, P. – STRMISKA, M. Etnické strany, zájmové skupiny a etnické minority...

496 ÖLLÖS, L. Programy maďarských strán. In FAZEKAS, J. – HUNČÍK, P. (eds.). *Maďari na Slovensku (1989 – 2004)*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008, s. 62.

cia/ Magyar koalíció. Každá strana sa však pred voľbami prezentovala svojim vlastným volebným programom. Ich koalíčná dohoda bola postavená na rovnocennom partnerstve. Maďarská koalícia získala 10,18 % z celkovo odovzdaných hlasov a svojim percentuálnym ziskom vykázala pozitívnejší výsledok ako mali strany vo voľbách v roku 1992.⁴⁹⁷

SMK/MKP – Strana maďarskej koalície/Magyar Koalíció Pártja

Strana maďarskej komunity/Magyar Közösség Pártja

K vzniku SMK ako jedinej politickej reprezentantky maďarskej menšiny na Slovensku viedlo viacero dôvodov. Jedným z nich bola zmena volebného zákona pripravovaná vládou V. Mečiara, ktorá sťažovala vytváranie predvolebných koalícií a stanovovala, že každá zo strán združených v koalícii musela prekročiť 5 %-ný prah na to, aby koalícia získala parlamentné mandáty. Reforma volebného zákona donútila predstaviteľov maďarských politických strán na Slovensku k faktickému zjednoteniu, ktoré sa v ich politickej praxi ukázalo ako ideálny integračný krok k presadzovaniu záujmov na etnických princípoch. Zároveň sa tým zjednotili roztrieštené politické a ideologické smery do jedného prúdu, v ktorom dominantnú úlohu zohráva etnická príslušnosť, ktorá sa tak stala dominantnou charakteristickou črtou SMK.⁴⁹⁸ Ideovo-programová identita SMK bola a je, rovnako ako u jej predchodcov primárne založená na etnickej báze. V dobe vzniku strany v nej prevládalo umiernené etnické zameranie a agenda. „*Ďalšie prvky jej identity – kresťanskodemokratické, sociálno-liberálne, konzervatívne – boli menej významné, aj keď dávali strane určitý stredopravý nádych.*“⁴⁹⁹

Vo voľbách 1998 strana získala 9,12 % hlasov a v NR SR získala 15 poslanceckých mandátov. SMK sa po voľbách stala súčasťou vlády M. Dzurindu.⁵⁰⁰ Pravdepodobne aj účasť vo vláde mala vplyv na relatívne rýchly a hladký priebeh homogenizácie v SMK. Pre výhody plynúce z účasti SMK vo vládnej koalícii, bolo by v danej situácii neracionálne, ak by elity SMK presadzovali pôvodné politické koncepty a nastoľovali konfrontačné témy vo vnútri strany.⁵⁰¹ Na rozdiel od jej predchodcov SMK evidentne narástol koalíčný potenciál, čo súviselo predovšetkým s konfrontáciou medzi mečiarovským a antimečiarovským táborom. Pripojenie SMK k antimečiarovskému

497 LABUDA, D. Maďarské politické strany na Slovensku v parlamentných voľbách v rokoch 1990 – 2006. In ŠUTAJ, Š. a kol. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov: Univerzum, 2008, s. 69.

498 GYÁRFÁŠOVÁ, O. Politické strany v spoločnosti – ich vnímanie a hlavné trendy volebného správania. In GYÁRFÁŠOVÁ, O. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Vláda strán na Slovensku: skúsenosti a perspektívy*. Bratislava: IVO, 2004, s. 116, 121; STENA, J. Voľby a voliči 1998: Rozpad mýtov. In GBÚROVÁ, M. (ed.). *Voľby 1998 v Slovenskej republike (stav – kontexty – perspektíva)*. Prešov: Katedra sociálno-politologických vied FF PU, 1998, s. 132-141.

499 KOPEČEK, L. *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006...*, s. 479.

500 ÖLLÖS, L. Programy maďarských strán. In FAZEKAS, J. – HUNČÍK, P. (eds.). *Maďari na Slovensku (1989 – 2004)...*, s. 64-65.

501 KOPEČEK, L. *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006...*, s. 468-469.

táboru vytvorilo podmienky na to, aby SMK ostala akceptovaným koalíčným partnerom pre veľkú časť slovenských politických strán aj po úpadku významu konfliktnej línie mečiarizmus – antimečiarizmus.⁵⁰²

Vo voľbách v roku 2002 získala SMK 11,16 % hlasov a získala v parlamente 20 mandátov. Aj vo volebnom období 2002 – 2006 bola SMK súčasťou vládnej koalície pod vedením predsedu vlády M. Dzurindu.⁵⁰³ Práve v súvislosti s parlamentnými voľbami 2002 sa po prvýkrát prejavil výraznejší faktor podpory etnicky slovenských voličov pre SMK. Sociológ Vladimír Krivý to interpretoval ako dôsledok príklonu niektorých bývalých voličov nemaďarských vládnych strán z prvej Dzurindovej vlády, k SMK ako najrozhodnejšiemu zástancovi reforiem vo vláde.⁵⁰⁴ V súvislosti s hodnotením pozície SMK je potrebné uviesť, že strana v nasledujúcich obdobiach, v duchu spomienkového optimizmu, stále zdôrazňovala významnú úlohu, ktorú zohrala pri stabilizácii politickej situácie na Slovensku pred rokom 2006.⁵⁰⁵ Je naozaj potrebné uznať významnú úlohu, ktorú SMK zohrala pri povalení „mečiarizmu“. To sa reálne prejavilo aj v akceptácii tohto faktu slovenskou demokratickou verejnosťou, ba aj podporou slovenského voliča.

Zároveň však SMK nebola spokojná s tým, že v období jej pôsobenia vo vláde nebol prijatý zákon o postavení menšín, resp. zákon o financovaní kultúr národnostných menšín, uspokojivý zákon o používaní jazyka národnostných menšín alebo s tým, že ani členstvo v EÚ neprinieslo zrušenie „Benešových dekrétov“.⁵⁰⁶

Až parlamentné voľby v roku 2006 priniesli zmenu v pozícii SMK na slovenskej politickej scéne. SMK síce získala vo voľbách 11,68 % hlasov, ale strana sa po ôsmich rokoch dostala do opozície. Následne sa zmenilo vedenie strany a predsedom SMK sa stal P. Csáky. V tejto funkcii vystriedal B. Bugára, ktorý stál na čele SMK od jej vzniku v júni 1998. Voľby nového vedenia sa uskutočnili na kongrese v Komárne 31. marca 2007. P. Csáky získal len o 12 hlasov viac ako jeho protikandidát.⁵⁰⁷ Tieto zmeny vo vedení strany mali viaceré príčiny. Jedným z dôvodov bola snaha o vnútornú zmenu, po dlhom čase, keď bol na čele SMK B. Bugár. Medzi časťou členov strany, najmä na juhu stredného a východného Slovenska, sa objavoval názor, že SMK pre najchudobnejšie oblasti počas svojho pôsobenia vo vláde neurobila dosť. Existoval aj pocit nespravodlivosti, že väčšinu pozícií v strane obsadzujú straníci zo západ-

502 KOPEČEK, L. Politické strany na Slovensku 1989 až 2006..., s. 479-480.

503 ÖLLÖS, L. Programy maďarských strán. In FAZEKAS, J. – HUNČÍK, P. (eds.). *Maďari na Slovensku (1989 – 2004)*..., s. 64-65; GBŮROVÁ, M. Komparácia volebných programov SMK v rokoch 2002 a 2006. In ŠUTAJOVÁ, J. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Historické, politologické a právne súvislosti)*. Prešov: Universum, 2007, s. 62-75.

504 KOPEČEK, L. Politické strany na Slovensku 1989 až 2006..., s. 481.

505 Volebný program SMK na roky 2006-2010. http://www.niton.sk/documents/10-8-639-val-prog_n_sk.doc

506 Volebný program SMK na roky 2006-2010. http://www.niton.sk/documents/10-8-639-val-prog_n_sk.doc

507 *Nový čas*, 1. 4. 2007, Csáky: Slová Bugára sú prejavom ľudského sklamanie z neúspechu.

ného Slovenska. Okresná organizácia SMK z Trebišova bola jedna z tých, ktoré sa postavili za Csákyho, resp. za M. Duraya.⁵⁰⁸

Významné zmeny vo vedení strany predznamenovalo aj nové postavenie M. Duraya. Kým B. Bugár verejne deklaroval, že chce obmedziť jeho vplyv, P. Csáky mu ponúkol miesto podpredsedu strany. Významným faktorom bol aj spôsob, akým viedol P. Csáky kampaň, keď pred snemom i na sneme naznačoval, že Bugárovo vedenie je pod vplyvom ekonomickej lobby, vlastníka mnohých významných podnikov na Slovensku aj v zahraničí a jedného zo zakladateľov sociálne-liberálnej MNI Oszkára Világho.⁵⁰⁹

B. Bugár viackrát vystúpil s kritikou nového vedenia strany. Kritizoval najmä spôsob, akým sa začalo diskutovať o závažných vnútropolitických otázkach: napr. „Benešove dekréty“, problematika odškodnenia Maďarov za udalosti po druhej svetovej vojne, ale aj spôsob, akým sa zmenilo vedenie strany. Konflikt medzi M. Durayom a B. Bugárom sa vostril po tom, ako M. Duray v týždenníku *Magyar Fórum* na adresu B. Bugára povedal, že sa ho snaží odstrániť už od roku 1990. Vtedy vraj dostal od bývalého agenta ŠtB zadanie, aby zamedzil Durayovmu zvoleniu do čela frakcie vo Federálnom zhromaždení. Tento agent mal byť hlavným poradcom MKDH. Podľa denníka *Sme* pôsobil v tom čase ako poradca MKDH historik Péter Püspöki Nagy, vraj, evidovaný ako agent ŠtB.⁵¹⁰ Pre tieto výroky sa už musel M. Duray zodpovedať na predsedníctve strany. B. Bugár obvinenia M. Duraya ostro odmietol. Nezvolenie Duraya vysvetľoval dohodami medzi Spolužitím a MKDH a vyčítal Durayovi, že rozbíja stranu a neplní si svoju úlohu koordinátora, ktorá mu vyplýva z funkcie programového podpredsedu SMK, nezvoláva výbor a nepracuje na programovej stratégii SMK. Zároveň žiadal predsedu strany P. Csákyho, aby zjednal nápravu.⁵¹¹

Vo vnútri SMK si nové vedenie v čele s P. Csákyom upevnilo svoju pozíciu. Možno povedať, že hranice medzi bývalými maďarskými stranami (Spolužitie, MKDH, Maďarská občianska strana), ktoré sa spojili v roku 1998 do SMK,⁵¹² sa postupne stierali. Išlo najmä o rozdiely medzi konzervatívnym, etnicky zameraným a kresťansko-demokratickým krídlom strany. Pozície prívržencov MNI a neskôr Maďarskej občianskej strany sa výrazne oslabili.⁵¹³ Sociálnodemokratický smer, napriek historicky tradične významnému voľičskému zázemiu, sa v strane neprejavil. Postupne v strane

508 *Týždeň*, 2007, č. 16, Bán, A. Zabudnutí Maďari.

509 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2008, s. 99-100; *Nový čas*, 1. 4. 2007, Csáky: Slová Bugára sú prejavom ľudského sklamanie z neúspechu.

510 *Týždeň*, 2007, č. 16, Vrenie v SMK.

511 *Hospodárske noviny*, 16. 7. 2007, Ak nebude Duraya riešiť Csáky, bude Bugár konať sám.

512 Líder maďarskej opozičnej strany Fidesz Viktor Orbán 28. 2. 2008 v Lučenci označil spojenie troch maďarských strán na Slovensku do SMK v roku 1998 za hrdinský čin. (*Sme*, 28. 2. 2008, Viktor Orbán: Založiť SMK bolo hrdinstvo.)

513 Z vedenia bývalej MOS v Predsedníctve SMK zostali iba J. Berényi, Richárd Hamerlík a Béla Angyal a v Republikovej rade okrem nich aj L. Gyurovszky (za okres Šaľa). (http://www.smk.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=38)

získala rozhodujúcu úlohu národne orientovaná skupina, ktorú reprezentuje predovšetkým M. Duray, orientovaná na pravicovú maďarskú stranu Fidesz, čo sa prejavilo v postupe strany v domácej a zahraničnej politike. Základom jej politiky sa stali etnicky zamerané témy s jasnou orientáciou na maďarskú národnú politiku jednotného maďarstva.

V opozícii, keď sa SMK oslobodila zo zodpovednosti za vývoj na Slovensku, sa SMK s novou odvahou pustila do nastoľovania otázok („Benešove dekréty“, autonómia, nedostatky v rešpektovaní práv národnostných menšín), ktoré ako vládna strana nenastoľovala, aby neohrozila krehký koaličný konsenzus. Nové vedenie SMK sa spôsobom uplatňovania svojej politiky dostalo do konfliktu aj s bývalými koaličnými spojencami SDKÚ-DS a najmä KDH, ktoré nové vedenie SMK obvinili z radikalizmu a stupňovania napätia v spoločnosti, neuváženým predkladaním neprediskutovaných tém. Predseda KDH P. Hrušovský navrhol pozorovať politiku SMK a ak by bola protislovenská alebo by usilovala o autonómiu južného Slovenska, obmedziť kontakt s predstaviteľmi SMK.⁵¹⁴

V strane sa postupne začali vyostrovať aj osobné konflikty medzi členmi. Aktermi týchto sporov boli predovšetkým B. Bugár so svojim krídlom na jednej strane a P. Csáky a M. Duray na strane druhej. B. Bugár spočiatku odmietal úvahy o založení novej politickej strany obhajujúcej záujmy maďarskej menšiny.⁵¹⁵ Problémy v strane vyústili až do odchodu Zs. Simona z SMK aj z poslaneckého klubu v apríli 2009. Nasledovalo ho aj 19 členov SMK z okresu Levice. Následne aj B. Bugár, L. Nagy a G. Gál ohlásili vystúpenie z poslaneckého klubu SMK, ale aj naďalej ostali členmi strany a B. Bugár naďalej odmietal tvrdenia o vzniku novej politickej strany. Mnohí členovia začali v tejto situácii stranu opúšťať, alebo požadovali návrat B. Bugára do predsedníctva. Odmietnutý bol aj návrh na vytvorenie osobitnej platformy v strane, s ktorým prišli traja nespokojní poslanci, ktorí opustili poslanecký klub. Výsledkom neúspešných rokovaní bolo vystúpenie štyroch poslancov NR SR (štvrtým bol primátor Komárna T. Bastrnák) z SMK, ku ktorému došlo 7. júna 2009. Spolu s nimi zo strany odišli aj traja členovia republikového predsedníctva, 18 členov republikovej rady, jeden krajský predseda, 32 členov krajských rád, deväť poslancov VÚC, sedem okresných predsedov SMK a 24 starostov zvolených za SMK.⁵¹⁶ Začiatkom júla 2009 Ministerstvo vnútra zaregistrovalo novú politickú stranu Most-Híd. Zakladatelia strany charakterizovali stranu ako stranu slovensko-maďarského porozumenia a spolupráce otvorenú všetkým občanom Slovenska.⁵¹⁷

Po neúspechu SMK v parlamentných voľbách v roku 2010 došlo k významným zmenám vo vedení strany. P. Csáky rezignoval na funkciu predsedu a dočasne ho

514 *Pravda*, 14. 5. 2007, Hrušovský: Palkove slová sú o súťaži v KDH.

515 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2007...*, s. 100-102.

516 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2009. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2010, s. 89-91.

517 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2009...*, s. 100.

v nej nahradil J. Berényi. Ten následne získal podporu aj na kongrese a stal sa tak ďalším predsedom SMK. Podpredsedami strany sa stali I. Farkaš, L. Miklós, L. Szigeti, P. Óry a Tünde Neszmériová a novým predsedom Republikovej Rady SMK sa stal Gy. Bárdos. Cieľom vedenia strany bolo dostať SMK späť do parlamentu. Aspoň „dočasne“, však strana presunula ťažisko svojej činnosti do regionálnej a komunálnej politiky. J. Berényi ako nový predseda SMK tiež vylúčil akúkoľvek fúziu so stranou Most-Híd najmä preto, že sa strana označovala za „*zmiešanú stranu*“.⁵¹⁸ Ďalšou významnou zmenou bola zmena názvu strany na Stranu maďarskej komunity. Tá sa odôvodňovala aj tým, že výraz „*koalícia*“ nezodpovedá realite, lebo strana už dávno nefunguje ako koalícia, ale funguje ako jednotná politická strana. Táto zmena súvisela aj s modernizáciou strany, ktorú podnietil ďalší neúspech SMK v parlamentných voľbách v roku 2012, po ktorých ostala strana znovu mimo NR SR. Meniť sa mal nielen názov, ale aj stanovy strany i logo.⁵¹⁹ V tomto období začali aj prvé rokovania od vzniku strany Most-Híd medzi vedeniami oboch strán. Tak ako všetky ďalšie rokovania, ktoré sa potom medzi stranami konali pred takmer každými voľbami, na ktorých sa tieto strany zúčastnili, aj toto prvé rokovanie bolo neúspešné. Aj keď obe strany vždy pred voľbami verejne deklarovali snahu dohodnúť sa a spolupracovať, ako problematické sa ukázali nie len programové rozdiely, ale aj osobné animozity medzi politickými aktérmi na najvyššej, ale aj nižších straníckych štruktúrach. Výnimku predstavovali ojedinelí spoloční kandidáti pre komunálne voľby, v ktorých strany nechávali hľadanie koaličných partnerov na nižšie stranícke štruktúry.⁵²⁰

Do parlamentných volieb v roku 2016 vstupovala SMK s volebným programom *Spoločná vôľa*. Novým prvkom mali byť aj zástupcovia rôznych spoločenských organizácií, občianski aktivisti aj iné politické hnutia na jej kandidátke. „*Problém je, že títo „nestraníci“, napríklad kandidáti Csemadoku či mládežníckej organizácie Via Nova, sú väčšinou aj členmi SMK. Napríklad predseda kultúrneho zväzu Csemadok a člen predsedníctva SMK Gyula Bárdos. So stranou sú úzko zviazaní aj takzvaní nezávislí občianski aktivisti.*“⁵²¹

Po neúspešných parlamentných voľbách v roku 2012 ešte J. Berényi na sneme obhájil funkciu predsedu, resp. proti nemu nikto nekandidoval, hoci pôvodne mal kandidovať aj bývalý predseda SMK P. Csáky.⁵²² Po tom, ako SMK neuspela ani v parlamentných voľbách v roku 2016, J. Berényi na svoju funkciu rezignoval. V júni 2016 bol na kongrese v Nových Zámkoch do funkcie predsedu SMK zvolený J. Menyhárt. Aj v tomto prípade pôvodne na funkciu predsedu kandidoval aj P. Óry, ale nakoniec na kongrese kandidatúru stiahol. Stal sa potom predsedom Republikovej rady SMK.⁵²³

518 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2011*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2011, s. 99-100.

519 *Hospodárske noviny*, 23. 4. 2012, SMK zmení logo a možno aj šéfa.

520 *Sme*, 7. 6. 2012, SMK zrejme bude Strana maďarskej komunity.

521 *Denník N*, 19. 2. 2016, Morvay P. SMK ide o život.

522 *Sme*, 10. 12. 2012, Berényi obhájil post predsedu SMK.

523 *Aktualne.sk*, 11. 6. 2016, SMK vyrazí do boja s novým lídrom. Neznámym Menyhártom. <http://aktualne.atlas.sk/slovensko/politika/smk-vyrazi-do-boja-novym-lidrom-ten-vzide-z->

Strana síce program po voľbách nemenila, ale okrem orientácie na V. Orbána bola súčasťou jej novej línie politika orientovaná na širšie skupiny maďarskej komunity, spoluprácu s občianskymi združeniami a tretím sektorom, ktorú avizovala už v predvolebnej kampani. Na kongrese došlo k omladeniu predsedníctva strany predovšetkým ľuďmi z regiónov, ktorí síce boli menej známi, ale mali skúsenosti z komunálnej politiky. To vytváralo podmienky, aby sa postupne, generačnou výmenou, vytvárali podmienky pre budúcu spoluprácu so stranou Most-Híd, prípadne ďalšími stranami, ktoré vznikali v neskoršom období. Neprekonateľnou bariérou užšej spolupráce sa však stala účasť strany Most-Híd vo vládnej koalícii so stranami Smer-SD a SNS.

Programové otázky v činnosti SMK riešila pre nasledujúce obdobie republiková rada SMK, v Zemnom v okrese Nové Zámky v auguste 2017. Stanovila na roky 2017 – 2022 najdôležitejšiu úlohu „zabezpečiť efektívne zastupovanie záujmov obyvateľov južného Slovenska v krajských zastupiteľstvách“. Upozornila na nepriaznivú hospodársku situáciu v južných a juhovýchodných okresoch, na nesprávnu agrárnu politiku a na vyľudňovanie vidieka.⁵²⁴ Na Slovensku bola politika SMK ideovo, personálne aj finančne prepojená na Orbanovu nadhraničnú politiku jednotného maďarského národa.

Most-Híd

Stranu Most-Híd založilo päť bývalých poslancov za SMK, B. Bugár, G. Gál, Zs. Simon, L. Nagy a T. Bastrnák. Členmi prípravného výboru novej strany bol aj starosta Veľkých Raškoviec E. Jakab a neskorší poslanci NR SR L. Solymos a P. Vörös. Stranu opustilo v prvej fáze 57 funkcionárov SMK na rôznej úrovni straníckej hierarchie. Bugár sa najprv usiloval o vlastnú platformu v strane, ale čoskoro rezignoval. Informáciu predsedu strany P. Csákyho, že sú na milimetre od dohody v máji 2009 dementoval „bugárovským“ ironickým komentárom, že si Csáky poplietol milimetre a metre.⁵²⁵ Ministerstvo vnútra zaregistrovalo stranu 3. júla 2009 po tom, ako jej predstavitelia odovzdali 28 139 podpisov. Ako sa ešte pred vznikom strany vyjadril B. Bugár, strana mala byť postavená na občianskom, nie na etnickom princípe a miesto v nej si mali nájsť aj viaceré slovenské osobnosti.⁵²⁶ „Nová strana do svojho podnázvu vložila „strana spolupráce“ s cieľom zotrieť etnickú hranicu a vytvoriť

---

duelu-neznomych.html; J. Menyhárt tiež patril v slovenskej politike medzi menej známe osobnosti, bol hudobník, vysokoškolský učiteľ, bol predsedom okresnej organizácie SMK v Dunajskej Strede a poslancom samosprávneho kraja (*Dennik N*, 15. 6. 2016. Morvay, P. Prečo Maďarov kauza Bašternák nezaujima.)

524 *Teraz*, 26. 8. 2017, Podľa SMK bude mať koaličná kríza ťažko predvídateľné následky. <http://www.teraz.sk/slovensko/podla-smk-bude-mat-koalicka-kriza/277333-clanok.html>

525 *Aktuálne*, 25. 5. 2009, Bugárovi nebudú viac s Csáky m rokovať. Je koniec.

526 *Webnoviny*, 11. 7. 2014, Jakubčo, J. Zmenilo sa ovzdušie, tvrdí Bugár po piatich rokoch Mosta-Híd. <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/843836-zmenilo-sa-ovzdušie-tvrdi-bugar-po-piatich-rokoch-mosta-hid/>; *Pravda*, 10. 6. 2009, Smer chváli Bugára, SDKÚ stojí za Csáky; *Teraz*, 18. 3. 2015, V bratislavskom Moste-Híd sa údajne chystajú odchody. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/politika-v-bratislavskom-moste-hid-sa/125502-clanok.html>.

„most“ medzi slovenskou majoritou na jednej strane a maďarskou menšinou, ale aj ďalšími etnickými menšinami (Rómami, Rusínmi, Nemcami) na strane druhej.“⁵²⁷ Už v júli 2009 sa konal ustanovujúci snem strany Most-Híd. Na prvom sneme sa riešili predovšetkým personálne otázky strany. Za predsedu novej strany bol zvolený B. Bugár a za podpredsedov na sneme zvolili R. Chmela, Zs. Simona a E. Pfundtnerovú. Program novej politickej strany sa schvaľoval až na druhom sneme strany. B. Bugár sa v tejto súvislosti vyjadril, že strana Most-Híd si nenárokujú na postavenie druhej maďarskej strany a jeho program je skôr pravicový a neobsahuje myšlienku autonómie. Strana postupne budovala svoje krajské a okresné štruktúry a to aj v oblastiach s malým alebo žiadnym podielom etnických Maďarov. O tom, že sa strana orientovala aj na slovenského voliča svedčí aj to, že sa snažili vyrovnávať pomer medzi maďarskými a slovenskými predstaviteľmi v najvyšších funkciách v strane. Na treťom sneme strany bol za ďalšieho podpredsedu zvolený Ivan Švejna.⁵²⁸

Aká bola strana Most-Híd? Pri etnicite spor nebol o tom, či bola výlučne maďarská, lebo nebola, hoci líderskú úlohu v nej jednoznačne mal B. Bugár a skupina odídencom z SMK. Ideová kontinuita nenadväzovala na pôvodnú kresťanskú orientáciu ústrednej osobnosti B. Bugára, ale niesla v sebe prvky liberalistickej orientácie politiky Maďarskej občianskej strany. Tomu nasvedčovala aj „tichá“ podpora skupín okolo O. Világiho, vydavateľa L. Szigetiho, Károlya Tótha, L. Nagya a iných. Práve kombinácia občianskeho princípu tvorby politiky (právny štát, spravodlivosť a rovnosť...), liberalistických ideí, s myšlienkou konsenzuálneho spolužitia a v rámci toho aj obhajoba práv a postavenia národnostných menšín, a marginalizovaných skupín obyvateľstva, vytvárala podmienky pre spoluprácu s jednou líniou slovenskej politiky, ktorá v tom čase nemala zodpovedajúce zastrešenie v existujúcich politických stranách. To, že B. Bugár nebol prototypom reprezentanta tejto línie politiky, bolo viac ako zřejmé. B. Bugár bol pragmatický politik, ktorý potreboval politické krytie v politike, zodpovedajúce jeho ambíciám a doterajšej politickej praxi. Označenie maďarsko-slovenská je problematické z rôznych dôvodov. Slovenskí politici, ktorí vstúpili do strany Most-Híd a mali v nej významnú úlohu, sa nikdy neprofilovali ako predstavitelia slovenských národných ideí, ale ako predstavitelia slobodnej občianskej spoločnosti. S plným pochopením pre myšlienku plnohodnotného zabezpečenia všetkých práv národnostných menšín a s cieľom budovať moderný štát postavený na občianskych základoch.

B. Bugár založil podľa K. Petőcza stranu slovensko-maďarskú. Ako ďalej analyzoval Petőcz, odlišné boli očakávania slovenského a maďarského členstva (aj verejnosti) od tejto strany. Slováci očakávali, že bude viac „občianska“ (s väčším počtom Slovákov a menej sa bude venovať menšinovým témam). Aj sama strana sa začala označovať ako „občianska“, čo pre maďarského voliča znamenalo, že inklinuje k liberálnej demokracii (polgári demokrácia).

527 GYÁRFÁŠOVÁ, O. – KRIVÝ, V. Vzorce voličského správania. In KRIVÝ, V. (ed.). *Ako sa mení slovenská spoločnosť*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2013, s. 277.

528 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2009...*, s. 100.

Na Slovensku však pojem občianska demokracia nie je synonymom pojmu liberálna demokracia. Je skôr symbolom osobnej angažovanosti občana v politike v širokospektrálnom záujme ochrany a podpory ľudských a občianskych práv. Ústup od menšinových požiadaviek by tiež nebol pre maďarského voliča prijateľný. Ako o politologických pojmoch zmýšľajú slovenskí Maďari, či ich interpretácia je maďarská alebo slovenská, alebo je im to jedno aká je, nevieme. Isté však je, že slovo „občiansky“ je módné a populárne a pre vo vedomí ľudí zakódovanú „maďarskú“ politickú stranu je znakom toho, že sa nebuduje na maďarskej národnej výlučnosti, ale na symbióze menšinových identít Slovenska a s podporou slovenských elít, ktoré podporujú toleranciu v etnických vzťahoch.

SMK prijala aktivity B. Bugára a jeho podporovateľov negatívne. Najmä spočiatku jej nedávala žiadne šance na etablovanie sa na slovenskej politickej scéne. Začiatkom septembra 2009, kedy SMK organizovala na štadióne v Dunajskej Stredě demonštráciu proti novelizácii jazykového zákona, prejavil záujem vystúpiť na akcii aj B. Bugár. Neúspešne. P. Csáky vtedy v rozhovore pre denník *Sme* o novej strane povedal: „*Lebo urobil hlúposť. Vytvorenie mačkopsa, ktorý ani neviem, ako sa volá, nie je štátne. ... Majú dohromady možno 80 členov. Nevedia založiť základné, ale ani okresné a krajské organizácie. Stanovy majú také, že funkcionárov vymenúvajú zhora. V čínskej komunistickej strane, v kórejskej komunistickej strane a v tejto strane predseda vymenuje, kto bude krajským a kto okresným šéfom. Čo je to za demokratickú stranu? To má byť partner pre nás?*”⁵²⁹

Tým, že sa strana Most-Híd snažila oslovit' širšie spektrum voličov, sa výrazne odlišila od SMK. Strana Most-Híd sa pred parlamentnými voľbami v roku 2010 snažila o získanie podpory nielen od voličov z radov maďarskej menšiny, ale aj od voličov z radov ostatných menšín i občanov slovenskej národnosti. Tomuto zámeru prispôsobili aj kandidátnu listinu pre parlamentné voľby, na ktorú zaradili viac ako tretinu kandidátov slovenskej národnosti. Strana Most-Híd tiež pred voľbami uzavrela dohodu o spoločnej kandidátke vo voľbách s OKS, ktorej členovia sa taktiež dostali na kandidátku strany.⁵³⁰ Orientácia na voličov zo širšieho okruhu národnostných menšín na Slovensku a na intelektuálne elity slovenskej spoločnosti, ktoré mali záujem o podporu strany presadzujúcej pokoj, porozumenie a konsenzuálne riešenie etnických otázok však znamenali, že nielen SMK, ale aj maďarská nadhraničná politika stranu vnímala ako „nemaďarskú” stranu. Tento status na jednej strane strana využívala na mobilizáciu a získavanie podporovateľov v nemaďarskom prostredí a na druhej strane počítala ako inklúziu, krivdu, vylúčenie z maďarského spoločenstva, ktorú manifestovali pri rôznych príležitostiach. Obyčajne vtedy, keď dokladovali, ako maďarské podporné fondy, na ktoré dohliadala SMK, obchádzajú organizácie a združenia, či obce spravované členmi Mostu-Híd. Nebolo to žiadne konšpiračne skrývané tajomstvo. Výstižne to charakterizoval L. Szigeti: „*Stanovisko Fideszu voči strane Most-Híd a k Bélovi Bugárovi je vlastne v symbióze s duchom*

529 *Sme*, 5. 9. 2009, Kern, M. – Krpelan, R. Maďarov sa netreba báť (rozhovor s P. Csákyom).

530 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BŮTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010...*, s. 96.

*lídrov Smeru, ktorí slovenských členov dvojetickej strany považujú za odrodilcov. Niet sa čo čudovať. Najintenzívnejší smrad v Európe šíria nacionalizmy a skostnatené národné štáty...*⁵³¹

Potvrďovali to aj výroky popredných predstaviteľov maďarskej politiky. Predseda maďarského parlamentu L. Kővér v decembri 2016 označil politikov z Most-Híd za „slovenských politikov, ktorí dobre hovoria po maďarsky“ a nazval ich „zradcami maďarského národa“.⁵³² Podpredseda maďarskej vlády Zs. Semjén na zasadaní parlamentného výboru maďarského parlamentu pre národnú spolupatričnosť v máji 2017 povedal, že partnerom maďarskej vlády na Slovensku je SMK. „Ak sa dokáže SMK dohodnúť so stranou Most-Híd nech to urobia, je to už však ich zodpovednosť.“⁵³³ Diplomatické vyjadrenia maďarských politikov zaraďovali stranu Most-Híd na úroveň ostatných politických strán na Slovensku. Zs. Németh, štátny tajomník maďarského MZV po voľbách v roku 2012 hodnotil možnosti spolupráce s politickými stranami na Slovensku takto: „Výsledok SMK nás sklamal, naďalej s ňou však budeme udržiavať privilegované vzťahy ako s legitímnym predstaviteľom maďarskej komunity na Slovensku. Rovnako ako s každou inou demokratickou stranou na Slovensku sme pripravení spolupracovať aj so zmiešanou stranou Most-Híd, ktorej úsilie obhajovať v parlamente záujmy maďarskej komunity vysoko oceňujeme.“⁵³⁴

Už rok po založení strany sa po parlamentných voľbách v roku 2010 stala strana Most-Híd súčasťou vládnej koalície spolu so stranami SDKÚ-DS, SaS a KDH.⁵³⁵ Strana Most-Híd vo vláde I. Radičovej získala tri kreslá. R. Chmel sa stal podpredsedom vlády pre ľudské práva a menšiny, Zs. Simon ministrom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka a J. Nagy ministrom životného prostredia.⁵³⁶

Pri piatom výročí vzniku strany hodnotil B. Bugár práve toto obdobie činnosti strany veľmi pozitívne ako pre slovenskú politiku, tak aj pre slovensko-maďarské vzťahy. Zdôrazňoval najmä rozdiel medzi politikou Mostu-Híd a SMK, s ktorou slovenské opozičné strany nechceli spolupracovať pre jej agresívne predkladané požiadavky. Príchodom Mostu-Híd sa podľa B. Bugára napätie zmiernilo, lebo presadzo-

531 *Sme*, 24. 7. 2010, Szigeti, L. Jest' puding nožom na ryby.

532 *Webnoviny*, 6. 1. 2017, Danko: Most a Bugár získali pre Maďarov slušné pozície. <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/1131056-danko-most-a-bugar-ziskali-pre-madarov-slusne-pozicie/>

533 *Aktuality*, 9. 5. 2017, Maďarské občianstvo v zjednodušenom režime..., <https://www.aktuality.sk/clanok/486376/madarske-obcianstvo-v-zjednodusenom-rezime-udelili-takmer-milioni-ziadatelov/>

534 *Pravda*, 29. 3. 2012, Budapešť začína s Ficom od nuly, rozhovor Ivana Drábeka s Zsoltom Némethom.

535 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010...*, s. 95.

536 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj, legislatíva, právny štát a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010...*, s. 45.

vala dialóg.⁵³⁷ „Všetky menšinové otázky v našej strane vždy najskôr prerokovávame so Slováckmi.“⁵³⁸

Zároveň je však potrebné skonštatovať to, čo v jednom zo svojich článkov napísal o tomto období spoluvládnutia Mostu-Híd analytik, zakladateľ vydavateľstva Kaligram L. Szigeti. „Most-Híd prišla už na začiatku koalíčných rokovaní o dva podstatné piliere svojho programu – zákon o postavení národnostných menšín na Slovensku a zriadenie Fondu slovensko-maďarského porozumenia – možno ponúkané miesto vicepremiéra pre ľudské práva a menšiny a jeho odborný útvar pomenovať iba ako z núdze cnosť... Niektorým slovenským demokratom sa však už aj to vidí veľa.“⁵³⁹

Krehkosť koalície sa nelámala na etnických požiadavkách strany Most-Híd, ale nemala dlhé trvanie. Po predčasných parlamentných voľbách v roku 2012 sa strana Most-Híd dostala do opozície. V júni 2012 Most-Híd, ako opozičná strana, nominovala na funkciu splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny L. Nagya. Jednou z možností po voľbách v roku 2012 bolo vytvorenie vládnej koalície so Smerom. Smer to však nepotreboval a Most nemal záujem o takúto koalíciu. Už v nominovaní Nagya však môžeme vidieť predzvesť budúcej spolupráce po voľbách v roku 2016. Príčiny nominovania Nagya P. Morvay vysvetľoval aj vnútornými problémami v Moste. „V Moste sa zase začínajú ukazovať vážne príznaky vnútornej krízy. Strana je odrezaná od slovenských rozpočtových peňazí a tie z Pešti stále tečú len k SMK. ... v strane sa množia hlasy spochybňujúce budúcnosť a zmysel Mosta. Bugár potrebuje rýchlo vykázat nejaký úspech a obsadenie postu splnomocnenca i nádej na prístup k štátnym dotáciám aspoň na prvý pohľad ako úspech vyzereá. Tento „úspech“ sa síce môže bugárom vrátiť ako bumerang, až sa potvrdí, že nový splnomocnenec nemá žiadne právomoci, dokonca nemá ani veľa peňazí na rozdávanie a je tam len na to, aby kryl a legitimizoval nacionálne kroky Smeru.“⁵⁴⁰

Pred ďalšími parlamentnými voľbami strana prijala program nazvaný *Občianska vízia 2016*, ktorý mal garantovať premenu strany na občiansku stranu, pre všetkých občanov na Slovensku bez ohľadu na národnosť a región. Cieľom bolo udržiavať intenzívny kontakt s občanom, pomáhať občanovi a pretaviť novú politiku do politických preferencií. Program podľa slov B. Bugára kombinoval občiansky princíp a národnostný princíp v zmysle, že príslušníci menšín sú tiež občanmi SR.⁵⁴¹

537 *Pravda*, 24. 7. 2014, Stupňan, I. Béla Bugár: Pravicu dokaličilo viac vecí (rozhovor).

538 *Webnoviny*, 11. 7. 2014, Jakubčo, J. Zmenilo sa ovzdušie, tvrdí Bugár po piatich rokoch Mosta-Híd. <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/843836-zmenilo-sa-ovzdušie-tvrdi-bugar-po-piatich-rokoch-mosta-hid/>.

539 *Sme*, 24. 7. 2010, Szigeti, L. Jest' puding nožom na ryby.

540 *Sme*, 15. 5. 2012, Splnomocnenec naoko.

541 *Webnoviny*, 10. 1. 2015, Smer kriví a zafažuje chrbticu demokracie – rozhovor Radoslava Pavlíka s B. Bugárom, <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/909836-bugar-smer-kri-va-zatazuje-chrbticu-demokracie/>; *Pravda*, 24. 7. 2014, Stupňan, I. Béla Bugár: Pravicu dokaličilo viac vecí (rozhovor). Aj v tomto rozhovore B. Bugár potvrdil (podľa jeho slov štvrtýkrát), že so Smerom jeho strana nevstúpi do koalície.

Po parlamentných voľbách v roku 2016 sa strana Most-Híd stala súčasťou vládnej koalície. Stranu pre to opustil jeden z jej zakladajúcich členov Zs. Simon, ktorý nesúhlasil s rozhodnutím Republikovej rady Most-Híd o vstupe strany do vlády so Smerom-SD, SNS a stranou Siet'. Jeho dôvody boli teda politické, nie etnické. Tie ďalšie osobné spory a ambície sa ukázali až neskôr.⁵⁴² Bugár rozhodnutie republikovej rady obhajoval snahou zabrániť nárastu extrémizmu a obavou, že by predčasné voľby len posilnili radikálne a nesystémové strany.⁵⁴³ V podobnom duchu sa vyjadrovali aj slovenskí predstavitelia strany F. Šebej či L. Žitňanská.⁵⁴⁴

Idea tvoriť slovensko-maďarskú stranu, sa vstupom do vládnej koalície v roku 2016 rozšírila. Most-Híd sa začal reálne angažovať v prospech ďalších menšín na Slovensku. Najviditeľnejšie sa to prejavilo v angažovanosti v rómskej problematike v činnosti splnomocnenca pre rómske komunity Ábela Ravasza. Člen strany Most-Híd, Rusín Peter Krajňák na poste štátneho tajomníka na ministerstve školstva odvádzal enormné úsilie v oblasti národnostného školstva. Aj pokiaľ ide o zameranie, členstvo a aktivity sa začala strana Most-Híd prezentovať ako strana pre všetky národnostné menšiny. Na rozdiel od predchádzajúcich aktivít hnutia Spolužité v 90. rokoch, to však neprezentovala len v niektorých formálnych ukazovateľoch, ale aj v praktickej činnosti. Princíp tolerancie v národnostných vzťahoch, ako dôležitý princíp občianskej politiky, zostával v jej činnosti medzi prioritami. Po odchode prvej časti slovenských členov zo strany, po vstupe do vlády v roku 2016, sa jej predstavitelia sústreďovali na dosiahnutie čiastkových zmien v prospech národnostných menšín, (s mlčiacou toleranciou SNS) v oblasti rozvoja národnostného školstva, menšinových kultúr, jazyka menšín a v činnosti splnomocnenca pre národnostné menšiny. Pozitívne sa prejavilo aj to, že sa strany v rámci povolebnej spolupráce zaviazali nepresadzovať sporné otázky, čo eliminovalo agresivitu SNS a Smeru-SD v menšinových otázkach, ktorá bola typická pre predchádzajúce obdobia.⁵⁴⁵ Ako prognosticky v svojom článku avizoval K. Petőcz „*Môže sa stať, že napriek všetkému Most-Híd v súčasnej vládnej konštelácii čosi pre maďarskú menšinu aj pre spoločnosť ako celok presadí. Bodaj by to tak bolo a želajme si to.*“⁵⁴⁶ Most-Híd na tomto poli reálne splnil túto úlohu a snád' mu to bude zarátané ku cti na politickom epitafe, ktorý si spoluprácou s koalíčnou vládou so stranami Smer-SD a SNS postavil. Úpadok strany priniesla reakcia na nešťastné udalosti z februára 2018, vražda novinára J. Kuciaka a jeho priateľky. Most-Híd sa nedokázal dištancovať od politiky Smeru-SD, zotrval vo vládnej koalí-

542 Už v roku 2011 sa hovorilo o tom, že existujú dve krídla v Moste- Híd, Bugárovo a Simonovo. G. Gál to vtedy komentoval: „*Neviem, akú skupinu má Zsolt Simon. On je Gemerčan. Je to človek, ktorý si vždy povie svoj názor, aj keď väčšina s tým nesúhlasí. Niekedy sa nevie podvoliť. Sú to pre neho zásadné otázky, ale to neznamená, že má skupinu. V niektorých otázkach má iné názory. Drží sa ich, aj keď ostatní povieme niečo iné.*“ (Aktuality, 20. 6. 2011, Spokojný nebudem ani s Bugárom, ani so sebou, rozhovor s Gáborom Gálom. <http://www.aktuality.sk/clanok/188841/gabor-gal-spokojny-nebudem-ani-s-bugarom-ani-sam-so-sebou/>)

543 *Aktuálne*, 19. 3. 2016, Bratstvo Mosta-Híd so Smerom je spečatené. Zsolt Simon v strane končí.

544 *Aktuálne*, 19. 3. 2016, Iná možnosť nebola, bránia vládu so Smerom tváre Most-Híd.

545 *Sme*, 30. 12. 2016, Cuprik, R. Danko si získal aj časť Maďarov.

546 *Denník N*, 31. 3. 2016, Petőcz, K. Maďarská otázka opäť na programe.

cii, s odhodlaním dokončiť drobné korekcie, ktoré mal v oblasti práv národnostných menšín. Podcenil, že ukončenie klientelistickej politiky reprezentovanej tromi vládam R. Fica boli dôležitejšie ako ciele, ktoré chcela do konca volebného obdobia realizovať strana Most-Híd. Opustili ju nielen ďalší slovenskí a maďarskí politici, ale aj občania a voliči.

Most-Híd sa napriek tomu, že jeho politika v oblasti posilňovania práv národnostných menšín bola na slovenské pomery mimoriadne konštruktívna a úspešná (pôsobenie splnomocnenca pre menšiny L. Bukovszkého, aj pôsobenie splnomocnenca pre Rómov Á. Ravásza, posilnenie statusu menšinových jazykov, pozitívne zmeny v národnostnom školstve, zlepšenie používania jazyka napr. pri označovaní obcí a železničných staníc...) politicky utrpela krach a diskreditovala sa spoluprácou so Smerom-SD a SNS, čím si na dlhšiu dobu, ak nie navždy zavrela dvere do vrcholovej slovenskej politiky. Aj z hľadiska slovensko-maďarských vzťahov to môžeme považovať za veľkú stratu pre tento tábor. Samostatná socialistická ani liberálna politika medzi maďarskou menšinou nerezonuje do takej miery, aby sa mohla vytvoriť konštruktívna sila usilujúca sa o reprezentovanie maďarskej menšiny. Tieto skupiny získavajú pozície buď v rámci slovenských politických strán (občianskych strán, ktoré sa etnicky nevymedzujú) alebo sa aktivizujú v rámci občianskej politiky, občianskych združení a spolkov. Politické zjednotenie skupín a strán, ktoré sa chcú uplatniť v slovenskej politike sa v aktuálnej línii „maďarskej“ politiky na Slovensku môže uskutočniť iba prostredníctvom strany so silnou etnickou rétorikou.

Perspektívnou silou a možno s ambíciou, stať sa reprezentantom maďarskej občianskej politiky, má OSMS. Jeho základ je položený na maďarskej identite, ale jeho aktivity sú občiansko-etnické, sú silne kritické voči slovenským politickým reprezentáciám, aj maďarskej politike zo zahraničia. Sú však riadené diplomaticky, umiernené, konsiliárnym duchom, ktorý nezatvára dvere pred žiadnym partnerom (s výnimkou extrémistických skupín). Práve tieto prvky umožňujú hľadať v zmenených podmienkach (zdiskreditovaného straníctva) možnosti byť v participatívnom modeli menšinovej politiky konštruktívnym prvkom, ktorý by mohol byť základom pre vypracovanie moderného slovenského modelu reprezentatívneho zastúpenia maďarskej menšiny (možno aj iných) na správe verejných vecí, aj v zastupiteľských a legislatívnych štruktúrach slovenskej spoločnosti.

Ostatné politické strany a hnutia založené príslušníkmi maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku

Podľa registra politických strán v roku 2004 na Slovensku pôsobili aj Strana maďarských socialistov/ Magyar Szocialista Pártja; Maďarská socialistická strana na Slovensku/ Szlovákiai Magyar Szocialista Párt; Maďarská federalistická strana/ Magyar föderalista párt.⁵⁴⁷ Neskôr k nim pribudlo aj Maďarské demokratické hnutie Rómov v Slovenskej republike.⁵⁴⁸ V roku 2013 vznikla Maďarská kresťanskodemokratická

547 Druhá správa o implementácii *Rámcového dohovoru* v SR (2004), s. 36.

548 Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2012, s. 60-61.

aliancia/ Magyar Kereszténydemokrata Szövetség. Na jej čele bol Csaba Fehér, bývalý riaditeľ múzea v Komárne.⁵⁴⁹ Istá pozornosť bola strane venovaná len pred parlamentnými voľbami v roku 2016, keď v predvolebných rozhovoroch Cs. Fehér predstavil program strany, v ktorom bola aj kultúrna a vzdelávacia autonómia menšín žijúcich na Slovensku, vytvorenie zákona o národnostných menšinách, snaha odstrániť dôsledky „Benešových dekrétov“ či vytvorenie Komárňanskej, Rimavskosobotskej a Trebišovskej župy.⁵⁵⁰

Ďalšia politická strana ktorá sa chcela uchádzať o hlasy maďarského voliča, Maďarské fórum/ Magyar Fórum, vznikla až v roku 2019 a založil ju Zs. Simon. Nová strana sa mala orientovať na voličov, ktorí sa odvrátili od Mosta-Híd, ako aj maďarských nevoličov.⁵⁵¹

Keď vezmeme do úvahy podiel občanov maďarskej národnosti na Slovensku, a to, že o ich hlasy sa v tom čase už uchádzali dve väčšie politické strany (a jedna menej významná), podľa volebnej matematiky ďalšia maďarská politická strana pri 5 % hranici pre vstup do parlamentu nemala šancu uspieť, lebo na to je na Slovensku príliš málo maďarských voličov. Simonova politická strana pritom ani nemala ambíciu oslovit' slovenských voličov. Do úvahy treba vziať, že zatiaľ čo sa ešte pri sčítaní ľudu v roku 1991 k maďarskej národnosti prihlásilo 10,8 % obyvateľov Slovenska, v roku 2001 to bolo „len“ 9,7 % a v roku 2011 už len 8,5 %. Odráža to dlhodobý, pomalý, ale zrejme trvalý asimilačný trend, s ktorým sa budú musieť maďarské politické strany časom vyrovnáť.⁵⁵² Ďalším faktorom je postupne sa znižujúca volebná účasť na juhu Slovenska. Ako uvádzala Zs. Lamplová, priemerná volebná účasť v 16 zmiešaných okresoch s maďarskou populáciou, ktoré posudzovala, sa postupne znižovala, od 94,81 %-nej volebnej účasti v roku 1990, cez 68,93 %-nú volebnú účasť v roku 2002, až po 54,34 %-nú volebnú účasť v roku 2006. V roku 2010 dochádza k miernemu zvýšeniu volebnej účasti v týchto okresoch na 58,44 %, spôsobenej pravdepodobne účasťou nového stranícko-politického aktéra, strany Most-Híd na parlamentných voľbách a s tým súvisiacou dočasnou aktivizáciou maďarského (ale aj slovenského) voliča. Od roku 2012 sa účasť znova znížila na 55,23 % v roku 2012, až po 54,09 % v roku 2016.⁵⁵³

Problémy maďarských politických strán na Slovensku boli teda spôsobené jednak úbytkom počtu maďarských voličov, triedením politickej reprezentácie menšiny, ale aj tým, že pre istú časť voličov prestalo byť prvoradá, či sa strana prezentuje ako etnická a ich voľbu ovplyvňuje hodnotová orientácia strany, alebo jej populistické či antisystémové smerovanie. Nie je pravdepodobné, že by etnické politické strany dokázali získať viac voličov z radov majority, riešením je preto zlučovanie (integrácia) alebo aspoň vytváranie koalícií etnických politických strán.

549 Teraz, 14. 2. 2016, MKDA chce kultúrnu a vzdelávaciu autonómiu menšín na Slovensku. <http://www.teraz.sk/import/mkda-chce-kulturnu-a-vzdelavaciu-auton/181837-clanok.html>

550 Teraz, 14. 2. 2016, MKDA chce kultúrnu a vzdelávaciu autonómiu menšín na Slovensku. <http://www.teraz.sk/import/mkda-chce-kulturnu-a-vzdelavaciu-auton/181837-clanok.html>

551 Denník N, 25. 7. 2018, Simon plánuje založiť novú stranu.

552 KOPEČEK, L. Politické strany na Slovensku 1989 až 2006..., s. 481.

553 MÉSZÁROSOVÁ – LAMPL, Z. Tendencie volebného správania príslušníkov maďarskej menšiny na Slovensku. In *Studia Politica Slovaca* 2019, roč. 12, č. 2, s. 26.

Voľby na Slovensku v rokoch 2004 – 2018 a maďarská menšina

Právo voliť či byť volený je nespochybniteľným právom občanov SR, vrátane občanov maďarskej národnosti a umožňuje občanom SR podieľať sa na správe vecí verejných, a to na rôznych úrovniach správy. Dôležitosť účasti na voľbách si po roku 1989 uvedomovali aj maďarské politické strany na Slovensku, ktoré sa o hlasy voličov uchádzali pravidelne a vo všetkých typoch volieb, či už postavením vlastných kandidátov, alebo podporou kandidátov iných politických strán, či nezávislých kandidátov.

Voľby do Európskeho parlamentu

Voľby do Európskeho parlamentu 2004

Dňa 1. mája 2004 Slovenská republika spolu s ďalšími štátmi vstúpila do Európskej únie. Podľa Zmluvy o pristúpení k EÚ Slovensko v Európskom parlamente zastupovalo 14 poslancov.⁵⁵⁴ EP je nadnárodnou parlamentnou inštitúciou, ktorá spolu s Radou EÚ a Európskou komisiou tvorí tzv. inštitucionálny trojuholník únie. EP je jediná inštitúcia EÚ, ktorá je volená priamo občanmi.⁵⁵⁵

Prvé voľby do EP sa na Slovensku konali dňa 13. júna 2004. O hlasy voličov maďarskej národnosti sa uchádzali predovšetkým dve etnické politické strany, SMK a Maďarská federalistická strana.⁵⁵⁶ Na voľbách do EP sa zúčastnilo na Slovensku len 16,96 % všetkých oprávnených voličov. Volebná účasť v obciach s väčšinovým maďarským obyvateľstvom však bola nadpriemerná, aj keď tento rozdiel proti iným obciam nebol až taký výrazný. Práve v etnicky zmiešaných oblastiach južného Slovenska získala SMK najviac hlasov.⁵⁵⁷ V prvých voľbách do EP 5 % hranicu prekročilo, a tak získalo poslanecké mandáty päť politických strán, SDKÚ, HZDS, Smer, KDH a SMK. SMK získala 13,24 % hlasov a v EP ju zastupovali dvaja poslanci.⁵⁵⁸ Maďarská federalistická strana vo voľbách získala len 1598 hlasov (0,22 %).⁵⁵⁹

Europoslancami za SMK sa stali E. Bauerová a Árpád Duka-Zólyomi.⁵⁶⁰ Pôvodne bol na druhom mieste na kandidátke SMK J. Berényi, ale prednostné hlasovanie posunulo Á. Duka-Zólyomiho z tretieho miesta kandidátnej listiny na druhé miesto.

---

554 *Webnoviny*, 17. 5. 2014, Slováci si vyberú europoslancov, do volieb ostáva týždeň.

555 *Teraz*, 30. 6. 2016, Prehľad výsledkov doterajších volieb do európskeho parlamentu.

556 *Webnoviny*, 17. 5. 2014, Slováci si vyberú europoslancov, do volieb ostáva týždeň.

557 KRIVÝ, V. Voľby v roku 2004. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejnú otázku 2004, s. 146.; *Webnoviny.sk*, 17. 5. 2014, Slováci si vyberú europoslancov, do volieb ostáva týždeň.

558 *Štatistický úrad SR*. <<http://volby.statistics.sk/ep/ep2004/ep2004s/obvod/results/tab6.html>>.

559 *Teraz*, 30. 6. 2016, Prehľad výsledkov doterajších volieb do európskeho parlamentu.

560 *Webnoviny*, 17. 5. 2014, Slováci si vyberú europoslancov, do volieb ostáva týždeň.

Poslanci za SMK sa v EP zaradili do frakcie Európskej ľudovej strany.⁵⁶¹ Á. Duka-Zólyomi bol v EP zaradený do Výboru pre kultúru a vzdelávanie, E. Bauerová pracovala vo Výbore pre občianske slobody, spravodlivosť a vnútorné veci.⁵⁶² Podľa L. Kopečka „Vo voľbách do Európskeho parlamentu v júni 2004 SMK potvrdila stabilitu svojej voličskej podpory, keď prakticky bez väčšej volebnej kampane získala veľmi slušných 13,2 % hlasov a obsadila dva zo 14 slovenských mandátov. Bolo však pozoruhodné, že v tradične voličsky disciplinovaných maďarských okresoch bola účasť takmer zhodná s nízkym celoštátnym priemerom (asi 17 % hlasujúcich). Podľa Kopečka sa v týchto voľbách potvrdilo, „že pokiaľ chýba väčšia voličská motivácia a mobilizácia zo strany SMK, maďarský elektorát sa volieb neúčastní.“⁵⁶³

Voľby do Európskeho parlamentu 2009

V poradí druhé voľby do EP sa konali dňa 6. júna 2009.⁵⁶⁴ Účasť na voľbách sa síce oproti prvým voľbám do EP mierne zvýšila, ale v porovnaní s inými typmi volieb na Slovensku ostala mimoriadne nízka. Volieb sa zúčastnilo len 19,64 % oprávnených voličov, čo bolo najmenej v celej EÚ. Rovnako ako v predchádzajúcich voľbách obce s výraznou maďarskou majoritou mali zväčša nadpriemernú voličskú účasť. V týchto voľbách došlo aj k niekoľkým významným zmenám. Po rozšírení počtu členských krajín EÚ z 25 na 27 sa vo voľbách v roku 2009 znížil počet poslaneckých mandátov pripadajúcich na SR zo 14 mandátov na 13 mandátov. Na rozdiel od volieb v roku 2004, keď voliči mohli využiť len jeden prednostný hlas, mohli voliči vo voľbách v roku 2009 uplatňovať už dva prednostné hlasy. Súčasťou predvolebnej kampane do eurovolieb bola aj „maďarská karta“. V. Orbán, mobilizoval Maďarov vo voľbách do EP spolu s P. Csákym. Slovenských Maďarov vyzval, aby prišli voliť a aby v EP „hájlili záujmy Maďarov z Karpatskej kotliny“. Orbánove výroky o Karpatskej kotline a zastúpení Maďarov v europarlamente vzbudili na Slovensku ohlas.⁵⁶⁵ V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že EÚ je združením štátov a nie národov, či regiónov alebo regionálnych zoskupení. V tomto boli výroky V. Orbana v rozpore s takouto politikou a boli pokusom o implantovanie maďarského nového modelu nadnárodnej politiky, ktorý sa pokúšali uvádzať na pôde európskych inštitúcií do praxe drobnými detailmi, ktoré umožňovali pravidlá európskej politiky (spoluprácou poslancov, poradami, výberom kancelárskych priestorov, predkladaním spoločných návrhov...).

Víťazom eurovolieb sa na Slovensku stala strana Smer-SD. Do EP sa dostali aj SDKÚ-DS, SMK, KDH, HZDS a SNS. SMK získala 11,33 % hlasov a rovnaký po-

561 KRIVÝ, V. Voľby v roku 2004. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Slovensko 2004...*, s. 149.

562 *Teraz*, 30. 6. 2016, Prehľad výsledkov doterajších volieb do európskeho parlamentu.

563 KOPEČEK, L. *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 473.

564 *Webnoviny*, 17. 5. 2014, Slováci si vyberú europoslancov, do volieb ostáva týždeň.

565 *Pravda*, 1. 6. 2009, Daniš, D. Maďarskú kartu nevytiahol Fico, ale Orbán.

čet mandátov ako v predchádzajúcich voľbách.⁵⁶⁶ Svoj mandát vo voľbách obhájila E. Bauerová a druhý mandát získal Alajos Mészáros.⁵⁶⁷ A. Mészáros bol v EP zaradený do Výboru pre právne veci, E. Bauerová do Výboru pre práva žien a rodovú rovnosť a Výboru pre zamestnanosť a sociálne veci.⁵⁶⁸

Mnohé problémy vnútroštátnych slovensko-maďarských vzťahov sa dostávali do EP prostredníctvom sťažností, petícií a diskusií. Tento aspekt by si zaslúžil osobitnú pozornosť a analýzu, na ktorú na tomto mieste nie je dostatok priestoru. Z hľadiska vnútornej politiky bol vnímaný na slovenskej strane ako nejaké „donášanie“ a snaha o podriadenie sa bruselskej byrokracii (najmä zo strany SNS, ale aj Smeru), na druhej strane ako spôsob, ako vytvoriť tlak na slovenské orgány, aby konali v otázkach, ktoré na Slovensku nemali šancu na riešenie. V roku 2010 sa poslanec slovenského parlamentu M. Duray listom obrátil na EP ohľadom slovenského jazykového zákona.⁵⁶⁹ Predseda SDKÚ M. Dzurinda a I. Radičová o ňom hovorili v Bruseli s predsedom európskych ľudovcov W. Martensom. Ten sľúbil zvolať okrúhly stôl za účasti ľudových strán, kam patria aj Fidesz, SDKÚ či SMK.⁵⁷⁰ V septembri 2012 sa na pôde petičného výboru europarlamentu po iniciatíve maďarských europoslancov rozoberali „Benešove dekréty“.⁵⁷¹

Petíciu k slovenskému zákonu o štátnom občianstve podalo v októbri 2012 občianske združenie Rada pre ľudskú dôstojnosť a podporu mu vyjadrila aj SMK, ktorá v ňom videla ďalší krok k novelizácii zákona. Petíciu v EP podporovali obaja europoslanci SMK E. Bauerová a A. Mészáros.⁵⁷² Petíciu inicioval občan Maďarska Z. Lomnici, bývalý predseda Najvyššieho súdu Maďarskej republiky. Na maďarskú petíciu operatívne zareagoval slovenský poslanec a podpredseda poslaneckej frakcie Európa slobody a demokracie v EP Jaroslav Paška (SNS), ktorý podal oficiálnu námietku proti prípustnosti prerokovania tejto petície v orgánoch EP, lebo petícia nespĺňa základné formálne podmienky prípustnosti, definované rokovacím poriadkom EP. Okrem toho pripomenul, že EÚ otázky občianstva zaraďuje do výlučných kompetencií členských krajín, takže štáty môžu slobodne rozhodovať o tom, kto a za akých podmienok sa môže stať občanom ich krajiny a nemajú nijaký dôvod svoje pravidlá koordinovať s orgánmi EÚ. Paška upozornil, že podobnú právnu úpravu nepripúšťa-

566 KRIVÝ, V. Voľby v roku 2009. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2009. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2010, s. 125 – 126, 130; Podrobnejšie k výsledkom volieb aj KRIVÝ, V. *Voliči a slovenské výsledky druhých volieb do Európskeho parlamentu*. <http://www.sociologia.sav.sk/publikacie.php?id=1211>

567 *Štatistický úrad SR*. <<http://volby.statistics.sk/ep/ep2009/sr/tab608c7.html?lang=sk>>.

568 *Teraz*, 30. 6. 2016, Prehľad výsledkov doterajších volieb do európskeho parlamentu.

569 *Hospodárske noviny*, 19. 5. 2010, Maďari v Bruseli zaútočili na náš zákon.

570 *Hospodárske noviny*, 19. 5. 2010, Maďari nám občianstvo môžu zatajiť.

571 *Pravda*, 16. 10. 2012, Brusel dostane ďalšiu petíciu.

572 *Teraz*, 4. 10. 2012, Predseda SMK podporuje petíciu proti zákonu, <http://www.teraz.sk/slovensko/predseda-smk-podporuje-peticiu-proti-z/24333-clanok.html>

júcu dvojité občianstvo, majú v Európe aj Nórsko, Litva, Lotyšsko, Estónsko, Dánsko, Španielsko, Slovinsko, Česká republika či Bulharsko.⁵⁷³

Pri hodnotení činnosti poslancov sa podľa VoteWatch Europe, ktorá monitoruje činnosť všetkých europoslancov vo volebnom období 2009 – 2014 iba E. Bauerová a Vladimír Maňka (Smer) umiestnili v prvej stovke. Počas volebného obdobia 2009 – 2014 E. Bauerová sa zúčastnila na 96,22 % hlasovaní, vystúpila 82-krát v pléne europarlamentu a položila 28 otázok, napr. čo mieni EÚ robiť, aby sa príslušníci národnostných menšín necítili byť diskriminovaní pokiaľ ide o používanie materinského jazyka vo vlastnej krajine v EÚ. Bola spravodajkyňou 8 legislatívnych návrhov predložených EP, čo bolo najviac zo všetkých poslancov za Slovensko. K 17 návrhom predložila návrhy na zmeny uznesenia.⁵⁷⁴ E. Bauerová mala podľa analytika Centra pre európsku politiku Kamila Sládka vybudované kontakty, kvantum skúseností a vedela veci presadiť.⁵⁷⁵ A. Meszáros sa zúčastnil na 91,08 % hlasovaní, vystúpil v pléne 229-krát a položil 25 otázok. V pléne predkladal jeden legislatívny návrh a k dvom predložil návrh na zmenu uznesenia.⁵⁷⁶

Voľby do Európskeho parlamentu 2014

Voľby do Európskeho parlamentu v roku 2014 mali byť podľa analytikov iné v tom, že sa zvýšili právomoci EP. Podľa nových pravidiel najvyšší vládni predstavitelia členských krajín EÚ, ktorí navrhnú kandidáta na post budúceho predsedu EK, tak museli urobiť na základe výsledkov volieb. EP potom volil nového predsedu komisie nadpolovičnou väčšinou hlasov zo 751 nových poslancov.⁵⁷⁷

V kampani pred eurovoľbami v roku 2014 predseda SMK J. Berényi o volebnom programe povedal, že jeho základom sú tri nosné prvky: Za jednu z dôležitých úloh považoval zastavenie ubúdania obyvateľov maďarskej národnosti, lebo za dvadsať rokov sa ich počet znížil o 110-tisíc.⁵⁷⁸ Druhým cieľom bola podpora ekonomiky južného Slovenska. Uvádza, že v 1989 pracovalo v poľnohospodárstve 300-tisíc obyvateľov južného Slovenska prevažne maďarskej národnosti a v roku 2011 ich bolo už iba 30-tisíc. Porovnávať stav socialistického poľnohospodárstva dotovaného štátom, s nízkou mechanizáciou, zlou produktivitou práce a vysokým podielom ľudskej práce s poľnohospodárstvom v roku 2011, ktoré prešlo zásadnými zmenami vo všetkých oblastiach bol odvážny krok a vyžadoval veľa odosobnenia od vývoja spoloč-

573 Teraz, 6. 2. 2013, SNS si chce posvietiť na Slovákov s maďarským občianstvom, <http://www.teraz.sk/slovensko/sns-obciansvo-madari/36841-clanok.html>; Pri hodnotení volebného obdobia 2009 – 2014 v europarlamente J. Paška označil za svoj najväčší úspech „Zastavenie vyšetrovania Slovenskej republiky na základe sťažnosti podanej dvoma maďarskými občanmi, ktorí prišli o slovenské občianstvo. Sťažnosťou chceli donútiť SR, aby upravila zákon o štátnom občianstve.“ (*Hospodárske noviny*, 16. 5. 2014, Slovákov v Bruseli zatienila Edit Bauer.)

574 *Sme*, 12. 5. 2014, Europoslanci hlasujú skoro vždy.

575 *Hospodárske noviny*, 16. 5. 2014, Slovákov v Bruseli zatienila Edit Bauer.

576 *Sme*, 12. 5. 2014, Europoslanci hlasujú skoro vždy.

577 Teraz, 11. 2. 2014, O 100 dní sa otvoria prvé volebné miestnosti pre eurovoľby. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/eurovolby-slovensko-poslanci-politika/73503-clanok.html>

578 Problematike sme sa venovali v časti o demografii.

nosti a hospodárstva v posledných 25 rokoch. Tretím cieľom bolo vytvoriť možnosti špeciálnych grantových schém pre oblasti s vysokou nezamestnanosťou.⁵⁷⁹ P. Csáky tri piliere transformoval do reformy EÚ, získania podpory pre regióny južného a východného Slovenska a čerpanie prostriedkov z EÚ. V kampani pred eurovoľbami zdôrazňoval, že ak bude zvolený, problém Hedvigy Malinovej prenesie na pôdu europarlamentu.⁵⁸⁰

Voľby do EP sa na Slovensku konali 24. mája 2014.⁵⁸¹ Vo voľbách sa o hlasy voličov maďarskej národnosti uchádzali predovšetkým Most-Híd, SMK a MKDA.⁵⁸²

Lídrom kandidačnej listiny Mosta-Híd pre májové eurovoľby sa stal Zs. Simon, dvojkou J. Nagy a trojkou F. Šebej.⁵⁸³ Prvé miesto Simona na eurokandidátke pritom viacerí pripisovali nielen jeho snahe sa presadiť aj na pôde EP, ale i napätým vzťahom Zs. Simona s predsedom strany B. Bugárom.⁵⁸⁴

Zloženie kandidátnej listiny do eurovoľieb i vnútrostranícke pomery v SMK v čase pred zostavovaním kandidátky narušilo to, že E. Bauerová v európskom parlamente hlasovala za správu svojej kolegyne Ulriky Lunacekovej obsahujúcu pomerne všeobecné odporúčania pre členské štáty na garantovanie práv homosexuálov. Ku kritike od niektorých členov SMK sa pridal i niekdajší dlhoročný vicepremiér vlády pre menšiny a ľudské práva P. Csáky, ktorý takéto „zlyhanie“ europoslankyne pripísal na vrub jej vysokému veku. To, že následne E. Bauerová niekoľko dní pred rokovaním Republikovej rady oznámila predsedovi SMK Berényimu, že nemieni kandidovať, pravdepodobne vyhovovalo predsedníctvu SMK i samotnému P. Csákymu, pretože sa nedalo predpokladať, že by SMK vo voľbách získala viac ako jeden alebo dva mandáty a v prípade, že by sa o post europoslankyne opätovne uchádzala pomerne uznávaná E. Bauerová, Csaky by mal pri získaní miesta europoslancu veľkú konkurenciu.⁵⁸⁵ Lídrom kandidátky SMK pre májové voľby do EP sa tak stal P. Csáky. Dá sa predpokladať, že SMK Csákyho nominovala ako lídra kandidátky do europarlamentu, predovšetkým preto, aby sa zbavila expredsedu, ktorý v nádeji na návrat na čelo strany vytrvalo „robit problémy“ svojmu nástupcovi. Ponuke šance na dobre platené miesto v Bruseli pomohol aj sám Csáky tým, že nedôstojným odkazom na vyš-

579 *Teraz*, 16. 9. 2014, J. Berényi potvrdil priamy politický vplyv v kauze Hedvigy M. Ž., <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/kauza-hedviga-berenyi-smk/98224-clanok.html>

580 *Teraz*, 17. 5. 2014, S Jobbikom sa nikto z národných strán baviť nebude, <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/jobik-sns-politika-eurovolby/84732-clanok.html>; *Sme*, 16. 5. 2014, Fidez nás neplatí, s Jobbikom sa nestýkame (rozhovor D. Mikušoviča s P. Csákym).

581 *Aktuality*, 25. 3. 2014, Eurovoľby 2014: O 13 kresiel europoslancov sa uchádza 333 kandidátov. <http://www.aktuality.sk/clanok/249832/eurovolby-2014-o-13-kresiel-europoslancov-sa-uchadza-333-kandidatov/>

582 *Teraz*, 21. 3. 2014, Do eurovoľieb sa chce zapojiť 29 politických subjektov. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/eurovolby-politicka-strana-kandidatka-su/78333-clanok.html>

583 *Teraz*, 4. 3. 2014, Lídrom eurokandidátky Mosta-Híd má byť Zsolt Simon. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/lider-eurovolby-most-hid-simon/76047-clanok.html>

584 *Aktuálne*, 9. 4. 2014, Esá či esička? Pozrite sa, kto vás chce zastupovať v Bruseli a mať kráľovský plat. <http://aktualne.atlas.sk/esa-ci-esicka-pozrite-sa-kto-vas-chce-zastupovat-v-bruseli-a-mat-kralovsky-plat/slovensko/politika/>

585 *Sme*, 26. 2. 2014, Morvay, P. Obrana rodiny, obrana jazyka.

ší vek znechutil opätovnú kandidatúru svojej hlavnej konkurentke.⁵⁸⁶ Na kandidátku sa nakoniec nedostal ani končiaci europoslanec za SMK A. Mészáros, ktorý sa podľa predsedu strany rozhodol do eurovoľieb nekandidovať po tom, ako Republiková rada zvolila za lídra kandidátky P. Csákyho. Dvojkou na kandidátke sa tak stal podpredseda strany pre hospodárstvo a regionálny rozvoj I. Farkas. Ostatné (reálne nezvoliteľné) miesta na kandidátke podľa Berényiho obsadili najmä mladými ľuďmi. Predseda SMK tiež pred voľbami avizoval, že si trúfajú minimálne na dve kreslá europoslancov. Líder kandidátky sa vyjadril, že „*dúfajú, že SMK podporia voliči maďarskej národnosti ako stranu, ktorá ponúka jedinú maďarskú kandidátku.*“⁵⁸⁷

Vo voľbách do EP kandidoval aj L. Gubik, predseda občianskeho združenia Via Nova, ktoré je mládežníckou organizáciou SMK, a to za maďarský Fidesz.⁵⁸⁸ V jednom z predvolebných rozhovorov líder kandidátky Most-Híd Zs. Simon spomenul, že člen SMK zo Štúrova kandiduje v eurovoľbách za hnutie Jobbik. O pár dní na to, P. Csáky v na túto tému povedal: „*My s Jobbikom žiadne kontakty nemáme. O kroku tohto človeka sme sa dozvedeli z médií a navrhli, aby zo strany vystúpil, alebo prerušil členstvo. Prerušil členstvo, koná ako súkromná osoba. Strana s tým nemá nič.*“⁵⁸⁹

Svoju kandidátku do eurovoľieb postavila aj MKDA. Ako lídra kandidátky strana nominovala M. Krivánskeho, dvojkou na kandidátke bola Zsanet Pelleová, nasledovali Zoltán Bugár, Melinda Vicenaová a Bernadett Csicsáková.⁵⁹⁰

V eurovoľbách volilo na Slovensku opäť rekordne málo ľudí. Účasť bola len 13,05 %.⁵⁹¹ Víťazom volieb na Slovensku sa stala strana Smer-SD a do EP sa dostali aj KDH, SDKÚ-DS, OĽaNO, koalícia NOVA-KDH-OKS, SaS, SMK a Most-Híd.⁵⁹² SMK získalo 6,53 % a Most-Híd 5,83 % hlasov. MKDA získalo vo voľbách len 0,20 %, čo pri rekordne nízkej účasti znamenalo, že stranu volilo len 1170 osôb. Strany Most-Híd a SMK získali po jeden poslanecký mandát. Poslancom EP za SMK sa stal P. Csáky a za stranu Most-Híd to bol J. Nagy, ktorého prednostné hlasy po-

586 *Sme*, 17. 5. 2014, Morvay, P. Prejav krízy SMK.

587 *Teraz*, 15. 2. 2014, Kandidátku SMK do eurovoľieb povedie Pál Csáky. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/smk-eurovolby-kandidati/74009-clanok.html>

588 *Teraz*, 23. 4. 2014, M. Pavlovič: Mládež SNS protestuje proti šovinizmu mladých z SMK. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/pavlovic-mladez-sns-protest-smk/82029-clanok.html>

589 *Sme*, 16. 5. 2014, Fidesz nás neplatí, s Jobbikom sa nestýkame.

590 *Štatistický úrad SR*. https://volby.statistics.sk/ep/ep2014/EP-dv/reg_kandidat.html

591 Trvale minimálna účasť slovenských občanov na voľbách do EP a na druhej strane vysoká dôvera k európskym inštitúciám bola v politologických kruhoch pomenovaná ako „slovenský paradox“. Na jeho elimináciu odporúčal politológ Radoslav Štefančík „*začať vo vlastných stranických štruktúrach a pri zostavovaní kandidačných listín dbať viac na politické schopnosti, kompetenciu v európskych témach a k tomu aj komunikačné zručnosti svojich kandidátov. Pritom sa mali držať pravidla, že popredné miesta na straníckej kandidátke, a to aj napriek tomu, že ide o mocensky bezvýznamné voľby, nie sú určené pre politických vyslúžilcov, manželky bývalých či súčasných stranických donorov alebo nevýrazné tváre z prostredia mládežníckych organizácií.*“ (*Sme*, 27. 5. 2014, Štefančík, R. Vo voľbách prehrali všetci).

592 *Teraz*, 30. 6. 2016, Prehľad výsledkov doterajších volieb do európskeho parlamentu. <http://www.teraz.sk/slovensko/sk-pres-prehľad-výsledkov-doterajsi/204416-clanok.html>

sunuli z druhého miesta na kandidátke na prvé.⁵⁹³ Aj napriek tomu, že Most-Híd už pred voľbami ohlásil prebudovanie na občiansku stranu s posilneným slovenských pilierom, mimo okresov s výrazným zastúpením maďarskej menšiny sa to vo výsledkoch prejavilo len minimálne. Viac ako 5 % získala strana Most-Híd v 19 okresoch, ale väčšinou išlo o okresy s výrazným zastúpením maďarskej menšiny. Výraznejšie výsledky však strana získala v Bratislave či Svidníku, kde Most oslovoval Rusínov aj v ich jazyku. V okresoch s výrazným zastúpením voličov maďarskej národnosti však jednoznačne dominovala SMK. Most získal viac hlasov na juhu Slovenska iba v okresoch Dunajská Streda a Rožňava.⁵⁹⁴

Po eurovoľbách sa P. Csáky vyjadril, že ho príjemne prekvapilo, že SMK volilo viac ľudí ako Most-Híd. Domnieval sa, že tento výsledok naznačuje zmenu pomerov na južnom Slovensku. Vyhlásil tiež, že chce byť viditeľnejší ako doterajší europoslanci.⁵⁹⁵ Aj keď SMK označila za úspech, že v eurovoľbách získala strana viac ako 5 % a dokonca predbehla Most, strana 5 % prekročila len vďaka extrémne nízkej účasti. Potvrdilo sa tak to, že SMK bola úspešná predovšetkým pri voľbách s veľmi nízkou účasťou, ako sú práve eurovoľby.

Líder eurokandidátky Mostu-Híd Zs. Simon sa zas vyjadril, že očakával v eurovoľbách iný výsledok, ale teší ho, že strana uspela a úspech kolegovi J. Nagyovi praje. Na otázku, či pre volebný neúspech nezvažuje odstúpiť z funkcie podpredsedu strany reagoval, že je to v tejto chvíli bezpredmetné, lebo voľby považuje za úspech a ako strana uspeli. Nízky záujem voličov o eurovoľby Simona netešil a podľa neho poukázal na výhody tých strán, ktoré boli na politickej scéne dlhé roky a mali tak aj pevnú voličskú základňu.⁵⁹⁶

Ako voľby zhodnotil novinár P. Morvay, Most získal menej ako SMK a tak prehral v symbolickom boji maďarských strán a namiesto Simona odišiel do Bruselu J. Nagy, ktorý, patril medzi dôveryhodnejšie a pomerne nové tváre Mosta i slovenskej politiky. *„Bugárovi na domácej politickej scéne ostal po osobnom neúspechu frustrovaný Zsolt Simon, nedôveryhodný, neoblíbený politik a hlavný vnútorný rozvracač, ktorý už hrozil založením vlastnej strany.“*⁵⁹⁷

J. Nagy i P. Csáky sa zaradili do frakcie ľudovcov. J. Nagy pracoval vo Výbore pre občianske slobody, spravodlivosť a vnútorné veci a ako náhradník vo Výbore pre životné prostredie a Výbore pre petície. P. Csáky bol zvolený za podpredsedu petičného výboru EP. Svoje miesto mu prepustil maďarský Fidesz, ktorý je tiež členom EPP. Csáky to zdôvodnil tým, že *„došlo k rošáde a miesto pripadlo Fideszu. Ten však nemal v tomto výbore riadneho člena, ktorý by mohol takúto funkciu zastávať, preto miesto ponúkli slovenskej delegácii.“* P. Csáky bol aj náhradník vo Výbore pre ob-

593 Štatistický úrad SR. http://volby.statistics.sk/ep/ep2014/EP-dv/Tabulka3_sk.html

594 *Sme*, 27. 5. 2014, Skalní Smeru volia čoraz menej.

595 *Teraz*, 25. 5. 2014, P. Csákyho si cení voličov SMK, Zs. Simon čakal iný výsledok. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/csaky-simon-smk-ucast-most-eurovolby/85642-clanok.html>

596 *Teraz*, 25. 5. 2014, P. Csákyho si cení voličov SMK, Zs. Simon čakal iný výsledok. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/csaky-simon-smk-ucast-most-eurovolby/85642-clanok.html>

597 *Sme*, 27. 5. 2014, Morvay, P. Porazení víťazi.

čianske slobody. Slovenských europoslancov iritovalo, že Csáky nemal v Bruseli kanceláriu medzi slovenskými ľudovcami, ale medzi maďarskými europoslancami z Fideszu. „V Štrasburgu sú mojimi susedmi poslanci zo Slovenska József Nagy a Anna Záborská. V Bruseli mi ponúkli lepšiu kanceláriu s tromi miestnosťami.“⁵⁹⁸ Csáky viedol sedem misií do rôznych členských štátov EÚ, vo februári 2018 plenárne zasadanie EP odsúhlasilo ním navrhnutú rezolúciu na ochranu práv historických menšín v EÚ, vo Výbore pre občianske slobody, spravodlivosť a vnútorné veci (LIBE) spolupovedal za dva materiály týkajúce sa bezpečnosti občanov EÚ. Podľa jeho slov „podporil päť petícií“, ktoré sa týkali každodenného života občanov SR, v oblasti ochrany menšinových jazykov, používania dvojjazyčných nápisov na železničných staniách, ochrany pitnej vody v oblasti Žitného ostrova a na odstránenie skládky vo Vrakuni, petíciu proti dvojakej kvalite potravín tej istej značky v krajinách EÚ, petície za ospravedlnenie sa v oblasti aplikovania „Benešových dekrétov“ a petície pôdohospodárov. Organizoval výstavu maďarských umelcov zo Slovenska v EP, na jeho podnet bol spolok Csemadok ocenený EÚ ako európsky občan.⁵⁹⁹ Poslanci Smeru mali veľké výhrady k činnosti europoslancu P. Csákyho. Pripomínali mu, že ako poslanec EP bol zvolený za SR. P. Csákyho svoju spolupatričnosť k europoslancom Slovenska dokladoval aj tým, že sa všetci trinásť poslanci za Slovensku v EP raz za mesiac schádzali na pracovnom obede.⁶⁰⁰

V roku 2014 sa opäť stala problémom pozícia P. Csákyho v EP. V liste francúzskeho prezidentovi, v ktorom časť europoslancov ocenila rozhodnutie francúzskej vlády pozastaviť dodávku vrtuľníkovej lode Mistral Rusku, bolo vedľa mena europoslancu P. Csákyho uvedené Maďarsko. Originál listu, podľa jeho vyjadrenia slov podpísal svojím menom a uviedol politickú frakciu Európsku ľudovú stranu. Neskôr sa vraj listu nevenoval, k výzve na podpis sa zatiaľ pridali ďalší europoslanci. „Naraz asi po desiatich dňoch zistil, že je tam takýto preklep.“ V rozhovore pre tlač „nevylúčil“, že bude žiadať tlačový odbor EP o opravu, ale bagatelizoval situáciu, že „z takej technickej chyby“ nie je potrebné robiť politické závery.⁶⁰¹

Voľby do Európskeho parlamentu 2019

Zatiaľ posledné voľby do EP sa konali 25. mája 2019. O hlasy voličov maďarskej národnosti sa v nich uchádzali tri maďarské politické strany. Most-Híd s lídrom kandidátky europoslancom J. Nagym, SMK s lídrom kandidátky europoslancom P. Csáky a MKDA, ktorá na čelo kandidátky postavila pedagóga Károlya Lessa.

Na voľbách sa zúčastnilo 22,74 % oprávnených voličov. Najúspešnejšia bola vo voľbách koalícia Progresívne Slovensko – Spolu. Do EP sa dostali i zástupcovia stra-

598 Sme, 13. 7. 2014, Smer vyzval Csákyho, aby povedal, či má maďarské občianstvo; Teraz.sk, 3. 7. 2014, Slovenskí europoslanci už vedia, v akých výboroch EP budú pracovať. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/slovenski-europoslanci-pozicie/90330-clanok.html>

599 Teraz, 28. 7. 2018, P. Csáky inicioval rezolúciu na ochranu práv historických menšín v EÚ. <http://www.teraz.sk/slovensko/p-csaky-europoslanec/339614-clanok.html>

600 Aktuality, 31. 7. 2018, Pál Csáky sa rozhodol nekandidovať v prezidentských voľbách.

601 Pravda, 27. 10. 2014, Podpis Csákyho ako europoslancu Maďarska bol vraj preklep.

ny Smer-SD, strany Kotleba-ĽSNS, KDH, SAS a OĽaNO. Do EP sa nedostal ani jeden kandidát zastupujúci maďarskú menšinu na Slovensku. SMK získalo vo voľbách len 4,96 % hlasov, Most dokonca len 2,59 % hlasov a MKDA 0,23 %.⁶⁰²

Voľby prezidenta

Voľby prezidenta 2004

O prezidentskú funkciu sa v roku 2004 uchádzalo 11 kandidátov. Prvé kolo prezidentských volieb sa konalo 3. apríla 2004. Strany vládnej koalície SDKÚ-DS, KDH, ANO a SMK sa pred voľbami nedokázali dohodnúť na spoločnom kandidátovi. SDKÚ-DS vo voľbách podporila ministra zahraničných vecí Eduarda Kukana, KDH nominovalo Františka Mikloška, ktorého neskôr podporila aj SMK. Strana ANO podporila vo voľbách herca Ľuba Romana, ktorý sa však vzdal kandidatúry krátko pred oficiálnym začiatkom volebnej kampane.⁶⁰³ HZDS do prezidentských volieb nominovala svojho predsedu V. Mečiara. Na pozíciu prezidenta kandidoval aj I. Gašparovič, predseda mimoparlamentnej strany HZD, ktorá vznikla odštiepením od HZDS. Podporu mu vyjadrila aj skupina SNS–PSNS okolo J. Slotu. Na prezidenta ako neustranícky kandidát znovu kandidoval i vtedajší prezident R. Schuster. Okrem týchto kandidátov sa volieb zúčastnili aj ďalší kandidáti, ako nezávislí alebo s podporou mimoparlamentných politických strán.⁶⁰⁴ Volebná kampaň bola zameraná skôr na jednotlivé osobnosti a slovensko-maďarské vzťahy v nej mali marginálnu úlohu.⁶⁰⁵

Na prvom kole volieb sa zúčastnilo 47,94 % oprávnených voličov. Do druhého kola volieb postúpili dvaja kandidáti s najväčším počtom získaných hlasov, V. Mečiar s podporou 32,73 % a I. Gašparovič s podporou 22,28 % zúčastnených voličov. Až na treťom mieste skončil E. Kukan, ktorého podporilo 22,09 % voličov. Za ním nasledoval R. Schuster s 7,42 %, F. Mikloško s 6,51 %, Martin Bútor s 6,51 %. Ostatní kandidáti získali menej ako jedno percento hlasov voličov.⁶⁰⁶

Prvé i druhé kolo prezidentských volieb sa vyznačovali nízkou volebnou účasťou netypickou v maďarskom prostredí. SMK mobilizovala maďarskú menšinu v prospech F. Mikloška len minimálne. Veľmi nízka účasť bola v okresoch Dunajská Streda (20,2 %), Komárno (22,4 %), ale aj v ďalších okresoch so silným zastúpením maďarskej menšiny. V obciach s vyššími podielmi Maďarov bol vyšší podiel hlasov pre E. Kukana, R. Schustera, F. Mikloška, a M. Bútoru. Vzhľadom na nízku voleb-

602 Štatistický úrad SR. <https://volby.statistics.sk/ep/ep2019/sk/data02.html>

603 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2004, s. 61-62.

604 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Slovensko 2004...*, s. 61-62.

605 *Aktuálne*, 9. 2. 2014, Pamätáte sa? Tieto témy dominovali prezidentským kampaniam na Slovensku. <http://aktualne.atlas.sk/pamatate-si-tieto-temy-dominovali-prezidentskym-kampaniam-na-slovensku/slovensko/politika/>

606 Štatistický úrad SR. https://volby.statistics.sk/prez/prez2004/prezident/prezident_obv/results/tab6.jsp.htm

nú účasť v maďarskom prostredí, však išlo o pomerne málo hlasov, ktoré sa navyše rozdelili medzi viacerých kandidátov. Aj keď SMK vo voľbách oficiálne podporovala F. Mikloška, zúčastnení stúpenci SMK vo voľbách podporili skôr E. Kukana a R. Schustera.⁶⁰⁷

Pred druhým kolom volieb SMK neodporučila svojim voličov ani jedného z postupujúcich kandidátov a aj keď ich nevyzvala, aby sa na voľbách nezúčastnili, tak predsa SMK. B. Bugár verejne vyhlásil, že on v druhom kole volí nepôjde.⁶⁰⁸ Na druhom kole prezidentských volieb sa zúčastnilo iba 43,50 % voličov. Víťazom druhého kola sa stal I. Gašparovič, ktorý získal 59,91 % hlasov. V. Mečiar získal 40,09 % hlasov.⁶⁰⁹

Volebná účasť v okresoch južného Slovenska bola v porovnaní s prvým kolom ešte nižšia. V okrese Dunajská Streda napríklad len 11,7 %. V mestách s vyšším podielom maďarskej menšiny získal I. Gašparovič vysoké volebné zisky. V Šamoríne 82,9 %, v Kolárove 80,6 % atď. Pri nízkej volebnej účasti ktorá napríklad v Šamoríne predstavovala len 20,5 % a v Kolárove 10,4 % však počet získaných hlasov v skutočnosti nebol vysoký.⁶¹⁰

Voľby prezidenta 2009

Na súboji o funkciu prezidenta sa v roku 2009 zúčastnilo sedem kandidátov. Šesť z nich kandidovalo s podporou politickej strany alebo viacerých strán. Boli to úradujúci prezident I. Gašparovič, ktorého podporila najsilnejšia koalíčná strana Smer-SD, SNS a HZD, I. Radičová, ktorú podporila väčšina opozičných strán SDKÚ, SMK, OKS, SaS a po určitých výhradách aj KDH, F. Mikloško, ktorého podporili odídenci z KDH, ktorí si založili stranu KDS, Zuzana Martináková, ktorú podporilo SF, Milan Melník, ktorého podporila ďalšia koalíčná strana HZDS a Milan Sidor, ktorého podporila KSS. Jedinou nezávislou kandidátkou bola Dagmar Bollová.⁶¹¹

Už pred prvým kolom volieb sa objavili náznaky, že sa v kampani bude používať aj tzv. maďarská karta. V rámci jednej z predvolebných debát Z. Martináková vyzvala I. Radičovú, aby nebrala peniaze na kampaň od SMK, lebo je to priamy záväzok. Radičová sa v diskusii vyjadrila, že zatiaľ sa nerozhodla, či prijme ponuku SMK, alebo bude svoju kampaň financovať len z peňazí SDKÚ-DS a darov. I. Gašparovič Radičovej zase vytkol, že ju po južnom Slovensku „za ručičku“ sprevádzajú P. Csáky, B. Bugár a Zs. Simon. Radičová mu na to odpovedala, že prezident by mal spájať a jej

607 KRIVÝ, V. Voľby v roku 2004. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Slovensko 2004...*, s. 129-130, 132.

608 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Slovensko 2004...*, s. 63.

609 Štatistický úrad SR. https://volby.statistics.sk/prez/prez2004/prezident/prezident_obv/results/tab10.jsp.htm

610 KRIVÝ, V. Voľby v roku 2004. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Slovensko 2004...*, s. 137-139.

611 MESEŽNIKOV, G. Prezidentské voľby 2009: profil kandidátov, postoje a činnosť politických strán. In MESEŽNIKOV, G. – GYARFÁŠOVÁ, O. – KOLLÁR, M. (eds.). *Slovensko volí. Európske a prezidentské voľby 2009*. Bratislava: IVO, Inštitút pre verejné otázky, 2009, s. 91-92.

sa podarilo pozvať za jeden okrúhly stôl P. Csákyho a B. Bugára a normálne diskutovali o budúcnosti Slovenska. Radičová tiež v debate zdôraznila, že ľudia sa na hranie s maďarskou kartou pozerajú s odstupom a nevôľou.⁶¹² Aj hlavný slogan I. Gašparoviča „*Myslím národne, cítim sociálne*“ mal byť symbolom jeho národnej konzistentnosti a sociálneho cítenia.

Prvé kolo volieb sa konalo 21. marca 2009. Volebná účasť v prvom kole dosiahla 43,6 % oprávnených voličov. Víťazom prvého kola sa stal I. Gašparovič, ktorý získal 46,71 % hlasov voličov, I. Radičová získala 38,05 % voličov, F. Mikloško 5,41 %, Z. Martináková 5,12 %, M. Melník 2,45 %, D. Bollová 1,13 % a M. Sidor 1,11 % hlasov.⁶¹³

Kampaň pred druhých kolom volieb sa vyostrila. Jej súčasťou sa stala aj silná dezinformačná kampaň, ktorá v prezidentských voľbách na Slovensku prvýkrát fungovala ako silný fenomén. Vzhľadom na to, že jej účinok bol pre „iniciátora“ sporný, ba až kontraproduktívny, bola jeho „obet“ (I. Radičová) označená politickými oponentmi za zámerného iniciátora kampane. Najprv sa na juhu Slovenska najmä pred nákupnými strediskami objavilo niekoľko stoviek letákov, na ktorých bol text v maďarčine: „*Milí Maďari žijúci na Slovensku, keď ma budete voliť a budeme úspešní, sľubujem, že budem podporovať vaše staré túžby o autonómii.*“ Na letáky ešte v ten deň upozornil šéf Radičovej štábu Ján Füle a podal pre ne trestné oznámenie. Niekoľko hodín na to bola do jedného zo západoslovenských regionálnych týždenníkov zaslaná inzercia s textom: „*Chceme za prezidentku človeka, ktorý získal podporu SMK za prisľub autonómie, alebo človeka, ktorý obhajuje záujmy Slovenska?*“⁶¹⁴

Reakciou I. Radičovej bol mimoriadny brífing, na ktorom Radičová vyhlásila, že ide o „rozdeľovanie voličov a občanov na základe etnicity, zastrášovanie občanov, používanie maďarskej karty, diskvalifikuje kandidáta na prezidenta Slovenskej republiky.“ Radičová ďalej povedala, že prezident, používajúci maďarskú kartu, vnáša nepokoj a nestabilitu do spolunažívania občanov republiky a takýto človek nie je a nemôže byť prezidentom SR. „*Vyzývam ho, aby zastavil zastrášovanie občanov, ich rozdeľovanie na Slovákov a tých ostatných, prestal používať maďarskú kartu a aby sa verejne od takýchto postupov dištancoval a odsúdil.*“ Radičová zároveň odmietla narušenie celistvosti SR a zásadne odmietla akékoľvek požiadavky na autonómiu. Volebný tím Radičovej tiež podal trestné oznámenie na generálnu prokuratúru kvôli falošným plagátom sľubujúcich autonómiu, i kvôli klamlivej inzercii s národnostným podtextom. Hovorca prezidenta M. Trubač sa dištancoval v mene prezidenta a jeho tímu od letákovej kampane a uviedol, že záležitosť musí vyšetriť polícia. Odmietol, že Gašparovič otvára maďarskú kartu, tú podľa neho otvára I. Radičová.⁶¹⁵

Neskôr sa k inzerátom v slovenskom jazyku a v slovenskej tlači, ktoré prisudzovali prezidentskej kandidátke I. Radičovej snahy o autonómiu, priznala podpredsedníč-

612 *Aktuálne*, 17. 3. 2009, Zvolebnieva sa, kandidáti dávajú stávky aj výzvy.

613 *Štatistický úrad SR*. <https://volby.statistics.sk/prez/prez2009/jsp/okres/tab7.jsp.htm>

614 *Aktuálne*, 28. 3. 2009, Radičová: Kto rozdeľuje ľudí, nemôže byť prezidentom.

615 *Aktuálne*, 28. 3. 2009, Radičová: Kto rozdeľuje ľudí, nemôže byť prezidentom.

ka SNS A. Belousovová.⁶¹⁶ Spájanie s letákmi však SNS odmietla. „*Ich šírenie považujeme za hlúposť. Podľa nášho názoru sú dielom volebného štábu pani Radičovej,*“ povedal predseda SNS J. Slota. Radičová to označila za nezmysel a pripomenula, že za falošné letáky aj zavádzajúcu inzerciu podali trestné oznámenia.⁶¹⁷ SNS ktorá vo voľbách podporovala I. Gašparoviča, dokonca kvôli takýmto údajným „*hrozbám*“ zvolala mimoriadnu konferenciu k prezidentským voľbám. Jej líder J. Slota vyzval voličov, aby hlavu štátu nezvolili ľudia typu P. Csákyho či M. Duraya. Vyhlásil, že sa mu zdá scestné, aby maďarská menšina zvolila prezidenta väčšine. Podľa Slotu hrozila južnému Slovensku autonómia, ak by voľby vyhrala Radičová a ak by sa v Maďarsku stal premiérom V. Orbán z Fideszu. Vedenie SNS tiež označilo Radičovú za pokryteckú a amorálnu.⁶¹⁸ Na podporu Gašparoviča sa objavili aj bilbordy s textom: „*Nenechajte Csákyho rozhodnúť o Slovenskom prezidentovi! Pod'te voliť Ivana Gašparoviča.*“ Šéf Gašparovičovho štábu Jozef Grapa tvrdil, že s plagátom nemajú nič spoločné a rovnako aj Rafael Rafaj z SNS povedal, že nie je od nich, hoci mu neprekáža.⁶¹⁹

Maďarská karta bola jednou z hlavných tém aj v predvolebných debatách pred druhým kolom volieb. Úradujúci prezident Gašparovič vytykal Radičovej, že pri mítingoch na južnom Slovensku spolu s politikmi z SMK sľubuje „*viac, než sľubovala zvyšku krajiny... Ja im nesľubujem zrušenie Benešových dekrétov alebo autonómii.*“ Radičová reagovala, že zásadne nesúhlasí s autonómiou a odmieta túto tému ako tému pre Slovensko. „*Odmietajú ju všetci rozumní politici.*“ Pripomenula, že politici z SMK boli členmi vo viacerých vládoch a zastávali rôzne vysoké štátne funkcie a „*nikdy túto tému neotvárali.*“ Radičová sa tiež vyjadrila, že sa verejne zrieka akejkolvek podpory politikov, ktorí o tejto téme rozprávajú.⁶²⁰ V poslednej televíznej debате I. Gašparovič uviedol, že kto rozdeľuje občanov je I. Radičová. „*Ja som nešiel na snem SMK, kde bol pán Orbán, Duray, Csáky prosíť o podporu.*“ Zároveň vyhlásil, že mu neprekáža iniciatíva SNS proti Radičovej. „*Maďarskú kartu vytiahla SNS, ktorá podporuje prezidenta Gašparoviča,*“ oponovala Radičová. Súperovi pripomenula, že aj on sedel a rokoval s SMK za jedným stolom.⁶²¹

Druhé kolo volieb sa konalo 3. apríla 2009. Volebná účasť bola vyššia ako v prvom kole a dosiahla 51,7 %. Dôvodom bolo aj to, že kampaň SNS s protimaďarskou kartou bola účinná a zmobilizovala voličov Gašparoviča i Radičovej. I. Gašparovič

616 *Pravda*, 30. 3. 2009, Petková, Z. – Schniererová, D. SNS sa podpísala pod kampaň proti Radičovej; Inzerciu pre SNS zabezpečovala agentúra „-mrs-“, ktorá zabezpečovala politickú reklamu aj pre HZD M. Gašparoviča a pre kampaň príslušníkov HZDS v komunálnych voľbách (*Sme*, 31. 3. 2009, SNS sa priznala k inzercii.)

617 *Sme*, 31. 3. 2009, SNS sa priznala k inzercii. Generálny prokurátor Dobroslav Trnka však vyhlásil, že zaoberať sa budú iba inzerciou, letáky „napísané zlou maďarčinou“ podľa neho nespĺňali atribúty trestného činu. (*Sme*, 2. 4. 2009, Vagovič, M. Prokuratúra letáky proti Radičovej netrápia; Polícia však predsa len kauzu letáky vyšetrovala. Bola vypočúvaná aj I. Radičová, (*Pravda*, 27. 7. 2009, Falošné predvolebné letáky...), ale výsledok vyšetrovania sa verejnosť nedozvedela.

618 *Hospodárske noviny*, 30. 3. 2009, Boj o Hrad. Na stole je maďarská karta.

619 *Sme*, 31. 3. 2009, V Žiline hrozia Csákym.

620 *Aktuálne*, 29. 3. 2009, Radičová: Aj Gašparoviča proti Mečiarovi podporili Maďari.

621 *Hospodárske noviny*, 2. 4. 2009, V poslednom dueli prevládala maďarská karta.

získal hlasy 55,53 % voličov, kým Radičovú volilo 44,46 % voličov. I. Gašparovič sa tak stal prvým opätovne zvoleným prezidentom.⁶²²

Podľa sociológa V. Krivého boli voľby 2009 zaujímavé zmenou „vzorca“ voličskej účasti občanov maďarskej národnosti, ku ktorej došlo medzi prvým a druhým kolom. Zatiaľ čo v prvom kole volieb bola účasť v obciach s podielom Maďarov 40 % a viac podpriemerná a pohybovala sa medzi 37,0 až 39,9 %, po antikampani voči Radičovej, v ktorej sa výrazne používala aj maďarská karta sa účasť Maďarov výrazne zvýšila a najvyššia bola práve v obciach s maďarskou väčšinou. Pri porovnaní druhého kola s prvým sa najväčšmi zvýšila účasť v okresoch s výrazným zastúpením maďarskej menšiny, ako boli okresy Dunajská Streda, Komárno, Galanta atď. Práve Radičová získala či už v prvom alebo v druhom kole značnú podporu tých voličov z maďarskej menšiny, ktorí voliť prišli.⁶²³

Voľby prezidenta 2014

V prezidentských voľbách v roku 2014 mimoparlamentná SMK po prvýkrát postavila vlastného kandidáta na prezidenta SR. Predseda SMK J. Berényi ešte v októbri 2013 pre tlač povedal, že v strane silno zaznieva požiadavka mať vlastného kandidáta. Vyjadril sa tiež, že ak by SMK nepostavila vlastného kandidáta, prezidentský kandidát, ktorého by mala podporiť SMK, bude musieť súhlasiť s dokumentom o zachovaní identity Maďarov, ktorí žijú na Slovensku, na ktorom sa zhodli SMK, Most-Híd a OSMS. Možnému kandidátovi pravice Pavlovi Hrušovskému J. Berényi vyčítal, že nehlasoval za zákon troch poslancov Mosta-Híd, ktorým chceli zaviesť dvojjazyčné názvy železničných staníc. „*Ak sa s ním stretne, budeme sa ho pýtať, prečo nehlasoval. ... Ak chce získať maďarské hlasy, mal by hlasovať za takéto návrhy.*“⁶²⁴ Člen predsedníctva SMK P. Csáky sa už predtým pre tlač vyjadril, že strana by mala postaviť vlastného prezidentského kandidáta. Podľa Csákyho by podpora slovenského kandidáta, ktorý je vopred odsúdený na prehru, bola pre podporovateľov strany demotivujúca a povedať podporovateľom strany, aby ostali doma, by bola vážna politická chyba, ktorá by sa strane určite vypomstila v budúcnosti. Postaviť vlastného kandidáta, podľa Csákyho znamenalo de facto možnosť mobilizácie voličského potenciálu strany, a preto bol zástancom tejto možnosti.⁶²⁵ Kandidátom SMK na prezidenta sa stal Gy. Bárdos. Podľa politického analytika Baránka bola nominácia Bárdosa výsledkom volieb do VÚC, po ktorých SMK zistila, že má navrch nad Mostom-Híd

622 KRIVÝ, V. Voľby v roku 2009. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2009. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2010, s. 111-112, 118.

623 KRIVÝ, V. Voľby v roku 2009. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2009...*, s. 113; Podrobnejšie aj: KRIVÝ, V. *Voliči v prezidentských voľbách 2009*. <http://www.sociologia.sav.sk/publikacie.php?id=1199>

624 *Aktuálne*, 19. 7. 2013, Prezidentský kandidát musí súhlasiť..., <http://aktualne.atlas.sk/smk-prezidentsky-kandidat-ma-suhlasit-so-zachovanim-identity-madarov/slovensko/politika/>

625 *Webnoviny*, 14. 10. 2013, SMK podporí kandidáta, ktorý akceptuje Maďarov na Slovensku. <http://www.webnoviny.sk/slovensko/smk/744356-clanok.html>

a v rámci vnútorného boja medzi týmito stranami zacítila šancu týmto krokom ešte viac marginalizovať Most-Híd.⁶²⁶

Predseda Mosta-Híd B. Bugár sa k Bárdosovej kandidatúre vyjadril v tom zmysle, že SMK prezidentského kandidáta postavila len pre zviditeľnenie značky. Ocenil, že z hľadiska SMK to nie je zlý ťah, ale z hľadiska Slovenska ho hodnotil ako veľmi zlý. Vyjadril sa tiež, že z množstva kandidátov na nesocialistickej strane je najlepším kandidátom P. Hrušovský, a preto ho strana Most-Híd podporila. Bugár vyzdvihol pozitívnejší vzťah Hrušovského k menšinám, čo dokumentoval jeho postojmi pri vzniku maďarskej Univerzity J. Selyeho v Komárne. Zdôraznil tiež, že keby nebolo KDĽ, keby nebol Hrušovský, tak napríklad v Radičovej vláde by neprešli rozhodnutia o zozname obcí, v ktorých je možné používanie dvojjazyčného označovania obcí. Gy. Bárdos však podľa Bugára mohol osloviť voličov Mosta-Híd na juhu Slovenska, čo by nehrozilo, keby bol kandidátom napríklad P. Csáky.⁶²⁷ Prezidentský kandidát SMK Gy. Bárdos sa vyjadril, že jeho kandidatúra neoslabí šance pravice uspieť vo voľbách, ale prispieje k tomu, aby obyvatelia južného Slovenska prišli k voľbám v hojnom počte a dúfa, že jeho voliči aj v druhom kole volieb podporia kandidáta, ktorý reprezentuje občiansky princíp a menšinové práva. Na otázku, či reálne očakáva svoje víťazstvo v prezidentských voľbách, Bárdos reagoval, že aj na olympiádu necestujú len favoriti.⁶²⁸

Vo voľbách v roku 2014 teda kandidoval zatiaľ najvyšší počet, 15 kandidátov. Okrem Bárdosa a Hrušovského sa o post prezidenta uchádzali aj vtedajší premiér a predseda najsilnejšej politickej strany Smer-SD R. Fico, A. Kiska, M. Kňažko, Ján Čarnogurský, R. Procházka, Helena Mezenská a ďalší. Politológ Michal Horský k takému veľkému počtu kandidátov konštatoval, že kandidáti, ktorí s veľkou pravdepodobnosťou nebudú úspešní, môžu mať napriek tomu celý rad motívov, prečo sa uchádzajú o prezidentský post. *„Bud' poslúžia vlastným stranám na propagáciu značky, alebo čakajú, že im možný pozitívny výsledok uľahčí cestu k vytvoreniu nových politických strán, prípadne sa chcú len zviditeľniť pred verejnosťou.“*⁶²⁹

V SDKÚ a Moste sa pár týždňov pred voľbami začalo hovoriť o tom, že by P. Hrušovský mal odstúpiť z volieb. Súviselo to s tým, že P. Hrušovský v prieskumoch volebných preferencií postupne padol z 18 na 7 %. Niektorí politici preto vyjadrili názor, že je najvyšší čas, aby Hrušovský podporil niektorého zo svojich súperov, ktorí v prieskumoch verejnej mienky získavali viac percent. V SDKÚ sa v tejto súvislosti spomínal predovšetkým M. Kňažko. Podobné hlasy ako v SDKÚ zaznievali aj v strane Most. Podľa prieskumu agentúry Focus chcela Hrušovského voliť len polovica voličov KDĽ, hlas by mu dal len každý šiesty priaznivec SDKÚ a len kaž-

626 *Aktuálne*, 10. 2. 2014, Hrušovský sa v prieskumoch potápa. Na chrbát mu dýcha aj Mezenská. <http://aktualne.atlas.sk/hrusovsky-sa-v-prieskumoch-potapa-na-chrbat-mu-dycha-aj-mezenska/slovensko/politika/>

627 *Webnoviny*, 4. 1. 2014, Bárdos má vo voľbách zviditeľniť značku SMK, myslí si Bugár. <http://www.webnoviny.sk/slovensko/bardos-ma-vo-volbach-zviditelnit-z/773746-clanok.html>

628 *Sme*, 9. 1. 2014, Bárdos stihol vyzbierať podpisy a podal kandidatúru na prezidenta.

629 *Pravda*, 10. 1. 2014, Veľký súboj o Prezidentský palác sa začína.

dý dvadsiaty priaznivec strany Most. V SDKÚ a Moste sa diskutovalo aj o tom, že by pre pravicu bolo lepšie, ak by okrem Hrušovského odstúpili aj J. Čarnogurský či Gy. Bárdos z SMK. Bárdos podobné úvahy odmietol a vyjadril sa, že určite neuvažuje, že by odstúpil.⁶³⁰ Podľa politológa M. Klusa na Hrušovského preferencie určite vo veľkej miere vplývalo aj ohlásenie kandidatúry Gy. Bárdosom vzhľadom na to, že ten ako kandidát maďarskej národnosti, odobral časť hlasov, ktoré by za normálnych okolností dostal od podporovateľov Mostu-Híd Hrušovský. Problémom podľa Klusa určite bolo aj to, že s Hrušovským neboli spočiatku stotožnené ani strany, ktoré ho nakoniec podporili. Svedčilo o tom aj to, že niektorí poslanci SDKÚ-DS sa podpísali pod kandidatúru ďalších kandidátov, napríklad pre M. Kňazka a Gy. Bárdoša.⁶³¹ Podľa prieskumov mal problém s voličmi aj Gy. Bárdos. Z podrobných výsledkov prieskumu agentúry Focus vyplynulo, že Bárdosovi chcela dať hlas len polovica sympatizantov SMK a len tretina priaznivcov Mosta-Híd. Podľa prieskumu bolo v maďarskej komunite pred prezidentskými voľbami oveľa viac nevoličov a nerozhodnutých. Kým zhruba tretina opýtaných Slovákov nechcela voliť alebo nevedela, komu dá svoj hlas, medzi Maďarmi to bola až polovica. Voliči Mosta-Hídu podľa prieskumu nechceli voliť ani P. Hrušovského a hlasy chceli odovzdať skôr A. Kiskovi či k M. Kňazkovi. Maďarský intelektuál a psychiater P. Hunčík v tejto súvislosti povedal, že dôvod, prečo nevolia Bárdosa, vidí aj v sporoch SMK a Mosta-Hídu. „*Vzájomná nevráživosť je taká, že samotný fakt, že Bárdos je Maďar, nestačí, aby oslovil voličov Mosta. Cítia sa urazení tým, čo SMK Mostu urobila.*“ Podľa Hunčíka aj preto účasť Maďarov zrejme nebude veľká. Šéf helsinského výboru pre ľudské práva na Slovensku K. Petőcz videl za náladami v komunite všeobecný pocit, že sa jej nikto poriadne nezastáva a svoju úlohu môže podľa neho zohrávať aj to, že hoci sa v roku 2009 SMK aj komunita postavili silno za I. Radičovú, voľby nedopadli podľa ich predstáv. „*Sú sklamaní a nevidia v tom pre seba nejaký úžitok.*“ Podľa preferencií totiž Bárdos nemá veľké šance. Šéfredaktor *Új Szó* N. Molnár si váhanie Maďarov vysvetľoval tým, že sa Bárdos, ktorý je pre nich prijateľný, nemôže dostať do druhého kola a Hrušovského, ktorého podporil Most, voliť nechcú.⁶³²

Neštandardnú kampaň v prospech Gy. Bárdosa pripravila, podobne ako pri parlamentných voľbách v roku 2012, Rákociho spoločnosť (*Rákóczi szövetség*),⁶³³ ktorá podporuje Maďarov žijúcich na území bývalého Uhorska. Svoje sympatie vyjadrila organizácia tým, že chcela podporiť slovenské regionálne či samosprávne vzdelávacie inštitúcie v tých obciach, kde by hlasy odovzdané tomuto kandidátovi dosiahli počet ľudí maďarskej menšiny, ktorá danú obec obýva. Čestný predseda spoločnos-

630 *Sme*, 27. 2. 2014, Hrušovskému neveria vlastní.

631 *Aktuálne*, 10. 2. 2014, Hrušovský sa v prieskumoch potápa. Na chrbát mu dýcha aj Mezenská. <http://aktualne.atlas.sk/hrusovsky-sa-v-prieskumoch-potapa-na-chrbat-mu-dycha-aj-mezenska/slovensko/politika/>

632 *Sme*, 28. 2. 2014, Maďari nevedia, koho voliť.

633 Spoločnosť sa angažuje aj v problematike posilňovania historickej pamäte, na Slovensku sa osobitne venuje pamiatke Jánosa Esterházyho, kontroverzne vnímaného politika z polovice 20. storočia, povojnovej slovenskej legislatívy a problémovým miestam slovenskej a maďarskej histórie. Predsedom spoločnosti je Csaba Csongor a jedným z podpredsedov P. Öry.

ti J. Halzl to napísal v liste rodičom detí, ktorí žili na zmiešanom území. Bárdos sa k tejto iniciatíve vyjadril, že na nej nevidí nič zlé. „*Nepoznám presnú sumu, preto sa neviem vyjadriť, či to ľudí môže ovplyvniť. Volič však nie je hlupák a vie sa rozhodnúť sám. Táto organizácia je známa, a ak chce takýmto spôsobom motivovať voličov, nevidím v tom problém.*“ Podľa ústavného právnika Jána Drgonca by však išlo o nákup voličov, ktorý odporuje ústave.⁶³⁴

Prvé kolo volieb sa konalo 15. marca 2014. Víťazom sa stal R. Fico so ziskom 28,01 % hlasov, a na druhom mieste sa umiestnil nezávislý kandidát A. Kiska, ktorý získal 24,01 % voličov. Nasledovali R. Procházka s 21,24 %, M. Kňazko s 12,86 %, Gy. Bárdos s 5,10 %, P. Hrušovský s 3,33 %. Ostatní kandidáti získali menej ako tri percentá hlasov. Účasť voličov bola iba 43,4 %.⁶³⁵

Kandidát Strany maďarskej komunity na post prezidenta SR Gy. Bárdos sa po prvom kole volieb vyjadril, že je s volebným výsledkom spokojný. Tiež povedal, že dosiahnuť tento výsledok nebolo jednoduché. „*Viete veľmi dobre, ako reagovali iní predstavitelia maďarskej komunity, koho podporili, takže môj výsledok je dobrý.*“⁶³⁶ Gy. Bárdos vyhral v okresoch Dunajská Streda, Komárno, Nové Zámky a Rimavská Sobota. Tesnú nadpolovičnú väčšinu sa Bárdosovi podarilo získať iba v Dunajskej Strede a Komárne. V okresoch ako Šaľa či Galanta ho predstihol A. Kiska, ktorého ako perspektívneho vyzývateľa R. Fica volilo aj veľa Maďarov. Bárdos stratil hlasy aj kvôli nízkej mobilizácii maďarských voličov. Volebná účasť vo všetkých okresoch južného Slovenska bola viditeľne nižšia, ako celoslovenský priemer a okresy Komárno, Rimavská Sobota a Dunajská Streda patrili k tým s najnižšou účasťou.⁶³⁷ Politológ L. Öllös konštatoval, že „*veľká časť maďarských voličov sa na voľbách nezúčastnila a značné percento volilo iných. U Maďarov to však nie je nič výnimočné, nevyberajú len na základe národnostnej príslušnosti.*“ Hovorca OSMS G. Tokár povedal, že Bárdos mal vo voľbách skôr symbolickú pozíciu. „*Voliči si boli vedomí, že nemôže vyhrať, a pokiaľ by mu dali hlas, bol by len protestom proti systému, proti postaveniu menšiny na Slovensku. Preto mali slabšiu motiváciu na to, aby sa volieb zúčastnili.*“ Tí, čo nevolili, boli podľa Tokára dlhodobo frustrovaní a nespokojní s politickým vývojom a vedeli, že hlas maďarskému kandidátovi by to asi nezmenil. Časť z tých, ktorí voliť išli, radšej podporili slovenského kandidáta, ktorý mal väčšiu šancu dostať sa do druhého kola.⁶³⁸

Voľba P. Hrušovského za spoločného kandidáta Ľudovej platformy sa ukázala ako chyba. Vo voľbách sa ukázalo, že liberálnejší voliči SDKÚ i maďarskí voliči Mosta-Hídu ho odmietli akceptovať ako svojho kandidáta a v oveľa výraznejšej miere volili R. Procházku, A. Kisku a na juhu Slovenska aj Gy. Bárdosa. Hrušovský nielenže

634 *Pravda*, 12. 3. 2014, Ak budú voliť Bárdosa, vraj dostanú peniaze.

635 *Pravda*, 16. 3. 2014, Do 2. kola prezidentských volieb postupuje Fico a Kiska, rozdiel je len 4 %.

636 *Teraz*, 16. 3. 2014, Oficiálne výsledky: R. Fico a A. Kiska zabojujú o prezidentské kreslo. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/vysledky-1kola-prezidentskych-volieb-201/77597-clanok.html>

637 *Sme*, 17. 3. 2014, Kde získali najviac a kde najmenej.

638 *Pravda*, 18. 3. 2014, Bárdos Maďarov nespokojil.

neuspel v žiadnom kraji, ale nepodarilo sa mu vyhrať ani v jedinom okrese.⁶³⁹ Po voľbách sa predseda strany Most-Híd B. Bugár vyjadril, že dva týždne pred prvým kolom prezidentských volieb odporučila strana Most-Híd prezidentskému kandidátovi P. Hrušovskému, aby stiahol svoju kandidatúru, lebo jeho podpora klesala, on to však odmietol. Bugár ďalej uviedol, že niektoré hlasy voličov Mostu-Híd išli pre kandidáta SMK Gy. Bárdosa. „*V prvom kole väčšina sympatizantov strany Most-Híd volila srdcom a očakávame, že v druhom kole budú voliť rozumom.*“ Avizoval, že strana Most podporí v druhom kole A. Kisku.⁶⁴⁰

SMK v druhom kole prezidentských volieb nechala rozhodnutie na voličov a nepodporila ani jedného z kandidátov. SMK tiež konštatovala, že v práve sa končiacej volebnej kampani sa tzv. maďarská karta objavila v oveľa menšej miere ako v predošlých voľbách. „*Sme presvedčení, že je to tak vďaka tomu, že sme mali vlastného kandidáta na post prezidenta republiky, respektíve, že sme našu podporu nevyjadрили bez podmienok.*“⁶⁴¹

Druhé kolo prezidentských volieb sa konalo 29. marca 2014. Víťazom druhého kola volieb sa stal A. Kiska, ktorý získal 59,32 % odovzdaných hlasov voličov. R. Fico získal vo voľbách 40,61 % hlasov voličov. Volebná účasť sa oproti prvému kolu zvýšila a dosiahla 50,45 %.⁶⁴² Kiska mal najlepší výsledok v Dunajskej Stredě, kde získal hlasy 92,74 % voličov. Výsledok nad 70 % získal Kiska aj v okresoch Komárno či Šaľa. Podarilo sa mu teda výrazne zvíťaziť v okresoch, kde žije maďarská menšina, aj napriek tomu, že ho oficiálne nepodporila SMK ani Gy. Bárdos.⁶⁴³

Voľby prezidenta 2019

V roku 2019 sa konali zatiaľ posledné voľby prezidenta SR. Do boja o prezidentskú funkciu postavili tentoraz svojho kandidáta strana Most-Híd aj SMK. To že obe strany postavili svojho vlastného kandidáta nesúviselo s reálnou snahou obsadiť túto funkciu, ale skôr s preferenciami oboch strán. SMK sa v prieskumoch dlhodobo umiestňovalo hlboko pod 5 % a Most bol síce nad hranicou 5 %, ale len veľmi tesne. Tým, že sa obe strany uchádzali o toho istého voliča, mali pocit, že postavením kandidáta na prezidenta môžu len získať. Dôležité už nebolo to, čo L. Sólymos uvádzal ako dôvod kandidatúry B. Bugára, že je načas, aby o prezidenta zabojoval menšinový kandidát so šancou uspieť, ale oslovit' maďarských voličov, ktorí sa budú rozhod-

639 *Pravda*, 17. 3. 2014, Analýza: Bašty nemusia byť isté.; *Sme*, 17. 3. 2014, Kde získali najviac a kde najmenej.

640 *Aktuality*, 16. 3. 2014, Prezidentské voľby 2014: Béla Bugár odporučil Pavlovi Hrušovskému, aby stiahol kandidatúru. <http://www.aktuality.sk/clanok/249272/prezidentske-volby-2014-bela-bugar-odporucil-pavlovi-hrusovskemu-aby-stiahol-kandidaturu/>

641 *Teraz*, 26. 3. 2014, SMK neodporučila, koho voliť, rozhodnutie necháva na voličov. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/smk-prezident-volby/79021-clanok.html>

642 Kiska zvíťazil s náskokom, Fico nezískal ani jedno krajské mesto. <https://www.ta3.com/clanok/1037608/kiska-zvitazil-s-naskokom-fico-neziskal-ani-jedno-krajske-mesto.html>>.

643 *Pravda*, 31. 3. 2014, Analýza: Kiska zrušil červenú mapu.

vať medzi dvomi maďarskými kandidátkami a dúfať, že sa pre ich stranu rozhodnú aj pri parlamentných voľbách.⁶⁴⁴

SMK pôvodne avizovala, že svojho prezidentského kandidáta vyberie zo štvorice: europoslanec P. Csáky, predseda SMK J. Menyhárt, predseda republikovej rady SMK P. Öry a exminister životného prostredia L. Miklós. P. Csáky sa ešte pred republikovým kongresom vyjadril, že nemieni kandidovať. SMK bola podľa Csákyho povinná ponúknuť svojim voličom dobrého prezidentského kandidáta, aby mali dôvod zúčastniť sa volieb. Uvedomoval si však, že reálne šance menšinového kandidáta na zvolenie na post hlavy štátu nie sú veľké. Povedal tiež, že kandidáta Mosta-Híd nepodporia.⁶⁴⁵ Z pôvodných štyroch kandidátov, o ktorých sa v SMK hovorilo, ostal pred kongresom v Dunajskej Strede len jeden.⁶⁴⁶ Kandidátom SMK do prezidentských volieb sa stal predseda strany J. Menyhárt. Ten uviedol, že SMK chce týmto krokom ukázať, že má na to, postaviť vlastného delegáta maďarskej národnosti, ktorý bude zastupovať jej záujmy.⁶⁴⁷ Ako však konštatoval P. Morvay, strany na Slovensku obvykle (s výnimkou Smeru-SD) neposielajú do boja o prezidenta svojich lídrov a najznámejších politikov, najmä ak hrozí, že by skutočne mohli vyhrať. Politik by si síce polepšil, ale strana by prišla o najlákavejšie meno kandidátky. V tomto prípade však bolo jasné, že ani jeden z kandidátov nemá šancu na víťazstvo a kampaň mala predovšetkým zviditeľniť kandidáta a stranu, ktorá ho nominovala. A tak sa stalo, že si slovenskí Maďari mohli vyberať z dvoch vlastných kandidátov.⁶⁴⁸

Do boja o prezidentskú funkciu sa zapojilo 15 kandidátov. Ešte pred prvým kolom volieb sa kandidát SMK J. Menyhárt vzdal kandidatúry v prospech Róberta Mistríka, ktorý neskôr odstúpil v prospech Z. Čaputovej.⁶⁴⁹ Prvé kolo prezidentských volieb sa konalo 16. marca 2019 a zvíťazila v ňom Z. Čaputová, ktorá získala podporu 40,57 % voličov, na druhom mieste skončil Maroš Šefčovič, ktorý získal iba 18,66 %. Nasledoval Štefan Harabin so ziskom 14,34 %, Marián Kotleba s 10,39 %, F. Mikloško s 5,72 %, B. Bugár s 3,1 %, Milan Krajniak s 2,77 % a Eduard Chmelár s 2,74 %. Ostatní kandidáti získali menej ako jedno percento hlasov. Volebná účasť v prvom kole dosiahla 48,73 %.⁶⁵⁰

Béla Bugár získal vo voľbách len 3,1 % hlasov voličov a ako napísal komentátor *Sme* P. Tkačenko, „pri tomto type kandidatúry je kľúčové neurobiť si hanbu.“ Bugár nemohol rátať s podporou ďalších politických strán a ich voličov. Ako sa vo voľbách

644 *Denník N*, 11. 6. 2018, Morvay, P. Bugár kandiduje proti SMK.

645 *Aktuality*, 31. 7. 2018, Pál Csáky sa rozhodol nekandidovať v prezidentských voľbách. <https://www.aktuality.sk/clanok/611304/pal-csaky-sa-rozhodol-nekandidovat-v-prezidentskych-volbach/>

646 *Aktuality*, 29. 9. 2018, SMK rozhodne o svojom prezidentskom kandidátovi. <https://www.aktuality.sk/clanok/627832/smk-rozhodne-o-svojom-prezidentskom-kandidatovi/>

647 *Teraz*, 29. 9. 2018, SMK stavia do prezidentských volieb Józsefa Menyhártu. <http://www.teraz.sk/slovensko/dunajska-streda-smk-stavia-do-preziden/351649-clanok.html>

648 *Denník N*, 1. 10. 2018, Morvay, P. Kazit' si povest' spoluprácou s SMK je zbytočné.

649 *Sme*, 19. 2. 2019, Líder SMK Menyhárt sa vzdal kandidatúry v prospech Mistríka.

650 *Pravda*, 16. 3. 2019, Prezidentské voľby: Do druhého kola postúpila Zuzana Čaputová a Maroš Šefčovič.

ukázalo, Bugára pravdepodobne nepodporili ani voliči strany Most-Híd.⁶⁵¹ Druhé kolo volieb sa konalo 30. marca 2019. Víťazkou volieb sa stala Z. Čaputová, ktorá získala hlas od 58,40 % voličov. M. Šeďčovič získal 41,59 % hlasov. Účasť dosiahla iba 41,79 %.⁶⁵²

Voľby do NR SR

Voľby do NR SR 2006

Voľby do NR SR sa predčasne konali 17. júna 2006. Vo voľbách zvíťazila strana Smer-SD, ktorá získala 29,14 % platných hlasov voličov. Na druhom mieste skončila strana SDKÚ s 18,35 % hlasov. SNS vo voľbách získala 11,73 % hlasov voličov a SMK 11,68 % hlasov (20 mandátov). Do NR SR sa dostalo aj HZDS s 8,79 % hlasmi voličov a KDĽ, ktoré získalo 8,31 % hlasov voličov. Na voľbách sa zúčastnilo 54,67 % voličov.⁶⁵³ Nižšia volebná účasť bola dôvodom, že v percentách získala SMK v týchto voľbách ešte lepší výsledok ako vo voľbách v rokoch 1998 a 2002. Účasť v prevažne maďarských okresoch bola vyššia ako v ostatných okresoch, ale nižšia ako v predchádzajúcich parlamentných voľbách.⁶⁵⁴ SMK získala hlasy voličov predovšetkým na etnicky zmiešaných územiach. Strana zvíťazila v 11 okresoch. Najlepší výsledok dosiahla v okrese Dunajská Streda (86,3 %).⁶⁵⁵ Prezident SR I. Gašparovič poveril zostavením vlády predsedu víťaznej strany R. Fica. Nová vládna koalícia pozostávala zo strán Smer-SD, SNS a HZDS.⁶⁵⁶

Voľby do NR SR 2010

V parlamentných voľbách v roku 2010 sa o hlasy voličov maďarskej národnosti uchádzali už dve politické strany, ktoré sa orientovali predovšetkým na maďarského voliča. Popri SMK sa na voľbách zúčastnila aj novovytvorená strana Most-Híd pod vedením B. Bugára. Celkovému úspechu strany Most jednoznačne pomohlo aj to, že na jej kandidátke zhruba jednu tretinu kandidátov tvorili Slováci.⁶⁵⁷ „Pre SMK ostali voliči

651 *Sme*, 11. 6. 2018, Tkačenko, P. Bugárova najväčšia chyba.

652 *Štatistický úrad SR*. <<http://volby.statistics.sk/prez/prez2019/sk/data03.html>>

653 *Štatistický úrad SR*. <http://volby.statistics.sk/NR_SR/NR_SR2006/slov/obvod/results/tab3.jsp.htm>.

654 KOPEČEK, L. *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 474.

655 KRIVÝ, V. Voľby v roku 2006. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2007, s. 116.

656 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2007, s. 39-40.

657 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj, legislatíva, právny štát a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010...*, s. 93.

maďarskej národnosti jedinou oslovanou cieľovou skupinou, pre Most-Híd ťažiskovou, prienik však bol značný.“⁶⁵⁸

V predvolebnom období sa otvárala i tzv. maďarská karta, čo bolo spôsobené predovšetkým národnou politikou vládneho Fideszu v Maďarsku. Možnosť požiadať o maďarské občianstvo pre slovenských Maďarov, vyvolala znepokojenie na slovenskej strane. Problematike sa pred voľbami venovali takmer všetky politické strany, vrátane volebných lídrov dvoch najsilnejších strán R. Fica a I. Radičovej, ktorí v predvolebných diskusiách hovorili aj o slovensko-maďarských vzťahoch a dvojacom občianstve. Fico však proti svojej súperke využil aj spoluprácu bývalej vlády s SMK, ako aj Radičovej podporu vyjadrenú šéfom Fideszu V. Orbánom pred prezidentskými voľbami. Radičová Ficovi odpovedala: „*Ja som podporu pánovi Orbánovi nikdy nevyslovila. Pokiaľ to vyslovil on, ja mu jeho názor nemôžem brať*“⁶⁵⁹

Voľby ktoré sa konali 12. júna 2010 jednoznačne vyhral Smer-SD s 34,79 % hlasmi voličov, SDKÚ-DS získala 15,42 % hlasov, SaS získala 12,14 % hlasov, Most-Híd 8,12 %, KDĽ 6,52 % a SNS 5,07 % hlasov voličov. Do parlamentu sa nedostali HZDS, ktorá získala 4,32 % a SMK ktorá získala len 4,33 % hlasov voličov.⁶⁶⁰ K volebným urnám prišlo 58,83 % oprávnených voličov.⁶⁶¹ Napriek tomu, že pred voľbami bolo vnímané ako nepravdepodobné, že by sa do NR SR dostali SMK aj Most-Híd, len málokto predpokladal, že mimo parlament ostane práve SMK. Počet poslancov maďarskej národnosti v parlamente sa však dramaticky znížil, lebo časť nových poslancov za stranu Most-Híd boli Slováci.⁶⁶² Historický úspech zaznamenala OKS, ktorej štyria čelní kandidáti sa na kandidátke Mostu-Híd prekrúžkovali do parlamentu.⁶⁶³

SMK získalo najvyšší počet hlasov len v jedinom volebnom obvode (Štúrovo), kým Most-Híd zvíťazil v štyroch volebných obvodoch (Dunajská Streda, Komárno, Galanta, Šaľa).

„*Vo voľbách 2010 medzi voličmi Mostu-Híd bolo 78 % maďarskej národnosti, v elektoráte SMK 94 %. Podľa povolebného výskumu sa maďarskí voliči rozdelili medzi obe tieto strany, pričom väčšia časť maďarských voličov – 61 % – volila Most-Híd, menšia 22 % SMK.*“⁶⁶⁴

Väčšiu časť voličov strany Most-Híd predstavovali príslušníci maďarskej národnostnej menšiny, ale medzi voličmi strany bola aj pomerne veľká časť Slovákov. Úspešná bola strana Most-Híd najmä v Trnavskom, Nitrianskom ale aj Košickom a Bratislavskom kraji. Pri porovnaní volebných výsledkov SMK v roku 2006 a SMK a strany Most-Híd v roku 2010 sa najväčší prírastok podielu ukázal v Bratislavskom

658 GYÁRFÁŠOVÁ, O. – KRIVÝ, V. Vzorce voličského správania. In KRIVÝ, V. (ed.). *Ako sa mení slovenská spoločnosť*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2013, s. 278.

659 *Hospodárske noviny*, 31. 5. 2010, Fico už vie, ako chutí výhra nad Radičovou.

660 *Štatistický úrad SR*. http://volby.statistics.sk/NR_SR/NR_SR2010/graf/graf1sr.jsp@lang=sk.htm

661 *Štatistický úrad SR*. https://volby.statistics.sk/NR_SR/NR_SR2010/sr/tab1.jsp@lang=sk.htm

662 *Sme*, 14. 6. 2010, Petöcz, K. Náhodné okolnosti.

663 *Aktuality*, 14. 6. 2010, Krivošík, L. Komentár: Bez pokory pravica nedovládne.

664 GYÁRFÁŠOVÁ, O. – KRIVÝ, V. Vzorce voličského správania. In KRIVÝ, V. (ed.). *Ako sa mení slovenská spoločnosť*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2013, s. 278.

kraji.⁶⁶⁵ Až 28,8 % hlasov získala strana Most v okresoch, v ktorých žije menej ako 10 % občanov maďarskej národnosti. Zvyšok hlasov získal Most v okresoch, kde je zastúpenie maďarskej menšiny nad 10 %.⁶⁶⁶

Podľa G. Mezežnikova volebný neúspech SMK spôsobilo aj presvedčenie vedenia strany SMK, že sa do parlamentu určite dostanú, lebo majú „dostatočne pevný elektorát.“ Častou voličov maďarskej národnosti mohla byť problematicky vnímaná aj útočná kampaň lídrov SMK proti strane Most-Híd. SMK sa totiž vo svojej kampani takmer výlučne sústredila na boj proti strane Most v okresoch s prevládajúcou maďarskou menšinou.⁶⁶⁷ „Miernejšie postoje Mostu-Híd tlačili SMK do odlišovania sa a tak do radikálnejších pozícií. Prejavilo sa to okrem iného aj v tom, že drvivá väčšina kampane SMK vrátane bilbordov bola iba v maďarskom jazyku. SMK siahla aj po negatívnej útočnej kampani voči svojmu rivalovi.“⁶⁶⁸ Svoju úlohu v odklone voličov od SMK pravdepodobne zohralo aj prílišné prepojenie SMK na stranu Fidesz. SMK bola častou voličov vnímaná ako predĺžená ruka V. Orbána. Okrem toho bola časť voličov maďarskej národnosti presvedčená, že ich problém je možné lepšie riešiť na Slovensku kde žijú, ako v Maďarsku.⁶⁶⁹ Budapešť sa netajila, že za svojho hlavného partnera na slovenskej politickej scéne považuje SMK nie „zmiešaný“ Most. Väzbu na Budapešť vo svojej kampani zdôrazňovala aj sama SMK.⁶⁷⁰ Pred voľbami maďarskí vládni predstavitelia prisľúbili, že dajú 50 miliónov Ft. pre slovenské obce postihnuté povodňou a že tieto financie sa budú distribuovať prostredníctvom SMK. Pred voľbami to dokonca na predvolebnom zhromaždení vyhlásil veľvyslanec Maďarska na Slovensku Antal Heizer, ktorý „zastúpil“ podpredsedu vlády Zs. Semjéna, ktorý to mal prísť oznámiť. Nielen zo slovenskej strany, ale aj zo strany Most-Híd to bolo vnímané ako nemiestne zasahovanie do predvolebnej kampane.

Mnohých voličov maďarskej národnosti odradil aj Csákyho tvrdý postoj po roztržke okolo dvojakého občianstva. Jeden z prvkov národnej politiky vládneho Fideszu v Maďarsku, umožnil slovenským Maďarom požiadať o maďarské občianstvo, čo vyvolalo vlnu nepokojov na slovenskej strane a SMK bola jedinou politickou stranou, ktorá túto tzv. maďarskú kartu neodmietala. Voliči si však podľa dostupných prieskumov neželali žiadnu konfrontáciu so slovenskou väčšinou.⁶⁷¹

665 KRIVÝ, V. Parlamentné voľby 2010. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010. Správa o stave spoločnosti a demokracie a o trendoch na rok 2011*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2011, s. 112.

666 Sú to okresy: Senec, Dunajská Streda, Galanta, Komárno, Levice, Nové Zámky, Šaľa, Lučenec, Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Košice – okolie, Michalovce, Rožňava a Trebišov. KRIVÝ, V. *Slovenské voľby '12. Čo im predchádzalo, postoje, výsledky*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2012, s. 95.

667 MESEŽNIKOV, G. Slovenské voľby 2010 – Keď víťazstvo znamená porážku. In *Infovoľby.sk*. <<http://www.infovolby.sk/index.php?base=data/parl/2010/analyzy/1276865665.txt>>.

668 GYÁRFÁŠOVÁ, O. – KRIVÝ, V. Vzorce voličského správania. In KRIVÝ, V. (ed.). *Ako sa mení slovenská spoločnosť...*, s. 278.

669 MESEŽNIKOV, G. Slovenské voľby 2010 – Keď víťazstvo znamená porážku...

670 *Pravda*, 14. 6. 2010, Analýza: Fico do opozície, Mečiar do minulosti.

671 *Aktuality*, 14. 6. 2010, Krivošík, L. Komentár: Bez pokory pravica nedovládne.

V SMK za neúspech vo voľbách vinili predovšetkým predsedu strany P. Csákyho. Krátko po voľbách vedenie SMK podalo demisiu. Csáky neúspech SMK pripísal tomu, že spoločnosť chcela zmenu. Vyhlásil tiež, že rozchod s B. Bugárom, ktorý sa dostal do NR SR s vyše 8 % neľutuje. Bývalá poslankyňa K. Sarkózyová po voľbách vyhlásila, že si myslí, že strane ublížilo aj správanie predsedu.⁶⁷² Predseda SMK P. Csáky dostával v predvolebnom období pozvania na predvolebné okrúhle stoly, na ktorých sa však mal zúčastniť aj šéf SNS J. Slota. Hovorkyňa SMK vtedy pre tlač vyhlásila, že s politikmi a politickými stranami, ktoré nesplňajú kritériá európskej demokracie, sa politici SMK nezúčastnia pri diskusiách ani na rokovaníach a Csáky účasť odmietal.⁶⁷³ Sarkózyová ďalej konštatovala, že voliči sa nechali pomýliť. „*Mysleli si, že SMK sa do parlamentu určite dostane, a tak asi radšej dali hlasy Mostu. Lenže SMK tam nie je a v Moste je polovica Slovákov.*“⁶⁷⁴ Politický analytik Ján Baránek sa po voľbách vyjadril, že vidí budúcnosť SMK iba v spojení s Mostom-Híd a B. Bugárom. Spojenie s Mostom-Híd politici SMK však hneď po voľbách vylúčili. Jedine K. Sarkózyová pripustila, že rozdelenie na dve strany bolo chybou. „*Vtedy sme na to upozorňovali viacerí a ukázalo sa, že sme predvídali správne.*“⁶⁷⁵

R. Fico po voľbách nedokázal vytvoriť vládnú koalíciu a vládu zostavila I. Radičová.⁶⁷⁶

Voľby do NR SR 2012

Vláde v ktorej pôsobila strana Most-Híd sa stalo osudné hlasovanie o tzv. eurovale. Premiérka I. Radičová sa rozhodla spojiť hlasovanie o tejto problematike s hlasovaním o dôvere vlády, pričom Most rozhodnutie Radičovej plne podporil. Traja zástupcovia OKS však odmietali jeho schválenie. Strana vnímala toto odmietavé stanovisko ako narušenie vernosti členov OKS voči nej, čo následne spôsobilo, že Most-Híd v nasledujúcom volebnom období ukončil spoluprácu s OKS.⁶⁷⁷

Pred voľbami v roku 2012 strana Most-Híd otvorila svoju kandidátku aj pre členov SMK. SMK však takúto ponuku odmietla s odôvodnením, že jej regionálne zväzy žiadajú rovnocennú spoluprácu, teda vytvorenie predvolebnej koalície s Mostom. Bugár takéto spojenie odmietol, na čo J. Berényi reagoval listom, v ktorom mu navrhol, aby si sadli za rokovací stôl a hľadali riešenie, ako neprísť o hlasy maďarskej menšiny. „*Neuzatvárame sa pred rokovaniami o tom, ako chceme spolupracovať,*“ reagoval na iniciatívu SMK šéf poslaneckého klubu Mosta L. Solymos. Podľa politológa L. Öllösa sa takýto scenár želala aj väčšina voličov, ale nevidel reálne možnosti,

672 *Sme*, 14. 6. 2010, Csáky končí, SMK hľadá šéfa.

673 *Hospodárske noviny*, 8. 6. 2010, Pál Csáky si s Jánom Slotom za diskusný stôl nesadne.

674 *Sme*, 14. 6. 2010, Csáky končí, SMK hľadá šéfa.

675 *Sme*, 14. 6. 2010, Csáky končí, SMK hľadá šéfa.

676 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj, legislatíva, právny štát a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010...*, s. 45.

677 MESEŽNIKOV, G. Vývoj systému politických strán, stranícka politika a voľby '12. In KRI-VÝ, V. *Slovenské voľby '12. Čo im predchádzalo, postoje, výsledky*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2012, s. 19-21.

že by sa tieto dva konkurenčné politické subjekty dohodli na spoločnom programe. Öllös predpokladal, že obe strany pôjdu do volieb samostatne a väčšie šance dostať sa do parlamentu dával Mostu.⁶⁷⁸ Solymos sa vyjadril, že považuje reči o spolupráci zo strany SMK len za hru SMK pred voľbami.⁶⁷⁹

Strany sa následne obviňovali z neúprimnosti ponúk na spoluprácu a výsledkom bolo, že Most definitívne odmietol návrh na vytvorenie volebnej koalície a SMK zas ponuku byť na ich kandidátke. Šefovia oboch strán nakoniec o novej spolupráci vôbec nerokovali. „*Je to divadlo pre voličov*,” tvrdil člen predsedníctva Mosta G. Gál o návrhu SMK. Zo strany SMK zas zaznievalo, že sa Most bojí. „*Nedá sa vylúčiť, že vďaka preferenčným hlasom by sa cez spoločnú kandidátku dostalo do parlamentu viac našich zástupcov než Mosta*,” uviedol podpredseda SMK Gy. Bárdos. Do volieb tak nakoniec išli obe strany samostatne. Most chcel vo voľbách znovu osloviť aj slovenského voliča, preto sa snažili kandidátku doplniť o osobnosti, ktoré by mohli prilákať viac voličov. Na kandidátku zaradili napríklad martinského primátora Andreja Hrnčiara a na kandidátku znovu zaradili I. Švejnu a R. Chmela. Posilou strany mal byť aj F. Šebej, ktorý opustil OKS.⁶⁸⁰

Novými tvármi chcela voličov prilákať aj SMK. Predseda strany J. Berényi vyhlásil, že len osem miest v prvej dvadsiatke na kandidačnej listine pre voľby v marci 2012 patrí kandidátom, ktorí už boli poslancami NR SR. Aj ambície SMK boli po prehratých voľbách v roku 2010 skromnejšie. „*Snažíme sa vrátiť do parlamentu a všetko, čo je nad päť percent je pre nás veľkým úspechom*.” Strana tiež chcela svoj predvolebný program postaviť na témach týkajúcich sa hospodárskych otázok, regionálneho rozvoja, sociálnych veciach a zdravotníctve. Podľa Farkasa sa SMK chcela zamerať na južný región Slovenska, ktorý vláda zanedbala.⁶⁸¹ Treba však povedať, že SMK sa svojou predvolebnou rétorikou len usilovala vyplniť istú medzeru, lebo národná karta na juhu vždy dominovala nad sociálnou agendou.⁶⁸²

Do predvolebnej kampane na Slovensku vstupovala aj verejnoprávna maďarská televízia M 1, keď v hlavnom vysielacom čase po večerných správach odvysielala šot Rákociho spoločnosti, v ktorom nabádala Maďarov z „Felvidéku“, aby v sobotu v parlamentných voľbách išli voliť. „*Osudy ľudí, ako aj ich prežitie, je v našich rukách. Využite občianske práva, zúčastnite sa na voľbách a hlasujte v čo najväčšom počte za kandidátov maďarského spoločenstva*.” Reklama však žiadnu konkrétnu stranu nespomínala. Spoločnosť sa hlásila aj k listu „*rodičom detí zo slovensko-maďarských škôl*“, v ktorom vyzýval rodičov, aby išli voliť. Ani v liste sa žiadna konkrétna strana nespomínala. List označoval voľby za zlomové pre záujmy Maďarov na Slovensku a odporúčal voliť „*stranu maďarských záujmov*.” Vzhľadom na to, že ma-

678 *Hospodárske noviny*, 7. 11. 2011, Bugár stavil na Slovákov.

679 *Aktuálne*, 9. 11. 2011, Solymos: Most-Híd a SMK zrejme do volieb spoločne nepôjdu. <http://aktualne.centrum.sk/domov/politika/clanek.phtml?id=1246504>

680 *Hospodárske noviny*, 18. 11. 2011, Most a SMK sa nedohodli. Do volieb idú ako rivali.

681 *Webnoviny*, 3. 12. 2011, MK láka voličov na nové tváre, aj na futbalistu a hudobníka. <http://www.webnoviny.sk/slovensko/smk-laka-voливov-na-nove-tvare-aj-n/436407-clanok.html>

682 *Pravda*, 9. 3. 2012, Krno, M. Béla Bugár Stálica na slovenskom nebi.

ďarská vláda uznávala ako stranu zastupujúcu maďarskú menšinu na Slovensku len SMK, spomenúť meno konkrétnej politickej strany ani nebolo nutné. Na kampaň reagoval aj predseda Mosta-Híd B. Bugár v debata denníka *Új Szó*, keď na tvrdenia J. Berényiho z SMK, že jeho stranu slovenské médiá ignorovali reagoval: „*SMK mala ako jediná v médiách v Maďarsku kampaň, ktorú by azda ani nešlo zaplatiť.*“⁶⁸³ Do predvolebnej kampane zasiahol aj tajomník maďarského ministerstva zahraničných vecí Zsolt Németh, ktorý tiež odporučal voliť SMK a vyjadril sa, že maďarská vláda považuje za žiaduce, aby SMK vo voľbách uspela. Na toto vyjadrenie upozornil predseda Mosta-Híd B. Bugár. Németh to odôvodňoval tým, že nevyhnutnou podmienkou zachovania Maďarov na Slovensku je existencia systému maďarských inštitúcií.⁶⁸⁴

Víťazom volieb sa stala strana Smer-SD s 44,41 % hlasov voličov. Strana nepotrebovala koaličného partnera, lebo mala 83 mandátov a mohla vytvoriť „jednofarebnú vládu“. Okrem toho sa do parlamentu dostali aj KDH s 8,82 %, OĽaNO s 8,55 %, Most-Híd s 6,89 %, SDKÚ-DS s 6,09 %, SaS s 5,88 %, čo znamenalo pomerne rozmanitú opozíciu. Mimo NR SR ostala okrem SMK, ktorá získala len 4,28 % aj SNS s 4,55 % hlasov voličov.⁶⁸⁵ Strana Most, ktorá pôsobila v opozícii, získala 13 mandátov.⁶⁸⁶

Volieb sa zúčastnilo 59,11 % voličov. Rovnako ako v predchádzajúcich voľbách bola zo strán zameraných na získavanie voličov maďarskej národnosti úspešnejšia strana Most-Híd, napriek tomu, že SMK získala najvyšší počet hlasov v dvoch volebných obvodoch (Komárno, Štúrovo), kým strana Most-Híd zvíťazila len v jednom volebnom obvode (Dunajská Streda). Volebný úspech Mostu-Híd ovplyvnilo aj to, že dokázal získať volebnú podporu aj v takých obvodoch, v ktorých SMK nedokázala nikdy osloviť väčší počet voličov. V parlamentných voľbách v roku 2010 aj v roku 2012 získala SMK menej ako jedno percento hlasov až v 33 obvodoch, kým Most-Híd získal menej ako jedno percento voličov vo voľbách 2010 v piatich obvodoch a vo voľbách v roku 2012 v deviatich obvodoch.⁶⁸⁷ Most-Híd od svojho vzniku presadzoval umiernenosť pri predkladaní požiadaviek týkajúcich sa menšinovej problematiky, čo strane dovolilo efektívnejšie oslovovať aj voličov inej ako maďarskej národnosti.⁶⁸⁸ Aj keď sa strana orientovala aj na slovenského voliča, bola silne závislá najmä od voličov maďarskej národnosti.⁶⁸⁹

683 *Sme*, 7. 3. 2012, Kampaň sa k nám šíri aj z Maďarska.

684 *Hospodárske noviny*, 8. 3. 2012, Bugár: Maďari zasahujú do našich volieb.

685 *Štatistický úrad SR*. http://volby.statistics.sk/NR_SR/NR_SR2012/graf/graf1sr.jsp@lang=sk; K príčinám volebného neúspechu pravice na Slovensku v parlamentných voľbách 2012. In DOBIAŠ, D. – EŠTOK, G. – BZDILOVÁ, R. (eds.). *Voľby 2012: Kam kráčaš demokracia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2013, s. 73-87.

686 KRIVÝ, V. *Slovenské voľby '12. Čo im predchádzalo, postojte, výsledky*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2012, s. 23.

687 *Štatistický úrad SR*.

688 MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj, legislatíva, právny štát a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010...*, s. 93.

689 KRIVÝ, V. Parlamentné voľby 2010. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010...*, s. 116.

SMK sa prejavila ako strana silne naviazaná na etnicky zmiešané územie južného a juhovýchodného Slovenska, ktorá vyššie volebné zisky zaznamenala len na juhu a juhovýchode Slovenska, zatiaľ čo strane Most-Híd sa podarilo vyhnúť sa obmedzeniam plynúcim zo zamerania na jednu početne obmedzenú menšinu, keď dokázala získať viac voličov na etnicky zmiešanom území južného a juhovýchodného Slovenska, ale zároveň získala oproti SMK pomerne vyššie počty hlasov aj v ostatných volebných obvodoch.⁶⁹⁰

V parlamentných voľbách v roku 2012 až 31,5 % hlasov získala strana Most v okresoch, v ktorých žije menej ako 10 % občanov maďarskej národnosti. Zvyšok hlasov získal Most v okresoch, kde je zastúpenie maďarskej menšiny nad 10 %.⁶⁹¹

Strana Most-Híd prišla vo voľbách v roku 2012 v porovnaní s voľbami v roku 2010 o takmer 30-tisíc hlasov. Politológ L. Öllös, sa vyjadril, že odišli napríklad voliči znechutení rozpadom vlády. „*Pravdepodobne majú aj veľké sociálne problémy a predchádzajúce obdobie to neriešilo.*“ Most-Híd však stratil aj v Bratislave. Výrazný úspech nemal ani v Martine, hoci na kandidátku zobral tamojšieho primátora. Do parlamentu sa na kandidátke Mosta dostali štyria Slováci, A. Hrnčiar, R. Chmel, I. Švejna a F. Šebej.⁶⁹² „*Súperenie s SMK o pozíciu „najozajstnejšieho“ zástupcu záujmov maďarskej menšiny nakoniec odlákal časť maďarských voličov z Mostu, ale nie v prospech SMK, ale v prospech tábora nevoličov. Podľa údajov volebného výskumu takmer 60-tisíc voličov Mostu-Híd z roku 2010 o dva roky neskôr nevolilo.*“⁶⁹³

Podpora SMK zo strany voličov po vzniku strany Most-Híd výrazne zoslabla. V zápase o voličov SMK a Most-Híd väčšiu voličskú podporu v roku 2010 získala jednoznačne strana Most-Híd vo všetkých typoch obcí. Vo voľbách v roku 2012 však už získala v obciach s najsilnejším zastúpením občanov maďarskej národnosti viac hlasov SMK.⁶⁹⁴

Neschopnosť SMK vrátiť sa do slovenského parlamentu vnímala väčšina maďarských politikov a médií ako najväčšie sklamanie volieb. Podľa expertov sa potvrdilo, že je nad sily voličov maďarskej národnosti dostať do NR SR dve strany. Maďarský historik L. Szarka argumentoval, že „*mobilizačné možnosti čisto etnickej, regionálnej strany sú limitované.*“ Podľa neho Most, naopak, dokázal veľmi dobre „predať“ zdôrazňovanie dvojakej slovenskej a maďarskej identity. Opozičné strany v Maďarsku z prepadnutia hlasov veľkej časti voličov maďarskej národnosti obviňovali Orbána. „*Polutovaniahodné a surové zasahovanie Fideszu do života krajanových spoločenských udrelo späť a opäť poškodilo maďarskú komunitu,*“ vyhlásil líder socialistov Attila Mesterházy. Podľa neho Orbánova strana favorizovaním SMK a ignorovaním Mostu prehĺbila rozkol medzi nimi a je tak zodpovedná za prepadnutie jednej strany

690 Štatistický úrad SR.

691 KRIVÝ, V. *Slovenské voľby '12. Čo im predchádzalo, postoje, výsledky*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2012, s. 95.

692 *Sme*, 12. 3. 2012, Most stratil Slovákov aj Maďarov.

693 GYÁRFÁŠOVÁ, O. – KRIVÝ, V. *Vzorce voličského správania*. In KRIVÝ, V. (ed.). *Ako sa mení slovenská spoločnosť*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2013, s. 278-279.

694 KRIVÝ, V. *Slovenské voľby '12. Čo im predchádzalo, postoje, výsledky*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2012, s. 92.

i oslabenie druhej. „Výsledok, ktorý dosiahol Most, dokazuje, že voliči hlasovali za pokračovanie maďarsko-slovenského dialógu.“ Aj Demokratická koalícia, strana ex-premiéra F. Gyurcsány, obvinila Orbána, že vráža klin medzi Maďarov na Slovensku a rovnako ako socialisti i zelení vyzvala vládu, aby so stranou B. Bugára nadviazala rovnakú spoluprácu ako s ostatnými politickými zoskupeniami zahraničných Maďarov.⁶⁹⁵

Voľby do NR SR 2016

Parlamentné voľby v roku 2016 (aj tie nasledujúce v roku 2020) sa odohrávali v prostredí, v ktorom narastala nielen kritika vlád, klasickej straníckej politiky, podpora nesytemových strán a „imidžových“ (bezhodnotových) politikov, ale bola aj zápasom o udržanie liberálnej demokracie. Práve liberálna demokracia, ktorá je základom fungovania spoločnosti po roku 1989, sa stala terčom kritiky hnutí a nových strán. Mnohé z nich však svoju politiku postavili na báze populizmu, ktorý sa nezdráha v prípade potreby oprieť o nacionalizmus, šovinizmus a svoje ostrie zameriaval prevažne na migráciu a migrantov, ale aj marginalizované skupiny a nie je mu cudzí ani protimenšinový nacionalizmus či antisemitizmus.

Takmer rok pred voľbami v roku 2016 chcel OSMS iniciovať rokovania strany Most-Híd s SMK o tom, ako dosiahnuť najlepší výsledok v budúročných parlamentných voľbách. Strana Most-Híd však nakoniec účasť na rokovaní odmietla, s odôvodnením, že OSMS stôl hrá nečistú hru. Predseda Mosta-Híd B. Bugár k tomu povedal: „Okrúhly stôl tvrdil, že chce robiť mediátora, ale máme informácie, že rokuje s SMK o tom, že by mali dostať dokonca 9. miesto na kandidačnej listine pre parlamentné voľby.“ Tiež uviedol, že sa mu nepozdáva takéto politikárčenie a neúprimnosť OSMS.⁶⁹⁶

SMK išla nakoniec do volieb samostatne. Predseda SMK J. Berényi pri zverejnení kandidátky SMK upozornil, že SMK je obnovenou stranou a že medzi prvými tridsiatimi kandidátmi sú len štyria, ktorí boli poslancami resp. v exekutive. Vyjadril sa tiež: „Našou najväčšou snahou je pomôcť chudobnejším, slabším a zastaviť asimiláciu Maďarov na Slovensku. Ďalej by sme chceli umožniť vznik pravicovej vlády...“⁶⁹⁷

Čo sa týka kandidátky strany Most-Híd, nemaďarská časť sa mierne „posilnila“, napríklad o ústavného právnik Petra Kresáka, starostu Rimavskej Seče Štefana Vavreka, rusínskeho politika Petra Krajňáka, či odídencu zo strany Sieť Martina Dubéciho.⁶⁹⁸

O hlasy voličov maďarskej národnosti sa v týchto voľbách uchádzala aj tretia politická strana – MKDA. Predseda MKDA Cs. Féher sa pre TASR vyjadril, že stra-

695 *Pravda*, 13. 3. 2012, Orbán na Slovensku prehral.

696 *Teraz*, 9. 4. 2015, Most-Híd nepôjde rokovať s SMK o budúročných parlamentných voľbách. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/most-hid-smk-parlamentne-volby-2016/129177-clanok.html>

697 *Aktuálne*, 27. 2. 2016, SMK sa hlási o slovo. Chce umožniť vznik pravicovej vlády. <http://aktualne.atlas.sk/slovensko/politika/smk-chce-umoznit-vznik-pravicovej-vlady.html>

698 *Denník N*, 9. 12. 2015, Morvay, P. Most aj SMK idú po starom.

na chce kultúrnu a vzdelávaciu autonómiu menšín žijúcich na Slovensku. V programe mali cieľ zabezpečiť rovnaké právne postavenie maďarského jazyka v oblastiach obývaných Maďarmi a vytvorenie zákona o národnostných menšinách, odstránenie dôsledkov „Benešových dekrétov“ či vytvorenie Komárňanskej, Rimavskosobotskej a Trebišovskej župy.⁶⁹⁹

Jednou z výrazných tém predvolebnej kampane bola aj otázka povolebnej spolupráce jednotlivých politických strán so stranou Smer-SD. Ako reakciu na to, že strana Most-Híd v kampani jednoznačne nevyklúčila povolebnú spoluprácu so Smerom-SD, líder OĽaNO I. Matovič do domácností na juhu Slovenska poslal 250-tisíc slovensko-maďarských letákov „*Zoberme spravodlivosť do vlastných rúk*“. V nich ľudí prosil, aby prišli voliť a zároveň sa v nich uvádzalo: „*Ak nás z akéhokoľvek dôvodu voliť nedokážete, možno práve preto, že vám na kandidátke vadím ja, pridte prosím voliť aj tak.*“ V letáku ľuďom odporúčal, aby si v tom prípade vo voľbách vybrali zo strán, ktoré vylúčili spoluprácu so Smerom, čo boli okrem OĽaNO len SaS a SMK.⁷⁰⁰ V kampani do volieb v roku 2016 Smer nevytiahol „maďarskú kartu“, nahradili ju sociálne balíčky a migranti.⁷⁰¹ Nová agenda bola dostatočnou zástupnou témou. Maďarskú kartu mohol R. Fico prenechať SNS, ktorá v umiernennej, A. Dankom moderovanej podobe, oproti agresívnej nacionalisticko-šovinistickej slotovskej línii, iba udržiavala tému v politickom diskurze. Aj pre Smer bolo dôležité, aby sa SNS dostala do parlamentu, lebo v slovenskom politickom spektre bolo pre neho ťažké hľadať koaličného partnera. Vzhľadom k umiernennej nacionálnej rétorike SNS sa zároveň vytvorila možnosť, hľadať koaličného partnera aj v Moste-Híde.

Voľby do NR SR sa konali 5. marca 2016. Jasným víťazom volieb bol opäť Smer-SD, ktorý získal 28,28 % hlasov voličov, nasledovala strana SaS s 12,10 % hlasmi, OĽaNO 11,02 % hlasov, SNS 8,64 % hlasov, ĽSNS 8,04 % hlasov, Most-Híd 6,50 % hlasov (11 mandátov), Sme rodina 6,62 % hlasov voličov, Sieť 5,6 % hlasov. SMK vo voľbách získala iba 4,04 % hlasov voličov a opäť ostala mimo NR SR. Nová politická strana MKDA získala vo voľbách len 0,09 % hlasov. Volieb sa zúčastnilo 59,82 % oprávnených voličov.⁷⁰²

Po oficiálnom vyhlásení výsledkov boli strana Most-Híd aj SMK zo svojich výsledkov sklamané. Predseda strany Most-Híd B. Bugár zhodnotil, že pre stranu je to veľmi slabý výsledok.⁷⁰³ Rovnako predseda SMK Berényi vyjadril svoju nespokojnosť s výsledkami volieb. Podľa Berényiho cieľom SMK v týchto voľbách bolo navýšiť hlasy, ale napriek ich snahe stratili približne 3000 hlasov. Vyhlásil však, že strana SMK napriek tomu nezanikne, lebo má na juhu Slovenska veľmi silnú a stabilnú voľčenskú základňu a silné regionálne štruktúry. Berényi sa však po neúspechu strany vo

699 Teraz, 14. 2. 2016, MKDA chce kultúrnu a vzdelávaciu autonómiu menšín na Slovensku. <http://www.teraz.sk/import/mkda-chce-kulturnu-a-vzdelavaciu-auton/181837-clanok.html>

700 Denník N, 2. 3. 2016, Matovič radí voliť radšej SMK ako Most-Híd.

701 Tie sa v roku 2016 osvedčili, ale v roku 2020 už padli pod ťarchou korupčných káuz a vraždy J. Kuciaka

702 Štatistický úrad SR. [http://volby.statistics.sk/NR SR/NR SR2016/sk/data02.html](http://volby.statistics.sk/NR%20SR/NR%20SR2016/sk/data02.html)

703 Sme, 6. 3. 2016, Bugár: Sny o proreformnej vláde skončili, dôvodom sú antisystémové strany.

voľbách rozhodol odstúpiť z postu predsedu strany a stranu dočasne až do nových voľieb predsedu viedol predseda Republikovej rady SMK L. Szigeti.⁷⁰⁴

Sociológ Pavel Haulík z agentúry MVK skonštatoval, že maďarskí voliči boli síce vo voľbách disciplinovaní, ale boli rozdelení na dva tábory, čo ich oslabilo. Bugár vyhlásil, že „výsledok pod osem percent nie je dobrý výsledok“. Priznal, že v strane mali väčšie očakávania. P. Haulík poukázal na to, že B. Bugár ťažil z toho, že mal istý čas pomerne veľký počet slovenských voličov a to mu dávalo vyhliadky na lepší volebný výsledok. Teraz však väčšinu slovenských voličov stratil a pokiaľ ide o maďarských voličov, tak deľba medzi Most-Híd a SMK bola takmer vyrovnaná. Haulík tiež konštatoval, že občanov maďarskej národnosti je okolo 9 % a v nezmenenej situácii nevyzerá reálne, že by obe strany boli schopné prekročiť 5 % hranicu.⁷⁰⁵

Pri porovnaní voličskej úspešnosti strán Most-Híd a SMK v 15 okresoch s najväčším zastúpením Maďarov sme zistili, že v rokoch 2010 a 2012 bola strana Most-Híd omnoho úspešnejšia ako SMK. V roku 2010 bola SMK úspešnejšia len v dvoch okresoch (Veľký Krtíš, Trebišov), v roku 2012 už v piatich okresoch (Komárno, Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Trebišov) a v roku 2016 sa jej úspešnosť ešte zvýšila a bola úspešnejšia ako Most-Híd až v 7 okresoch (Dunajská Streda, Komárno, Levice, Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Trebišov). V ostatných okresoch bola úspešnejšia strana Most-Híd.⁷⁰⁶

Po voľbách sa vytvorila vládna koalícia zo strán Smer-SD, SNS, Most-Híd a Sieť. Predsedom vlády sa stal R. Fico.⁷⁰⁷ B. Bugár rozhodnutie strany Most-Híd vstúpiť do koalície zdôvodňoval tým, že je potrebné zabrániť nárastu extrémizmu na Slovensku a úradnícka vláda a predčasné voľby nie sú vhodným riešením.⁷⁰⁸ Most-Híd obsadil dva ministerské posty. Ministrom životného prostredia sa stal L. Sólymos, ministerkou spravodlivosti a zároveň aj podpredsedníčkou vlády sa stala L. Žitňanská. B. Bugár sa stal podpredsedom NR SR.⁷⁰⁹ Strana obsadila aj post splnomocnenca vlády pre rómske komunity, ktorým sa stal Á. Ravasz.⁷¹⁰ Neskôr strana obsadila aj post ministra dopravy, ktorým sa stal Á. Érsek.

Dôsledkom vstupu strany Most do vlády bol odchod podpredsedu Zs. Simona zo strany.⁷¹¹

704 *Pravda*, 8. 3. 2016, Berényi odstúpil z funkcie predsedu SMK.

705 *Pravda*, 7. 3. 2016, Maďarský volič je rozdvojený.

706 *Štatistický úrad SR*.

707 Prezident vymenoval novú vládu. Úrad vlády Slovenskej republiky. <http://www.vlada.gov.sk/prezident-vymenoval-novu-vladu/>

708 *Teraz*, 4. 3. 2017, B. Bugár: vstupom do koalície sme urobili 'obetu' v prospech Slovenska. <http://www.teraz.sk/slovensko/rada-mosta-hid-volby-vuc/247074-clanok.html>

709 Vláda SR od 24. 3. 2016 do 20. 3. 2020. <https://www.vlada.gov.sk/vlada-sr-od-24-03-2016-do-20-03-2020/>

710 *Teraz*, 13. 4. 2016, Rómsky splnomocnenec Á. Ravasz je s programovým vyhlásením spokojný. <https://www.teraz.sk/slovensko/romsky-splnomocnenec-a-ravasz-je-s-pr/191656-clanok.html>

711 *Webnoviny*, 19. 3. 2016, Most-Híd schválil vládu so Smerom, Simon zo strany odchádza. <http://www.webnoviny.sk/parlamentne-volby-2016/clanok/1049457-most-hid-schvalil-vladu-so-smerom-simon-zo-strany-odchadza/>

Z prieskumu verejnej mienky, ktorý realizovala agentúra AKO mesiac po parlamentných voľbách vyplynulo, že voliči strany Most-Híd patrili medzi najspokojnejších s tým, ako postupovala hneď po voľbách, až do zostavenia novej vlády strana Most-Híd (33,3 % úplne spokojní, 41,2 % skôr spokojní). Vyššia nespokojnosť ako spokojnosť prevládala u voličov SMK (25,8 % úplne nespokojní, 25,8 % skôr nespokojní).⁷¹² Spokojnosť so svojim rozhodnutím vyjadrila po roku od volieb aj Republiková rada Mosta-Híd. „Som presvedčený, že to bol jediný možný krok pre dosiahnutie stability a možnosti napredovania pre celú krajinu. Určitým spôsobom sme robili ‚obetu‘ v prospech Slovenska,“ vyhlásil po zasadnutí predseda strany B. Bugár s tým, že ďalšou možnosťou boli už len predčasné voľby, čo by pre Slovensko nebolo dobré. „Som spokojný s našim účinkovaním v tejto vláde.“⁷¹³

Voľby do NR SR 2020

V parlamentných voľbách 2020 zvíťazila strana OĽaNO, ktorá získala 25,02 % hlasov voličov. Na druhom mieste sa umiestnila strana Smer-SD s 18,29 % hlasov, nasledovali strany Sme rodina s 8,24 % hlasov, ĽSNS s 7,97 % hlasov, SaS s 6,22 % hlasov, strana Za ľudí získala 5,77 % hlasov. Do parlamentu sa nedostali koalícia PS a Spolu so ziskom 6,96 % hlasov, KDĽK s 4,65 % hlasov ani SNS s 3,16 % hlasov. Mimo parlament ostali i obe maďarské politické strany. Maďarská komunitná spolupatričnosť, na kandidátke ktorej sa pred parlamentnými voľbami 2020 spojili tri strany SMK, Maďarské fórum a Spolupatričnosť získala len 3,90 % hlasov a strana Most-Híd dokonca len 2,05 %.⁷¹⁴ V prípade strany Most-Híd sa tak naplnili slová jej predsedu B. Bugára, ktorý ešte pred parlamentnými voľbami v roku 2012 povedal, „ak sa niektorá pravicová strana spojí so Smerom, zničí ju to.“⁷¹⁵ Keď po voľbách v roku 2016 vstúpila strana Most-Híd do vlády, prišla o časť voličov pre spoluprácu so Smerom-SD a SNS. O ďalších voličov ju pripravilo rozhodnutie strany podržať vládu aj v období politickej krízy v jari 2018 (v súvislosti s vraždou novinára J. Kuciaka) a postoj ku korupčným aféram spojeným nielen s vládou ich koaličného partnera.

Voľby do orgánov vyšších územných celkov

Voľby do VÚC v roku 2005

Slovensko je členené na osem vyšších územných celkov, a to na Bratislavský, Trnavský, Trenčiansky, Nitriansky, Žilinský, Banskobystrický, Košický a Prešovský samosprávny kraj. Vo voľbách si voliči vyberajú predsedu vyššieho územného celku a členov za-

712 Teraz.sk, 16. 4. 2016, Hrabko: zdravotný stav R. Fica môže spôsobiť veľký politický problém. <http://www.teraz.sk/slovensko/hrabko-fico-zdravotny-stav-problem-polit/192106-clanok.html>

713 Teraz, 4. 3. 2017, B. Bugár: vstupom do koalície sme urobili ‚obetu‘ v prospech Slovenska. <http://www.teraz.sk/slovensko/rada-mosta-hid-volby-vuc/247074-clanok.html>

714 Štatistický úrad SR. [https://volby.statistics.sk/NR SR/NR SR2020/sk/data02.html](https://volby.statistics.sk/NR%20SR/NR%20SR2020/sk/data02.html)

715 Sme, 15. 3. 2016, So Smerom môžu skončiť Most i Sieť.

stupiteľstva vyššieho územného celku.⁷¹⁶ Voľby do orgánov samosprávnych krajov sa v roku 2005 vyznačovali veľmi nízkou volebnou účasťou. Na prvom kole volieb, ktoré sa konalo 26. novembra 2005 sa zúčastnilo 18,2 % oprávnených voličov. Druhé kolo volieb, v ktorom si voliči vyberali predsedu samosprávneho kraja, z dvoch kandidátov, ktorí v prvom kole získali najviac hlasov sa konalo 10. decembra 2005. SMK postavila do volieb niekoľkých kandidátov na predsedu samosprávneho kraja. V Nitrianskom samosprávnom kraji sa o post predsedu VÚC uchádzal kandidát SMK, bývalý minister, L. Sziget, ktorý dokonca postúpil do druhého kola. Kandidát SMK ale po niekoľkých dňoch odstúpil a na druhom kole volieb sa tak o post predsedu VÚC uchádzal Milan Belica z koalície HZDS-ZSNS-ASV-KSS-LB-PSNS a kandidát SDKÚ Ján Greško, ktorý sa umiestnil na treťom mieste. V Banskobystrickom samosprávnom kraji kandidát SMK Péter Csúsz skončil na treťom mieste. V Košickom samosprávnom kraji kandidátka SMK Rozália Múdra skončila na štvrtom mieste, ale predsedom sa stal Zdeňko Trebuľa, ktorému v druhom kole vyjadrila podporu aj SMK.⁷¹⁷

Vo voľbách do VÚC v roku 2005 získala SMK samostatne 53 poslaneckých mandátov, čo bolo 12,86 % všetkých poslaneckých mandátov. Ďalších poslancov získala strana ako súčasť koalícií. Najúspešnejšia bola strana v Trnavskom samosprávnom kraji, kde strana získala 15 miest v 40-členom zastupiteľstve (37,5 %). V Nitrianskom samosprávnom kraji získala strana 17 miest v 52-členom zastupiteľstve (32,69 %) a v Košickom samosprávnom kraji v 57-členom zastupiteľstve získala SMK 13 zástupcov (22,80 %). Zastúpenie mala SMK aj v 49-členom zastupiteľstve Banskobystrického samosprávneho kraja, kde získala osem miest poslancov (16,32 %).⁷¹⁸ Vo voľbách v roku 2001 pritom SMK získala samostatne až 60 mandátov v zastupiteľstvách samosprávnych krajov, 31 v nitrianskom, 15 v banskobystrickom a 14 v trnavskom.⁷¹⁹ Horší výsledok bol predovšetkým dôsledkom menšieho zisku mandátov pre SMK v Nitrianskom kraji. Kým v roku 2001 neschopnosť slovenských strán vytvoriť väčšie koalície prispela k tomu, že SMK získala väčšinu z pre-rozdeľovaných mandátov, v roku 2005 vďaka spojeniu väčšiny slovenských strán do jednej „veľkej slovenskej koalície“ získala SMK už „len“ 17 mandátov. „Na slabšom zisku v krajských voľbách sa ale mohla podpísať aj určitá nespokojnosť časti maďarských voličov s podobou reprezentácie záujmov SMK, keď sa pred voľbami mediálne „pretriasali“ niektoré korupčné a iné škandály spojené s predstaviteľmi strany na regionálnej a celoštátnej úrovni.“⁷²⁰

716 Ústava Slovenskej republiky. <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1992-460>; Zákon o samospráve vyšších územných celkov č. 302/2001 Z. z. <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2001-302>; Poslanci boli v jednotlivých krajoch volení jednokolovým väčšinovým systémom s viacmandátovými volebnými obvody, župani zasa dvojkolovým väčšinovým systémom z celokrajských kandidátok.

717 Teraz, 5. 11. 2017, Výsledky doterajších volieb v samosprávnych krajoch. <http://www.teraz.sk/slovensko/vysledky-doterajших-volieb-v-bratisl/290647-clanok.html>

718 Štatistický úrad SR. <https://volby.statistics.sk/osk/osk2005/slov/results/tab3.jsp.htm>

719 Štatistický úrad SR. <https://volby.statistics.sk/osk/osk2001/webdata/slov/tab/tab2.htm>

720 KOPEČEK, L. *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 473-474.

Voľby do VÚC v roku 2009

Pred voľbami v roku 2009 sa urobila zmena v usporiadaní volebných obvodov. Najcitlivejšie bolo z hľadiska etnického zloženia vnímané rozdelenie volebného obvodu Nové Zámky na obvody Nové Zámky a Štúrovo. Ďalšou zmenou bol nižší počet zvolených poslancov. Kým v roku 2005 sa volilo 412 poslancov, v roku 2009 bolo volených len 408 poslancov. Prvé kolo volieb sa uskutočnilo 14. novembra 2009 a volebná účasť dosiahla 22,9 %. Druhé kolo sa konalo 28. novembra 2009 a volebná účasť dosiahla 18,4 %.⁷²¹ SMK a Most-Híd postavili do volieb niekoľkých kandidátov na predsedu samosprávneho kraja. V boji o post predsedu VÚC v Bratislavskom samosprávnom kraji SMK podporovala Pavla Freša a Most-Híd postavil do volieb Róbert Beňa. Do druhého kola volieb postúpil P. Frešo (SDKÚ-DS, KDĽ, SMK, OKS a SaS), ktorý sa nakoniec stal aj predsedom VÚC. V Trnavskom samosprávnom kraji sa o post predsedu VÚC uchádzal aj G. Gál, ktorého nominovala strana Most-Híd. Predsedom samosprávneho kraja sa však už v prvom kole stal Tibor Mikuš, napriek tomu, že sa pred voľbami v poštových schránkach objavili letáky s textom „*Mikuš kolaboruje s Maďarmi*“ Maďarská karta sa tak stala súčasťou predvolebnej kampane. Mikuš bol nezávislý kandidát s podporou koalície Smer, SNS, SZS, HZD a Nová demokracia. Jeho kandidatúru však otvorene podporovala aj SMK. Podpredseda SMK J. Berényi, ale vylúčil, že by sa s Mikušom stretol na „rokovaní“, ako sa to uvádzalo v rozšírovanom letáku.⁷²²

V Nitrianskom samosprávnom kraji sa o post predsedu VÚC uchádzala aj Ágnes Biróová, ktorú nominovala SMK. Za predsedu samosprávneho kraja však aj v tomto VÚC bol už v prvom kole zvolený M. Belica (Smer-SD, SDKÚ-DS, KDĽ). V Košickom samosprávnom kraji, bol za predsedu hneď v prvom kole zvolený Z. Trebuľa, ktorého podporovala SMK aj Most-Híd.⁷²³

Čo sa týkalo voľby poslancov, SMK do volieb postavila 104 kandidátov.⁷²⁴ Už pred voľbami sa predseda SMK P. Csáky vyjadril, že očakáva slabší výsledok v porovnaní s predchádzajúcimi voľbami, kvôli zmene niektorých volebných obvodov, ale aj kvôli tomu, že sa o voličov maďarskej národnosti uchádzala aj strana Most-Híd. Kým vo voľbách 2005 bolo v obvode Nové Zámky zvolených za SMK päť poslancov, vo voľbách 2009, kde sa bývalý volebný obvod Nové Zámky rozdelil do dvoch nových volebných obvodov: Nové Zámky a Štúrovo už nebol v obvode Nové Zámky zvolený žiadny poslanec za SMK ani za Most-Híd a v obvode Štúrovo boli zvolení len

721 KRIVÝ, V. Voľby v roku 2009. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2009. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2010, s. 137.

722 *Sme*, 10. 11. 2009, V Trnave vytiahli maďarskú kartu.

723 *Teraz*, 5. 11. 2017, Výsledky doterajších volieb v samosprávnych krajoch. <http://www.teraz.sk/slovensko/vysledky-doterajших-volieb-v-bratisl/290647-clanok.html>

724 KRIVÝ, V. Voľby v roku 2009. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2009...*, s. 142.

traja poslanci za SMK a žiadny poslanec za Most-Híd. Táto zmena však len čiastočne vysvetlila pokles úspešnosti strán orientovaných na Maďarov.⁷²⁵

SMK v roku 2009 získala samostatne už len 35 mandátov (8,57 %). Ďalších poslancov získala strana ako súčasť koalícií. Najúspešnejšia bola strana znova v Trnavskom samosprávnom kraji, kde strana v 40-člennom zastupiteľstve obsadila 11 miest (27,5 %). V Nitrianskom samosprávnom kraji získala strana v 54-člennom regionálnom zastupiteľstve 13 miest (24,07 %) a v Košickom samosprávnom kraji v 57-člennom zastupiteľstve už len štyri miesta (7,01 %). V 49-člennom zastupiteľstve Banskobystrického samosprávneho kraja získala SMK sedem miest (14,28 %). Vo všetkých samosprávnych krajoch teda došlo k poklesu počtu mandátov pre SMK, najvýraznejšie v Košickom samosprávnom kraji. Most-Híd však získal vo voľbách len dvoch poslancov (0,49 %), jedného v bratislavskom a druhého v trnavskom samosprávnom kraji.⁷²⁶

Voľby do VÚC v roku 2013

Ešte pred konaním komunálnych volieb predseda SMK J. Berényi vyhlásil, že vzory oznámení o voľbách do krajských samospráv, ktoré rozposielalo MV SR samosprávam v národnostne zmiešaných oblastiach, obsahujú aj maďarský text, ale nie spôsobom a v rozsahu určenom v zákone. „...slovenský text má byť preložený v celom rozsahu do maďarčiny. Oproti tomu obsahujú vzory ministerstva vnútra len časť slovenského textu, aj tú s hrubými pravopisnými a štylistickými chybami.“ Neprijateľné podľa Berényiho bolo aj to, že maďarský text bol oproti slovenskému vytlačený oveľa menšími písmenami. Vo vzoroch bol text nielen v slovenskom a maďarskom jazyku, ale aj v jazyku ďalších štyroch národnostných menšín. Berényi nemal výhrady proti viacerým jazykom, ale prekážalo mu, že maďarský text sa vo vzoroch strácal. SMK chcelo iniciovať na MV SR opravu volebných oznámení. Rezort vnútra reagoval, že oznámenie o čase a mieste konania volieb je pripravené ako univerzálna informácia pre všetky obce s národnostnými menšinami, ako ich špecifikuje zákon. Podľa ministerstva vnútra bol obsah oznámenia koncipovaný v zmysle zákona o používaní jazykov národnostných menšín a po prvý raz obsahoval informácie v jazyku všetkých národnostných menšín vrátane maďarskej. Ministerstvo tiež potvrdilo, že slovenský text a preložené jazykové mutácie boli uvedené rovnakou veľkosťou písma. „Rozdiel je iba v tom, že hlavný – slovenský text je uvedený písmom ‘tučným’.“⁷²⁷

Prvé kolo volieb do samosprávnych orgánov vyšších územných celkov sa konalo 9. novembra 2013. Účasť voličov v prvom kole dosiahla 20,11 %. V druhom kole ktoré sa konalo 23. novembra 2013 účasť dosiahla 17,29 % oprávnených voličov.

SMK v roku 2013 získala samostatne 34 mandátov (8,33 %). Ďalších poslancov získala strana ako súčasť koalícií. Najúspešnejšia bola strana znova v Trnavskom sa-

725 KRIVÝ, V. Voľby v roku 2009. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2009...*, s. 148.

726 Štatistický úrad SR. <https://volby.statistics.sk/osk/osk2009/sr/tab3.jsp@lang=sk.htm>

727 Teraz, 8. 10. 2013, SMK: Vzory oznámení o voľbách do VÚC nie sú podľa zákona. <http://www.teraz.sk/slovensko/smk-volby-vuc-oznamenania-vzory/60599-clanok.html>

mosprávnom kraji, kde strana získala v 40-člennom zastupiteľstve 11 miest (27,5 %). V Nitrianskom samosprávnom kraji získala strana v 54-člennom zastupiteľstve 14 miest (25,92 %) a v Košickom samosprávnom kraji v 57-člennom zastupiteľstve štyri miesta (7,01 %). V zastupiteľstve Banskobystrického samosprávneho kraja získala SMK v 49-člennom zastupiteľstve päť miest (10,2 %). Most-Híd získal samostatne vo voľbách štyroch poslancov (0,98 %), všetkých v Trnavskom samosprávnom kraji. Oveľa úspešnejšia bola strana Most-Híd v koalíciách.⁷²⁸ B. Bugár označil výsledky volieb za úspech, lebo strana získala viac poslancov ako v predchádzajúcich voľbách. V roku 2009 získal Most-Híd len dvoch poslancov a v roku 2013 ich samostatne aj v koalíciách získali 17. K lepšiemu volebnému výsledku SMK poznamenal, že si treba uvedomiť, že SMK si buduje štruktúry 23 rokov, kým Most-Híd len štyri roky.⁷²⁹

Zaujímavá situácia nastala pred voľbami predovšetkým v Trnave a Nitre. V Trnave strany Most-Híd a SMK išli do volieb každá s vlastným kandidátom na predsedu VÚC. Strana Most-Híd podporovala kandidatúru exministra životného prostredia J. Nagya a SMK kandidatúru svojho predsedu J. Berényiho. V politických kuloároch sa hovorilo o tom, že si strany uvedomujú nepravdepodobnosť zvolenia jedného z nich, a skôr sa snažia o spropagovanie svojich strán pred budúročnými voľbami do EP.⁷³⁰

Do druhého kola volieb postúpili kandidát SMK a OKS J. Berényi, ktorému podporu deklarovala aj strana Most-Híd a nezávislý kandidát T. Mikuš, ktorého podporovala strana Smer-SD a niekoľko menších strán. Berényi získal v prvom kole 18,33 % hlasov a Mikuš 40,04 %.⁷³¹ Pre Most bolo určite ťažké, podporiť kandidáta SMK, vzhľadom na to, že SMK sa vo svojej kampani zameriavala predovšetkým na stranu Most a označovala ich ako vírus ohrozujúci celú menšinu, pre ich spoluprácu so Slováckmi a pre program Mosta postavený na „osamostatnení“ sa slovenských Maďarov od Maďarska. SMK tiež spolu s Orbánovým Fideszom nepodporilo prijatie Mosta do Európskej ľudovej strany. Most však nemohol ani Berényiho nepodporiť, lebo by to ako problém vnímala veľká časť maďarských voličov strany.⁷³²

Pred druhým kolom volieb predsedu Trnavského samosprávneho kraja vyzval na mítingu kandidáta T. Mikuša predseda vlády R. Fico k mobilizácii voličov. „*Ak neprídete vy, prídu iní,*“ povedal Fico, ale odmietol, že by vytiahol maďarskú kartu. „*Ak nám Most-Híd a SMK odkazujú, že sa spájajú v týchto voľbách, aby si zvolili v Trnave, v slovenskom meste, maďarského župana, ja odpovedám: spojme sa, Slováci v slovenských politických stranách a zvolme Tibora Mikuša za predsedu Trnavského*

728 Štatistický úrad SR. https://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/Tabulka3_sk.html

729 Teraz, 28. 12. 2013, Vytvoriť alternatívu voči Smeru sa nám nepodarilo, priznáva B. Bugár. <http://www.teraz.sk/slovensko/bela-bugar-rozhovor/68998-clanok.html>

730 Pravda, 4. 11. 2013, V Trnavskom kraji kope každý sám za seba.

731 Aktuálne, 20. 11. 2013, Fico vnáša do regionálnych volieb nacionalizmus, tvrdí Bugár. <http://aktualne.atlas.sk/fico-vnasa-do-regionalnych-volieb-nacionalizmus-tvrdi-bugar/slovensko/politika/>

732 Sme, 15. 11. 2013, Morvay, P. Ako rodni bratia?

samosprávneho kraja.“ Ak sa môžu spájať maďarské strany, tak sa podľa Fica môžu spájať aj Slováci.⁷³³

Na jeho vyjadrenie reagoval predseda strany Most-Híd B. Bugár, ktorý povedal, že socialisti a predseda Smeru-SD R. Fico podľa neho rozdeľuje voličov na Slovákov a Maďarov a vnáša nacionalizmus do regionálnych volieb. Podľa predsedu SMK J. Berényiho, bol priebeh predvolebnej kampane civilizovaný, kultivovaný a konštruktívny a vyhlásenie Fica považoval za zbytočné hľadanie konfliktov.⁷³⁴ Kandidát na župana T. Mikuš reagoval, že maďarskú kartu pred druhým kolom volieb predsedu trnavského VÚC nevytiahol premiér R. Fico, ale bola na stole už dávno, čo podľa neho dokazovali aj výsledky prvého kola volieb v okresoch Dunajská Streda a Galanta.⁷³⁵ Politický konjunkturalizmus s etnickým pozadím bol zakorenený u oboch skupín. Aj Bugár podporu Berényiho v druhom kole zdôvodňoval iba etnickým faktorom a považoval to za prirodzené. R. Fico vytiahol do boja pod slovenskými zástavami, čo mu nebolo cudzie vždy, keď to považoval za politicky výhodné počas všetkých svojich vlád.

Politológ R. Štefančík zhodnotil, že R. Fico v Trnave pred druhým kolom župných volieb ukázal svoju starú tvár a svoj skutočný vzťah k maďarskej menšine, ktorá môže pre svoju národnosť v jeho ponímaní vystupovať len v pozícii voličov, ako v Košiciach, ale nie ako držiteľia verejných funkcií, ako sa o to snažia v Trnave. Podľa Štefančíka tak predseda vlády svojim myslením a konaním vytvoril mimoriadne nebezpečnú predstavu, že niektoré skupiny obyvateľov Slovenska je možné považovať za občanov druhej kategórie. Populizmus ako pracovná metóda politickej elity je podľa Štefančíka v podmienkach Slovenska už dokonale odskúšaná, rovnako ako hľadanie nepriateľov aj tam, kde žiadni nie sú, či problém niektorých politikov rešpektovať práva niektorých spoločenských skupín.⁷³⁶

Na záver ešte treba dodať, že v Trnave SMK dlhé roky spolupracovala s T. Mikušom a po Mikušovom víťazstve sa k spolupráci vrátili a predseda SMK Berényi sa stal podpredsedom samosprávneho kraja. Na tejto stoličke nahradil svojho stranického kolegu J. Kvardu, ktorý túto funkciu zastával v predchádzajúcom volebnom období.⁷³⁷

V Nitre zas SMK pred voľbami po prvýkrát v histórii podporila slovenského kandidáta na predsedu kraja Tomáša Galbavého, ktorého podporili strany SDKÚ, Most-

733 *Aktuálne*, 20. 11. 2013, Fico vnáša do regionálnych volieb nacionalizmus, tvrdí Bugár. <http://aktualne.atlas.sk/fico-vnasa-do-regionalnych-volieb-nacionalizmus-tvrdi-bugar/slovensko/politika/>

734 *Aktuálne*, 20. 11. 2013, Fico vnáša do regionálnych volieb nacionalizmus, tvrdí Bugár. <http://aktualne.atlas.sk/fico-vnasa-do-regionalnych-volieb-nacionalizmus-tvrdi-bugar/slovensko/politika/>

735 *Pravda*, 21. 11. 2013, Mikuš: Maďarská karta bola dávno na stole.

736 *Sme*, 25. 11. 2013, Štefančík: R. Fico by mal priznať zodpovednosť.

737 *Webnoviny*, 5. 2. 2014, Trnavskí poslanci odklepli odmeny, dostanú minimálne 480 eur. <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/786826-trnavski-poslanci-odklepli-odmeny-dostanu-minimalne-480-eur/>

Híd, SaS, Nová väčšina – Dohoda, OKS.⁷³⁸ Prvýkrát tak nastala situácia, že v druhom kole volieb nestál na jednej strane maďarský kandidát, na druhej veľká slovenská koalícia.⁷³⁹

V Košickom samosprávnom kraji Z. Trebuľa kandidoval s podporou SMK aj Most-Híd. Nacionálne spory a konfrontácie, ktoré nastali v Trnavskom samosprávnom kraji medzi predstaviteľmi SMK a R. Ficom, krajský predseda Smeru v Košiciach Peter Žiga ani predseda krajskej rady SMK István Zachariáš nechceli komentovať a pripomínali, že tieto strany spolupracujú v Košiciach na úrovni VÚC dlhodobo a spolupráca je dobrá.⁷⁴⁰

Voľby do VÚC v roku 2017

Pred voľbami v roku 2017 nastalo niekoľko zmien. Kým vo voľbách v roku 2013 sa volilo 408 poslancov, v roku 2017 sa ich počet zvýšil na 416. Ďalšou významnou zmenou bolo, že sa dvojkolová voľba predsedu VÚC zmenila na jednokolovú voľbu. Dvojkolovú voľbu predsedov VÚC pri formovaní regionálneho systému podporili mnohé slovenské politické strany práve preto, aby dvojkolová voľba zamedzila maďarským politikom uspieť v Trnavskom a v Nitrianskom kraji, kde boli v tom čase kandidáti jednotnej SMK pod vedením B. Bugára pomerne silní. Pred zmenou spôsobu voľby sa predseda Mosta-Híd B. Bugár vyjadril, že s takýmto zákonom problém nemajú. Ani mimoparlamentná strana SMK nemala výhrady voči jednokolovej voľbe.⁷⁴¹ Sociológ Martin Slosiarik sa vyjadril, že jednokolový systém môže byť výhodnejší pre jednu silnú stranu, ktorá má rovnomernú podporu po celej krajine, ako je Smer. Podľa neho však ostatné strany môžu byť zase viac motivované uzatvárať prípadné koalície a hľadať spoločného kandidáta na župana.⁷⁴² Sociológ P. Haulík sa vyjadril, že považuje námietky proti jednému kolu za umelo vyrobené, a že rozsah právomocí, ktoré centrálna politika zverila župám, je slabý na to, aby voľby županov museli byť dvojkolové. „*Za súčasného stavu, keď župy nie sú ničím, čo by vzrušovalo voličov a pritiaholo ich k voľbám, tak spojenie s komunálnymi voľbami môže zvýšiť účasť a reprezentatívnosť výsledkov.*“⁷⁴³

Druhou zmenou ktorá sa pred voľbami udiala, bolo predĺženie volebného obdobia pre predsedov a poslancov VÚC o jeden rok, aby bolo možné spojiť voľby do VÚC s voľbami do samosprávnych orgánov obcí, a tak zvýšiť účasť. Takéto spojenie považoval za dobrý krok politológ Michal Horský, podľa ktorého by sa tak zvýšila legitimita zvolených kandidátov, pretože by ich vyberalo viac ľudí. S tým, že také-

738 *Pravda*, 30. 10. 2013, Tradičná koalícia je minulosťou.

739 *Aktuálne*, 26. 11. 2013, Čudujete sa výsledkom volieb? Toto je osem dôvodov, prečo tak dopadli. <http://aktualne.atlas.sk/cudujete-sa-z-vysledkov-volieb-toto-je-osem-dovodov-preco-je-totak-slovensko/politika/>

740 *Sme*, 19. 11. 2013, Fico vyzval Trnavčanov...

741 *Denník N*, 13. 10. 2016, Smer chce voliť župana len raz.

742 *Pravda*, 18. 10. 2016, Nezáujem o župy má vytrhnúť z biedy spojenie volieb.

743 *Pravda*, 19. 11. 2016, Bugár: V koalícii je zhoda voliť županov jednokolovo.

to spojenie volieb pritiahne k voľbám viac voličov, súhlasil aj sociológ M. Slosiarik. Problémom však podľa neho môže byť to, že sa budú prekrývať dva druhy kampaní.⁷⁴⁴

Voľby sa konali 4. novembra 2017 a zúčastnilo sa na nich 29,95 % oprávnených voličov.

Samostatne získala SMK 30 poslancov⁷⁴⁵ a Most-Híd osem poslancov. Ďalších však získali aj v koalíciách. Berúc do úvahy aj koalície, sa SMK hlásila k 33 poslancom a Most-Híd k 10 poslancom. Predseda Mosta-Híd B. Bugár po voľbách zhodnotil, že Most-Híd bude mať v zastupiteľstvách o jedného poslanca viac ako mal. Strana podľa neho stratila dve miesta v Trnavskom kraji, naopak, štyri miesta získala v Košickom, ale vzhľadom na to, že vznikli len pred siedmimi rokmi a ťažko sa im hľadajú v regiónoch ľudia, ktorí by vedeli preraziť to nie je zlý výsledok a Most-Híd musí posilniť prácu v regiónoch.⁷⁴⁶ Vo voľbách v roku 2013 bol však Most-Híd omnoho úspešnejší v kandidatúre v koalíciách a tak mal celkovo až 17 poslancov, kým v roku 2017 iba desať. Obe strany sa uchádzali aj o posty predsedov VÚC. V Bratislavskom samosprávnom kraji kandidát strany Most-Híd Daniel Krajcer skončil na šiestom mieste, v Nitrianskom samosprávnom kraji kandidát SMK I. Farkas skončil na piatom mieste a kandidát MKDA László Hajdu na siedmom mieste. V Trnavskom samosprávnom kraji v roku 2013 kandidát Mosta-Híd na predsedu VÚC J. Nagy získal 18,2 % a kandidát SMK J. Berényi 18,33 %, ale v roku 2017 Berényi získal 17,1 % a kandidát Mosta Konrád Rigó len 5,6 %. V Košickom kraji ale kandidát Mosta-Híd K. Pataky skončil na treťom mieste s 9,4 %. G. Gál to vysvetľoval nízkou volebnou účasťou, ktorá strane nepomáha a automaticky sa odrazí na výsledku. Druhým dôvodom podľa Gála bola strata hlasov v dôsledku vstupu strany Most-Híd do koalície s SNS a so Smerom. Ako tretí dôvod Gál uviedol, že strana do regionálnych volieb zámerne stavia aj menej známych kandidátov, aby ich ľudia spoznali. Ďalším dôvodom podľa Gála môže byť aj to, že Most-Híd na rozdiel od SMK v niektorých regiónoch nedokáže svojich voličov mobilizovať, čo si strana uvedomuje. Kým v 90. rokoch patrili Maďari medzi najdisciplinovanejších voličov, neskôr sa účasť mierne znižovala, a to aj v parlamentných či prezidentských voľbách. V strane Most-Híd si to vysvetľovali tým, že SNS ani Mečiar pre túto národnostnú menšinu už neznamenajú ohrozenie.⁷⁴⁷

Štátny tajomník úradu maďarskej vlády zodpovedný za národnú politiku Á. Potápi na pôde Výskumného ústavu národnej politiky k regionálnym voľbám na Slovensku povedal: *„Vo volebnom boji maďarskej strany SMK-MKP a zmiešanej strany Most-Híd o hlasy voličov maďarskej menšiny získala víťazstvo SMK-MKP. Z piatich krajov, v ktorých žije maďarská menšina, v štyroch – bratislavskom, trnavskom, nitrianskom a banskobystrickom – dosiahla SMK-MKP lepšie výsledky než Most-Híd.*

744 *Pravda*, 18. 10. 2016, Nezáujem o župy má vytrhnúť z biedy spojenie volieb.

745 V Trnavskom samosprávnom kraji 13 miest, V Nitrianskom samosprávnom kraji 11 miest, V Banskobystrickom samosprávnom kraji päť kresiel, V Košickom samosprávnom kraji jedno miesto.

746 *Aktuálne*, 7. 11. 2017, Bugár sa vyjadril k voľbám: Fico nebol nadšený, nehovoril však o obrovskej rane. <https://aktualne.atlas.sk/slovensko/politika/bugar-vyjadril-k-volbam-fico-nebol-nadseny-nehovoril-vsak-obrovskej-rane.html>

747 *Denník N*, 7. 11. 2017, Porazeným volieb je aj Bugárov Most-Híd.

Jedine v Košickom samosprávnom kraji získal Most-Híd viac mandátov.“ Predseda SMK J. Menyhárt výsledky volieb do VÚC označil za úspech.⁷⁴⁸ Podobne sa vyjadril aj člen predsedníctva strany Gy. Bárdos. „*Ako mimoparlamentná strana sme v poradí strán na treťom mieste. To je myslím úplne jasný dôkaz toho, že SMK bola v týchto regionálnych voľbách úspešná.*“⁷⁴⁹

Komunálne voľby

Komunálne voľby 2006

Komunálne voľby sa konali v rovnakom roku ako parlamentné voľby a politické strany venovali neporovnateľne väčšiu pozornosť voľbám do NR SR a aktivity súvisiace s komunálnymi voľbami odložili na posledné mesiace pred voľbami.⁷⁵⁰

V komunálnych voľbách, ktoré sa konali 2. decembra 2006 bolo za SMK v 477 obciach alebo mestách Slovenska zvolených 215 starostov a primátorov. Do zastupiteľstiev obcí a miest bolo zvolených 1952 poslancov za SMK.⁷⁵¹

Volieb sa zúčastnilo 47,7 % voličov. Tradične vysoká bola účasť na voľbách v okresoch južného Slovenska. SMK v tom čase mala silnú a tradičnú volebnú základňu, disciplinovaných voličov a bola tradičným zástancam decentralizácie a posilňovania miestnych a regionálnych samospráv. Práve postupné posilňovanie samosprávy a záujem o komunálnu politiku udržiavalo volebnú účasť v okresoch so silným zastúpením maďarskej menšiny nad hranicou priemernej volebnej účasti.⁷⁵²

Napriek miernemu poklesu hlasov, v porovnaní s predchádzajúcimi komunálnymi voľbami, zástupcovia SMK bezprostredne po voľbách hodnotili výsledky komunálnych volieb ako dobré. Podľa B. Bugára bola mobilizačná kampaň strany účinná a kandidáti SMK zvíťazili napr. v Dunajskej Strede, Šamoríne, v Kolárove či Fiľakove. Podľa neho výsledky komunálnych volieb ukázali, že je väčší záujem u obyvateľov o skutočné osobnosti bez ohľadu na to, či sú nezávislými alebo kandidátmi SMK.⁷⁵³

748 Teraz, 6. 11. 2017, Maďari k voľbám do VÚC: SMK má dobrú pozíciu do komunálnych volieb. <http://www.teraz.sk/slovensko/madarska-vlada-k-volbam-do-vuc-smk-ma-do/290790-clanok.html>

749 Denník N, 7. 11. 2017, Porazeným volieb je aj Bugárov Most-Híd.

750 MESEŽNIKOV, G. Politické strany vo voľbách do orgánov samospráv obcí a miest. In MESEŽNIKOV, G. (ed.). *Komunálne voľby 2002*. Bratislava: IVO, 2003, s. 52.

751 ŠUTAJOVÁ, J. Komunálne voľby 2006 a SMK. In ŠUTAJOVÁ, J. – ĎURKOVSKÁ, M. (ed.). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989. (Historické, politologické a právne súvislosti)*. Prešov: Universum 2007, s. 76-83; Podrobnejšie k volebnej legislatíve: BARDOVIČ, J. Voľby do orgánov miestnej samosprávy a uplatňované volebné systémy. In BARDOVIČ, J. a kol. *Komunálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2019, s. 101-112 [online] http://www.fsvucm.sk/12_133_247/e-publikacie

752 Štatistický úrad SR <https://volby.statistics.sk/oso/oso2006/slov/obvod/results/kart.jsp.htm>

753 Sme, 3. 12. 2006, Bugár: Kampaň SMK bola účinná a výsledky kandidátov sú dobré. <https://domov.sme.sk/c/3032946/bugar-kampan-smk-bola-ucinna-a-vysledky-kandidatov-su-dobre.html>

Komunálne voľby 2010

Pred komunálnymi voľbami v roku 2010 strana Most-Híd nevyklúčila prípadnú spoluprácu s SMK. Rokovania medzi stranami však boli neúspešné a obidve strany postavili nakoniec do volieb predovšetkým vlastných kandidátov, aj keď vo výnimočných prípadoch podporovali aj spoločného kandidáta.⁷⁵⁴

Voľby sa konali 27. novembra 2010 a zúčastnilo sa na nich 49,69 % z celkového počtu oprávnených voličov. Medzi zvolenými poslancami do obecných, mestských a miestnych zastupiteľstiev bolo najviac nezávislých kandidátov. SMK obsadila 1194 (5,68 %) miest v obecných zastupiteľstvách. Most-Híd získal 908 (4,31 %) poslancov.⁷⁵⁵

Aj najviac postov primátorov a starostov získali nezávislí kandidáti. SMK získala 129 postov, Most-Híd 95 postov a v spoločnej koalícii SMK a Most-Híd získali 19 postov.⁷⁵⁶ Voľby pre SMK neprinesli dobré výsledky, čo sa dalo predpokladať, vzhľadom na delenie hlasov voličov maďarskej národnosti medzi dve strany a vzhľadom na to, že SMK už nebola parlamentnou stranou. Strana Most-Híd mohla v personálnej otázke stavať na značnej časti členskej základne SMK, ktoré prešli do štruktúr Mosta, a tak bola v komunálnych voľbách úspešnejšia, ako iné nové politické strany.⁷⁵⁷

Komunálne voľby 2014

Ani pred komunálnymi voľbami v roku 2014 strana Most-Híd nevyklúčila spoluprácu s SMK. Hovorca Mosta-Híd G. Gilányi uviedol, že všetko bude závisieť od vzájomnej dohody. Potvrdil tiež prebiehajúce rokovania v niektorých regiónoch, ale konkrétny byť nechcel. SMK sa o prípadnej spolupráci so stranou Most-Híd vyjadrila v tom zmysle, že podľa straníckych stanov majú výlučné právo navrhovať kandidátov miestne organizácie.⁷⁵⁸ Podľa lídra Mostu-Híd B. Bugára však predseda SMK J. Berényi pre denník *Új Szó* vyhlásil, že si spoluprácu s Mostom-Híd vie predstaviť až od roku 2015. Bugár tiež dodal, že je to zodpovednosť SMK a strana Most sa snaží všade kde sa to dá, rokovať o koalíciách, ktoré môžu byť úspešné.⁷⁵⁹

Jednou z najprezentovanejších spoluprác sa stalo postavenie spoločného kandidáta SMK a Most-Híd v Komárne. Na základe dohody sa o funkciu primátora mesta uchádzal predseda miestnej organizácie SMK Attila Czíria. Podľa dohody mali byť

754 *Sme*, 3. 9. 2010, Maďarské strany pred voľbami rokujú o spolupráci.

755 *Teraz*, 30. 10. 2014, V ére samostatného Slovenska sa doteraz konalo päť komunálnych volieb. <http://www.teraz.sk/import/komunalne-volby-chronologia/103884-clanok.html>; *Štatistický úrad Slovenskej republiky*. <https://volby.statistics.sk/oso/oso2010/menu/indexv.jsp@lang=sk.htm>.

756 *Štatistický úrad SR*. <https://volby.statistics.sk/oso/oso2010/sr/tab3.jsp@lang=sk.htm>.

757 KLIMOVSKÝ, D. – ŽUBOROVÁ, V. Komunálne voľby 2010. In KOLLAR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010. Správa o stave spoločnosti a demokracie a o trendoch na rok 2011*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2010, s. 142.

758 *Teraz*, 14. 8. 2014, Most nevyklúčuje spoluprácu s SMK v komunálnych voľbách. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/most-smk-most-hid-komunalne-volby/94550-clanok.html>

759 *Teraz*, 19. 8. 2014, Bugár: Predseda SMK v maďarskom denníku vylúčil spoluprácu s Mostom. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/bugar-smk-most-hid-relacia/95036-clanok.html>

dvaja zástupcovia primátora z Mosta-Híd a prednostu malo navrhnúť SMK. Strany si dopredu prerozdeleni aj miesta v mestskom zastupiteľstve, kde mal dostať 13 miest Most-Híd a 12 miest SMK. Bývalý primátor T. Bastrnák (Most-Híd) vyhlásil, že „*Koalícia nevznikla z lásky, ale zrodila sa na báze dobromyselnosti. Uzavreli sme koaličnú dohodu, ktorá bude platiť nielen v predvolebnom, ale aj v ďalšom období.*“⁷⁶⁰

V septembri SMK oznámila, že bude mať svojich kandidátov na poslancov alebo starostov v 445 obciach. Podľa Berényiho kandidáti SMK väčšinou nemali ísť do volieb v koalícii, ale samostatne.⁷⁶¹ Podľa Berényiho mala SMK ambíciu obhájiť výsledky z predchádzajúcich komunálnych volieb.⁷⁶² Do 20. októbra SMK uzatvorila v prípade voľby starostov a primátorov už 65 koalícií, z toho v 33 prípadoch to bola koalícia s Mostom-Híd. V 212 prípadoch sa SMK o primátorské a starostovské funkcie uchádza samostatne. Strany sa na spoločnom postupe nedohodli ani vo viacerých väčších mestách na juhu Slovenska. Predseda republikovej rady SMK L. Szigeti označil spoluprácu SMK a strany Most-Híd v komunálnych voľbách skôr za skromnú. Povedal však tiež, že podľa neho treba niekde začať.⁷⁶³

Strana Most-Híd celkovo postavila 2224 kandidátov na poslancov a 407 kandidátov vrátane koalícií na pozície starostov a primátorov. Líder Mostu-Híd B. Bugár tiež uviedol, že je ťažké vyčísliť, kedy bude strana úspešná, ale predpokladá, že by sa o úspechu Mosta-Híd mohlo hovoriť v prípade, že sa presadí viac ako polovica ich kandidátov.⁷⁶⁴

Voľby sa uskutočnili 15. novembra 2014. K volebným urnám prišlo 48,34 % voličov. V komunálnych voľbách boli znovu najúspešnejší nezávislí kandidáti na starostov a primátorov. SMK získalo 107 postov (3,67 %) starostov a primátorov, Most-Híd 87 (2,99 %) a MKDA 1 post (0,03 %). Aj v zastupiteľstvách miest a obcí najviac mandátov získali nezávislí poslanci. SMK získala 1151 (5,54 %) poslancov, Most-Híd 829 (3,99 %) poslancov a MKDA 17 (0,08 %) poslancov.⁷⁶⁵

Strana Most-Híd hodnotila výsledky komunálnych volieb pozitívne. Podľa predsedu strany B. Bugára Most na juhu Slovenska neprehral so stranou SMK. Most-Híd podporil aj viacerých nezávislých kandidátov, ktorí boli úspešní. „*V Kráľovskom Chlmci náš kandidát porazil kandidáta SMK. Pre nás však nie je dôležité SMK. My budujeme Most-Híd. My sme pozície obhájili. Most-Híd sa udomáčuje na južnom Slovensku.*“ Neúspešná bola koalícia Mostu-Híd a SMK v Komárne, strana Most neuspela aj v Dunajskej Stredě, ani v bydlisku predsedu strany Most-Híd, v Šamoríne. Cel-

760 Teraz, 5. 9. 2014, V Komárne budú mať SMK a Most-Híd spoločného kandidáta. <http://www.teraz.sk/komunalne-volby/komunalne-volby-kandidati-komarno/97002-clanok.html>

761 Teraz, 27. 9. 2014, SMK bude mať svojich kandidátov na poslancov a starostov v 445 obciach. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/smk-komunalne-volby-kandidat/99771-clanok.html>

762 Teraz, 11. 10. 2014, József Berényi: Autonomie sa netreba báť. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/smk-berenyi-autonomia-komunalne/101506-clanok.html>

763 Pravda, 20. 10. 2014, K veľkému spájaniu SMK a Mostu nedošlo.

764 Pravda, 15. 11. 2014, Dnes sa uzavrie boj o radnice.

765 Aktuálne, 16. 11. 2014, Ústredná volebná komisia: nové voľby sa vyhlásia v 29 obciach. <http://aktualne.atlas.sk/ustredna-volebna-komisia-nove-volby-sa-vyhlasia-v-29-obciach/slovensko/politika/>

kovo však Bugár zhodnotil: „*Mali sme nižší počet kandidátov ako pred štyrmi rokmi. Podporili sme viacerých nezávislých kandidátov. Udržali sme však naše pozície.*“ Podľa Bugára bolo úspešných 173 primátorov a starostov s podporou Mosta-Híd, ďalších 46 úspešných nezávislých kandidátov, ktorí zvíťazili, mali tiež podporu strany.⁷⁶⁶ Podľa podpredsedníčky Mostu-Híd L. Žitňanskej strana dosiahla horší výsledok v severných okresoch Slovenska a chce popracovať na väčšej dôveryhodnosti stránikov v regiónoch a zamerať sa chce aj na rusínske územia.⁷⁶⁷

SMK po voľbách zhodnotilo, že na južnom Slovensku strana získala posty piatich primátorov a 102 starostov. Výsledky komunálnych volieb podľa SMK definitívne uzavreli etapu spochybňovania jej existencie ako samostatnej maďarskej politickej strany. „*Ukázalo sa opakovane, že máme veľmi silnú základňu na južnom Slovensku a to, že sme tretia najsilnejšia strana, už niečo znamená. Treba s nami rátať aj pre budúcnosť,*“ povedal predseda SMK J. Berényi. Aj analytik Ján Baránek zhodnotil, že SMK dosiahla v komunálnych voľbách lepší výsledok ako Most-Híd. „*Boli úspešnejší, ale treba zohľadniť, že SMK kandidovalo iba na južnom Slovensku.*“⁷⁶⁸ Predseda SMK J. Berényi informoval tiež o tom, že „*Miestny predseda SMK v Komárne Attila Czírta, ktorý v koalícii so stranou Most-Híd kandidoval na post primátora, informoval predsedníctvo o vytvorenej povolebnej situácii. Oznámil, že po neúspechu sa vzdáva funkcie.*“ Novozvoleným primátorom mesta Komárno sa stal nezávislý kandidát L. Stubendek, ktorý pred komunálnymi voľbami prerušil svoje členstvo v SMK.⁷⁶⁹ Táto predvolebná koalícia Mosta a SMK ktorá vznikla v Komárne a ktorú dokonca v kampani osobne podporil aj premiér V. Orbán, nebola úspešná aj preto, že voliči oboch strán po rokoch vzájomného osočovania neuverili takejto spolupráci a zvolili primátora, ktorý na protest proti tomuto politickému obchodovaniu odišiel z SMK.⁷⁷⁰ Podpredseda strany L. Solymos priznal, že spoločná podpora primátora v Komárne so stranou SMK pôsobila podľa neho na voličov nedôveryhodne. „*Roky robilo SMK štvavú kampaň proti Mostu, ľudia tomuto spojeniu neuverili.*“⁷⁷¹

766 *Aktuálne*, 16. 11. 2014, Ďalší komunálni víťazi. Most-Híd na juhu s SMK neprehral, tvrdí Bugár. <http://aktualne.atlas.sk/dalsi-komunalni-vitazi-most-hid-na-juhu-s-smk-neprehral-tvrdi-bugar/slovensko/politika/>

767 *Aktuálne*, 29. 11. 2014, Most-Híd vyhodnotil komunálne voľby..., <http://aktualne.atlas.sk/most-hid-vyhodnotil-komunalne-volby-strana-bude-stabilnejšia-a-silnejšia-avizuje-bugar/slovensko/politika/>

768 *Pravda*, 18. 11. 2014, SMK predbehla niektoré parlamentné strany.

769 V Dunajskej Stredě dostal dôveru opätovne, tretíkrát primátor Zoltán Hájos (SMK) a v 25-člennom zastupiteľstve SMK získala 16 poslancov (predtým 12) a Most-Híd získal len štyroch poslancov (predtým 11). *Teraz*, 20. 11. 2014, Prvé zasadnutie mestskej samosprávy Dunajskej Stredě bude už o pár dní. <http://www.teraz.sk/bratislava/prve-zasadnutie-dunajska-streda-primator/107153-clanok.html>; *Teraz*, 18. 11. 2014, V Komárne neuspel spoločný kandidát SMK a Most-Híd, vyhral nezávislý. <http://www.teraz.sk/bratislava/v-komarne-neuspel-spolocny-kandidat/106776-clanok.html>

770 *Sme*, 21. 11. 2014, Morvay P. Keď v jednote nie je sila.

771 *Aktuálne*, 29. 11. 2014, Most-Híd vyhodnotil komunálne voľby: Strana bude stabilnejšia a silnejšia, avizuje Bugár. <http://aktualne.atlas.sk/most-hid-vyhodnotil-komunalne-volby-strana-bude-stabilnejšia-a-silnejšia-avizuje-bugar/slovensko/politika/>; *Webnoviny*, 23. 11. 2014,

Výsledky komunálnych volieb mali v oboch stranách aj ďalšie personálne dôsledky. Novým okresným predsedom strany Most-Híd v Dunajskej Strede sa stal poslanec NR SR A. Érsek. Vo funkcii nahradil poslanca Gabriela Csicsaia, ktorý sa vzdal funkcie pre slabé výsledky strany v komunálnych voľbách. V Dunajskej Strede sa straníckej funkcii vzdal aj europoslanec J. Nagy, ktorý bol poslancom v mestskom zastupiteľstve a ako jeho náhradník nastúpil František Vangel. Most-Híd tiež priznal, že porážka v Dunajskej Strede bola zbytočná.⁷⁷²

Vážna situácia vznikla po komunálnych voľbách v Komárne, kde sa vytvorila nová základná organizácia SMK po tom, čo vedenie strany rozpustilo jej pôvodnú základnú organizáciu. Predseda SMK J. Berényi vyhlásil, že situácia je vážna. „*To, čo sa stalo v Komárne, bol riadny debakel,*“ konštatoval s tým, že spoločný kandidát SMK a Mostu-Híd prehral a oproti predchádzajúcemu volebnému obdobiu klesol aj počet poslancov za SMK. Vedenie strany sa tak podľa Berényiho dopracovalo k názoru, že treba reorganizovať miestnu základňu. „*Najprv sme zrušili starú a zároveň robíme kroky na vytvorenie novej organizácie...bude to nová éra SMK v Komárne.*“⁷⁷³ V jednom z rozhovorov neskôr B. Bugár podotkol, že SMK zrušila svoju základnú organizáciu v Komárne len preto, že spolupracovala so „zradcami“, teda s Mostom.⁷⁷⁴

Komunálne voľby 2018

Príprava na komunálne voľby v roku 2018 začala v SMK už v prvej štvrtine roka.⁷⁷⁵ Prezentovanie mien kandidátov na starostov, primátorov a miestnych poslancov a oficiálne otvorenie kampane volieb do miestnych samospráv sa však malo spojiť s kongresom a oslavou dvadsiateho výročia existencie SMK koncom septembra. P. Csáky sa vyjadril, že v komunálnych voľbách neočakáva veľkú spoluprácu medzi Mostom-Híd a SMK, ale pripúšťal, že na miestnej úrovni v konkrétnych prípadoch takáto spolupráca môže vzniknúť. Vylúčil len spoluprácu s fašistami a komunistami. Heslom SMK v komunálnych voľbách mala byť podľa Csákyho čistota a efektívnosť miestnej politiky.⁷⁷⁶ V septembri SMK zverejnila, že do komunálnych volieb postaví 297 kandidátov na starostov, resp. primátorov. Z nich bolo 196 vlastných kandidá-

---

Len hyeny môžu organizovať protesty pred domom, tvrdí Fico. <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/892991-len-hyeny-mozu-organizovat-protesty-pred-domom-tvrdi-fico/>

772 *Aktuálne*, 29. 11. 2014, Most-Híd vyhodnotil komunálne voľby...

773 *Teraz*, 29. 1. 2015, V Komárne zrušili starú a zriaďujú novú základnú organizáciu SMK. <http://www.teraz.sk/bratislava/komarano-smk-zakladna-organizacia-zrusen/117426-clanok.html>

774 *Aktuality*, 27. 1. 2016, Bugár: Kto nevie robiť kompromisy, nemal by robiť politiku. <http://www.aktuality.sk/clanok/312522/bugar-dnes-uz-viem-preco-prochazka-odmietal-spolupracu-pravice/>

775 *Teraz*, 24. 2. 2018, SMK sa pripravuje na komunálne voľby. slovenskú vládu kritizuje. <http://www.teraz.sk/slovensko/smk-komunalne-volby/310485-clanok.html>

776 *Aktuality*, 31. 7. 2018, Pál Csáky sa rozhodol nekandidovať v prezidentských voľbách. <https://www.aktuality.sk/clanok/611304/pal-csaky-sa-rozhodol-nekandidovat-v-prezidentskych-volbach/>

tov SMK, 64 kandidátov bolo postavených v koalíciách a 37 kandidátov bolo nezávislých, ale kandidovali s podporou SMK.⁷⁷⁷

S prípravou na komunálne voľby začal v prvej polovici roka aj Most-Híd. O konkrétnych kandidátoch a prípadných koalíčných dohodách mali informovať až po skončení rokovaní. Podpredseda strany Á. Ravasz sa však vyjadril, že nevylučuje, že by kandidáti strany Most-Híd mohli ísť do miestnych koalícií aj so stranami z parlamentnej opozície, či s SMK. Vylúčil však koalície s extrémistami.⁷⁷⁸

Most-Híd deklaroval, že do komunálnych volieb ide s cieľom zvýšiť počet starostov a primátorov zvolených s podporou strany. Vytváranie koalícií strana Most-Híd nechala na regióny. Potvrdil, že Most-Híd nebude v komunálnych voľbách spolupracovať s ĽSNS. Vyjadril sa aj k tomu, prečo sa Most-Híd ani v týchto voľbách nedohodol na spolupráci s SMK. Podľa Bugára problémom boli osobné animozity na miestnej úrovni.⁷⁷⁹

Vo voľbách ktoré sa konali 10. novembra 2018 boli najúspešnejšími nezávislí kandidáti na starostov a primátorov. Uspeli v 1232 obciach a mestách (42,42 %). Most-Híd obsadil 127 miest starostov a primátorov (4,37 %) a SMK získala len 115 starostov a primátorov (3,96 %). MKDA získala 3 starostov (0,10 %). Aj v boji o poslanecké miesta boli najúspešnejší nezávislí kandidáti, ktorí získali 7301 poslaneckých mandátov (35,36 %). SMK získala 1248 poslaneckých mandátov (6,04 %), Most-Híd 915 mandátov (4,43 %) a MKDA 19 mandátov (0,09 %). Účasť na komunálnych voľbách za celé Slovensko bola 48,67 %.⁷⁸⁰ Takmer všetky politické strany po voľbách označili svoje výsledky za úspech.

Predseda strany Most-Híd B. Bugár po voľbách uviedol, že sa strane podarilo získať o 30 % viac kresiel starostov a poslancov. Ambíciou strany pred voľbami bolo podľa jeho slov dosiahnuť aspoň 10 % zvýšenie. „Ako Most-Híd máme 127 starostov. Som veľmi rád. Získali sme pozície aj tam, kde SMK veľmi silne bojovala. Trend je pomaličky rastúci, to ma teší.“⁷⁸¹ Rast počtu starostov pre stranu Most však súvisel aj s tým, že do strany Most v posledných rokoch pred komunálnymi voľbami vstúpili úspešní starostovia a primátori, ktorí v roku 2014 kandidovali ako nezávislí alebo za iné politické strany.⁷⁸² Pod úspech strany Most-Híd sa podľa politológa J. Marušiaka podpísal fakt, že strana mala väčší koalíčný potenciál ako SMK a teda mala šancu uspieť aj v regiónoch, ktoré nie sú obývané príslušníkmi maďarskej menši-

777 Teraz, 11. 9. 2018, SMK postaví do komunálnych volieb takmer 300 kandidátov. <http://www.teraz.sk/slovensko/politika-smk-postavi-do-komunalnych-voli/348009-clanok.html>

778 Denník N, 11. 5. 2018, Komunálne voľby, veľká neznáma.

779 Aktuality, 15. 8. 2018, Bugár: Bol by som iný prezident ako Kiska, vedel by som byť nad vecou. <https://www.aktuality.sk/clanok/615251/bugar-bol-by-som-iny-prezident-ako-kiska-vedel-by-som-byt-nad-vecou/>

780 Teraz, 11. 11. 2018, Nezávislí získali 1232 z takmer 3000 samospráv, účasť bola 48,67 %. <http://www.teraz.sk/slovensko/nezavisli-maju-1232-z-takmer-3000-sam/360428-clanok.html>

781 Aktuality, 16. 11. 2018, Most-Híd zhodnotí komunálne voľby a pride s balíčkom pre rodiny. <https://www.aktuality.sk/clanok/642360/most-hid-zhodnoti-komunalne-volby-a-pride-s-balicom-pre-rodiny/>

782 Denník N, 13. 11. 2018, Morvay, P. Pre SMK a Most sú výsledky skôr varovaním.

ny. SMK bola zas úspešnejšia v regiónoch s vysokým zastúpením maďarskej menšiny.⁷⁸³

Aj podľa predsedu SMK J. Menyhárta komunálne voľby dopadli pre stranu vcelkom dobre. Uviedol, že kým v roku 2014 SMK obsadila 107 pozícií starostov a primátorov, v roku 2018 ich získala 115. Menyhárt skonštatoval, že stúpol aj počet poslancov miestnych zastupiteľstiev. SMK získala 1248 poslaneckých kresiel a „*ďalších 110 poslancov získalo mandát v koalíciách.*“ V roku 2014 získali podľa jeho slov len 1151 poslancov. SMK bola najsilnejšia predovšetkým v západnej časti južného Slovenska, čo podľa podpredsedníčky SMK pre samosprávu a verejnú správu I. Kőrösiovej súviselo s tým, že strana mala jednu z najširších základní práve na juhu krajiny.⁷⁸⁴

Na výsledky komunálnych volieb na Slovensku reagoval aj štátny tajomník úradu maďarskej vlády zodpovedný za národnú politiku Á. Potápi. Na podujatí Výskumného ústavu národnej politiky povedal, že schopnosť presadzovať záujmy maďarskej menšiny na Slovensku v sobotňajších komunálnych voľbách zosilnela, a že aj v mestách a obciach SR, v ktorých nezvítazila SMK existuje silné maďarské zastúpenie. Podľa neho sa aj v komunálnych voľbách prejavil trend, viditeľný už vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov, že v západnej časti južného Slovenska je SMK už tradične silnejšia a obsadzovala viac postov. Podľa predsedu SMK J. Menyhárta, na Slovensku existuje 28 obcí a miest s vyše 3000 obyvateľmi, v ktorých žijú príslušníci maďarskej menšiny. Z nich osem po voľbách vedie SMK, štyri sú pod kontrolou slovensko-maďarskej zmiešanej strany Most-Híd a v 16 obciach a mestách majú nezávislých starostov a primátorov. Riaditeľ Výskumného ústavu národnej politiky Zoltán Kántor k volebnému výsledku SMK povedal, že na Slovensku z roka na rok stúpa pomer nezávislých poslancov a za daných okolností si SMK zachováva svoju stabilitu.⁷⁸⁵

SMK si polepšila v Dunajskej Strede, kde po voľbách neobsadila strana Most-Híd v mestskom zastupiteľstve ani jedno poslanecké miesto. Zlé výsledky však dosiahla SMK v Komárne či v Galante. V Hurbanove stratila pozíciu starostu a nezískala post ani jediného poslanca.⁷⁸⁶

SMK si naopak udržala kontrolu nad Šamorínom, kde obsadila post primátora a obsadila až na jedného nezávislého aj všetky posty v mestskom zastupiteľstve.⁷⁸⁷

Tak ako na celom Slovensku sa aj na juhu Slovenska zvýšil podiel úspešných nezávislých kandidátov. Často ako nezávislí kandidáti vystupovali bývalí politici Mosta či SMK. Príkladom mesta kde si úspech v týchto komunálnych voľbách pripisovali predovšetkým nezávislí kandidáti, či už na post primátora, alebo na posty poslancov bolo Komárno. Príčinou bola diskreditácia miestnej organizácie SMK aj miestnej or-

783 *Pravda*, 12. 11. 2018, Most-Híd sa zahryzol do báš SMK.

784 *Teraz*, 13. 11. 2018, SMK je s výsledkami v komunálnych voľbách spokojná. <http://www.teraz.sk/slovensko/smk-je-z-vysledkami-v-komunalnych-vol/360877-clanok.html>

785 *Teraz*, 12. 11. 2018, Presadzovanie záujmov Maďarov žijúcich v SR vo voľbách zosilnelo. <http://www.teraz.sk/slovensko/presadzovanie-zaujmov-madarov-zijuci/360667-clanok.html>

786 *Dennik N*, 13. 11. 2018, Morvay, P. Pre SMK a Most sú výsledky skôr varovaním.

787 *Dennik N*, 12. 11. 2018, Morvay, P. Staré istoty sa na juhu Slovenska končia.

organizácie strany Most v meste, postavením spoločného kandidáta na primátora a spoločnej kandidátky na poslancov v predchádzajúcich komunálnych voľbách.⁷⁸⁸

Kým v predchádzajúcich komunálnych voľbách bola jednoznačne úspešnejšia SMK, v roku 2018 Most predbehol SMK v počte získaných starostov a primátorov. Dominancia SMK v komunálnych voľbách sa stratila. Obe strany boli úspešné skôr v menších obciach s nízkym počtom voličov a v mestách strácali. Pokles oproti predchádzajúcim rokom bol badateľný aj na volebnej účasti na juhu Slovenska.⁷⁸⁹

---

788 *Denník N*, 12. 11. 2018, Morvay, P. Staré istoty sa na juhu Slovenska končia.

789 *Denník N*, 13. 11. 2018, Morvay, P. Pre SMK a Most sú výsledky skôr varovaním; *Denník N*, 12. 11. 2018, Morvay, P. Staré istoty sa na juhu Slovenska končia.

Územnosprávne členenie a regionálna samospráva

Po roku 1989 sa jednou z priorít maďarskej menšiny stali aj otázky týkajúce sa verejnej správy. Za priority maďarskej menšiny pri reforme verejnej správy môžeme považovať v prvom rade celkový model verejnej správy, ktorý sa mal na Slovensku presadiť. Chceli dosiahnuť zmenu územnosprávneho členenia Slovenska, vytvorenie druhého stupňa samosprávy, pričom kládli dôraz na rozšírenie kompetencií týchto samospráv a určenie hranice takýchto regiónov s ohľadom na rozloženie príslušníkov maďarskej menšiny na území SR. Ďalej sa v súvislosti s modelom samosprávneho riadenia objavovala v koncepciách maďarských politických strán aj otázka kultúrnej a školskej autonómie a otázka dvojazyčnosti.⁷⁹⁰

Pred rokom 1995 sa najviac diskutovalo o územnosprávnom členení SR a do diskusie o tejto problematike sa zapájali aj maďarské politické strany, pretože od budúceho územnosprávneho členenia záviselo aj to, aké bude budúce zastúpenie menšiny v predpokladaných samosprávnych jednotkách. Uvedomovali si, že predpokladom vytvorenia samosprávnych celkov, v ktorých by maďarská menšina mala väčšinové zastúpenie, je územnosprávne členenie na základe etnických hraníc, teda „*prirodené územné zoskupenia so zreteľom na historické, spoločenské, kultúrne, jazykové zvláštnosti.*“⁷⁹¹ Nestabilná politická situácia, zmeny vlád a parlamentu, spôsobili zmeny koncepcií v jednotlivých rokoch a spomalenie riešenia tohto kroku reformy. Nezávislé i vládne komisie pripravovali rôzne varianty územnosprávneho členenia.⁷⁹²

V roku 1995 nakoniec vládou prešiel variant, ktorý predložila na schválenie aj NR SR. Návrh obsahoval dvojstupňové územnosprávne členenie a predpokladal vytvorenie osem krajov a 79 okresov. Maďarské politické strany patrili k najtvrdším kritikom tohto vládneho návrhu územnosprávneho členenia. Obávali sa zmien etnických pomerov na južnom Slovensku a negatívnych dôsledkov úprav volebného zákona. B. Bugár, predseda Maďarského kresťanskodemokratického hnutia sa vyjadril, že by pre ich stranu bol oveľa prijateľnejší tzv. župný variant, ako variant 8 krajov. Na vládnom návrhu im nevyhovovalo hlavne to, že úplne rozdelí tie celky, kde žijú príslušníci maďarskej menšiny. Aj v župnom návrhu by sme však požadovali určité zmeny.⁷⁹³

---

790 BAČOVÁ, V. – HOMIŠINOVÁ, M. – COOPER, M. P. Problémy reformy verejnej správy na Slovensku vzhľadom na národnostne zmiešané oblasti. In *Sociológia*, 1994, roč. 26, č. 5 – 6, s. 443.

791 BAČOVÁ, V. – HOMIŠINOVÁ, M. – COOPER, M. P. Problémy reformy verejnej..., s. 442.

792 Viac k problematike ŠUTAJOVÁ, J. Maďarské politické strany na Slovensku po roku 1989 a ich vplyv na reformu verejnej správy. In *Sociálne a politické analýzy*, 2007, roč. 1, č. 1, s. 24-45. Dostupné na internete: http://sapa.fvs.upjs.sk/casopis/1_prvecislo_2007/5_sutajova.pdf alebo ŠUTAJOVÁ, J. Reforma verejnej správy na Slovensku s ohľadom na postavenie maďarskej národnosti. In ŠUTAJ, Š. a kol. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov: Universum, 2008, s. 75-85.

793 *Sme*, 12. 1. 1996, Anketa Očami politikov.

József Kvarda, podpredseda Spolužitia sa vyjadril, že vládny návrh mal v sebe aj silný protimenšinový náboj, pretože vtedajšie okresy Dunajská Streda a Komárno s jednoznačnou prevahou maďarského obyvateľstva začleňoval až do troch krajov. Do rôznych krajov mali patriť aj okresy Rožňava a Rimavská Sobota, podobne ako správne obvody Kráľovský Chlmec a Veľké Kapušany. Podľa J. Kvardu tento návrh úplne ignoroval skutočnosť, že na Slovensku existuje viac ako 400 obcí s prevahou maďarského obyvateľstva. Riešenie podľa neho ponúkal dokument z komárňanského zhromaždenia z 8. januára 1994. Východiskom pre rokovanie podľa J. Kvardu mohol byť aj župný variant, ale chcel, aby sa ponechali obvody ako okresy, aby nevznikli zbytočné napätia v rôznych regiónoch Slovenska. Hlavné však podľa neho bolo, aby boli akceptované závery tzv. komárňanského zhromaždenia.⁷⁹⁴ Dôsledkom negatívnych postojov maďarských politických strán bolo vypracovanie alternatívneho návrhu územnosprávneho členenia Slovenska Maďarskou občianskou stranou (MOS). Tento návrh vychádzal zo župného variantu, ale na rozdiel od neho nepreberal štruktúru 77 okresov, ale zachovával existujúcu štruktúru 121 obvodov. Župy, ktoré navrhovala MOS, mali byť vytvorené tak, aby v nich bolo zabezpečené silnejšie zastúpenie maďarskej menšiny. Konkrétne MOS navrhovala z okresov Dunajská Streda a Galanta zriadiť Dolnobratavskú župu s približne 61 % zastúpením maďarskej menšiny a z okresov Komárno, Levice a Nové Zámky vytvoriť Komárňansko-tekovskú župu s asi 47 % zastúpením maďarskej menšiny. Na juhu stredného Slovenska bol návrh MOS identický so župným variantom (Novohradská župa a Gemersko-malohontská župa) Na juhu východného Slovenska uvažovala MOS o zriadení Juhozemplínskej župy, ktorá by prípadne mohla byť spojená aj s Košicko-turnianskou župou.⁷⁹⁵

K prijatiu zákona č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom členení Slovenskej republiky a zákona č. 222/1996 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy došlo až v roku 1996, po ďalšej búrlivej diskusii v parlamente a tlači. Riešenie ostatných častí reformy verejnej správy, ako bolo vytvorenie vyšších územných celkov, alebo prenos kompetencií a financovanie samospráv vláda zatiaľ odložila.

Problematike vytvorenia regionálnej samosprávy začala venovať viac pozornosti až vláda M. Dzurindu po voľbách v roku 1998. V tom čase SMK ako vládna strana mohla úspešnejšie ovplyvňovať priebeh reformy a vplývať na koalíčných partnerov. V tomto období došlo len k niekoľkým výraznejším vystúpeniam SMK v oblasti reformy verejnej správy, ktoré sa týkali najmä počtu VÚC a zriadenia VÚC s väčšinovým maďarským obyvateľstvom. V lete 2000 SMK navrhla zriadenie VÚC s väčšinovým maďarským obyvateľstvom (tzv. Komárňanská župa). To znovu otvorilo diskusie koalíčných strán o podobe zákonov súvisiacich s reformou verejnej správy a s územnosprávnym členením. Predstavitelia SMK zdôrazňovali vecnú opodstatnenosť svojho návrhu, ostatné koalíčné strany však nesúhlasili s vytvorením ďalšieho územného celku. V marci 2001 SMK okrem návrhu na Komárňanskú župu predložila na rokovanie koalíčnej rady aj ďalšie alternatívy územného členenia (sedem

794 *Pravda*, 26. 1. 1996, Župný návrh ako východisko; *Obecné noviny*, 19. 3. 1996, č. 12, Parlamentné politické strany a hnutia o návrhu územného a správneho členenia Slovenskej republiky.

795 *Sme*, 12. 1. 1996, MOS má vlastný návrh.

resp. osem okresov v jednom VÚC, vytvorenie tzv. Veľkej Nitry, v ktorej by bolo 38 % obyvateľov maďarskej národnosti), tie však koalíční partneri takisto odmietli. Podľa vyhlásenia poslanca SMK a experta pre reformu J. Kvardu nemôže jeho strana podporiť zachovanie súčasného stavu na západnom Slovensku. Na druhej strane však zdôraznil, že SMK je za dohodnutý model 12 krajov a 12 VÚC, podmienkou však je, aby jeden z týchto 12 VÚC bol vytvorený na základe niektorej z podmienok SMK a zohľadňoval jej úsilie zachovať v čo najcelistvejšej podobe územie so zvýšeným zastúpením príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny na celkovej populácii, čo bolo zas neprijateľné pre ostatné koalíčné strany.⁷⁹⁶ Najkritickejšie sa SMK stavala voči variantu 8 VÚC, zhodnému s existujúcim stavom a označila tento variant za absolútne neprijateľný. Napriek tomu strana bola pripravená rokovať aj o modeli 8 VÚC, ale nie v hraniciach súčasných krajov. Nakoniec aj s podporou SMK prešiel vládou variant 12 VÚC. Zástupcovia SDĽ a SOP však pripúšťali, že nakoniec pri hlasovaní v NR SR podpora variant 8 VÚC, čo zase podnietilo diskusie o možnom odchode SMK z vládnej koalície. P. Csáky dokonca odporučal, aby premiér M. Dzurinda spojil hlasovanie o podpore variantu 12 VÚC s hlasovaním o dôvere vláde v prípade, že SDĽ a SOP spolu s opozíciou presadia návrh na 8 VÚC.⁷⁹⁷ SMK oznámila, že je pripravená rokovať aj o kompromisnom variante asymetrického modelu, ktorý by zaviedol dvanásť VÚC a menší počet štátom spravovaných krajov.⁷⁹⁸ Nakoniec v druhom čítaní v NR SR poslanci SMK podali návrh na zriadenie VÚC Podunajsko, zahŕňajúceho 6 okresov južného Slovenska, tento návrh však neprešiel. Nakoniec sa obavy SMK potvrdili, keď došlo k spojenectvu časti vládnej koalície a opozície na presadenie modelu 8 VÚC + 8 krajov, teda došlo k potvrdeniu územnosprávneho členenia pred piatimi rokmi. V zákone sa presadila aj dvojkoľová voľba predsedu VÚC, ktorú SMK označilo za snahu zabrániť občanovi maďarskej národnosti, aby bol zvolený za predsedu VÚC.⁷⁹⁹ Dôsledkom bola napätá situácia vo vládnej koalícii, ktorú sa podarilo zvládnuť až po prijatí tzv. kompetenčného zákona a ďalších právnych úprav súvisiacich s reformou verejnej správy. Boli to: novela zákona o rozpočtových pravidlách, zákon o majetku obcí a zákon o majetku VÚC, ktoré podporil ZMOS. Poslanci SMK v NR SR podporili vládou predloženú verziu kompetenčného zákona, ako aj ostatné právne úpravy súvisiace s reformou verejnej správy. Po schválení kompetenčného zákona predseda SMK B. Bugár vyhlásil, že „v rámci možnosti sa podarilo dosiahnuť maximum“. Hranice pre kraje označil predseda Republikovej rady SMK Pál Farkas za „chybu krásy“.⁸⁰⁰ Republiková rada SMK sa už predtým vyjadrila, že SMK sa bude snažiť využiť všetky možné politické prostriedky na zmenu prijatého zákona o samospráve VÚC a zákona o voľbách do orgánov VÚC. Otázka zmeny územnosprávneho

796 *Pravda*, 8. 3. 2001, S neriadenými strelami v rukách.

797 MESEŽNIKOV, G. Činnosť politických strán a reforma verejnej správy. In MESEŽNIKOV, G. – NIŽŇANSKÝ, V. *Reforma verejnej správy na Slovensku 1998 – 2002*. Bratislava: IVO, 2002, s. 132.

798 *Pravda*, 27. 6. 2001, Možný kompromis.

799 MESEŽNIKOV, G. Činnosť politických strán a reforma..., s. 132.

800 MESEŽNIKOV, G. Činnosť politických strán a reforma..., s. 134.

členenia a VÚC sa preto stala súčasťou predvolebných programov SMK v každých parlamentných voľbách po roku 2001.

Vo volebných programoch pred voľbami 2002 sa všetky väčšie politické strany s výnimkou HZDS zhodovali v tom, že je potrebné zmeniť územné členenie pripravené v roku 1996.⁸⁰¹ Každá strana mala však vlastnú predstavu o riešení tohto problému. SDKÚ sa chcela vrátiť k vládne návrhu rozdelenia Slovenskej republiky na dvanásť krajov, SMK chcela vytvoriť homogénne a efektívne regióny, pričom kritizovala rozdrobenie takých prirodzených regiónov ako Spiš a Žitný ostrov. Rovnaký postoj mala aj strana ANO, ktoré chcela realizovať zmenu aj za cenu zvýšeného počtu územných celkov. S diskusiou o zmene územného členenia súhlasila aj KDH. Napriek zhode v potrebe zmeny územného členenia medzi stranami SDKÚ, KDH, SMK a ANO, teda vtedajšími koalíčnými stranami, bolo zrejmé, že sa táto otázka vo volebnom období 2002 – 2006 otvárať nebude, pretože by sa stala ďalším zdrojom konfliktov v už aj tak dosť rozhádateľnej koalícii.⁸⁰²

Aj pred voľbami 2006 sa niektoré politické strany vrátili k otázke územnosprávneho členenia a zahrnuli ju do svojho volebného programu. KDH znova žiadala zmenu územnosprávneho členenia a zavedenie 12 žúp s prirodzenými regionálnymi hranicami. Podobne SMK vyjadrila nespokojnosť s existujúcim územnosprávnym členením a vo svojom volebnom programe navrhla vytvorenie prirodzených regiónov takým spôsobom, ktorý by zabránil neodôvodnenému rozdeleniu maďarskej menšiny na Slovensku. Konkrétne pre južné Slovensko by podľa SMK riešením bol vznik dvoch nových žúp – Podunajskej a Gemersko-Novohradskej. SNS ako jediná zo strán prišla vo svojom volebnom programe s návrhom na zníženie počtu vyšších územných celkov na tri, maximálne päť územných jednotiek. HZDS-ĽS, Smer-SD a SDKÚ-DS sa v roku 2006 návrhom na zmeny územnosprávneho členenia alebo počtu VÚC vyhla.⁸⁰³

Aj keď zmena územnosprávneho členenia a zreformovanie počtu VÚC nepatrili v nasledujúcich rokoch k najmedializovanejším témam, predstavitelia SMK aj v nasledujúcich obdobiach v otázke územnosprávneho členenia zdôrazňovali, že by malo zohľadňovať prirodzené regióny, čo bolo aj súčasťou ich ďalších programov. Po hlasovaní vo voľbách do VÚC v roku 2013 premiér Fico povedal, že „*najlepším riešením pre Slovensko by boli tri samosprávne kraje plus Bratislava*“ a že o tom bude

801 Politická strana Smer vo svojom programe deklarovala zásadnú zmenu, znížiť počet krajov na 3 + 1 aj napriek tomu, že takýto model nemal podporu ostatných politických strán, územnej samosprávy ani mimovládnych organizácií.

802 Podrobnejšie o problematike verejnej správy v programoch politických strán: ŠUTAJOVÁ, J. Reforma verejnej správy na Slovensku vo volebných programoch politických strán. In GBÚROVÁ, M. (ed.). *Lavica a pravica*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2004, s. 141-149.

803 Podrobnejšie o problematike verejnej správy v programoch politických strán: GBÚROVÁ, M. Volebný program SMK 2006 – 2010 Rýchle dosiahnutie Európskej únie! a povolebná politická realita. In GBÚROVÁ, M. (ed.). *Voľby 2006 v štátoch V4*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2006, s. 177-194; ŠUTAJOVÁ, J. Maďarské politické strany na Slovensku po roku 1989 a ich vplyv na reformu verejnej správy. In *Sociálne a politické analýzy*, 2007, roč. 1, č. 1, s. 24-45. Dostupné na internete: http://sapa.fvs.upjs.sk/casopis/1_prvecislo_2007/5_sutajova.pdf

rokovat'. Smer-SD však tému územnosprávneho členenia a počtu VÚC v tom ani ďalšom volebnom období neotvoril.⁸⁰⁴ V roku 2014 mimoparlamentná SMK prišla s návrhom na zmenu v členení územnej samosprávy. Návrh predpokladal vznik 16 žúp a jednou z nich mala byť aj komárňanská župa. Politici i médiá však viac pozornosti venovali téme školskej, jazykovej a kultúrnej autonómie, o ktorej nový europoslanc za SMK P. Csáky hovoril s maďarským premiérom V. Orbánom počas jeho návštevy Bratislavy.⁸⁰⁵ To, že strana naďalej presadzuje reformu systému VÚC potvrdil predseda SMK J. Berényi aj pred parlamentnými voľbami v roku 2016 a potvrdzoval to aj program SMK. Cieľom SMK bolo dosiahnuť, aby boli územia južného Slovenska spojené v spoločnom VÚC. Existujúci systém samosprávnych krajov podľa SMK nerespektoval prirodzené regióny. J. Berényi sa vyjadril, že „južný región by bol vhodný. V južnom regióne by sa dalo aj iným spôsobom zaviesť používanie jazyka maďarskej menšiny a zároveň zachrániť školy a kultúrne zariadenia.“ Berényi, ktorý zastával funkciu podpredsedu v Trnavskom samosprávnom kraji tiež povedal, že tam existujúci systém chvalobohu funguje, „ale skôr vďaka personálnemu obsadeniu. Záhorie so Žitným ostrovom nikdy nebolo spolu. Ak by tam sedel podobný župan ako v Banskej Bystrici, vznikne tam problém.“⁸⁰⁶ Fungujúce župy podľa Berényiho nezodpovedali prirodzeným regiónom. „Aj iné strany považujú zmeny župných hraníc za otvorenú tému. Naším cieľom je vytvorenie prirodzenejších regiónov, ktoré budú ekonomicky, jazykovo aj národnostne homogénnejšie.“⁸⁰⁷

Reformu územnosprávneho členenia mala vo svojich programoch aj strana Most-Híd. V konkrétnejšej podobe pripravila strana návrh pred parlamentnými voľbami v roku 2016. Ako povedal v jednom z predvolebných rozhovorov B. Bugár „Dnes máte okresy, ktoré boli spolu a v súčasnosti sú rozdelené. Preto niektorí ľudia musia chodiť do viacerých okresov, aby niečo vybavili.“ Povedal tiež, že na spravodlivé územnosprávne členenie je potrebná politická dohoda, lebo keď sa táto téma otvorí, tak sa v momente objavia viaceré návrhy na osem, dvanásť krajov a podobne. Potvrdil tiež, že v programe strany nie je žiadna komárňanská župa alebo maďarská župa, ako to v rámci predvolebného boja tvrdili oponenti strany Most. „My navrhujeme historický model šestnástich žúp. To bolo dané už dávno v minulosti a fungovalo to. Vždy sa však musia dohodnúť na počte politickej strany. Navyše navrhujeme teraz na základe dobrovoľnosti, aby sa niektoré obce zlučovali, pretože v mnohých nestačia ich príjmy ani na výplaty zamestnancov. Na podobnom princípe sa spájali obce vo Švajčiarsku. Je to nevyhnutné, ale dlhodobé. Navrhujeme systém municipalít, čo potrvá desiatky rokov a bude si vyžadovať aj zmenu volebného systému. To znamená, že šéfovia municipalít by boli zároveň poslancami vo vyšších územných celkoch, pokiaľ by sa zachovali.“ Potvrdil tiež, že za určitých podmienok by si vedel predstaviť zru-

804 *Denník N*, 24. 5. 2016, Jedným kolom proti Kotlebovi?

805 *Teraz*, 2. 6. 2014, SMK hovorí o autonómii. Dostupné na internete: <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/sme-smk-hovori-o-autonomii/86487-clanok.html>

806 *Aktuálne*, 12. 1. 2016, Autonómiu už nechceme. Zato zmenu VÚC áno, tvrdí Berényi.

807 *Denník N*, 23. 2. 2016, Prežijú len menšiny, čo majú samosprávu.

šenie VÚC, aj keď v súčasnosti to podľa neho nie je možné. „Celková reforma územno-správneho členenia sa nedá spraviť za štyri roky.“⁸⁰⁸

Na otvorenie témy reagovala aj SNS. Podpredseda SNS Anton Hrnko sa vyjadril, že SMK má pravdu, keď hovorí že aktuálny systém VÚC je neprirodzený. Podľa Hrnka, od zániku malých uhorských žúp bolo územnosprávne členenie vždy politicky pokrivené. Uviedol však aj to, že nesúhlasí s úvahami predsedu SMK J. Berényiho, podľa ktorého by bolo užitočné vytvoriť na južnom Slovensku jednu župu, v ktorej by žila väčšina slovenských Maďarov. „Pán Berényi nepovedal nič nové, hovoril to už Miklos Duray. Dokonca to nakreslil v maďarských národných farbách. Vtedy, keď to v 90. rokoch publikoval, oponenti to nazvali ‚Durayova uhorka‘. Presne tento systém, že by sa vytvoril územný celok. Inak, ďalší problém bol, že to kopirovalo hranice Viedenskej arbitráže. To bolo tiež neprijateľné.“ Podľa A. Hrnka etnický princíp pri návrhoch územnosprávneho členenia nie je vhodný. Pripomenul model, ktorý predložil v SNS na diskusiu, a ktorý by znížil počty VÚC a obcí. Model „vychádza z toho, že máme dve štatutárne mestá, Bratislavu a Košice. Bratislava a Košice by mali mať samostatný štatút župných miest, nad nimi by už mala byť len vláda, nie kraje. Slovensko má podunajský, pohronský, považský a potiský región. Historicky boli územné celky organizované riekami. Dve župné mestá a štyri župy, to je môj osobný názor. Všetky by boli založené na historických župách.“⁸⁰⁹

V politických debatách sa teda už roky objavujú rôzne názory na zmenu územnosprávneho členenia a zreformovanie počtu VÚC. Návrat k trom krajom – východoslovenskému, stredoslovenskému a západoslovenskému plus Bratislava niekoľkokrát spomenul R. Fico zo Smeru. Za vyriešenie problému vyšších územných celkov sa vyjadril aj predseda SNS A. Danko, ale predpokladal, že sa to bude riešiť až po roku 2020. Poslanec OĽaNO-Nova Jozef Viskupič sa vyjadril, že si vie predstaviť model troch krajov a Bratislavy, keďže bol v minulosti zažitý. Podľa neho by však bolo potrebné otvoriť aj tému municipalizácie, teda zlučovania obcí do silnejších samosprávnych celkov. „Vznikli by funkčné celky, ktoré by boli blízko obyvateľom a dávali by im zmysel.“ Poslanec SaS Milan Laurenčík sa vyjadril, že považuje župy za zbytočný článok, hoci vie, že by nebolo jednoduché ich zrušiť. „Niektoré kompetencie by mali prejsť na obce a mestá a niektoré by si mal nechať štát.“⁸¹⁰

K téme sa vyjadrovali aj odborníci. Predseda Združenia miest a obcí Slovenska Michal Sýkora povedal, že krajov môže byť osem aj tri kraje plus jeden. „Je to politické rozhodnutie, ktoré musí prijať vláda a parlament.“ Zvyšovanie počtu krajov však nie je vhodná cesta. Odborník na problematiku verejnej správy Ľubomír Plai bol za to, aby sa počet krajov zredukoval na tri plus Bratislava. „Ekonomika nepustí, lebo

808 *Aktuality*, 27. 1. 2016, Bugár: Kto nevie robiť kompromisy, nemal by robiť politiku. Dostupné na internete: <http://www.aktuality.sk/clanok/312522/bugar-dnes-uz-viem-preco-prochazka-odmietal-spolupracu-pravice/>

809 *Aktuálne*, 30. 1. 2016, Hrnko: Brániť svoju krajinu pred islamom nie je žiadna xenofóbia. Dostupné na internete: <http://aktualne.atlas.sk/slovensko/politika/hrnko-branit-svoju-krajinu-pred-islamom-nie-je-ziadna-xenofobia.html>

810 *Pravda*, 16. 1. 2017, Budú opäť tri kraje?

služby, ktoré boli decentralizované na kraje, sa dajú robiť len vtedy, keď je to pre určitý minimálny počet obyvateľov regiónu. Takže treba zväčšiť počet obyvateľov, aby sa ekonomika a efektívnosť služieb zlepšila. Toto je cesta, ktorú by som si vedel predstaviť.“ Neodporúčal však zrušenie VÚC. „Neberie sa tým do úvahy demokracia na miestnej úrovni. Ako keby regióny nemali v ďalšom vývoji zohrávať úlohu. Slovensko je však viazané Európskou chartou regionálnej samosprávy, ktorú sme podpísali. Je to charta, ktorú podporuje a jej dodržiavanie sleduje Rada Európy. Čiže demokracia na regionálnej úrovni je cesta cez samosprávne kraje.“ Politológ J. Marušiak uviedol, že ľudia si síce na župy nezvykli, ale je otázne, či si zvyknú na inú štruktúru územnosprávneho usporiadania. „Keď sa zrušili tri veľké kraje, nikto za nimi nijako neplakal,“ povedal Marušiak. Po roku 1960 sa podľa neho veľa životne dôležitých otázok pre občana riešilo na úrovni veľkého okresu. „Niektoré okresy v prípade Liptova či Oravy zodpovedali aj historickým regiónom. Tam tá identifikácia s nimi bola veľmi silná.“⁸¹¹

V dvoch výskumoch realizovaných Spoločenskovedným ústavom SAV v roku 2004 a v roku 2017 sme zistili, že kým v roku 2004 sa príslušníci maďarskej menšiny najviac priklonili k názoru rešpektovať pri územnosprávnom členení národnostné zloženie obyvateľstva, vo výskume v roku 2017 najviac respondentov maďarskej národnosti uprednostnilo vytvorenie troch krajov.⁸¹²

811 *Pravda*, 16. 1. 2017, Budú opäť tri kraje?

812 Podrobnejšie: ŠUTAJOVÁ, J. Názory na územnosprávne členenie Slovenska vo výskumoch v rokoch 2004 – 2017. In ŠUTAJOVÁ, J. – ŠUTAJ, Š. – KACEROVÁ, B. (eds.). *Stredoeurópske súvislosti národnostného vývoja na začiatku 21. storočia*. Prešov: Universum, 2019, s. 78-89.

Autonómia

Slovo autonómia pochádza z gréckeho auto a nomos – samo a zákon – žitie, ktoré sa riadi vlastnými zákonmi. Roger Scruton spája autonómiu s pojmom samospráva.⁸¹³ Rovnako Miroslav Kusý uvádza, že Webster, Larousse, Concise Oxford Dict., ale aj ďalšie výkladové slovníky, encyklopédie a učebnice chápu autonómiu ako „*samosprávu v rámci väčšieho celku, ... samostatné rozhodovanie určitej časti štátu o regionálnych a zvlášť národných záležitostiach pri zachovaní jednoty štátu*“, či „*právo určitého celku (záujmovej organizácie, národnostnej skupiny, alebo aj jednotlivca) riešiť samostatne otázky jeho špecifického záujmu v rámci väčšieho celku*.“ Ako konštatoval Kusý, v politologickom a štátoprávnom kontexte slovo autonómia prekladáme do slovenčiny ako „*samosprávu*“. Podotkol tiež, že „*v odbornej literatúre nenájdeme taký výklad tohto pojmu, ktorý by ho spájal s oddelením, odtrhnutím nejakej časti územia štátu*.“ Aj keď podľa Kusého „*v slovníkoch nájdeme aj ďalšie významy slova autonómia; najčastejšie sa vyskytujú samobytnosť a nezávislosť*“, problémom je podľa Kusého aj to, čo v tejto súvislosti poznamenáva aj Giovanni Sartori, že „*Keď sa autonómia používa ako synonymum iných výrazov (keď jednoducho znamená nezávislosť), rozptyľujeme, ak dokonca nestrácame, jej rozlišujúci význam*.“⁸¹⁴ V politologickom a štátoprávnom význame vyjadruje autonómia špecifické postavenie ústavne vymedzenej časti štátu, alebo oblasti spoločenského života, jej právo v rámci právneho poriadku samostatne rozhodovať o svojich záležitostiach. Autonómny útvar sa spravidla vytvára na národnostnom a územnom princípe.⁸¹⁵ Podľa Kusého je z územnosprávneho hľadiska základnou jednotkou miestna samospráva, teda samospráva obce, mestskej časti, mesta. Je formou územnej samosprávy a uskutočňuje sa na určitom ohraničenom území, ktorého obyvateľstvo berie do svojich rúk určité podstatné zložky správy celého tohto územia. Tým sa odlišuje od iných foriem samosprávy, napr. kultúrnej, alebo školskej, týkajúcich sa iba určitých špecifických činností na území daného štátu, alebo inštitucionálnej samosprávy, v ktorej ide o samosprávu nejakej inštitúcie (napr. univerzity), alebo etnickej samosprávy, povyšujúcej majoritné etnikum na danom území na jeho rozhodovací subjekt. „*Etnická samospráva predstavuje teda uplatnenie etnického princípu na niektorú z uvedených foriem samospráv. Takto môže vzniknúť etnická školská samospráva na rozdiel od občianskej školskej samosprávy, alebo etnická územná samospráva na rozdiel od občianskej územnej samosprávy*.“⁸¹⁶ Aj keď niektorí politici vnímajú samosprávu a autonómiu

813 SCRUTON, R. *Slovník politického myšlení*. Brno: Atlantis 1999, s. 9.

814 KUSÝ, M. *Maďarská menšina na Slovensku v podmienkach slovenského národného štátu*. 1996, s. 41-43. <https://www.semanticscholar.org/paper/Ma%C4%8Farsk%C3%A1-men%C5%A1ina-na-Slovensku-v-podmienkach-%C5%A1t%C3%A1tu-Kus%C3%BD/e5161370af6383a2c414b6dda9171020f3397e26>

815 ADAMOVÁ, K. – KŘIŽKOVSKÝ, L. – ŠOUŠA, J. – ŠOUŠOVÁ, J. *Politologický slovník*. Praha: C. H. Beck 2001, s. 9.

816 KUSÝ, M. *Maďarská menšina na Slovensku v podmienkach slovenského národného štátu*. 1996, s. 42. <https://www.semanticscholar.org/paper/Ma%C4%8Farsk%C3%A1-men%C5%A1>

ako rozdielne pojmy, Kusý vo svojom článku veľmi zrozumiteľne vysvetlil, že „*Autonómia nezačína tam, kde končí samospráva, ale je samosprávou; a aj územná autonómia je územnou samosprávou. Územná autonómia na etnickom princípe je preto jedným z legitímnych druhov územnej samosprávy. Má svoj suverénny zastupiteľský zbor a svoje suverénne výkonné orgány ako každá iná územná samospráva. Táto suverenita môže byť slabá (napr. naše obce), silnejšia (napr. talianska regionálna samospráva), alebo veľmi silná (napr. švajčiarske kantóny). Uplatnená v maximálnej miere býva označená ako politická autonómia (ale stále je to len druh územnej samosprávy, nie jej protiklad)...Rozsah právomocí, ktorými môžu jednotlivé, formy autonómnych útvarov disponovať, siahajú od vymedzenej miery samosprávy až po zákonodarnú právomoc v určitej ústavne vymedzenej oblasti (napr. kultúre, školstve ap.)“ Keď v nej dominuje etnický princíp, bude to etnická autonómia či etnická územná samospráva. Od občianskej sa líši tak, ako sa občiansky štát líši od národného štátu, ktorého je etnická autonómia logickým produktom a partnerom v samosprávnej rovine. Dominantnému národu v národnom štáte zodpovedá dominantné etnikum v etnickej autonómii. Aj táto môže byť slabá, silná až maximálna. Stále však ide o druh územnej samosprávy.“⁸¹⁷ Ján Buček zas píše o niekoľkých častých nedorozumeniach v chápaní autonómie. Za zdroj hlavného nedorozumenia považuje prevládajúce chápanie autonómie ako výlučne teritoriálneho konceptu a to, že pre mnohých je zmienka o autonómii automaticky zmienkou o území. Za druhý zdroj nedorozumenia v chápaní autonómie považuje častý názor, že priestorová autonómia je automaticky regionálnou autonómiou, teda že sa musí automaticky aplikovať na pomerne významnú časť územia štátu. Podľa neho je miestna úroveň vo vzťahu k autonómii prevažne prehliadaná. Tretia nejasnosť sa podľa neho spája s obmedzenými poznatkami o koncepte osobnej autonómie a s ňou súvisiacimi formami funkčnej (napr. kultúrna, vzdelávacia a pod.) a inštitucionálnej autonómie.⁸¹⁸ Tieto nedorozumenia sa často premietajú do rozličného chápania a používania pojmu autonómia odborníkmi, politikmi, príslušníkmi národnostných menšín, či príslušníkmi väčšinového národa.*

Ako však napísal novinár P. Morvay „*Autonómia je jedným z legitímnych riešení postavenia národnostných a etnických menšín v demokratickej spoločnosti. Princípálne je v poriadku a v rôznych formách funguje v rôznych vyspelých západných krajinách. Ako žiadna demokratická technika nie je zázračným liekom na všetko, môže pomôcť aj škodiť, ak sa aplikuje nesprávne. Nakol'ko a v akej forme by bola riešením pre menšiny na Slovensku, to je na dlhú debatu v rámci väčšinovej aj menšinovej spoločnosti a najmä medzi väčšinou a menšinou. U nás táto debata chýba vo všetkých rovinách aj vnútri menšiny.“⁸¹⁹ Ak by však aj takáto debata vznikla, neodstránila by základný problém spojený s etnickou územnou autonómiou. Ten vystihol Kusý, keď*

lina-na-Slovensku-v-podmienkach-%C5%A1t%C3%A1tuKus%C3%BD/e5161370af6383a2c414b6dda9171020f3397e26

817 KUSÝ, M. *Maďarská menšina na Slovensku v podmienkach...*, s. 43-44.

818 BUČEK, J. Miestna autonómia, samospráva a etnické menšiny. In *Sociológia*, 2001, roč. 33, č. 2, s. 164.

819 *Sme*, 2. 6. 2014, Morvay P. Čo je autonómia.

napísal, že „*Tak ako slovenský národný štát povýšil Slovákov do postavenia vládnuceho etnika v celej krajine, rovnako by etnická územná autonómia povýšila Maďarov do postavenia vládnuceho etnika v príslušnom regióne.*“ Musíme teda súhlasiť s Kusého zhodnotením, že „*Obojstranne prospešným riešením tohto problému je uplatnenie občianskeho princípu v regionálnej územnej samospráve i v celkovej štátnej správe krajiny.*“⁸²⁰

Maďarská menšina žijúca v južných okresoch Slovenska je najpočetnejšou minoritou na území SR, preto sa otázka autonómie v niektorej z jej podôb dostala už od roku 1989 do politickej agendy niektorých maďarských politických subjektov pôsobiacich na Slovensku.⁸²¹ Otázky vytvorenia regionálnych samospráv, zmeny územnosprávneho členenia a autonómie sa objavovali v programoch jednotlivých maďarských politických strán a často sa spájali. Autonómiou sa však zaoberali predovšetkým do parlamentných volieb v roku 1994.⁸²²

Aj po vzniku SMK sa vo vyhláseniach politikov tejto strany, bez ohľadu na to, či ich pôvodnou stranou bolo MKDH, MOS alebo Spolužitie, občasne objavovala téma školskej a kultúrnej samosprávy. „*Vyskytla sa ale aj prezentácia pojmu územná autonómia ako cieľa SMK, čo ale ani vo volebnom programe 1998, ani 2002 nemalo priamu oporu. Vystupovali s ním predovšetkým bývalí politici Spolužitia (Miklós Duray, Árpád Duka-Zólyomi alebo József Kvarda). Potvrďovalo to stále pretrvávajúce názorové rozdiely dané pôvodom straníckej elity.*“⁸²³ Vzhľadom na účasť SMK vo vláde však boli takéto vystúpenia skôr ojedinelé.

Situácia sa zmenila po tom, ako sa SMK po voľbách v roku 2006 dostala do opozície a v roku 2007 sa zmenilo aj jej vedenie. B. Bugára na čele SMK vystriedal P. Csáky. V marci roku 2007 sa M. Duray v niekoľkých rozhovoroch vyjadroval aj k téme autonómie. Okrem iného povedal, že už asi desať rokov územná autonómia pre maďarskú menšinu na Slovensku nebola predmetom diskusií v SMK a že osobne považuje tému územnej autonómie momentálne za odbornú otázku. Maďarská menšina by však podľa neho mala mať nejakú formu autonómie, a tú by bolo potrebné vydiskutovať za účasti slovenských i zahraničných odborníkov. Zdôraznil, že autonómia je prvok demokracie. „*Ked' berieme hociktoré príklady samosprávy, alebo, ak chcete, autonómie v Európe, tak každý fungujúci príklad môže byť príkladom aj na Slovensku.*“⁸²⁴ Vyjadril sa tiež, že SMK by mala rozpracovať a presadzovať ako svoj politický program model regionálnej samosprávy, ktorý by nemusel byť nutne autonómiou v zmysle nejakého špeciálneho územia so špeciálnym postavením, ale územnou sa-

820 KUSÝ, M. *Maďarská menšina na Slovensku v podmienkach...*, s. 44.

821 ZAWISTOWSKA, R. Mniejszości narodowe, problem autonomii i etnoregionalizmu w Słowacji. In *Acta Universitatis Paedagogicae Crakoviensis. Studia Politologica*, XI, 2013, folia 138, p. 130-154.

822 Podrobnejšie: ŠUTAJOVÁ, J. *Reforma verejnej správy na Slovensku s ohľadom na postavenie...*, s. 75-85.

823 KOPEČEK, L. *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006...*, s. 476.

824 *HNonline.sk*, 11. 3. 2007, Duray: Územnú autonómiu považujem momentálne za odbornú otázku. <http://spravy.hnonline.sk/c1-20634370-duray-uzemnu-autonomiu-povazujem-momentalne-za-odbornu-otazku>

mosprávou v symetrickom zmysle, kde „napríklad komárňanská župa by mala vnútri Slovenskej republiky to isté postavenie ako povedzme žilinská župa.“⁸²⁵ Tieto vyjadrenia odznali v rozhovoroch len niekoľko dní či týždňov pred zmenou vedenia SMK. Nový predseda SMK P. Csáky odmietol úvahy o radikalizácii strany pod jeho vedením, ktoré súviseli aj s výrokmi nového stratéga a výkonného podpredsedu SMK M. Duraya. Zdôraznil, že „osobné názory sú osobnými názormi. Oficiálna politika a dokumenty budú odsúhlasené príslušnými orgánmi Strany maďarskej koalície.“⁸²⁶ Ani M. Duray po svojom zvolení nepotvrdil, že SMK bude mať vo svojom budúcom programe zakomponovanú problematiku autonómie, ale povedal, že by k tejto otázke chceli iniciovať širokú diskusiu, do ktorej by boli zapojení slovenskí i maďarskí odborníci.⁸²⁷ Efektne skomentoval situáciu okolo autonómie, ako ju prezentuje M. Duray, spisovateľ Lajos Grendel. „*Proti autonómii ako takej nemám zásadné výhrady, veď autonómia nie je v Európe nezvyčajná – majú ju Nemci v južnom Tirolsku, existuje v Taliansku alebo v Španielsku. S Miklósom Durayom však polemizujem v tom, že autonómiu nevhodne prezentuje. Až tak, že každému druhému Slovákovi z jeho slov okamžite vyskočí krvný tlak, čomu sa vôbec nečudujem. Nemyslím si, že by na Slovensku prichádzala do úvahy územná autonómia, pretože by neriešila slovensko-maďarské nezrovnalosti, ktoré tu sú.*“⁸²⁸ Epizódnu udalosťou bolo, keď koncom roku 2007 predložil János Bóza návrh vytvoriť Juho-hornozemskú autonómiu na území 16 slovenských okresov, kde žije aj vyše milióna Slovákov. Tento návrh odmietli slovenské politické strany ako politickú provokáciu.⁸²⁹

Združenie Nomos regionalizmus (Regionálna autonómia) odmietalo, aby bol pojem územná autonómia vnímaný ako niečo protištátne alebo protiústavne, prot ľudské a diskriminačné. Návrhy J. Bózu boli celou slovenskou politikou považované za extrémistické a neprijateľné a nerealistické.⁸³⁰ Ministerstvo vnútra združenie Nomos regionalizmus v januári 2008 rozpustilo.⁸³¹ SMK na začiatku roku 2008 jednoznačne odmietala zmenu hraníc aj to, že sa snaží o územnú autonómiu. „*Svet sa mení. Keď budujeme Európu bez hraníc, tak na čo by sme mali teraz záujem meniť akékoľvek hranice. Je to nezmysel. Na druhej strane máme záujem, aby sme mali garancie pre našu kultúru a školstvo a v tej oblasti by sme radi videli vyššiu samosprávu,*“ vyhlásil predseda SMK. P. Csáky.⁸³² V tomto období maďarská politická reprezentácia na Slovensku veľmi opatrne narábala s pojmom autonómia. Za hranicami Slovenska však pojem autonómia nebol tabu. Napr. maďarská ministerka zahraničných vecí Katalin Gönczová požiadala vysokého komisára OBSE pre národnostné menšiny Knu-

825 *Pravda*, 22. 3. 2007, Duray: Potrebujeme program autonómie.

826 *Nový čas*, 4. 4. 2007, Csáky o autonómii: Každý má právo na svoj názor.

827 *Nový čas*, 1. 4. 2007, Zala: Pre SR je územná aj politická autonómia absolútne neprijateľná.

828 *Sme*, 9. 12. 2004, Grendel, L. Slováci a Maďari sú si bližší, ako si myslíme.

829 *Sme*, 4. 1. 2008, HZDS: Juho-hornozemská autonómia je extrémistická provokácia.

830 *Nový čas*, 13. 1. 2008, Bóza vyzýva Slotu na televíznu diskusiu o autonómii.

831 *Sme*, 22. 1. 2008, Ministerstvo rozpustilo združenie za autonómiu.

832 *Sme*, 4. 1. 2008, Csáky: Slotu uráža iných vidieckym a primitívnym spôsobom.

ta Vollebaeka, aby pomohol presadiť v regióne otvorenú diskusiu o autonómii a právach menšín.⁸³³

Novú vlnu diskusie o autonómii vyvolalo rokovanie P. Csákyho s maďarským politikom v Rumunsku Lászlóm Tökésom v septembri 2008. Autonómia by podľa P. Csákyho zastrešovala kultúrne a vzdelávacie inštitúcie a organizácie Maďarov na Slovensku. O celom systéme a jeho financovaní by rozhodoval malý parlament volených predstaviteľov slovenských Maďarov. Národná rada by dohliadala na to, či menšinový parlament funguje v súlade so zákonmi. Csáky v reakcii na tieto informácie uviedol, že 27. septembra 2008 v Dunajskej Strede s L. Tökésom o autonómii nehovoril. Podľa vyhlásenia, ktoré poskytol, hovoril o odborných predstavách Sekcie ľudských práv a národnostných menšín Úradu vlády SR z obdobia 2003 až 2005.⁸³⁴ „Najdôležitejším bodom dnešného stretnutia bolo naozaj to, že sme si medzi sebou ujasnili, čo rozumieme pod formami autonómie,“ povedal P. Csáky na tlačovej konferencii podľa nahrávky zverejnenej na serveri parameter.sk. Naplnenie samosprávy z kultúrneho aj územného hľadiska bolo podľa P. Csákyho vždy v programe SMK. P. Csáky však poprel preklad zvukového záznamu, na ktorom hovoril o tom, že autonómia vždy patrila k cieľom SMK.⁸³⁵ Označil ho za neférový.⁸³⁶ Predseda SMK pripustil, že o autonómii vravel iba jednu vysvetľujúcu vetu, keď mal objasňovať, že pre Slovákov je termín autonómia citlivý.⁸³⁷

„Autonómia je súčasťou politickej komunikácie vo svete, ale nie je to v našom programe,“ zdôraznil J. Berényi.⁸³⁸ Podpredseda SMK L. Szigetzi vyhlásil, že nie je zástancom úzmej a politickej autonómie južného Slovenska a myslí si, že ju nechce ani väčšina členov strany. „Nie je to cieľom SMK,“ konštatoval v októbri 2008 v re-

833 TASR, 26. 2. 2008, Maďarsko: Gönczová žiada OBSE o pomoc, aby bolo možné hovoriť o autonómii.

834 Sme, 2. 10. 2008, Kubiš kritizoval Csákyho za tézy o autonómii.

835 P. Morvay v článku Čo vytrieskať z autonómie uviedol: „P. Csáky sa však správa ako puberták prichytený pri rozbitom okne. Namiesto toho, aby sa k veci postavil ako chlap a priznal, že povedal, čo si každý môže vypočúť alebo nechať preložiť z verejne prístupného záznamu, obviňuje z manipulácie a provokácie médiá. Tie pritom iba presne informovali o jeho slovách. Neprišli mu na politickú hru, že pred maďarským publikom – a hlavne pred radikálnym kolegom, ktorému chceme ukázať, že nie sme o nič horší – hovoríme o autonómii, do slovenčiny to však prekladáme ako samosprávu, pričom vlastné publikum opäť ubezpečujeme, že je to to isté (čo nie je vždy pravda). Csáky namiesto toho, aby sa aspoň raz postavil za vlastný názor, obchádza médiá v Maďarsku, kde sa vydáva za mučeníka, ktorého prenasledovanie so zatajeným dychom sleduje celá Európa a pripomína svoje zásluhy z čias vicepremiérovania... Slovensko pritom serióznu diskusiu o menšinovej autonómii potrebuje. Už len preto, aby sa vyjasnilo, čo tento pojem znamená, či ju tunajší Maďari naozaj chcú, a čo vlastne chcú. Aj súdnejší príslušníci menšiny vedia, že autonómiu Slovensku nikto nemôže nanútiť zvonku, môže vzniknúť iba so súhlasom väčšiny Slovákov a tí s ňou môžu súhlasiť, iba ak sa jej prestanú báť a ak ich samotní Maďari presvedčia, že autonómia v žiadnom prípade neznamená odtrhnutie juhu Slovenska.“ (Sme, 6. 10. 2008, Morvay, P. Čo vytrieskať z autonómie.)

836 Sme, 30. 9. 2008, Csáky poprel, že hovoril o autonómii.

837 Sme, 5. 10. 2008, Csáky: Fico robí štvavú politiku.

838 Sme, 5. 10. 2008, Maďarič: Za zlé vzťahy môže Budapešť a SMK.

lácii televízie *Joj De Facto*. Dodal, že všade sa nájdu extrémisti.⁸³⁹ I. Farkas povedal, že územná autonómia momentálne nie je východiskovou bázou, ktorá by riešila situáciu Maďarov na Slovensku. Na otázku, prečo „momentálne“, odpovedal: „*V tejto situácii som za kultúrnu a školskú samosprávu. Nevieť však, ako sa v budúcnosti vyvinie spoločenská klíma v rámci spolunažívania našich národov, takže nemôžem povedať, čo bude o desať alebo päťdesiat rokov.*“ Argumentoval pritom nevyspytateľnosťou slovenskej politiky a najmä rôznymi kauzami medzi ktorými okrem J. Slo- tu a geografických názvov v učebniciach označil aj „vykonštruovaný“ problém Fóra poslancov Karpatskej kotliny.⁸⁴⁰

Slovenské politické strany naopak vychádzali z predpokladu, že „*SMK jednoznačne pripravuje autonómiu južného Slovenska*“, čo vyhlásil o svojom bývalom koaličnom spojencovi M. Dzurinda.⁸⁴¹ Aj predseda KDH P. Hrušovský vyhlásil, že žiadna forma maďarskej autonómie na Slovensku nie je reálna. „*Ani samosprávna, ani kultúrna ani školská*“.⁸⁴² „*KDH odmieta akúkoľvek spoluprácu s P. Csáky, ak neprestane radikalizovať slovenskú politickú scénu,*“ vyhlásil Hrušovský. Akékoľvek špekulatívne hľadanie riešenia autonómneho postavenia Maďarov na Slovensku označil pre KDH za neprijateľné.⁸⁴³

„*Dnes niet žiadnych pochýb o tom, že najväčším nebezpečenstvom pre kvalitu slovensko-maďarských vzťahov je predseda SMK a extrémne politické vedenie tejto strany,*“ povedal premiér Robert Fico.⁸⁴⁴ Minister zahraničných vecí Ján Kubiš kritizoval P. Csákyho za jeho rokovanie o autonómii.⁸⁴⁵ SMK stanoviská bývalých spojencov označila za nacionalistické súperenie medzi slovenskými politickými stranami na Slovensku.⁸⁴⁶

Pojem autonómia je teda v slovníku SMK frekventovaným pojmom a synonymom slova samospráva. Pre slovenské politické strany je naopak pojmom tabuizovaným. Rozlišujú medzi pojmom samospráva a autonómia, ale politickú diskusiu o týchto pojmoch odmietajú. Akékoľvek autonomistické požiadavky sú považované za radikálne a extrémistické.

Vyvolávanie pocitu ohrozenia je na oboch stranách súčasťou vytvárania obrazu nepriateľa, proti ktorému je potrebné zomknúť sa okolo politickej strany (bez ohľadu na jej súčasnú veľkosť a vplyv), ktorá bráni etnické záujmy (maďarské či slovenské) a v prípade vládnych strán aj národnoštátne záujmy SR.

Ani v priebehu roka 2009 SMK zásadne nemenila svoj program a jej vrcholní predstavitelia tvrdili, že chcú predovšetkým posilniť samosprávne prvky v oblasti školstva, kultúry a miestnej samosprávy, ale nejde im o zavedenie územnej autonómie. Vyjadrenia M. Duraya a iných politikov SMK o personálnej autonómii či výho-

839 *TASR*, 15. 10. 2008, Szigeti: Väčšina z SMK nechce územnú a politickú autonómiu.

840 *Sme*, 2. 12. 2008, Iván Farkas: Územná autonómia? Momentálne nie.

841 *Nový čas*, 24. 11. 2008, Na oboch stranách Dunaja sedia nenávistní politici, tvrdí Dzurinda.

842 *Sme*, 4. 10. 2008, Csákyho návrhy nesú znaky Kosova, tvrdí Hrušovský.

843 *ČTK*, 30. 9. 2008, KDH a SDKÚ sa dohodli na spolupráci. Kritizovali Csákyho.

844 *Sme*, 30. 9. 2008, Csáky poprel, že hovoril o autonómii.

845 *Sme*, 2. 10. 2008, Kubiš kritizoval Csákyho za tézy o autonómii.

846 *ČTK*, 30. 9. 2008, KDH a SDKÚ sa dohodli na spolupráci. Kritizovali Csákyho.

dách sebaurčenia sa v tom čase ešte neprejavili na oficiálnom postoji strany k problematike.⁸⁴⁷ Na zhoršení vzťahov SMK s ďalšími opozičnými stranami SDKÚ-DS a KDH sa podpísali aj niektoré vyjadrenia, ktoré odzneli na kongrese strany v októbri 2009, kde sa spomínala aj autonómia na Slovensku. Reagovali na to aj iné opozičné strany: „Každý, kto sníva o územnej autonómii na Slovensku sa raz prebudí zo sna, ktorý je smutný, hlúpy i smiešny. Na Slovensku nič také nehrozí ani neprichádza do úvahy. Človek, ktorý sníva takéto sny, nikoho na spoluprácu nenájde“, vyjadril sa M. Dzurinda.⁸⁴⁸

Postavenie SMK sa výrazne zmenilo po parlamentných voľbách v roku 2010, kedy sa strana ocitla mimo NR SR. Aj keď sa do slovenskej tlače v tom čase dostávalo o SMK menej informácií, pozornosť vzbudilo napríklad to, že podpredseda EP L. Tőkés mal podľa informácií od J. Slotu na stretnutí „Rady Karpatskej kotliny pre maďarskú autonómiu“ v marci 2011 povedať, že maďarské menšiny v jednotlivých krajinách chcu začať verejne rokovať o otázkach autonómie a za hlavný cieľ stretnutia, ktoré sa uskutočnilo v Bruseli, označil snahu získať podporu EÚ pre toto snaženie.⁸⁴⁹ Rovnako predseda SNS J. Slota zverejnil informácie, podľa ktorých údajne „skupina právnikov Okrúhleho stola slovenských Maďarov vypracovala komplexný návrh na riešenie situácie slovenských menšín – v zmysle návrhu by domáce menšiny v otázkach, ktoré sa ich dotýkajú, mohli rozhodovať sami o sebe.“ Navyše podľa Slotu zákon o právnom postavení národnostných menšín a samosprávach počítal s vytvorením republikových, regionálnych a miestnych samospráv a mimoparlamentná strana SMK na Slovensku už spustila kampaň za územnú autonómiu.⁸⁵⁰ Slovensku však naďalej chýbala a dodnes chýba odborná diskusia o možnostiach ako využiť v prospech všetkých možností, ktoré ponúka samosprávne riešenie problémov v regiónoch aj z hľadiska etnického. Za jednu z príčin je možné považovať, že sa tento problém vníma ako problém potenciálneho separatizmu a oslabenia kohéznosti slovenskej štátnosti. Na jednej z diskusií o menšinovej problematike na Slovensku výstižne problém vnímania autonómie hodnotil Alexander Duleba: „Myšlienka autonómie totiž nemá byť len hrou o to, či bude maďarská menšina vo vláde, alebo nie. Veci sa pohnú vtedy, keď sa podarí politicky odmaďarčiť národnostno-menšinovú autonómiu.“⁸⁵¹

V roku 2012 SMK opäť prišla s témou autonómie maďarskej menšiny. O konkrétnej podobe dokonca rokovali s Mostom-Híd. Predseda SMK J. Berényi po rokovaní povedal, „Podstatné je, ktorá forma by mohla byť najakceptovateľnejšia na Sloven-

847 *Aktuálne*, 8. 1. 2009, Csáky: Chceme zákonom garantovanú samosprávu.; MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2009. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2010, s. 91

848 *Aktuálne*, 19. 10. 2009, Ficov populizmus sa už vyčerpá, tvrdí Dzurinda.

849 *Aktuality*, 21. 12. 2011, Slota zase vyťahuje maďarskú kartu a obavy z autonómie. <http://www.aktuality.sk/clanok/198895/slota-zase-vytahuje-madarsku-kartu-a-obavy-z-autonomie/>

850 *Aktuality*, 21. 12. 2011, Slota zase vyťahuje maďarskú kartu a obavy z autonómie. <http://www.aktuality.sk/clanok/198895/slota-zase-vytahuje-madarsku-kartu-a-obavy-z-autonomie/>

851 *Webnoviny*, 2. 4. 2012, Menšiny na Slovensku málo zasahujú do života našej krajiny.

sku, aby to nevyvolalo negatívne reakcie. Nejde o odtrhnutie daného územia.“ Dôvodom podľa Berényiho bolo to, že za posledných dvadsať rokov ubudlo na Slovensku 120-tisíc Maďarov. „Kde autonómiu majú, nerobia sabotáž, naopak, prostredníctvom autonómnych modelov integrujú menšinu.“ Predseda Mostu-Híd B. Bugár sa pojmu autonómia vyhol a po rokovaní povedal, že jednou z tém bola vízia maďarskej menšiny na Slovensku, pretože práve táto oblasť môže dať odpoveď na to, prečo sa urýchľuje asimilácia Maďarov. Podľa Bugára začnú odborné rokovania a „možno medzi témami budú aj také, kde nenájdeme spoločnú reč“. Na otázku o autonómii novinárom odpovedal, že podľa prieskumov občanov maďarskej národnosti trápi skôr nezamestnanosť, sociálne témy a „samozrejme, chcú tu naďalej žiť ako občania SR maďarskej národnosti so všetkými možnosťami, a to sú školské a kultúrne, jazykové práva“. Berényiovské a predtým durayovské krídlo SMK bolo vždy radikálnejšie a otvorenejšie hovorilo o autonómii, kým bugárovské krídlo bolo zmierlivejšie a občianskejšie.⁸⁵²

V polovici roka 2013 predseda SMK J. Berényi pre agentúru SITA uviedol, že SMK chce do konca roka predstaviť svoje návrhy na fungovanie menšinových samospráv, pričom chcela aktualizovať návrhy, ktoré vznikli v 90. rokoch. Reagoval tak na myšlienky Rusínov, ktoré zverejnila platforma Okrúhly stôl Rusínov Slovenska. Berényi povedal, „Teší nás, že aj iní to vnímajú tak, že menšinové samosprávy môžu byť na Slovensku fungujúcim modelom. Tieto popri zachovaní identity menšín majú byť zároveň integrujúcim prostriedkom.“⁸⁵³

Sporadicky sa téma diskutovala v prezidentskej kampani v roku 2014, ale to súviselo skôr s otázkami novinárov pre prezidentského kandidáta SMK Gy. Bárdosa, ako so snahou kandidáta otvárať tému autonómie. Omnoho viac pozornosti sa problematike začalo venovať po tom, ako V. Orbán pri svojom znovuvymenovaní za predsedu maďarskej vlády pomenoval priority svojej novej vlády a spomenul medzi nimi aj zaistenie autonómie pre maďarské menšiny žijúce v krajinách strednej Európy. Poukázal pritom aj na práva približne 200-tisíc etnických Maďarov žijúcich na Ukrajine. Toto vyjadrenie vyvolalo reakcie politikov z Ukrajiny, Poľska, Rumunska i zo Slovenska.⁸⁵⁴ Predseda poslaneckého klubu strany Most-Híd L. Solymos sa vyjadril, že územná autonómia nie je témou jeho strany, ale možno témou V. Orbána. Most-Híd má podľa neho tri piliere, ktoré ponúka pre rozvoj menšín, a tými sú rozvoj školstva, kultúry a jazyka.⁸⁵⁵

852 *Pravda*, 31. 5. 2012, SMK vytiahla autonómiu.

853 *Webnoviny*, 6. 7. 2013, SMK chce presadiť modely menšinových samospráv. <http://www.webnoviny.sk/slovensko/smk-chce-presadit-modely-mensinovykh/698416-clanok.html>

854 *Webnoviny*, 11. 5. 2014, Orbán určil priority, chce autonómiu pre Maďarov v Európe. <http://www.webnoviny.sk/svet/clanok/820956-orban-urcil-priority-chce-autonomiu-pre-madarov-v-europe/>; *Aktuality*, 14. 5. 2014, Ukrajina sa hnevá: Orbán chce autonómiu pre maďarskú menšinu. <http://www.aktuality.sk/clanok/252900/orban-chce-autonomiu-pre-madarsku-mensinu-upozornila-ukrajina/>; *Aktuálne*, 23. 5. 2014, Rumunsko nesúhlasí s postojom Orbána k autonómii. <http://aktualne.atlas.sk/rumunsko-nesuhlasi-s-postojom-orbana-k-autonomii/zahranicie/europa/>

855 *Топкы*, 14. 5. 2014, Figel: Orbán vyvoláva vyhláseniami obraz 19. storočia. <http://www.topky.sk/cl/100535/1396915/Figel--Orban-vyvolava-vyhlaseniami-obraz-19--storocia>

Krátko na to, sa v tlači objavili informácie, že SMK má pripravený plán autonómie, ktorý už predstavila aj maďarskému premiérovi V. Orbánovi počas jeho májovej návštevy na Slovensku. Podľa informácií ktoré denníku *Sme* potvrdil novozvolený europoslanec P. Csáky, chcela SMK plán autonómie predstaviť počas letného tábora, ktorý organizovala mládežnícka organizácia SMK Via Nova. V školskej oblasti chceli, aby bola podobne ako v Maďarsku pre slovenskú menšinu aj na Slovensku pre maďarskú menšinu vytvorená samosprávna jednotka, ktorá by napríklad mala právo vetovať rozhodnutie ministerstva školstva, ktoré by chcelo zrušiť nejakú školu a dôvodom mala byť ochrana málotriednych škôl. V rámci jazykovej autonómie SMK navrhovala, aby dvojjazyčné tabule neboli len na začiatku a na konci obce, ale napríklad aj na zastávkach v nej a aby na každom úrade na národnostne zmiešanom území bol jeden úradník, ktorý hovorí jazykom národnostnej menšiny. V požiadavkách mala byť aj kultúrna autonómia či návrh na prepracovanie administratívneho členenia Slovenska na 16 žúp, ako to bolo pôvodne navrhnuté splnomocnencom pre reformu verejnej správy V. Nižňanským a kde sa predpokladal aj vznik komárňanskej župy. P. Csáky tiež dodal, že by legislatívne chcela SMK presadiť plán autonómie najskôr po parlamentných voľbách v roku 2016 a že verí, že sa strana dostane do parlamentu. Portál bumm.sk napísal, že tento plán má SMK pripravený dlhšie, no nechcela ho zverejniť, aby sa informácie o ich strane pred prezidentskými voľbami a voľbami do europarlamentu neobmedzili len na túto tému.

Novozvolený europoslanec Most-Híd J. Nagy sa k danej problematike vyjadril, že školskú a kultúrnu samosprávu a jazykové práva považujú za tri najpodstatnejšie veci, ktoré pomôžu zachovať identitu. „*Nemyslíme si, že tomu pomôže územná samospráva, skôr to bude problémový prvok.*“ Územná samospráva podľa Nagy a neprípadá do úvahy aj preto, že maďarská menšina na Slovensku nežije na kompaktnom území a väčšina žije na zmiešanom území. V jazykových právach sa Most-Híd podľa Nagy prikláňa k návrhu SMK. Prioritou Mosta-Híd však podľa neho bolo predovšetkým zlepšenie vyučovania slovenského jazyka na národnostných školách, a tu je potrebné zohľadňovať, že pre ich žiakov nie je slovenčina materinským jazykom. Rozhodovanie o existencii najmä málotriednych škôl by malo byť podľa Nagy v kompetencii samosprávy, ale na to nemusí byť vytvorená samosprávna národnostná jednotka, ako navrhuje SMK.⁸⁵⁶ „*Autonómia ako taká je pre nás neprijateľná,*“ reagoval na plán SMK pre *Sme* hovorca ministerstva kultúry Jozef Bednár. Plán ako zastaviť asimiláciu Maďarov na južnom Slovensku hľadala v júni 2014 aj Republiková rada SMK. Predseda SMK J. Berényi po jej rokovaní povedal, že by v tomto pomohla napríklad územná autonómia. Podľa neho každá forma, ktorá posilňuje inštitucionálnu ochranu menšiny, pomáha. „*Podobne to funguje v niektorých európskych krajinách. Potrebujeme inštitucionálne, finančné a legislatívne posilnenie ochrany menšinovej identity na Slovensku.*“ Europoslanec za SMK P. Csáky sa vyjadril, že by územná autonómia pomohla riešiť aj sociálne a ekonomické problémy južného

856 *Aktuálne*, 2. 6. 2014, Csákyho SMK má pripravený plán autonómie. Ukázali ho aj Orbánovi. <http://aktualne.atlas.sk/smk-chce-hovorit-o-autonomii/slovensko/politika/>

Slovenska.⁸⁵⁷ V reakcii na vyjadrenia Berényiho a Csákyho predseda SNS A. Danko povedal, že politici SMK by mali riešiť reálne problémy občanov, vrátane zlej ekonomickej situácie, a nie sa snažiť o zvyšovanie napätia vyhláseniami o autonómii. Zo strany SR podľa neho nemá maďarská menšina žiadne prekážky, aby si udržiavala svoj jazyk a kultúru. „SNS nedovolí, aby sa politici maďarskej národnosti otvorene hlásili k otázkam rozbíjania slovenských hraníc, autonómie, aby prehánali veci týkajúce sa maďarského občianstva a žiada, aby to maďarskí politici na Slovensku rešpektovali a nevyvolávali napätie prehnanými požiadavkami,“ zdôraznil Danko.⁸⁵⁸ Komentátor P. Morvay v tom čase napísal, že ani maďarskí politici sa v minulosti v „skutočnosti do boja za autonómiu príliš nehrnuli. Bola pre nich užitočným heslom pre voličov, nie reálnym programom. Heslom používaným dovnútra komunity a popieraným pred väčšinou. Nie preto, lebo to vyvoláva negatívnu slovenskú reakciu, ale preto, lebo sami väčšinou na serióznu debatu o autonómii neboli pripravení – majú tiež len veľmi hmlisté predstavy, čo znamená. Tým, že hrali takúto dvojakú hru, však zároveň umožňovali slovenským nacionalistom vykladať si autonómiu podľa svojich potrieb. Ak by SMK naozaj mala koncept autonómie, bolo by to niečo nové aj v tunajšej maďarskej politike, a ak by ho zverejnila, mohla by rozprúdiť potrebnú a dlho chýbajúcu debatu. Zatiaľ to však skôr vyzera, že opäť hľadá zámienky, aby si všetko nechala pre seba. Viktorovi Orbánovi pred dvomi týždňami vysvetľovala, že ho nechcela zverejniť pred prezidentskými ani európskymi voľbami, lebo by ho jej kandidáti museli vysvetľovať. Naozaj zvláštny prístup. Vysvetlením neochoty možno je, že to, čo zatiaľ z návrhu poznáme, pripomína pečenie torty z rozprávky o psíčkovi a mačičke, keď do hrnca hodíme všetko, čo máme radi, bez ohľadu na to, či to k sebe vôbec pasuje. Nové územnosprávne členenie vrátane nejakej komárňanskej župy nie je územná autonómia, len nový systém žúp, ktorý by viac vyhovoval maďarskej menšine jednu župu by ovládli jej predstavitelia. Školská autonómia tiež neznamená, že nejaký menšinový orgán vetuje rozhodnutie ministerstva a zabráni tým zrušeniu školy spravovanej miestnou samosprávou. Znamená to, že sa menšinová autonómia stane zriaďovateľom menšinových škôl po celej krajine a prevezme za ne plnú zodpovednosť vrátane ich finančného zaistenia. Ak bude chcieť udržať pri živote nerentabilnú školu, musí sa postarať aj o peniaze na jej prevádzku. Nezíska len moc, ale aj diel zodpovednosti za svoje rozhodnutia. Ak však ani v SMK nevedia, čo autonómia je, na serióznu debatu budeme čakať ešte veľmi dlho.“⁸⁵⁹

Neskôr sa to potvrdilo, keď predseda SMK J. Berényi v diskusii na portáli *Teraz.sk* povedal, že SMK nebude ani pred komunálnymi voľbami otvárať tému autonómie južných regiónov Slovenska, aby nekazili šance kandidátom strany na primátorov a starostov, a tak nepredstavujú svoj plán na letnom tábore svojej mládežníckej organizácie *Via Nova*, ako to mali pôvodne v úmysle. „*Príde čas, keď zverejníme naše*

857 *Teraz*, 16. 6. 2014, SMK hľadá riešenie na zastavenie asimilácie, v hre je aj autonómia. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/smk-asimilacia-autonomia-madari/88217-clanok.html>

858 *Teraz*, 16. 6. 2014, A. Danko: SMK by mala riešiť skutočné problémy občanov a nie autonómiu. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/danko-smk-sns-autonomia-asimilacia/88268-clanok.html>

859 *Sme*, 2. 6. 2014, Morvay, P. Čo je autonómia.

návrhy, čo sa týka menšinovej politiky Slovenska, pravdepodobne po komunálnych voľbách,“ povedal a dodal, že SMK plne rešpektuje hranice a územnú celistvosť Slovenskej republiky a o tému autonómie má záujem najmä v súvislosti so snahou zvrátiť negatívny trend v početnosti maďarskej menšiny na Slovensku. „*Dúfam, že môžeme aspoň otvoriť dialóg o týchto otázkach. V Rumunsku prebieha o samosprávnych otázkach otvorenejší dialóg, ako na Slovensku... Vnímame, akým spôsobom reaguje na slovo autonómia slovenská verejnosť, respektíve slovenská politika. Treba zdôrazniť, že rešpektujeme hranice a územnú celistvosť Slovenska. Ak by sme mali nejaké zákulisné plány, nikdy by sme nepodporili vstup Slovenska do EÚ a NATO.*“⁸⁶⁰ József Nagy z Mosta-Hídu sa vyjadril, že „*SMK robí lacnú populistickú politiku,*“ lebo okamžite, ako by nakreslila hranice autonómnej oblasti, vypadlo by z nej veľa obcí, kde sú Maďari vo výraznej menšine, a tak by SMK mohla stratiť až polovicu voličov. Územná autonómia sa na Slovensku urobiť nedá, lebo Maďari na rozdiel od Škótov nežijú na homogénnom, ale zmiešanom území. Podľa Tomáša Nagya, analytika Stredoeurópskeho politického inštitútu (CEPI) predstavy SMK „*sú trochu divoké, vôbec nerezonujú medzi ľuďmi,*“ a nemajú podporu ani v maďarskej komunite na Slovensku. „*Je to skôr istý krok, ako si udržať politické body.*“⁸⁶¹

Na vyhlásenie J. Berényiho reagovala vyhlásením napríklad Matica slovenská, že „*považuje nastolenie témy autonómie pre maďarskú menšinu na Slovensku po komunálnych a pred parlamentnými voľbami v marci 2016 zo strany SMK za hazardný, nerozvážny a politicky nezodpovedný krok, ktorý môže mať nepredvídané následky a zhoršenie krehkých slovensko-maďarských vzťahov i pokojného spolunažívania oboch susedných štátov.*“

Matica tiež vyzvala, voliť slovenských kandidátov na južnom Slovensku, lebo „*Len týmto demokratickým spôsobom sa dá účinne zabrániť politickým avantúram Józsefa Berényiho a ďalších politikov maďarskej menšiny, ktorí neskryvane všetkými prostriedkami bojujú za jej autonómiu v SR. Iba tak ostanú maďarskí autonomistickí radikáli za bránami obecných a mestských zastupiteľstiev, ako aj slovenského parlamentu.*“⁸⁶²

Po komunálnych voľbách SMK naozaj začalo aktívnejšie komunikovať otázku autonómie. Strana vydala stanovisko, v ktorom odporúčala prijať zákon na založenie personálnej menšinovej samosprávy v regiónoch, kde sú obce s maďarským obyvateľstvom v pomere do 50 percent. „*Táto samospráva by vykonávala právo v oblasti menšinového školstva, kultúry a používania jazyka. Okrem toho, takisto v zmysle zákona slovenského parlamentu, by vznikol región so špeciálnym statusom, ktorý by mal kompetencie okrem oblasti menšinového školstva, kultúry a používania jazyka aj v oblasti rozvoja regiónu,*“ vysvetľovali šéf SMK J. Berényi a podpredseda SMK

860 *Aktuálne*, 15. 9. 2014, Berényi: Tému autonómie otvorí SMK až po komunálnych voľbách. <http://aktualne.atlas.sk/berenyi-temu-autonomie-otvori-smk-az-po-komunalnych-volbach/slovensko/politika/>

861 *Sme*, 20. 9. 2014, Pre snahy SMK je Škótsko vzorom.

862 *Teraz*, 22. 9. 2014, Matica vyzýva voliť slovenských kandidátov na južnom Slovensku. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/matica-vyzva-volby-smk-berenyi/99033-clanok.html>

pre samosprávy Péter Öry. SMK tiež navrhovala, aby pripájanie sa bolo dobrovoľné. Berényi tradične ešte zdôraznil, že SMK plne rešpektuje územnú celistvosť Slovenska, a preto nechce, aby sa na koncepciu predstavenú stranou zosypali demagogické a populistické obvinenia. Pripravenú koncepciu o inštitucionálnych podmienkach zachovania a rozmachu maďarskej komunity na Slovensku, ako aj o hospodárskom rozvoji južného Slovenska dala SMK na verejnú diskusiu.⁸⁶³ Materiál však zverejnila SMK iba v maďarčine. Región so špeciálnym statusom mal vzniknúť spojením 360 obcí, v ktorých tvoria viac ako polovicu obyvateľov Maďari. Návrh SMK sa teda týkal územia, na ktorom žilo asi pol milióna ľudí. Približne 340-tisíc z nich maďarskej národnosti a viac ako stotisíc slovenskej národnosti.⁸⁶⁴ „*Berúc túto skutočnosť do úvahy navrhujeme v našom dokumente taký proces rozhodovania, podľa ktorého ani slovenská, ani maďarská komunita nemôže byť prehlasovateľná v oblasti školstva, kultúry a používania jazyka,*“ písali vo svojom stanovisku. Öry bol presvedčený, že z novej samosprávy budú mať osov aj Slováci, ktorí žijú na južných územiach. „*Aj ich sa dotýka, že tam neprichádzajú žiadne väčšie investície.*“⁸⁶⁵ SMK si dávala pozor, aby návrh nenazývala územnou autonómiou. „*Samotná terminológia má u jedných alebo druhých ľudí iný význam, ako by skutočne mala mať, základnou otázkou je, aby sme našli riešenie pre problémy južného Slovenska,*“ povedal podpredseda strany a spoluautor textu P. Öry. Právomoci, ktoré by mal región so špeciálnym statusom mať, sa v materiáli presne nedefinovali, ale všeobecne sa spomínala hospodárska či regionálna politika. V pasážach, ktoré boli konkrétnejšie sa právomoci podobali právomociam VÚC, ako bola napríklad správa domovov dôchodcov, ciest alebo nemocníc, ležiacich na území regiónu so špecifickým statusom.⁸⁶⁶ Ako zhodnotil text P. Morvay, „*Viac ako dve tretiny textu tvorí zhrnutie situácie menšiny a jej problémov plus príklady, ako rôzne formy autonómie fungujú inde v Európe. To by bolo pre väčšinového čitateľa tiež užitočné čítanie, ak sa k nemu raz dostane. Aj napriek tomu, že je text dosť propagandistický, zjavne ho písali skôr politici než odborníci. Napríklad pri inšpiratívnom informovaní o menšinových autonómiách v Maďarsku (z ktorých vychádzajú návrhy pre Slovensko) by odborník dodal i negatívne skúsenosti: celý systém často funguje len naoko vďaka tomu, že sú silne asimilované menšiny väčšinou spokojné s tým, čo dostanú. Nič sa nedozvieme o ďalších problémoch autonómií. Návrh SMK obsahuje pre menšinové samosprávy právomoci, po ktorých síce veľmi túžia lídri strany, menšine by však mohli v konečnom dôsledku veľmi ublížiť. Bolo by napríklad naozaj dobré menšinové médiá vrátane vysielaní verejnoprávných médií podriaďiť plnej kontrole samospráv, čiže menšinových politikov? V roku 2011 vedenie maďarskej autonómie v Srbsku za škandálnych okolností odvolalo šéfredaktora tamojšieho maďarského denníka, lebo si konal svoju prácu a bol k nej kritický. Celý*

863 *Aktuálne*, 2. 12. 2014, SMK otvára otázku autonómie. Odporúča menšinovú samosprávu. <http://aktualne.atlas.sk/smk-otvara-otazku-autonomie-odporuca-mensinovu-samospravu/slovensko/politika/>

864 *Sme*, 3. 12. 2014, SMK navrhla na juhu územnú autonómiu.

865 *Sme*, 3. 12. 2014, SMK prišla s územnou autonómiou.

866 *Sme*, 3. 12. 2014, SMK prišla s územnou autonómiou.

*text tak nakoniec pôsobí ako niečo, čo už SMK po rokoch sľubovania musela svojim voličom predložiť, ak chcela, aby ju ešte brali vážne. Napriek tomu to môže byť prvý užitočný krok, ak si ho bude môcť prečítať aj väčšina, ak vyvolá skutočnú diskusiu a ak bude strana schopná doplniť nejasnosti a najmä seriózne odpovedať na pochybnosti.*⁸⁶⁷

Predseda konkurenčného Mosta-Hídu Béla Bugár sa nechcel vyjadrovať k programu inej strany, ale povedal, že jeho strana má vlastné návrhy, ktoré sa týkajú práv maďarskej menšiny na Slovensku a „*Náš návrh, samozrejme, územnú autonómiu neobsahuje.*“ Europoslanec za Bugárovu stranu J. Nagy už v minulosti upozornil, že každá územná autonómia by vyčlenila tých Maďarov, ktorí nežijú v obciach, kde tvoria väčšinu obyvateľstva. SMK chcela situáciu na území, kde je Maďarov menej ako polovica vyriešiť zavedením iného typu menšinovej samosprávy v jazykových a kultúrnych otázkach. Strana chcela svojimi návrhmi osloviť voličov v parlamentných voľbách v roku 2016, a následne ich presadiť v parlamente.⁸⁶⁸

Na akciu SMK reagovala aj SNS, ktorej predseda A. Danko sa vyjadril, že protestuje proti plánu SMK na „istú“ formu autonómie v regiónoch južného Slovenska. „*Pripomíname, že SMK dokonca ešte pred niekoľkými mesiacmi predstavila svoj plán autonómie maďarskému premiérovi Viktorovi Orbánovi, čo potvrdil aj člen predsedníctva SMK, kým slovenskej verejnosti ju chce predstaviť až teraz, pričom slovenská verzia neexistuje.*“

Danko tiež povedal, že nezáleží na tom, že SMK svoj návrh územnou autonómiou nenazýva. „*Či už sa to nazve tak alebo onak, je dôležitá podstata požiadaviek SMK a tie sú pre Slovensko neprijateľné.*“⁸⁶⁹ Aj L. Öllös ohodnotil, že „*Vážnym nedostatkom dokumentu SMK je, že nebol paralelne uverejnený v slovenčine ani v angličtine, čo dáva priestor neprijateľnému na jeho dezinformáciu.*“⁸⁷⁰

Aj v nasledujúcich obdobiach ostalo programom SMK prijatie zákona umožňujúceho vznik personálnych menšinových samospráv v obciach, v ktorých pomer národnostnej komunity nedosahuje 50 %, ktoré by disponovali kompetenciami v oblasti menšinového vzdelávania, kultúry a používania jazyka menšín v úradnom styku. V obciach, v ktorých pomer národnostnej komunity prevyšuje 50 % by vznikli regióny so špeciálnym právnym postavením, ktoré by okrem kompetencií v oblasti vzdelávania, kultúry a používania jazyka menšín disponovali aj širokým spektrom právomocí v oblasti rozvoja regiónu.⁸⁷¹

867 *Sme*, 3. 12. 2014, Morvaj, P. Ľady autonómie sa pohli.

868 *Sme*, 3. 12. 2014, SMK prišla s územnou autonómiou.

869 *Teraz*, 4. 12. 2014, SNS: Dokument SMK o autonómii je neprijateľný a navyše len v maďarčine. <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/sns-smk-autonomia-danko-berenyi/109099-clanok.html>

870 *Pravda*, 9. 12. 2014, Markuš, Š. Názor – Hlasy zo záhrobia.

871 *Aktuálne*, 24. 1. 2015, Úpadok južného Slovenska zastaví podľa SMK vznik menšinových samospráv. <http://aktualne.atlas.sk/upadok-juzneho-slovenska-zastavi-podla-smk-vznik-mensinovych-samosprav/slovensko/politika/>

V októbri 2015 europoslanec P. Csáky zorganizoval zasadnutie Intergroup,⁸⁷² na ktorom vystúpil aj predseda SMK J. Berényi. Rokovalo sa aj o situácii menšín na Slovensku a témou bola aj otázka autonómie maďarskej menšiny. Csáky prezentoval dokument SMK, ktorý dali na verejnú diskusiu.⁸⁷³ Prvý podpredseda SNS J. Paška sa vyjadril, že „*slušný a konštruktívny politik by o takejto predstave prednostne rokovoval s relevantnými partnermi vo svojej krajine, aby si overil, či je vôbec majoritná spoločnosť stotožnená s podporou jeho separátnych cieľov. Pál Csáky však tak, ako mnohokrát v minulosti, opäť zvolil inú cestu. Na podujatie, ktorého je hosťiteľom, si do Štrasburgu pozval svojho stranického šéfa Józsefa Berényiho a iste aj svojho kolegu z EP József Nagya (Most-Híd), akoby chceli na medzinárodnom fóre vyfabrikovať obraz doposiaľ nepochopenej, neuznanej a možno aj ukrivenej komunity.*“⁸⁷⁴

Pred voľbami v roku 2016 však predstavitelia strany v diskusiách zmenili rétoriku a komunikovali, že termín „autonómia“ už nie je súčasťou programu SMK. Ako sa však vyjadril predseda SMK J. Berényi, strana naďalej podporuje menšinové samosprávy a presadzuje reformu systému VÚC. Cieľom SMK podľa neho bolo dosiahnuť, aby boli územia južného Slovenska spojené v spoločnom VÚC. „*Južný región by bol vhodný. V južnom regióne by sa dalo aj iným spôsobom zaviesť používanie jazyka maďarskej menšiny a zároveň zachrániť školy a kultúrne zariadenia.*“⁸⁷⁵ Túto rétoriku mierne narušilo, keď si kandidát SMK B. Halász zaradený na poslednom mieste kandidátky SMK v okrajovej časti Bratislavy umiestnil bilbord s kontroverzným sloganom „*Vyslovím sa za: Autonómiu*“. Hovorkyňa SMK H. Fialová následne po zverejnení Halászovho konania v tlači oznámila, že Halász sa ťahujú z kandidátky.⁸⁷⁶ Ako sa v jednom z predvolebných rozhovorov vyjadril J. Berényi, „*Autonómiu sme vynechali z programu preto, že tento pojem vnímajú Slováci a Maďari rozdielne.*“⁸⁷⁷ Podľa Berényiho strana v roku 2014 prijala koncepciu, ktorá slovo „autonómia“ neobsahuje a dôsledne hovorí o samospráve. „*Každý kandidát podpísal, že bude so stranou konzultovať volebné materiály. Bilbord v maďarčine dotyčný vyvesil v Bratislave s tým, že vraj chce otvoriť verejnú diskusiu. Ale diskutovať v tomto meste v maďarčine o au-*

872 Intergroup je pracovná skupina, ktorá má 58 členov z 24 členských krajín, zahŕňa všetky frakcie v EP.

873 Teraz, 7. 10. 2015, Csáky: Europoslanci budú v Štrasburgu rokovať o autonómii Maďarov v SR. <http://www.teraz.sk/vsetko-o-deklaracii/csaky-europoslanci-autonomia-smk/159513-clanok.html>; Teraz.sk, 8. 10. 2015, Csáky: Europoslancov zaujímal Ficov výrok, vysvetlili sme aj autonómiu. <http://www.teraz.sk/vsetko-o-deklaracii/csaky-ep-autonomia-mensiny-fico/159730-clanok.html>

874 Teraz, 13. 10. 2015, Slovenská národná strana nesúhlasí s vystúpením Csákyho. <http://www.teraz.sk/vsetko-o-deklaracii/slovenska-narodna-strana-nesuhlesi/160592-clanok.html>

875 Aktuálne, 12. 1. 2016, Autonómiu už nechceme. Zato zmenu VÚC áno, tvrdí Berényi. <http://aktualne.atlas.sk/slovensko/politika/autonomiu-nehceme-zato-zmenu-vuc-ano-tvrdi-berenyi.html>

876 Aktuálne, 2. 2. 2016, Hlásal autonómiu a prišiel trest. Kandidát SMK skončil pre provokatívny bilbord. <http://aktualne.atlas.sk/slovensko/politika/hlasal-autonomiu-prisiel-trest-kandidat-smk-skoncil-provokativny-bilbord.html>

877 Teraz, 18. 2. 2016, Rozhovory TASR s lídrami: Predstavujeme J. Berényiho zo strany SMK. <http://www.teraz.sk/slovensko/volby-rozhovor-tasr-berenyi-smk/182425-clanok.html>

tonómii nie je predsa možné. Je otázne, či chceš v skutočnosti rozpútať diskusiu alebo vážne.“⁸⁷⁸ Berényi v rovnakom rozhovore povedal aj to, že navrhujú „aby tam, kde pomer menšiny presahuje 50 percent, vznikla teritoriálna samospráva s dvoma komorami. Slovenská a maďarská komora by zvlášť dohliadali na svoje inštitúcie národného významu v kultúre a školstve. O ekonomike by sa rozhodovalo spoločne. Príslušníci menšiny žijúci na okrajových územiach by mali školskú a kultúrnu samosprávu v symbióze a vedľa miestnych a župných samospráv.“⁸⁷⁹

SMK sa teda od používania pojmu autonómia dištancovala. Na scéne sa však objavila Maďarská kresťanskodemokratická aliancia, ktorá do svojho programu pre parlamentné voľby 2016 zaradila okrem vytvorenia zákona o národnostných menšinách, odstránenia dôsledkov „Benešových dekrétov“ či vytvorenia Komárňanskej, Rimavskosobotskej a Trebišovskej župy aj kultúrnu a vzdelávaciu autonómiu menšín žijúcich na Slovensku.⁸⁸⁰

---

878 *Denník N*, 23. 2. 2016, Prežijú len menšiny, čo majú samosprávu.

879 *Denník N*, 23. 2. 2016, Prežijú len menšiny, čo majú samosprávu.

880 *Teraz*, 14. 2. 2016, MKDA chce kultúrnu a vzdelávaciu autonómiu menšín na Slovensku.

Historické témy v slovenskej a maďarskej politike a slovensko-maďarských vzťahoch

Historické témy v slovensko-maďarských vzťahoch sú vážnym problémom nielen v samotnej historiografii. Slováci a maďarskí historici (iste nie všetci) dokázali, že vedú na vysokej odbornej úrovni diskutovať o rôznych vážnych témach z našich dejín.⁸⁸¹ Horšie je to v politickej interpretácii dejín, ktorá je poznačená absentujúcou empatiou, neraz aj agresivitou, nekorektnosťou a prioritizáciou národného záujmu. Navyše, ako napísal kritik nezmyselných nacionalizmov K. Petőcz v jednom zo svojich článkov: „*Neschopnosť nazerať na spoločnú históriu, ale i spoločnú budúcnosť trizvo, objektívne a empaticky je vlastná i časti demokratického politického spektra, či už na Slovensku alebo v Maďarsku. A to je skutočný problém...*“⁸⁸²

A. Simon a Miroslav Michela považujú za základný problém to, ako sa maďarská i slovenská kolektívna historická pamäť snaží vyvlastňovať určité fragmenty spoločných dejín a rozdielne ich interpretuje. Maďarská verejnosť pozerá na dejiny historického Maďarska ako na výlučne maďarské národné dejiny a vo všetkom, čo sa zrodilo počas trvania Maďarského kráľovstva, vidí produkt maďarského národa, ako by v historickom Maďarsku nežili Nemci, Slováci, Rumuni atď. Aj na Slovensko pozerá ako na stratený Felvidék, kde všetko, čo je cenné, pochádza od Maďarov. Slovenské povedomie zase podľa Simona pozerá na dnešné Slovensko ako na monopol Slovákov. Pre neho ako Maďara a historika je cudzie to, že slovenské historické povedomie (za čo môže historická veda) premieta dnešné štátne hranice aj do minulosti, a tým vytvára dojem, ako by Slovensko a terajšie jeho hranice boli historickou realitou aj v stredoveku. Problém vidí v tom, že sa v rámci týchto hraníc vyselektuje to, čo môže byť považované za slovenské a ostatné udalosti, osobnosti a celouhorská politika zostávajú mimo.⁸⁸³ „*V medzinárodných vzťahoch sa tieto vnútorné konflikty instrumentalizujú v prospech vlastných sebeckých a nacionalistických cieľov, ktoré potom neraz politici zvyknú „prisoliť“ triviálnymi historickými mýtami a polopravdami.*“⁸⁸⁴ Geografické vymedzenie Slovenska sa premietlo do historickej interpretácie slovenských dejín.

Problém slovensko-maďarských vzťahov po roku 1989 vystupoval:

1. vo všeobecnej rovine ako: a/ problém garancie a nedotknuteľnosti hraníc stanovených mierovými dohodami po druhej svetovej vojne; b/ problém zabezpečenia práv maďarskej menšiny, ktoré by garantovali všestranný rozvoj tejto komunity

---

881 ŠUTAJ, Š. Slovensko–maďarské historické paralely a konflikty..., s. 9-19.

882 *Sme*, 14. 5. 2009. Petőcz, K. Uviazli sme v devätnástom storočí.

883 *Sme*, 29. 9. 2009. Kto sa nám ospravedlní, SNS nechá na Maďarov, <http://www.sme.sk/c/3511228/kto-sa-nam-ospravedlni-sns-necha-na-madarov.html#ixzz0pDmvmcc1>

884 Investori odídu a nám zostanú národnostné ťahanice (rozhovor J. Marušiaka s L. Szarkom), http://www.despiteborders.com/clanok.php?subaction=showfull&id=1240880506&archive=&start_from=&ucat=3,4,10&

a neobmedzený kontakt s materským národom v zmysle medzinárodných konvencií; c/ akceptácia medzinárodnoprávných noriem a po vstupe do EÚ európskej legislatívy

2. v konkrétnej rovine sa tieto problémy prejavujú ako: a/ pociťovanie vzájomných krívd, ako dôsledku pohnutej a rozporov plnej minulosti ako napr. pomadžarčovanie koncom 19. a začiatkom 20. storočia, Trianon, dekréty prezidenta Beneša a ich niektoré dôsledky v opatreniach SNR po druhej svetovej vojne, ktorých zrušenie je aj súčasťou predvolebného programu maďarských strán na Slovensku v rôznych voľbách, problematika Viedenskej arbitráže, reslovakizačné opatrenia po druhej svetovej vojne atď.; b/ problém súčasných hraníc, resp. „spravodlivých hraníc“, ktorý nie je len rýdzo teoretickou otázkou, ak uvážime, že v prelomových, či „revolučných“ obdobiach bolo možné akúkoľvek otázku stále otvoriť.

To nepíšeme preto, aby sme strašili nejakou hrozbou, ale z historických skúseností, že problémy, ktoré nebolo možné ani spomenúť (v celom historickom vývoji), nie to nastoliť, sa po významnej zmene geopolitických pomerov, nastolili bez akýchkoľvek škrupulí, rázne a nekompromisne (rozpad Habsburskej monarchie, rozbitie ČSR v roku 1939, vysídlenie Nemcov a riešenie maďarskej otázky po druhej svetovej vojne alebo pád komunistických režimov v Európe).

Pri hodnotení slovensko-maďarských vzťahov na Slovensku je taktiež potrebné brať do úvahy „historické dedičstvo“, ktoré obe strany dostali do svojej „myšlienkovvej“ výbavy. To vplýva aj na skutočnosť, že obava o osud vlastného etnika dominuje vo vedomí etník žijúcich na území Slovenska a hrozba pre iné etnikum sa nepovažuje za reálnu. Táto situácia je charakteristická aj pre slovensko-maďarské vzťahy. Je to precitlivenosť a podozrievavosť, ktorá sa tu reálne objavuje a je s ňou potrebné rátať. Kalkulujú s ňou politici na jednej i druhej strane, a to bez ohľadu na reálne ohrozenia.

V dôsledku „historického dedičstva“ slovensko-maďarských vzťahov významnú zložku kreovania národnej identity na tomto území tvorilo nazeranie na spoločné dejiny cez prizmu vzťahov ku krívdám a atrocitám, ktoré jednotlivé etnické spoločenstvá postihli. Ľudí rozdeľuje spôsob, akým vnímajú minulosť, ako ju sprístupňujú nastupujúcej generácii, ale aj to, aký cieľ vidia pred sebou. História sa dostáva do služieb súčasnosti, aby podporovala ciele ideové, národné, štátne, skupinové, ba aj individuálne.

Najvýznamnejšie sa historická dimenzia v súčasnosti prejavuje v slovensko-maďarských vzťahoch v diskusiách o dôsledkoch dekrétov prezidenta republiky E. Beneša a nariadení SNR prijatých v rokoch 1944 – 1948 voči nemeckej a maďarskej menšine, mierových zmluvách z Trianonu v roku 1920 a Paríža z roku 1947, Viedenskej arbitráži, ale konfliktných tém, podobne ako tých „pozitívnych“ je oveľa viac.⁸⁸⁵ Aj v tomto prípade žiaľ musíme konštatovať, že na tento kôš problémov by sme potre-

885 MARUŠIAK, J. Slovensko a Maďarsko – spojenectvo s historickou záťažou. In *Studia Politica Slovaca*, 2015, roč. 8, č. 2, s. 41-54; ŠUTAJOVÁ, J. Problematika neslovanských menšín v ČSR po druhej svetovej vojne v slovenskej politike po roku 1989. In *Sociálne a politické analýzy* 2012, roč. 6, č. 1, s. 17-47; *Národná obroda*, roč. XVI., č. 97, 28. 4. 2005, s. 5 Šutaj, Š. Čo sa dialo so slovenskými Maďarmi po 2. svetovej vojne.

bovali samostatnú publikáciu a tak budeme pozornosť venovať iba kľúčovej udalosti zo začiatku 20. storočia Trianonu a Trianonskej mierovej zmluve a jej politickým interpretáciám, využívaniu a zneužívaniu v rokoch 2004 – 2018 a dekrétom prezidenta Edvarda Beneša.

Trianon – maďarská komemoračná politika a deficity slovenskej politiky – hľadanie vzťahu k minulosti a modelovaniu budúcnosti

Môžeme registrovať (najmenej) tri línie vnímania Trianonu, ktoré musíme akceptovať. 1 **Trianon ako historická udalosť**. Trianonská mierová zmluva zo 4. júna 1920 – historická udalosť, pri ktorej môžeme skúmať jej príčiny, priebeh a evidovať chronológiu tejto udalosti. 2 **Trianon ako symbol** pre „reťaze“ ďalších historických udalostí, na Trianon nadväzujúcich dejov (napr. Viedenská arbitráž, povojnová legislatíva...) 3 **Trianon ako línia historickej pamäte**. Je to politická a ideologická inštrumentalizácia, komemoračné mechanizmy (miesta pamäti) historickej udalosti. Ich cieľom je vyplniť verejný priestor pripomínaním Trianonu rôznymi spôsobmi (pamätný deň, pamätníky, pomníky, prejavy, umelecké diela, mapy, fotografie...), teda všetkým, čo je potrebné na to, aby sa ovplyvnilo historické vedomie cieľovej skupiny. V tomto prípade nejde o skúmanie historickej udalosti, ale sledovanie selektívne interpretovaného obrazu historickej udalosti.⁸⁸⁶

Trianon vnímame v prvom rade ako medzník vo vývoji Európy, ktorý spolu s ďalšími mierovými zmluvami vytvoril nový systém usporiadania Európy. Ten napriek narušeniu v rokoch ďalšej vojny a pri všetkých problémoch, ktoré spôsobil, garantoval usporiadanie strednej Európy a spolu s mierovým zmluvami z roku 1947 je základom mierovej koexistencie aj pre súčasnú generáciu. Aj historici aj politológovia však sledujú, ako sa udalosť zachovala v historickej pamäti obyvateľstva, aké v nej má miesto, akým spôsobom žije vo vedomí jednotlivých skupín v spoločnosti, aký význam jej pripisujú, akým spôsobom si ju pripomínajú alebo ju oslavujú, používajú alebo zneužívajú.⁸⁸⁷

Najmä táto dimenzia Trianonu sa stáva predmetom inštrumentalizácie v politike. Dialo sa tak od prijatia Trianonskej mierovej zmluvy až do súčasnosti. Politika sa snaží dejiny uchopiť, zaujať k nim stanovisko v záujme svojho vlastného profitu, aj v závislosti od konkrétnej geopolitickej situácie a politických a ideologických cieľov. Je v záujme politiky (štátnej, straníckej...), aby mala vyjasnený vzťah k minulosti, lebo to jej umožňuje konštruovať budúcnosť v zmysle svojich programových prin-

---

886 Všetkým týmto súčasťiam „života“ Trianonu venuje pozornosť vo svojej práci aj HOLEC, R. *Trianon. Triumf a katastrofa*. Bratislava: Marenčin PT, 2020.

887 HOLEC, R. Trianonské rituály alebo úvahy nad niektorými javmi v maďarskej historiografii. In *Historický časopis*, 2010, 50, 2, s. 291-311; MICHELA, M. Emlékezet, politika, Trianon. In *Regio*, 2007, 4, p. 81-92. [www.http://epa.oszk.hu/00000/00068/pdf/081-092.pdf](http://epa.oszk.hu/00000/00068/pdf/081-092.pdf); KUSÁ, D. – MICHELA, M. Dejiny a kultúrna trauma. Trianon a politiky verejného spomínania na Slovensku a v Maďarsku. In MICHELA, M. – VÖRÖS, L. a kol. *Rozpad Uhorska a Trianonská mierová zmluva. K politickým pamätiam na Slovensku a v Maďarsku*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2013, s. 277-305. Online: <http://www.forumhistoriae.sk/web/guest/-/rozpad-uhorska-a-trianonska-mierova-zmluva>; KOVÁCS, É. O traumatickej pamäti Trianonu. MICHELA, M. – VÖRÖS, L. a kol. *Rozpad Uhorska a Trianonská mierová zmluva...*, s. 265-275.

cípov. Na tomto mieste by sme mohli otvoriť niekoľko historických tém, ktoré majú vplyv na formovanie slovensko-maďarských vzťahov v domácej aj v zahraničnej politike, aj vzťah štátu k menšinám a vice versa (Viedenská arbitráž, dekréty prezidenta E. Beneša, povojnová legislatíva v ČSR, osobnosti v dejinách...). Trianon a Trianonská mierová zmluva v dejinách je komplikovane a rozdielne vnímaný medzník vo všetkých líniiach historickej pamäte (oficiálnej rodinnej, skupinovej...). V širšom zmysle, sa k pojmu Trianon, ako súčasť historickej pamäte, viažu aj rozpad Uhorska, vznik Československej republiky aj postavenie národnostných menšín v nástupníckych štátoch a hľadanie rôznych odpovedí maďarskej štátnej politiky na trianonský údel (traumu) až do súčasnosti, vrátane elit a reprezentácií maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku.

Komplikovanosť pohľadu slovenskej a maďarskej politiky sa odvíja od rozdielneho pohľadu na rozpad monarchie. Pre slovenskú politiku a väčšinu slovenských historikov je rozhodujúce, že víťazné mocnosti uznali Československo a jeho vznik už v októbri 1918, že toto akceptovanie bolo podporené jeho deklaratórnym vyhlásením republiky v Prahe a v Martine. Následne podpísaním prímeria došlo k definitívnemu rozpadu monarchie, od ktorej sa oddelilo Uhorské kráľovstvo. Monarchiu opustilo Rakúsko a vznikli okrem ČSR aj ďalšie nástupnícke štáty.⁸⁸⁸ Monarchia sa rozpadla po stránke formálnej, ústavno-právnej aj medzinárodnoprávnej. Bola vyhlásená aj Maďarská ľudová republika vedená Mihályom Károlyom a až po potlačení maďarskej boľševickej republiky 1. marca 1920 sa vytvoril štát s názvom Maďarské kráľovstvo.⁸⁸⁹ Trianonská mierová zmluva potvrdila tento fakt, precizovala a dotvorila už existujúce hranice, čím zmarila nádeje, že mocnosti budú uvažovať o ponechaní Uhorského kráľovstva v jeho predchádzajúcom územnom rozsahu.

Maďarská historiografia, právna veda aj súčasná maďarská politika vychádzajú z tézy o tisícročnej kontinuite Maďarska (v rôznych inštitucionálnych podobách) bez prerušenia, ako dediča a priameho pokračovateľa Uhorska (historického Maďarska). Dokumenty, s ktorými obe národné historiografie a politiky pracujú sú totožné, napriek tomu rozdielne interpretácie vytvorili dva samostatné naratívy historických udalostí zo začiatku 20. storočia, slovenský a maďarský.⁸⁹⁰

888 Dôvody a príčiny rozpadu Uhorského kráľovstva a habsburskej ríše sú analyzované v rozsiahlej literatúre na oboch stranách hraníc napr. HRONSKÝ, M. *Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920*. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998; HOLEC, R. *Trianon. Triumf a katastrofa...*; ABLONCZY, B. *Trianon-legendák*. Budapest: Jaffa, 2010. V súvislosti so 100. výročím prijatia Trianonskej zmluvy vyšlo v Maďarsku množstvo vedeckej aj popularizačnej literatúry napr. ZEIDLER, M. *Trianon – Nemzet és emlékezet* Budapest: Osiris, 2020; SZÁRAZ, M. Gy. *Fájó Trianon*. Budapest: Scolar Kiadó, 2019; PRITZ, P. *100 év – A trianoni Magyarország képes története*. Budapest: Kossuth Kiadó, 2020; ORMOS, M. *Padovától Trianonig – 1918 – 1920*. Budapest: Kossuth Kiadó, 2019; ROMSICS, I. *A Trianoni békeszerződés*. Budapest: Helikon, 2020.

889 BEŇA, J. Medzinárodno-právne súvislosti Viedenskej arbitráže. In ŠMIHULA, D. *Viedenská arbitráž v roku 1938 a jej európske súvislosti*. Bratislava: Ševt, pre Úrad vlády SR, 2008, s. 77-93.

890 ZAHORAN, Cs. „Addig a békesség, míg szomszéd akarja“ Trianon és a magyar-szomszéd viszony napjainkban. In *Történelmi szemle*, LXI. évfolyam, 2019, 4 szám, p. 731-744; PITAŘ, M. Trianonská smlouva a její reflexe v současné maďarské politice. In *Acta Fakultaty filozofické Západočeské univerzity v Plzni*. 2012, č. 3, s. 121-143. <http://dspace.zcu/bitstream/handle...Pi>

Trianonská mierová zmluva a Trianon ako symboly najzásadnejšej zmeny usporiadania strednej Európy v moderných dejinách sú udalosťou, ktorá ovplyvnila nielen región, ale aj historické vedomie obyvateľov. Historikom aj politológom umožňuje cez Trianon skúmať mechanizmus rozpadu a vzniku štátov, vplyv etnicity, národného či národnostného faktora aj nacionalizmus. Umožňuje tiež sledovať spôsob, akým sa historická udalosť inštrumentalizuje v historickej pamäti v závislosti od etnicity a ďalších socio-demografických faktorov. Faktom zostáva, že Trianonská mierová zmluva „medzinárodne potvrdila zánik Uhorska, kodifikovala utvorenie nástupníckych štátov v nových hraniciach, vrátane Maďarska. Po prvý raz od stanovila hranicu medzi Slovenskom a Maďarskom, čím vymedzila pojem Slovensko ako určitý historický, geografický a právny celok v medzinárodnom dokumente prvoradého významu.“⁸⁹¹

Zároveň je potrebné zdôrazniť, že z politologického hľadiska všetky vektory riadenej reakcie – rozkladu Uhorska, viedli k vytváraniu menších národných štátov, medzi nimi aj ČSR a Maďarska. Bol to prejav cyklického procesu konštrukcie a dekonštrukcie, fragmentizácie a centralizácie, integrácie a dezintegrácie, pôsobiaceho v ľudskej spoločnosti v rôznych podobách. V tomto priestore a pod vplyvom rôznych okolností (medzinárodná politika mocností, vývoj na frontoch „Veľkej vojny“, neschopnosť uhorských elít reagovať na modernizačné prúdy v spoločnosti, útlak a asimilácia etnicky iných komunít...) sa ťažiskovou líniou vývoja stala dezintegrácia, fragmentizácia štátneho útvaru, aby v neskorších obdobiach, mohlo dochádzať k novým formám integrácie a centralizácie na vyššej úrovni a iných politických a ideových základoch.

Dôsledky vytvorenia nástupníckych štátov (a Trianonskej zmluvy) sa prejavili nielen v politickom živote, ale aj živote obyvateľstva. Spustili lavínu pohybu obyvateľstva na oboch stranách hraníc. V dôsledku mierovej zmluvy sa do Maďarska presťahovalo 350 – 426-tisíc ľudí. Z územia Slovenska sa presťahovalo asi 107-tisíc ľudí.⁸⁹² Rozdelenie krajiny sa týkalo aj veľkého počtu príslušníkov strednej vrstvy, ktorá žila v Budapešti, ale pochádzala z území, ktoré sa ocitli za hranicami nového Maďar-

---

tar.pdf?; KOVÁČ, D. Slovenské dejiny a „zrozumiteľná oblasť historického výskumu“. In KOVÁČ, D. (ed.). *Slovenské dejiny v dejinách Európy: vybrané kapitoly*. Bratislava: Historický ústav SAV: Veda, 2015, s. 13-30; *Sme*, 13. 2. 2008, Kováč, D. Nevyhnutný rozpad. <http://komentare.sme.sk/c/3726188/priciny-trianonu.html>; *Sme*, 13. 2. 2008, Romsics, I. Príčiny Trianonu. <http://komentare.sme.sk/c/3726188/priciny-trianonu.html> Nie je to jediný prípad v dejinách, kedy sa dočasný rozpad, či zánik štátneho útvaru nepovažuje za prekážku kontinuity. Každý prípad je iný, ale napriek tomu v zmysle Benešovej koncepcie kontinuity bola ČSR, reprezentovaná dočasným československým zriadením v Londýne, považovaná za existujúcu, bez prerušenia kontinuity. Z najnovšej literatúry o tom píše napr. GERLOCH, A. – ŽÁK, KRZYŽANKOVÁ, K. (eds.). *Ústavní kontinuita České republiky s československou tradici*. Praha: vyd. Aleš Čeněk, 2019, 720 s.

891 HRONSKÝ, M. Ako sa Slovensko vyčlenilo z Uhorska. Trianonská mierová zmluva. In *Historická revue*, 2001, č. 1. <http://www.historiarevue.sk/historia-2001-01/trianon.htm>

892 KOLLAI, I. Psychológia mierovej zmluvy. In DEMMEL, J. a kol. *Rozštiepená minulosť. Kapitoly z dejín Slovákov a Maďarov*. Budapest: Terra Cognita, 2008, s. 129. Podrobnejšie o týchto otázkach PASTOR, P. A trianoni békekötés történetírásának színeváltozásai. In ZEIDLER,

ska. To narušilo mnohé rodinné, profesionálne aj priateľské väzby. Oba štáty boli viazané mierovými zmluvami k dodržiavaniu ľudských a národnostných práv, napriek tomu sa usilovali, v rôznej miere, o asimiláciu inorečového obyvateľstva. Aj v Československu, ktoré vytváralo menšine podmienky pre autonómny život (politické strany, spolky, kultúra, národnostné školstvo, používanie jazyka...) štát vytváral bariéry (v pridelovaní štátneho občianstva, dovoz tlače z Maďarska, oslavy sviatku sv. Štefana...), ktoré zdôvodňoval obavou z rozvratu štátu maďarským revizionizmom a iridentou.⁸⁹³ Uloženie tejto situácie pre osudy Maďarov, ktorých trianonské udalosti zasiahli, do historickej pamäti, a to bez ohľadu na to, na ktorej strane hraníc zostali, vytváralo predpoklady, aby túto bolestnú a negatívnu informáciu prostredníctvom rodinnej pamäte, spomienok a rozhovorov prenášali v rámci medzigeneračnej transformácie ďalej, v podstate až do súčasnosti. Paul Lendvai napísal: „*Okolo 350 000 až 400 000 úradníkov, dôstojníkov a predstaviteľov strednej triedy opustilo v rokoch 1918 – 1920 odtrhnuté územia. Títo ľudia degradovaní z vrstvy vládcov na ľudí bez vlasti, politicky bdeli ľudia, tvorili zbernú nádrž pre extrémistov každého druhu, pre populistických demagógov...*“⁸⁹⁴

Od prvej chvíle boli slovenské reakcie na Trianon podmienené aktivitami Maďarska a jeho boju proti „spravodlivému mierovému diktátu“. Rozdiely medzi predstaviteľmi jednotlivých politických prúdov v Maďarsku boli v tom, ako sa s touto nespravodlivosťou (dočasne) zmieriť, akým spôsobom a v akej miere dosiahnuť revíziu trianonskej zmluvy.

Medzivojnová európska menšinová politika garantovaná mierovými zmluvami a Spoločnosťou národov sa snažila vytvárať podmienky, v ktorých by etnické menšiny mali garantované kolektívne práva.⁸⁹⁵ Nielen Maďarsko, ale aj mnohí Maďari za hranicami chápali po prvej svetovej vojne oddelenie od materského národa ako dočasnú a mierovú zmluvu považovali za nespravodlivú. Za prirodzenú považovali existenciu celého maďarského národa v jednom štátnom celku. Aj ich lojalita voči československému štátu bola teda podmienená a nikdy nie bezhraničná. Zo strany Maďarov na Slovensku sa objavovali prejavy, ktorých základom bol revizionizmus (žiadna lojalita) alebo aktivizmus (dočasná lojalita) *Politickí predstavitelia maďarskej menšiny bez ohľadu na svoju politickú orientáciu a sama menšinová verejnosť dávali od počiatku ČSR najavo, že tento štát vznikol proti ich vôli.*⁸⁹⁶

M. *Trianon*. Budapest: Osiris, 2003, s. 881-888; ZEIDLER, M. *A reviziós gondolat*. Budapest: Osiris, 2001.

893 MICHELA, M. Svätostefanská idea a jej odraz vo formovaní identít obyvateľstva na Slovensku – ako predmet výskumu. In MARUŠIAK, J. – FERENCOVÁ, M. (eds.). *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava: Veda, 2005, s. 124; TAJTÁK, L. a kol. *Dejiny Rožňavy*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1978, s. 109.

894 LENDVAI, Paul. *Moja premrhaná krajina. Maďarsko na prelome*. Bratislava: Kalligram, 2012, s. 51-52.

895 Podrobnejšie: FERENČUHOVÁ, B. Stav výskumu medzinárodnej ochrany menšín na Slovensku..., 2004, s. 13-31.

896 ZEMKO, M. Politické strany a ich voličstvo v novozámockom a košickom volebnom kraji v parlamentných voľbách za prvej Československej republiky. In ŠVORC, P. – DANÍ-

Pokusy o úplnú revíziu a obnovenie integrity historického Maďarska (integrálna revízia – snaha o obnovenie Maďarského kráľovstva v pôvodnom rozsahu pred rokom 1918) sa vo významnej miere objavovali predovšetkým v medzivojnovom období a v čase druhej svetovej vojny⁸⁹⁷ a po roku 1945 sa ako významný alebo reálny politický faktor definitívne vytratil. Už István Bibó podrobil kritike maďarskú medzivojnovú spoločnosť a jej elity. „*Kultúrnu nadradenosť, ideálny zemepisný celok v Dunajskej kotline a najmä štátnu ideu svätého Štefana pokladal za také detinské konštrukcie, ktoré sice boli vhodné na omámenie maďarského obyvateľstva, nie však na presvedčenie zahraničia.*“⁸⁹⁸

Snaha o etnografickú revíziu za podpory Nemecka a Talianska sa úspešne zavŕšila Viedenskou arbitrážou z 2. novembra 1938.⁸⁹⁹ V prípade tridsiatych a štyridsiatych rokov 20. storočia sa maďarské vládnuce elity postavili na stranu Adolfa Hitlera, od ktorého očakávali, a dočasne aj dostali, politickú a územnú satisfakciu vo forme arbitrážnej hranice v roku 1938. Viedenská arbitráž je v slovenskom historickom vedomí vnímaná popri maďarizácii z konca 19. a začiatku 20. storočia, ako najväčšia negatívna udalosť v slovenských dejinách. Hlavnými heslami, pre ktoré našlo Maďarsko podporu Nemecka a Talianska pre revíziu trianonských hraníc, bol princíp etnickej spravodlivých hraníc.⁹⁰⁰ Slovenská „trauma“ z Viedenskej arbitráže je porovnateľná, v politike, v dôsledkoch pre ľudí s dôsledkami Trianonu. Novým fenoménom bola skutočnosť, že kým po Trianone ľudia utekali, po Viedenskej arbitráži ako aj po druhej svetovej vojne boli vyhánaní. Pribudol závažný faktor priameho fyzického násillia na minoritnej skupine obyvateľstva a to je závažný rozdiel.

Československou odpoveďou na udalosť z čias vojny bola snaha o vytvorenie národného štátu Čechov a Slovákov, bez neslovanských národnostných menšín po druhej svetovej vojne a povojnová protimenšinová legislatíva.⁹⁰¹

LÁK, M. – HEPPNER, H. (eds.). *Veľká politika a malé regióny 1918 – 1939...*, s. 202; OLEJNÍK, M. Transformácia identity spišských Nemcov v závislosti na meniacich sa štátoprávných a sociálnych podmienkach Slovenska v 20. storočí. In BAČOVÁ, V. – KUSÁ, Z. (eds.). *Identity v meniacej sa spoločnosti*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 1997, s. 145-154.

897 BARCZA, Gy. *Diplomata-emeleim, 1911 – 1945*. I. kötet. Város: Európa-História, 1994. Podľa KOLLAI, I. Psychológia mierovej zmluvy. In DEMMEL, J. a kol. *Rozštiepená minulosť. Kapitoly z dejín Slovákov a Maďarov*. Budapest: Terra Cognita, 2008, s. 151.

898 ROMSICS, I. *Parížska mierová zmluva z roku 1947*. Bratislava: Kalligram, 2008, s. 35.

899 ŠUTAJ, Š. Trianon a szlovákia történelmi emlékezeten. In *Limes*, 2011, XXIV, 89, p.71-86; ŠUTAJ, Š. Variace stop Trianonu v politické paměti..., s. 69-97.

900 Je však potrebné pripomenúť, že aj tieto hranice neboli spravodlivé, lebo ani tu nebol etnický princíp dodržaný. K Maďarsku bolo pričlenených 62 slovenských obcí v okolí Nových Zámkov, Vrábľov a Hurbanova, kompaktné Slováckmi osídlené územie pri Jelšave a 79 väčšinou slovenským obyvateľstvom osídlených obcí pri Košiciach. Celkom bolo na základe Viedenskej arbitráže začlenených do Maďarska viac ako 270 tisíc obyvateľov slovenskej a českej národnosti. VARSIK Branislav. *Národnostná hranica slovensko-maďarská v ostatných dvoch storočiach*. Bratislava: SÚS, 1940; KLIMKO Jozef. *Politické a právne dejiny hraníc predmnichovskej republiky (1918 – 1938)*. Bratislava: Veda, 1986, s. 119-122.

901 V publikácii sa tejto problematike nebudeme hlbšie venovať, sú dostatočne spracované v mnohých prácach napr.: ŠUTAJ, Š. (ed.). *Dekréty E. Beneša v povojnovom období*. Prešov: Univer-

Posledným významným pokusom o realizovanie etnografického prístupu k stanovení hraníc v medzinárodnej politike bola snaha Maďarska na Parížskej konferencii v roku 1946 dosiahnuť korekciu hraníc vo vzťahu k Československu, zhodujúcu sa s arbitrážnou viedenskou čiarou.⁹⁰² Na samotnej mierovej konferencii bol súčasťou mierovej zmluvy s Maďarskom, ktorá bola podpísaná v Paríži v časti II, oddiel I, článok 4 Parížskej mierovej zmluvy: „*Maďarsko, ktoré podľa dohody urobilo opatrenia na rozpustenie všetkých politických, vojenských alebo polovojenských organizácií fašistického rázu na maďarskom území ako aj všetkých iných organizácií, vyvíjajúcich propagandu nepriateľskú Spojeným národom, počítajúc do toho propagandu revizionistickú, sa zaväzuje, že v budúcnosti nebude trpieť jestvovanie a činnosť organizácií tohto druhu, ktorých cieľom je zbaviť ľud jeho demokratických práv.*“⁹⁰³

Obdobie socializmu nacionálne témy vo verejnom i straníckom diskurze tabuizovalo. Týkalo sa to aj všetkých sporných otázok vrátane Trianonu a Viedenskej arbitráže. Maďarská kádarská politika bola pod silným vplyvom sovietskeho vedenia a takúto otázku nemohla ani nechcela nastoľovať. Ale ani maďarská marxistická historiografia neopustila tézu o nespravodlivom imperialistickom delení Európy. Iba v krátkom období československého reformného predjaria sa nacionálne témy na Slovensku objavili s nebyvalou intenzitou a neraz prerástli do vnútorných slovensko-maďarských konfliktov. Oboja spojenci vo Varšavskej zmluve presadzovali v tomto období nihilistický prístup k revízii, ktorú nahradili koncepciou budovania mostov (koncepcia menšín ako mostu medzi „národnými“ štátmi).⁹⁰⁴ Špecifickou odpoveďou komunistických reprezentácií na Trianon bol Štrbský protokol z júla 1949, ktorý zaobetúoval požiadavky z oboch strán nulovým variantom – nemáme voči sebe požiadavky, odpustené (zabudnuté) sú reparácie, dlhy, vysídlenie, deportácie aj kultúrne pamiatky, ktoré zostali v Maďarsku.⁹⁰⁵

Trianon a súčasnosť

Na otázku *Hospodárskych novín* v roku 2011 „*Prečo sa prvé kroky Fideszu po vlnaňšom volebnom víťazstve týkali trianonskej mierovej dohody a maďarských menšín?*“, odpovedal predstaviteľ strany Fidesz László Kövér: „*Po prvé preto, že vlni bolo 90. výročie Trianonskej zmluvy. Po druhé, na tieto symbolické kroky bolo treba menej prípravnej práce, než je potrebné v ekonomike. Po tretie, keď nebude istá duchovná a morálna obnova, tak nebudeme schopní obnoviť celú maďarskú spoločnosť.*“⁹⁰⁶

sum 2004; ŠUTAJ, Š. – MOSNÝ, P. – OLEJNÍK, M. *Prezidentské dekréty Edvarda Beneša v povojnovom Slovensku...*

902 Podrobnejšie o tom: ŠUTAJ, Š. *Parížska konferencia 1946 a mierová zmluva s Maďarskom*. Prešov: 2014.

903 Sbirka zákonů a nařízení republiky Československé, č. 192/1947 z 22. listopadu 1947.

904 ŠUTAJ, Š. Slovenskí Maďari a rok 1968. In LONDÁK, M. – SIKORA, S. (eds.). *Rok 1968 a jeho miesto v našich dejinách*. Bratislava: Veda, 2009, s. 194-209.

905 ŽATKULIAK, J. *K dekrétom E. Beneša a k nariadeniam Slovenskej národnej rady vo vzťahu k súčasnosti*. Informačné materiály č. 22/2000. Bratislava: Kancelária NR SR, 2000.

906 *Hospodárske noviny*, 6. 6. 2011, Každý váš politik má v sebe kúsok Slotu.

Po zmene režimu v Maďarsku sa súčasne zásadne zmenilo politické spektrum, ale dve tendencie, pravicová, ktorá považuje trianonskú traumu za zdroj „národnej“ politiky a ľavicová, ktorá by problém najradšej ignorovala, zostali. Mlčanie kádarovského socialistického režimu o Trianone veľmi rýchlo nahradila populistická rétorika nových reprezentácií, ktoré v Trianone videli pilier budovania jednoty maďarského národa. Ako uvádza P. Lendvai, „*Kým v roku 2002 okolo 18 % dospelého obyvateľstva si myslelo, že dôsledky mierovej zmluvy sa nikdy nemali prijať, stúpol tento percentuálny podiel dodnes (rok 2010 – autori) dva a pol násobok. Navyše každý tretí v tejto skupine (chýba tam „si myslí“ – autori) že sa nesmú vzdať nijakého prostriedku, aby znova pripojili stratené územia k Maďarsku. ... Tieto čísla odzrkadľujú povážlivé a zároveň absurdné zostrenie postoja maďarskej spoločnosti.*“⁹⁰⁷

To, že v Maďarsku je pohľad na Trianon jednoznačný potvrdzujú výsledky prieskumu z mája 2020 zistené o vnímaní Trianonu v maďarskej spoločnosti výskumným tímom, vedeným Balázsom Ablonczym. Podľa výsledkov prieskumu 94 % občanov Maďarska považuje Trianonskú zmluvu za nespravodlivú, 85 % z nich považuje Trianon za najväčšiu tragédiu maďarského národa, 84 % si myslí, že „*Maďarom je ten, koho bolí Trianon*“, a podľa 77 % z nich trianonskú traumu krajina doteraz neprekonalá.⁹⁰⁸ Podobné výsledky by sme mohli predpokladať aj v maďarskej populácii na Slovensku.

Na základe reprezentatívneho výskumu, ktorý uskutočnil Sociologický ústav SAV v spolupráci s Inštitútom pre verejné otázky a s českým Centrom pre výskum verejnej mienky Sociologického ústavu AV ČR po roku 2015, nostalgiu za zánikom Rakúsko-Uhorska pociťuje dnes na Slovensku iba necelá tretina obyvateľov Slovenska. Takmer polovica si myslí, že rozbitie monarchie nebolo chybou. Prevažne nesentimentálne sa na zánik monarchie dívajú najmä občania slovenskej národnosti; nebanujú za Uhorskom z prelomu storočí, keď boli Slováci vystavení národnostnému útlaku a obmedzeniu politických práv. Respondenti maďarskej národnosti mali iný názor: takmer polovica z nich si myslí, že rozbiť Rakúsko-Uhorsko nebolo správne. Podľa výskumu bratislavského Národného osvetového centra z roku 2017 „*etnickí*“ Maďari na Slovensku dodnes pokladajú Trianonskú zmluvu za jednu z najnegatívnejších udalostí, aká na Maďarov doľahla v 20. storočí a zánik Rakúsko-Uhorska dve pätiny z nich nepovažujú za nesprávne riešenie. Zaujímavé sú aj politické rozdiely: rozbitie Rakúsko-Uhorska negatívne posudzuje väčšina prívržencov SMK, ktorá má blízko k V. Orbánovi, kým pre maďarských prívržencov strany Most-Híd to neplatí. Podľa Zory Bútorovej k frustrácii z minulosti prispieva politika súčasného „*orbánovského*“ Maďarska, ktorá – ako to povedal maďarský sociálny psychológ György Csepeli – namiesto úsilia o prekonanie traumy sype do tejto historickej rany ustavične soľ.⁹⁰⁹ Aj súčasné vnímanie, ako sa jasne ukazuje vo výskumoch, ktoré sme realizovali na reprezentatívnych vzorkách v predchádzajúcich rokoch na Slovensku ukazu-

907 LENDVAI, P. *Moja premrhaná krajina. Maďarsko na prelome*. Bratislava: Kalligram, 2012, s. 93.

908 *Denník N*, 4. 6. 2020, Petőcz, K. Nech žije Trianon! Nech zhynie Trianon!

909 *Denník N*, 26. 10. 2018, Bútorová, Z. Ako po storočí vidíme prvú ČSR.

je, že tam, kde je medzi historickými traumami u Maďarov Trianon a povojnová protimaďarská legislatíva, tam je v slovenskom historickom vedomí Viedenská arbitráž.⁹¹⁰

Z hľadiska oficiálnej politiky môžeme akceptovať slová politológa L. Öllösa o tom, že v súčasnosti sa Maďarsko nepokúša o revíziu existujúceho systému usporiadania strednej Európy, ako sa mu to snažia pripísať nacionalistické kruhy na Slovensku. „*Všetky maďarské vlády jednoznačne akceptujú platnosť mierových zmlúv. V Maďarsku nie sú žiadne prúdy, ktoré by to chceli otvárať.*“⁹¹¹ Počas Antallovej a Hornovej vlády Maďarsko podpísalo so Slovenskom, ale aj s Chorvátskom, Ukrajinou a Rumunskom susedské dohody. Tie obsahovali klauzuly o maďarských menšinách, ale aj významný záver, že ochrana menšín nie je výlučnou záležitosťou príslušných štátov, ale aj predmetom legitímnej pozornosti zo strany medzinárodného spoločenstva. Zároveň maďarská strana potvrdzovala nanovo definitívne uznanie hraníc.⁹¹² Trianon a odstránenie jeho „nespravodlivosti“ však naďalej zostal významným prvkom maďarskej domácej aj zahraničnej politiky.⁹¹³ Aj po 100 rokoch mnohé riešenia majú trianonskú stopu a môžeme ich dešifrovať ako odpoveď maďarských elít aj maďarskej spoločnosti, avšak už diferencovane alebo sčasti diferencovane na oboch stranách hraníc, na udalosti súvisiace s Trianonom.

Túto stopu môžeme vnímať v dvoch ťažiskových líniách: v historickej pamäti a v aktuálnej politike.

Politika a jej súčasné odpovede na Trianon

V súčasnosti a v sledovaných rokoch môžeme za dominantnú odpoveď maďarskej politiky na Trianon považovať národnú politiku v podobe *nadhranickej vízie jednoty maďarského národa*.⁹¹⁴ Komemorácia – pripomínanie Trianonu v historickej pamäti, ako súčasť formovania historického vedomia maďarstva, je jej významným pilierom.

910 ŠUTAJ, Š. History and National Identity. In SWOBODA, H. – VIERSMA, J. M. (eds.). *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*. Bruxelles: The Socialist Group in the European Parliament, 2009, p. 193-204.

911 *Hospodárske noviny*, 30. 4. 2010. Orbánov „zlý muž“ sa vracia. <https://hnonline.sk/svet/323947-orbanov-zly-muz-sa-vracia>

912 LENDVAI, P. *Moja premrhaná krajina. Maďarsko na prelome*. Bratislava: Kalligram, 2012, s. 96.

913 O pozícii maďarskej politiky vo vzťahu k Trianonu po roku 1989 aj v súvislosti so vstupom Maďarska do EÚ pripravil zaujímavú publikáciu: KENDE, P. *Le défi Hongrois de Trianon à Bruxelles*. Paris: Buchet/Chastel, 2004, 274 s.

914 Predseda Republikovej rady Fidesz L. Kövér v júli 2007 na stretnutí maďarských študentov a maďarských pedagógov Karpatskej kotliny s názvom „Maďarská kalvária“ povedal: „*Nejde o snahu revidovať, ale je nutné povedať, že veľké Uhorsko sa nestratilo. Nanajvýš prekreslili jeho politické hranice, ale Maďarsko je tam, kde žijú Maďari, dokonca je aj tam, kde Maďari už nežijú. Maďarsko je tam, kde sú v našej duši jeho hranice.*“ (Sme, 7. 7. 2007, Kövér: Veľké Uhorsko sa nestratilo.) V roku 2010 v súvislosti s výročím Trianonu v prejave v maďarskom parlamente o Uhorsku povedal: „*Ale ani nie je potrebné, aby vstalo z mŕtvych, veď v dušiach, kultúre, našom jazyku, v kostoloch, ktoré staviame, a v našich medziľudských kontaktoch žije.*“ (Pravda, 21. 5. 2010. Uhorsko nemožno oživiť, lebo žije, zaznelo v maďarskom parlamente.)

Hlavná línia trianonskej traumy je uložená v maďarskej historickej pamäti v podobe kultúrneho kódu, ktorý bol pestovaný v maďarskej spoločnosti všetkými potrianonskými generáciami, vrátane tej dnešnej. Slovo Trianon sa stalo nie iba historickým faktom, ale slovným symbolom katastrofy, maďarskej národnej tragédie, ktorý je po dlhé generácie budovaný v maďarskej spoločnosti. Je to citový stav. Trianon je symbolom národného poníženia, nešťastia, utrpenia (maďarská kalvária). Celé generácie sú vychovávané, otvorene či skryto tak, aby bol Trianon súčasťou negatívnej kolektívnej pamäte, mementom pádu národa na najnižší možný stupeň, z ktorého vedie cesta iba k lepšej budúcnosti maďarstva. Práve v sledovanom období sa tento fenomén stal súčasťou systematickej politiky, ktorý sofistikovane ovplyvňoval maďarstvo v redefinovanej vlasti, v Karpatskej kotline. Transformácia Trianonu do historickej pamäti je dotvorená do línie strategicky sformovanej politiky, ktorá bola podchytená do podoby legislatívy (zákon o Dni národnej spolupatričnosti), ústavného zakotvenia v článkoch novej ústavy z roku 2011, uplatňovania zákonov v politickej a pedagogickej praxi (napr. v podobe príručky pre školy) aj finančného zabezpečenia v rámci dotlačnej politiky vo vymedzenom území Karpatskej kotliny, ktorá je miestom pre pôsobenie politiky maďarstva. Jeho súčasťou je možnosť získať štátne občianstvo pre zahraničných Maďarov a s tým súvisiace aktívne aj pasívne volebné právo.

Medzi politickými elitami v Maďarsku a slovenskými Maďarmi existujú zhodné, ale aj rozdielne prvky vnímania Trianonu. To sa týka samotného historického dokumentu, ale aj vnímania Trianonu ako symbolu toho, ako sa Trianon inštrumentalizoval v historickom vedomí a historickej pamäti.

Z hľadiska slovenskej populácie prevažuje veľká miera zhody vo vnímaní Trianonu. Trianon sa nevymedzil ako národ spájajúca historická udalosť. Vo verejnosti zostal v podobe neutrálneho historického faktu a v politike a publicistike sa vymedzuje skôr ako symbol ohrozenia slovenskej štátnosti. V slovenskej kolektívnej pamäti je mu teda daná pozícia, podobne ako u Maďarov, aj keď z úplne iných dôvodov, v negatívnom poli emocionálnej škály. Tak ako pre Slováka, tak aj pre Maďara, pri slove Trianon má behať mráz po chrbte, pre jedných je to pre dlhodobu pestovaný pocit ohrozenia a pre druhých pre dlhodobu pestovaný pocit národnej pohany. V slovenskej historickej pamäti má Trianon miesto spolu so slovami ako je iredentizmus a revizionizmus. Je spojený s pocitmi ohrozenia, je využívaný (zneužívaný) v slovensko-maďarských medzištátnych vzťahoch a v menšinovej politike na dramatizovanie politickej situácie, využívanie maďarskej karty v politickej agitácii a bol využitý vtedy, ak bolo potrebné mobilizovať národ proti vykonštruovanej alebo reálnej maďarskej hrozbe (pre politiku HZDS, SNS a Smeru bola takáto politika typická).

Slovenská trauma z Trianonu sa prejavuje nielen neustálou podozrievavosťou vlastnej maďarskej menšiny na Slovensku, ale najmä maďarských politických reprezentácií, zo snahy o zmenu hraníc a z úsilia o pričlenenie južného Slovenska k Maďarsku, či dokonca o znovuoobnovenie historického svätostefanského Maďarska. Každý pokus Maďarska alebo slovenských Maďarov o zmenu postavenia, právomocí, kompetencií, zlepšenia kvality života alebo posilnenia ľudských a menšinových práv (jazykových, školských, kultúrnych, samosprávnych) bol zo strany vládnucich koalícií alebo ich častí, spájaný s pokusom o revíziu Trianonu. Trianon je v slovenskej

politike čarovné slovo, ktoré pod vplyvom národného populizmu a protimaďarskej rétoriky politických špičiek, aj umiernených vlastencov a vlašných národovcov mobilizuje k opatrnosti a nedôvere voči Maďarom. Aj to je jedna z príčin, prečo slovenské reprezentácie nie sú schopné kreaovať pozitívnu národnostnú politiku, nesprávajú sa k slovenským Maďarom ako k subjektu budujúcemu občiansky orientovaný štát, Slovensku republiku, ale ako k dočasným podnájomníkom, obývajúcim slovenskú zem.

Rozdielna je miera prežívania Trianonu, aj spôsob pripomínania/komemorácia. Na Slovensku neexistuje nostalgia za Uhorskom, v porovnaní s miernou nostalgiou za ČSR. Úlohu v tom iste zohráva aj časový faktor. Z rozdielu medzi vnímaním Trianonu v Maďarsku a na Slovensku však vyplýva, že na Slovensku sa nevytvorili komemoračné mechanizmy vo vzťahu k Trianonu. Neexistujú (neexistovali) rituály, symboly, pripomienkové slávnosti. V historickom vedomí a v historickej pamäti je Trianon fakt, historická udalosť, ktorá sa odohrala. Splnila svoju historickú úlohu, potvrdila hranice ČSR a tým vytvorila aj historické hranice Slovenska. Nie je dôvod na pripomínanie, pamätné dni, ani pomníky či pamätníky. Pre Slovensko sú takými dňami, ktoré oslavuje alebo pripomína Martinská deklarácia (30. októbra 1918, kedy sa slovenské reprezentácie prihlásili oficiálne k ČSR) a vyhlásenie Československej republiky. Iba v roku 2010 v čase prijímania maďarského zákona o Dni národnej spolupatričnosti sa objavili výzvy na protesty proti stavaniu protitrianonských pomníkov. Zákon bol pochopený v niektorých kruhoch slovenskej spoločnosti ako volanie po prekresľovaní hraníc strednej Európy prostredníctvom nových politických nástrojov, čo bolo vnímané ako „nebezpečné a všeobecne neprijateľné“.⁹¹⁵ Pri 90. výročí Trianonu sa na Slovensku objavili protitrianonske pomníky napr. v Komárne, Bratislave (Hlavná pošta) alebo v Petržalke. „*Chceme ukázať maďarskému národu, kde je hranica stanovená Trianonom. Chceme ukázať predstaviteľom mesta Komárno, že nám nebudú prikazovať, čo máme robiť v slovenskom meste,*“ vyhlásil predseda SNS Ján Slota.⁹¹⁶ Slota avizoval, že do piatich rokov bude na juhu Slovenska vyhlásené referendum o autonómii a následne budú južné územia odtrhnuté od Slovenska ako Kosovo od Srbska.⁹¹⁷ Samotná akcia bola v znamení šovinistickej interpretácie Trianonu (A. Belousovová hovorila aj o šikmých očiach ľudí, ktorí žili medzi Mongolskom a Čínou a J. Slota o Maďaroch, ktorí sa prehánali na malých chlpatých koníkoch a heslami „Slovensko je naše“). Pripomínanie Trianonu v roku 2010, bolo výsledkom

915 *Pravda*, 1. 6. 2010, Ďalší maďarský zákon vyvolal u slovenských politikov obavy.

916 *Sme*, 1. 6. 2010, SNS na hraniciach v Komárne osadí pamätník. <http://www.sme.sk/c/5401994/sns-na-hraniciach-v-komarne-osadi-pamatnik-trianonu-fico-sa-prida.html#ixzz0q9ZCZxgW>. Slota varoval, že „*Maďarská republika chce za pomoci zbrani vytvoriť veľké Maďarsko. SNS urobí všetko pre to, aby SR neprišla ani o centimeter štvorcový.*“ Podľa neho by SR mala vypovedať zmluvu o dobrých susedských vzťahoch s Maďarskom. V ďalších prejavoch navrhoval odvolať slovenského veľvyslancu z Budapešti a zvážiť vypovedanie zmluvy o priateľstve a dobrom susedstve. (*Sme*, 3. 6. 2010, Slota pre české Právo, Maďari chcú zopakovať kosovský scenár, <http://www.sme.sk/c/5405733/orban-veri-v-dobre-vztahy-so-slovenskom.html#ixzz0qAJ-8r4DH>; O niekoľko dní neznámy páchatel' poškodil pamätník, ale nepodarilo sa mu ho zvaliť.

917 *Sme*, 1. 6. 2010, SNS na hraniciach v Komárne osadí pamätník; *Sme*, 3. 6. 2010, Maďari chcú zopakovať kosovský scenár; *Sme*, 1. 6. 2010, Občania Slovenska nepotrebujú vytvárať nepriateľa.

výnimočného skratu v jednej z línií slovenskej politiky – nestal sa však z toho ani rituál, ani tradícia. Slovenská spoločnosť ho nepotrebuje, je zbytočný, a preto ani nemá šancu na ukotvenie sa v historickej pamäti. Motivácia udalosťami v Maďarsku, pre ktoré bolo okrúhle výročie Trianonu odštartovaním novej fázy pripomínania si Trianonu, je nespochybniteľná. Slovenská nacionalistická línia menšinovej politiky by bez „hýbateľa“ z Maďarska nebola schopná vlastného tvorivého činu. Pozitívny program neexistuje a negatívny je len odpoveďou na maďarské nacionálne podnety.

Maďarská menšina na Slovensku však nemá v znaku trianonsky syndróm ako prvotný znak svojej existencie. Nemôžeme však povedať, že by ju nezasiahol a nepoznomenal (už len tým, že túto menšinu vytvoril). Rozdiel medzi históriou a pamäťou je práve v tom, že na rozdiel od histórie a historikov, inštrumentárii historickej pamäte narábajú s historickými udalosťami selektívne, výberovo a snažia sa včleniť do historickej pamäte obyvateľstva vybrané momenty historickej udalosti, ktoré sú dôležité práve pre ich výklad dejín.⁹¹⁸ Tomu prispôsobujú aj spôsoby, miesta a intenzitu komemoračných mechanizmov, ktorými zahlcujú verejný priestor. Jedným z výsledkov konfliktu „histórií“ a pamätí“ je boj o priestor, na ktorom sa budujú pamätníky a monumenty. Na juhu Slovenska sa prejavoval nielen v súboji maďarských „turulov“ a slovenských „dvojkrižov“. Protitrianonské pamätníky sa stali súčasťou „maďarského“ mesta na oboch stranách hraníc, dopĺňané protibenešovskou symbolikou. Ak je takýto monument výsledkom regionálnej pamäte a súzvuku spoločného pocitu a potrieb je to akceptovateľné a dokonca môže napovedať čo to o komunite, spôsobe jej života, uvažovania. Organizovaná propagandistická akcia, ktorej cieľom je manipulovanie historickej pamäte v prospech politickej ideológie je vážnejší problém. Hranice medzi týmito dvomi líniami však vyžadujú detailné skúmanie a rozbor.

Pamätný stĺp k výročiu Trianonu chcelo v Komárne v júni 2010 vo dvore fary reformovanej cirkvi umiestniť aj združenie Tükör. Nedostalo však povolenie od Ni-

918 Už v prvej polovici 20. storočia v rámci prenikania širších metodologických princípov humanitných a sociálnych vied do historiografie spracoval excelentnú štúdiu „pamäte“ HALBWACHS, M. *Les cadres sociaux de la mémoire*. Paris: Presses universitaires de France, 1925; Najmä tretia generácia francúzskych historikov nadväzujúca na školu Annales urobila zásadný posun v skúmaní historickej pamäte a miest pamäte. Významnú úlohu zohrala najmä rozsiahla viacväzková publikácia, ktorá vznikla pod vedením Pierra Noru. NORA, P. (ed.). *Les lieux de mémoire*. Paris: Gallimard, 1984 – 1992. NORA, P. Mezi pamětí a historií: problematika míst. *Cahiers du CEFRES. N° 10, Antologie francouzských společenských věd: Město* (ed. Françoise Mayer, Alban Bensa, Václav Hubinger). Praha: CEFRES, 1996. http://www.cefres.cz/IMG/pdf/nora_1996_mezi_pamet_i_historii.pdf; V ďalších rokoch vzniklo široké spektrum publikácií a článkov k problematike historickej pamäte aj „miest pamäte“. Už v 90. rokoch sa v spolupráci s francúzskymi a českými historikmi pokúsila o nesmelé prieniky do tejto oblasti aj slovenskí historici. (ŠUTAJ, Š. La mémoire de la minorité hongroise en Slovaquie. In *La nouvelle alternative*. 32, 1993, p. 42-44; ŠUTAJ, Š. La mémoire de la minorité hongroise en Slovaquie et les conséquences de la seconde guerre mondiale (les décrets Benes) In *La nouvelle alternative*. 38, 1995, p. 37-38; ŠUTAJ, Š. Réflexion sur l'étude de la mémoire historique. In MAYER, F. (ed.) *Histoire et mémoire. Résistance et collaboration pendant la Seconde Guerre mondiale*. Cahiers du CEFRES 6, Praque 1997, p. 19-27; ŠUTAJ, Š. La minorité hongroise en Slovaquie dans le contexte postcommuniste. In *Človek a spoločnosť*, 2011, roč. 14, č. 4, <http://www.saske.sk/cas/zoznam-rocnikov/2011/4/5953/>

trianskeho samosprávneho kraja.⁹¹⁹ V Dôstojníckom pavilóne patriacom mestu Komárno sa uskutočnila k Trianonu konferencia maďarských „národovcov“. Podľa programu mala odznieť prednáška „o svätej korune“ a konferencia sa mala skončiť „prísahou svätej koruny.“ Hlavný rečník na slávnosti Ernő Raffay, bývalý štátny tajomník vlády J. Antalla z rokov 1990 až 1994, upozornil, že Maďarsko na začiatku 90. rokov nevyužilo možnosť Trianon napadnúť, lebo ho vlastnil medzinárodný kapitál.⁹²⁰ Kritizoval tiež stranu Most-Híd, ktorá hlása spoluprácu so Slováckmi. Program končil v centre Komárna koncertom nacionalistických kapiel.⁹²¹

V historickej pamäti maďarskej populácie boli a sú súčasťou pripomínania Trianonu emócie, ktoré navyšujú pocity nespravodlivosti Trianonu. Mali by vytvárať podmienky pre vyrovnanie sa s Trianonom formou spoločenského odporu a dôležitú súčasť takejto línie tvorila aj vízia, že budúcnosť tento nepriaznivý stav zmení a prinesie aj možnosť lepšieho života, sociálnej zmeny.

Pre Maďarov znamená Trianon jednu z najtragickejších udalostí 20. storočia,⁹²² a to bez ohľadu na názor iných. Maďarská odborná literatúra jednoznačne vysvetľuje, prečo je Trianon pre Maďarsko traumou. K jedným z dôležitých príčin určite patrí skutočnosť, že trianonskou mierovou zmluvou sa z významnej monarchie stal malý, „bezvýznamný“ štát.

Politika komemorácie

Trianon sa stal súčasťou znovuobjavenej, či prebudenej historickej pamäte a v Maďarsku aj súčasťou protikomunistickej politiky, ktorá dlhé roky pamäť Trianonu potláčala. Postupne sa vytvárali jednotlivé zložky konštruovania národnej minulosti, so silným využitím rekonštrukcie rituálov z medzivojnového a vojnového obdobia. Analytici to občas neprípisovali politizácii trianonskej agendy, ale maďarskému naturelu. Bývalý veľvyslanec v Maďarsku Š. Markuš, ktorého rodina sa na Slovensko dostala v rámci povojnovej výmeny obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom, napísal: *„Maďari majú veľmi radi sochy a pomníky. S obľubou si nimi pripomínajú najmä historické neúspechy v bitkách. S pompou oslavujú porážky. Hrdinom v prehrách patrí viac cti ako víťazom. Maďari jasajú na miestach, kde by mali skôr*

919 *Pravda*, 4. 6. 2010, Na výročie Trianonu bude polícia v Komárne v pohotovosti.

920 Ernő Raffay v roku 2007 spolu s Archimedom Siddiropoulosom založil Výskumný ústav Trianonu (Trianon Kutató Intézet), ktorý od roku 2009 vydával časopis *Trianoni Szemle*. V prvých troch číslach časopisu boli „štúdie“ Miklosa Duraya o postavení Maďarov v Československu v čase po prvej a druhej svetovej vojne. V časopise uverejnili svoje práce aj historici Gyula Popély a Zoltán Balassa. Po roku 2016 už aktivity ústavu aj časopisu ustali. Podrobnejšie: <http://www.trianoniszemle.hu/kutato-intezet/>

921 *Sme*, 4. 6. 2010, Trianon Komárno nerozhádal. Program končil v centre Komárna koncertom kapiel. *„Kam sa podela krajina, ktorá stáročia svojim telom bránila Európu a dávala nový dom rôznym národom. Pili jej víno a jedli jej chlieb, cicali jej krv - a to všetko nestačilo. Tisíc jej boľavých rán trhajú paráty supov so zahnutými zobákmi.“* Spievala v jednom zo svojich textov skupina Kerecsen.

922 ROMSICS, I. *Trianonská mierová zmluva*. Bratislava: Kalligram, 2006.

plakať.⁹²³ Dôležitým faktom je, že maďarský národ v týchto komemoráciách vystupuje ako obeť. Aj to môžeme zaradiť medzi dôležitú črtu komemorácie Trianonu. Mučeníctvo za vlasť, utrpenie, rozdelenie, vysťahovanie a na to nadväzujúce vyhnanie, zajatie v ruských gulagoch, prenasledovanie v nástupníckych štátoch vytvárali kult utrpenia a ohrozenia, ktoré boli v rôznych obdobiach a rôznymi skupinami vnášané do vedomia obyvateľstva. Zohrávali dôležitú úlohu nielen pri mobilizácii z národnú jednotu a národnú politiku, ale napr. pri vytváraní vojenských a polovojských oddielov extrémistickými skupinami, ktoré mali byť garantmi nápravy krívd. Pripomínanie, posilňovanie sa vo vlastnom nešťastí, hľadanie zodpovedného za toto nešťastie, to všetko pri komemoráciách a spomienkach vytvára emócie spoločného utrpenia, spolupatričnosti, vyčleňovania (exkluzie). Je posilňované spoločnými rituálmi, kladením vencov, patetickými prejavmi, mobilizačnými heslami, a dokazovaním o nenahraditeľnosti „rečníkov“ v spoločnom boji za nápravu krívd. Hrajú sa hymny, spievajú staré, či nové piesne, opakujú sa slogany, ktoré majú mobilizačný charakter, obnovuje a oživuje sa symbolika minulých slávnych čias. Je to typická črta komemoračnej mentality,⁹²⁴ ale aj jeden z typických znakov systematickej propagandy.⁹²⁵ V prípade Maďarov je spojená aj s ďalšími negatívnymi udalosťami z maďarských dejín a vytvára ich zosieťovanie do série tragických nešťastí, ktoré postihli maďarský národ, bez ohľadu na to, na ktorej strane hraníc sa v súčasnosti nachádza. Táto línia sa tiahne celými dejinami. Moháč (1526), revolúcia 1848/49 – Világos a poprava maďarských generálov, porážky vo vojnách, Trianon, mierová zmluva z roku 1947, masaker Maďarov roku 1956 sovietskymi okupantmi, aj nešťastný komunistický režim, ktorý by najradšej vyradili z kontinuálnych dejín maďarského národa.

Aj v Maďarsku, aj na južnom Slovensku pribúdali symboly, pamätníky, zástavy, pohľadnice, knihy, zhromaždenia, pamätné dni a iné prejavy, ktoré dotvárali formálny rámec pripomínania Trianonu. Všetko bolo orientované na primárnu hodnotovú kategóriu, národ, ako na najvýznamnejšiu hodnotovú štruktúru v maďarskej spoločnosti a maďarstva v 20. storočí aj v súčasnosti. S tým súvisí aj skutočnosť, že táto historická pamäť presahuje rámec súčasných maďarských hraníc, je nielen nadčasová, ale aj bezhraničná. Má nielen bolestínsky rozmer, ale je v ňom aj clivosť za minulosťou, „*Žiadny Maďar nezostane ľahostajný, keď ide o pamätníky a klenoty architektúry, hroby a rodné domy veľkých kráľov a geniálnych básnikov v mestách Sedmohradská, v Rumunsku a Horného Uhorska, v dnešnom Slovensku, bohatých na tradície. Romány a básne, obrazy a rodinné príbehy udržiujú pamäť na slávne, ale neodvratiteľné minulé dejiny.*“⁹²⁶

923 MARKUŠ, Š. *Maďari pod lupou*, Bratislava: Veda, 2003, s. 115.

924 DESPRET, V. *Ces émotions qui nous fabriquent. Ethnopsychologie des émotions*. Paris: Les empêcheurs de penser en rond, 2001.

925 HELDÁKOVÁ, L. Propaganda vo výmene obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom (Analýza propagandy výmeny obyvateľstva). In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Zmeny hraníc a pohyb obyvateľstva v Európe po druhej svetovej vojne*. Košice: Šafárikpress, 2020, (v tlači).

926 LENDVAI, P. *Moja premrhaná krajina. Maďarsko na prelome*. Bratislava: Kalligram, 2012, s. 94.

K znovuoživenej pamäti patrí aj obnovenie starých hesiel a starých rituálov, ktoré v období komunizmu boli vytlačené z oficiálnej pamäte. V medzivojnovom období v Maďarsku deti začínali každý deň v škole modlitbou. „*Verím v jedného Boha, verím v jednu vlasť, verím vo večnú pravdu Božiu, verím vo vzkriesenie Maďarska.*“ Túto báseň zvolili za modlitbu Maďarov na súťaži v roku 1920 (v porote boli aj zástupcovia MAV).⁹²⁷ Aj dnes táto modlitba ožila v extrémnych skupinách maďarských nacionalistických organizácií.⁹²⁸ Kalvária, symbol utrpenia Ježiša Krista je prenášaný na symbol utrpenia maďarského národa po Trianone, ako slovo, aj ako súčasť náboženského rituálu. K tomu patrí aj budovanie pomníkov a pamätníkov, ktoré symbolizujú slávnú maďarskú minulosť alebo majú protitrianonský charakter: napr. zaujatie vlasti, arpádovské, svätoštefanské, miléniové, trianonské, „protibenešovské“, vysídľovacie, esterházyovské. Obnovovanie protitrianonských sôch a pamätníkov, ktoré po roku 1945 z verejných priestorov boli odstránené a budovanie nových pamätníkov, sa stalo súčasťou masovej kultúry. V súčasnosti stoja po celom Maďarsku, aj na južnom Slovensku a ich počet presahuje stovky. Znázorňujú symboly (trianonský kríž, kalváriu, mapu Uhorska, po trianonské maďarské hranice, mestá v Uhorsku a mnohé dobové heslá o nezmieriteľnosti s Trianonom). Táto trianonská symbolika sa obsahovo a formálne nelíši od medzivojnovej.⁹²⁹ Dokonca na niektoré prvky sa snaží aj nadviazať (kalvárie, železný klát).⁹³⁰

Podľa mladých maďarských historikov je Trianon symbol celkového zármutku Maďarov a príbehy spojené s uzavretím trianonského mieru, už stratili emocionálny obsah. „... *žili a žijú ďalej ako ľudové povery, ... je základom istej trianonskej subkultúry, v ktorej je Trianon skôr formou ako obsahom. V tejto subkultúre ... prezentované na transparentoch, prezentované na autách alebo vytlačené na tričkách iba málokeddy predstavujú nejakú vyzretú revíznu myšlienku. Ich majitelia, ktorí nemajú vyjasnené politické myslenie často nevedia, čo tieto symboly vyjadrujú. Ale isté pocity predsa prezentujú, ... pocit prenasledovania osudom, ako dôležitý prvok maďarskej sebareflexie, pociťuje osobne oveľa viac ľudí, ako len tí, ktorí ho vyjadrujú nálepkami alebo obrázkami na tričkách. Mier je už len vnútorným zármutkom Maďarov.*“⁹³¹

Niekedy pri sledovaní toho, čo sa deje v Maďarsku pri pripomínaní okrúhlych výročí Trianonu nadobúdame dojem, že sa zastavil čas. Maďarský historik zo Slovenska

927 KOLLAI, I. Psychológia mierovej zmluvy. In DEMMEL, J. a kol. *Rozštiepená minulosť. Kapitoly z dejín Slovákov a Maďarov*. Budapest: Terra Cognita, 2008, s. 148.

928 Na webovej stránke Maďarskej gardy <http://www.aiall.org> je uverejnený rozhovor s 22 ročným priaznivcom Maďarskej gardy. V rozhovore uvádza, že uniforma pre neho znamená čistotu, poriadok a disciplínu. Je na ňu pyšný, jej oblečenie ho vždy naplní dobrým pocitom, je pre neho dopingom, motivuje ho. Stal sa sebaistejším. Veľa síl mu dodáva aj viera a modlitba. <http://www.jetotak.sk/diskusie/pest-budinsky-vabank-verzus-slovenska-hysteria>

929 DEÁK, L. Trianonská mierová zmluva - minulosť a súčasnosť. In *Slováci a ich národné bytie v Európe*. Bratislava: Panslovenská únia, 2010, s. 153.

930 JUHÁSZ, I. L. Strážca Karpát a Železný turul. Znovuzrodenie jedného sochového typu z prvej svetovej vojny s aktualizovaným ideologickým obsahom. In *Fórum spoločenskovedná revue 2018*, Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2018, s. 23-63.

931 KOLLAI, I. Revízia revízie. In DEMMEL, J. a kol. *Rozštiepená minulosť. Kapitoly z dejín Slovákov a Maďarov*. Budapest: Terra Cognita, 2008, s. 165.

A. Simon o tom píše: „Čo sa týka dvojznačných vyhlásení niektorých politikov z Maďarska, oni podstatu menšinovej existencie nechápu rovnako, ako ju nechápu Slováci. Na „Felvidék“ či na Sedmohradsko sa pozerajú, ako keby sa tu od roku 1920 nič nezmenilo, ani etnické pomery na juhu Slovenska, ani uvažovanie tu žijúcich Maďarov a Slovákov. Ich vyjadrenia smerujú viac na tamojšiu vnútropolitickú scénu, než ku Slovensku alebo k slovenským Maďarom.“⁹³²

Za okrajovú skupinu maďarskej spoločnosti považujeme tie skupiny, ktoré sa prezentujú predovšetkým prostredníctvom internetových portálov⁹³³ a vytváraním garde podobných polovojenských organizácií, ktoré uskutočňujú rôzne formy polovojenského výcviku na obranu „bezpečnosti“ Maďarska. Neznamená to však, že by sa takéto skupiny mali podceňovať, pretože v časoch emocionálneho nacionálneho napätia získavajú na svoju stranu skupiny intelektuálne priemerné a mentálne labilné, politicky ľahko ovládateľné, ktoré vždy v revolučných časoch tvorili dôležitú súčasť na všetko odhodlaných a poddajných vykonávateľov „čiernej“ práce.

V maďarskej spoločnosti sa v rámci budovania národnej kolektívnej nadhraničnej identity vybuďovala atmosféra, na ktorú upozorňuje časť predovšetkým liberálne orientovanej inteligencie, v ktorej je neprijateľné kritizovať alebo neakceptovať oficiálnu národnú politiku. Vzhľadom na to, že možnosti ovplyvňovania maďarskej menšiny na Slovensku prostredníctvom rôznych dotačných schém maďarskou vládou, oficiálne akceptované zmluvou z roku 2003 o podpore menšinového školstva a kultúry, sú významné, presah na Slovensko je nezanedbateľný. Súčasťou práce s emóciami je vytváranie fiktívneho nepriateľa a zradcu, ktorým sa môže stať každý, kto sa nespráva ako Maďar (nedáva deti do maďarských škôl, žije v zmiešanom manželstve, nepodporuje programové ciele nadhraničnej politiky maďarstva). Na druhej strane sú hrdinovia, ktorí trpeli za národ a vlasť. Ten, kto sa podieľal na Trianone, alebo jeho potvrdení napr. na Parížskej konferencii v roku 1946, alebo by sa pozitívne vyjadril o Trianone alebo trianonskej mierovej zmluve, sa stáva súčasťou negatívneho historického dedičstva. Nemôže byť hrdinom, môže byť len vinníkom, zradcom alebo kolaborantom z donútenia s väčšou alebo menšou zodpovednosťou. Obraz nepriateľa a zodpovedných, ktorými boli predtým iba imperialistické mocnosti a predstavitelia nástupníckych štátov sa rozšíril: „Za Trianonskú mierovú zmluvu, podpísanú pred 95 rokmi, nesú zodpovednosť aj Maďari“, vyhlásil podpredseda maďarskej vlády zodpovedný za národnú politiku Zs. Semjén na podujatí v rámci Dňa národnej spolupatričnosti v Budapešti. Za Trianon si môžu Maďari sami, tým, že nedokázali vytvoriť dostatoč-

932 Sme, 6. 10. 2007, Historik A. Simon: Máme právo nemať radi tie hranice. Novinár Peter Morvay o tejto agende napísal: „Maďari zase musia pochopiť, že sa treba aj správať tak, aby im ostatní mohli uveriť, že návrat Uhorska či revíziu hraníc nechcú. Deklarácie sú nanič, aj keď sú úprimné, ak ... v kancelárii každého druhého štátneho tajomníka novej vlády nájde zahraničný návštevník na stene mapu veľkého Maďarska.“ (Sme, 4. 6. 2010. Morvay P. Trianon – fobia na oboch stranách).

933 www.trianon.hu; www.kuruc.hu; <http://www.karpatinfo.org.ua>; <http://www.zeneszoveg.hu>; <http://www.feherlofia.hu>, a iné, ktoré ponúkajú široké spektrum aktivít od revizionistických piesní, cez výzvy a petície na zrušenie trianonskej mierovej zmluvy či možnosti zapojiť sa do výcviku polovojenských organizácií.

né diplomatické a vojenské podmienky, aby sa mohli diktátu mocností brániť. „*Takýto katastrofálny mier by nám nemohli nanútiť, keby neboli rozložili maďarskú armádu a štát, keby v najkritickejšej chvíli nedemoralizovali maďarský národ.*“ Predseda Strany maďarskej komunity J. Berényi to označil za „*politickú novinku*“.⁹³⁴

Pripomínanie Trianonu ako súčasť národnej politiky

Po roku 1989 sa v Maďarsku oficiálne otvorila otázka Trianonu a trianonskej traumy z iniciatívy maďarského parlamentu, ktorý si 4. jún 1990 pripomenul ako „deň smútku“. Historickému témy sa od začiatku zmocnili politické kruhy. „*Tento trend pokračoval aj pri nasledujúcich výročiach Trianonu, pričom nechýbali mnohé komentáre tlačí, ktoré boli určené najmä zahraničným čitateľom, ktorí nepoznali príčiny rozpadu Uhorska a podstatu Trianonu.*“⁹³⁵

Od roku 1990 sa každý rok uskutočňujú spomienkové podujatia k Trianonu, ktoré sa už stali súčasťou oficiálnej pamäte a oficiálneho pripomínania. L. Kövér, vtedy predseda Republikovej rady Fideszu, označil za najdôležitejšiu úlohu podujatí k Trianonu, že je „*konečne možno pocítiť morálnu silu, voči ktorej sa po určitom čase nedokáže vzoprieť žiadna politická moc.*“⁹³⁶ V roku 2008 to bolo podľa denníka *Népszabadság* asi 150 podujatí k Trianonu. S tým ako sa ich pripomínanie stávalo súčasťou oficiálnej politiky, rástla ich úloha v rebríčku hodnôt maďarskej spoločnosti. Do akcií sa zapájala domáca politika aj Maďari v zahraničí.

Pri príležitosti 90. výročia Trianonu 4. júna 2010 prijal parlament na návrh Fideszu zákon, ktorým vyhlásil 4. jún za Deň národnej spolupatričnosti všetkých Maďarov.⁹³⁷ Tým v rebríčku komemoračných hodnôt dosiahol najvyššiu métu. Zákon

934 *Aktuálne*, 4. 5. 2015, Trianon sme si zavinili sami.. <http://aktualne.atlas.sk/trianon-sme-si-zavinili-sami-tvrdi-podpredseda-madarskej-vlady-semjen/zahranicie/europa/>

935 DEÁK, L. Trianonská mierová zmluva – minulosť a súčasnosť..., s. 148-149.

936 *Sme*, 8. 7. 2007. Kövér: Veľké Uhorsko sa nestratilo...

937 *Pravda*, 9. 5. 2010. Fidesz chce uzákonit pamiatku Trianonu (-ik).V návrhu zákona sa uvádzalo: „*My poslanci Národného zhromaždenia Maďarskej republiky, ktorí veríme, že Boh je pánom dejín... si pripomíname jednu z najväčších historických tragédií maďarstva, mierový diktát podpísaný 4. júna 1920, ktorý rozkúskoval historické Maďarsko a maďarský národ zatlačil pod zvrchovanosť viacerých štátov...*“ Rozpad Uhorska sa označuje za „*zahraničnými mocnosťami vyvolané nespravodlivé a nezaslúžené roztrhnutie maďarského národa... z histórie známe pokusy vyriešiť otázky vyplývajúce z trianonského mierového diktátu vrátane nových úprav hraníc vykonaných s pomocou cudzích mocností, ako aj úsilie zlikvidovať národnú totožnosť v znamení ideológie internacionalizmu zlyhali*“. Problémy súvisiace s Trianonom „*možno vyriešiť jedine v rámci pravidiel medzinárodného práva*“. Súčasne text žiadal dodržiavanie „*práva národných spoločností na vnútorné sebaurčenie*“ a odsudzoval „*každé úsilie smerujúce k vyvolaniu asimilácie časti národa žijúcich v menšine na území daných štátov*“. Podľa návrhu zákona „*každý príslušník a každá komunita maďarstva daného pod zvrchovanosť viacerých štátov, je súčasťou jednotného maďarského národa, ktorého spolupatričnosť preklenujúca štátne hranice je skutočnosťou a súčasne rozhodujúcim prvkom individuálnej a kolektívnej identity Maďarov. Na základe praxe prijateľnej v Európe podporuje Maďarsko prirodzený nárok na rôzne druhy kolektívnej autonómie. ... Národné zhromaždenie Maďarskej republiky považuje za svoju povinnosť napomenúť dnes žijúcich príslušníkov národa i budú-*

o Dni národnej spolupatričnosti podporilo 302 poslancov, proti hlasovalo 55 poslancov maďarského parlamentu.⁹³⁸ Proti boli predovšetkým socialisti, ktorí chceli do textu zákona vsunúť vetu, že „*trianonskú ranu nemožno zahojiť revíziou hraníc*“. Kritizovali aj preambulu odvolávajúcu sa na Boha, ako „*pána dejín*“ a neochotu parlamentnej väčšiny spomenúť v texte spolupatričnosť v rámci EÚ.⁹³⁹

Zákon podporili politické aj vedecké autority vrátane prezidenta L. Sólyoma, predsedu MAV Ferencu Glatza. V roku 2010 sa uskutočnili celý týždeň akcie súvisiace s Trianonom. Týždeň končil vedeckou konferenciou historikov. Na Slovensku vyjadrili prekvapenie, či poľutovanie nad vydaním zákona prezident I. Gašparovič, predseda KDĽH J. Figel' aj predstavitelia SDKÚ, ktorí zdôrazňovali dôležitosť Trianonskej zmluvy pre slovenskú štátnosť, spochybňovali zmysel zákona aj „európanstvo“ jej predkladateľov.

Slovenská vláda vo vyhlásení k zákonu o Dni národnej spolupatričnosti uviedla, že maďarská politika vrazí klin do priateľského spolužitia medzi národmi a štátmi a že je prejavom otvorenej neúcty a nerešpektovania medzinárodných mierových zmlúv a modernej európskej politiky 21. storočia. Označila ho za spochybňovanie Trianonskej zmluvy a územného usporiadania po prvej svetovej vojne. Maďarské MZV si predvolalo v súvislosti so zhoršenými vzájomnými vzťahmi slovenského veľvyslanca v Budapešti P. Weissa. Odovzdala veľvyslancovi anglický preklad zákona s upozornením, že norma neobsahuje žiadne zmienky o územnom revizionizme, naopak zdôrazňuje vzájomný rešpekt a spoluprácu medzi suverénnymi štátmi.⁹⁴⁰ Prvé vyjadrenia predstaviteľov SMK zdôrazňovali, že na Slovensku sa zákon demonizuje: „*SMK je presvedčená, že posadnutosť verejnosti a časti médií tým, čo sa deje v maďarskom parlamente, začína byť kontraproduktívna pre budúcu spoluprácu Slovenska a Maďarska.*“ Obvinenia z revizionizmu SMK odmietla. „*...spochybňovanie trianonských hraníc a výzvu na zmenu súčasných štátnych hraníc tu nikto nenájde. Tento dokument hovorí o tom, aby rovnoprávne štáty spolupracovali práve aj ohľadom práv národných komún a hovorí aj o národnej spolupatričnosti nad existujúcimi štátnymi hranicami.*“ Predseda Mostu-Híd B. Bugár v súvislosti s prijatím zákona volil tradične opatrnejšiu rétoriku, ani servilnú ani odsudzujúcu. „*Treba sa poučiť z histórie, nerobiť tie isté chyby a budovať pevnejšiu, stabilnejšiu budúcnosť. Naša strana je o budúcnosti. To znamená, že je možné spomínať na to, čo sa udialo, aké chyby robili vtedajší predstavitelia a neopakovať tie chyby. Pokiaľ toto majú na mysli, je to v poriadku.*“⁹⁴¹ Nová národná politika presiakla celou maďarskou spoločnosťou. Súčasťou bolo masívne masírovanie historickej pamäte obyvateľstva, do ktorého boli zaangažované všetky zložky spoločnosti, vrátane vedy a školstva. To sa stalo v okolitých krajinách predmetom silnej kritiky. V tejto súvislosti na servilnosť spoločenských vied a najmä historiografie pri pohľade na vlastné dejiny a dejiny štá-

---

ce generácie, aby naveky pamätajúť na trianonským mierovým diktátom spôsobenú národnú tragédiu... prispievali k posilneniu národnej spolupatričnosti.“

938 *Sme*, 1. 6. 2010, SNS na hraniciach v Komárne osadí pamätník.

939 *Pravda*, 2. 6. 2010, Drábek I. Maďarskí socialisti kritizujú trianonský zákon.

940 *Sme*, 10. 6. 2010, Maďari si zavolali na koberček slovenského veľvyslanca.

941 *Pravda*, 1. 6. 2010. Ďalší maďarský zákon vyvolal u slovenských politikov obavy.

to, v ktorých žijú Maďari, upozornil významný slovenský historik Roman Holec. „*Maďarská historiografia, ktorá desaťročia patrila metodológii, záberom i hĺbkou výskumu k stredoeurópskej špičke, sa uzatvára do svojho akademického skanzenu a svoje pozície vo verejnej mienke dobrovoľne prepúšťa rôznym pravicovým až extrémistickým štruktúram, ktoré pod zámenkou plurality názorov a s tichou (či zrejmom) podporou zo strany vládnych elít ožívujú ducha veľkého Maďarska, kultivujú trianonské rituály a dávajú zelenú rôznym pseudovedeckým subkultúram, ktoré sú všade v normálnych krajinách úplne na okraji. To (ešte) stále platí aj pre Slovensko. Renomovaní maďarskí historici mlčali, keď sa prijímal zákon legitimizujúci trianonské rituály, mlčali pri návrhu novej ústavy a neuvedomili si starú historickú pravdu. Absencia občianskej odvahy a očividný oportunizmus akademických štruktúr, ktorý nie je v skutočnosti ničím iným ako tichou kolaboráciou so štátnou mocou, ich totiž v žiadnom prípade pred ňou nezachráni.*“⁹⁴²

O pocitoch a empatii

Pamäť dejín na Slovensku a v Maďarsku vníma Trianon a Trianonskú mierovú zmluvu a jej súvislosti rozdielne, a preto sa v politike stáva vďačnou témou v takom prípade, ak je potrebné mobilizovať občianstvo (voličstvo) proti „nepriateľom“ doma alebo v zahraničí, a to bez ohľadu na to, či ide o Maďarsko alebo Slovensko. Maďarskú verejnú mienku určujú hlavne pocity straty a krivdy. Je to pocit straty celistvosti národnej komunity, historickej vlasti, ktorá vytvárala maďarskú národnú spoločnosť a kultúru, poskytovala obranu pre Maďarov i nemaďarské národy Uhorska. Tieto „výhody“ a „vymoženosti“ pôsobenia maďarských elít však už dnes okolité národy „nevedia“ oceniť, nechcú vrátiť koleso dejín späť a nezdierajú romantický pohľad maďarských politických elít na „krásnu“ minulosť a nezdierajú s nimi nostalgiiu za Uhorskom. Na rozdiel od slovenských politikov sa maďarskí politici (Kövér) cítia doma v Komárne aj v Komárome, Debrecíne aj v Kluži. Bugár však okrem toho, že sa cíti doma na oboch stranách hraníc v Tatrách aj pri Balatóne, zdôrazňuje, že môže v origináli čítať Ráfusa aj Jokaiho a vie variť bryndzové halušky aj halaszlé.⁹⁴³ Obohacovanie kultúr je prirodzeným a užitočným prvkom pre vzájomné vzťahy.

Existuje však aj problémový prvok susedských vzťahov, ktorý môžeme označiť ako „imperiálny syndróm“ a je anachronizmom, ktorý sa zachoval z minulosti. Veľmocenský/imperiálny syndróm sa prejavuje na mnohých miestach v Európe, v Rusku aj USA, v západnom aj východnom svete. Môžeme ho ilustrovať otázkou kam patria kultúrne pamiatky z Egypta, Sýrie, Iraku (Slovenska), do krajín kde vznikli alebo majú byť v londýnskych, parížskych, berlínskych, moskovských a newyorských (budapeštianskych) múzeách a galériách. Do nich sa dostali, z rôznych zdokladovaných a sofistikovane zdôvodnených dôvodov, kam ich umiestnili vtedajší mocní.⁹⁴⁴

942 *Sme*, 14. 1. 2012. Holec, R. Maďarský panteón.

943 *Aktuality*, 7. 6. 2010. Bugár, B. Bez vzájomnej úcty to nepôjde.

944 ŠUTAJ, Š. The Czechoslovak-Hungarian Disputes over The Cultural Heritage and Article 11 of the Peace Treaty with Hungary from 1947. In VYMĚTALOVÁ, K. – KNAPIK, J. (eds.).

Kde majú byť symboly a listiny historickej Trnavskej univerzity, Baníckej akadémie v Banskej Štiavnici, oltáre a obrazy z kostolov a chrámov z „Felvidéku“? Určite nechceme riešiť to, čo nevyriešili ani Trianonská, ani Parížska mierová zmluva, ani komunistické Štrbské protokoly. Na problém upozorňujeme len ako na súčasť existujúcej, budovanej či „vytesnenej“ historickej pamäte.

Aj v potrianonskej politike sa prejavuje tento „imperiálny“ syndróm (aj keď v prípade strednej Európy je to nadsadené). Maďari považovali Uhorsko za svoj štát, tak ako za svoj štát považovali Česi Československo. Pri spomínaní území, ktoré sú dnes v iných štátoch, ich považujú nostalgicky už síce nie za svoje, ale za územia, ktoré boli „ich“ (lepšie znie, boli „naše“). Tak ako sa aj Česi pozerajú ako na „naše“ nielen na Vysoké Tatry, ale aj na Podkarpatskú Rus. Túto nostalgiu Maďarom nemôže a ani nechce, nikto zobrať ani zazlievať. Skôr naopak. Problém je, že sa Slováci vzdali svojho uhorského „dedičstva“, spoločných dejín a systematicky po celé obdobie existencie Československa aj po vytvorení vlastnej štátnosti sa ľahkomyselne dištancovali od svojich uhorských dejín, ktorých boli súčasťou. Slovenská spoločnosť však nevníma, že im niekto niečo zobral a už vôbec nie, že by za tým mali žiaľ. Nemali by však mať Maďarom za zlé, že majú iný vzťah k minulosti a územiám, ktoré patrili do historického Maďarského kráľovstva. Problém začína vtedy, ak je takáto emócia politicky podporovaná, motivovaná, posilňovaná, či priamo zneužívaná politikmi, skupinami, či jednotlivcami. Miera reflexie krívd „našich“ a „cudzích“ sa ukazuje ako dôležitý faktor objektivizácie dejín (o traumách spôsobených nám, nášmu národu, nášmu štátu hovoríme vždy s väčším zanietením ako o traumách, ktoré sme spôsobili my, náš národ, náš štát, tým druhým). Na druhej strane treba povedať, že nejde iba o to, ako vnímame maďarskú nostalgiu za Uhorskom. Je to aj o miere pochopenia, že sa viac ako pol milióna Maďarov dostalo do nového štátneho útvaru, ktorý im bol cudzí a väčšinou ich za posledných sto rokov považoval za nepriateľský element. Riešenie vidia historici v empatii. Vo vzájomnom pochopení postojov a pocitov. Maďarský historik L. Szarka, žijúci na Slovensku aj v Maďarsku, je jedným z tých, ktorý vidí riešenie v empatii. „*Slováci musia pochopiť, že Maďarov Trianon právom bolí a Maďari to, že Slováci mali právo na sebaurčenie.*“⁹⁴⁵ Spôsob, akým by takáto empatia v prípade Trianonu mala fungovať ponúkol historik Univerzity J. Selyeho v Komárne A. Simon. „*Pri Trianone je naozaj nutné oddeliť dve veci: prvou je rozpad historického Uhorska a spolu s ním vznik Československa. Druhou konkrétne hranice, v ktorých Československo vzniklo a ktoré mali veľmi ďaleko od etnických hraníc. Pre Maďarov by azda nebol problém prijať to prvé, ak by nepovažovali za veľmi nespravodlivé to druhé – že sa toľko Maďarov proti svojej vôli alebo bez opýtania ocitlo v inom štáte. V tomto prípade by slovenská strana mohla uznať, že hranice mohli byť aj spravodlivejšie, že bolo možné ich viac priblížiť etnickej realite. ... Nemyslím si, že okrem zopár extrémistov existujú slovenskí Maďari, ktorí vážne pomýšľajú na zmenu trianonských hraníc. Slovenskí Maďari sa s nimi už zmierili, hnevá ich skôr to, že*

Processes of Cultural Exchange in Central Europe in 1800 – 2000. Opava: Slezská univerzita 2014, p. 255-284.

945 *Sme*, 3. 6. 2005, Trianon bol rozhodnutím „o nás bez nás“.

*tieto hranice väčšinová spoločnosť interpretuje ako nejakú historickú nutnosť a prejav Božej spravodlivosti. Nech nám je dovolené, aby sme tieto hranice nemilovali.*⁹⁴⁶ O empatii v súvislosti s Trianonom hovoril aj Š. Markuš, bývalý slovenský veľvyslanec v Maďarsku: „*Podľa niektorých maďarských politikov je skutočným Maďarom len ten, koho bolí Trianon...Stratili vtedy dve tretiny územia a polovicu obyvateľstva. Je to také, ako keď degradujete generála, a ten pocit degradácie pretrváva. Mnohí Maďari však nie sú schopní porozumieť tomu, že Slováci zase trpeli pred Trianonom v spoločnom uhorskom štáte. Keby sme sa na tom zhodli, že oni trpeli po Trianone a Slováci pred ním, tak by to bolo v poriadku. Nejde to však.*“⁹⁴⁷

Politikom v Budapešti aj v Bratislave však chýba presne to, čo požadujú od svojich susedov – empatia. „*So susednými národmi sa musíme usilovať o reciprocitu. Ak po dôkladnom samopreskúmaní budeme voči našim zahraničným partnerom preukazovať empatiu, budeme sa im vždy môcť dívať pokojne do očí a trvať pritom na našom pozitívnom stanovisku,*“ zdôraznil maďarský prezident L. Sólyom na schôdzi, ktorá sa konala v deň 90. výročia podpísania Trianonskej mierovej zmluvy.⁹⁴⁸ I. Radičová v máji 2010 označila maďarské pripomínanie si Trianonu za politickú hru a naturalisticky skonštatovala, že „*Trianonská zmluva je ... zrušiteľná len vojnou.*“⁹⁴⁹ Medzi politické hry môžeme zaradiť aj vyjadrenie L. Kövéra z roku 2011, že Maďarsko a maďarská menšina mohli vojensky zasiahnuť, keď Československo jednostranne zmenilo hranice v Gabčíkove-Nagymaros, keď sa oddelilo Slovensko, lebo parížska mierová zmluva sa vzťahovala na ČSR – ale neurobili tak.⁹⁵⁰

Aj v ďalších rokoch pokračovali pripomínania Trianonu na politickej úrovni, aj v každodennom živote. Maďarský zákon o národnej spolupatričnosti sa realizoval aj na školách. Inštitút vzdelávania a rozvoja v Budapešti pripravil z poverenia ministerstva národných zdrojov v máji 2011 pedagogickú príručku *Deň národnej spolupatričnosti*.⁹⁵¹ Stalo sa tak na základe uznesenia Národného zhromaždenia z 18. októbra 2010 o zavedení školského Dňa národnej spolupatričnosti, o vytváraní a upevňovaní vzťahov medzi maďarskou mládežou v Maďarsku a v zahraničí vo verejnom školstve, ako i o prezentácii maďarstva žijúceho mimo hraníc Maďarska. Počnúc školským rokom 2010/2011 sa musí výročie „*uzatvorenia trianonského mierového diktátu*“ spomínať v zariadeniach verejného školstva ako deň národnej spolupatričnosti vo forme školského spomienkového dňa.⁹⁵² Spomienkový deň mal „*napomáhať prehľbovanie vzťahov medzi maďarskými družobnými školami a študentskými spoločenstvami v Karpatskej kotline.*“ Jedným z cieľov bolo získať „*prehľad o školských študijných výletoch do susedných krajín, skúsenosti zo spolupráce maďarských družobných škôl*

946 *Sme*, 6. 10. 2007, Historik Attila Simon: Máme právo nemať radi tie hranice.

947 *Pravda*, 13. 9. 2006, Markuš, Š. *Sme* odsúdení žiť spolu.

948 *Sme*, 4. 6. 2010, Trianon sa nepáči ani socialistom, no k Fideszu sa nepridali.

949 *Webnoviny*, 19. 5. 2010, Dzurinda: Návrh Budapešti nie je európsky.

950 *Hospodárske noviny*, 6. 6. 2011. Každý váš politik má v sebe kúsok Slotu.

951 A nemzeti összetartozás napja. Pedagógiai háttéranya. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium megbízásából az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetben, 2011. május. (v archíve autorov)

952 Tým sa vytvoril štvrtý spomienkový deň, po 6. októbri, spomienke na aradských martýrov, 25. februári, na obete komunistických diktatúr, 6. apríla, na obete holokaustu.

v Karpatskej kotline, hlavne z výmenných táborov a na základe tohto pripravila celoštátny program za účelom toho, aby sa všetci mladí Maďari, ktorí sa vzdelávajú vo verejnom školstve, dostali aspoň raz s príspevím maďarského štátu do Maďarmi obývaných území susedných štátov a aby sa v rámci výmenných kontaktov dostalo do Maďarska čo najviac zahraničných maďarských študentov.“ Príručka mala 136 strán, okrem všeobecného úvodu, užívateľovi sprostredkovala históriu Trianonu (právne a historické súvislosti). Krátka charakteristika trianonskej zmluvy obsahovala časť „Trianon bez legiend“, „Odpojené územia ako časti nášho národa“ a odporúčania k spomienkovým slávnostiam na školách. Základným odkazom pre maďarskú mládež (bez ohľadu na to, kde žije) je, že „Deň národnej spolupatričnosti nie je dňom smútku, i keď sa viaže k smutnému dátumu! Samotné spomienkové slávnosti môžu prispievať k pochopeniu, prípadne spracovaniu traumy Trianonu. Môže to byť skutočne úspešné vtedy, ak sa to bude zakladať na aktívnej činnosti žiakov – na dobrovoľnej práci, zbieraní darov, výstavách, projektových prácach, tematických dňoch, dokonca tematických týždňoch ap. Podstatou a cieľom všetkého je pochopenie toho, že hranice maďarského národa a maďarského štátu nie sú totožné.“ Odštartovanie programu *Bez hraníc!* sprostredkované Apáczaiho verejnou nadáciou bolo v Budapešti na brifingu 27. mája 2010. Hostiteľmi udalosti boli speváčka Magdi Rúzsa a dvojnásobný olympijský víťaz, brankár vodného póla István Gergely. V rámci tohto programu mohli navštíviť Maďarmi obývané oblasti susedných krajín žiaci škôl z Maďarska. Na Slovensku vzbudil pokus o repliku maďarskej pomníkovej a turistickej politiky skôr počudovanie a nadsenie len v maďarských a hrôzu v slovenských nacionalistických kruhoch. V oblasti turizmu sa naopak očakávalo zvýšenie návštevnosti hradov, zámkov, pamätníkov kultúrneho dedičstva, ktorých ochrana, záchrana a udržiavanie tvorí dôležitú súčasť nielen vládnej politiky, ale aj občianskych aktivít. Deje sa však bez nacionálneho páťosu a zneužívania pre povyšovanie svojej a potierania inej etnicity. Tak je to v prípade významných pamiatok na uhorské dejiny napr. v Košiciach (Rodoštő, hrobka Františka Rákociho, Sándor Márai), v Bojniciach, Betliari, Starej Ľubovni, na Oravskom hrade... Vďačné publikum získali aj objekty rekonštruované v rámci štátom podporovanej akcie obnovy hradov na Slovensku (s využitím nezamestnaných) a projektov podporených z Nórskeho finančného mechanizmu. Práve mnohé rekonštruované a zachránené objekty pripomínajú aj význam maďarských šľachtických rodov a uhorských panovníkov pre územie, na ktorom sa nachádzajú. V mnohých prípadoch práve kvôli turistom aj školským exkurziám z Maďarska, ktorých k návšteve „odrhnutých území“ podnecuje zákon o Dni národnej spolupatričnosti, slovenské múzeá pripravujú materiály nielen v slovenskom, anglickom, ale aj v maďarskom jazyku. Už podstatne opatrnejšia je reakcia slovenskej verejnosti na budovanie pamätníkov na oslavu Trianonu na Slovensku, ktoré verejnosť vníma ako zbytočné „značkovanie“ teritória.

V ďalšej časti príručka ponúkala možné scenáre spomienkových slávností, s odporúčaniami, literárnych diel, básní aj prózy, odborných aj politických textov, ktoré by mali byť súčasťou spomienkových dní. Podporovala sa iniciatíva žiakov, úvodné slová profesorov, obrazové, mapové a dokumentačné prílohy „*bezpodmienečne nutná je stála prítomnosť nástenných máp (znázorňujúcich Európu pred Trianonom a po Trianone a mapa znázorňujúca rozkúskovanie Uhorska)*“. Príručka obsahuje odkazy na

obrazové a mapové zdroje na internete, zoznam diel významných politikov a diplomatov maďarskej politiky,⁹⁵³ a práce autorov, ktorí pôsobili na území Slovenska.⁹⁵⁴ Súčasťou sú odporúčané básne s vlasteneckou a antitrianonskou problematikou, ale aj trianonská vedecká literatúra súčasnej generácie maďarských historikov. Medzi nimi aj vynikajúcich historikov, ktorí sa často zúčastňovali v sledovanom období diskusií so slovenskými historikmi v rámci Slovensko-maďarskej komisie historikov (Ignac Romsics, B. Ablonczy, Miklós Zeidler).⁹⁵⁵ Propagačná sila takejto príručky s návodmi a scenármi podporovanými maďarskými ministerstvami bola vážnym systémovým krokom k budovaniu želateľnej podoby historickej pamäte. V Maďarsku je história akceptovaným povinným maturitným predmetom na maďarských stredných školách a na základných školách sa dejepisu venuje veľká pozornosť. V porovnaní s týmto, na Slovensku musia učitelia histórie bojovať o každú vyučovaciu hodinu, aj to väčšinou neúspešne a aj dosiahnuté úspechy v navýšení hodín sú väčšinou dočasné. Historická pamäť sa stáva predmetom záujmu iba v prípade pre vládne elity významného podnetu, alebo náhodného popudu. Prvky koncepcnej kreativity slovenskej politiky vo vzťahu k historickej pamäti mali skôr tragikomickú podobu napr. v podobe koncepcie „rozumného historizmu“ alebo „zdravého historizmu“. Jeho súčasťou bolo zavádzanie pojmu „starí Slováci“, budovanie Jánošíkovského kultu a démonizovanie pojmov národná menšina a Karpatská kotlina, spojené s bojom proti oponentom takto vnímanej historickej pamäti, ako „duchovným bezdomovcom“ a „národným ignorantom“. Mal zohrať významnú úlohu v procese posilňovania slovenskej národnej identity ako jadra slovenskej národnej politiky, aj vo vzťahu k národnostným menšinám. Tento princíp vláda vytyčila na začiatku roku 2008 vo Vyhlásení vlády SR k 15. výročiu vzniku SR aj pri ďalších pripomínaníach si historických udalostí, na ktorých premiér R. Fico „chcel dať najavo, ako si váži históriu, legendy a symboly slovenského národa.“⁹⁵⁶

Na problematiku mýtov a legiend môžeme mať rôzne názory, ani slovenská odborná historická literatúra tento problém neignoruje.⁹⁵⁷ Problematické je to vtedy, ak

953 SZEKFŰ, Gy. *Három nemzedék. Egy hanyatló kor története*. Budapest: Élet K., 1920, 332 s.; JÁSZI, O. *A Habsburg-monarchia felbomlása*. Budapest: Gondolat Kiadó, 1983, 597 s.; ANDRÁSSY, Gy. *Diplomácia és világháború*. Budapest: Légrády K., 1921, 254 s.; APPONYI A. *Emlékirataim. Ötven év*. Budapest: Pantheon, 1926, 286 s. a iné.

954 Napr. GROSSCHMID, G. *Kisebbségi sors*. Kosice-Kassa: 1930, 499 s.; JÓCSIK, L. *Idegen igában. Húsz év cseh uralom alatt*. Budapest: Athenaeum, 1940, 230 s.; JANICS, K. *A honfoglaláság éve. A szlovákiai magyar kisebbség a második világháború után 1945–1948*. Budapest: Hunnia Kiadó, 1989 a iné.

955 Napr. ABLONCZY, B. *Trianon-legendák*. Budapest: Jaffa, 2010, 160 s.; ROMSICS, I. *A trianoni békeszerződés*. Budapest: Osiris, 2001; ROMSICS, I. *A 20. század képes története*. Budapest: Rubicon-Ház, 2008, 504 s.

956 Vláda SR bude systematicky rozvíjať rozumný historizmus ako súčasť svojej štátnej politiky. Nedovolí, aby sa slovenské dejiny vyľudňovali, ... *Vláda SR bude rovnako viesť, osobitne mladú generáciu, k hlbšiemu vzťahu k štátu, národnej identite, k zdravému vlastenectvu.*“ <http://www.vlada.gov.sk/8745/prepis-audiozaznamu-prihovoru-predsedu-vlady-sr-rfica-k-ucastnikom-programu-oslav-pri-prilezitosti-ukoncenia-roka-jozefa-miloslava-hurbana.php>

957 Napr. KREKOVIČ, E. – MANNOVÁ, E. – KREKOVIČOVÁ, E. (eds.). *Mýty naše slovenské*. Bratislava: AEPRESS, 2005; BYSTRICKÝ, V. – ROGUĽOVÁ, J. (eds.). *Storočie propagandy*.

sú ľudia s iným názorom označovaní za nepriateľov štátu, čo je neprijateľné, aj keby sa mýlili. Koncept, ktorý rýchlo vznikol, aj rýchlo zanikol, opustený aj samotným inšpirátorom. V žiadnom prípade však pseudovedecké mytologické vysvetľovanie dejín (podporované aj vydavateľstvami a niektorými národne sa tváriacimi organizáciami) nenachádza na Slovensku dostatočnú pôdu na to, aby sa mohlo transformovať do ucelenej propagandistickej koncepcie. Žiaľ, neexistuje ani iná verzia slovenskej politiky k vlastným dejinám a historickej pamäti, ktorá by, rešpektujúc poznatky vedy, systematicky pracovala s historickým vedomím a jeho kreovaním. Možno sa však oplatilo pripomenúť prístup slovenskej politiky k vlastným dejinám, v porovnaní v maďarskou trianonskou systematickou inváziou do historickej pamäte obyvateľstva Maďarska a okolitých krajín, v ktorých žijú maďarské menšiny. Tá však pre slovenskú politiku určite nemôže byť vzorom. Aj tá maďarská svojich oponentov označuje za zradcov národa a nepriateľov Maďarska. Cielená propaganda však významne ovplyvnila mediálny priestor a trianonskému ošiaľu, vrátane Slovenska, periodicky (pri vytypovaných výročiach) podliehajú médiá celého zainteresovaného priestoru, ktoré vyhľadávajú respondentov medzi historikmi, politikmi, učiteľmi aj žiakmi, aby splnili nevyhlásenú politickú objednávku V. Orbána a jeho Dňa národnej spolupatričnosti (Trianonu a iných historických udalostí). Nedá sa povedať ináč, iba že táto politika je v Maďarsku aj mimo neho úspešná.⁹⁵⁸

Ak by sme si stanovili cieľ vymenovať všetky akcie, ktoré sa od roku 2010 do roku 2018 uskutočnili v rámci Dňa národnej spolupatričnosti, nestačil by na to priestor tejto publikácie. Mechanizmy predstavené v predchádzajúcom texte dostatočne charakterizujú spôsoby a formy, ktorými sa posilňoval pocit spolupatričnosti maďarstva. Menili sa rečníci, ich slohové cvičenia a frázy, mestá, miesta umiestnenia pamätníkov, sôch.

V Maďarsku Trianon stále symbolizuje akt nespravodlivosti voči Maďarom ako aj poníženie Maďarov. V historickej pamäti značnej časti Maďarov je Trianon tragický akt, tragédia maďarského národa, ktorú spáchali najmä protimaďarskí politici Francúzka, Veľkej Británie, Rumunska aj Československa. Pre národy v susedných štá-

---

Slovensko v osídľach ideológií. Bratislava: AEPRESS, 2005; SIMON, A. (ed.). *Mýty a predsudky v dejinách.* Šamorín – Dunajská Streda: Fórum inštitút pre výskum menšín – Liliium Aurum, 2005 alebo *mýty aj vytvárajú FERKO, J. Maďarské (seba)klamy.* Martin: Vydavateľstvo Matices slovenskej, 2004.

958 Osobitným problémom je obsah vyučovania. Na jednej aj druhej strane sú učebnice presýtené mýtami o vlastných dejinách, ktoré navyše buď ignorujú alebo negatívnym spôsobom zobrazujú dejiny druhého národa. Pozri napr. VAJDA, B. *Történelemdidaktika és történelemtankönyv-kutatás (Didaktika dejepisu a výskum učebnic dejepisu) (History Didactics and Research of History Schoolbooks).* Komárom: Selye János Egyetem, 2020; KRATOCHVÍL, V. *Etnikai sztereotípiák a történelemtankönyvek „mi és ők“ konstrukcióiban.* In *Történelemtanítás* [online]. 2011, roč. 46, č. 3; KRATOCHVÍL, V. *K možnostiam oslabovania predsudkov a stereotypov v tvorbe učebnic dejepisu.* In *Mýty a predsudky v dejinách.* Dunajská Streda: Liliium Aurum, 2005, s. 39-50. Navyše o záujme, čo najväčšieho pôsobenia v záujme „štátnej“ myšlienky, sú postavené na nacionalizácii a etnizácii priestoru štátu, národnobuditeľskej a romantizovanej interpretácii dejín postavenej na chápaní dejín z 19. či prvej polovice 20. storočia a dejiny štátu sa predstavujú ako dejiny väčšinového národa.

toch Trianon priniesol pozitívne zmeny, samostatnú realizáciu vo vlastnom štáte, ale najmä možnosti kultúrneho, vzdelanostného aj hospodárskeho povznesenia. Takéto dvojité vnímanie do dnešného dňa dokáže vyvolávať napätie medzi národmi a najmä ich reprezentáciami žijúcimi v Karpatskej kotline.⁹⁵⁹ Súčasná generácia Maďarov na Slovensku sa už narodila v novej situácii a tento stav berie ako prirodzený a naučili sa s nim žiť.⁹⁶⁰

Podľa spomienok na maďarského premiéra Pála Telekiho, predstaviteľa Maďarskej revizionistickej ligy, ten v roku 1939 povedal, že „*revízia je najväčším nebezpečenstvom, ktoré nás ohrozuje, ale nemôžem proti nej nič robiť, lebo padnem. Naša verejnosť sa zbláznila. Všetko späť!...Podľahneme revízii, strhne nás do vojny. Verejnosť stratila hlavu kvôli propagande a vlasteneckým frázam.*“⁹⁶¹ Princíp, ktorý spomínal P. Teleki sa uplatňuje v dejinách, politike aj vo vede veľmi často. Iniciátori nejakého pohybu stratia postupne vplyv na svoj „produkt“. Môže ísť o chemickú reakciu, alebo spoločenský jav. Práve v prípade spoločenských javov je dopadom vyvolanej akcie zlyhanie pri usmerňovaní „reakcie“. Preto revolúcie „požierajú“ svojich tvorcov a deti svojej revolúcie. Nacionalizmus a národný populizmus sú práve takýmto ťažko usmerňovanými javmi, ak sa ich zmocní masa, ktorá sama seba irituje k stupňovaniu prejavov za jej naplnenie. Vodcovstvo potom preberajú revolučnejšie a agresívnejšie skupiny, ktoré dovedú aj pozitívne myslené idey k bolestnému krachu. Ak si nacionalisti a tí, ktorí sa zahrávajú s prvkami nacionalizmu v strednej Európe myslia, že sa ich to netýka, mýlia sa.

Na univerzálne riešenie, ktoré by liečilo obojstranné trianonské traumy v ich špecifických podobách, však dnešné politické reprezentácie ešte nedorástli a tí, ktorí na ne dorastú, sa možno ešte nenarodili, lebo ako napísal P. Lendvai: „*V národnom záujme treba zabudnúť na démonov minulosti a fatamorgány rôznych politických režimov a vyrovnáť sa s trpkými príučkami dejín.*“⁹⁶²

959 SÁPOSOVÁ, Z. Národná politika maďarských vlád po roku 1989 (na základe vybraných aspektov)..., s. 90.

960 Simon Attila a trianoni kérdés szlovák és magyar megközelítéséről. interjú Online: <http://parameter.sk/rovat/kulfold/2008/06/04/simon-attila-trianoni-kerdes-szlovak-es-magyar-megkozeltiteserol>

961 BARCZA, Gy. Diplomata-emlékeim, 1911 – 1945. I. kötet. Város: Európa-História, 1994. Podľa KOLLAI, I. Psychológia mierovej zmluvy..., s. 151.

962 LENDVAI, P. *Moja premrhaná krajina. Maďarsko na prelome*. Bratislava: Kalligram, 2012, s. 169.

Dekréty prezidenta E. Beneša, povojnová legislatíva a snaha o „zmierenie“

Stabilným problémom s historickou zápletkou v slovensko-maďarských vzťahoch a tiež v slovenskej menšinovej politike sú opatrenia československých úradov voči Maďarom v ČSR po druhej svetovej vojne. Vo všeobecnosti sú prezentované ako „Benešove dekréty“. Vo vedomí verejnosti „Benešove dekréty“ fungujú ako symbol opatrení voči Nemcom a Maďarom, aj keď väčšina z nich sa netýkala menšín. Mnohé opatrenia voči menšinám sa nerealizovali prezidentskými dekrétmi, ale nariadeniami Slovenskej národnej rady (SNR) alebo na základe medzinárodných zmlúv a dohôd. Dekréty vyhlasoval prezident Beneš, nie však svojvoľne. Boli výsledkom činnosti celej československej exekutívy. Názov „Benešove dekréty“, získal postupne pejoratívny charakter, symbolizoval diktátorské, svojvoľné počínanie E. Beneša, bezprávie voči nemeckej a maďarskej menšine. Zároveň bol súčasťou demonizácie Beneša ako symbolu československej povojnovej národnostnej politiky. Pod „Benešove dekréty“ politika, publicistika aj verejná mienka zaradili všetky povojnové opatrenia voči menšinám, aj keď sa uskutočnili na základe iných noriem (napr. vysídlenie Nemcov na základe rozhodnutí Postupimskej konferencie, vysídlenie Maďarov v rámci výmeny obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom na základe medzištátnej dohody, či vysídlenie štátnych úradníkov, ktorí prišli na južné Slovensko po Viedenskej arbitráži a boli vysťahovaní na základe Dohody o prímerí s Maďarskom z 20. januára 1945). To všetko však nielen verejnosť, ale veľmi často aj politika, tá účelovo a propagandisticky, vníma ako „Benešove dekréty“. Navyše averziu k Benešovi a dekrétom, ktoré vydával, často politici využívajú, ak potrebujú zdôrazniť negatívnu konotáciu skutku, udalosti alebo opatrenia, ktoré posudzujú.

Samotná podstata dekrétov prezidenta republiky má v súčasnosti predovšetkým historický charakter. Zákonodarnú moc vo veciach celoštátnej povahy vykonával prezident po dohode so SNR, formou ústavných dekrétov prezidenta republiky a dekrétov prezidenta republiky, v ktorých, ak mali platiť aj na Slovensku, muselo byť uvedené, že sa vydávajú po dohode so SNR. (napr. ústavný dekrét prezidenta republiky č. 33/1945 Zb. z 2. augusta 1945 o úprave čl. štátneho občianstva osôb nemeckej a maďarskej národnosti, dekrét prezidenta republiky č. 108/1945 Zb. o konfiškácii nepriateľského majetku a Fondoch národnej obnovy).⁹⁶³ Mnohé opatrenia a to nielen

---

963 Z dekrétov E. Beneša, ktoré na Slovensku neplatili a významne sa dotýkali problematiky nemeckej a maďarskej menšiny to boli napr. dekrét prezidenta republiky č. 5/1945 Zb. z 19. mája 1945 o neplatnosti niektorých majetkovo-právnych jednaní z doby neslobody a o národnej správe majetkových hodnôt Nemcov, Maďarov, zradcov a kolaborantov a niektorých organizácií a ústavov; dekrét prezidenta republiky č. 12/1945 Zb. z 21. júna 1945 o konfiškácii a urýchlenom rozdelení poľnohospodárskeho majetku Nemcov a Maďarov ako aj zradcov a nepriateľov slovenského národa, dekrét prezidenta republiky č. 16/1945 Zb. z 19. júna 1945 o potrestaní nacistických zločincov, zradcov a ich pomáhačov a o mimoriadnych ľudových súdoch, dekrét prezidenta republiky č. 28/1945 Zb. z 20. júna 1945 o osídlení poľnohospodárskej

voči Nemcom a Maďarom, sa na Slovensku uskutočňovali na základe nariadení SNR. Tieto nariadenia SNR obsahovali v niektorých ustanoveniach odlišné riešenie problematiky neslovanských menšín ako prezidentské dekréty E. Beneša.⁹⁶⁴

Maďarská menšina nebola zo Slovenska násilne vysídlená takým spôsobom ako nemecká menšina. Po podpísaní prímieria medzi Spojencami a Maďarskom 20. januára 1945 došlo k vysídleniu tých maďarských štátnych príslušníkov, ktorí sa na územie južného Slovenska presťahovali po jeho obsadení na základe Viedenskej arbitráže.⁹⁶⁵ Voči obyvateľstvu maďarskej národnosti sa uskutočňovali vnútorné opatrenia na území ČSR (napr. odsun Maďarov do Česka, reslovakizácia, konfiškácia majetku, konfiškácia pozemkového vlastníctva...). K čiastočnej výmene obyvateľstva medzi ČSR a Maďarskom došlo na základe medzištátnej zmluvy z 27. februára 1946. Tá sa však nerealizovala na základe dekrétu prezidenta E. Beneša, ale na základe riadne podpísanej a ratifikovanej medzištátnej zmluvy medzi ČSR a Maďarskom. Obyvateľstvo maďarskej národnosti na Slovensku bolo na vysídlenie vybrané čl. úradmi, nie na základe dobrovoľnosti. Nesplnené nároky presídlencov mala vyrovnať prijímajúca strana. Teda nároky Maďarov presídlených z Československa do Maďarska v rámci výmeny obyvateľstva, mala vyrovnať Maďarská republika a nároky Slovákov presídlených z Maďarska do ČSR československá strana.⁹⁶⁶

---

pódy Nemcov a Maďarov a iných nepriateľov štátu českými, slovenskými a inými slovenskými poľnohospodármi, dekrét prezidenta republiky č. 71/1945 Zb. z 19. septembra 1945 o pracovnej povinnosti osôb, ktoré stratili čl. štátne občianstvo. Ide o veľmi významné dekréty prezidenta republiky E. Beneša, ktoré ovplyvnili postavenie Nemcov a Maďarov v Čechách. Ich dikcia a rozsah naznačuje a predpokladá ich uplatňovanie voči maďarskej menšine aj na území Slovenska. Uvedené dekréty predpokladali osídľovanie Slovákov a príslušníkov iných slovanských národností, ktorí žili na Slovensku, na konfiškovaných majetkoch. Tieto právne normy sa však na Slovensku neuplatňovali, čo mnohí autori, nielen publicistických článkov, nezohľadňujú.

964 Napr. nariadenie Predsedníctva SNR. č. 4/1945 Zb. nar. SNR z 27. februára 1945, nariadenie č. 104/1945 Zb. nar. SNR z 23. augusta 1945 o konfiškovaní a urýchlennom rozdelení poľnohospodárskeho majetku Nemcov, Maďarov ako aj zradcov a nepriateľov slovenského národa, nariadenie č. 64/1946 Zb. nar. SNR zo 14. mája 1946 ktorým sa mení nariadenie o konfiškovaní a urýchlennom rozdelení poľnohospodárskeho majetku Nemcov, Maďarov ako aj zradcov a nepriateľov slovenského národa, nariadenie č. 89/1947 Zb. nar. SNR z 19. decembra 1947, ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré ustanovenia nariadenia o konfiškovaní a urýchlennom rozdelení poľnohospodárskeho majetku Nemcov, Maďarov ako aj zradcov a nepriateľov slovenského národa, nariadenie č. 33/1945 Zb. nar. SNR o ľudových súdoch, nariadenie č. 50/1945 Zb. nar. SNR z 5. júna 1945 o národnej správe, nariadenie č. 51/1945 Zb. nar. SNR z 25. mája 1945 o rozpustení a zakladaní spolkov a i.). Podrobnejšie pozri: ŠUTAJ, Š. – MOSNÝ, P. – OLEJNÍK, M. *Prezidentské dekréty Edvarda Beneša v povojnovom Slovensku*. Bratislava: Veda, 2002.

965 Podrobnejšie o tom: ŠUTAJ, Š. *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945 – 1948*. Bratislava: Veda, 1993; POPÉLY, Á. – ŠUTAJ, Š. – SZARKA, L. *Beneš dekrétumok és a magyar kerdés 1945 – 1948*. Budapest: Attraktor, 2007.

966 Všetky tieto otázky sú v historických prácach, ktoré vznikli na území Slovenska dostatočne spracované, len na ilustráciu uvediem, okrem už spomínaných, aspoň najvýznamnejšie práce z tejto oblasti: ČIERNA-LANTAYOVÁ, D. *Podoby česko-slovensko-maďarského vzťahu 1938 – 1949*. Bratislava: Veda, 1992; ŠUTAJ, Š. *Maďarská menšina na Slovensku v 20. storočí*. Bratislava: Kalligram, 2012; VADKERTY, K. *Maďarská otázka v Československu 1945*

Obyvateľom maďarskej národnosti bolo v roku 1948 vrátené československé štátne občianstvo, ale aj poľnohospodársky majetok do 50 ha na základe nariadenia z konca roku 1948. Osobitne bolo v rámci tzv. Akcie Juh v rokoch 1949 – 1950 odškodňované obyvateľstvo odsunuté do Česka.⁹⁶⁷

Situácia po roku 1989

Historická trauma z povojnových protimaďarských opatrení sa medzigeneračnou pamäťou prenáša až do súčasnosti.⁹⁶⁸ Po zmrazení témy komunistickým režimom aj po roku 1989 ďalej sužuje slovensko-maďarské vzťahy. Empatia je vážnym problémom politiky na oboch stranách hraníc, ktoré do problematiky vstupujú s národno-štátnou rétorikou. Realistické hlasy volajúce po pragmatickom uzavretí problému nenachádzajú pochopenie. Za jeden z nich považujeme aj vyjadrenie hovorca OSMS G. Tokára: „*Medzištátne vzťahy Slovenska a Maďarska sa dajú riešiť pomerne rýchlo a bezbolestne, a to cestou vzájomných ospravedlnení. Nič to však nezmení na tom, že Slovensko sa v prípade viacerých problematických „maďarských“ tém musí zmieriť s vlastnými občanmi, či už ide o tému Benešových dekrétov, alebo o aplikáciu dvojakého občianstva. Používajúc obľúbený slovník politikov ide o vnútroštátne záležitosti, ktoré sa nedajú riešiť na medzištátnej úrovni, ale ani gestami. Diskusia o zmiernení teda musí prebiehať aj v rámci slovenskej spoločnosti, riešením konkrétnych problémov a požiadaviek.*“⁹⁶⁹

Pokusy o otvorenie „Benešových dekrétov“ (teda dôsledkov niektorých dekrétov prezidenta E. Beneša a nariadení SNR) sa opakovane dejú v čase akútnej politickej potreby mobilizovať voličstvo, na obranu štátnosti, celistvosti národa, slovenského alebo maďarského, zomknutia maďarskej menšiny na Slovensku už od novembra 1989. Pred prijatím Slovenska do EÚ v roku 2004 ich zrušenie požadoval vtedajší maďarský premiér V. Orbán. Problém bol nastolený pred voľbami parlamentnými, či eurovoľbami a nevyhli sa im ani voľby prezidentské. Prezidentské dekréty boli konfliktnou témou pri zostavovaní oboch Dzurindových vlád. Ani vo vláde v rokoch

---

– 1948. Bratislava: Kalligram, 2002; ČIERNA-LANTAYOVÁ, D. – ŠTEFANOVIČ, M. – ŠUTAJ, Š. – ŠTEFANSKÝ, M. – ZAVACKÁ, K. *Slovensko a dekréty prezidenta ČSR Edvarda Beneša v kontexte nariadení Slovenskej národnej rady*. Bratislava: Veda, 2006.

967 ŠUTAJ, Š. *Nútené presídlenie Maďarov zo Slovenska do Čiech. Deportácie obyvateľstva maďarskej národnosti zo Slovenska do Čiech po druhej svetovej vojne*. Prešov: Universum, 2005; Situácia maďarskej menšiny počas socialistického obdobia je spracovaná napr. v: PETRÁŠ, R. *Menšiny v komunistickém Československu*. Praha: Eurolex, 2007; KUKLÍK, J. – PETRÁŠ, R. *Minorities and law in Czechoslovakia, 1918 – 1992*. Praha: Karolinum, 2017; ŠUTAJ, Š. *Magyar minority in Slovakia before and after the Second world war*. In TEICH, M. – KOVÁČ, D. – BROWN, M. D. (eds.). *Slovakia in History*. Cambridge – New York: Cambridge University Press, 2010, pp. 269-284.

968 ŠUTAJ, Š. *Dekréty prezidenta Edvarda Beneša a autonómia – reflexie slovensko-maďarských vzťahov (na príklade komparácie výsledkov empirického výskumu 2004 a 2017)*. In REGINÁČOVÁ, M. – ŠUTAJ, Š. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Etnické vzťahy na Slovensku na začiatku 21. storočia*. Košice: Šafárikpress, 2020, s. 110-138.

969 *Sme*, 30. 5. 2013, Partneri pre zmierenie.

2002 – 2006 SMK nedosiahla od svojich koalíčných partnerov výraznejšie ústupky v tejto otázke. SMK tému dekrétov otvárala pri rôznych príležitostiach, s výnimkou obdobia, kedy bola vládnu stranou, lebo vtedy nechcela narušiť krehkú koalíciu vládnuccich strán. Začala ich predkladať až vtedy, ak bola v opozícii, aby mohla vyniknúť jej obrana práv po vojne prenasledovaných Maďarov. Ani B. Bugárovi nebol takýto prístup cudzí a s problematikou odškodnenia za Benešove dekréty vystúpil na tlačových konferenciách v januári 2013, až po páde Radičovej vlády, ktorej bola jeho strana súčasťou.⁹⁷⁰ Nástupom vlády R. Fica a neúčastou SMK vo vláde nastúpila namiesto dialógu (alebo strategického „ticha“) konfrontácia.

Slovenská politika sa vyvíjala otvorenej diskusii o dôsledkoch uplatňovania dekrétov prezidenta E. Beneša a nariadení SNR najmä vo vzťahu k maďarskej menšine. Vo vzťahu k nemeckej menšine prijala SNR uznesenie z 12. februára 1991, v ktorom sa konštatovalo, že odsun Nemcov z ČSR, Poľska a Maďarska kodifikovali víťazné mocnosti v Postupimskej dohode. Takisto akcentovalo skutočnosť, že Košický vládný program deklaroval odňatie štátneho občianstva Nemcom s výnimkou aktívnych antifasistov, čo potvrdil dekrét prezidenta republiky č. 33 z roku 1945. Uznesenie končilo: „*Dnes vám všetkým, pamätníkom dávnych rozbrojov, vyhnancom, aj ich potomkom, podávame zo Slovenska priateľskú ruku. Pokúsme sa zabudnúť na spory a krivdy. Spoločne pracujme na zveľaďovaní dávnej domoviny.*“⁹⁷¹ O podobnom dokumente vo vzťahu k Maďarom sa ani v tej dobe neuvažovalo.

Vášnivé diskusie na Slovensku a neskôr aj v zahraničí vyvolalo uznesenie NR SR o nedotknuteľnosti povojnového zákonodarstva v roku 2007. Za pozitívny prvok môžeme považovať, že do verejnej diskusie v tlači boli po prvýkrát výraznejším spôsobom vtiahnutí reprezentatívni predstavitelia historiografie, právnej vedy a politológovia.

Po skončení osemročného pôsobenia SMK vo vládnej koalícii a vo funkcii podpredsedu vlády, ktorý mal na starosti ľudské práva a národnostné menšiny, v apríli 2007 Pál Csáky, (v reakcii na rozhovor podpredsedu strany M. Duraya pre *Hospodárske noviny*,⁹⁷² v ktorom sa vyslovil za finančné odškodnenie Maďarov) vyhlásil, že SMK nebude v blízkej budúcnosti iniciovať odškodnenie Maďarov, vystáhaných po druhej svetovej vojne na základe dekrétov prezidenta Be-

970 Problematikou využívania a zneužívania menšinovej problematiky, vrátane prezidentských dekrétov E. Beneša, do roku 2004 sme sa zaoberali vo viacerých prácach: ŠUTAJ, Š. – OLEJNÍK, M. Law and practice of Central European countries in the field of national minorities protection (Slovak Republic). In KRANZ, J. (ed.). *Law and Practice of Central European Countries in the Field of National Minorities Protection After 1989*. Warszawa: Centre for International Relation, 1998, s. 269-321; ŠUTAJ, Š. Politici, historici a Benešove dekréty. In *OS občianskej spoločnosti*, 2003, roč. VII, č. 5, s. 43-48; ŠUTAJ, Š. Benešove dekréty ako nástroj politickej propagandy. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Dekréty E. Beneša v povojnovom období*. Prešov: Universum, 2004, s. 90-111.

971 Vyhlásenie Slovenskej národnej rady k odsunu slovenských Nemcov, schválené Slovenskou národnou radou uznesením z 12. februára 1991, číslo 78.

972 *Hospodárske noviny*, 10. 4. 2007. Južná hranica ubližuje Maďarom.

neša, pravdepodobne ale začne diskusiu v strane.⁹⁷³ V ďalší deň už vyšiel článok s názvom „*Nové vedenie SMK s otváraním Benešových dekrétov dlho nečakalo*“, v ktorom sa uvádzalo, že SMK otvorila „Benešove dekréty“.⁹⁷⁴ Reakcia slovenských politikov bola už vtedy jednoznačná. „*Nebudeme otvárať Benešove dekréty, je to spochybňovanie výsledkov druhej svetovej vojny*“, povedal podpredseda vlády D. Čaplovič. Podobne reagovali aj predstavitelia HZDS Milan Urbáni a SNS R. Rafaj, aj zástupcovia opozičných strán. SDKÚ-DS považovala otázku „Benešových dekrétov“ za uzavretú. „*Vyriešila ju história a nie je vhodné ju oživiť*“, povedal exminister zahraničných vecí E. Kukan. V. Palko z KDH podmienil spoluprácu so SMK, len ak sa zaviazá, že nebude požadovať územnú autonómiu a bude akceptovať nedotknuteľnosť „Benešových dekrétov“.⁹⁷⁵ Slovenský „tábor“ bol naprieč politickým spektrom v otázke diskusie o dekrétach E. Beneša jednotný. Po istej odmlke sa problematika označovaná ako „Benešove dekréty“ objavila s oveľa väčšou razanciou vtedy, keď na verejnosť prenikla informácia, že predseda SMK P. Csáky chce v septembri 2007 predložiť do parlamentu návrh na odškodnenie za „Benešove dekréty“.

Informáciu priniesol denník *Sme* s odvolaním sa na maďarský denník *Magyar Nemzet*. Malo ísť o morálne aj finančné odškodnenie a malo sa týkať Maďarov, ktorí boli po druhej svetovej vojne vysídlení na nútené práce do českého pohraničia. P. Csáky uviedol, že situácia na Slovensku na predloženie návrhu nie je vhodná, iniciatíva nemá veľkú šancu, ale predloženie návrhu považuje za svoju morálnu povinnosť.⁹⁷⁶ Aj vo vnútri SMK bol tento krok podrobený kritike. Kritici návrhu vytýkali, že SMK mala najskôr pripraviť návrh na odškodnenie za „Benešove dekréty“, oboznámiť s ním bývalých koalíčných partnerov a ostatné parlamentné strany a až potom s ním ísť na verejnosť. B. Bugár k vyhláseniu predsedu SMK P. Csákyho povedal: „*Mám problém s tým, ako to otvoril. Takto to vyvolá len napätie. Aj to je zlé, že to odkázal z Maďarska*.“ Vyjadril pochybnosti aj o načasovaní tejto iniciatívy. Návrh pre parlament ešte podľa B. Bugára SMK nepripravila, okrem toho si za prioritu určila presadenie vykonávacích zákonov k Európskej charte regionálnych a menšinových jazykov.⁹⁷⁷ B. Bugár uviedol, že odškodnenie za povojnové dekréty prezidenta Beneša mala SMK vždy v programe. Riešenie ponúkla pri vstupe do druhej Dzurindo-

973 *Hospodárske noviny*, 10. 4. 2007. Za Benešove dekréty čaká Csáky ospravedlnenie. To, že Maďari neboli z Československa vystáňovaní na základe prezidentských dekrétov, ak nerátame deportácie do Čiech, si samozrejme politici nevšimli.

974 *Hospodárske noviny*, 11. 4. 2007. Nové vedenie SMK s otváraním Benešových dekrétov dlho nečakalo.

975 *Hospodárske noviny*, 11. 4. 2007. Pardon chcú počuť Maďari.

976 *Sme*, 6. augusta 2007. Csáky ide riešiť Benešove dekréty. Vysídleniu Maďarov, príčinám, historickým súvislostiam, dôsledkom aj ukončeniu akcie sme venovali pozornosť v publikácii: ŠUTAJ, Š. *Nútené presídlenie Maďarov zo Slovenska...* a niektorým detailom aj v ďalších štúdiách.

977 *Nový čas*, 6. augusta 2007. Bugár: Nastolenie témy dekrétov vyvolá len napätie.

vej vlády, partneri to však odmietli.⁹⁷⁸ V minulosti sa im tieto požiadavky nepodarilo presadiť ani na rokovanie s koalíčnými partnermi napriek osemročnej účasti v oboch vláдах premiéra M. Dzurindu. „*Chcú to naši členovia, sympatizanti a naši voliči,*“ vysvetľoval iniciatívu SMK Gy. Bárdos.⁹⁷⁹ Otázkou zostáva, či sa SMK naozaj pri úvahách o tomto návrhu domnievala, že to na čom sa nemohli osem rokov dohodnúť ako vládna strana vo vládnej koalícii, dosiahnu proti vládnej konštelácii po voľbách v roku 2006. Vyhlásenie vyvolalo diskusiu, aj keď návrh ešte nebol ani vypracovaný, ani do konca septembra 2007 predložený do NR SR.

Bývalí koalíční partneri nemali pochopenie pre iniciatívu SMK na odškodnenie za dôsledky „Benešových dekrétov“. „*KDH nepodporí odškodnenie za Benešove dekréty, ktoré chce v septembri parlamentu navrhnuť predseda SMK P. Csáky ... Potvrdzujú sa obavy z nového vedenia SMK, pokiaľ otvára takéto témy, najmä v situácii, keď si aj pán predseda Csáky musí byť vedomý, že sú nepriechodné a že skôr budú znamenať zvýšenie napätia medzi Slovákmi a Maďarmi.*“ Povedal podpredseda KDH D. Lipšic.⁹⁸⁰ Podobne reagovali aj ďalšie strany z bývalej (Dzurindovej) vládnej koalície.⁹⁸¹ Aktivity sa však presunuli aj na mimoparlamentnú pôdu. Občianske združenie *Never Again – Never Again Polgári Társulás* začalo zbierať podpisy pod petíciu, ktorá žiadala odškodnenie občanov maďarskej a nemeckej národnosti za povojnové krivdy. Organizátorom petície bol Cs. Fehér, vtedy riaditeľ Poddunajského múzea v Komárne.⁹⁸² Aktivity podobného zamerania s dôrazom na autonómiu začal vyvíjať podnikateľ J. Bóza. Protestnú akciu iniciovali Občianske združenie *Pázmáneum*, v mene maďarskej kresťanskej inteligencie na Slovensku *Pax Romana* a mestská organizácia SMK v Dunajskej Strede. Primátor mesta Péter Pázmány (SMK) potvrdil, že aj poslanci mestského zastupiteľstva za SMK sa pripoja k protestnej akcii proti výrokom ministra M. Maďariča, podľa ktorého nikto nebol vystáňovaný pre národnosť.⁹⁸³ Aj ďalší politici vládnej koalície (Smer-SD, SNS, HZDS) sa prezentovali „novými“ amatérskymi historickými interpretáciami povojnového vývoja.

V. Mečiar a jeho „historický“ výklad výmeny obyvateľstva: „*Výsídlenie Maďarov zo Slovenska po druhej svetovej vojne je vnútroštátny problém. Nikto nepopiera, že boli porušené práva osôb, ale jednalo sa o občanov Slovenskej republiky maďarskej národnosti.*“ Obsahoval „drobné“ historické nezrovnalosti. Slovenská republika v tom čase neexistovala. Maďari v Československu nemali štátne občianstvo, lebo ho stratili na základe prezidentského dekrétu, ale to sa v prekáračkách o povojnovú legislatívu neriešilo. Mečiar sa nazdával, že zhoršenie slovensko-maďarských vzťahov spôsobuje radikalizácia SMK pod novým vedením a revanšistické tendencie v Ma-

978 Podrobnejšie pozri: ŠUTAJ, Š. Benešove dekréty ako nástroj politickej propagandy..., s. 108-109.

979 *Sme*, 7. 8. 2007. Bárdos: Je našou morálnou povinnosťou hovoriť o riešení Benešových dekrétov.

980 *Pravda*, 6. 8. 2007. Lipšic: Je mi ľúto, s akou témou Csáky vyšiel.

981 *Hospodárske noviny*, 6. 8. 2007. KDH nepodporí Csákyho odškodnenie za Benešove dekréty; *Pravda*, 6. 8. 2007. SDKÚ: Otázka Benešových dekrétov patrí už len historikom.

982 *Pravda*, 23. 11. 2007. Rozbehli petíciu za odškodnenie Maďarov.

983 *Sme*, 16. 10. 2007, Juh protestuje proti pokusom falšovať dejiny.

ďarsku. „*Fidesz ide k moci tým, že ho podporujú strany, ktoré sú takto orientované. Maďarsko dokonca nemá ani zákon, ktorý by fašizoidnú politiku postihoval.*“⁹⁸⁴ Podobne reagovali aj vládne strany. Podpredseda vlády pre menšiny a ľudské práva D. Čaplovič akékoľvek otváranie „Benešových dekrétov“ odmietal. „*Ich otvorenie by znamenalo spochybnenie výsledkov druhej svetovej vojny*“⁹⁸⁵ Závazok odškodniť tých, ktorých sa dotkli „Benešove dekréty“, podľa predsedu SNS J. Slotu prevzalo na seba „*medzištátnou zmluvou z roku 1948 Maďarsko ... Slovenská republika nemá povinnosť plniť záväzky za Maďarskú republiku. ... Horthyovské fašistické Maďarsko zabralo slovenskú zem ... SNS považuje tieto snahy za súčasť plánov, ktorých cieľom je v konečnom dôsledku potvrdiť Viedenskú arbitráž a spochybníť Trianonskú zmluvu.*“⁹⁸⁶ Aj v tomto vyhlásení sa potvrdilo, že časť problémov vo vzťahoch spôsobuje dezinterpretácia histórie a historických faktov politikmi. Maďarsko na seba prevzalo v roku 1946 záväzok nahradiť straty presídlencom do Maďarska v rámci Dohody o výmene obyvateľstva z roku 1946. Štrbský protokol, ktorý bol prijatý v roku 1949 potvrdzoval, že štáty voči sebe nemajú nároky za udalosti z predchádzajúcich rokov, riešili náhrady majetkov v pohraničí a dôsledky výmeny obyvateľstva. V tomto prípade však išlo o záležitosti vnútorného vzťahu obyvateľov maďarskej národnosti vo vzťahu k svojmu štátu ČSR, čo nebolo predmetom medzištátnej (fakticky medzistraníckej) dohody z júla 1949. Zároveň môžeme konštatovať, že požiadavka SMK na odškodnenie vyvolala u strán vládnej koalície recipročnú požiadavku na odškodnenie Slovákov, ktorí boli perzekvovaní maďarskými režimami v 20. storočí.

Spoločné vyhlásenie troch poslancov NR SR za KDĽH Vladimíra Palka, F. Mikloška a P. Minárika a bývalého predsedu KDĽH J. Čarnogurského naznačovalo ochotu recipročne vyjadriť ľútosť nad osudom Slovákov, ktorí utrpeli ujmu počas Viedenskej arbitráže, ako aj nad utrpením obyvateľov maďarskej národnosti, ktorých postihli „Benešove dekréty“. Zároveň kritizovali predsedu SMK P. Csákyho, ktorý parlamentnú iniciatívu na odškodnenie obetí „Benešových dekrétov“ avizoval prostredníctvom maďarských médií.⁹⁸⁷ Ani v ďalšom období sa medzi slovenskými a maďarskými politikmi na Slovensku nenašla zhoda, ako sa vysporiadať s povojnovou legislatívou.

Reakcia vládnucich slovenských politických strán na aktivity SMK bola typicky skratová, podráždená a nepremyslená. SNS avizovala, že chce pripraviť zákon na ochranu republiky, podľa ktorého ten, kto spochybní „Benešove dekréty“ alebo Trianonskú zmluvu, „*pôjde o tom rozmyšľať do väzenia*“. Zároveň argumentovali, že obdobné zákony majú v Čechách, Nemecku či Švédsku.⁹⁸⁸ Pôvodne však úvahy smerovali k prijatiu zákona zamedzujúceho otváranie problematiky povojnového zákonodarstva. Do NR SR bol 24. augusta 2007 doručený poslancami SNS J. Slo-

984 *Sme*, 16. 10. 2007, Vysídlenie Maďarov je naša záležitosť.

985 *Sme*, 6. 8. 2007. Opoziční partneri s Csákyho návrhom nesúhlasia.

986 *Sme*, 7. 8. 2007. Slotu: Benešove dekréty malo odškodniť Maďarsko.

987 *Sme*, 29. 8. 2007, Palko: Vzťah s Maďarskom sa radikalizuje.

988 *Pravda*, 9. 8. 2007, SNS chce trestať tých, čo spochybnia Trianon; *Hospodárske noviny*, 9. 8. 2007. Duray: Schválenie zákona zakazujúceho otvárať Benešove dekréty by bolo úbohé

tom, R. Rafajom, Rudolfom Pučíkom a Ivanom Šaškom návrh na uznesenie „o nedotknuteľnosti denacifikačných dokumentov k usporiadaniu pomerov po II. svetovej vojne“ o ktorom rokovala NR SR 20. septembra 2007. V samotnom dokumente, ktorý NR SR prijala, došlo k niektorým zmenám. Zmenil sa názov uznesenia. Prijaté bolo uznesenie NR SR z 20. septembra 2007 s názvom „o nedotknuteľnosti povojnových dokumentov k usporiadaniu pomerov po II. svetovej vojne na Slovensku“.⁹⁸⁹ Text obsahoval formuláciu o odsúdení princípu kolektívnej viny. Vyhol sa pojmom „denacifikačné dekréty“, „denacifikačné dokumenty“, ktoré boli používané v návrhu uznesenia. Pod uznesenie sa podpísali všetky slovenské parlamentné politické strany, mimo Strany maďarskej koalície. Za uznesenie hlasovalo 120 poslancov, proti bolo 20 poslancov SMK, nehlasoval poslanec Pavol Minárik z KDĽH.

Nielen maďarská menšina na Slovensku ale aj predstavitelia MR prijali uznesenie NR SR s nevôľou. Premiér F. Gyurcsány vyslovil poľutovanie nad prijatím uznesenia a prezident L. Sólyom hovoril o facke Budapešti.⁹⁹⁰ Pred slovenským veľvyslanectvom v Budapešti a pred slovenským konzulátom v Békéscsabe sa uskutočnili protislovenské demonštrácie, aj keď len s malou účasťou obyvateľstva, na ktorých okrem vajíčok lietali aj kamene. Demonštráciu zorganizoval Svetový zväz Maďarov a postupne sa k nemu pridalo 14 väčšinou krajne pravicových spolkov (Mládežnícke hnutie 64 žúp, Trianonský zväz či Spoločnosť M. Horthyho) a vtedy mimoparlamentná strana Jobbik.⁹⁹¹

Veľvyslanec SR v Budapešti Juraj Migaš bol pozvaný na MZV v Budapešti vysvetľovať uznesenie NR SR o nedotknuteľnosti povojnovej legislatívy. Zdôraznil predovšetkým prvý odsek uznesenia, ktorý odmieta princíp kolektívnej viny, ubezpečil maďarskú stranu, že Slovensko má záujem o dobré vzťahy s Maďarskom.⁹⁹² Poslanci maďarského parlamentu však na protest zrušili naplánované stretnutie zahraničných výborov oboch parlamentov.

Na margo prijatého uznesenia NR SR SMK vydala vyhlásenie, v ktorom sa uvádzalo: „*Sme toho názoru, že potvrdenie ducha a negatívnych vplyvov týchto dokumentov nemá mať miesto v Európe 21. storočia. Naďalej považujeme za potrebné ospravedlniť sa tým občanom, ktorých postihli povojnové procesy a zväziť aj možnosť ich odškodnenia.*“⁹⁹³ Prijatie uznesenia bolo vnímané aj v súvislosti s tým, že európski socialisti sa mali 4. októbra 2007 zaoberať obnovením členstva Smeru v strane európskych socialistov.

Predseda SMK P. Csáky ešte pred schválením uznesenia informoval o situácii predsedu výboru EP pre občianske slobody Jean-Marie Cavada. V liste označil politický vývoj na Slovensku za alarmujúci a deklaráciu za hanebnú a urážlivú pre ma-

989 Uznesenie sa nachádza na: <http://www.nrsr.sk/exeIT.NRSR.Web.SSLP/Download.aspx?DocID=267236; www.nrsr.sk/default.aspx?sid=Schodze/zoznam>.

990 *Pravda*, 25. 9. 2007, Smer sa snaží vyhnúť kritike za uznesenie o Benešových dekrétach.

991 *Sme*, 26. 9. 2007, Extrémisti prišli pred slovenskú ambasádu.

992 *Pravda*, 25. 9. 2007, Veľvyslanec Migaš vysvetľoval v Budapešti.

993 *Pravda*, 24. 9. 2007. Maďari sa pre dekréty nevidia so Slovákmi.

ďarskú a nemeckú menšinu v SR. List podpísali okrem poslancov SMK aj dvaja maďarskí a dvaja nemeckí europoslanci.⁹⁹⁴

Aj medzi slovenskou odbornou a právnou odbornou komunitou vyvolalo uznesenie rôzne reakcie. Právnik Jozef Beňa uviedol: „*nie je to zákon, nezaväzuje všetkých občanov, nevynucuje sa prokurátormi a súdmi. Uznesenie však zaväzuje poslancov, je záväzne pre rokovanie slovenského zákonodarného zboru. Žiadny v rozpore s ním sa nemôže dostať na program dňa.*“⁹⁹⁵ Právna historička Katarína Zavacká zhodnotila aktivitu poslancov tak, že „*parlament pristúpil na hru národniarov a prijal zbytočné uznesenie*“.⁹⁹⁶

Nezmyselnosť uznesenia najlepšie dokumentuje osud najznámejšieho prezidentského ústavného dekrétu č. 33/1945 Zb. o československom štátnom občianstve. Ten bol základom pre všetky ďalšie opatrenia voči obyvateľstvu nemeckej a maďarskej národnosti a jeho dôsledky sa prejavili v mnohých oblastiach života. Bol revidovaný vládnymi nariadeniami č. 76/1948 Zb. z 13. apríla 1948 o vrátení československého štátneho občianstva osobám národnosti nemeckej a maďarskej a na neho nadväzovala vyhláška Ministerstva vnútra č. 77/1948 zo dňa 16. apríla 1948. Týmito normami sa umožňovalo získanie čl. štátneho občianstva tým osobám maďarskej národnosti, ktoré boli deportované do Čiech, boli ochotné tam zostať na trvalý pobyt. Zákomom č. 245/1948 Zb. z októbra 1948 obyvatelia maďarskej národnosti získali čl. štátne občianstvo, ak splnili stanovené podmienky. Úprava článkov dekrétu sa uskutočnila aj prijatím vládneho nariadenia z 29. novembra 1949 o vrátení čl. štátneho občianstva osobám nemeckej národnosti. Posledným v rade zákonov, ktoré upravovali prezidentský dekrét bol zákon č. 34/1953 Zb. z 24. apríla 1953, ktorý vytvoril podmienky pre nadobudnutie čl. štátneho občianstva všetkým osobám nemeckej národnosti žijúcim na území ČSR. Z „nedotknuteľného“ dekrétu prezidenta republiky č. 33/1945 Zb. nezostal kameň na kameni, Nemci a Maďari (s výnimkou nepriateľov socializmu) dostali čl. štátne občianstvo.⁹⁹⁷

V tejto oblasti by si každý dekrét či nariadenie SNR z povojnového obdobia vyžadovali svoju samostatnú „anamnézu“, pretože ináč sa vyvíjala situácia pokiaľ ide o dekrét č. 88/1945 o všeobecnej pracovnej povinnosti, ináč sa upravovali nariadenia SNR, ktorými sa konfiškoval poľnohospodársky majetok obyvateľov maďarskej národnosti a ináč sa riešili záležitosti konfiškácie nehnuteľného majetku na základe dekrétu prezidenta republiky č. 108/1945.⁹⁹⁸ Uznesenie o nedotknuteľnosti povojno-

994 *Hospodárske noviny*, 21. 9. 2007. Fico Gyurcsányovi potvrdil nedotknuteľnosť Benešových dekrétov; *Hospodárske noviny*, 21. 9. 2007. Naši poslanci nahnevali Nemcov; *Pravda*, 20. 9. 2007, Europoslanci napadli nedotknuteľnosť dekrétov.

995 *Pravda*, 26. 9. 2007. Beňa, J.: Uznesenie o Benešových dekrétach nie je zdraj papiera.

996 *Pravda*, 25. 9. 2007. Slovenský parlament naletel Slotovi.

997 Zákon o štátnom občianstve osôb maďarskej národnosti, Zbierka zákonov republiky Československej, roč. 1948, čiastka 93, s. 449. Pozri GABZDILOVÁ, S. – OLEJNÍK, M. – ŠUTAJ, Š. *Nemci a Maďari na Slovensku v rokoch 1945 – 1953 v dokumentoch I*. Prešov: Univerzum, 2005, s. 75.

998 ŠUTAJ, Š. Maďarská menšina v povojnovej politike Československa. In KOKOŠKOVÁ, Z. – KOCIAN, J. – KOKOŠKA, S. (eds.). *Československo na rozhraní dvoch epoch nesvobody*. Pra-

vej legislatívy, ktorú totálne rozbilo čl. zákonodarstvo malo teda iba symbolický význam, lebo vyhlasovalo za nedotknuteľné to, čoho sa „čas“ už dávno výrazne dotkol.

Slovenská politika aj v nasledujúcom období neprípúšťala akékoľvek úvahy o modifikácii povojnovej legislatívy. A to ani v čase, kedy v politike jednoznačne dominovala strana Smer, bez SNS a HZDS. „*Kto chce dnes zrušiť alebo zmeniť BD by musel zmeniť aj výsledky druhej svetovej vojny, musel by zrušiť parížsku zmluvu a ďalšie veci. Toto je vec, ktorá je pre nás nedotknuteľná a vôbec sa nebudeme touto témou ani zaoberať,*“ povedal premiér R. Fico v diskusnej relácii Slovenskej televízie O 5 minút 12.⁹⁹⁹

Úvahy o zmierení – úvahy bez konca

Historické témy zmierenia, či odškodnenia nie sú témy vonkoncom historické, ale politické. Ak je dobrá vôľa pre vzájomné ospravedlnenie, je vytvorenie deliacej čiary, ktorá by znamenala, že sa v európskej slovenskej a maďarskej modernej politike začína s čistým štítom, bez akýchkoľvek podmienok a výhrad a bez toho, aby sme si počítali, kto koho viac poškodil, dobrý krok. Ak nie, sú to iba politické špekulácie. Myšlienku historického zmierenia postupne začali prijímať aj politici slovenských politických strán. Príklad Francúzov a Nemcov, ktorí chceli žiť v novej Európe tak, ako to svedčí moderným národom a štátom, bol inšpirujúci. Myšlienka zmierenia sa netýka len slovensko-maďarských vzťahov, ale práve v ponovembrovom vývoji zohrala dôležitú úlohu v budovaní novej slovenskej spoločnosti, na nej boli postavené prvé princípy spoločenského konsenzu v štáte. O takomto zmierení hovoril aj text, ktorý v SND v Bratislave predniesol 31. októbra 1990 F. Mikloško, vtedajší predseda SNR. Text pripravil spolu s M. Bútorom a P. Zajacom. Tento text je poučný pre každého, kto chce o zmierení nielen písať, ale ho aj dosiahnuť.¹⁰⁰⁰

Medzi nespochybniteľné osobnosti slovenskej politiky usilujúce sa o pokojné spolunažívanie a zmierenie určite patril F. Mikloško. V roku 2005 si prevzal Cenu sv. Vojtecha, ktorú každoročne udeľuje Nadácia Sv. Vojtecha sídliaca v nemeckom Krefelde. Pri tejto príležitosti sa F. Mikloško vo svojom mene ospravedlnil Maďarom v SR za to, že v rokoch 1945 až 1948 čl. a slovenské štátne a národné orgány ubližo-

ha: Národní archiv a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 248-256.

999 *Aktuality*, 13. 1. 2013, Benešove dekréty sú nezmeniteľné a nezrusiteľné, <http://www.aktuality.sk/clanok/221154/fico-benesove-dekrety-su-nezmenitelne-a-nezrusitelne/>

1000 „*Historické zmierenie neznamená zmieriť sa so zlom a násilím, ale naopak, vzdať hold tým, čo trpeli, boli prenasledovaní, mučení a zabíjaní pre svoje presvedčenie alebo príslušnosť. Zmyslom zmierenia je ospravedlniť sa a prijať ospravedlnenie. Historické zmierenie neznamená, že chceme zabúdať na násilie a krivdy a obchádzať neuralgické body dejín a historických vzťahov. Znamená však, že staré krivdy a násilia nemajú určovať budúcnosť a stať sa potenciálnou rozbuškou nových násilí a krívd. Zmierenie má zmysel vtedy, keď stojí na začiatku nových, historickými krívdami nepredurčených vzťahov.*“ (*Týždeň*, 8. 6. 2013, Zajac, P. – Gál, F. Pamäť slovensko-maďarského zmierenia. <https://www.tyzden.sk/casopis/13608/pamat-slovensko-madarskeho-zmierenia/>)

vali Maďarom žijúcim na Slovensku, na základe kolektívnej viny boli pozbavení občianstva aj majetku.¹⁰⁰¹

Na Slovensku v roku 2007 tému otvorila opäť s miernym omeškaním (teda nie v čase, kedy bola vo vláde), Strana maďarskej koalície. SMK pri príležitosti 60. výročia deportácii (núteného vysídlenia) Maďarov do Čiech vypracovala základné tézy spoločnej deklarácie medzi NR SR a Národným zhromaždením MR. Podstatou návrhu bolo recipročné ospravedlnenie sa maďarského a slovenského parlamentu za tri najvýznamnejšie krivdy voči susednému národu. *„Národné zhromaždenie Maďarskej republiky by vyjadrilo svoje poľutovanie nad tým, že koncom 19. a začiatkom 20. storočia vtedajšia maďarská vláda uskutočňovala na území historického Maďarského kráľovstva politiku, ktorá porušovala práva národností žijúcich na území štátu. Vyjadrilo by svoje poľutovanie aj nad úsiliami, ktoré po vykonaní prvej viedenskej arbitráži možno zo slovenskej strany považovať za nespravodlivé. Národné zhromaždenie Maďarskej republiky by deklarovalo za poľutovaniahodné aj fakt, že jednotky Maďarskej ľudovej armády vstúpili ako súčasť Varšavskej zmluvy v roku 1968 na územie Slovenskej republiky v službe nesprávnej veci. Národná rada Slovenskej republiky by vyjadrila svoje poľutovanie nad tým, že po vytvorení Československej republiky po prvej svetovej vojne sa stali aj také udalosti, ktoré porušovali práva občanov maďarskej národnosti. Národná rada Slovenskej republiky by vyjadrila svoje poľutovanie nad tým, že aj v období 1945–48 sa uskutočnili také udalosti, ktoré viedli k tomu, že územie štátu boli nútení opustiť občania maďarskej národnosti, resp. niektorí boli odvrhnutí nedobrovoľne na nútenú prácu do Čiech. Ďalej by vyjadrila svoje poľutovanie nad tým, že vtedajšia Slovenská národná rada prijala aj také dekréty na úrovni zákona, ktoré na základe princípu kolektívnej viny vážne porušovali práva občanov maďarskej a nemeckej národnosti.“*¹⁰⁰² Zároveň mal byť založený fond na odškodnenie poškodeného obyvateľstva.

Tejto aktivite predchádzala avizovaná snaha o predloženie zákona o odškodnení obetí „Benešových dekrétov“. Krok SMK však bolo možné považovať za nepremyslený alebo vypočítavý. Osem rokov, keď bola SMK vo vláde a mala šancu niečo zmeniť, sa o podobnú deklaráciu jej predstavitelia nepokúsili. Čo je však ešte horšie, nevyužili pozíciu vo vládnej koalícii na korekcie v názoroch slovenských politických elít, s ktorými spolupracovali, na problematiku povojnových represí voči maďarskej menšine a na vytvorenie mechanizmov, ktoré by začali meniť zakonzervované pohľady slovenskej verejnosti na túto problematiku, opierajúce sa o pohľad na povojnové udalosti cez nacionálnu prizmu a nevytvárali podmienky pre to, aby slovenská verejnosť bola dostatočne informovaná o udalostiach pred, počas a po druhej svetovej vojne.

Z kruhov opozície sa ozval jeden hlas, ktorý naznačoval ochotu uvažovať o deklarácii o uzmiernení. Aj keď D. Lipšic konštatoval legitimitu povojnových opatrení povedal, že si vie predstaviť spoločné ospravedlnenie slovenského a maďarského parlamentu, ktoré by nadviazalo na vyhlásenie slovenských a maďarských biskupov

1001 *Sme*, 31. 8. 2013, Buzalka, Juraj. Multietnická krajina?

1002 Základné tézy spoločnej deklarácie sú na http://www.smk.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=229&Itemid=35

z roku 2006.¹⁰⁰³ Vo vyhláseniach konferencií slovenskej a maďarskej konferencie biskupov sa zvyrazňovali predovšetkým náboženské aspekty vzájomných vzťahov, ale aj aspekty svetské.¹⁰⁰⁴ V celom sledovanom období či už vzhľadom k napätým vzťahom (2004 – 2016) alebo neskôr vzhľadom k nevyhlásenému prímeriu medzi predsedami vlád Ficom a Orbánom nebola politická vôľa prijímať dokument o vzájomnej minulosti a odpustení. Chýbala predovšetkým úprimnosť a nezištnosť politických motivácií, a tak na oboch stranách vyzneli prezentované snahy o zmierenie len ako politický kalkul. Ani individuálne pokusy a vyjadrenia v tejto oblasti nezarezovali, nedostalo sa im mediálnej podpory a politika ich nevyužila na naštartovanie všeobecného vyhlásenia o zmiernení, ktoré by síce nič nevyriešilo, ale bolo by prejavom dobrej vôle. Ani vyhlásenie cirkevných predstaviteľov nenašlo primeraný ohlas v radoch politikov a nemôžeme povedať, že by zarezovalo výraznejšie v občianskej spoločnosti. Škoda, že politické reprezentácie a diplomacie oboch krajín nevyužili ani priestor pre symbolické akty daný vstupom do Európskej únie či zrušením schengenských hraníc. Vzhľadom na to, že ich vlastne nikto z politikov nepotreboval, lebo v zásadných otázkach obe strany presadzovali svoju pravdu, zostali iba v podobe občasných vyjadrení o takejto možnosti, ktorá bola z času na čas vytiahnutá ako súčasť vzájomného obviňovania z neochoty, nepripravenosti druhej strany konať alebo súčasťou pragmatického mlčania, aby nenahlodala spoluprácu Vyšehradskej štvorky alebo spoločný postup v migračnej politike. Bola súčasťou nového modelu, v ktorom sa obe krajiny podporovali aj vo chvíľach, ak na ne útočil niekto iný (maďarská politika v oblasti školstva, médií, vedeckých inštitúcií a využívanie politického modelu na dosiahnutie politickej nadvlády, či v prípade útokov na pôde EÚ voči politike R. Fica). Postupne sa myšlienka deklarácií o zmiernení a odpustení vytratila z politických debát, lebo sa ukázala ako neperspektívna a dokonca ako konfrontačná.

1003 *Pravda* 6. 8. 2007, Lipšic: Je mi ľúto, s akou témou Csáky vyšiel.

1004 V liste maďarskej biskupskej konferencie, ktorý podpísal kardinál Péter Erdő sa uvádzalo: „*Tie isté dejiny však boli často aj dejinami spoločných utrpení a spoločných námah. Na stránkach týchto dejín nechýbajú ani protirečenia a krivdy, ktoré zanechali v dušiach jazvy. ... prosíme o Božie milosrdenstvo a o odpustenie za skutky, ktoré boli v tomto regióne v priebehu dejín spáchané voči ľuďom pre ich príslušnosť k národu, jazyku alebo ku kultúre. So zvláštnou bolesťou spomíname na tie prípady, keď Maďari ublížili Slovákom alebo slovenským komunitám. Súbežne s tým pred Božou tvárou obnovujeme city úcty a zmierenia, city odpúšťajúcej lásky, ktoré na pozadí osobných alebo spoločenských zranení z niektorých období minulosti prežíva aj náš národ. Odpúšťame a prosíme o odpustenie.*“ V liste slovenskej biskupskej konferencie, ktorý podpísal František Tondra sa uvádzalo: „*S vážnou dôslednosťou prijímame tento verejný prejav precitovanej historickej pravdy, vyslovujúc vďaka Bohu a prosbu o vzájomné porozumenie a zmierenie. Preto odpúšťame a prosíme o odpustenie. ... Vieme, že všetky nedorozumenia a zranenia v minulosti sa dajú odstraňovať jedine pravdou a spravodlivosťou, no najmä láskou. V zmysle učenia Cirkvi chceme spoločne sa zamýšľať nad pravdou dejín, nad zmiernením ako Božím darom a neradiť sa ovplyvniť osobnými či národnými záujmami do tej miery, že by sme mysleli, hovorili alebo konali v rozpore s kresťanskými zásadami.*“ Text vyhlásení bol zverejnený na stránke http://sklenenykostel.net/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=635&Itemid=40.

Spory o „Benešove dekréty“

Spor o „Benešove dekréty“ sa však z politického diskurzu nevytratil. Sporadicky sa striedali invektívy súvisiace s Trianonom s nastolovaním „zrušenia“ povojnovej legislatívy.

Príkladom je vyhlásenie ministra Miroslava Lajčáka z roku 2013, že sporná otázka dekrétov sa určite nevyrieši len tým, že Slovensko sa ospravedlní Maďarom, ale pripustil, že o sporných otázkach je potrebné diskutovať. Predstavitelia SNS ho následne obvinili zo spochybňovania uznesenia NR SR o nedotknuteľnosti povojnovej legislatívy. Lajčák reagoval na vyhlásenie maďarského šéfa diplomacie J. Martonyiho, že ospravedlnenie Maďarom žijúcim na Slovensku by viedlo k vzájomnému zmiereniu a uzavretiu minulosti. Zároveň zdôraznil, že myšlienka kolektívnej viny „*a to aj v historickom kontexte*“, je pre Maďarsko neprijateľná.¹⁰⁰⁵

B. Bugár v januári 2012 prirovnal otvorenie prezidentských dekrétov k otváraní Pandorinej skrinky, ale podľa neho sa to dalo riešiť tak ako v prípade židovskej obce. „*Bolo by veľmi dobré, keby dve inštitúcie, dva parlamenty, maďarský a slovenský, sa vedeli dohodnúť na niečom takom, čo sme začali ešte vtedy, keď v Maďarsku bola predsedníčkou parlamentu Katalin Szili a tu Pavol Hrušovský. Začali sme robiť na tom, že by bolo možné prijať spoločne v ten istý deň dokument, ktorý by hovoril o tom, že ak sme vám niečo v minulosti urobili zlé, tak prepáčte, lebo aj z jednej, aj z druhej strany boli takéto momenty v našej spoločnej histórii.*“ Došlo by k symbolickému odškodneniu, tak ako v prípade židovskej obce a peniaze by sa použili na kultúrne účely.¹⁰⁰⁶

V septembri 2012 europoslanec Zoltán Bagó za Fidesz na Petičnom výbore EP, v ktorom nebol ani jeden poslanec zo Slovenska, navrhol vyslať na Slovensko špeciálnu misiu, ktorá by preskúmala situáciu v súvislosti s deklaráciou z roku 2007 o nemennosti povojnovej legislatívy.¹⁰⁰⁷ Reagoval tak na petíciu maďarského občana,

1005 *Pravda*, 21. 3. 2013, Ospravedlnenie nevyrieši spor o Benešove dekréty.

1006 *Aktuality*, 12. 1. 2013, Maďarov hnevá, že pre Slovákov sú Benešove dekréty nemenné, <http://www.aktuality.sk/clanok/221099/bugar-madarov-hneva-ze-pre-slovakov-su-benesove-dekrety-nemenne/>

1007 *Pravda*, 16. 10. 2012, Brusel dostane ďalšiu petíciu; *Hospodárske noviny*, 21. 9. 2012, EÚ opäť otvára naše Benešove dekréty. Komentátor k tomu napísal: „*Veci však treba vidieť v súvislostiach a nezamieňať si príčinu s dôsledkom. Vyháňanie, presídľovanie obyvateľstva a etnické čistky sú hroznou kapitolou dejín 20. storočia, ak sa však chceme posunúť ďalej, nemôžeme donekonečna oživovať duchov minulosti, ale musíme sa pokúsiť posunúť vpred.*“ (*Pravda*, 21. 9. 2012. Repa, M. Príčina a následok.) Výstižný komentár k pôvodnému dokumentu pridal aj M. Leško: „*V auguste 2007 vtedajší predseda SMK Pál Csáky spomenul, že v parlamente podá návrh, aby boli morálne a finančne odškodnené obeť Benešových dekrétov. Pretože bolo jasné, že jeho návrh nemá najmenšiu šancu, aby sa o ňom čo i len rokovalo, nieto aby bol prijatý, vtedajšie parlamentné strany mohli Csákyho výkrik prejsť mlčaním. Keď už sa rozhodli, že nebudú ticho, mohli pokojným hlasom zopakovať to, čo na podobné požiadavky hovorí Európska únia: V prípade Benešových dekrétov ide o historické akty, ktoré boli prijaté dávno pred pristúpením Slovenska do Únie, ktorých právne účinky už ďalej nepretrvávajú, preto nie je žiadny dôvod, aby sa nimi členský štát únie zaoberal. No keď*

profesora práva, Imre Juhásza z roku 2012, ktorý s odvolaním na uznesenie NR SR z roku 2007 o nedotknuteľnosti povojnovej legislatívy tvrdil, že maďarská a nemecká menšina sú diskriminované, čím sa porušujú články Zmluvy o EÚ, Európskeho dohovoru o ľudských právach a Charty základných práv Európskej únie.

Na zasadaní petičného výboru sa môžu zúčastniť všetci europoslanci, hoci bez hlasovacieho práva. Zúčastnili sa štyria maďarskí europoslanci, ale nikto zo slovenských poslancov. Väčšina slovenských europoslancov uviedla, že o programe nevedeli a mali v tom čase iné povinnosti. E. Kukan požiadal priateľa, člena skupiny socialistov a demokratov Victora Bostinara, aby vystúpil na obranu slovenského stanoviska. Zabezpečil preňho argumentačné materiály a odovzdal mu ich, aby ich predniesol a vyslal tam aj svojho asistenta. „*Pán Bostinaru mi povedal: Eduard, ja to pre teba rád urobím, prekvapuje ma však nezáujem kolegov zo socialistickej skupiny. Aj sa ich spýtoval, ale nikto neprejavil záujem.*“¹⁰⁰⁸ Sklamanie z takéhoto prístupu slovenských europoslancov vyjadril aj minister M. Lajčák. Na Slovensku (resp. v Budapešti) na kauzu reagoval predseda SMK J. Berényi. Skutočnosť, že sa nepodarilo zrušiť tú časť dekrétov, ktorá zakotvuje kolektívnu vinu etnických Maďarov a Nemcov, označil za hanbu Európy. Ocenil, že záležitosťou sa zaoberá petičný výbor Európskeho parlamentu, pretože „*Slovensko a Maďarsko dvojstranným rokováním túto otázku nevyrieši.*“¹⁰⁰⁹

Maďarskí europoslanci Z. Bagó, Csaba Tabajdi, Ágnes Hankissová a Krisztina Morvaiová žiadali v októbri 2012 pozastaviť členstvo Slovenska v EÚ.¹⁰¹⁰ V Európskom parlamente vo Výbore pre právne veci (JURI) sa uskutočnilo hlasovanie o ďalšom postupe pri spracúvaní petície vo februári 2014. Stály predstaviteľ SR pri EÚ Ivan Korčok upozornil všetkých slovenských europoslancov na nevyvážený text odporúčania JURI, ktorý označil „*preskúmanie právneho stavu a vplyvu dekrétov na legislatívu v právnom rámci SR za žiaduce*“ a požiadal ich o angažovanosť pri odmietnutí tejto výzvy. Z trinástich slovenských europoslancov sa na hlasovaní o otvorení

---

už sa parlament Benešovými dekrétmi zaoberať chcel, mohol prijať uznesenie, aké v roku 2002 schválila česká Poslanecká snemovňa. Praha vyhlásila, že dekréty vznikli v dôsledku vojny a porážky nacistizmu, že sa „realizovali, boli konzumované v období po svojom vydaní a dnes na ich základe nemôžu vzniknúť žiadne nové právne vzťahy“. A dodala, že vzťahy, ktoré z dekrétov vyplynuli, nie dekréty samotné (!), sú „nespochybniteľné, nedotknuteľné a nemenené“. Tak koná reprezentácia, ktorá postupuje inteligentne. Pretože na Slovensku sa tejto veci ujala strana Jána Slotu, náš postup bol lajošký: ... to najdôležitejšie v ňom Smer i HZDS nechali. Jeho názvom totiž svetu oznámili, že je to uznesenie „o nedotknuteľnosti povojnových dokumentov“. Čím povedali, že na Slovensku sú Benešove dekréty (aj s ich princípom kolektívnej viny) „nedotknuteľné“. Na rozdiel od českého uznesenia, ktoré zdôraznilo, že právne účinky Benešových dekrétov sú „vyhasnuté“, uznesenie slovenského parlamentu akcentovalo, že Benešove dekréty sú súčasťou nášho právneho poriadku.“ (Sme, 24. 9. 2012, Leško, M. Stádo za Jánom Slotom)

1008 *Pravda*, 22. 9. 2012, Stupňan, I. Slovenskí europoslanci na výbore o Benešových dekrétach neboli.

1009 *Pravda*, 1. 10 2012, (ČTK) Berényi v Budapešti riešil Benešove dekréty.

1010 *Teraz*, 12. 10. 2012, (TASR) Maďari žiadajú pozastaviť členstvo SR v EÚ... <http://www.teraz.sk/zahranicie/madari-ziadaju-pozastavit-clenstvo/25287-clanok.html>

problematiky prezidentských dekrétov voči Slovensku zúčastnili len dvaja poslanci, A. Mészáros (SMK), člen výboru JURI a J. Paška (SNS). Paška, ktorý bol podpredsedom poslaneckej frakcie Európa slobody a demokracie (EFD) žiadal zrušenie hlasovania vzhľadom na to, že ich otváranie bolo v minulosti tak Európskou komisiou, ako aj Európskym parlamentom viackrát odmietnuté. Výbor pod vedením predsedu nemeckého poslanca Klaus-Heiner Lehneho 15 hlasmi za a dvomi proti, pričom šiesti sa zdržali, prijal odporúčanie preskúmať právny stav a vplyv „Benešových dekrétov“ na legislatívu v právnom rámci SR. Prítomní zástupcovia Európskej ľudovej strany (sú v ňom KDĽ, SDKÚ-DS a SMK) hlasovali za vyšetrovanie SR. Zástupcovia Skupiny progresívnej aliancie socialistov a demokratov (S&D), v ktorej boli poslanci za Smer-SD sa hlasovania zdržali.¹⁰¹¹

Aj pri stretnutí premiérov v Mlynskoch v Maďarsku v októbri 2012 R. Fico v rozhovore pre *TV Duna* konštatoval, že pre oba štáty sú dôležitejšie hospodárske otázky ako „Benešove dekréty“.¹⁰¹² Do kauzy dekrétov bol zainteresovaný aj vysoký komisár OBSE K. Vollebaek, ktorý prišiel na Slovensko diskutovať o slovenskom jazykovom zákone. Podpredseda strany Most-Híd L. Solymos, pred rokovaniami s vysokým komisárom OSBE K. Vollebaekom povedal, že „*síce nevie, ako by sa mali Benešove dekréty vyriešiť, ale podľa neho jedna aj druhá strana by sa mali stotožniť s tým, že to treba riešiť*“.¹⁰¹³

Na druhej strane „statočne“ zakonzervovaný stereotyp o nezmeniteľnosti a nezrušiteľnosti dekrétov prezidenta E. Beneša, z ktorých väčšina bola zmenená, prekovaná a nezostal z nich „kameň na kameni“ a časť zrušená už po vojne, reprezentuje názor R. Fica prednesený v diskusii s B. Bugárom v televíznej relácii O 5 minút 12 v januári 2013: „*Kto chce dnes zrušiť alebo zmeniť Benešove dekréty, by musel zmeniť aj výsledky druhej svetovej vojny, musel by zrušiť parížsku zmluvu a ďalšie veci. Toto je vec, ktorá je pre nás nedotknuteľná a vôbec sa nebudeme touto témou ani zaoberať.*“¹⁰¹⁴ Ako bonus predseda vlády pripomenul slovenským Maďarom kolko peňazí dostala maďarská menšina na kultúrne potreby cez rôzne fondy od roku 1990. Akoby si tí ľudia na fondy neprispeli cez dane a ako keby si to Slováci odtrhli od úst a na slovenskú kultúru nešiel ani halier. Demagógia v používanej terminológii, vyvolávanie negatívnych citov, emócií, hrôzy (z toho, čo sa dialo po vojne na jednej strane a z toho, čo by sa mohlo diať, ak by Slovensko v nejakej forme pomenovalo povojnovú realitu) sa prejavovalo v používaných slovných spojeniach a výrazoch. Na oboch stranách v „pozitívnom“ emocionálnom spektre využívali na citové vydieranie slová: vlastenec, vlastenectvo, národ, jednotný národ, ľudské práva. Na dokladova-

1011 *Aktuálne*, 21. 3. 2013, (SITA) V európskom parlamente žiadali hlasovanie o obžalobe Slovenska... <http://aktualne.atlas.sk/v-europskom-parlamente-ziadali-verejnu-rozpravu-k-obzalobe-slovenska-pre-benesove-dekrety/slovensko/politika/>; *Teraz*, 12. 2. 2014, Fatálne zlyhanie slovenského zastúpenia v europarlamente, (TASR) <http://www.teraz.sk/zahranicie/paska-benesove-dekrety-ep/73661-clanok.html>.

1012 *Teraz*, 2. 10. 2012, Fico pre maďarskú Duna TV: Benešove dekréty nemožno meniť.

1013 *Pravda*, 10. 10. 2012, Most bude riešiť jazykový zákon aj dekréty.

1014 *Teraz*, 13. 1. 2013, Benešove dekréty sú nezmeniteľné a nezrušiteľné, <http://www.teraz.sk/slovensko/benesove-dekrety-fico-bugar/34415-clanok.html>

nie oprávnenosti svojho názoru sa využívala EÚ a medzinárodné organizácie (OBSE, OSN...), ktoré fungovali nielen ako „vyššia moc“ s právom neomylnosti (Benátska komisia, vysoký komisár OBSE pre menšiny), ale aj ako neformálna odvolacia autorita, vrátane medzinárodných dohovorov (*Rámcový dohovor*, *Európska charta*), ktoré všetky zainteresované strany vysvetľovali vo svoj prospech a na obranu svojho názoru. V negatívnom emocionálnom spektre prebiehali hry so slovami zločinec – prevíniliec na maďarskej strane, na slovenskej strane boli frekventované slová revizionizmus, iredenta. Na oboch stranách boli v obľube slova zradca, vlastizradca.

Ojedinelým pokusom o diskusiu bolo prvé slovensko-maďarské diskusné fórum, ktoré organizovali Inštitúty pre medzinárodné vzťahy v Budapešti a v Bratislave 23. apríla 2013 v Budapešti, pod záštitou Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Ministerstva zahraničných vecí Maďarska. Fórum malo vytvoriť podmienky pre definovanie stanovísk odborníkov (historikov, právnikov, politológov, ekonómov a diplomatov) k vybraným aktuálnym témam, ovplyvňujúcim vzájomné vzťahy. Malo napomôcť hľadať cesty k spoločným východiskám a k riešeniu nastolenej problematiky. Fórum rokovalo, aj na základe podnetu ministrov zahraničných vecí M. Lajčáka a J. Martonyiho. Témou diskusie boli aj „Benešove dekréty“. Moderátormi akcie boli pracovníci ministerstiev zahraničných vecí, za maďarskú stranu Ádám Szesztay, riaditeľ odboru strategického plánovania MZV Maďarska, za slovenskú stranu Peter Lizák, riaditeľ odboru analýz a plánovania MZV SR. Úvodné referáty predniesli za maďarskú stranu Botond Zákonyi, riaditeľ maďarského inštitútu pre medzinárodné vzťahy, za slovenskú stranu Štefan Šutaj. Aj keď diskusia bola zaujímavá, miestami ostrá, P. Lizák predovšetkým vyzdvihol, že „*vieme pokojne diskutovať o citlivej téme*“. Za dôležité označil to, aby 1 % percento problémových tém nezabránilo susedom diskutovať o ostatných témach, ktoré sú pre naše vzájomné vzťahy nesmierne dôležité. Podstatné je, že aj v problémových témach sú predstaviteľné symbolické politické kroky. Zdôraznil, že rozhodnutia musia urobiť politici, ale pôdu im musia pripraviť aj historici.¹⁰¹⁵

Ani v ďalších rokoch sa neudiali podstatné posuny v problematike prezidentských dekrétov. Reálne riešenie bolo v nedohľadne a na všetkých troch stranách (maďarskej, menšinovej aj slovenskej) odznievali výroky potvrdzujúce nemenný postoj k problematike. Predseda strany Most-Híd B. Bugár chcel, aby došlo k morálnemu odškod-

1015 KACEROVÁ, B. – ŠUTAJ, Š. Správa z prvého slovensko-maďarského fóra, ktoré sa uskutočnilo 23. apríla 2013 v Budapešti. In *Historický časopis*, roč. 61, č. 3, 2013, s. 591-596. Na vedeckej pôde sa uskutočnilo viacero vedeckých podujatí o slovensko-maďarských vzťahoch a etnicite aj povojnovej legislatíve a osobnostiach slovenskej a maďarskej povojnovej politiky, najmä v rámci činnosti Slovensko-maďarskej komisie historikov, ale aj na pôde Fórum inštitútu pre výskum menšín v Šamoríne a vedeckých ústavov na Slovensku aj v Maďarsku, ktoré však nie sú predmetom našej analýzy, lebo by si vyžadovali osobitný priestor. Zaujímavou a ojedinelou akciou s prepojením medzi vedeckou komunitou a politikou bola vedecká konferencia, ktorú zorganizovali vo Viedni „socialistickí“ europoslanci Jan Marinus Viersma a Hannes Swoboda. Výsledkom bol konferenčný zborník referátov SWOBODA, H. – VIER-SMA J. M. (eds.) *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*. Bruxelles: The Socialist Group in the European Parliament, 2009.

neniu ľudí, ktorí boli potrestaní na základe kolektívnej viny, hoci nikdy s fašistami nekolaborovali a privítali odmietnutie kolektívnej viny.¹⁰¹⁶ Ľuboš Blaha zo Smeru-SD by otázku neotváral, lebo téma už nikoho reálne nezaujíma. „*Neotvárajme tieto ťažké historické témy a radšej si vážme to, že dnes je Európa zjednotená a že medzi Slovenskom a Maďarskom sú dobré susedské vzťahy, ktoré musíme rozvíjať, ...*“. P. Osuský pripomínal historický kontext rokov 1938 – 1945, ale aj to, že „*časy kolektívnej viny sú už desaťročia v civilizovanom svete minulosťou*“ a že podobne ako mierové zmluvy, nebudú ani dekréty mierovou cestou zrušené.¹⁰¹⁷

Dekrétu sa tradične, hoci neadekvátne, spájali s výmenou obyvateľstva a téma rezonovala predovšetkým v čase jej výročia, kedy sa objavovali články, pripravované aj politicky činnými ľuďmi.¹⁰¹⁸ Na pamätnom dni k výmene obyvateľstva v maďarskom Komárome v roku 2015 vystúpil predseda maďarského parlamentu L. Kővér, tradične požadoval ospravedlnenie sa Slovenska vystáňovaným Maďarom za utrpenie, ktoré zažili na základe dohody podpísanej Maďarskom a Československom v roku 1946.¹⁰¹⁹ Princíp kolektívnej viny nemohol chýbať v žiadnom prejave maďarského politika, bez ohľadu na to, z ktorej časti hraníc pochádzal a naopak slovenskí politici sa aj po viac ako 70 rokoch od vojny tvárili, akoby deportácie a vysídlenie a represívne konanie voči Maďarom nikdy neexistovalo.

Podstatné je, že tieto udalosti nezostali len historickými udalosťami. V historickej pamäti Maďarov žijú a sú súčasťou komemoračného mechanizmu, ktorý je posilňovaný aj štátnou politikou ako súčasť budovania jednotného historického vedomia, založeného na traumách a nešťastiach, ktoré postihli Maďarov. Prejavovalo sa to vo vytváraní „miest pamäti“, ktoré mali dbať na to, aby bol verejný priestor zaplnený selektívne vyberanými udalosťami a pamätníkmi pripomínajúcimi povojnové udalosti. To bola priorita týchto akcií, historická skutočnosť bola iba pozadím pre vytváranie pamäťových segmentov pripomínajúcich spoločné utrpenie, spoločný osud a spoločnú budúcnosť. Poslanci maďarského parlamentu 5. decembra 2012 rozhodli, že 12. apríl, kedy sa začalo recipročné presídľovanie v rámci výmeny obyvateľstva, bude pamätným dňom Maďarov vystáňovaných z ČSR v roku 1947. V rozhodnutí sa uvádzalo, že „*Maďarský parlament považuje za dôležité dôstojne si spomenúť na takmer 100 000 Maďarov, vyličených z Československej republiky vplyvom Benešových dekrétov, a podporuje organizovanie spomienkových podujatí a prípravu vzdelávacích materiálov, ktoré súvisia s vystáňovaním Maďarov z Felvidéku.*“¹⁰²⁰ Typic-

1016 Teraz, 6. 5. 2015, Bugár by prijal uzavretie Benešových dekrétov..., <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/bugar-uzavretie-benesovych-dekretov/133505-clanok.html>

1017 Teraz, 6. 5. 2015, Bugár by prijal uzavretie Benešových dekrétov..., <http://www.teraz.sk/eurovolby-2014/bugar-uzavretie-benesovych-dekretov/133505-clanok.html>

1018 V roku 2012 napísal článok o výmene obyvateľstva L. Bukovsky (*Sme*, 23. 4. 2012, Vagóny išli obidvom smermi), v roku 2013 K. Petőcz (*Sme*, 16. 4. 2013, Pod rúskom kolektívnej viny).

1019 *Sme*, 12. 4. 2015, Pomohlo by ospravedlnenie Slovenska vystáňovaným Maďarom. <http://www.sme.sk/c/7747195/sef-madarskeho-parlamentu-pomohlo-by-ospravedlnenie-slovenska-vystahovanim-madarom.html#ixzz3XAHygKDR>

1020 *Sme*, 12. 4. 2015, Pomohlo by ospravedlnenie Slovenska vystáňovaným Maďarom. <http://www.sme.sk/c/7747195/sef-madarskeho-parlamentu-pomohlo-by-ospravedlnenie-sloven->

kou črtou mnohých maďarských vyhlásení a to bez ohľadu na postavenie a význam vyhlasovateľa je, že aj akty ako výmena obyvateľstva vkladajú do širšieho rámca pod strechu „Benešove dekréty“, hoci k nim nepatria.

Aj vzhľadom na to, že maďarská štátna politika konečne pochopila, že podľa Dohody o výmene obyvateľstva z 27. februára 1946 bola za všetky ujmy a nevyplatené, či nevysporiadané záležitosti súvisiace s presídlením, vrátane majetkových, zodpovedná prijímajúca strana, v apríli 2016 štátny tajomník maďarského ministerstva spravodlivosti Pál Völner, pri príležitosti pamätného dňa vysídlenecov zo Slovenska oznámil, že sa Maďarsko bude zaoberať odškodnením Maďarov, ktorí boli vysídlení z ČSR po druhej svetovej vojne. Odôvodnil to tým, že komunistický režim ignoroval túto problematiku a „nemá zmysel očakávať, že túto otázku vyrieši Európska únia.“¹⁰²¹ Podpredseda maďarského parlamentu G. Gulyás v parlamente pripomenul, že deň vysídlenecov je aj o súčasnosti: „*Kým existuje v Európe krajina, kde môžu figurovať v právnom poriadku ustanovenia Benešových dekrétov, ktoré sú v rozpore so základnými ustanoveniami medzinárodného práva a sú založené na princípe kolektívnej viny, zatiaľ tento deň nie je iba dňom spomienky.*“¹⁰²² Podľa vtedajšieho podpredsedu SMK P. Öryho sa Európa dodnes nevysporiadala s touto nespravodlivosťou a dva štáty EÚ majú dekréty vo svojom zákonodarstve a aktuálne dodal, že sa už pripravuje nový obchod s ľuďmi – kvóty pre migrantov.¹⁰²³ Ukazuje sa zaujímavý mechanizmus, ktorý sa vytvoril pri pripomínaní maďarských pamätných dní, ktorý bol v rámci maďarskej národnej politiky vytvorený po roku 2010. Na začiatku je vyjadrenie maďarského politika, zodpovedného za národnú politiku. Na ňu na základe novinárskych iniciatív, s ktorými sa prirodzene počíta, reagujú menšinoví politici, prípadne radikálne politické elity na slovenskej alebo maďarskej strane (Jobbik, SNS). S ich vyjadreniami sa tiež počíta a sú spoľahlivou súčasťou mechanizmu. A občas sa dostanú k slovu aj historici, ktorí pripomenú zodpovednosť politikov za súčasný stav slovensko-maďarských vzťahov a uvedú vo vymedzenom, obyčajne veľmi krátkom priestore, zodpovedajúce reálne fakty (redakčne upravené, aby nepresiahli limit daný vysielacím časom).

Pripomienkou výmeny obyvateľstva, odhodlanie maďarskej vlády bojovať za zrušenie Benešových dekrétov vyjadril štátny tajomník úradu vlády zodpovedný za národnú politiku Á. Potápi v maďarskom meste Bonyhád v Tolnianskej župe aj v roku 2017. „*Všetkými silami budeme bojovať za zrušenie Benešových dekrétov, ktoré hovorí o zbavení práv maďarstva žijúceho na Felvidéku. Spomienka na obeť vystahovania nás zaväzuje, aby sme plameň spolupatričnosti maďarského národa odovzdali ďalším generáciám.*“ Výmena obyvateľstva bola už tradične súčasťou „Benešových

ska-vystahovany-madarom.html#ixzz3XAHygKDR

1021 *Pravda*, 11. 4. 2016, Odškodní Budapešť odsunutých?

1022 *Aktuality*, 12. 4. 2016, Maďarsko si pripomenulo pamätný deň Maďarov..., <http://www.aktuality.sk/clanok/329498/madarsko-si-pripomenulo-pamatny-den-madarov-vystahovanych-z-ceskoslovenska/>

1023 *Teraz*, 12. 4. 2016, Maďarsko si pripomenulo vystahovanie Maďarov z Československa; <http://www.teraz.sk/zahranicie/ceskoslovensko-pamatny-den-madari-vystah/191477-clanok.html>

dekrétov“: „Stratili domovinu na vlastnej rodnej zemi a stali sa obeťami diabolského plánu, ktorý hľadal vinníkov medzi nevinnými,“ dodal s poznámkou, že v rámci príslušnej dohody prišlo v období rokov 1947 – 1948 do Maďarska 23 000 maďarských rodín – takmer 100 000 ľudí. Spolu s tými, ktorí z Československa ušli medzi rokmi 1945 až 1949, bolo takmer 150 000 Maďarov nútených opustiť svoju rodnú zem.¹⁰²⁴ V tomto prípade došlo k zaujímavej kumulácii rôznych pamätných medzníkov maďarskej národnej politiky. Pripomínanie výmeny obyvateľstva s požiadavkou na zrušenie „Benešových dekrétov“ v čase pripomínania podpísania Trianonskej zmluvy. Počet 150-tisíc, ktorí museli opustiť rodnú zem, v duchu tradícií maďarskej politickej štatistiky je iba ťažko zdôvodniteľný, prinajmenšom pre 35 – 40-tisíc anýšov to nebola rodná zem, lebo na ňu prišli až po Viedenskej arbitráži. Aj tento prípad je ukážkou spojenia populizmu, demagógie, vytrhávania faktov a manipulovaním s faktami, emóciami aj osudmi ľudí, ktorí boli reálne postihnutí neľudskými opatreniami povojnovej legislatívy, to všetko v spojení s démonickým výrazom „Benešove dekréty“.

Na druhej strane, v tejto fáze európskej spolupráce, nie je zo strany Maďarska záujem o konfrontáciu. „Pod bojom všetkými silami netreba rozumieť konfrontáciu so susedmi. Do nej sa Orbánova vláda určite nepustí“, hodnotil situáciu maďarský politický analytik Kiszelly. Maďarsko si podľa neho zvolilo právnu cestu. Pokúša sa princíp kolektívnej viny napadnúť v Európskom parlamente, prípadne na európskych súdoch. „Táto iniciatíva je však momentálne uspatá. Nik sa s tým osobitne neponáhľa. Brusel zjavne nemá záujem otvárať staré rany. A ani Berlín, bez podpory ktorého je nepravdepodobné, aby sa v tejto otázke v dohľadnom čase zrodilo rozhodnutie európskych inštitúcií,“ kým Česko a Slovensko zostávajú na stanovisku, že dekréty sú súčasťou povojnového usporiadania.¹⁰²⁵

Bol to odkaz aj pre slovenských Maďarov, prípadne voličov z tohto územia, pretože bez nich by maďarská národná politika, ktorú reprezentoval v tom čase Á. Potápi, nemala zmysel. Zmysel by nemali ani inštitúcie, ani vynaložené financie. Navyše v situácii, v akej sa nachádzali krajiny v roku 2017, by takéto konfrontácie ohrozili stabilitu Vyšehradskej štvorky a tá bola pre stabilitu Maďarska aj Slovenska dôležitejšia ako spor o „Benešove dekréty“. Preto aj vystúpenia maďarských politikov mali skôr platonický charakter a boli dôležité pre sebauspokojenie a pripomenutie Maďarom na Slovensku aj tým presídleným do Maďarska, že nezabúdajú.¹⁰²⁶ V takom duchu výroky maďarských politikov vnímala aj slovenská diplomacia. Po rozhovore pre český denník *Právo* koncom roku 2015, v ktorom L. Kövér vyjadril názor, že Slovensko a Česká republika nemali byť do EÚ prijaté (čo bol aj názor najvýznamnejších predstaviteľov strany v roku 2002 a je asi dodnes) minister zahraničných vecí M. Lajčák povedal, že ide „o epizódu jedného“, ktorá nezaťažuje vzájomné slovensko-maďar-

1024 *Aktuality*, 5. 6. 2017, Maďarsko chce zrušenie Benešových dekrétov. <https://www.aktuality.sk/clanok/494402/madarsko-chce-zrusenie-benesovych-dekretov/>.

1025 *Pravda*, 7. 6. 2017, Drábek, I. Beneš pre maďarských voličov.

1026 *Teraz*, 1. 3. 2015, Sudetskí Nemci zrušili vo svojich stanovách snahu o vrátenie majetkov, <http://www.teraz.sk/zahranicie/sudetski-nemci-zrusili-vo-svojich-stan/122908-clanok.html>; *Dennik N*, 7. 6. 2017, Morvay, Peter. Fidesz často vyťahuje Beneša, netreba sa báť.

ské vzťahy. Napriek takémuto zľahčovaniu si české ministerstvo povolalo veľvyslanca Tibora Petöa a slovenské ministerstvo veľvyslankyňu E. Czibalmos-Molnárovú, aby vysvetlili výroky predsedu maďarského parlamentu.¹⁰²⁷

V roku 2018 sa výročie výmeny obyvateľstva opäť pripomínalo v Budapešti a hlavným rečníkom bol predseda zahraničného výboru maďarského parlamentu Zs. Németh. Pripomenul, že k výmenám obyvateľstva dochádzalo po celom svete, pripomenul povojnové etnické čistky v Československu aj to, že úlohou dneška je vytvoriť také pomery, aby k takýmto udalostiam nemohlo dochádzať. Apeloval na zlepšenie slovensko-maďarských vzťahov aj za pomoci cirkvi a mimovládnych organizácií. Jeho záverečný apel znel: „*Boj za zrušenie princípu kolektívnej viny nemožno vzdať. Benešove dekréty nemôžu zostať v platnosti. János Esterházy nemôže zostať vojnovým zločincem, na právo na používanie rodného jazyka nemožno rezignovať.*“¹⁰²⁸ V podobnom duchu koncom augusta na zasadnutí republikovej rady SMK v Zemnom vo vyhlásení RR SMK vznikol zaujímavý kompilát, kedy rada „*vzdala pri príležitosti 60. výročia úmrtia Jánosa Esterházyho hold pamiatke politika*“ a zároveň „*sposmínajúc na 70. výročie výmeny obyvateľstva na základe Benešových dekrétov naďalej odsudzujeme princíp kolektívnej viny*“.¹⁰²⁹ To, že ani jeden z dekrétov prezidenta E. Beneša sa výmenou obyvateľstva nezaoberal a Esterházy bol odsúdený na základe nariadenia SNR č. 33/1945 Zb. n. SNR, je už len detail, ktorý po 70. rokoch nezohráva v politickej propagande významnú úlohu. „Benešove dekréty“ sú v propagande pojem, ktorý sám o sebe stačí ako argument. Aj v slovenskej publicistike je však bežne táto „skratka“ využívaná. Ak sa niečo udialo v rámci povojnovej legislatívy a bola to aj medzinárodná zmluva o výmene obyvateľstva, či konfiškácia poľnohospodárskeho majetku, alebo záležitosť ľudových súdov, použije sa formulácia, že to bolo na základe „Benešových dekrétov“.¹⁰³⁰

Slovensko a Maďarsko vychádzajúc zo vzájomného rešpektovania, záujmu o dobré susedské vzťahy pristupovali k otázke historických problémov s akceptovaním mierového usporiadania Európy vytvoreného po druhej svetovej vojne, potvrdeného Mierovou zmluvou s Maďarskom, podpísanou 10. februára 1947 a udalostiam, ktoré tomu predchádzali, pragmaticky. Tak, aby nenarušili dobré vzťahy vytvorené tandemom Orbán – Fico.

Československá legislatíva (prezidentské dekréty) a slovenská povojnová legislatíva (nariadenia SNR) tvorili právny základ kontinuity československého štátu po skončení vojny, sú historickou súčasťou slovenského práva. Väčšina z nich bola histo-

1027 Teraz, 15. 12. 2015, Vyjadrenie L. Kövéra berie Lajčák ako vyjadrenia konkrétneho človeka, <http://www.teraz.sk/slovensko/vyjadrenia-l-kovera-berie-lajcak-ak/171794-clanok.html>; Osobe L. Kövéra sa podrobne venoval v jednom zo svojich článkov P. Morvay. Z Pešti znejú aj horšie veci ako Benešove dekréty. *Denník N*, 16. 12. 2015.

1028 Teraz, 12. 2. 2018, V Budapešti si pripomenuli krajanov odsunutých z Československa. <http://www.teraz.sk/zahranicie/v-budapesti-si-pripomenuli-krajanov-ods-319175-clanok.html>

1029 Teraz, 26. 8. 2017, Podľa SMK bude mať koalíčná kríza ťažko predvídateľné následky. <http://www.teraz.sk/slovensko/podla-smk-bude-mat-koalicna-kriza/277333-clanok.html>

1030 Napr. v článku: *Sme*, 22. 5. 2018, Andrejčáková, E. Svetový unikát sme predali za kocku cukru.

ricky skonzumovaná, novelizovaná, zrušená, stratila platnosť alebo účinnosť a v súčasnosti sa neuplatňuje a bude potrebné konať tak, aby sa už nemohla uplatňovať.

Opatrenia, ktoré sa uskutočnili voči obyvateľom maďarskej národnosti v ČSR mali z časti plošný charakter, podobne ako opatrenia proti obyvateľstvu slovenskej národnosti v Maďarsku po Viedenskej arbitráži, spôsobovali tomuto obyvateľstvu nezmyselné traumy, perzekvovali ho a z dnešného pohľadu je poľutovaniahodné, že to postihlo nevinných ľudí. Všetky opatrenia voči Maďarom po druhej svetovej vojne by sme mohli odôvodniť povojnovou situáciou a povedať, že sa naplňala litera československého zákonodarstva (a mnohí, vrátane niektorých právnych historikov tak aj robia). To, že sa niečo udialo „po práve“, v duchu vtedy platnej legislatívy, ešte neznamená, že to bolo aj spravodlivé a ľudské. Povojnové zákonodarstvo vytvorilo podmienky pre perzekúciu, prenasledovanie, deportácie a konfiškácie majetku osôb maďarskej národnosti. Toto konštatovanie je potrebné povedať bez ohľadu na to, že sa podobne správal horthyovský režim voči Slovákom po Viedenskej arbitráži. Povojnové zákonodarstvo je možné vysvetľovať a zdôvodňovať, ale nie je možné ho ospravedlňovať, obhajovať a budovať na ňom základy vzťahu štátu k maďarskej menšine v súčasnosti, ani vzťah lojality maďarskej menšiny k Slovensku. To sú hodnotenia, ktoré vychádzajú z vedeckého zhodnotenia historických s politologických súvislostí príčin a dôsledkov povojnovej legislatívy. Politická propaganda má však svoje zdôvodnenia, vytvorili sa stereotypy, ktoré na jednej aj druhej strane ohýbajú (niekedy aj znásilňujú) historické fakty do propagandistický floskúl.

Je potrebné prestať sa vzájomne kriminalizovať. Presídľovanie, výmena obyvateľstva a reslovakizácia nie sú zločiny – boli to riešenia, vyplývajúce z charakteru doby. Boli porovnateľné s tým, čo sa dialo na arbitrážnom území po 2. novembri 1938 a v Maďarsku v rokoch 1944 – 1948, (aj keď sa o tom nepíše a nehovorí, ale existujú celé škatule dokumentácie o zbitých Slovákoch, stovky zápisníc z rokov 1938 – 1948 dokladujúce ťažký osud Slovákov v Maďarsku, prepustených zo zamestnania, prenasledovaných, hladujúcich a nešťastných, týraných pre svoju národnosť), preto treba prestať robiť politickú (nacionálne populistickú aj predvolebnú) agendu z povojnového nešťastia, ktoré spôsobili naši predkovia. Povojnová legislatíva nie je dobrým príkladom pre vklad Slovenska do európskej jednoty.

Je totiž faktom, že časť slovenskej spoločnosti aj po roku 1989 vidí v maďarskej menšine na Slovensku a v maďarskej politike voči Maďarom za hranicami Maďarska zdroj narastajúcich problémov a narušenia integrity Slovenska. V tom ju utvrdzujú rôzne aktivity politikov maďarskej národnosti i politikov vládnej strany Fidesz, aj strán ako je Jobbik či Hnutia 64 žúp v Maďarsku. Preto sa Slováci, podnecovaní svojou nacionálne orientovanou elitou, obávajú, že otvorené pomenovanie udalostí, ktoré sa odohrali po druhej svetovej vojne by mohlo spôsobiť Slovensku väčšiu ujmu ako úžitok. Ba mohlo by znamenať rozvrat štátu, ohrozenie jeho národno-štátnych záujmov a vytvorenie autonómie na južnom Slovensku. Ten kto nezdieľa tento názor je janičiar a zradca, tak ako je na druhej strane zradca ten, koho nebolia krivdy proti maďarskému národu spáchané (najmenej) od Trianonu po súčasnosť. A tak pretrvávajú obchádzanie problémov a mlčanie alebo zahmlievanie udalostí, ktoré s tým súvi-

sia a prípadne aj ich obhajoba, zdôvodňovaná výsledkami druhej svetovej vojny, mierového usporiadania povojnovej Európy.

Kým sa opis týchto udalostí nestane súčasťou učebníc dejepis (ak ešte nejaké budú potrebné a na Slovensku sa dejepis nebude učiť len ako nepovinný predmet na spesenie voľnočasových aktivít žiakov), kým realistický pohľad na problematiku neprijmú pedagógovia, ktorí formujú názory mládeže a následne ich žiaci, kým sa tieto skutočnosti nestanú predmetom diskusií na strane slovenskej verejnosti a empatia (ozajstná, nie falošná, účelová a zištná) nezvíťazí nad politicko-mocenským princípom riešenia etnických problémov, „Benešove dekréty“ si budú „žiť“ svoj reinkarnovaný život. Ku konzervovaniu obáv z Maďarov prispieva aj maďarská politika, v ktorej sú zakódované etno-historizujúce mechanizmy. Kým maďarská politika a verejnosť namiesto patetického nariekania nad slávnou minulosťou „*felvideckého maďarstva*“ neprijme kompromisnú interpretáciu udalostí po roku 1918, bude sa utápať v „trianonskej traume“, vyzdvihovaním uhorských symbolov v mene národného princípu a požadovať zrušenie dekrétov, ktoré spôsobili jej „martýrium“ a „kalváriu“, bude ťažké zmeniť nazeranie na túto problematiku a prispievať k zblížovaniu stanovísk medzi Slovákami a Maďarmi na problémy po druhej svetovej vojne.

Je možné súhlasiť s českým historikom Janom Rychlíkom. Rychlík rozlišuje medzi zrušením prezidentských dekrétov od samého počiatku (*ex tunc*) a zrušením „od teraz“ (*ex nunc*). Kým to prvé nie je možné uskutočniť z technických dôvodov, druhé možné je. „*Zrušenie od počiatku nie je možné, lebo by to vyvolalo úplný chaos v majetkových pomeroch. Zrušenie od teraz je možné, lebo takéto opatrenie nemení stávajúce majetkové pomery. Išlo by o morálne gesto...*“¹⁰³¹ Návrat pred dekréty ani pred Trianon však nie je možný.

1031 *Aktuality*, 6. 5. 2015, Zrušením Benešových dekrétov by sa nič nestalo, <http://www.aktuality.sk/clanok/275412/zrusenim-benesovych-dekretov-by-sa-nic-nestalo-myslia-si-historici/>

Záver

Po roku 1989 na Slovensku nevznikla ucelená a systematická národnostná politika, ktorá by jasne na občianskom princípe zadefinovala vzťah k menšinám aj k maďarskej menšine. Často bola národnostná politika reakciou na podnety z európskeho prostredia (kritika slovenského zákonodarstva o menšinách európskymi inštitúciami), motivovaná snahou etablovať sa v európskych inštitúciách a najmä v EÚ. Nezanebateľný bol vplyv kontroly a monitorovania národnostnej politiky na úrovni Európskej únie, Rady Európy či Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, či rozhodnutí uvedených štruktúr európskej politiky. Druhým významným podnetom bola činnosť maďarských vlád.

V rokoch 2006 – 2010 slovenské vládne reprezentácie (HZDS, SNS, Smer) občas nahrádzali program v národnostnej otázke provokujúcimi činmi a výrokmí (o „tankoch“ smerujúcich na Budapešť a šovinistickými, urážlivými výrokmí na adresu Maďarov), čím zmazávali tenkú čiaru medzi vyžadovanou lojalitou, deklarovaným vlastenectvom a realizovaným národným populizmom.

Najmä v rokoch 2012 – 2016 (v čase druhej Ficovej vlády sa obom politikom na oboch stranách hraníc (Ficovi a Orbánovi) podarilo dosiahnuť navonok pokoj zbraní. Rokovania s maďarskými reprezentáciami doma R. Fico nahradil dohodami a konzultáciami s maďarským premiérom. Aj predstavitelia maďarskej menšiny si uvedomovali, že ak sa chcú dopracovať k predkladaniu svojich návrhov a pripomienok, najrýchlejšia cesta vedie (podobne ako z Košíc do Bratislavy) cez Budapešť (neznamená, že neexistovali aj iné podnety na Slovensku, prostredníctvom parlamentu, poslaneckých návrhov, ale opozičné návrhy nemali šancu na úspech, aj keby našli podporu ďalších opozičných strán). Takýmto spôsobom druhá Ficova vláda dotlačila maďarské reprezentácie na Slovensku do formujúcej sa nadhraničnej politiky V. Orbána, aby im to vzápätí vytýkala ako nelojalitu voči Slovensku.

Národnostná politika počas všetkých troch vlád R. Fica neponúkala moderné riešenie štátnej národnostnej politiky, ale riešila odpovede na podnety spoza hraníc a dohánala deficity slovenského romantického nacionalizmu jeho populistickou renesanciou.

V priebehu sledovaného obdobia došlo k vážnym a viditeľným zmenám v legislatíve¹⁰³² (napr. zákon o používaní jazykov národnostných menšín, zákon o štátnom občianstve, financovaní národnostného školstva a národnostnej kultúry), ktoré vyvolali vážne diskusie v spoločnosti, medzi Slovákmí aj národnostnými menšinami. Zmenil sa charakter, štruktúra a kompetencie na ministerstvách, ktoré sa venovali problematike národnostného školstva a kultúry, vrátane činnosti, pôsobenia a kompeten-

---

1032 Právnymi otázkami sme sa v práci detailne nezaoberali, ale mnohé záležitosti sa nachádzajú napr. v prácach: OROSZ, L. Legislatívne zmeny v postavení obyvateľstva maďarskej národnosti. In ŠUTAJ, Š. a kol. Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989. Prešov: Universum, 2008, s. 31-51; OROSZ, L. Problematika národnostných menšín a etnických skupín v judikature Ústavného súdu..., s. 110-128.

cií Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a jej Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Došlo k zásadným zmenám v kompetenciách a pôsobnosti splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny, či splnomocnenca vlády pre rómske komunity a práce s marginalizovanými komunitami. Zmenili sa právomoci a kompetencie centrálnych, „župných“ orgánov (VÚC) a orgánov miestnej samosprávy. Zmeny zásadným spôsobom ovplyvnili situáciu a vývoj v oblasti národnostného školstva a kultúry, možnosti ich financovania z domácich a zahraničných zdrojov. Významnými zmenami prešla mediálna oblasť a pôsobenie rozhlasu a televízie a ich národnostných vysielaní.

Zákony boli prijímané väčšinou v medziobdobiach, kedy neboli pri moci strany HZDS a neskôr Smer-SD so SNS, resp. v čase, kedy sa vo vládných koalíciách ocitli maďarské menšinové strany (SMK, Most-Híd), aj to s obmedzeniami vyplývajúcimi zo sily týchto strán a ich potenciálu. Boli vždy mimoriadne ostro kritizované nacionalistickou a populistickou politikou vodcov (V. Mečiar, J. Slota, R. Fico), ktorí následne ťažili v európskej politike z výsledkov opatrení týchto vlád vzťahujúcich sa k národnostným menšinám. Väčšinou ich zachovali, prípadne mierne skorigovali a prijímali nové opatrenia, ktoré komplikovali postavenie Slovenska v európskom priestore a situáciu v slovensko-maďarských vzťahoch. Most-Híd vo vláde I. Radičovej a Most-Híd v koalícii v rokoch 2016 – 2020 dokázal vybojovať iba drobné ústupky a nedokázal presadiť koncepčnú zmenu politiky voči národnostným menšinám na Slovensku. Možno povedať, že zhodnotiac svoje sily a možnosti, sa o to ani reálne nepokúšal, a to ani v oblastiach zásadného charakteru (ústava, zákon o národnostných menšinách, spracovanie koncepcie národnostnej politiky Slovenska, zmena administratívneho členenia, zmena volebných zákonov, „Benešove dekréty“...). Napriek uvedenému, účasť maďarských politických strán vo vládach na Slovensku môžeme považovať za stabilizujúci faktor politického života na Slovensku. B. Bugár v jednom z rozhovorov uviedol: „*Politickí predstavitelia menšiny by mali byť v každej vláde. Zruší to menšinové napätie a riešia sa veci, ktoré menšine pomáhajú.*“¹⁰³³ V celom postkomunistickom období dokázali vlády, parlamenty a prezidenti oboch republík, bez ohľadu na to, aké politické strany, alebo koalície boli pri moci, s väčšími či menšími problémami, vzájomne komunikovať. Túto stránku vzájomných vzťahov je možné považovať za významný moment pre udržanie štandardných a tolerantných vzťahov medzi oboma krajinami a za dôkaz ich vysokej politickej kultúry.

Snaha sformulovať ucelenú a komplexnú víziu národnostnej politiky a vzťah k menšinám sa objavovala iba sporadicky. L. Bukovszky ako nový splnomocnenec vlády avizoval, že nechce dávať prázdne sľuby, ale pokúsi sa v rámci zákonných limitov, ktoré sú dané „*aby boli skutočné potreby menšín podporované i aktívnym prístupom i ostatných orgánov štátnej správy, obcí a miest. ... Mojim želaním je docieľiť, aby vláda v spolupráci s úradom splnomocnenca postupne naštartovala koncepčné riešenie národnostnej politiky štátu, čoho výsledkom by bol jeden právny dokument,*

1033 *Denník N*, 23. 11. 2017, Ak ma neporazí, budem ešte kandidovať (rozhovor Moniky Tódovej s B. Bugárom).

ktorý by komplexne riešil práva príslušníkov národnostných menšín.¹⁰³⁴ Myšlienka o naplnení nejakého projektu systematickej a koncepcnej národnostnej politiky sa, ako z rozhovoru vyplýva, mala realizovať prostredníctvom právnej normy – predpokladáme, že zákona o národnostných menšinách, ktorý bol dlhodobo v plánoch maďarských reprezentácií. Aj tu je potrebné poukázať na to, že slovenské reprezentácie (ba ani maďarské na Slovensku) neuvažovali o tom, že takýto zákon potrebuje filozofický, ideový základ v podobe myšlienky, koncepcie štátnej národnostnej politiky. Takýto projekt by bol pre všetky reprezentácie krízový, problémový a nebezpečný, lebo by mohol odhaliť dlhodobo skrývané túžby a ambície. Či už asimilačné a dominantné pre slovenské elity, ktoré by naplnili prvé vety preambuly slovenskej ústavy o národnom štáte a snahy o asimiláciu menšín. Na druhej strane by zase bolo nevyhnutné dešifrovať signály a prvky prepájajúce maďarskú menšinovú politiku s maďarským politickým národom, s autonomistickými (samosprávnymi), či federalistickými motívmi. Pred slovenskú spoločnosť masírovanú stereotypmi o nepriateľoch z juhu a nadnárodnými víziami orbánovskej politiky bolo ťažké predkladať víziu moderného Slovenska ako multinacionálneho štátu Slovákov, Maďarov, Rusínov, Rómov a ďalších občanov a možnosť budovať Slovensko ako občiansky štát s bohatými administratívnymi samosprávnymi prvkami. Aj v dôsledku toho, aj keď slová o národnostnej politike odznievali v slovenskom politickom prostredí často, v tom najlepšom prípade sa redukovali, ako v prípade Bukovszkého, na zákon o menšinách ako vrcholnej méte cieľov a snáh menšinových reprezentácií. V politickej realite sa redukoval do podoby drobných „vojen a vojníčiek“ o tabule obcí a ulíc, železničných staníc, školské triedy, pokuty, tlačivá v menšinovom jazyku, komunikáciu na úradoch, polícii, s hasičmi a lekármi, ktoré v každodennej praxi riešil sám život.

V súvislosti s poklesom podpory menšinových politických strán je potrebné hľadať iný mechanizmus zabezpečenia účasti národnostných menšín v NR SR. Posilňovanie občianskeho princípu, iné preferencie hodnôt ako etnicita, rozhodujú o tom, že časť obyvateľov hlásiacich sa k maďarskej národnosti (k menšinám) si vyberá svojich zástupcov na inom ako etnickom princípe. Časť „slovenských“ (slovenskosť pre ne nie je podstatná) politických strán sa usiluje vytvoriť priestor pre uplatnenie kandidátov hlásiacich sa k národnostným menšinám, prejavuje sa to v ich organizačných štruktúrach alebo len cielene vyhľadávajú osobnosti, hlásiace sa k národnostnej menšine, ktoré konvenujú s ideovými a programovými prioritami politickej strany. Týmto poskytujú priestor na svojich kandidátkach, aj v rámci štruktúr politickej strany. Nejde o to, či je tento proces vhodný alebo nevhodný, priaznivý či nepriaznivý. Je to súčasť dnešných tendencií v politike a participácii občanov SR na politickom a verejnom živote. V rámci budúcich reforiem politického a volebného systému, či reforiem činnosti zákonodarného orgánu SR bude potrebné zohľadniť aj tento aspekt, túto jednoznačnú tendenciu v politickom živote a vytváraní politických reprezentácií. Tá by mala zabezpečiť, aby účasť príslušníkov národnostných menšín nebola závis-

1034 *Aktuálne*, 20. 4. 2016, Splnomocnenec pre národnostnú otázku: Menšiny nie sú migranti, <http://aktualne.atlas.sk/slovensko/spolocnost/splnomocnenec-narodnostne-mensiny-prislusnici-narodnostnych-mensin-nie-su-migranti.html>

lá iba od ochoty, cieľov a priorit politických strán, ale aby vytvorila funkčný mechanizmus, ktorý by zabezpečoval zastúpenie národnostných menšín v zákonodarných štruktúrach a vytvoril možnosť prezentácie potrieb a problémov menšinových etnických spoločností. Poradný výbor pri prerokovaní tretej správy o plnení Rámcového dohovoru... v máji 2010 konštatoval, že „v rámci sledovaného obdobia bol zaznamenaný pokračujúci pokles počtu osôb patriacich k národnostným menšinám, ktorý bol zistený už pri sčítaní obyvateľstva v roku 2001. Uvedené môže mať negatívny dosah na uplatňovanie niektorých práv národnostných menšín, napr. práv týkajúcich sa používania menšinových jazykov príslušníkmi národnostných menšín, predovšetkým tých, ktoré sú podmienené počtom príslušníkov národnostnej menšiny v oblastiach tradične obývaných národnostnými menšinami. Keďže jedným z rozhodujúcich faktorov sa zdá byť nepriaznivá ekonomická situácia, poradný výbor považuje za dôležité, aby slovenské orgány tento stav pravidelne analyzovali.“¹⁰³⁵ Všetky zásadné opatrenia, ktoré potrebuje SR realizovať sa však nezaobídu bez konsenzuálne prijatej a akceptovanej koncepcie národnostnej politiky, ktorá by platila bez ohľadu na zloženie vlád a vládnych koalícií.

Aj historické súvislosti skúmanej problematiky naznačujú, že je potrebné hľadať vhodný model spolužitia rôznych etníc v štáte. Uhorsko sa rozpadlo pre svoju necitlivú politiku, neschopnosť zásadnej modernizácie a skostnatenosť politickej elity. Rozpadlo sa aj pre to, že vládnuce elity uhorskej (a v tomto prípade môžeme smelo rozumieť maďarskej elity), nedokázali vytvoriť dostatočné podmienky pre nemaďarské národy a bránili im v ich slobodnom rozvoji do takej miery, že v čase, keď sa naskytli vhodné podmienky, tieto národy neváhali a zahodili svoju lojalitu voči štátu, ktorý pre nich prestal byť vlasťou, ale vyžadoval od nich iba lojalnosť a poslušnosť. Hľadali si alternatívu slobodného života v inom štáte, ktorý by im poskytol možnosti slobodného kultúrneho a demokratického vývoja v súlade s modernými trendmi vývoja spoločnosti. Bola to predovšetkým etnická príbuznosť, ale aj princípy slobody a demokracie, ktoré na rozdiel od Uhorska priniesli pre Slovákov možnosti dohnať zameškané roky v etno-emancipačnom vývoji a konštruovaní slovenskej národnej identity do podoby moderného stredoeurópskeho národa.

Model sa opakoval aj v ČSR, ktorá napriek deklarovaniu budovania národného štátu, sa konštruovala naplňaním fiktívneho modelu československého národa. Absorbovala územia s etnickou prevahou nemeckého a maďarského obyvateľstva a národnú emancipáciu Slovákov podriadila medzinárodnému statusu deklarovaného národne homogénneho štátu. Od počiatku nastolený princíp autonómie pre Slovákov bol neprijateľný pre vládnuce české politické elity podporované pročeskoslovensky nalaďenými čechoslovakistickými skupinami slovenských politikov. Spolu s menšinovým nespokojným revizionizmom a medzinárodne prezentovaným odporom časti európskej politiky voči Versaillskému systému, stal na začiatku rozbitia československého štátu. Konflikt slovenského vlastenectva a československej vlasti, lojality k náro-

1035 Tretí posudok o Slovenskej republike, prijatý 27. mája 2010. Poradný výbor pre Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín, Štrasburg, 27. máj 2010, ACFC/OP/III(2010)004, Príloha 1, s. 5.

du a lojalita k štátu, bol príčinou ďalších zmien v usporiadaní štátov na tomto území. Pred druhou svetovou vojnou sa jasne ukázalo, že ČSR je štát Čechov a od Slovákov sa vyžaduje predovšetkým lojalita k tomuto štátu, nenúka sa im vlastenectvo v pravom slova zmysle, ale vlastenectvo je len pridanou hodnotou lojality.

V podobnej situácii stojí aj dnešné Slovensko. Štátna identita Slovenska je v súčasnosti konglomerátom etnickej identity slovenského národa a etnických identít jeho menšín. Iné vysvetľovanie tejto skutočnosti by bolo zavádzajúce, bez ohľadu na to, že štátna zvrchovanosť a územná celistvosť Slovenskej republiky založená na národno-štátnych záujmoch a na princípe „národného“ štátu vychádza z versailského systému budovaného po svetových vojnách. Patrí všetkým jeho obyvateľom a je na jeho reprezentáciách, akou cestou budovania vzťahov medzi občanmi rôznych etník sa vydá. Zaužívanou cestou zdominovania štátu pre majoritu a vyžadovania lojalita od ostatných alebo cestou budovania rovnoprávneho vzťahu všetkých občanov, ktorým štát patrí.

Obyvateľstvo maďarskej národnosti na Slovensku si po celé obdobie od oddelenia od maďarského národa vo väčšine udržalo vedomie príslušnosti k maďarskému národu, cíti sa byť jeho kultúrnou súčasťou, a preto môžeme hovoriť o jeho maďarskej národnej identite. V tomto duchu sa pozíciu maďarskej menšiny na Slovensku, slovenských Maďarov, pokúsil charakterizovať vo svojej knihe aj predseda Strany maďarskej koalície B. Bugár. Napísal: *„Bolo by už načase akceptovať, že povedomie národnej identity Maďarov žijúcich na Slovensku je mimoriadne intenzívne. História vyvrátila mylné presvedčenie, ktoré Maďarom na Slovensku nariaďovalo: Keďže už nepatríte k Maďarsku, nepatríte ani k maďarskému národu. Čochvíľa bude tomu deväť desaťročí, čo sa Maďari ocitli v tomto štáte, no ich spätosť s národom sa – napriek uvedomeniu si zmeny štátnej príslušnosti – zachovala. Ktokoľvek si môže hovoriť alebo písať čokoľvek, popri ich štátnej príslušnosti k Slovenskej republike, k slovenskej spoločnosti, si v plnej miere zachovávajú maďarské národné povedomie. ... Mohli by sme povedať, že občianske povedomie nenaštrbilo ich národné povedomie. Naopak, obe vedomia identity sa v nich pokojne znesú. Väčšina Maďarov na Slovensku vzala na vedomie, že v dôsledku historických udalostí sa Maďari žijúci na území súčasného Slovenska z jedného dňa na druhý zmenili na príslušníkov menšinového národa. Na tom už nechcú nič meniť ani oni, ani ich politická strana...“*¹⁰³⁶

Ak maďarská národná politika vychádza z jasne stanovených princípov v oblasti historického zakotvenia, základnej idey, zadenovania cieľov, spôsobu ako chce cieľ dosiahnuť a inštitucionálneho zakotvenia, slovenská národnostná politika je iná. Nemala jasný cieľ, nebola jasne ideovo zadenovaná, nemala svoju štruktúru, nemala inštitucionálne vyjadrenie a v konečnom dôsledku často iba zmätene reagovala na maďarskú koncepčnú národnú a nacionalistickú politiku. Slovenský populistický a intuitívny, všemožne maskovaný, ale nakoniec jasný nacionalizmus, nedokázal súťažiť s maďarským štátom. V. Orbán dokázal využiť slovenské voľby, slovenské kauzy tak, aby jeho nacionalistický program vyznel ako obrana prenasledovanej ma-

1036 BUGÁR, B. *Žijem v takej krajine... O Maďaroch, Slovákoch, premárnených príležitostiach a vynárajúcich sa možnostiach*. Bratislava: Kalligram, 2004, s. 25-26.

ďarskej minority v zahraničí (k tomu mu výroky a činy predstaviteľov slovenských vlád dávali bohaté podnety a argumenty). Slovenské odpovede na maďarské podnety mali nekoncepčný charakter, boli nepremyslené, a čo je podstatné, slovenské politické reprezentácie nedokázali sformulovať jasný program, v ktorom by obyvatelia maďarskej národnosti (a nielen maďarskej národnosti) dostali svoje reálne miesto v slovenskej štátnej myšlienke ako rovnocenní a plnohodnotní občania štátu. Na túto programovú absenciu slovenskej národnostnej politiky narážame pri všetkých sledovaných oblastiach slovenskej národnostnej politiky (v politickom systéme, administratívnom usporiadaní, právnom postavení, v jednotlivých segmentoch právneho postavenia menšín...).

Jeho úspešná politika musí čerpať z občianskeho a nie nacionálneho princípu, ktorý je síce v regióne tradičný, pre nacionalistov príťažlivý, ale spoločensky neefektívny a konfliktný. Namiesto toho, aby slovenské politické reprezentácie budovali moderný európsky občiansky štát, prijali nacionálne hry Budapešti ako vzor národnej politiky. Najprv po ich vzore a na ich podnet znovelizovali a zreparovali svoju politiku voči krajanom v zahraničí a potom na podnet z Budapešti skorigovali predstavy o slovenskom občianstve. Vstúpili do ringu, v ktorom proti sebe stáli rozdielne váhové kategórie s rozdielnym vybavením aj keď, v konečnom dôsledku stoja na strane porazených spolu s Maďarskom.

Záverečný dialóg: kto a ako, kto s kým alebo monológy opustených

Podľa hovorcu Okrúhleho stola Maďarov na Slovensku Gézu Tokára „*V polarizovanej maďarskej i slovenskej spoločnosti je problémom nájsť renomovaných aktérov, ktorí môžu vykonávať symbolické gestá.*“¹⁰³⁷ V našom prípade sme sa pokúsili o vytvorenie systému dialógov, ktoré vstupujú do formovania slovensko-maďarských vzťahov, menšinovej politiky a ovplyvňujú verejnú diskusie.

Slovensko-maďarský dialóg 1. Dialóg slovenských štátnych reprezentácií a maďarskej menšiny na Slovensku

Slovenské štátne reprezentácie mali a majú tendenciu rozhodovať o záležitostiach národnostných menšín z pozície autority získanej volebnými výsledkami. Kto vyhrá voľby rozhoduje o všetkom. Práve problém participácie menšín na záležitostiach, ktoré sa ich bezprostredne týkajú, patrí medzi najvýraznejšie deficity slovenskej menšinovej politiky. Aj keď štát začal v posledných rokoch vytvárať na úrovni centrálnej politiky inštitucionálne podmienky pre participáciu menšín na rozhodovacích procesoch (splnomocnenec pre národnostné menšiny, Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny, organizačné štruktúry na ministerstvách pre spracovanie školstva a kultúry), mali neraz formálny charakter.

¹⁰³⁷ *Sme*, 30. 5. 2013, Partneri pre zmierenie.

Slovensko-maďarský dialóg 2. Dialóg slovenských štátnych a maďarských štátnych reprezentácií

Na jeho kvalitu a intenzitu nemali významný vplyv ideové a stranícke zameranie vládncích štruktúr. Bol problematický v časoch Dzurindových demokratických vlád, či vlády I. Radičovej a vlády strany Fidesz, tak ako aj počas vlád sociálnych demokratov. Novú dimenziu medzištátnych vzťahov, nie bezproblémovú, ale účelovú a pragmatickú zaznamenali vzájomné vzťahy pod vedením tandemu Fico – Orbán. Vytvorili susedskú dvojicu európskej politiky, založenú na spoločných cieľoch v oblasti migračnej politiky, regionálnej ekonomiky, reforiem, ktoré však boli terčom kritiky európskych orgánov. Súčasťou tohto dialógu je aj činnosť bilaterálnych slovensko-maďarských komisií, vrátane komisie pre záležitosti menšín.

Slovensko-maďarský dialóg 3. Dialóg slovenských politických strán a politických strán Maďarov na Slovensku

Dialóg bol podriadený výsledkom volieb na rôznych stupňoch štátnej a verejnej správy. Vytváral neuveriteľné množstvo variácií, ktoré využívali alebo eliminovali etnické a ideologické bariéry. Ukázali, že môžu zlyhávať ideologické princípy spolupráce v záujme vládnej moci (KDH – MKDH). O spoluprácu formálnu aj neformálnu sa pokúšali SDKÚ-DS a Most-Híd, aj KDH a SMK. Obyčajne sa tak dialo pod heslom zjednocovania pravice a boja proti „zlu“, reprezentovaného V. Mečiarom alebo R. Ficom. Vychádzať z premisy, ktorú prezentoval predseda SMK J. Berényi, ktorý po podpise „maďarského menšinového minima“ medzi SMK a Most-Híd, zopakoval svoju tézu, že „*tajný plán na Slovensku je, aby slovenskí Maďari prestali existovať*“¹⁰³⁸ nezakladalo predpoklad pre reálnu spoluprácu medzi slovenskou a maďarskou „domácou“ politikou.

V slovenských podmienkach sa v rámci tohto dialógu môžu vytvárať spojenia protichodných etnických záujmov (Most-Híd – SNS). Most a ich koalíční partneri (SNS a Smer) koexistovali na princípoch „čudnej vojny“. Pri vyhlásenom nepriateľstve sa nebojovalo a bol vyhlásený pokoj zbraní. Hry „mačiek a myší“ zasiahli aj tento priestor. Slovenskí socialisti „zožrali“ maďarských a pre časť občanov maďarskej národnosti, ktorí sa chcú presadiť v politike sa ukázala ako dobrá cesta urobiť tak prostredníctvom „neetnických“ slovenských politických strán.

Slovensko-maďarský dialóg 4. Dialóg medzi občianskymi skupinami na Slovensku s etnickým pozadím alebo bez takéhoto pozadia v činnosti samosprávy a v občianskom verejnom priestore.

Súčasťou tohto dialógu, ktorý sa realizuje v bezprostrednom živote prostredníctvom záujmových organizácií, združení, občianskych združení a spolkov je relatívne fungujúci systém občianskej spoločnosti. Jeho cieľom je obyčajne zlepšenie kvality života v rôznych oblastiach školstva, kultúry, športu, enviromentálnych aktivitách, či

¹⁰³⁸ *Sme*, 25. 12. 2012, MORVAY, Peter. Dôkaz nemohúcnosti.

iných dôležitých oblastiach. Do tohto typu dialógu môžeme zaradiť aj každodenný život a aktivity realizujúce sa cez rôzne segmenty samosprávy (obce, mestá, VÚC). Ani tento dialóg nie je bezproblémový, najmä tam, kde chýba potrebná empatia voči potrebám tých „druhých“.

Maďarsko-maďarský dialóg 1. Politické reprezentácie Maďarov zo Slovenska a politických reprezentácií Maďarska

Maďarská politická scéna po voľbách v roku 2010 sa stala na dlhé obdobie, až do súčasnosti jednosmernou diaľnicou. Strana Fidesz a (Viktor Orbán a jeho politickí nominanti) reprezentujú štátnu aj stranícku líniu pre dialóg s reprezentáciami zo Slovenska. Dialóg prebiehal aj medzi SMK a V. Orbánom (Fidesz) na princípoch straníckej politiky. Vládny Fidesz dlhodobo považoval za relevantného partnera Pála Csákyho a jeho politickú stranu (SMK), ktorá sa však od roku 2012 nedostala do parlamentu – čo z hľadiska funkcie, ktorú politická strana plní a ktorá je jej cieľom, je dosť významný deficit. Zároveň však je potrebné spomenúť, že SMK mala aj v týchto rokoch zástupcov v europarlamente, čo jej umožňovalo komunikovať na európskej pôde s ostatným maďarskými poslancami, zúčastňovať sa európskej politiky v ľudovej platforme Európskeho parlamentu, a teda participovať aj na akciách, ktoré po roku 2010 v rámci Orbánovej politiky maďarstva ponad hranice. Zúčastňovala sa na činnosti na to vytvorených organizácii napr. Združenia poslancov Karpatskej kotliny, MÁÉRT a širšieho maďarsko-maďarského dialógu. Z tohto maďarsko-maďarského dialógu bola dlhodobo vylúčená strana Most-Híd, ktorá v očiach maďarskej štátnej politiky stratila punc maďarskej strany tým, že absorbovala aj slovenské členstvo majúce blízko k tolerancii v slovensko-maďarských vzťahoch. V Moste-Híde sa angažovali slovenskí politici, ktorí slovenský nacionálny princíp nepovažovali za rozhodujúci pre formovanie politiky a ideologické determinanty ich odrádzali od liberálnej, socialistickej, konzervatívnej, kresťanskej politiky alebo nesyntetických strán a strán „na jedno použitie“.

Maďarsko-maďarský dialóg 2. Dialóg maďarských politických strán na Slovensku a maďarských občianskych skupín a záujmových organizácií na Slovensku

V tomto dialógu je základom nekonečný príbeh spolupráce dvoch politických strán Most-Híd a SMK, ktorý nanovo začínal pred každými voľbami pokusom o spoluprácu, aby skončil krachom. Jediným pozitívnym výsledkom spoločného postupu maďarských reprezentácií na Slovensku bol podpis spoločnej deklarácie *Základné podmienky prežitia a rozvoja Maďarov na Slovensku*. Prijatie dokumentu inicioval Okružlý stôl Maďarov na Slovensku a reagovali ním na úbytok Maďarov na Slovensku pri pravidelných sčítaniach obyvateľstva.¹⁰³⁹ Inú podobu mala snaha o spoluprácu so svetom občianskych organizácií Maďarov na Slovensku, ktorá v OSMS našla pri-

1039 *Aktuálne*, 24. 9. 2012, (SITA) SMK a Most podpísali dokument...3, <http://aktualne.atlas.sk/smk-a-most-podpisali-dokument-o-rozvoji-madarov-o-zblizovani-vraj-hovorit-nemozno/slovensko/politika/>

meraného reprezentanta aj hovorcu a mediátora záujmov slovenských občanov maďarskej národnosti.

Maďarsko-maďarský dialóg 3. Občianskych reprezentácií Maďarov zo Slovenska a politických reprezentácií Maďarska

Tento dialóg mal väčšinou charakter jednosmerného toku podpory z Maďarska pre kultúrne, športové a vzdelávacie inštitúcie na Slovensku. Je komplikovaný aj tým, ako to charakterizoval G. Tokár, hovorca OSMS, že „*problém pochybnej reputácie maďarskej vládnej strany nie je neznámy, veď ani maďarská verejnosť nie je schopná viesť konštruktívnu diskusiu o vlastnej politickej elite. ... Diskusia o porozumení môže prebiehať aj paralelne, na rôznych úrovniach, aby sa neobmedzila na jednu politickú stranu či na spoločenskú skupinu*“.¹⁰⁴⁰ Jeho súčasťou sú aj odborné podujatia ako napr. akcia v novembri 2012 *Dialóg o menšinách pre menšiny*, ktorý sa uskutočnil v budapeštianskom Maďarskom inštitúte pre medzinárodné záležitosti. Súčasťou bola vedecká komunita reprezentovaná výskumnými inštitúciami maďarskej menšiny na Slovensku a občianskou reprezentáciou OSMS s maďarskou diplomaciou.¹⁰⁴¹

Počas celého sledovaného obdobia sa na Slovensku udržiaval liberálno-pluralistický model národnostnej politiky, v ktorom sa nesmeli objavovali prvky participačných mechanizmov, ktorými menšinovú politiku ovplyvňovali reprezentanti maďarskej menšiny. Väčšinou sa tak dialo na základe volebných výsledkov. Osobitne zaujímavým prvkom bol vstup OSMS, občianskej reprezentácie maďarskej menšiny do menšinovej politiky, pripomienkovaním zákonov, organizovaním petícií a verejných zhromaždení, analytickou činnosťou a inými spôsobmi. Je potrebné konštatovať, že jeho akcie mali kultivovanú, umiernenú podobu, nepodliehali nacionalistickým vášňam a aj z odborného hľadiska boli pripravované na kvalitnej úrovni. Dlhodobá činnosť vedeckej inštitúcie Fórum inštitútu pre výskum menšín v Šamoríne a najmä pôsobenie lídrov, ako boli K. Tóth a K. Petőcz, vytvorili dôležitú „stopu“ pri formovaní novej občianskej reprezentácie maďarskej menšiny na Slovensku.

Na základe zhodnotenia získaného materiálu sa ukázalo, že v prípade postavenia maďarskej menšiny existujú pre rôzne obdobia rôzne typy dialógov. Určujúce bolo disponovanie relevantnými autoritami národnostnej menšiny, charakter vládnej koalície na Slovensku, ktorá bola vo vláde a typ líderskej osobnosti slovenskej a maďarskej politiky na čele štátu.

Pre vládne koalície vedené V. Mečiarom, ktoré mali sklon k autoritatívnemu modelu politiky, bola typická konfrontačná politika v medzištátnych vzťahoch, bez ohľadu na to, aké zoskupenie vládlo v Maďarsku, čo výrazným spôsobom ovplyvňovalo aj vnútorný slovensko-maďarský dialóg na Slovensku. Výsledná slovenská menšinová politika mala výrazný sekuritizačný charakter.

1040 *Sme*, 30. 5. 2013, Tokár, G. Partneri pre zmierenie.

1041 *Aktuality*, 26. 11. 2012, V SR nie sú ideálne podmienky na sebarealizáciu menšín, <http://www.aktuality.sk/clanok/218348/okruhly-stol-madarov-v-sr-nie-su-idealne-podmienky-na-sebarealizaciu-mensin/>

V období vlád M. Dzurindu a I. Radičovej, vo vládach, v ktorých boli aj reprezentanti maďarskej menšiny na Slovensku, existoval aj intenzívny dialóg medzi politickými reprezentáciami, ktorý sa však nepretavil do zásadnej zmeny menšinovej politiky v prospech jej ľudsko-právnej podoby. Dominoval však vnútroštátny dialóg na rozdiel od troch vlád R. Fica, v ktorých výrazne dominoval medzištátny slovensko-maďarský dialóg. Ten bol určujúci pre charakter menšinovej politiky. Neovplyvnil však jej sekuritizačný charakter, ale vniesol renovovaný prvok zastierania problémov a renesancie socialistickej politiky „ticha“, teda mlčania o problémoch. V prvých dvoch vládach vo vnútroštátnom slovensko-maďarskom dialógu nastúpil syndróm dialógu „nikoho s nikým“.

V tretej vláde R. Fica a jeho pokračovateľa P. Pellegriniho sa zachoval prvok prenášania existujúcich problémov do budúcnosti (v SMZK sa to prejavilo prenášaním uznesení do ďalšieho obdobia a konštatovaním, že jedna alebo druhá strana majú na problém iný názor). Vo vnútroštátnom dialógu sa výrazným spôsobom posunulo vnímanie menšinovej politiky do ľudsko-právnej dimenzie. Bola to predovšetkým zásluha politiky „nezasahovania“ R. Fica do vzťahu koaličných partnerov Most-Híd a SNS, ktoré v záujme vládnutia eliminovali konfrontačnú politiku. To umožnilo predovšetkým splnomocnencovi pre NM, ale aj ministrom za stranu Most-Híd, realizovať mnohé opatrenia na zlepšenie menšinovej politiky v oblasti školstva, kultúry a používania jazyka národnostných menšín. Kozmetický problém, že maďarské štátne reprezentácie neakceptovali Most-Híd ako reprezentáciu Maďarov na Slovensku v politike zostal po celé obdobie.

Počas celého sledovaného obdobia existoval dialóg medzi občianskou spoločnosťou na oboch stranách hraníc aj vo vnútri Slovenskej republiky. Prejavoval sa výraznejšie predovšetkým v čase „etnických“ vzplanutí, ktoré občianska spoločnosť tlmila. Významnú úlohu však mal nekonfliktný dialóg občianskej spoločnosti v podobe vedeckých aktivít (vrátane spoločných konferencií historikov), kultúrnych podujatí, spolupráci v školstve, pohraničnej spolupráci a v ďalších segmentoch každodenného života. A práve v tejto oblasti vidíme najdôležitejší potenciál pre nekonfliktné spolumaženie Slovákov a Maďarov v strednej Európe.

Pramene a literatúra

Dobová tlač:

Aktuality.sk 2009 – 2018 <http://www.aktuality.sk>
Aktuálne.sk; 2009, 2012 – 2018 <http://aktualne.atlas.sk/>
Denník N 2015 – 2018
Hospodárske noviny 2007 – 2018
Nový čas, 2007, 2008
Obecné noviny, 1996
Parlamentné listy, 2018
Plus jeden deň, 2010
Plus 7 dní, 2017
Postoj 2011, 2017
Pravda 1996, 2001, 2004 – 2005, 2010 – 2019,
Sme 1996, 2004 – 2019
Szabad Újság 2004
Teraz.sk 2013 – 2019 <http://www.teraz.sk/>
Týždeň, 2007, 2013,
Webnoviny.sk; 2011 – 2017 – <http://www.webnoviny.sk/>

Monografie a zborníky:

ABLONCZY, B. *Trianon-legendák*. Budapest: Jaffa, 2010.
ADAMOVÁ, K. – KŘÍŽKOVSKÝ, L. – ŠOUŠA, J. – ŠOUŠOVÁ, J. *Politologický slovník*. Praha: C. H. Beck 2001.
BOTÍK, J. *Etnická história Slovenska. K problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Bratislava: LÚČ, 2007.
BUGÁR, B. *Žijem v takej krajine... O Maďaroch, Slovákoch, premárnených príležitostiach a vynárajúcich sa možnostiach*. Bratislava: Kalligram, 2004.
BYSTRICKÝ, V. – ROGULOVÁ, J. (eds.). *Storočie propagandy. Slovensko v osídľach ideológií*. Bratislava: AEPRESS, 2005.
ČIERNA-LANTAYOVÁ, D. *Podoby česko-slovensko-maďarského vzťahu 1938 – 1949*. Bratislava: Veda, 1992.
ČIERNA-LANTAYOVÁ, D. – ŠTEFANOVIČ, M. – ŠUTAJ, Š. – ŠTEFANSKÝ, M. – ZAVACKÁ, K. *Slovensko a dekréty prezidenta ČSR Edvarda Beneša v kontexte nariadení Slovenskej národnej rady*. Bratislava: Veda, 2006
DEÁK, L. *Trianon: ilúzie a skutočnosť*. Bratislava: Kubko Goral, 1996.
DESPRET, V. *Ces émotions qui nous fabriquent. Ethnopsychologie des émotions*. Paris: Les empêcheurs de penser en roue, 2001.
DIVIČANOVÁ, A. – KRUPA, O. *Slováci v Maďarsku*. Budapešť: Press Publica, 1999.
FAZEKAS, J. – HUNČÍK, P. (eds.). *Maďari na Slovensku (1989 – 2004). Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008.

- FERKO, J. *Maďarské (seba)klamy*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2004.
- GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. Praha: Hříbal, 1993.
- GELLNER, E. *Nations and Nationalism*. Oxford: Basil Blackwell, 1983.
- GERLOCH, A. – ŽÁK, KRZYŽANKOVÁ, K. (eds.). *Ústavní kontinuita České republiky s československou tradicí*. Praha: vyd. Aleš Čeněk, 2019, 720 s.
- GLATZ, F. *Minorities in East-Central Europe. Historical Analysis and a Policy Proposal*. Budapest: Europa Institut, 1993.
- GYURGYÍK, L. *A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai 1989-től 2011-ig. Különös tekintettel a 2001-től napjainkig terjedő időszakra*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2014.
- GYURGYÍK, L. *Népszámlálás 2001: a szlovákiai magyarság demográfiai, valamint település-és társadalomszerkezetének változásai az 1990-es években*. Bratislava: Kalligram, 2006.
- HALBWACHS, M. *Les cadres sociaux de la mémoire*. Paris: Presses universitaires de France, 1925.
- HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. *Konfliktní demokracie. Moderní masová politika ve střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2004.
- HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. *Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2010.
- HOLEC, R. *Trianon. Triumf a katastrofa*. Bratislava: MarenčinPT, 2020.
- HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Slon, 2009.
- HRONSKÝ, M. *Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920*. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998.
- HUDEK, A. – KOPEČEK, M. – MERVART, J. (eds.). *Čechoslovakizmus*. Praha: Lidové noviny, 2020, 408 s. KILIÁNOVÁ, G. – KOWALSKÁ, E. – KREKOVIČOVÁ, E. (eds.). *Mý a tí druhí v modernej spoločnosti*. Bratislava: Veda, 2009.
- IRMANOVÁ, E. *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. Ústí nad Labem: Albis international, 2005.
- JANICS, K. *A hontalanság éve. A szlovákiai magyar kisebbség a második világháború után 1945–1948*. Budapest: Hunnia Kiadó, 1989.
- JECH, K. – KAPLAN, K. *Dekréty prezidenta republiky 1940 – 1945. Dokumenty, 1*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství Doplněk, 1995.
- KÁNTOR, Z. (ed.). *Autonómie v Európe: Riešenia a výzvy*. Bratislava: Kalligram, 2015.
- KENDE, P. *Le défi Hongrois de Trianon à Bruxelles*. Paris: Buchet/Chastel, 2004.
- KMEŤ, M. *Krátke dejiny dolnozemsých Slovákov I*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2012.
- KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918 – 1938)*. Bratislava: Veda, 1986.
- KÓNYA, P. – MATLOVIČ, R. (eds.). *Obyvateľstvo Karpatskej kotliny I*. Prešov: Univerzum, 1997.
- KOPEČEK, L. *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.
- KREKOVIČ, E. – MANNOVÁ, E. – KREKOVIČOVÁ, E. (eds.). *Mýty naše slovenské*. Bratislava: AEPRESS, 2005.

- KRIVÝ, V. *Slovenské voľby '12. Čo im predchádzalo, postoje, výsledky*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2012.
- KUKLÍK, J. – PETRÁŠ, R. *Minorities and law in Czechoslovakia, 1918 – 1992*. Praha: Karolinum, 2017.
- LENDVAI, P. *Moja premrhaná krajina. Maďarsko na prelome*. Bratislava: Kalligram, 2012.
- MAJO, J. – ŠPROCHA, B. *Storočie populačného vývoja Slovenska II.: populačné štruktúry*. Bratislava: Infostat – Výskumné demografické centrum, 2013.
- MARKUŠ, Š. *Maďari pod lupou*, Bratislava: Veda, 2003.
- MARUŠIAK, J. – FERENCOVÁ, M. (eds.). *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava: Veda, 2005.
- MESEŽNIKOV, G. (ed.) *Voľby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí*. Bratislava: IVO, 2002.
- MESEŽNIKOV, G. – GYARFÁŠOVÁ, O. *Národný populizmus na Slovensku*. Bratislava: IVO, 2008.
- Národnostná štruktúra obyvateľstva SR. (predbežné výsledky sčítania 1991)*. Bratislava: Slovenský štatistický úrad, 1992.
- NORA, P. (ed.). *Les lieux de mémoire*. Paris: Gallimard, 1984 – 1992.
- NOSKOVÁ, H. *O pôvodu Slovákov v Čechách*. Praha: Trilabit, 2001.
- ORMOS, M. *Padavától Trianonig – 1918 – 1920*. Budapest: Kossuth Kiadó, 2019.
- PETRÁŠ, R. *Menšiny v komunistickém Československu*. Praha: Eurolex, 2007.
- PETRÁŠ, R. *Menšiny v meziválečném Československu. Právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodní ochrana*. Praha: Karolinum, 2009.
- POPÉLY, Á. – ŠUTAJ, Š. – SZARKA, L. *Beneš dekrétumok és a magyar kérdés 1945 – 1948*. Budapest: Attraktor, 2007.
- PRITZ, P. *100 év – A trianoni Magyarország képes története*. Budapest: Kossuth Kiadó, 2020.
- PROCHÁCKA, P. *Maďarská menšina na Slovensku a otázka autonómie*. Bratislava: Kancelária SNR, 1992.
- REGINÁČOVÁ, N. – ŠUTAJ, Š. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Etnické vzťahy v slovenskej spoločnosti na začiatku 21. storočia*. Košice: Šafárikpress, 2020.
- ROMSICS, I. *A 20. század képes története*. Budapest: Rubicon-Ház Bt, 2008.
- ROMSICS, I. *A Trianoni békeszerződés*. Budapest: Helikon, 2020.
- ROMSICS, I. *Parižska mierová zmluva z roku 1947*. Bratislava: Kalligram, 2008.
- ROMSICS, I. *Trianonská mierová zmluva*. Bratislava: Kalligram, 2006.
- Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001. <http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie>.
- SZEGHY-GAYER, Veronika. *Felvidékből Szlovénzkó. Magyar értelmiségi útkeresések Eperjesen és Kassán a két a világháború között*. Pozsony: Kalligram, 2016.
- SÁPOSOVÁ, Z. – ŠUTAJ, Š. *Národnostná politika vládnucich politických strán v Maďarsku a na Slovensku (s ohľadom na slovensko-maďarské vzťahy). Kormányzati pártok kisebbség politikája Magyarországon és Szlovákiában 1989 után (külön tekintettel a magyar-szlovák kapcsolatokra)*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2006, CD-ROM, 235 s.

- SÁPOSOVÁ, Z. – ŠUTAJ, Š. *Starostlivosť o krajanov v zahraničí v politike Slovenska a Maďarska*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2008, CD-ROM, 141 s.
- SCRUTON, R. *Slovník politického myšlení*. Brno: Atlantis 1999.
- SIMON, A. (ed.). *Mýty a predsudky v dejinách*. Šamorín – Dunajská Streda: Fórum inštitút pre výskum menšín – Liliium Aurum, 2005.
- SWOBODA, H. – VIERSMA J. M. (eds.) *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*. Bruxelles: The Socialist Group in the European Parliament, 2009.
- SZÁRAZ, M. Gy. *Fájó Trianon*. Budapest: Scolar Kiadó, 2019.
- ŠUTAJ, Š. (ed.). *Dekréty E. Beneša v povojnovom období*. Prešov: Universum 2004.
- ŠUTAJ, Š. *Maďarská menšina na Slovensku v 20. storočí*. Bratislava: Kalligram, 2012.
- ŠUTAJ, Š. *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945 – 1948*. Bratislava: Veda, 1993.
- ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti – vzťahy a konflikty*. Prešov: Universum, 2005.
- ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národ a národnosti na Slovensku – stav výskumu po roku 1989 a jeho perspektívy*. Prešov: Universum, 2004.
- ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národnostná politika Slovenskej republiky po roku 1989*. Prešov: Universum, 2005.
- ŠUTAJ, Š. *Nútené presídlenie Maďarov zo Slovenska do Čiech. Deportácie obyvateľstva maďarskej národnosti zo Slovenska do Čiech po druhej svetovej vojne*. Prešov: Universum, 2005.
- ŠUTAJ, Š. *Parížska konferencia 1946 a mierová zmluva s Maďarskom*. Prešov: Universum, 2014, 403 s.
- ŠUTAJ, Š. *Reslovakizácia. Zmena národnosti časti obyvateľstva Slovenska po II. svetovej vojne*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 1991.
- ŠUTAJ, Š. a kol. *Tendencie vývoja etnických vzťahov na Slovensku (komparatívny výskum národnostnej problematiky v rokoch 2004 – 2020)*. (Záverčná správa z výskumu). Prešov: Universum, 2019, 175 s.
- ŠUTAJ, Š. – HOMIŠINOVÁ, M. – SÁPOSOVÁ, Z. – ŠUTAJOVÁ, J. *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006.
- ŠUTAJ, Š. – MOSNÝ, P. – OLEJNÍK, M. *Prezidentské dekréty Edvarda Beneša v povojnovom Slovensku*. Bratislava: Veda, 2002.
- ŠUTAJ, Š. – REGINÁČOVÁ, N. – HELDÁKOVÁ, L. (eds.). *Aktuálne otázky výskumu národnostnej politiky a národnostných vzťahov na Slovensku v 20. a 21. storočí*. Prešov: Universum, 2017.
- ŠUTAJOVÁ, J. *Zákon o národnostiach a Rada vlády Slovenskej socialistickej republiky pre národnosti (predstavy a realita)*. Košice: UPJŠ, 2019, 162 s.
- ŠUTAJOVÁ, J. – ŠUTAJ, Š. – KACEROVÁ, B. (eds.). *Stredo európske súvislosti národnostného vývoja na začiatku 21. storočia*. Prešov: Universum, 2019.
- TAJTÁK, L. a kol. *Dejiny Rožňavy*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1978.
- THER, P. *Temná strana národných štátů. Etnické čistky v moderní Evropě*. Praha: Agro, 2017.
- VADKERTY, K. *Maďarská otázka v Československu 1945 – 1948*. Bratislava: Kalligram, 2002.

- VAJDA, B. *Történelemdidaktika és történelemtankönyv-kutatás (Didaktika dejepisu a výskum učebnic dejepisu) (History Didactics and Research of History Schoolbooks)*. Komárom: Selye János Egyetem, 2020.
- VARSÍK, B. *Národnostná hranica slovensko-maďarská v ostatných dvoch storočiach*. Bratislava: SÚS, 1940.
- VERNER, V. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomek, 1947.
- VÖRÖS, L. *Analytická historiografia versus národné dejiny: „Národ“ ako sociálna reprezentácia*. Pisa: Plus-Pisa University Press, 2010.
- VÝROST, J. – HOMIŠINOVÁ, M. (eds.). *Národ, národnosti a etnické skupiny v procese transformácie slovenskej spoločnosti*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, CD-ROM, 2005.
- ZEIDLER, M. *A reviziós gondolat*. Budapest: Osiris, 2001.
- ZEIDLER, M. *Trianon – Nemzet és emlékezet*. Budapest: Osiris, 2020.
- ŽATKULIAK, J. *K dekrétom E. Beneša a k nariadeniam Slovenskej národnej rady vo vzťahu k súčasnosti. Informačné materiály č. 22/2000*. Bratislava: Kancelária NR SR, 2000.

Štúdie v časopisoch a zborníkoch:

- BAČOVÁ, V. Historický a sociálno-psychologický kontext vzťahov medzi etnickými spoločenstvami. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národnostná politika Slovenskej republiky po roku 1989*. Prešov: Universum, 2005, s. 36-45.
- BAČOVÁ, V. – HOMIŠINOVÁ, M. – COOPER, M. P. Problémy reformy verejnej správy na Slovensku vzhľadom na národnostne zmiešané oblasti. In *Sociológia*, 1994, roč. 26, č. 5 – 6, s. 438-446.
- BAČOVÁ, V. – ŠUTAJ, Š. Comparison of Historical and Social-Psychological Research Approaches: The Cooperation Model. In VAJDOVÁ, L. (ed.). *Les Approches et méthodes interdisciplinaire de recherche en science social*. Bratislava: Institut francais de Bratislava, 1994, p. 45-51.
- BÁRDI, N. Národná politika Maďarska po roku 1989. In ZAHORÁN, Cs. – KOLLAI, I. – OTČENÁŠOVÁ, S. (eds.). *Neznámy sused. Dvadsať rokov Maďarska (1990 – 2010)*. Budapest – Bratislava: Terra Cognita Alapítvány – Vydavateľstvo Talentum, 2011, s. 145-175.
- BARDOVIČ, J. Voľby do orgánov miestnej samosprávy a uplatňované volebné systémy. In BARDOVIČ, J. a kol. *Komunálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2019, s. 101-112.
- BENŽA, M. Dve koncepcie národnostnej otázky. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti – vzťahy a konflikty*. Prešov: Universum, 2005, s. 100-110.
- BEŇA, J. Medzinárodno-právne súvislosti Viedenskej arbitráže. In ŠMIHULA, D. *Viedenská arbitráž v roku 1938 a jej európske súvislosti*. Bratislava: Ševt, pre Úrad vlády SR, 2008, s. 77-93.
- BUKOVŠZKY, L. Államhatalmi változások a Mátyusföldön 1918 – 1919-ben és 1938-ban. (Trianon és az első bécsi döntés.) In *Mátyusföld. Zv. 2. Egy régió története a XI.*

- századtól 1945-ig / Komárno – Dunajská Streda, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó 2005 p. 123-147.
- BUČEK, J. Miestna autonómia, samospráva a etnické menšiny. In *Sociológia*, 2001, roč. 33, č. 2, s. 163-184.
- CULIC, I. Dilemmas of belonging: Hungarians from Romania. In *Nationalities Papers*, 2006, 34, 2, p. 175-200.
- DEÁK, L. Trianonská mierová zmluva – minulosť a súčasnosť. In *Slováci a ich národné bytie v Európe*. Bratislava: Panslovanská únia, 2010, s. 136-152.
- DENCIK, L. Proces etnifikácie a deetnifikácie sociálnych konfliktov. In PLICHTOVÁ, J. (ed.). *Minority v politike*. Bratislava: Česko-slovenský výbor Európskej kultúrnej nadácie, 1991, s. 123-129.
- DOSTÁL, O. Národnostné menšiny. In Bútora, M. – Kollár, M. – Mesežnikov, G. (Eds.). *Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2007, 197-212..
- FIALA, P. – STRMISKA, M. Etnické strany, zájmové skupiny a etnické minority. Príspevek k politologické reflexi problému reprezentácie a prosazování zájmů etnických menšin v pluralitních demokraciích. In *Středoevropské politické studie – Central European Political Studies Review* 2002, roč. 4, č. 4.
- FERENČUHOVÁ, B. Problematika maďarskej menšiny na Slovensku v európskych inštitúciách po roku 1989. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov: Universum, s. 134-146.
- FERENČUHOVÁ, B. Stav výskumu medzinárodnej ochrany národnostných menšin na Slovensku po roku 1989. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národ a národnosti na Slovensku – stav výskumu po roku 1989 a jeho perspektívy*. Prešov: Universum, 2004, s. 13-30.
- FICERI, O. Teórie etnickej identity Kanchan Chandrovej a národnej indiferencie a možnosti ich uplatnenia pri historickom a etnologickom výskume jazykovo-kultúrneho heterogénneho obyvateľstva juhoslovenských regiónov a miest. In *Slovenský národopis*, 64, 2016, 3, s. 313-326.
- FINDOR, A. – KILIÁNOVÁ, G. – KOVÁČ, D. – MACHO, P. – PICHLER, T. Identita a národ. In KILIÁNOVÁ, G. – KOWALSKÁ, E. – KREKOVIČOVÁ, E. (eds.). *My a tí druhí v modernej spoločnosti*. Bratislava: Veda, 2009, s. 229-342.
- FÓNADOVÁ, L. – KATRŇÁK, T. Etnická homogamie na Slovensku v letech 1992 až 2012. In *Sociologický časopis*, roč. 52, č. 2, 2016, s. 157-178.
- GABZDILOVÁ, S. Možnosti a problémy vzdelávania v jazyku maďarskom na Slovensku po druhej svetovej vojne do roku 1953. In *Historický časopis*, 45, 4, 1997, 612-630.
- GABZDILOVÁ, S. Problémy výuky jazyka slovenského na školách s vyučovacím jazykom maďarským po roku 1948. In Haraksim, L. (ed.). *Národnosti na Slovensku*, Bratislava: Veda, 1993, 100-107.
- GABZDILOVÁ, S. – SÁPOSOVÁ, Z. Maďarská menšina na Slovensku – pohľad do minulosti a súčasný stav. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národ a národnosti na Slovensku – stav výskumu po roku 1989 a jeho perspektívy*. Prešov: Universum, 2004, s. 117-125.
- GABZDILOVÁ, S. – SÁPOSOVÁ, Z. Maďarský krajanský zákon. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Národ a národnosti Slovensku v transformujúcej spoločnosti – vzťahy a konflikty*. Prešov: Universum, 2005, s. 144-151.
- GBÚROVÁ, M. Komparácia volebných programov SMK v rokoch 2002 a 2006. In ŠUTAJOVÁ, J. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Maďarská menšina na Slovensku v pro-*

- cesoch transformácie po roku 1989 (Historické, politologické a právne súvislosti)*. Prešov: Universum, 2007, s. 62-75.
- GBÚROVÁ, M. Volebný program SMK 2006 – 2010 Rýchle dosiahnutie Európskej únie! a povolebná politická realita. In GBÚROVÁ, M. (ed.). *Voľby 2006 v štátoch V4*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2006, s. 177-194.
- GYÁRFÁŠOVÁ, O. Politické strany v spoločnosti – ich vnímanie a hlavné trendy volebného správania. In GYÁRFÁŠOVÁ, O. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Vláda strán na Slovensku: skúsenosti a perspektívy*. Bratislava: IVO, 2004, s. 113-126.
- GYÁRFÁŠOVÁ, O. – KRIVÝ, V. Vzorce voličského správania. In KRIVÝ, V. (ed.). *Ako sa mení slovenská spoločnosť*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2013, s. 257-342.
- HALÁSZ, I. Tzv. lojálni Slováci v dualistickom Uhorsku („dobrí Slováci“, „úradní Tóti“, uhorskí vlastenci, maďaróni a tí druhí...). In ŠUTAJ, Š. – SZARKA, L. (eds.). *Regionálna a národná identita v maďarskej a slovenskej histórii 18. – 20. storočia*. Prešov: Universum, 2007, s. 91-103.
- HELDÁKOVÁ, L. Propaganda vo výmene obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom (Analýza propagandy výmeny obyvateľstva). In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Zmeny hraníc a pohyb obyvateľstva v Európe po druhej svetovej vojne*. Košice: Šafárikpress, 2020, (v tlači).
- HOLEC, R. Trianonské rituály alebo úvahy nad niektorými javmi v maďarskej historiografii. In *Historický časopis*, 2010, 50, 2, s. 291-311.
- HOMIŠINOVÁ, M. Jazykovo-komunikačné správanie pracovníkov slovenských menšinových samospráv v Maďarsku. In *Sociálne a politické analýzy*, 2007, roč. 1, č. 1, s. 102-135.
- HRONSKÝ, M. Ako sa Slovensko vyčlenilo z Uhorska. Trianonská mierová zmluva. In *Historická revue*, 2001, č. 1.
- IRMANOVÁ, E. Fenomén nacionalizmu v maďarsko-slovenských vzťahoch. In *Soudobé dejiny*, č. 1 – 2, 2004, s. 141-153.
- JUHÁSZ, I. L. Strážca Karpát a Železný turul. Znovuzrodenie jedného sochového typu z prvej svetovej vojny s aktualizovaným ideologickým obsahom. In *Fórum spoločenskovedná revue 2018*, Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2018, s. 23-63.
- KACEROVÁ, B. – ŠUTAJ, Š. Správa z prvého slovensko-maďarského fóra, ktoré sa uskutočnili 23. apríla 2013 v Budapešti. In *Historický časopis*, roč. 61, č. 3, 2013, s. 591-596.
- KLIMOVSKÝ, D. – ŽÚBOROVÁ, V. Komunálne voľby 2010. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010. Správa o stave spoločnosti a demokracie a o trendoch na rok 2011*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2010, s. 131-150.
- KOHOUTOVÁ, K. – HELDÁKOVÁ, L. My grandpa wasn't a Hungarian! The Stigmata of home comers to Czechoslovakia through the second and third generation viewpoint. In *Words and Silences*, vol. 2019, p. 1-34.
- KOLLAI, I. Meghasad múlt. Kapcsolódási pontok és ellentétek a szlovák és magyar történelmi narratíva között. In *Regio*, 18 évf., sz. 4, 2007, p. 93-105.
- KOLLAI, I. Psychológia mierovej zmluvy. In Demmel, J. a kol. *Rozštípená minulosť. Kapitoly z dejín Slovákov a Maďarov*. Budapest: Terra Cognita, 2008, s. 127-140.
- KOLLAI, I. Revízia revízie. In DEMMEL, J. a kol. *Rozštípená minulosť. Kapitoly z dejín Slovákov a Maďarov*. Budapest: Terra Cognita, 2008, s. 156-167.

- KOVÁCS, É. O traumatickej pamäti Trianonu. In MICHELA, M. – VÖRÖS, L. a kol. *Rozpad Uhorska a Trianonská mierová zmluva...*, s. 265-275.
- KOVÁCS, M. M. The Politics of Dual Citizenship in Hungary. In *Journal Citizenship Studies*, 2006, 4, p. 431-451.
- KOVÁČ, D. Slovenské dejiny a „zrozumiteľná oblasť historického výskumu“. In KOVÁČ, D. (ed.). *Slovenské dejiny v dejinách Európy: vybrané kapitoly*. Bratislava: Historický ústav SAV: Veda, 2015, s. 13-30.
- KÖRTVÉLYESI, Zs. Nation, Nationality, and National Identity: Uses, Misuses, and the Hungarian Case of External Ethnic Citizenship. In *International Journal for the Semiotics of Law – Revue internationale de Sémiotique juridique* 33, (2020), p. 771-798. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11196-020-09731-8>
- KRATOCHVÍL, V. Etnikai sztereotípiák a történelemtankönyvek „mi és ők“ konstrukcióiban. In *Történelemtanítás*, 2011, roč. 46, č. 3.
- KRATOCHVÍL, V. K možnostiam oslabovania predsudkov a stereotypov v tvorbe učebnic dejepisu. In *Mýty a predsudky v dejinách*. Dunajská Streda: Lilium Aurum, 2005, s. 39-50.
- KRIVÝ, V. Voľby v roku 2004. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2004, s. 127-158.
- KRIVÝ, V. Voľby v roku 2006. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2007, s. 107-150.
- KRIVÝ, V. Voľby v roku 2009. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2009. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2010, s. 109-154.
- KRIVÝ, V. Parlamentné voľby 2010. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010. Správa o stave spoločnosti a demokracie a o trendoch na rok 2011*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2011, s. 105-130.
- KRIVÝ, V. *Voliči a slovenské výsledky druhých volieb do Európskeho parlamentu*. <http://www.sociologia.sav.sk/publikacie.php?id=1211>
- KRIVÝ, V. *Voliči v prezidentských voľbách 2009*. <http://www.sociologia.sav.sk/publikacie.php?id=1199>
- KURUCZ, M. Dvojaké občianstvo v maďarskom politickom diskurze v rokoch 1998 – 2010. In *Studia Politica Slovaca*, 2012, roč. 5, č. 2, s. 76-93.
- KUSÁ, D. – MICHELA, M. Dejiny a kultúrna trauma. Trianon a politiky verejného spomínania na Slovensku a v Maďarsku. In MICHELA, M. – VÖRÖS, L. a kol. *Rozpad Uhorska a Trianonská mierová zmluva. K politikám pamäti na Slovensku a v Maďarsku*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2013, s. 277-305.
- LABUDA, D. Maďarské politické strany na Slovensku v parlamentných voľbách v rokoch 1990 – 2006. In ŠUTAJ, Š. a kol. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov: Univerzum 2008, s. 61-73.
- LAJTAI, M. Nemzetiségi viszonyok és statisztikai adatgyűjtés Magyarországon. In *Statisztikai Szemle*, 2020, 98, 6, p. 547-572.
- LAJČÁKOVÁ, J. Menšinová politika na Slovensku v roku 2011. In *Menšinová politika na Slovensku*, roč. 1, č. 4, 2011, <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/12/42011-sk.pdf>

- LÁSZLÓ, B. Maďarské národnostné školstvo. In FAZEKAS, J. – HUNČÍK, P. (eds.). *Maďari na Slovensku (1989 – 2004). Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008, s. 199-258.
- MARUŠIAK, J. Slovensko a Maďarsko – spojenectvo s historickou záťažou. In *Studia Politica Slovaca*, 2015, roč. 8, č. 2, s. 41-54.
- MARTONYIK, J. Demografické premenné ako prediktory etnickej identity. In REGI-NÁČOVÁ, M. – ŠUTAJ, Š. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Etnické vzťahy na Slovensku na začiatku 21. storočia*. Košice: Šafárikpress, 2020, s. 66-78.
- MÉSZÁROSOVÁ-LAMPL, Z. Tendencie volebného správania príslušníkov maďarskej menšiny na Slovensku. In *Studia Politica Slovaca* 2019, roč. 12, č. 2, s. 22-38.
- MESEŽNIKOV, G. Činnosť politických strán a reforma verejnej správy. In MESEŽNIKOV, G. – NIŽŇANSKÝ, V. *Reforma verejnej správy na Slovensku 1998 – 2002*. Bratislava: IVO, 2002, s. 121-146.
- MESEŽNIKOV, G. Politické strany vo voľbách do orgánov samospráv obcí a miest. In MESEŽNIKOV, G. (ed.). *Komunálne voľby 2002*. Bratislava: IVO, 2003, s. 51-68.
- MESEŽNIKOV, G. Prezidentské voľby 2009: profil kandidátov, postoje a činnosť politických strán. In MESEŽNIKOV, G. – GYARFÁŠOVÁ, O. – KOLLÁR, M. (eds.). *Slovensko volí. Európske a prezidentské voľby 2009*. Bratislava: IVO, Inštitút pre verejné otázky, 2009, s. 89-130.
- MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2004, s. 19-126.
- MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2007, s. 19-106.
- MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2008, s. 17-118.
- MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2009. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2010, s. 17-107.
- MESEŽNIKOV, G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2010. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2011*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2011, s. 15-104.
- MESEŽNIKOV, G. Vývoj systému politických strán, stranícka politika a voľby '12. In KRIVÝ, V. *Slovenské voľby '12. Čo im predchádzalo, postoje, výsledky*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2012, s. 11-46.
- MÉSZÁROSOVÁ-LAMPL, Zs. Občan a jeho národná identita v zrkadle sociologických výskumov. In ČOREJOVÁ, J. (ed.). *Identita národnostných menšín*. Bratislava: ÚV SR, 2001, s. 27.
- MÉSZÁROSOVÁ-LAMPLOVÁ, Z. Slováci a Maďari na južnom Slovensku – možnosti uplatnenia jazykových práv. In PETŐCZ, K. *Národný populizmus na Slovensku a slo-*

- vensko-maďarské vzťahy 2006 – 2009*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2009, s. 159-170.
- MICHELA, M. Emlékezet, politika, Trianon. In *Regio*, 2007, 4, p. 81-92.
- MICHELA, M. Svätostefanská idea a jej odraz vo formovaní identít obyvateľstva na Slovensku – ako predmet výskumu. In MARUŠIAK, J. – FERENCOVÁ, M. (eds.). *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava: Veda, 2005, s. 119-125.
- NORA, P. Mezi pamětí a historií: problematika míst, Cahiers du CEFRES. N° 10, Antologie francouzských společenských věd: Město (ed. Françoise Mayer, Alban Bensa, Václav Hubinger). Praha: CEFRES, 1996.
- OLEJNÍK, M. Transformácia identity spišských Nemcov v závislosti na meniacich sa štátových a sociálnych podmienkach Slovenska v 20. storočí. In BAČOVÁ, V. – KUSÁ, Z. (eds.). *Identity v meniacej sa spoločnosti*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 1997, s. 145-154.
- ONUFRÁK, A. Personálne príčiny volebného neúspechu pravice na Slovensku v parlamentných voľbách 2012. In DOBIAŠ, D. – EŠTOK, G. – BZDILOVÁ, R. (eds.). *Voľby 2012: Kam kráčaš demokracia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2013, s. 73-87.
- ORÁLEK, P. Korektní, ale ne bezkonfliktní. Aktuální stav slovensko-maďarských vztahů (2005) <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=862>
- OROSZ, L. Legislatívne zmeny v postavení obyvateľstva maďarskej národnosti. In ŠUTAJ, Š. a kol. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov: Universum, 2008, s. 31-51.
- OROSZ, L. Maďarská národnostná menšina na Slovensku a legislatívne zmeny v jej postavení po roku 1989. In *Človek a spoločnosť*, 11, 2008, 4.
- OROSZ, L. Problematika národnostných menšín a etnických skupín v judikatúre Ústavného súdu Slovenskej republiky po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie (2004 – 2016). In ŠUTAJ, Š. – REGINÁČOVÁ, N. – HELDÁKOVÁ, L. (eds.). *Aktuálne otázky výskumu národnostnej politiky a národnostných vzťahov na Slovensku v 20. a 21. storočí*. Prešov: Universum, 2017, s. 110-128.
- ÖLLÖS, L. Programy maďarských strán. In FAZEKAS, J. – HUNČÍK, P. (eds.). *Maďari na Slovensku (1989 – 2004). Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008, s. 59-87.
- PASTOR, P. A trianoni békekötés történetírásának színeváltozásai. In ZEIDLER, M. *Trianon*. Budapest: Osiris, 2003, p. 881-888.
- PAUKOVIČ, V. Etnická identita a jej rola v politickom živote v slovenskej spoločnosti. In GBÚROVÁ, M. (ed.). *Politický systém Slovenskej republiky (stav – kontexty – perspektíva)*. Prešov: FF PU, 1997, s. 155-161.
- PEKÁR, M. – REGINÁČOVÁ, N. Between demography and politics: changing perceptions of nationality of the Slovak population in censuses 1869 – 1930. In *Romanian Journal of Population Studies*. 2016, Vol. 10, no. 2, s. 57-70.
- PITAŘ, M. Trianonská smlouva a její reflexe v současné maďarské politice. In *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni*. 2012, č. 3, s. 121-143.
- POPÉLY, Á. Výmena obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom a menné záznamy Maďarov určených na presídlenie. In *Človek a spoločnosť*, roč. 12, č. 1, 2009, 4.

- POPÉLY, Gy. A felvidéki magyarság számanak alakuháza az 1921 es 1930 évi csehszlovákiai népszámlalások tükrében. In *Századok*, 123, 1-2, 1989, 44-79.
- PETŐCZ, K. Národnostné menšiny po dvadsiatich rokoch In *Menšinová politika na Slovensku*, 2013, roč. 3, č. 1-2, s. 2.
- RAJŇÁKOVÁ, K. Participácia menšín na územnej samospráve Maďarskej republiky. In *Sociálne a politické analýzy*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 16-38.
- RÁKÓCZI, K. Parlamenti választások Szlovákiában: meggyengült hagyományos pártok és apátiába esett magyar választók. In *Magyar kisebbség*, 2016, 3, p. 68-80.
- REGINÁČOVÁ, N. Die ethnische Bevölkerungsstatistik der Stadt Košice im Bevölkerungszensus der Jahre 1910 – 1921 In *Stadt und Krieg im 20. Jahrhundert*. Essen: Klartext Verlag, 2019, s. 45-65.
- REGINÁČOVÁ, N. Jazyková orientácia a komunikácia s „najbližšími“ na základe vybraných demografických faktorov – vek (historicko-sociologická komparatívna analýza). In REGINÁČOVÁ, M. – ŠUTAJ, Š. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Etnické vzťahy na Slovensku na začiatku 21. storočia*. Košice: Šafárikpress, s. 79-94.
- SIK, E. – ÖRKÉNY, A. Slovaks in Hungary. In *Slovenská politologická revue*, 2011, roč. 11, č. 3, s. 211-228.
- SRB, V. Asimilace a překlánění národnosti obyvatelstva v Československu ve světle sčítání lidu 1950 – 1991. In *Demografie*, XXXVIII, 3, s. 157-164.
- SÁPOS, A. – SZERENCSES, J. Charakteristické črty národnostnej politiky súčasnej maďarskej vlády. In ŠUTAJOVÁ, J. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Maďarská menšina na Slovensku v procese transformácie po roku 1989: (Historické, politologické a právne súvislosti)*. Prešov: Universum, 2007, s. 15-20.
- SÁPOSOVÁ, Z. – SZERENCSES, J. Politika vlády Ferenc Gyurcsány k zahraničným Maďarom. In ŠUTAJOVÁ, J. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989: (identita a politika II)*. Prešov: Universum, 2008, s. 42-53.
- SÁPOSOVÁ, Z. Fragments z národnej politiky maďarských vlád so zreteľom na vlády Viktora Orbána. In REGINÁČOVÁ, N. – ŠUTAJ, Š. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Etnické vzťahy na Slovensku na začiatku 21. storočia*. Košice: Šafárikpress, 2020, s. 139-143.
- SÁPOSOVÁ, Z. Národná politika maďarských vlád po roku 1989 (na základe vybraných aspektov). In ŠUTAJ, Š. – REGINÁČOVÁ, N. – HELDÁKOVÁ, L. (eds.). *Aktuálne otázky výskumu národnostnej politiky a národnostných vzťahov na Slovensku v 20. a 21. storočí*. Prešov: Universum, 2017, s. 88-109.
- SMETANKOVÁ, D. Komparácia politik voči národnostným menšinám vlád Roberta Fica a Vladimíra Mečiara na Slovensku v rokoch 1994 až 1998 a 2006 až 2010. In *Středoevropské politické studie*, roč. XV., č. 1, s. 54-69.
- STENA, J. Voľby a voliči 1998: Rozpad mýtov. In GBÚROVÁ, M. (ed.). *Voľby 1998 v Slovenskej republike (stav – kontexty – perspektíva)*. Prešov: Katedra sociálno-politologických vied FF PU, 1998, s. 132-141.
- SZARKA, L. A magyar „etnikai tér“ változásai Matyusföldön. In SZARKA, L. – TÓTH, K. *Társadalomrajz két magyarlakta településről Szlovákiában*. Somorja – Komárom: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2010, s. 101-125.

- SZARKA, L. Sociálne, politické a jazykové pozadie založenia Univerzity J. Selyeho v Komárne. In HALÁSZ, I. – PETRÁŠ, R. (eds.). *Menšiny, vysoké školstvo a právo*. Praha: Auditorium, 2018, s. 81-102.
- SUROVÁ, S. Tešedíkovo alebo Pered. Na Slovensku po slovensky. In *Menšinová politika na Slovensku*, roč. 3, č. 4, 2013, s. 5-7. <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/12/42013-sk.pdf>
- SÝKORA, P. Etnicita v evolučno-psychologickej perspektíve. In *Filozofia*, roč. 58, 2003, č. 1, s. 62-69.
- SZOMOLÁNYI, S. Cesta Slovenska k demokracii: od „devianta“ k štandardnej novej demokracii. In GYÁRFÁŠOVÁ, O. – MESEŽNIKOV, G. (eds.). *Slovensko: desať rokov samostatnosti a rok reforiem*. Bratislava: IVO, 2004, s. 9-24.
- ŠRAJEROVÁ, O. Migrácia Slovákov do českých krajín po roku 1945. In *Česko-Slovenská historická ročenka 1996*. Brno: Masarykova univerzita – Česko-slovenská komisia historikov 1996 s. 45-49.
- ŠUTAJ, Š. Benešove dekréty ako nástroj politickej propagandy. In ŠUTAJ, Š. (ed.). *Dekrétý E. Beneša v povojnovom období*. Prešov: Universum, 2004, s. 90-111.
- ŠUTAJ, Š. Československé štátne občianstvo obyvateľov maďarskej národnosti po roku 1945 z pohľadu česko-slovenských vzťahov. In *Česko-Slovenská historická ročenka 2002*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 35-56.
- ŠUTAJ, Š. Dekréty prezidenta Edvarda Beneša a autonómia – reflexie slovensko-maďarských vzťahov (na príklade komparácie výsledkov empirického výskumu 2004 a 2017). In REGINÁČOVÁ, M. – ŠUTAJ, Š. – ĐURKOVSKÁ, M. (eds.). *Etnické vzťahy na Slovensku na začiatku 21.storočia*. Košice: Šafárikpress, s. 110-138.
- ŠUTAJ, Š. History and National Identity. In SWOBODA, H. – VIERSMA, J. M. (eds.). *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*. Bruxelles: The Socialist Group in the European Parliament, 2009, p. 193-204.
- ŠUTAJ, Š. Interdisciplinary Accesses in the Researches of the Slovak-Hungarian Relationships in History. Possibilities of Cooperation of the Humanitarian and Social Sciences. In IEDA, O. – NAGAYO, S. (eds.). *Transboundary Symbiosis over the Danube: Re-thinking the mening of Symbiosis-Past, Present And Future*. Tokyo: Waseda University Press, 2018, p. 77-92.
- ŠUTAJ, Š. La mémoire de la minorité hongroise en Slovaquie. In *La nouvelle alternative*. 32, 1993, p. 42-44.
- ŠUTAJ, Š. La minorité hongroise en Slovaquie dans le contexte postcommuniste. In *Človek a spoločnosť*, 2011, roč. 14, č. 4.
- ŠUTAJ, Š. La mémoire de la minorité hongroise en Slovaquie et les conséquences de la seconde guerre mondiale (les décrets Benes) In *La nouvelle alternative*. 38, 1995, p. 37-38.
- ŠUTAJ, Š. Maďarská menšina v povojnovej politike Československa. In KOKOŠKOVÁ, Z. – KOCIAN, J. – KOKOŠKA, S. (eds.). *Československo na rozhraní dvou epoch ne-svobody*. Praha: Národní archiv a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 248-256.
- ŠUTAJ, Š. Magyar minority in Slovakia before and after the Second world war. In TEICH, M. – KOVÁČ, D. – BROWN, M. D. (eds.). *Slovakia in History*. Cambridge – New York: Cambridge University Press, 2010, p. 269-284.

- ŠUTAJ, Š. Politici, historici a Benešove dekréty. In *OS občianskej spoločnosti*, 2003, roč. VII, č. 5, s. 43-48.
- ŠUTAJ Š. Problémy etnickej identity: lokálna, regionálna a národná identita. In KOVÁČOVÁ, A. (ed.) *Identita, história a kultúra. Dejiny Slovákov na Dolnej zemi*. Buda- pešť – Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2011, s. 26-40.
- ŠUTAJ, Š. Réflexion sur l'étude de la mémoire historique. In MAYER, F. (ed.) *Histoire et mémoire. Résistance at collaboration pendant la Seconde Guerre mondiale*. Cahiers du CEFRES 6, Prague 1997, p. 19-27.
- ŠUTAJ, Š. Slovakia and the Hungarian Minority between 1945 and 1948. In ŠUTAJ, Š. et al. *Key Issues of Slovak and Hungarian History (A View of Slovak Historians)*. Prešov: Universum, 2011, p. 227-244.
- ŠUTAJ, Š. Slovakia and Hungarians in Slovakia in the Aftermath of World War II, 1945 – 1948. In SUPPAN, A. (Hg.). *Auflösung historischer Konflikte im Donauraum*. Festschrift für Ferenc Glatz zum 70. Geburtstag. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2011, p. 619-633.
- ŠUTAJ, Š. Slovensko-maďarské historické paralely a konflikty (národné dejiny v stredo- európskom kontexte) alebo o písaní spoločných slovensko-maďarských textov. In *Korridor*, 2014, roč. 1, č. 2, s. 9-19.
- ŠUTAJ Š. Slovenskí Maďari a rok 1968. In LONDÁK, M. – SIKORA, S. (eds.). *Rok 1968 a jeho miesto v našich dejinách*. Bratislava: Veda, 2009, s. 194-209.
- ŠUTAJ, Š. Sociálno-demografické charakteristiky maďarskej menšiny na Slovensku. In ŠUTAJ, Š. a kol. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov: Universum, 2008, s. 8-17.
- ŠUTAJ, Š. Szlovák – magyar interetnikus kapcsolatok és statisztikai asszimiláció a dél-szlovákiaia galántai járásban. In *Kisebbségkutatás*, 10 véf. 2001, 2. szám, p. 236-248.
- ŠUTAJ, Š. The Czechoslovak-Hungarian Disputes over The Cultural Heritage and Article 11 of the Paece Treaty with Hungary from 1947. In VYMĚTALOVÁ, K. – KNAPÍK, J. (eds.). *Processes of Cultural Exchange in Central Europe in 1800 – 2000*. Opava: Slezská univerzita 2014, p. 255-284.
- ŠUTAJ, Š. The Development of the Hungarian, Ukrainian and Russian Minorities in Slovakia between the years 1970 – 1991. In *International Issues*, 1, 1992, 3, p. 53-62.
- ŠUTAJ, Š. Trianon a szlovákiaia történelmi emlékezetben. In *Limes*, 2011, XXIV, 89, p. 71-86.
- ŠUTAJ, Š. Variace stop Trianonu v politické paměti. In DEJMEK, J. – LOUŽEK, M. (eds.). *Trianonská smlouva. Devadesát let poté*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 69-97.
- ŠUTAJ, Š. – BAČOVÁ, V. Reslovakisation. The Changes of Nationality and Ethnic Identity in Historical Development in Slovak-Hungarian Environment. In *Small Nations and Ethnic Minorities in an Emerging Europe*. München: Slavica Verlag dr. Anton Kovač, 1993, p. 239-243.
- ŠUTAJ, Š. – GAJDOŠ, M. – JUROVÁ, A. – OLEJNÍK, M. Ethnic minorities and their culture in Slovakia in the context of historical development in twentieth century. In KOVÁČ, D. (ed.) *Slovak contributions to 19th. international Congress of Historical Sciences*. Bratislava: Veda, 2000, p. 135-149.

- ŠUTAJ, Š. – OLEJNÍK, M. Law and practice of Central European countries in the field of national minorities protection (Slovak Republic). In KRANZ, J. (ed.). *Law and Practice of Central European Countries in the Field of National Minorities Protection After 1989*. Warszawa: Centre for International Relation, 1998, p. 269-321.
- ŠUTAJ, Š. – SÁPOSOVÁ, Z. Maďarská menšina v politickom živote na Slovensku (na príklade roku 2008) II. (činnosť inštitúcií). In *Človek a spoločnosť*, roč. 12, č. 3, 2009.
- ŠUTAJ, Š. – SÁPOSOVÁ, Z. Národnostná politika Slovenska a politika Maďarska voči zahraničným Maďarom. In ŠUTAJ, Š. a kol. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov: Universum, 2008, s. 18-30.
- ŠUTAJ, Š. – SÁPOSOVÁ, Z. Národnostné menšiny. In KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. – BÚTORA, M. (eds.). *Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2008, s. 163-193.
- ŠUTAJOVÁ, J. Komunálne voľby 2006 a SMK. In ŠUTAJOVÁ, J. – ĎURKOVSKÁ, M. (ed.). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989. (Historické, politologické a právne súvislosti)*. Prešov: Universum 2007, s. 76-83.
- ŠUTAJOVÁ, J. Maďarské politické strany na Slovensku po roku 1989 a ich vplyv na reformu verejnej správy. In *Sociálne a politické analýzy*, 2007, roč. 1, č. 1, s. 24-45.
- ŠUTAJOVÁ, J. Názory na územnosprávne členenie Slovenska vo výskumoch v rokoch 2004 – 2017. In ŠUTAJOVÁ, J. – ŠUTAJ, Š. – KACEROVÁ, B. (eds.). *Stredoeurópske súvislosti národnostného vývoja na začiatku 21. storočia*. Prešov: Universum, 2019, s. 78-89.
- ŠUTAJOVÁ, J. Problematika neslovanských menšín v ČSR po druhej svetovej vojne v slovenskej politike po roku 1989. In *Sociálne a politické analýzy* 2012, roč. 6, č. 1, s. 17-47.
- ŠUTAJOVÁ, J. Reforma verejnej správy na Slovensku s ohľadom na postavenie maďarskej národnosti. In ŠUTAJ, Š. a kol. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov: Universum, 2008, s. 75-85.
- ŠUTAJOVÁ, J. Reforma verejnej správy na Slovensku vo volebných programoch politických strán. In GBÚROVÁ, M. (ed.). *Lavica a pravica*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2004, s. 141-149.
- TÖRZSÖK, Erika. *Paraszt az Orbán-politika sakkélejtábláján a nemzetpolitika – Interjú Törzsök Erikával*. <http://www.cecid.net/hu/taxonomy/term/31>.
- VÝROST, J. Ako sa vidíme navzájom: Etnické stereotypy obyvateľov Slovenska a otázka ich stability v čase. In REGINÁČOVÁ, N. – ŠUTAJ, Š. – ĎURKOVSKÁ, M. (eds.). *Etnické vzťahy v slovenskej spoločnosti na začiatku 21. storočia*. Košice: Šafárikpress, 2020, s. 9-26.
- VARGA, Cs. Past and Present Developments of the Hungarian–Slovak Minority Joint Committee. In *KKI Studies*, T-2019/01, Institute for Foreign Affairs and Trade, 2018 https://kki.hu/assets/upload/01_KKI-tanulmany_varga_csilla.pdf
- VASS, Á. Az állampolgárság fogalmának változása a többes állampolgárság és a külső szavazati jog összefüggésén keresztül. In <https://kki.hu/wp-content/uploads/2020/03/04-Vass-%C3%81gnes.pdf>;
- VASS, Á. Szlovák–magyar kettős állampolgárok szlovák állampolgárság nélkül. In *Magyar kisebbség*, 2013, 3-4, p. 129-151.

- VIZI, B. Dual citizenship and policies toward kin-minorities in East-Central Europe: a comparison between Hungary, Romania, and the Republic of Moldova. In KÁNTOR, Z. – MAJTÉNYI, B. – IEDA, O. – VIZI, B. – HALÁSZ, I. (eds.) *The Hungarian status law: nation building and/or minority protection*. Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, 2004, p. 239-269.
- VÖRÖS, L. Vlastenectvo aj šovinizmus, alebo len nacionalizmus? Terminologické a definíčné problémy skúmania nacionalizmov a historická komparácia. In KOVÁČ, D. a kol. *Slovenské dejiny v dejinách Európy. Vybrané kapitoly*. Bratislava: Veda, 2015 336-371.
- VÝROST, J. – DOBEŠ, M. Trust in People and Attitudes Towards Immigration. In *Človek a spoločnosť*, 2019, roč. 22, č. 1, s. 34-43.
- ZAHORAN, Cs. „Addig a békesség, míg szomszéd akarja“ Trianon és a magyar-szomszéd viszony napjainkban. In *Történelmi szemle*, LXI. évfolyam, 2019, 4 szám, p. 731-744.
- ZAWISTOWSKA, R. Mniejszości narodowe, problem autonomii i etnoregionalizmu w Słowacji. In *Acta Universitatis Paedagogicae Crakoviensis. Studia Politologica*, XI, 2013, folia 138, p. 130-154.
- ZELOVÁ, A. a kol. *Minoritné etnické spoločenstvá na Slovensku v procesoch spoločenských premen*. Bratislava: Veda, 1994.
- ZEMKO, M. Politické strany a ich voličstvo v novozámočkom a košickom volebnom kraji v parlamentných voľbách za prvej Československej republiky. In ŠVORC, P. – DANILÁK, M. – HEPPNER, H. (eds.) *Veľká politika a malé regióny 1918 – 1939*. Prešov – Graz: Universum, 2002, s. 200-214.
- ZUBRZYCKI, G. “We, the Polish Nation”: Ethnic and Civic Visions of Nationhood in Post-Communist Constitutional Debates. *Theory and Society* 2001, 30 (5), p. 629-668.

Použitie internetové zdroje

- <http://www.prezident.sk/>
- http://www.statistics.sk/webdata/scitanie/def_sr/run.html
- <http://www.vop.gov.sk/>
- <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk>
- <http://www.vlada.gov.sk/>
- <https://www.archiv.vlada.gov.sk/>
- <http://www8.mensiny.vlada.gov.sk>
- <http://www.kerekasztal.org/sk/>
- <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1961/37/>
- <https://www.slov-lex.sk/madarsky-jazyk>
- <http://www.venice.coe.int>
- <https://www.zakonypreludi.sk/>
- <https://www.ustavnysud.sk/>
- <http://nemzetikonyvtar.kormany.hu/>
- <https://www.parlament.hu/>
- <https://www.nrsr.sk/>
- <https://www.kormany.hu/>
- <http://www.niton.sk/>

Použité dokumenty prístupné na internete

- Maďarský zákon o štátnom občianstve: 2010. évi XLIV. törvény a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról. [online] <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000044.TV>
- Základný zákon Maďarska (25. apríla 2011.) *Magyarország Alaptörvénye* (2011. április 25.). [online] http://nemzetikonyvtar.kormany.hu/download/0/10/50000/szlov%C3%A1k-magyar_nyomdai.pdf
- Občianska vízia 2016. Stratégia národnostnej politiky pre Maďarov žijúcich na Slovensku. [online] <http://most-hid.sk/sitemost-hid.sk/downloadabl/filesov/madarska/narodnost/0/pdf.pdf>
- Recommendation 1201(1993). On an additional protocol on the rights of minorities to the European Convention on Human Rights. Council of Europe Parliamentary Assembly. [online] <http://assembly.coe.int/main.asp?link=/documents/adoptedtext/ta93/erec1201.htm>
- https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/indicators!/ut/p/z0/04_Sj9CPyKssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziw3wCLJycDB0NLDx8DQ083XwCwgJ-cQwyDnAz0C7IdFQGMt6bB/
- Ústava SR. [online] Dostupné na internete: <https://www.prezident.sk/upload-files/20522.pdf>; <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/20160101>
- Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín (Framework Convention for the Protection of National Minorities) [online] <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1998/160/19980604>; <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c1317>
- Európska charta regionálnych a menšinových jazykov (The *European Charter for Regional or Minority Languages*) [online] <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/text-of-the-charter>
- Bolzanské odporúčania k národnostným menšinám v medzištátnych vzťahoch [online] <https://archiv.vlada.gov.sk/ludskeprava/data/files/4540.pdf>
- Informácia o iniciatíve prijatia novely zákona č. LV z roku 1993 o maďarskom štátnom občianstve upravujúca otázku dvojakeho občianstva v Národnom zhromaždení Maďarskej republiky – širšie medzinárodné súvislosti a dopady pre Slovenskú republiku [online] <https://lrv.rokovania.sk> > data > att > 124684_subor
- Výkladová správa k Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov (neoficiálny preklad) [online] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/7244_vykladova-spava.pdf
- Štatút splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. [online] <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/statut-splnomocnenca-vlady-sr-pre-narodnostne-mensiny/>
- Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018 [online] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/7638_sprava-nm-2017-2018-sk.pdf
- Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2016, [online] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/7048_sprava-nm-2016.pdf
- Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2015 - [online] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/6532_sprava-o-postaveni-a-pravach-prislusnikov-nm-2015.pdf

- Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2014. [online] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/5935_sprava-o-nm-2014-sk.pdf
- Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2013, [online] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/5933_sprava-o-nm-2013-sk.pdf
- Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2012, [online] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/4804_sprava-o-nm-2012-sk.pdf
- Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území Slovenskej republiky za obdobie rokov 2015 – 2016 [online] <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/6798.pdf>
- Správa o stave používania jazykov národnostných menšín na území Slovenskej republiky za obdobie rokov 2017 – 2018 [online] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/7462_sprava-o-stave-pouzivania-jazykov-narodnostnych-mensin-na-uzemi-slovensk.pdf
- Správa o stave používania jazykov národnostných menšín za obdobie rokov 2013 – 2014 [online] <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk//spravy-a-koncepcne-materialy/>
- Správa o stave používania jazykov národnostných menšín za rok 2012 [online] <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk//spravy-a-koncepcne-materialy/>
- Východiskový materiál k časti Stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike týkajúcej sa osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám [online] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/4807_vychodisko-vy-material-k-casti-strategie-k-pravam-narodnostnych-mensin.pdf
- Akcčný plán na ochranu práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na roky 2016 – 2020. [online] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/6765_akcny-plan-ochrany-prav-osob-patriacich-k-narodnostnym-mensinam-a-etnickym-skupinam-na-roky-2016-%E2%80%93-2020.pdf
- Metodika sčítania obyvateľov z hľadiska ich príslušnosti k národnosti alebo etniku so zreteľom na materinský jazyk, [online] https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/7470_metodika-sodb-2021.pdf
- Zoznam úradov, kde sa používa jazyk menšiny v písomnom úradnom styku, [online] <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk//zoznam-uradov-kde-sa-pouziva-jazyk-mensiny-v-pisomnom-uradnom-styku/>
- Správa o pripravenosti SR na členstvo v EÚ za obdobie august 1998 až jún 1999. [online] http://www.government.gov.sk/INFOSERVIS/DOKUMENTY/PRIPRAVENOST/sk_pri_pravenost.shtml.
- Všetky monitorovacie správy Rámcového dohovoru a Charty jazykov sú na stránke: [online] https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/ludske_prava-narodnostne_mensiny_a_ochrana_mensinovykh_jazykov

Rokovania vlády SR

[online] <https://rokovania.gov.sk/RVL/Negotiation?page=>

Programové vyhlásenia vlád Slovenskej republiky

Programové vyhlásenie vlády M. Dzurindu 2002 [online] https://www.vlada.gov.sk/data/files/980_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky--od-16-10-2002-do-04-07-2006-.pdf

Programové vyhlásenie vlády SR R. Fica z augusta 2006 [online] [https://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/6380/programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-\(od-04-07-2006-do-08-07-2010\).html](https://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/6380/programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-(od-04-07-2006-do-08-07-2010).html)

Programové vyhlásenie vlády I. Radičovej 2010 [online] <https://www.vlada.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-obdobie-rokov-2010-2014/>.

Programové vyhlásenie vlády R. Fica 2012 [online] <https://www.vlada.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-roky-2012-2016/>;

Programové vyhlásenie vlády R. Fica z roku 2016 [online] <http://www.vlada.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-roky-2016-2020/>.

Záznamy z rokovania Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny [online] <http://www.radavladylp.gov.sk>; <http://www8.mensiny.vlada.gov.sk>

Záznamy zo zasadání Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny (VNMES) [online] <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/vybor-pre-narodnostne-mensiny-a-etnicke-skupiny/>

Zoznam skratiek

Akčný plán	– Akčný plán ochrany práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na roky 2016 – 2020
BGA	– Fond Gábor Bethlena (Bethlen Gábor Alap)
Celoštátna stratégia	– Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike
Čsl.	– československý
ČSR	– Československá republika
EP	– Európsky parlament
EPP	– Európska ľudová strana
EÚ	– Európska únia
Európska charta	– Európska charta regionálnych a menšinových jazykov
FIDESZ	– Maďarský občiansky zväz/ Magyar Polgári Szövetség
Fond	– Fond na podporu kultúry národnostných menšín
Ft., HUF	– forint
FUEN	– Federálna únia európskych národnostných menšín
HVIM	– Mládežnícke hnutie 64 žúp (Hatvannégy Vármegyei Ifjusági Mozgalom)
HZD	– Hnutie za demokraciu
HZDS	– Hnutie za demokratické Slovensko
KBSE	– Konferencia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
KDH	– Kresťanskodemokratické hnutie
KDNP	– Kresťanskodemokratická strana (Kereszténydemokrata Néppárt)
KDS	– Konzervatívni demokrati Slovenska
KMKF	– Fórum maďarských poslancov Karpatskej kotliny (Kárpát-medencei Magyar Képviselek Fóruma)
KNM	– kultúra národnostných menšín
LSNS	– Ľudová strana Naše Slovensko
MÁÉRT	– Magyar Állandó Értekezlet (Stála maďarská konferencia – maďarsko-maďarský summit)
MF	– Maďarské fórum
MFS	– Maďarská federalistická strana/ Magyar föderalista párt
MK	– Ministerstvo kultúry SR
MKDA	– Maďarská kresťansko-demokratická aliancia/ Magyar Kereszténydemokrata Szövetség
MKDH	– Maďarské kresťansko-demokratické hnutie/ Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom
MNI	– Maďarská nezávislá iniciatíva/ Független Magyar Kezdeményezés
MOS	– Maďarská občianska strana/ Magyar Polgári Párt
MPSVaR SR	– Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny
MR	– Maďarská republika
MS	– Ministerstvo spravodlivosti

MSSS	– Maďarská socialistická strana na Slovensku/ Szlovákiai Magyar Szocialista Párt
MŠ SR, MŠVVaŠ SR	– Ministerstvo školstva, vedy a športu Slovenskej republiky
MV SR	– Ministerstvo vnútra SR
MZV, MZVEZ SR	– Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky
NATO	– Severoatlantický pakt
ND	– Nová demokracia
NEKA	– nezávislý kandidát
NOVA	– Nová väčšina
NR SR	– Národná rada Slovenskej republiky
OBSE	– Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
OKS	– Občianska konzervatívna strana
OLaNO	– Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti
OSMS	– Okrúhly stôl Maďarov Slovenska/ Szlovákiai Magyarok Kerekasztala
OSN	– Organizácia spojených národov
PSNS	– Pravá Slovenská národná strana
PZ RE	– Parlamentné zhromaždenie Rady Európy
Rada vlády	– Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, resp. s alternujúcim názvami
Rámcový dohovor	– Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín.
RE	– Rada Európy
RTVS	– Rozhlas a televízia Slovenska
RVR	– Rada pre vysielanie a retransmisíu
SaS	– Sloboda a solidarita
SD	– sociálna demokracia
SDKÚ-DS	– Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana
SDL	– Strana demokratickej ľavice
Smer-SD	– Smer-sociálna demokracia
SMK (SMK-MKP)	– Strana maďarskej koalície/ Magyar Koalíció Pártja; Strana maďarskej komunity/ Magyar Közösség Pártja
SNM	– Slovenské národné múzeum
SNM ÚV SR	– Sekcia národnostných menšín Úradu vlády SR
SNR	– Slovenská národná rada
SNS	– Slovenská národná strana
SNSĽP	– Slovenské národné stredisko pre ľudské práva
SODB	– Sčítanie obyvateľstva, domov a bytov
SOP	– Strana občianskeho porozumenia
Spl. vlády pre NM	– Splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny
SR	– Slovenská republika
SRO	– Slovenský rozhlas
STV	– Slovenská televízia
ŠPÚ	– Štátny pedagogický ústav
TASR	– Tlačová agentúra Slovenskej republiky
ÚPN	– Ústav pamäti národa

ÚV SR	– Úrad vlády SR
VNMES	– Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny
VPN	– Verejnosť proti násiliu
VÚC	– vyššie územné celky, samosprávne kraje
Základná zmluva	– Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou z roku 1995
ZMOS	– Združenie miest a obcí Slovenska
ZSMK	– Zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre záležitosti menšín

Štefan Šutaj – Jana Šutajová

Maďarská menšina a vybrané historické a politologické aspekty národnostnej politiky na Slovensku (2004 – 2018)

Autori: Štefan Šutaj – Spoločenskovedný ústav Centra spoločenských a psychologických vied SAV, Košice
Jana Šutajová – Katedra politológie, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice

Recenzenti: Doc. PhDr. László Szarka, CSc.
JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D.

Obálka: Peter Švorc

Počet AH: 28,4 AH

Sadzba: Ing. Stanislav Kurimai

Publikácia bola vydaná v rámci riešenia projektu APVV-15-0745
Tendencie vývoja etnických vzťahov na Slovensku (komparatívny výskum národnostnej problematiky v rokoch 2004-2020) – (TESS2)

Pre Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Spoločenskovedný ústav v Košiciach vydalo vydavateľstvo UNIVERSUM-EU, s. r. o., Javorinská 26, 080 01 Prešov (www.universum-eu.sk)

Prešov 2020

ISBN 978-80-89946-19-8

ISBN 978-80-89946-19-8

9 788089 946198